PARS QVARTA
TOMI SECUNDI,
A CAPTA
CONSTANTINOPOLI
PER TURCAS
SEV
Ab Anno CHRISTI 1453. ad 1663. exeuntem.

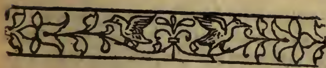
AVTORE
PHILIPPO BRIETIO
ABBAVILLÆO
Societatis JESU *Sacerdote.*

Cum supplemento usque ad annum 1692.

VENETIIS;
Sumptibus Hæredum Cosmi Fioravanti
Bibliopolæ Neapolitani.
MDCXCII.
Superiorum Licentia, & Privilegio.

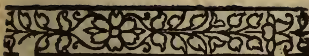
PARTIS QUARTÆ

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Vo magis accedimus ad nostra tempora, crescit hujus operis difficultas; sive ubertas materiæ, sive dicendi ratio consideretur. Quis enim in pauca contrahat recentes omnium gentium historias, & nominatim tot bella, quorum etiamnum damna, vel utilitates propè sentimus? Quis non hic optet laudari majores suos, suaque præclara facinora? præ quibus, à nobis commemorata minoris momenti putet, sive ita se res habeat, sive id de se, suisque rebus cujusque postulet æstimatio. Quibus ut faciamus satis (nec enim quemquam vel ipsa taciturnitate lædere volumus) hoc asserimus, multa nobis imprudentibus excidisse, multa latuisse nos; inter quæ computabit quisque, quod his annalibus insertum, vel saltèm verbo perstrictum esse voluisset. Aequi verò bonique consulent reliquæ nationes, si de Francicis p'ura, quàm de suis dicamus: Cùm enim illa magis explorata sint & certa nobis, utpote ob oculos nostros posita,

vel parentum, avorumque nostrorum; Id agemus quod in sua quemque gente fecisse cuperemus, ut sic puriores, atque tersiores Mundi totius Annales procederent. Præterea quoniam de præsentibus loqui periculosum, & de Principibus maximè, qui exemplo suo, & suis perperàm factis subsequentia tempora, nepotesque suos doceri, ac erudiri nolunt; de Magnatibus sic agemus, ut eorum res præclarè gestas exponamus; si quid contra fas, & decorum egerint, ea secuturis historicis, vel audacioribus relinquamus; nisi fortè sic illa occurrant in oculos singulorum, ut ea taceri velle, sit omnium oculos configere, & in meridiana luce tenebras exoptare. Denique & hanc partem, & superiores omnes ita subjicimus Ecclesiæ judicio, atque Pontificis, ut si quid excideri nobis, quod aut temerè dictum sit, aut falsum, aut non bene concoctum, id retinere, atque expungere parati simus, & pluris religionem nos facere, quàm doctrinam, publicè his Mundi Annalibus profiteamur.

LIBRI XV.

PARS ALTERA.

Ab anno CHRISTI 1452. ad 1500.

DECADIS SEXTÆ

PARS SECVNDA.

Ab anno Christi 1452. ad 1460.

MVNDI 5506. | CHRISTI 1453.

Ahometes Turcorum Imperator Constantinopolin obsessurus, arcem extruxit munitissimam ad Bosphorum, non longè ab Vrbe, quasi primam obsidionis stationem. Qui potuerant opus impedire Græci nullo negotio, etiam promouerunt, suffectis cæmentis, atque cibariis; tantus erat vel à Turcis metus, vel ab vrbis suæ munitione fiducia. Hâc perfectâ, ingentis magnitudinis Bombardas fabricari iubet, quæ lapides pondo mille ducentorum, vel 1000. vel 800. librarent. Ineunte ergo Vere, ambitu 13. milliarium, seu centum & quatuor stadiorum vallo præcingit Vrbem; sed quoniam à continente firmissimis mœnibus

Obsidetur à Mahamete Constantinopolis.

præcincta erat ; nauibus 70 per 70. item stadia incredibili labore & industriâ impulsis, atque perductis ad portum, eam à mari aggreditur, ponte insuper solutili fabrefacto, qui murum contingeret, ex quo vægrandibus machinis infirmiora patris huius mœnia disjiceret. Vrbem porrò defendebant tantùm sex Græcorum millia, tria Venetorum, ac Genuensium, aduersùs Turcorum ducenta quinquaginta octo millia, & naues trecentas viginti : sed, quod caput erat, hinc Amurathes, illinc staret Constantinus Helenæ filius, tantùm ab alio fortitudine & felicitate disjunctus, quantùm anni mille centum viginti, primo atque vltimo numero distinguntur.

I. Iustinianus Longus eã tuetur. Neque tamen hæc ciuitas aliquo tempore in sui propugnatione suo Hectore caruit : fuit hic Ioannes Iustinianus cognomento *Longus*, patriâ Genuensis, qui nauium præfectus, Græcorum miseratus ignauiam, Vrbis tuendæ curam suscepit, tantâ fortitudine & industriâ, vt illa tantùm hoc destituta ceciderit, sicut eo pugnante steterat, cum graui damno Turcorum.

Genuenses naues Turcos terrent. Tulere suppetias Vrbi obsessæ tres Genuensium naues, Imperatoriæ frumentariæ comites, quæ classem Turcicam vniuersam tam malè mulctauere, vt supra duodecim hostium millia interemerint, & fremente licèt Mahomete, atque in mare cum suis equum incitante, subierint portum, nullo è suis desiderato : quod factum vt Græcos erexit, sic Turcos abjecit : maximè cùm Huniades ex Hungariâ, cum pedestribus copiis, classis Occidentalium mox affutura nunciaretur, qui tamen nuncij timore parum diuturno Turcos, Græcos breui voluptate perfudere.

Decretoria Vrbis oppugnatio. Tandem decretoriâ oppugnatione Vrbem inuadere Mahometes statuit, vt aut eâ potiretur, aut se fateretur inferiorem. De eâ admoniti

per

per Haly Bassam Græci, diuinam opem diligenter implorauere: nec precibus solitis defuere Turcæ, hac pugnâ rati felicitatem suam, Imperiumque contineri.

Die ergo Martis 4. Kal. Iunias, Feria 3. ante Festum Corporis Christi Vrbs inuaditur a Barbaris, sed cum magnâ eorundem strage. Quo in certamine leuiter sagittâ vulneratus in crure Iustinianus, nullo qui loco suo præesset imprudenter relicto, quasi volnus obligaturus recessit, nec vllis precibus ab Imperatore potuit reuocari. Peram ergò primùm traiecit, inde Chium, vbi ad se rediens, ex flagitij recordatione & mœrore obiit, cùm Vrbis propugnationem tam generosè inchoasset, quàm turpiter absoluit; initio supra hominem fortis, in fine infra mulierem ignauus & abiectus.

Iustinianus Vrbem flagitiosè deserit.

Tum ergo Græcis fugientibus magis quàm repugnantibus Vrbs capta; Constantinus Imperator vulneratus, abreptus à multitudine, sæpe cadens, resurgens sæpe, conculcatus tandem, & obtritus interiit; cui & resectum caput circumlatum est ad terrorem Christianorum. Quæ autem monimenta crudelitatis, & impietatis tum ediderint Turci, facilius fuit Græcis lugere, quàm commemorare. Quadraginta hominum millia trucidati; sexaginta millia capti, ac venditi; eorum thesauri refossi Turcis cessere, qui ex hâc Vrbe tantum prædæ coëgere, vt deinceps apud eos ditissimi, Constantinopoleos direptioni interfuisse, vulgari parœmiâ, dicerentur; quas pecunias si impendissent in stipendia Occidentalium militum, magnam earum partem cum libertate suâ conseruassent. Multi tamen eorum, sed nudi, & egentes, ac maximè litterati in Occidentem magno Musarum commodo profugere. Isidori autem Rutheni Cardinalis, Legati à Nicolao, mirabilis casus fuit; qui mutatâ cum cæso milite veste, creditus mortuus, vili postea pretio redemptus

Vrbs capitur, & diripitur.

Pera se dedit & diripitur. est. Genuenses autem eodem die, etiam non rogati, Peram Mahometi reddiderunt, meritò ab eo omnibus exuti bonis; qui si Græcis vires suas coniunxissent, sine dubio repulissent Turcos, magnâ suâ gloriâ; quam tamen, sicut & pecunias, quarum auidiores erant, ignauiter & flagitiosè perdiderunt, milites turpissimi, sordidissimi mercatores.

Scanderbegus Mosem recipit in amicitiam. Interea Scanderbegus missos in se Turcas egregiè retundebat, nec victus, nec victor gnarus quiescere. Expertus sibi rebellem ducem suum Mosem, eum subactum recepit in gratiam, immo & amicitiam; plusque in virum fortem valuit pristinæ virtutis recordatio, quàm cogitatio præsentis rebellionis.

Turbæ Occidentales Nec quietiores in Occidente res Christianorum extitere, commissis inter se Francis & Anglis, Sfortiâ ac Venetis, Alphonso atque Florentinis. Romæ etiam Nicolaus V. Stephani Porcarij conspiratione tantùm non est obrutus. Fugerat iste vir improbus Bononiâ, vbi detinebatur, euocatus à quibusdam Romanis rebellibus: sed diligenter quæsitus, inuentus, & tortus, ex muris Arcis S. Angeli pependit ignominiosè, terriculum seditiosorum.

Aluari de Luna & Iacobi Cordij casus. Celebris denique est hic annus duorum gratiosorum; Aluari de Lunâ, in Hispaniâ; & Iacobi Cordij Biturigis, in Franciâ. Hic accusatus commercij cum Sultano Ægypti, bona omnia perdidit; ille, jam nobilitati, populo, ac Regi ipsi grauis Valisoleti perdidit caput, sepultus etiam vir ditissimus, ac potentissimus, collectâ stipe; & exitu sublatus tam infortunato, vt etiam inimicis suis lacrymas cieret.

MVNDI 5507. CHRISTI 1454.

Occidentales Orientalibus desunt. Habitus hoc annus Ratisponensis Conuentus à Friderico, de bello Turcis inferendo, inutilis fuit; Philippus enim Burgundus imprudenter abalienatus est. Alij quoque Principes Christiani mu-

ni mutuis odiis decertare maluerunt , quàm Chriſti cauſam tueri ; Genuenſes quoque excluſi communi fœdere Italiæ , & Veneti factâ perperam cum Turcis pace ; hoc negotium turbauere ; ſicut & Heluetij incredibili flagrantes in Auſtrios odio ; apud quos omnes priuatæ rationes , & inimicitiæ plus valuere , quàm Imperij Orientalis excidium , & in eo jactura religionis.

Obiit hoc anno 13. Kal. Aug. quinquagenarius , regni ſui anno 48. Ioannes Caſtellæ Rex , cùm vix anno vno regni ſui negotiis inuigilaſſet , hoc eſt , à morte Aluari de Lunâ . Huic ſucceſſit filius Henricus IV. annos 30. natus , homo turpiſſimus moribus , atque in venerem vſque ad inſaniam propenſus ; ideo & dictus impotens , ſed aliunde *Liberalis* , & ſic etiam dictus ; quare poſterius nomen , prioris fœditatem abſterſit. *Ioan Caſtellæ Regi ſuccedit Henricus.*

Denique hòc anno in Conuentu Francofordienſi , adnitentibus maximè Ioanne Capiſtrano Minoritâ , & Æneâ Syluio (quorum hic oratione , ille pietatis opinione potentiſſimus erat) decretum in Turcos bellum , quod Imperator ſuſciperet , peteret Pontifex , Chriſtus præſcriberet ; quibus non poſſent maiores adſtipulatores adhiberi. *Decernitur bellum in Turcos.*

MVNDI 5508. CHRISTI 1455.

Obiit hoc anno S. Laurentius Iuſtinianus ætatis anno 74. 6. Id. Ian. primus Venetiarum Patriarcha ; quò , & in quem hæc dignitas à Nicolao V. translata fuerat . Hic ſuam ita rexit Eccleſiam , vt lapſus è cœlo Genius videretur ; idem à Clemente VII. relatus inter Beatos , multis miraculis clarus , & adhuc vitæ innocentiâ clarior. *S. Laur. Iuſtinian. obiit.*

Mortuus idem , dum bellum Turcicum promouet , Nicolaus V. 9. Kal. April. ex mœrore captæ Conſtantinopoleos , cùm ſediſſet annos 8. *Nicolao V. ſuccedit Calliſtus III.*

dies 19. vir sanctissimus, magnificentissimus, eruditissimus, verè Musarum parens, quas fugientes ex Græciâ bonus parens amicè, ac liberaliter excepit. Huic mox propositus successor Bessarion Cardinalis; verùm negotium discussit Alanus Coëtiuius, Armoricus, Auenionensis Archiepiscopus, negans Græcum Neophytum Ecclesiæ gubernaculis admouendum esse. Itaque hoc omisso delectus est Alphonsus Borgia, coronatus 12. Kal. Maij, dictusque Callistus III. Hic statim votum emisit de bello Turcico, quod etiam Principes omnes, omnes Resp. probauere (si Alphonsum vnum excipias Aragonium) & quantùm in se fuit, magnâ animi alacritate promouere, ne à capite membra diffidere viderentur.

Puellæ Aurelianensis supplicium damnatur. Statim initio sui Pontificatus Callistus judicium Puellæ Aurelianensis jussit retractari, hæcque innocens declarata, pronunciatum judices perperam statuisse, atque ex odio tantùm, & perturbatione causam hanc tractatam esse, cœlo atque terris reclamantibus. Quo etiam tempore Carolus VII. Atmaniacum Comitem per vim bonis omnibus exuit, contumacem, sacrilegum, diuini humanique juris perturbatorem, dignumque qui Regis Christianissimi exercitu attereretur.

MVNDI 5509. CHRISTI 1456.

Belgradum liberatur à Christianis. Insignis est hic annus Turcarum ad Belgradum clade, illustrique victoriâ Christianorum. Belgradum, aliter Albam Græcam, Seruiæ munitissimam vrbem, ad Sauum atque Danubium confluentes fluuios, Mahometes centum quinquaginta millibus armatorum obsidebat, jam aliàs à patre suo frustra tentatam. Igitur Legatus Cardinalis Io. Caruaialius Christianorum circiter 40. millia in eius auxilium adduxit, quos accenderat Ioannes Capistranus Minorita voce, exemplo suo Ioannes Huniades, vrbis

huius

huius jam aliàs propugnator. Certatum primò in fluuio; sed tantâ vtrimque cæde, vt hic sanguine totus ruberet. Subiere ergo vrbem Christiani, jam in vltimas angustias redactam. Hanc nihilominus tali auctam præsidio, Mahometes xj. Kal. Aug. expugnare decreuit: & sanè eâ potitus esset nisi Capistranus imagine Christi propositâ, Huniades armis eum repulisset. Turcis ergo ingressis vrbem, sæpe victoribus, sæpe victis, alternante fortunâ, Christiani tandem victores extitere, Barbari tumultuosè recessere. Et verò Mahometes in pectore plagam acceperat, quæ cùm lethalis crederetur, sequenti nocte soluta est obsidio, relictæ machinæ omnes, omnia lignea incensa. Cæsa tum fuisse perhibentur Barbarorum quadraginta millia, plerique proceres cum Bassâ Europæ; nusquam maiorem Turcus accepit cladem, neque turpiorem. Certè nunquam recoluit eam Mahometes, quin huic diei malediceret, ac detestaretur ad Albam Græcam expeditionem. Scripsere ad Pontificem Capistranus & Huniades de hac victoriâ, neque tamen alter alterius meminit; quod toleratum in Huniade viro militari, mirabile in Capistrano religioso ac semiprophetâ: vnde datum est intelligere facilius esse calcare opes & voluptates, quàm gloriam; hanc in crassioribus pannis, & male consutis, nonnunquam tutiùs, & amantiùs, quàm in purpurâ, & serico delitescere. *Capistrani & Huniades causa victoriæ.*

Non ita multò pòst, ex nimio labore, incidit in febrem ardentem Huniades, ex quâ sanctissimè obiit, ab eo nunquam reuulso Capistrano: vir planè magnus; non Rex, sed Rege major; victusque ac victor semper admirandus. Reliquit filios duos, Ladislaüm jam armis assuetum, & Matthiam adhuc impuberem, vtrumque paternæ ditionis, atque fortitudinis hæredem. *Moritur Huniades.*

Obiit Capistranus.

Huniadem paulò post secutus & Capistranus septuagenario maior 10. Kal. Nou. à commilitonis morte nunquam ridere visus, sed sensim contabescere. Comitem laborum suorum habuit Iacobum Picentem, in vitâ & post obitum miraculis clarum; qui cum Capistrano reiectus est à Nauclero deficiente naulo, super vndam expanso pallio cum comitibus traiecit Eridanum, stupente sordido portitore, & auaritiam suam atque duritiem seriùs condemnante.

Iacobus Picens.

Alphonsi Neapol. Regis amor insanus.

Alphonsus interea Neapoli Lucretiæ amoribus irretitus insaniebat, quam aliqui honestissimam faciunt, alij turpe eius Scortum. Hanc autem sic ardebat, vt eâ præsente furore videretur; dum interea Callistum Christi Vicarium contemneret, ipse muliercula vile mancipium, ad eius omnes nutus, atque voluntates intentum.

Æneas Syluius Cardinal.

Creatus est hoc anno Cardinalis Æneas Syluius, vir maximus eruditione, atque prudentiâ, viginti quinque annis in ministerio, ac variis peregrinationibus contritis sine vllo censu, & vnde sibi calceos parare posset; vt nemo primordia fortunæ tenuioris spernat, cùm Æneas ex tam vilibus initiis ad purpuram, ac Petri Tyaram assurrexerit.

Ludouicus iterum fugit ad Burgundiæ Ducē.

Ludouicus Delphinus, qui antè fugerat à patre Carolo, iterum hoc anno ad Philippum Burgundiæ Ducem recessit, nec inuitatus vnquam redire voluit; quidam filium, quidam accusauere patrem; hunc contumaciorem, illum parciorem, atque tenaciorem; eorum sanè neuter excusandus erat, dum neque filius paternæ indoli satis, nec pater ætati filij satis indulgeret. Addunt aliqui Ludouicum pulchram Agnetem concubinam Caroli veneno sustulisse, ideo illum furorem amantis patris meritò reformidasse. Monuit Philippum Carolus, illum alere vulpem ac lupum, qui eius

gal-

gallinas, ouesque voraret: Sed hæc vaticinia recepit Burgundus, vt ab inimico profecta; Immo & lætus filio suo Comiti Carolesio, eidem per Ludouicum reconciliatus est. Cùm autem Ioannes Alenconij Dux, Princeps Regij Sanguinis, Anglos euocaret in Franciam, captus, atque conuictus in consessu Parium, addictus est morti, quam tamen Rex in perpetuum carcerem commutauit: sed eum mox Rex Ludouicus effregit.

MVNDI 5510. . CHRISTI 1457.

Turbata est hoc anno Cyprus Ioannis eius Regis interitu, qui vocatus ad nuptias Carlottæ filiæ vnicæ Ioannis huius insulæ Regis demortui, veneno sublatus est ab Hælena Græcâ vxore antè dicti Regis. Quamobrem eadem data est Ludouico alteri filio Ducis Sabaudiæ, nepoti Felicis V. At huius regnum parum quietum esse passus est Iacobus Nothus, factus ab Helenâ Archiepiscopus Nicosiensis; sicquè misera insula bellis externis concussa, domesticis præcipitauit. *Turbatur Cyprus morte Ioannis Regis.*

Turci copias suas immittunt in Scanderbegum, quæ fortiter ab hoc Achille Christiano retusæ sunt, atque dissipatæ. Iidem quoque Barbari Mitylenem in insulâ Lesbo oppugnarunt, eamque jam capi paratam, hiante muri labe, virgo armata defendit, & Turcos subire ausos trucidauit: cuius exemplo ciues excitati, magnam Barbarorum stragem ediderunt, quæ cum ingenti cæsorum dedecore coniuncta fuit. *Turci repulsi.*

Eodem tempore Vsumcassanus Persarum Rex excitatus à Callisto Pontifice aggrediebatur Turcos ab Oriente. Hic ex familiâ Assembeiâ, pulsis Tartaris, potiebatur vniuersâ Perside, cùm antea forte illi Cappadocia, & Armenia obtigissent. Verùm Vsumcassani exordia in Turcos fuere, quàm finis lætiora. *Vsumcassanus Turcos inuadit.*

Ladis-

Ludouicus Huniadis filius cæditur. Ladislaüs Hungariæ Rex annorum 17. Ladislaüm seu Ludouicum Huniadis filium annorum 24. formosissimum, ac fortissimum iuuenem, Budæ captum interfici publice iussit; cum tantâ etiam tortoris commiseratione, vt vix ei quarto ictu secuerit caput; causa necis fuit quòd hic Vlricum Comitem Ciliæ Huniadarum hostem Albæ interimendum curasset. Matthias autem Ladislai frater à Rege Viennam adductus est, eique vitam tenera magis ætas, quàm Regis sopitus furor indulsit.

Card. Aquileiensis Turcos vincit. Cessantibus Principibus Christianis, & Friderico Imp. venationibus indulgente, in quibus tantùm non periit, Callistus mittit Cardinalem Aquileiensem cum classe in Orientem, vbi multas Turcorum naues depressit, insulas aliquot eis ademit, Ægyptios, Cilicas, Syros terruit; non tantùm bonus Imperator, sed iustus, vtpote qui duos Papæ nepotes Cyprum populatos dederit in vincula; eiusque probatum à Pontifice, & Cardinalibus iudicium, de eius integritate ne quidem ausis dubitare.

Ladislaus Rex Hungariæ moritur. Ladislaüs Bohæmiæ & Hungariæ Rex, operâ Callisti reconciliatus Friderico, Pragæ, in quam venerat celebraturus nuptias cum Magdalenâ Franciæ Regis filiâ, magno ambitu & splendore petitâ, magno datâ, repentinâ morte interiit 9. Kal. Decemb. veneno, vti creditum est, ipsi à Podiebraccio & Rockysanâ propinato. Summæ expectationis adolescens fuit; & quo maximè Turcorum ferocia retundi poterat; sicque huius fato multorum spes elusæ conciderunt.

Foscarus Dux Venet. exauctoratus. Franciscus Foscarus Dux Venetiarum, iam ab annis 35. multis rebus fortiter atque sapienter gestis, exauctoratus est, non aliam ob causam, quàm quòd esset nonagenarius: cæterùm venerabilis senes, & cui mens sana esset in sano corpore. Reliquit Palatium duntaxat

uaxat cum indignatione, bonis omnibus, præter ipsum, querentibus; cùm nimis eius in Remp beneficia, Venetorum in eum ingratus animus apparere:.

MVNDI 5511. CHRISTI 1458.

Mahometes II potitur Peloponneso.

Mahometes II. expugnatâ Corintho, toti Peloponeso vectigal imponit, Demetrio & Thomâ Palæologis inter se de certantibus, & illius negotia promouentibus, dum abiicerent sua; mali fratres, peiores Christiani. Nec in Ecclesiâ Græcâ quies erat: quare Patriarchatum reliquit Gennadius, atque in Monasterium secessit, vt sibi saltem prodesset, qui aliis vtilis esse non poterat.

Matthias creatur Rex Hungariæ, Podibraccius Bohemiæ.

Hungariæ Regnum armis & prudentiâ Zilagij auunculi sui adiudicatum est Matthiæ Huniadis filio, cui & Podiebraccius filiam suam dedit vxorem cum sexag nta millibus aureorum, eumque in suum regnum deduxit: mirabili fortunæ ludo in duobus fratribus, quæ vnum prope ex thalamo nuptiali ad ferale supplicium, alterum ex carcere rapuerit ad solium:. Multis prensantibus Bohæmiæ regnum, Friderico Imper. Carolo VIII. Franco, & Casimiro Polono, cæteris antepositus est Gyrziko, seu Georgius Podiebraccius, vir fortis, sed Hussita; cui Fides multa peperit bella, quæ partim armis, partim prudentiâ discussit, tandem medius Catholicum inter & Hæreticum, sed hæretico propior.

Alphonsus Arragonius moritur, succedit ei Ioan. & Ferdin.

Obiit hoc anno 5. Kal. Iul. annos natus 66. Alphonsus Rex Arragoniæ atque Neapolis, ex multis vitiis & virtutibus concretus, sed in quo vitia præualuere; quæ tamen ab eruditis detersa sunt, quos impensiùs adamauit. Reliquit regnum suum Arragonum Ioanni fratri suo Regi Nauarræ, seu veriùs raptori, Neapolitanum filio Notho Ferdinando, suscepto ex duplici adulterio: cujus tamen

na-

natales eruditio fortitudini coniuncta cohonestarunt. Regnum tamen adire prohibitus est à Callisto; huius minas, conatusque spreuit; difficiliùs cum Carolo Viennæ Principe, Nauarrici regni hærede, & Ioanne Andegauensi filio Renati, Competitoris Alphonsi, conflixit; vt in terris faciliùs Pontificis, quàm Principum fulmina deuitantur.

Callisto III. succedit Pius II Æneas Syluius. Mortuus est hoc anno Callistus III. Romæ 8. Id. Aug. octuagenarius, cùm sedisset annos 3. menses ferè 4. minus litterarum amans, quàm eius antecessor; sed plus intentus in bellum Turcicum, ad quod 150. millia aureorum seposuerat. Datus ei statim successor Æneas Syluius patriâ Senensis, ex nobili, sed inope familiâ, coronatus 3. Non. Septemb. dictusque Pius II. qui statim Principes Christianos reconciliare conatus est, indicto Mantuæ conuentu; & nihil omisit, ne parata in Barbaros arma, in mutuam illorum perniciem conuerterentur. Vitam suam ipse descripserat, quam edidit ei à secretis Gobelinus, qui tamen eam videtur corrupisse, dum aliqua minùs certa interposuit: vsque adeo periculosum est peritorum hominum fœtus, à minùs peritis retractari.

MVNDI 5512. CHRISTI 1459.

Thomas & Demetrius ditiones suas perdunt. Thomas & Demetrius fratres Palæologi dum sibi inuicem eripere partem Peloponnesi volunt, totam perdidere, quâ potitus est Mahometes auxiliator. Demetrius huic cum suâ Spartâ se dedidit, fugit in Corcyram Thomas exutus regno. Sic fratres duo, miseri licèt, concordes regnare non potuerunt; adeo erat innata Græcis inuidia, vt eam nec calamitates, nec affinitas, & sanguis extinguerent.

Iacobus Nothus Cyprum ambit. Iacobus Nothus Archiepiscopus Nicosiensis, contra Carlottam affectans Cyprium regnum, fugit in Ægyptum, cum à Proceribus

Cypriis vinciendus esset. Hic operâ Mahometis Turcæ ab Ægyptio Sultano classem obtinuit, & auxilia, quibus sibi regnum, vel potiùs perfidiâ suâ, miser vindicauit.

Pius II. Senas inuisit. Pius II. Senas, patriam suam, ex itinere Mantuano inuisit, eamque Metrapolitanâ sede exornat. Agit & prudenter cum Bohæmis, & Silesiis, quos parere Georgio jubet quandiu hic nihil e is negotij circa Fidem exhiberet. Et verò hic Georgius litem inter Vvenceslaum Decanum administtatorem Ecclesiæ Pragensis missum à Pontifice, & Rockysanam præsulem Hussitarum, dirimere non est ausus; atque vtrumque dirigere jussit Catholicos suos, aut Hussitas, quietè tamen, ne religio publicam turbaret administrationem.

Cosmi Medicæi magnificentia. Senis Pius Florentiam venit, magnificentissimè susceptus à Cosmo Medicæo, quem nauigationes in Ægyptum, & per Europam, parem Regibus fecerant, diuitiis, palatio, apparatu. Et verò Florentiæ non jam ciuis, sed pæne dominus erat, omnium arbiter, & cui nihil deerat ad Principatum præter titulum. Agebattum porrò annum septuagesimum, sed crudâ vtens viridique senectute, stipatus viris eruditis quibus ipse accensendus erat, cum locupletissimâ Codicum Latinorum, Græcorumque Bibliothecâ. *Et in litterato amor.* Ab eo prognata est nobilissima familia Medicæorum, in quâ jam nihil ad Regnum præter nomen desideratur, cuius Principes omnes, diuitiis, magnificentiâ, virtute magnum Cosmum repræsentant, sed potissimùm exquisito ac liberali in litteratos amore; quibus publicum hoc grati animi monumentum, hoc loco reddi Musæ postularunt.

Moritur S. Antoninus Archiep. Florentinus. Obiit hoc anno 5. Non. Maij septuagenarius S. Antoninus Archiep. Florentinus, multis miraculis clarus, ideoque in SS. album relatus ab Hadriano VI. In demortui domo nihil

hil inuentum est, præter mulum, quo vehebatur, & vilis suppellex; omnia eo viuente iam pauperibus cesserant; verum ac germanum vocati ex cœnobio Præsulis exemplar.

Viri docti Florentiæ

Salutauere Pium II. Florentiæ viri doctrinâ illustres Guarinus Veronensis, seu Ferrariensis, Ioannes Aurispa Siculus, Iannotius Manetus, & Poggius, ambo Florentini; omnes ætate, atque amicitiâ Pij Secundi, & Cosmi Medicæi, dignissimi.

Mantuanus Conuentus de bello Turcico.

Habitus est hoc anno Mantuanus de Turcico bello Conuentus præsente Pontifice, multis ad eum tardiùs aduenientibus, omnibus ferè nihil ardoris afferentibus, inter quos enituit Philippus Burgundus, ad ciuilia bella, quàm sancta magis idoneus. Adfuit & Sfortia Mediolanensis magnum cœtus huius ornamentum, quem salutauit oratione Franciscus Philelphus, à Pio dictus Musa Attica: vir ætatis suæ exquisitissimæ eruditionis. Reges Angliæ & Franciæ, sibi inuicem diffidentes, militem in suis regionibus colligi posse negabant; Itaque in Germaniam Pij spes omnis conuersa est, cui & Basileensem Academiam indulsit, in hanc gentem, quàm in alias pronior; quo tamen amore intempestiuo, publica rei Christianæ negotia minùs promouit, quam impediit.

Ioan. Andeg. bene inchoat bellum Neapol.

Ioannes Andegauensis, validâ classe in Regnum Neapolitanum inuectus, receptus est à multis proceribus, & vrbibus, atque ad Sarnum fluuium Ferdinandum profligauit; at vti suâ victoriâ nesciit: si enim tum obsedisset Neapolin, Ferdinandus nullus erat. Dum ergo suadente Tarentino Principe alias vrbes occupat, interim auxilia à Pontifice, & Sfortiâ, venere Ferdinando; quibus rem suam inclinatam restituit, immò & fecit Andegauensi meliorem.

Mul-

MVNDI 5513. CHRISTI 1460.

Multi Principes Orientis misère Legatos ad Pontificem, quos Pius in Franciam & Burgundiam misit, vt Principes earum regionum aspectu suo permouerent: pollicebantur illi aggredi Mahometem in Asiâ, dum eum Christiani in Europâ distinerent. Quo tempore Monobassia, olim Epidaurus, vulgò *Maluasia*, Græcis recentibus *Monembosia*, sese Pontifici dedit, cùm eam tradere Turcis vellet Thomas huic defendendæ par non esset Demetrius. Vno tantùm aditu subiri potest, ferè inexpugnabilis, diu à Pontifice, & Venetis seruata, tandem subiit commune Græcis Turcorum jugum; nunquam capienda, si defendi voluisset.

Principes Orientis instant Occidentales in Turcos.

In Germaniâ Nicolaum Cusanum Cardinalem Episcopum Brixionensem dedit in custodiam Fridericus Austrius, quem ideo nouo anathemate perculit Pius, defendit Heimburgius, appellans Concilium; & ipse excommunicatus; qui postquam amaro libello respondisset Pontifici, fugit ad Hussitas; factus ex contumaci, & fulgurito, turpis hæreticus.

Nicolaus Cusanus datus in carcerem.

Iacobus II. Scotus dum Castellum obsidet, fractæ bombardæ, & dissilientis frusto necatus est; neque tamen eius vxor filia Ducis Gueldriæ soluit obsidionem, sed Anglos ad deditionem compulit. Patri successit sub matris tutelâ Iacobus III. & electis ad regni regimen tutoribus, quos in officio continuit Iacobus Kennethus, S. Andreæ Episcopus; sed eo, atque reginâ mortuis, tutores ostenderunt quàm periculosum sit multos Imperare.

Iacobo II. Scoto succedit Iacobus III.

Genuenses hoc anno in Francos rebellauere, duce Prospero Adornio, Pio II. fautore; & in Palatium, & arcem compulere: frustra suis auxilia Carolus VII. misit, ea deleta sunt à Paulo Episcopo, qui pedum in ensem irreligiosè com-

Genua rebellat in Francos.

commutarat. Fugato denique Rege Renato Siculo, auxilij naualis ductore, Arx dedita est; Adornij mox à Fulgosis eiecti; quorum denique vnus Paulus Tyrannidem inuasit, eò crudeliorem quòd ex Pastore in Lupum conuersus erat.

CAPVT VII.

DECAS SEPTIMA.

Ab anno Christi 1460. ad 1470.

MVNDI 5514. CHRISTI 1461.

Iacobus Nothus occupat Cyprum.

IAcobus Nothus, armis Ægyptiis & Turcicis subnixus, totam fermè occupat Cyprum; petit à Pio II. coronam huius regni, reiicitur; Cerine castrum proditione capitur; Famagusta post tres annos Genuensibus erepta. Ludouicus Rex Ripalliam venit, vt hîc quiesceret; vxor ejus Carlotta generosior, cùm in Galliâ nihil auxilii impetrasset, frustra Mahometem, & Sultanum Ægyptium placare conata, restitit fortiùs, & constantiùs, quàm fœmina pateretur; nec nisi perditis rebus omnibus, spem perdidit.

Imperium Trapezuntinum euertitur.

Corruit etiam hoc anno Trapezuntinum Imperium, quod steterat à captâ per Francos Constantinopoli ànnis 257. Captus enim, captis Sinope & Trapezunte, Dauid Comnenus qui fratri Ioanni successerat, contractâ cum Vsumcassano amicitiâ. Dauid autem pauló pôst cæsus est cum filiis, quorum vnus factus erat Mahumetanus, filia Mahometi nupsisset; domus tota, tantùm quoniam erat suspecta, penitùs extincta est.

Pescesium tributum.

Initium hoc anno datum est tributo, à Græ-

Græcis dicto Pefcefio, primùm tantùm initio Patriarchatus foluto, deinde quotannis; quod poftea materies multorum fcelerum fuit, & facrilegiorum.

Scanderbegus, pactis cum Mahomete induciis, venit in auxilium Ferdinandi, agrumque Tarentinum, qui fauebat Andegauenfi, latè depopulatus eft Albano equitatu. Mox tamen, arce Tranenfi feruatâ, redire ad fua coactus eft, ne ditionem fuam perderet, dum tuetur alienam. Quæ autem fcribuntur de eius magnâ ad Barletam victoriâ, fabulæ funt otioforum hominum, qui veritati minùs, quàm voluptati feruire maluerunt. *Scanderbegus in Italiam venit cum copiis.*

Pugnatum in Angliâ acriter inter Margaritam Reginam, & Ricardum ducem Eboracenfem; quando & hic victus interiit; vicit & mox Comitem Vvaruicenfem, & marito fuo Henrico libertatem peperit. Verùm cùm copias reparaffet Eduardus Marchiæ Comes, filius Ricardi, totis diebus tribus pugnatum ad Fariburgum feu *Touton*, quando & 30. millia regiorum periere, multi capti, Rex & Regina cum paruulo Eduardo in Scotiam fugere compulfi funt, & Baruicum Scotis pretium fuæ falutis reddere. *Pugnatur acriter in Anglia.*

Hoc anno delatum ex vrbe Patris Acaiæ S. Andreæ caput à Thomâ Palæologo, relictum Anconæ, anno fequenti Romam deportandum; cum eodem Thomâ, vt ibidem ex alienâ mifericordiâ viueret, qui fratrem Demetrium confortem Principatus ferre noluiffet. Euanuit & hoc anno nobilis illa Legatio Principum Orientalium ad Regem Franciæ, quâ multæ tantùm eleemofynæ collectæ funt, per Ludouicum Minoritam Pfeudo-patriarcham; qui juffu Pontificis rapiendus in carcerem ita fugit, vt cum fuo mimico apparatu euanuiffe crederetur. *Thomas Palæologus Romam venit.* *Legatio Orientalis euanefcit.*

Obiit hoc anno Magduni Biturigum Carolus *Moritur Ca-*

Volus VII. seu Victor, succedit ei Lud. XI. lus VII. cognomento *Victor*, ex humore melancholico, quo periit dum metu veneni abstinet cibo: mortuus est natus annos 59. cum mensibus 6. regni sui ferè 40. Desertus à suis omnibus, ad Ludouicum Delphinum confugientibus, à Tannequido nobili Armorico propriis sumptibus Lutetiam reuectus est; vir fortis, justus, benignus, & regnandi peritissimus; sed in mulieres propensior, & melior Princeps quàm priuatus. Successit ei filius Ludouicus XI. verè XIV. vir ingenij perspicacissimi; in quo nihil defuit ad perfectum Principem, nisi quòd litteras oderat, magno tamen eius famæ dispendio, cùm ab eruditis tamen malè exceptus sit, vt Rex alioquin egregius, contemptissimus habeatur, vitiis tantùm eius enarratis, virtutibus obrutis silentio. Philippus Burgundus, apud quem vixerat exul, ei sapienter suasit vt Rex obliuisceretur iniuriarum, quas Delphinus passus esset; sed prævaluit vlciscendi libido, nec ipsi, nec regno salutaris.

Pragmatica Sanctio abrogatur in Francia. Abrogata est statim, Ludouici jussu, Pragmatica Sanctio, rogante Pio II. reclamante licèt Academiâ, & Parlamento, Basileensis Concilij fautoribus, cujus illa fœtus erat. Id autem Concilium capitaliter oderat Pontifex, cuius tamen vindex fuerat ipse Æneas Syluius; sed Pium potiùs quàm Syluium Orbi Christiano propofuit imitandum.

MVNDI 5515. CRHISTI 1462.

Bladus eiicitur Valachia. Gestum est hoc anno à Mahomete bellum Dacicum, seu Vvalachicum; quo regno spoliatus est Bladus, suffecto ei fratre Draculo. Profugit in Hungariam ad Matthiam Bladus, vbi datus est in custodiam, inuitantibus iis quorum affines & propinquos sustulisset; fuit enim hic crudelitatis portentum, multis suffixis palo, multis concrematis, aut elixatis, quibusdam etiam excoriatis, & conditis sale,

postea-

pôſteaque adhibitis capris, vt linguæ aſperitate dolor augeretur. Verùm carceris vera cauſa fuit Epiſtola ad Mahometem intercepta. Decennali ergo cuſtodiâ domitus, ac reſtitutus bello Turcico periit; eiuſque caput ad Mahometem delatum, magni muneris inſtar fuit. Fuit quoque Blado frater, quo abuti cùm tentaret Mahometes, hunc gladiolo grauiter percuſſit in femore, atque aufugit: at poſtea ſponte rediit, eidemque ſe turpiter ſubmiſit, factus ex forti adoleſcente impurus catamitus.

Ioan. Andeg. rem malè gerit. Hoc etiam anno Ioannes Andegauenſis toto ferè Neapolitano excidit regno; vnde Pius & Ludouicus amarioribus inter ſe litteris egerunt. Victus & Ioannes ad Troiam Apuliæ, cùm Princeps Tarentinus, & multi proceres ab eo ad Ferdinandum defeciſſent. Idem quoque præſtitit Picininus bellator optimus, tandem juſſu Ferdinandi compactus in carcerem, & bouis inſtar mactatus. Nec melior Tarentini conditio fuit, & quam proditores expectare debent, ſeriùs ociùs proditione mulctandi.

Compactata Bohemiæ. Bohæmia turbata eſt propter *Compactata*, quæ Pius improbabat; Georgius rex dubius hæſit, an ſe contumacem præberet Pontifici, an faueret Huſſitis; pluris regnum faciens, quàm religionem.

Fridericus obſeſſus Viennæ. Fridericus Imperator obſeſſus Viennæ à fratre Alberto, adjutus eſt à Georgio, ac ſoluta obſidio: hinc filios eius creauit Principes Imperij Victorinum, & Henricum; neque Pius in Georgium librauit anathema, Imperatoris patrocinio impeditus. Id tamen emiſit in Sigiſmundum Auſtrium, eiuſque fautorem Heimburgium, & Sigiſmundum Malateſtam Arimini, & fratres eius Cæſenæ Tyrannos. Verùm poſtea Malateſta veniam obtinuit à Pio, & re fortiter aduerſus Turcos in Peloponneſo geſtâ, in patriam redux obiit, morte meliori, quã vitâ.

Hoc

De Christi Sanguine tempore Pass. Hoc anno, quo natus est Ludouicus XII. filius Ludouici Aurelianensis, agitata est nobilis illa quæstio inter Dominicanos, & Minoritas, vtrum sanguis in triduo Passionis vnitus perseuerarit; negantem sustinebant illi; hi, aientem, duce Iacobo Marchiano S. Bernardini Senensis socio; & quamquam cum Dominicanis sentiret Pius, nihil est tamen ausus contra Minoritas statuere, quorum auxilio ad bellum Turcicum indigebat. Post duos annos vtrique parti silentium iniunxit, vetuitque alterutram sententiam hæresis accusari, Constitutione editâ Kal. Aug. 1464. quam plerique Theologi aut nesciunt, quod illis condonandum, aut non satis piè contemnunt; nisi fortè hæc non fuerit promulgata, videlicet diebus 15. ante obitum Pij emissa; quo tantùm modo potest quorundam temeritas excusari.

MVNDI 5516. CHRISTI 1463.

Bosniam Turcæ occupant. Bosniam prouinciam hoc anno Turcus occupauit, eiusque Princeps jussu Mahometis, contra datam fidem, aut sagittis confixus, aut viuus exustus fuit. Mox tamen Matthias cum suis Hungaris Iayzam huius ducatus caput recuperauit; quam dum recipere tentat Mahometes, fortiter repellitur à ciuibus, fœminis etiam ac pueris animosè sua mœnia defendentibus: donec audito Hungarorum aduentu Turcæ abjectis in præfluentem tormentis recesserunt cum multis vulneribus, ac maiori dedecore. Cùm autem in expugnatione Iayzæ per Turcas Minoritæ S. Lucæ Euangelistæ corpus extulissent, id æde S. Iobi Venetiis reposuere; colebatur tamen antea eiusdem Sancti corpus Patauij in cœnobio S. Iustinæ; Bessarion Cardinalis à Minoritis pronunciauit, Gregorius XIII. stare visus à Monachis S. Iustinæ, maximè cùm Iayzense caput haberet. Patauinum careret capite, quod Romam S. Gregorius

De corpore S. Lucæ Euangelistæ.

gorius Magnus Constantinopoli detulerat. Franciscani tamen Bessarionis sententiam mordicus tenent; non quòd illa sit verior, sed quia sic volunt esse.

Henricus & Lud. ad regnorum fines conueniunt.

Conuenere ad Regni sui fines, & fluuium Vidassonem Henricus Castellæ Rex, & Ludouicus Francus; ex quo congressu mutuum duntaxat retulere contemptum, dum vtriusque Principis aulici, naturâ dicaces, mutuis sese dicterijs pungunt, quæ nunquam viris illis otiosis defuere.

Ludouicus res suas agit.

Profecit nihilominus ex eâ peregrinatione Ludouicus, suis semper rebus intentus, Comitatibus Ruscinonensi & Cerdaniæ regno suo adjunctis. Nec ijs contentus, 4. ad Sommonam vrbes, Sanquintinum, Peronam, Ambianum, Abbauillam cum Comitatu Pontinensi, aliaque, pace Atrebatensi à Carolo VII. pretio quadringentorum millium aureorum Philippo oppignerata, corrasis vndequaque pecunijs redemit; quod quidem Carolum Comitem Carolesij prope in furorem egit; quem tamen in suo sinu Ludouicus irridebat.

Expeditio in Turcos.

Suscepta est hoc anno in Turcas expeditio à Venetis, spe Peloponnesi excitatis à Philippo Burgundo, qui eam vouerat, & Pio Pontifice qui eam promouebat. Tempus itaque indictum, & locus Ancona, circa Non. Iunij: cuius ductores essent tres viri ætate prouecti, Pontifex, Burgundus, & Christophorus Maurus Dux Venetiarum, quia hoc bellum prudentiæ plus, quàm roboris exigebat.

Ioannes Regnum Neapol. amittit.

Finis est hoc anno impositus bello Neapolitano, cùm obijsset ex morbo Princeps Tarentinus, eius tuba, licèt cum Ferdinando subdolè pacem inijsset. Obijt autem sine Sacramentis, & (vti vixerat) malè; cuius opes magnæ deuenientes in Ferdinandi manus ei regnum asseruere. Ab hoc enim tempore Ioannes omnia perdidit, nec triremibus suis vt Rex,

ſed vt pirata pugnauit. Tandem in Franciam redire coactus eſt; vir etiam inimicorum judicio magnus, & cui non virtus, ſed tantùm fortuna defuit.

Flauius Blondus moritur. Obijt hoc anno Flauius Blondus Foroliuienſis Hiſtoricus, cuius laus ſumma, ſcripta eius à Pio II. in Epitomen eſſe contracta: in eo tamen vituperandus, quòd ſollicitior ſcriptionis fuerit, quàm veritatis; ſtuduerit plura dicere, quàm veriora.

MVNDI 5517. CHRISTI 1464.

Frid. Imper & Matthias fœdus ineunt. Fridericus Imperator coronam Hungaricam Matthiæ non tam reddidit, quàm vendidit: inter eos tamen inita amicitia, cùm hic illum patrem, ille hunc filium deinceps appellarit. Mox Matthias in Turcos profectus, dum Zoynichum Kaſciæ vrbem obſidêret, panico timore perculſus, & machinas & impedimenta, &, quod caput erat, gloriam antè partam tot victorijs perdidit.

Vt & Sfortia cum Lud. XI. Ludouicus XI. Sfortiam Ducem Mediolanenſem agnouit, immo ei Saonam reddidit, in odium, vt creditum eſt, Domus Aurelianenſis; aut potiùs amicum vtilem, quàm aduerſarium grauem habere maluit.

Coniuratio in Ludou. XI. Hoc anno in Ludouicum XI. magna eſt concitata tempeſtas, authoribus Franciſco Britanniæ Duce, & Carolo Caroleſio Philippi Burgundi filio; à quibus nobiles Franci ſollicitati, ſe aduerſus Regem, quem oderant, paratos oſtenderunt; omnium teſſera fuit ligula ſericea, nec Rege, neque magiſtratibus ad hanc nouitatem ſatis inuigilantibus, quæ ſemper regnis, rebuſque publicis perniciosa fuit.

Turbæ in Caſtella. Nec tantùm Francia, ſed & Caſtella fuit impacata, cuius proceres, Alphonſo Regis fratre in ſuas partes attracto, contra Henricum Principem rebellarunt. Huic objecta ſunt multa crimina,

vel

vel vera, vel conficta, & qualia nunquam seditiosis desunt. Tandem inita pax eâ lege, vt Alphonsus succederet Regi, ductâ eius filiâ spuriâ; Bertrandus Magisterio S. Iacobi abdicaret, qui Reginæ adulter credebatur, & suo Regi turpiter illudere: mulctatus est miser aulicus, quod Principem satis fortem nactus non esset.

Pius II. parat se ad Turcicam expeditionem, licèt ægrotus, vt valetudinem recuperaret humani nihil diuinique remedij prætermittens. Auxit hunc morbum Philippus Burgundus militiam detrectans, & tantùm copias, ac duos filios nothos, Antonium & Balduinum, offerens; quia sibi non videbatur tutum ditiones suas relinquere Carolo filio, non satis Ludouico, hosti nimiùm sapienti. Pergit nihilominus Pontifex Anconam, ad quem innumerabilis Christianorum multitudo armata confluxit, cui alendæ cùm par non esset Pontifex, illa venditis armis & equis defluxit, priùs acceptâ peccatorum indulgentiâ; sicque sacra hæc militia plus pietatis habuit, & perturbationis, quàm ordinis, atque prudentiæ. Creuit interim Pontificis morbus, quo tandem elatus est 19. kal. Sep. ætatis 58. ferè cum 10. mensibus, Sedis verò sexto; vir sine dubio magnus, ab eruditis multùm, & nondum satis laudatus, à nouatoribus exceptus contumeliosissimè; quorum tamen conuicia, à peritis rerum æstimatoribus laudes judicantur.

Multi ad Pium II. Anconam conuenixit.

Moritur Pius II.

Datus est Pio II. successor 5. kal. Sept. Romæ Petrus Barbus Venetus sanatus ex peste à B. Virgine Lauretanâ, cum pollicitatione insuper Pontificatus; & cùm se primò Formosum dici vellet, deinde Marcum, tandem se Paulum II. passus est appellari. Hic initio sui Pontificatus cùm multa jurasset, quibus Pontificis authoritas restringi videretur, ad maius tamen Ecclesiæ bonum, hæc postea irritauit ipse, & vt irritarent Cardinales compulit, præter Ioannem

Succedit Pio Paulus II.

Caruaialum Hispanum septuagenarium, virum constantissimæ religionis. Caue tamen de hoc Pontifice Platinæ fidem adhibeas, à quo hic longo carcere subactus, immo & tormentis subiectus ob conspirationem, & impietatem, multa in eum effutijt, ex recordatione potiùs pœnarum, quàm ex veritate.

Platina in eum suspecta fides.

Cardinalium ornamenta.

Huius Pontificis sunt inuenta Cardinalium ornamenta, & Bireti rubri, quibus eorum alienatos animos delinere conatus est; nec defuit ipse suæ magnificentiæ, paratâ sibi cum tribus coronis Tiarâ Gemmeâ (vulgò dicitur Regnum) centum viginti millibus nummûm æstimatâ.

Bellum Turcicum.

Bellum Turcicum Pontifex tantum promouit, quantùm alij Principes Christiani cessarunt: Veneti cum Saracenis parum feliciter in Græciâ pugnauere; Hospitalarij magis prosperè, qui & Mahometem aliunde occupatum, ad pacem compulere improbatam a Pontifice, & ordini suo gloriosam magis, quàm Christianis salutarem.

Georgius Bohemiæ Rex mitius egit cum Catholicis.

Respirauit, auditâ Pij morte, Georgius Bohæmiæ Rex; egit tamen cum Catholicis mitiùs; quia id regni sui noui status exigebat, ad quod suam ipse, Dei parum sollicitus, aptabat religionem.

MVNDI	CHRISTI
5518.	1465.

Thomas Despotes moritur.

Thomas Despota filios suos Andream & Manuelem cum Sophiâ filiâ ex Corcyrâ Anconam accersit: obijt tamen antequam eos videre posset, anno ætatis 56. Itaque Romæ jussu Pontificis liberaliter educati sunt: sed Manuel familiarium suasione fugit Constantinopolin, à Mahomete lautè habitus, vbi & duos genuit liberos, quorum vnus junior obijt, alter relictâ Fide factus est Saracenus. Demetrius verò Thomæ frater abductus à Maho-

Mahomete, variamque fortunam expertus, Hadrianopoli factus Monachus obijt anno 1470. suâ bene vsus calamitate, atque in æternam felicitatem sapienter commutatâ.

Scanderbegus defendit Croiam.

Scanderbegus hoc tempore Croiam aduersùs Mahometem defendebat: sollicitatus enim à Christianis, cum eo fœdus abruperat; quando & victus est ingenti clade, & Epirotæ eius à Turco malè vexat. Credunt quidam hunc tum venisse Romam, hîcque pecuniam & auxilia suscepisse, quibus multa Turcis intulit damna, nonnulla recepit; vir ad miraculum fortis; cuius tamen existimatione scriptores quidam abusi videntur esse, vt de illo magnâ confingerent; quia sine mendacij suspicione illustrissima quæque facinora huic Heroi Christiano poterant imputari.

Ferdinandi Siculi res promouentur.

Mahometes, vt turbaret consilia Christianorum Principum, Ferdinandum Siciliæ regem magnis muneribus, & promissis maioribus sollicitauit; quem tamen hic reiecit, ideo laudatus à Pontifice, qui eius copijs vsus est ad retundendos Tyrannos; erexit tamen animos Ferdinandi ad ea postulanda à Pontifice, neutri neque vtilia, nec honesta.

Henricus Angliæ Rex incarceratur.

Henricus Angliæ Rex, vel exilij tædio, vel compulsus à suis, ex Scotiâ clam irrepsit in Angliam. Verùm agnitus, Londinum perductus est; vbi jussu Regis salutatus à nemine, ante Turrim Londinensem ter circa Cippum ignominiosè circumactus, eâdem inclusus est, ex solio detrusus in carcerem.

Factio boni publici in Lud. XI.

Erupit tandem hoc anno in Ludouicum XI. coniuratio Francicorum Procerum, ac nobilium, dicta *Factio boni publici*; cuius præcipui duces erant, ac fautores, Carolus Dux Biturigum Regis frater, & Carolus Carolesius: Fugit ad Franciscum Ducem ille; per vniuersam Franciam arma expedita sunt, proceri-

bus omnibus aduersùs Ludouicum in partes abreptis. Hic tamen copias conficit, addictâque sibi Lutetiâ per Cardinalem Baluëm Episcopum Ebroicensem, partem exercitus obijcit Britoni, partem versùs Parisios ducit, quò festinare Carolesium cum magnis copijs didicerat. Ad Montem Letericum *Mont Lehry* vterque constitit exercitus, vbi temeritate Brezæi Normanniæ Seneschali prælium initum est; inter primos hic concidit, ter captus Carolesius, ter à suis receptus est, leuiter in jugulo vulneratus; multi vtrimque cæsi, multi vtrimque capti, adeò vt vtrimque stetisse victoria, vtrimque clades accepta videretur. Rex tamen mox Corbolium recedens, se victum fassus est. Hæc tamen victoria vtilis victo, perniciosa victori fuit; hic enim sic intumuit, vt deinceps nullius audiret consilium; ille monitus à Guillelmo Episcopo Parisiensi viros probos sibi consultores adhibuit; quibus tamen omnibus, subtilitate, prudentiâ, dexteritate præcellebat, & à quibus illustrari, non circumagi posset.

Prælium ad montem Letericum.

Conuenerunt ergo Factiosi ad Staliocritam (*Stampas* hodie vocant) vbi & magnas vndecumque copias accepere, 500. etiam Heluetios pedites, primos in Franciâ stipendiarios, ac milites notæ fortitudinis in pugnâ statariâ. His territus Ludouicus, & Parisios occultè sollicitari videns ad Principes recipiendos, consilium audijt Francisci Ducis Mediolanensis, viri amicissimi, qui ad eum miserat, cum magnis copijs, filium Galeatium, etiam non inuitatus: videlicet vt quibusuis conditionibus cum Factiosis pacisceretur, & tantùm tempestatem declinare conaretur, quam cum vltimo discrimine frangere tentabat. Cùm igitur hinc alimenta deessent fœderatis, illinc Parisinorum villæ diruerentur, & comburerentur, Rex peiora vereretur, ac suo-

Pax initur inter Regem, & fœderatos.

ſuorum odium nimis agnoſceret , ab vtrâque parte exoptata pax ad Confluentias inita eſt, unde dicta Confluentina *Paix de Conſtans* , quâ Carolo Regis fratri Biturigum loco conceſſa Normannia , Caroleſio 4. vrbes ad Sommanam , Comiti ſancti Pauli dignitas Comitis Stabuli , alia aliis : ſelecti quoque 36. viri ex Clero , Nobilitate , Plebe , qui cum Rege de ſtabiliendo regno ſtatuerent . Sic omnes ad ſua receſſere , Carolus in Normanniam , Franciſcus in Britanniam , ab ſe inuicem disjunctis animis abalienati . Caroleſius verò ſe difficili cum Leodienſibus implicuit bello ; quâ occaſione bene vſus Ludouicus recepit Normanniam , vnde Carolum expulit , ad Franciſcum inimicum ſuum abire compulſum ; quo facto hic oſtendit ſe moribus , quàm ætate juniorem eſſe . Interim Leodienſes multa fecere crudeliter , multa ſunt paſſi ; in ſuum Principem , immo & ipſum Pontificem , Deumque contumaces .

Caroleſius implicat ſe Leodienſi bello.

Suas etiam turbas Caſtella ſenſit ; Henrici ſtatuâ in campo, authore Archiepiſcopo Toletano Carillio viro impudentiſſimo, exauctoratâ , eius loco frater Alphonſus duodennis ſubſtitutus eſt . Multi tamen mox ad Henricum redierunt, & ad 80. millia peditum , equitum 14. Sed iis regendis impar erat Henricus , & ſine fortitudinis micâ . Itaque tantus , re infectâ , defluxit exercitus ; rebelles Alphonſum retinuere, quem Henricianis vti laruam oppoſuerunt : vſque adeo Principes imbelles ſuorum iniuriis patent .

Turbæ Caſtellanæ contra Henricum

Arragonia ſuos quoque tumultus ſenſit , rebellantibus Catalanis , & improbantibus ſententiam Regum Franciæ , & Caſtellæ . Itaque omni nudati præſidio Petrum Luſitanum Equitum magiſtrum , Regem Arragoniæ creauerunt Barcinone , renouatis juribus quibuſdam ſubrancidis ; ſed anno ſequenti hic victus , & extinctus

Arragoniæ tumultus à Catalanis

veneno, locum ſuum reliquit Renato Andegauenſi, qui à Catalanis judicatus eſt idoneus v: cum his eſſet hoſtis Arragoniorum capitalis; quod in ſuo Principe tum maximè viri amentes poſtulabant.

MVNDI 5519. CHRISTI 1466.

Georgius Bohæmus excommunicatur. Anathemate hoc anno perculſus Georgius Bohæmiæ Rex, jam rebellis in Pontificem, in Catholicos Tyrannus, atque Romanâ ſententiâ ſpoliatus regno. Tum etiam Rokyſana ſubitâ paralyſi perculſus, loqui deſiit, hâc corporis parte potiſſimùm mulctatus à Deo, quâ grauiùs deliquerat.

Pax inter Polonos, & Cruciferos. Rudolphus Lauentinus Epiſcopus, qui jam pacem inter Fridericum & Matthiam conciliarat, hoc tempore Polonos & Cruciferos conjunxit; longè antea componendi, vt multo ſanguini parceretur, in bello Turcico vtiliùs profundendo.

Franc. Sfortiæ ſuccedit Galeatius Obiit hoc anno Franciſcus Sfortia Dux Mediolanenſis, vir bello ac pace clarus; eòque melior creditus, quòd inter duos Principes nequam interiectus eſſet. Agebat apud Ludouicum XI. Galeatius filius, qui diſſimulato habitu in Italiam rediit non ſine diſcrimine, & Principatum à ſacrilegiis auſpicatus eſt, Eccleſiaſticis ſpoliatis. Matrem etiam Blancham, rectè monentem, & liberiùs increpantem veneno ſuſtuliſſe fertur, vt ſe alterum Neronem exhiberet.

Primas Scotiæ Præſul Santandreanus. Mortuus denique hoc anno Iacobus Kennethus Santandreanus Epiſcopus, religionis ac regni columen, ac Santandreanæ conditor Academiæ: huic ſucceſſit Patritius Graamus, frater eius vterinus, qui Primas Scotiæ judicatus eſt Romæ, Eboracenſi Præſule necquicquam reclamante, & vſum contrarium indicante, ſed acqui-

quisitum inter bellicos tumultus; quo tempore minùs habetur ratio juris, quàm virium, & huic adjudicatur sæpe tum causa, qui eam per vim potest extorquere.

MVNDI 5520. CHRISTI 1467.

Obiit hoc anno Climaterico suo 8. Kal. Febr. Lissi ad Drillum fluuium, ex febri, Georgius Castriotus Scanderbegus, ibidemque sepultus tantæ apud Turcos venerationis, vt hi captâ Lisso, eius ossa postmodum diripuerint, & thecis aureis aut argenteis incluserint, ad conciliandam sibi fortitudinem. Reliquit filium Venetiis enutritum, qui postea familiā nobilem in Apuliâ propagauit, in ditione eius patri ab Alphonso donatâ; quam paternâ, potiùs quàm propriâ virtute fecit illustrem. *Scanderbegus moritur.*

Eodem anno mortuus est Brugis ætatis 72: Philippus cognomento *Bonus*, omnibus acceptissimus; qui reliquit filium sibi dissimillimum annos natum 34. Carolum cognomine *Audacem*, veriùs *Pugnacem*, qui negotii multùm aliis exhibuit, plus etiam sibi. Hic sui Principatus *initio* Leodios rebelles aggressus, quibus fauebat Ludouicus, eos ad Centronem deuicit, & ad pacem inhonoram compulit; quæ tamen mox soluta est, neutris satis paratis ad accipiendam iniuriam, ad inferendam aptissimis. *Philippus Bonus moritur.* *Succedit el Carol. Audax.*

Ludouicus XI. modis omnibus serebat discordias inter vicinos Principes, vt pace solus ipse frueretur: sic Britanniæ Ducem à Burgundo diuellere nitebatur; in Angliâ partes Henrici debiliores aduersùs Eduardum inuasorem fouebat, ratus hostes coniunctos sibi nocere posse, diffidentes nihil incommodare. Parisiis autem abolere penitùs conabatur Pontifex Sanctionem Pragmaticam per Legatos suos Cardinales Io. Atrebatensem, seu Albigensem, & Ioannem Baluē; sed Senatus obstitit & Academia, hæc Rectore suo, ille procura- *Lud. XI. inter vicinos discordias spargit.*

tore Regio contranitentibus ; qui non tantùm vim vi, sed & fraudes fraudibus repulere. Erat autem is Baluës Cardinalis Molitoris seu Sartoris Virdunensis filius, qui primùm famulatus Iuuenali Vrsino, deinde Io: de Bellâ Valle Episcopo, tandem innotuit Regi propter callidissimos mores, eique ab Eleemosynis primò, dein de Cardinalis & Episcopus Ebroicensis creatus est omnibus negotiis implicitus, & purpuratus ardelio ; quare cùm aliquando milites recognosceret, rogauit Regem Comes Dammartinus vir scientissimus belli, vt Ebroicensem ipse lustraret Episcopatum, vt eius gereret vices, qui suas vsurpasset.

Cardinalis Balues omnis homo.

Bohæmi, exhautorato per Pontificem Georgio, confugiunt ad Casimirum Polonum, cuius filium postulant sibi dari Regem : sed regnum sapienter respuit, ne cum eo reciperet bellum : Matthias, in quem respectabat Pontifex, Moldauico & Vvalachico implicitus bello, suis tantùm rebus consulere cogebatur : Ita tutus remansit Georgius, Pontifex ab Hussitis cum suis fulminibus irrisus.

Georgius in Boëmia tutus regnat.

Petrus, Magni Cosmi successor, aduersantem habuit sibi Luccam Pittum, hominem tenuioris fortunæ, sed valde popularem, cùm Petrus acrioris ingenij contempsisset plebem : fauere his duabus partibus externa auxilia ; Lucam defendêre Veneti, eorumque doctor egregius Bartholomæus Colinæus Bergomas : Petrum tuiti sunt Galeatius Mediolanensis, & Ferdinandus Neapolitanus, duce Friderico Feretrano, quibus & adhærebant Florentini. Post leuiora prælia, decretario certatum in agro Bononiensi ad Fl. Ricardinam : ex quo neutra pars victrix, neutra victa discessit, & animis efferatis potiùs, quàm elatis, aut abiectis.

Florentinæ turbæ.

In Castellâ magno prælio aucti sunt potiùs, quàm repressi motus, Henrici Regis ignauiâ, per

Turba Castellana contra magna.

per impudicam Reginam multorum virorum scortum: certè Rex mente deiectus videbatur, cum paucis equitibus oberrans. Itaque coactus est se permittere Comiti Placentino, cuius in arce magnificè habitus & lautè, captiuus quàm liber felicior extitit.

Obiit hoc anno Laurentius Valla Romanus, scriptor melior, quàm Sacerdos. Scripsit aduersùs ineptum libellum qui inscribitur *Donatio Constantini*; sed maiori in Pontificem odio, quàm eruditione; & malam aggressus causam imprudentiâ suâ, ac dicacitate pæne bonam reddidit: tantum interest, & à quo, & quo modo bona causa defendatur. *Moritur Laurent. Valla.*

MVNDI	CHRISTI
5521.	1468.

Hoc anno Phranzes Historicus Græcus, egestate & epiphorâ oppressus, factus est monachus, pro Georgio Gregorius dictus; sicut & vxor eius Helena velum accepit cum nomine Eupraxiæ; ambo jam re pauperes, facti sunt voluntate. *Phranzes Historicus Græcus.*

Matthias Hungariæ Rex, cùm ei esset à Mahomete, & Præfecto Turcico, quies in Pannoniâ, suadente Pontifice Georgium aggreditur in Morauiâ; nusquam tamen pugnatum æquatis copiis, & vtrimque prudentissimo duce. Tandem post multa colloquia, captasque aliquot vrbes, & receptas, factæ induciæ, aut potiùs infida pax, vt eius breuitas docuit. *Matthias & Georgius commissi.*

Ludouicus XI. inter inimicos suos serebat discordiarum semina, in quibus ferè periit. Cùm excitasset Leodienses in Burgundum, ipse vt hunc exarmaret, fratrique adimeret Normanniam, cum illo colloqui petiit, & Peronam hostilem vrbem male comitatus subiit; sed tantâ perturbatione, vt omitteret reuocare legatos suos Leodium missos, belli incentores. Igitur *Lud. XI. Perona detentus ob suam imprudentiam.*

Leodienses permoti ab oratoribus Francis, Tungrensem ciuitatem cum Episcopo suo intercipiunt, aliquot á Clero cæsis, eumque triumphantes captiuum reducunt Leodium. Pupugit ea res grauiter Burgundum, qui & increpitum Regem militari præsidio cinxit. Nunquam turpiùs Rex, alioqui sapiens, errasse traditur: at vt erat prudens, & callidus, quò ab iis se expediret laqueis quos induerat sponte, conditiones quantumuis abiectas, & inhonoras admisit; quarum hæc turpissima, vt quasi miles gregarius, Ducem subditum suum sequeretur ad expeditionem Leodiensem. Hæc contigisse quidam putant artibus Cardinalis Baluis, quorum ipse postea meritas dependit pœnas, diuturno ac graui carcere, sui Regis ignominiam luiturus.

Leodium captum à Carolo Burgundo, & dirutum. Tandem Leodium à Duce, & Rege obsessum est; quando vterque grande periculum ab erumpentibus Francimontiis adiit, tantum non interemptus. Quominus verò vrbs ocyùs caperetur, impediit ciuium in suum Principem odium, Onuphrii legati arte ventilatum, vt huius Episcopus crearetur. Vrbs demum vi capta, in quam atrocissimè sæuitum, ferro, libidine, flammis, submersione; locus sic exæquatus, vt vbi statutum olim fuisset Leodium, ambigeretur. Interea Deus ipse in Flandriam, Hollandiam, Zelandiam alias clades immisit aggeribus confractis, & Leodiensi grauiores; adeo vt in principis crudelissimi subditos cœlum atque Terra, Deus & homines conspirasse viderentur.

Turbæ Arragoniæ perseuerant. Perseuerant quoque Hispanicæ in Castellâ turbæ, nullo anathemate, nec ipsâ Alphonsi morte compositæ; sedatæ tamen vtcumque pace malè concinnatâ. Nec quietior Catalania fuit, euocato Ioanne Lotharingo duce Calabriæ, filio Renati Andegauensis; Interea Ioannes Arragonius, rex cœcus, à Iudæo detractâ

albu-

albugine recepit lumen; filius quoque eius Ferdinandus annos natus sexdecim, Siciliæ Rex renunciatus, huic bello præpositus est. Neque tamen Lotharingus despondit animos; & res suas promouisset, nisi intra biennium Barcinone finem viuendi, turbandique fecisset.

Hoc anno, quo obiit Cardinalis à Turre crematâ Dominicanus octuagenario maior, venit Romam Fridericus Imperator vt persolueret votum; ibique de more in Natalitiis Christi septimam lectionem decantauit: hic cum Pontifice de bello Turcico consultauit; cùm tamen in hoc negotio plus armis, atque factis, quàm deliberationibus & consiliis opus esset. *Card. à Turre cremata moritur.*

MVNDI 5522. CHRISTI 1469.

Mahometes II Æno oppido nuper à Nicolao Cænalio duce Venetæ classis capto, direpto, inflammato, immane atque truculentum emisit votum aduersus Christianos; sed eius arma magis, quàm vota ab iis meritò reformidata sunt. *Votum Mahometis II.*

Ludouicus X I. Aquitaniam nobiliorem prouinciam confert fratri suo Carolo, vt huic Campaniam, ac Briam, & cum Burgundo societatem eriperet. Pupugit hæc permutatio Carolum Ducem, sed Ioannem Baluëm Cardinalem multò magis, qui potentiam suam credebat imminui sublatâ discordiæ materiâ. Immanem igitur aduersùs Regem suum proditionem molitur, quâ conatus est Carolum à fratre disjungere, Burgundum ad inuadendum regnum inuitare; adhibito sceleris conscio Guill. Haraucurtio Episcopo Virdunensi. Detecta est prope mirabiliter conspiratio, nuncio quodam ad Clayam capto. Dati ergo in custodiam Cardinalis & Episcopus omnia confessi sunt, Ludouicus & Carolus omnino reconciliati, plaudente vniuersâ Franciâ, & *Proditio Cardinal. Balu. in Lud. XI. mulctata.*

con-

consultores pessimos, à quibus distracti erant, execrante. De perduellium judicio acriter, Romæ, & in Franciâ disceptatum; Baluës in carcere XI. annos contriuit; Virdunensis, auctor cauearum ferrearum, annis 14. inclusus in earum vnà, Perillæo supplicio mulctatus est.

Ordo S. Michaelis institutus. Institutus est hoc anno Ordo S. Michaëlis à Ludouico; qui oblatus Duci Britanniæ, & repudiatus, belli materies fuit, breuis tamen, quia leuiori de causâ videbatur esse susceptum.

Turbatur Castella nuptiis Isabellæ. Isabellam sororem Henrici Castellæ Regis multi proci prensabant, hæredem regni designatam; hæc tum inscio fratre nupsit Ferdinando Arragonum Regis filio, Ferdinando Archiepiscopo Toletano harum nuptiarum pronubo, atque promotore. Quare Henricus eam abdicauit, & Ioannam filiam scripsit hæredem, testatus cum Reginâ hanc esse legitimam. Dedit etiam eam vxorem Carolo fratri Ludouici XI. luculentam bellorum materiam, nisi hanc Caroli mors ante consummatum matrimonium sustulisset.

Bellum Pauli II. in Malatestam. Pontifex Paulus bellum gessit ad Ariminum in Robertum Malatestam; cui tulit auxilium Ferdinandus, in sanctam sedem ingratissimus, cuius operâ bis regnum consequutus erat. Sed quid aliud Pontifex ab iis Principibus expectaret, quibus fallere, fallique jocus erat?

Matthias vincit & vincitur. Bellum hoc anno feliciter gessit in Georgium Bohæmum Matthias Hungarus, qui & Victorinum eius filium cepit, quamquam Imperator ei defuisset, nec promissam pecuniam misisset. Sed afferunt quidam hoc anno Matthiam à Stephano Vvalacho geminam accepisse cladem. *Stephanus Vvalachus victor.* In hunc Stephanum cum Tartari Vltravolgani, seu Zauolgenses, duce filio Mamachi Chami seu Imperatoris, eos ille retudit egregiè, capto duce; quem cùm pater

per

per centum legatos repeteret, Stephanus hunc filium in oculis legatorum conscidit in frustra, eos autem palis infixit, vno tantùm excepto, quem truncatis naso ac auribus remisit ad Mamachum; vt disceret in eum jactare minas, qui verbis posset facta reponere.

MVNDI 5523. CHRISTI 1470.

Mahometes hoc anno ingenti classe, maiori exercitu pedestri, votum suum implere parat; Lemnum vastat, Imbrum capit, ac denique Chalcidem hodie *Negrepont*, Eubœæ insulæ vrbem primariam oppugnat diebus 30. & capit, indicatis à Thomâ quodam Liburno murorum debilioribus locis. Potuerat Canalius classis Venetæ præfectus pontem deiicere quâ insula continenti jungitur, sicque Mahometem in vltimam adducere desperationem; sed aleam prælij tentare non est ausus. Ideoque mox exautoratus à successore Petro Mocenico, à Senatu in exilium actus. Paulus Erizzius vrbis gubernator, factâ deditione, per medium corpus sectus est, crudeli Mahometis joco dicentis capiti non lateribus promissam incolumitatem; filia formosissima adducta Sultano ad libidinem, negans eius petitioni acquiescere, jugulata purum Christo reddit spiritum. *Mahometes multas vrbes capit.* *Chalcis capitur.*

Turbata est tùm Germania, dissidentibus inter se Friderico III. Imp. Casimiro Poloniæ, & Matthiâ Hungariæ Regibus; quæ contentiones Georgio & Bohæmiæ salutares fuerunt. Matthias etiam raptim fugere compulsus à Bohæmis; & Georgius, à Casimiro inuitatus, se Pontifici submisisset, nisi veternosus Rockysana prohibuisset; quem tamen tum Rex ægrè ferebat, quoniam veterator iste plus impeditâ linguâ, quàm hic armis poterat. *Germania turbata.*

Restitutus est solio Henricus Anglus; expulsus Eduardus ab eodem qui cum collocarat *Restituitur regno Henricus Anglus.*

in throno Ricardo Comite Varuicensi, auxiliis euocatis è Franciâ. Fugit ad Carolum Burgundum Eduardus, cuius sororem duxerat; Henricus aduersam fortunam expertus est, vt hanc prosperam jucundiùs degustaret.

Carolus Burgundus à Lud. XI exagitatur.

Ludouicus XI. diem dici curat Carolo Burgundo coram Paribus Franciæ, cùm ab eo alienati essent Duces Biturigum, & Britanniæ, odissetque Comes S. Pauli Comes Stabuli. Tandem perditis vrbibus Ambiano & Sanquintino, inducias facere coactus est, reclamante Comite, mussantibus Ducibus, qui ex vtriusque concertatione multùm vtilitatis colligebant.

Carolus Suecus obit, succedit ei Stero.

Obiit hoc anno Carolus Seciæ Rex, suo clarus exilio, sed & sui successoris institutione clarior. Is fuit Stero, ex sorore Sturâ nepos, cui moriens suasit ne se diceret Regem, ac nomen Suecis odiosum vsurparet. Itaque populum & clerum totis 30. annis facillimè rexit, & Christiernum Danum ingenti prælio victum repulit ignominiosè. Adiutorem habuit Iacobum Vlsonis Archiep. Vpsalensem; cuius pietate ac prudentiâ experti sunt Sueci quid possint Princeps & præsul, sacrâ inter se societate coniuncti.

Adolphi career & obitus.

Datus est in custodiam, jussu Caroli Burgundi, Adolphus filius Arnoldi Ducis Gueldriæ, qui patrem aliàs coniecerat in carcerem; ex quo non exiit nisi post obitum Caroli; quando à Gandauensibus solutus, præpositus est bello contra Tornacenses, in quo cæsus. Ideo tandiu detentum ferunt quòd litteras ad Ludouicum scripsisset contra Carolum; sed quid mirum in Principem perfidum extitisse, qui in patrem fuerat perduellis?

CA-

CAPVT VIII.

DECAS OCTAVA.

Ab anno Christi 1470. *ad* 1480.

MVNDI 5524. CHRISTI 1471.

Dionysius Patr. Const. relinquit sedem.

HOc tempore circiter Dionysius Patriarcha Constantinopolitanus, cùm sedisset annos 8. sponte dignitatem deposuit, quòd innocens accusatus esset; & quanquam probasset non tantùm se non esse circumcisum, sed & virginem, denudatis in Synodo τοῖς αἰδοίοις, recessit tamen in monasterium, huicque suffectus Simeon, antea exautoratus, persolutis in Pescesium bis mille nummis aureis; adeo sunt, Christianorum damno, Turcæ consuetudinum retinentes.

Obitus Georgij & Rockysana.

Obiit hoc anno Georgius Bohæmorum Rex, quem diebus quinque præcessit impius Rockysana, Calypha Hussitarum. Dubitauit diu Georgius cui relinqueret regnum, cùm filiis suis id se posse desperaret; an Polono, vt meliori; an Hungaro, vt vtiliori sibi, qui filium Victorinum retinebat in vinculis; fluctuantem & dubium mors intercepit, Summo Pontifici, vt ferunt, antequam expiraret, reconciliatum. Mox in Comitiis Bohæmicis electus Vladislaus primogenitus Casimiri Poloni, adolescens 15. annorum magnæ expectationis, & filius sororis Ladislai qui Georgium præcesserat. Venit ergo cum magnis copiis in Bohæmiam, ne interciperetur à Matthiâ, eius fortunæ inuidenti. Sed & Hungari quidam in Matthiam coniurarunt, petito in Regem altero filio Casimiri, qui pariter cum ingenti exercitu adfuit;

Vuladislaus Rex eligitur.

fuit; at Hungaris non satis paratis præualuit Matthias, Poloni recedere coacti; quibus; satis esse debuerat, regno vno suam auxisse ditionem.

Eduardus recipit Angliæ regnum.

Eduardus expulsus Angliâ cum auxiliis Caroli Burgundi, redit in patriam, adiuncto sibi fratre Duce Clarentiæ: qui, aduersariis non satis fortiter resistentibus, partes erexit suas, Londinumque ingressus cepit Henricum. Adfuit tamen mox huius vxor Margarita cum filio Eduardo, ac duce Sommersetensi: at pugnâ initâ, Eduardus & Sommersetensis interempti, Margarita pretio redempta, ex mœrore contabuit in Galliâ, Henricus in Turri Londinensi gladio cæsus, vir religiosissimus, & post obitum miraculis clarus, etiam mortuo ad vitam reuocato. Regnauit à primâ inauguratione annis duodequadraginta, vixit duobus & quinquaginta, in terris infelix, vt meliori fortunâ in cœlo frueretur.

Tota Hispaniâ turbatur bellis.

In Castellâ præsules aduersus Henricum Regem suum non satis fortem rebellarunt, frustra à Pontifice ad concordiam inuitati: Arragonij feliciores extitere, receptâ Gerundâ, ac fusis hostibus: sed omnium felicissimè Alphonsus Lusitaniæ Rex, paratis 300. nauibus, & 30. millibus armatorum, Azillam & Tingin in Africâ occupauit, ac muniit, propugnacula simul & monimenta suæ victoriæ.

Estensis familiæ initia.

Borsius Estensis Marchio, Dux Mutinæ & Rhegij creatus ab Imperatore, insuper à Paulo II. Ducatum Ferrariæ recepit, quoniam de Ecclesiâ optimè meritus erat. Verùm eâ dignitate vix mensibus 4. potitus, hæc omnia reliquit fratri suo Herculi, cùm ipse ἄτεκνος obiisset; neque sibi, sed generi suo tantùm laborasset.

Moritur Paulus II

Hoc anno Kal. Aug. obiit Paulus II. apoplexiâ correptus, non (vt Heterodoxi confinxere turpiter) in actu venereo strangulatus à Dæmone.

ne. Sedit annis 6. mensibus 5. diebus 26. cùm vixisset annos 53. menses 5. dies 3. Pontifex inter bonum & malum medius, & aliis melior quàm sibi, propter rigidam morum censuram. In hac Pontifice desiit Bartholomæus (non Ioannes Baptista) Platina; cui de Paulo loquenti, non est adhibenda fides, à quo malè habitus erat, vltione nec erudito, nec Historico, nec Christiano homine dignâ. Datus Paulo successor, Bessarione hanc dignitatem refugiente, quia certis conditionibus huic offerebatur, 5. Id August. Franciscus Ruuereus. Vtrum autem is fuerit ex nobili familiâ, an ex patre Ligure nauiculario, vel piscatore, sicut & an nobilis familia Roborea, eum sibi ex nominis similitudine duntaxat adsciuerit, non est huius operis dissoluere. Hoc certum fuisse Minoritam, atque Ordinis sui Ministrum Generalem, factum Cardinalem adnitente Bessarione, cui propter virtutem & scientiam acceptissimus erat. Coronatus est 8. Kal. Sept. dictus Sixtus IV. anno ætatis 57. statim à se promissa vana declarauit, negans vllis legibus adstringi Pontificem, nisi diuinis. Certè duos nepotes suos Cardinales creauit, Iulianum fratris *sui filium*, qui postea Iulius II. Pontifex fuit, & Petrum Riarium sororis suæ filium, vltra fas omne profusum, & anno duodetrigesimo voluptatibus confectum, ignominiâ in auunculi fam am meritò redundante. *Sixtus IV ei succedit*

Hoc anno mortuus est 4. Id. Mart. Dionysius Rikel Carthusianus, patriâ Leodiensis, ex vico Rikelo, dictus Extaticus, ob reuelationes; qui tantùm scripsit, vt non orasse; tantùm orauit, vt nihil scripsisse videatur. *Dionysius Cartusianus obit.*

VIII. autem Kal. Aug. eum secutus est Thomas à Kempis, à vico Coloniensi sic dictus, Canonicus Regularis S. Augustini, cui à plerisque tribuitur Opus de Imitatione Christi, atque hæc sententia in præsentiâ plus probabilitatis habet. Qui enim obtrusus est Ioannes Gessen *Moritur & Thomas à Kempis. Autor libri de Imitatione Christi.*

Abbas

Abbas Italus, ex Benedictinis manuscriptis, sine dubio adulteratis, repudiatus est à viris emunctæ naris, etiam cum fastidio; & ab iis tantùm jactantur qui pluris faciunt Ordinis sui gloriam quàm veritatem, & falsam quærunt nonnunquam, ipsi synceræ atq; indubitatæ ditissimi.

MVNDI 5525. CHRISTI 1472.

Expeditio Christianorum, & Persarum in Turcos.

Suscepta est hoc anno in Turcos expeditio 85. nauibus Pontificiis, Venetis, Siculis; quibus Cardinalis Caraffa Neapolitanus præfuit. Nusquam comparuere Turcæ, & Bosphoro se atque Hellesponto continuerunt. Tentata ergo, sed irrito conatu, Attalia Pamphiliæ, hodie *Satalia*; Smyrna direpta, omnibus incolis abactis: quibus conatibus si Persa vires terrestres adjunxisset, magnam Asiæ partem Turcus amisisset; hæc expeditio plus pompæ Romam, quàm fructûs retulit. Ab aliâ autem parte Vsumcassanes in Turcos cum 50. millibus equitum irruit, Trapezuntem, & Neocæsaream (hodie *Tocatam*) cepit, cum auxiliis Caramani, & Czaris seu Cæsaris Tartarorum. Hunc maximè Veneti ad hoc bellum excitarant; sed dum nimis auidè suam sectantur gloriam, se non satis optimos ostenderunt.

Sophia datur vxor Ioa. Moscho.

Sophia, Thomæ Despotæ fratris Constantini Imp. Constantinopolitani filia, data est vxor Ioanni Moschouiæ, seu Russorum Principi, dote à sanctâ Sede numeratâ, vt hæc maritum ad veram adduceret fidem: sed à marito in prauum abducta, docuit spem innixam fœminæ, & maximè Græcæ, vanam esse; Romanos Pontifices vt Christianam promouerent fidem, nullis sumptibus pepercisse.

Amedeus Dux Sabaudiæ III. moritur.

Obiit hoc anno Amedeus, IX. Sabaudiæ Princeps, Dux III. obnoxius comitiali morbo; vir miti admodum ingenio, & omnibus virtuti-

tutibus illustris, sed maximè liberalitate in pauperes, vnde & miracula post obitum patrare meruit. Ludouico Franco, cui moribus dissimillimus erat, fuit tamen coniunctissimus; elatus anno ætatis 37. sed jam maturus cœlo, quò non annis, sed meritis aditus referatur.

Mortuus est & hoc anno ætatis 77. Cardinalis Bessarion, perfunctus in Galliam Legatione, quæ minùs ei honorificè cessit; quare inde concepto mœrore creditur obiisse. Fuit in vtrâque linguâ, Græcâ & Latinâ, eloquentissimus, peritissimus Platonicæ Philosophiæ, hostis Aristotelicæ, ætatis suæ viris doctissimis amicissimus Georgio Trapezuntio, & Io. Argyropilo Græcis, Francisco Philelpho, Flauio Blondo, Leonardo Aretino, Poggio Florentino, Laurentio Vallæ, Antonio Campano & Bartholomæo Platinæ Italis. Eius etiam domestici fuere Theodorus Gaza, Gemistus Pletho, Andronicus Thessalonicensis, Domitius Calderinus, Nicolaus Perotus, Valerius Viterbiensis; adeo vt eius pectus eruditionis sacrarium, ædes Musarum domicilium esse viderentur. *Moritur Cardin. Bessarion.*

Tum sibi inuicem insidiabantur Ludouicus XI. & Carolus Burgundus, hic furiosè, ille callidè; sed vtriusque furorem & fraudes Caroli Bituricensis Ducis obitus compressit. Is autem veneno sublatus est ab Abbate Angeriaco eius Eleemosynario, Ludouico suadente; quare Abbas iste Nannetas in carcerem abductus, in turri fulminatus est; certusque de hominum judicio, Dei manus non effugit. Ludouicus autem hâc morte plurimùm profecit: nam recepit Aquitaniam, Britanno metum, Burgundo desperationem iniecit. Sed, quod cæteris præferendum fuit, adsciuit tum sibi consultorem optimum Philippum Cominum, prudentissimum virum, quem magnâ ditionis suæ parte Carolus redimere debuerat, nisi jam præceps in exitium ruere cœpisset. *Carolus Bituric ensis obit.* *Philippus Comminus adhæret Lud. XI.*

Ludouici XI in B. Virg. pietas.

Ludouicus XI. hoc anno suadentibus Præsulibus suis, edixit vt quotidie circa meridiem ad pulsum campanæ B. Virgo salutaretur; vnde & in quibusdam locis etiamnum dicitur *Le Pardon du Roy*. Fuit enim hic Princeps reuerâ pius (maleuoli dixere superstitiosum) & B. Virgini addictissimus, cuius & imaginem plumbeam pileolo suo assutam identidem deosculabatur, maximè cùm ex perduellibus aliquem sublaturus erat, cuius caput, & vitam à suâ Virgine postulabat, petitâ cum osculo veniâ, vt hic quoque tolli posset. Sed & hæc facultas, hoc osculum sæpiùs recurrebant, quàm boni Principis clementia postularet.

Roderici Borgiæ Cardin. turpis in Hispaniã Legatio.

Suscepit Legationem in Hispaniam suam Rodericus Borgia Vicecancelarius Cardinalis, postea Alexander VI. tantùm vt se popolis suis ostentaret, & quantùm posset ex Castellâ, Lusitaniâ, Arragoniâ nummorum corraderet. Quare nec Populo, nec Clero, nec Principibus fecit satis. Quorum cùm effugisset furorem, Dei non vitauit, alterâ eius triremium fluctibus haustâ, sæuiente tempestate, cum omni prædâ Hispanicâ & 75 domesticis; aliâ quâ vehebatur ipse, fractâ atque conquassatâ, cœlo atque mari in purpuratum prædonem coniuratis.

MVNDI 5526. CHRISTI 1473.

Antonij Siculi in Turcos nobile facinus.

Auspicabimur hunc annum ab egregio facinore Christiani adolescentis, Antonij Siculi, sese vt Turcis incommodaret fortiter deuouentis. Cùm is Callipoli detentus captiuus agnouisset Mahometis classem & armamentarium malè seruari, vtrique flammas injicere decreuit. Venit ergo Naupliam, vbi Mocenicus in hibernis stabat; huic consilium aperit suum, acceptâque scaphâ, cum pomis venalibus, eò venit, ac sequenti nocte ignem armamentario injecit, Parabat idem classi in-

cen-

cendium; sed accurentibus multis, fugere compulsus est: dumque per Hellespontum redit, demersâ nauiculâ, in syluam proximam secessit, vbi detectus, & ex pomis fluitantibus agnitus, Tyranno fassus est suum facinus, ac eius iussu per medium sectus doluit tantùm, quòd maius non admisisset. Senatus Venetus eius fratri censum annuum, sorori assignauit dotem; vt hæredes eius, fraternæ virtutis meminissent.

Mocenicus in Caramaniâ rem bene gessit aduersus Turcos, tribus præcipuis eorum vrbibus receptis, totoque Regno, quod Principi suo reddidit; ac deinceps Lyciam deprædatus, ab hâc parte multùm damni, plus terroris iniecit.

Mocenicus feliciter pugnat in Turcos.

Aliunde Vsumcassanes exercitum Turcicum profligauit etiam, cæso Bassâ Europæ, seu Bedlierbego, filio Thomæ Palæologi Apostatæ, cum multis proceribus: at repetito certamine à trecentis viginti Turcorum millibus, & Persarũ trecentis quinquaginta millibus, cùm nondum Bombardas à Venetis Persa recepisset, quibus Mahometes instructissimus erat, victus est Vsumcassanes; &, quod dolendum magis, filium primogenitum, cuius virtute priorem victoriam retulerat, plumbeâ glande traiectum perdidit. Persæ cum Rege suo se in montes Armeniæ receperunt, Mahometes circumpositam regionem depopulatus, rediit Constantinopolin, in singulis statiuis quingentos captiuos interimens, vt multis in locis crudelitatis suæ, dolorisque monimenta relinqueret.

Bellum Persicum inter Vsumcassanem & Mahometem II.

Obiit hoc anno Iacobus Rex Cypri, reliquitque vxorem suam Catharinam Venetam, de se grauidam, Mocenico, atque Senatui. Ab iis Carlotta, legitima quamuis hæres regni, deiecta; cuius tamen causam sustinere simulauit Archiepiscopus Cypri Catalanus, cum suis

Iacobus Cypri Rex obiit, relicta hærede vxore Catharina.

ſuis Catalanis per totam inſulam ſparſis, à quibus eſt inuitatus Ferdinandus Caſtellanus; vnde aliquot factæ cædes, quas accedens cum ingenti claſſe Mocenicus vltus eſt. Arcibus ille receptis omnibus, ac repreſſis rebellibus, regnum quietum Catharinæ reliquit, quam ſicuti filiam Senatus Venetus conſiderauit, & eius amorem legibus & æquitati prætulit.

Comes Armaniacus captus interficitur.

In Franciâ hoc anno cæſus eſt Comes Armaniacus, obſeſſus & captus in vrbe Lectorio, in quâ Petrum Borbonium Aquitaniæ præfectum à ſuis proditum interceperat: adfuit illicò cum Regiis copiis Cardinalis Atrebatenſis, cui ſe Comes, vrbſque dedidit: neutri tamen ſeruata fides, vrbs fœdè direpta, Armaniacus cæſus, Cardinalis ex hoc facto plus dedecoris, quàm gloriæ retulit, cùm & bellum, & belli gerendi modus hominem addictum Eccleſiæ dedeceret. Erat autem Armaniacus, iſte vir nequam, maritus ſororis ſuæ germanæ, adulterato Pontificis diplomate; cuius tandem vltus eſt crimen Deus, cùm huic hominum juſtitia defuiſſet.

Carolus Burgũdus à Friderico irridetur.

Carolus Burgundus, Gueldriâ ſibi comparatâ à Friderico, Regis ambiebat nomen, promiſsâ filiâ ſuâ Mariâ Maximiliano Imperatoris filio. Cùm autem Carolus priùs coronari vellet, Fridericus nuptias celebrari, paratis omnibus ad vnctionem ingenti ſumptu, ſummo mane hic Treuiros illo inſalutato diffugit; in cuius odium Nuſſienſem expeditionem ſuſcepit, contemptus ab omnibus, qui tantùm impendiſſet pecuniæ vt irrideretur.

Ordo Minimorum confirmatur.

Hoc anno 6. Kal. Iun. primùm eſt confirmata à Sixto IV. regula S. Franciſci, atque Minimorum. Hic natus ex parentibus ſterilibus, & precibus S. Franciſci Aſiſſinatis impetratus, ſui ſæculi, atque retro deinceps annorum factus eſt Thaumaturgus, humilitatis veræ, ac ſolidæ charitatis exemplar; quas virtutes in filiorum

ſuorum

ſuorum moribus, ac nomine voluit elucere; vt nunquam appellarentur, quin Chriſtianæ demiſſionis meminiſſent,

MVNDI 5527. CHRISTI 1474.

Vſumcaſſanes hoc anno multa Chriſtianis pollicitus, hoc eſt, decies centum armatorum millia, & varia varijs Principibus Chriſtianis, bello ciuili diſtractus eſt à filio Vnghermanmeto, quem Mahometes auxilijs juuit; tandem hic interceptus parentis juſſu necatus eſt. Inde Vſumcaſſanus arma conuertit in Sacrochum Taxnerlanis nepotem, in Sultanum Ægypti, in Cappadocas, Armenos, Georgianos, quos Perſico adiecit Imperio; jam toto Oriente, Turciſque metuendus, nec Chriſtianorum indignus auxilij.

Perſarum ſantr victoria.

Mocenicus fit dux Venetiarum; eiuſque loco Antonius Lauredanus, qui Scodram tam generosè defenderat, præficitur claſſi; hic ſtatim Naupactum à Turcis ſeruauit; mox & Coccinum Lemni inſulæ oppidum, vbi Marulla puella, patris ad portam cæſi arrepto enſe & clypeo, popularibus ſuis reſtituit animos, & Turcos ad naues vſque fugauit cum eorum clade vlta parentis necem, & eius hæreditate digniſſima.

Victi Turcæ à Chriſtianis.

Simeoni Patriarchæ Conſtantinop. à Mahomete ſucceſſor datus Raphaël, qui plus pecuniæ pollicitus erat; homo illiteratus, & adeò crapulæ deditus, vt diebus Paraſceues, & Paſchatis vix pedibus inſiſteret, & lecto potiùs, quàm throno indigeret. Cùm autem vertente anno pecuniam repræſentare non poſſet, catenâ ferreâ ligatus à Turco ſatellite, circumductus eſt per domos ad colligendam ſtipem, ac paulò pòſt ex mœrore moriens, facili morte multorum criminum pœnas dependit.

Raphel Conſt. Patriarcha ebrioſus.

Obijt hoc anno Petrus Riarius Cardinalis S. Sixti, nepos Sixti IV. & opprobrium, dignus ob

Mors Card. Riarij Sixti IV. nepotis.

ob luxum qui Lucullus purpuratus diceretur, cùm tamen fuisset Minorita, & S. Francisci professus paupertatem, quam eo magis nemo contempsit. Mortuus dicitur ex veneno, veriùs ex cupedijs & gulâ, quibus nullum est venenum præsentius. Eius hæreditatem adijt Hieronymus frater, factus Princeps Imolæ, & Fori-Liuij, eiusque in administrandâ re Ecclesiasticâ successor, magno tamen Ecclesiæ bono; vir ingenij durioris, & voluptati minùs patentis.

Nouesij à Burgundo obsidio. Nouesium seu Nussiam obsidebat Carolus Burgundus, sed acerrimè vrbs propugnata est 46. hebdomadis; tandem obsidio soluta, quòd Caroli res Ludouicus Francus turbaret; cui & ille reponebat vicem, sed hanc cautiùs, & prudentiùs Rex vitabat. Conatus est etiam agere veneno Carolus, per Harditum, cui 50. aureorum millia pollicitus erat; sed patefactâ re, veneficus decussatim distractus est, ejusque caput infixum lanceæ, ad maiorem atque diuturniorem inuitantis contumeliam.

Carolus Ferdinandum deludit. Carolus Burgundus Ferdinandum deludit, qui filiam suam vxorem pollicitus erat eius secundo filio; Antonio Notho fratri idoneo pronunciato, qui ei succederet, cùm hic fortiter Ludouico, Francisque resisteret: Sed miser, plus prudentiâ & consilio, quàm armis & virtute indigebat.

Vladislaus precario regnat. Pax denique coaluit inter Matthiam & Casimirum; in quâ felicior ille fuit; huius filius Vladislaüs appetitus veneno, & turpius Hussitarum scommatis, ea dissimulare coactus est; quia tantùm precariò regnabat, & ijs qui faciliùs dabant imperia, quàm obsequebantur.

MVNDI 5528. CHRISTI 1475.

Stephani Vaiuodæ victoria. Stephanus Vaiuoda, seu Palatinus Moldauiæ, & Vvalachiæ, cum 30 suorum millibus irruit in Turcorum centum viginti millia, omnesque aut occi-

occidit, aut cepit; Bassas 4. cecidit, signa centum rapuit. Vt gratias ageret Deo, sequenti quatriduo in pane & aquâ ieiunauit; mox ad Mahometem scripsit, paucosque fugitiuos, non vt hostes, sed vti grassatores sibi reddi postulauit. Matthias in partem huius victoriæ venire voluit, quasi à suo subdito relatam, qui tamen eam turbare conatus erat, emissis in Vvalachiam sex Hungarorum millibus, quos tamen debellatos Stephanus Turcicæ victoriæ præludia fecerat. Cepit tamen Matthias arcem *Sabacs* ad Sauum permunitam; at Turcæ reposuerunt ei atrocem depopulationem, neque victi, neque victores soliti quiescere.

Hoc anno Genuenses culpâ suâ perdidere Theodosiam, (vulgo *Caffam*) in Tauricâ Chersoneso Emporium nobile, atque vtilissimum Ponti Euxini. Huius expeditionis, quæ tantum terroris iniecit Christianis, dux fuit Acmetes Bassa Epirotes, humili loco natus, sed maximus Imperator, & Mahometi charissimus: cuius vxorem pulcherrimam cùm in balneo corrupisset per vim Mustapha filius Mahometis, questus est apud patrem Acmetes; sed auditus quasi mancipium à domino: paulò pòst tamen non tantùm Mustapham increpuit, sed & neruo strangulari iussit, Sultanum se simul, iudicemque professus. *Genuenses Caffam perdunt.* *Æquitas Mahometis.*

Celebratum est hoc anno Iubilæum, reuocatum à Sixto IV. ad annum vigesimum quintum; quod multos etiam Principes Romam acciuit. Communicatum est tamen aliquot vrbibus, ac regnis, vt plenius esset Pontificis, & ad plures pertinens beneficium. *Iubilæum ad annum 25. reuocatur.*

Eduardus cum maiori, quàm antea Rex vllus Anglorum, apparatu transijt in Franciam, bello priùs per Fecialem denunciato; cui Ludouicus bellatorem remisit equum. Carolus Burgundus venit, sed cum exiguis copijs, aut attritis ad Nouesium, aut in Renatum Lotharingum missis, *Eduardus cum magno exercitu transit in Franciam.*

Ludouicus Lucemburgius Comes S. Pauli neutri se dedidit, & vtrumque delusit Regem. Anglus itaque se proditum ratus, imminente hyeme, & cum magnis copijs Ludouico, qui eum modis omnibus inuitabat ad pacem, cum eo honestis conditionibus decidit, & inducias nouennales pepigit (receptâ pecuniâ) quas etiam ab eodem Ludouico Burgundus obtinuit. Comes S. Pauli inuitatus à Rege, quasi eius capite (id est consilio) egeret, satis intelligens eum sæpe figuratè loqui, & crudeliter agere, fugit ad Carolum; à quo proditus Ludouico, perduellionis conuictus, Parisijs publicè perdidit caput, religiosissimè tamen, & vt solent viri magni, qui se mori vident, ac sentiunt. Carolus autem solutus Ludouici metu, Lotharingiam facilè occupauit, adeoque Nanceium huius Ducatus caput; cui tantùm restiterat Renatus, quia hunc grauiori, & diuturniori bello implicandum putarat. Ludouicus autem festum Caroli Magni 4. Kal. Febr. toto suo regno innouari iussit; cuius, vt & Virginis implorauit opem, quàm hoc tempore nunquam magis necessariam.

Comes S. Pauli capite minuitur.

Renatus Lotharingia Ducatu spoliatur.

MVNDI 5529. CHRISTI 1479.

Stephanus Vaiuoda in se irrumpentes Tartaros magnâ clade deleuit, eos vsque ad Borysthenem fluuium cædendo insecutus. Mox tamen rediere cum Turcis in Vvalachiam & in eam quingenta hominum millia insudere; quare Stephanus, ad meliora se tempora reseruare compulsus est. Repressit tamen eorum excursiones Casimirus cum magnis copijs aduentans, quibus territus Mahometes, & peste, ac machinis amissis tempestate, victo similis recessit. Matthias audito Turcarum recessu, ex eo sibi quæsiuit gloriam, effecitque vt pecuniâ iuuaretur à Christianis, & ad cœlum vsque tolleretur. Sed Turcæ eodem ferè im-

Stephanus vincit Tartaros, & ijs cedere cogitur.

Turcæ Hungariam vastant.

impetu in eius ditionem irruentes, vanas eum quæsiuisse laudes docuerunt. Tum quoque idem Matthias à Friderico Imperatore abalienatus est, quod vxorem duxisset Beatricem filiam notham Ferdinandi Regis Neapolitani; quæ nuptiæ Carniolæ, Stiriæ, Carinthiæ direptionibus funestatæ sunt.

Veneti quoque ad Soncium fluuium Foro-iuliensem magnam accepere cladem, in quâ eorum ductor Hieronymus Nouellus, vir militiâ clarus, interijt, duce etiam Turcorum Asabego grauiter vulnerato. Hâc victoriâ elati Barbari totam regionem incendijs deformarunt, Alpibus incredibili temeritate superatis. Equos enim suos simul complicatos & coniunctos, per iuga præcipitarunt in subjectas valles; quorum conatus nisi cunctatione suâ Carolus Montonius Ductor Venetarum copiarum inhibuisset, actum erat de hâc regione, cùm in eâ omnes de fugâ potiùs quàm dē ijs retundendis cogitarent. *Veneti victi a Turcis, eorumque vastata.*

Sublato Constantinopoli ebrioso illo Patriarchâ Raphaële, electus est Manuel factus monachus, dictus Maximus, vir eloquens, & charus ipsi Mahometi, cui ostendit vim excommunicationis, in quibusdam anathemate afflatis, quorum cadauera nigra instar tympani intumescebant, nec dissoluebantur in cineres, nisi sublatâ excommunicatione, & precibus adhibitis Ecclesiæ, tum enim reliquorum more hæc corpora in cineres redigebantur; quod in mulierculâ, & duobus Patriarchis, Arsenio & Ioannicio, confirmauit. Id etiamnum contingere Patres Societatis nostræ scribunt; in quibus tamen magnum est periculum fraudis, & imposturæ, quâ Græculi supra reliquos mortales valent, & hominibus quantumuis prudentibus imponunt. *Vis Anathematis apud Græcos.*

Hoc anno, qui Tiberis innundatione funestus fuit, & morte Ioannis de Regiomonte Astrologi insignis funestior, euocati à Sixto, vt Computum Dionysij Paschalem emendaret, idem *Ioannes de Regiomonte.*

Conceptio B. Virg. Immaculata.

Sixtus IV. Officium Conceptionis B. Virginis Immaculatæ comprobauit, & Indulgentijs illustrauit: quibus cùm obsisterent Dominicani, retusi sunt Constitutione, quâ vetatur alterutra sententia erroris damnari; sicque piorum Catholicorum in Beatissimam Dei parentem amor, priuatis Theologorum disputationibus vbique terrarum præualuit.

Carolus Burgundus bellum in Heluetios suscipit.

Carolus Burgundus hoc anno bellum aduersùs Heluetios nullâ ferè de causâ suscepit, ob pelles aliquot ab ijs direptas, aut certè leuem in obsidione Nouesianâ, & Ferettæ recuperatæ iniuriam. Igitur in eos mouit, & Granionium castrum, quod hi eripuerant Carolo Sabaudiæ Duci confœderato suo, aggressus, expugnauit, propugnatoribus eius omnibus laqueo enecatis. Sed mox adfuere Heluetij auxiliatores, à quibus peditibus, ac ferè inermibus, 4. Non. April victus, omnia sua impedimenta, & pretiosam suppellectilem perdidit. Victores porrò tam rudes erant, vt Aurum pro ære, Argentum pro stanno aut plumbo distraherent: suspensi è Gransonio castro honorificè tumulati sunt, eorum loco substituti præsidiarij Burgundi, maior accepta est ignominia, quam clades, omnis equitatus subductus, fuga veriùs, quàm prælium fuit.

Prima clades ad Gransonium.

II. Clades ad Moratum.

Neque diu quiescere victus Carolus potuit, sed reparato exercitu Moratum Heluetiorum oppidulum obsedit; verùm illico adfuere Heluetij, cum socijs, & equitatu Renati Lotharingi: prælium atrox commissum est XI. kal. Iul. quo duodeuiginti millia Burgundorum perierunt, Carolus fugere, ac latere compulsus. Quo tempore Renatus Dux Lotharingiæ, & Nanceium recepit, ac rebus omnibus ad obsidionem tolerandam instruxit; quod tamen paulò pòst exercitu reparato Carolus conatus est recuperare. Admonitus à Ludouico XI. vt sibi caueret à Nicolao Campobassio, Apulo proditore, neglexit, qui etiam à Germanis receptus non est vt dubiæ

fidei,

fidei, ideoqne pontem Mossellæ occupauit cum magnâ Burgundorum pernicie, quorum hac fugam præscidit. Igitur in Vigiliâ Epiphaniæ, terrâ niuibus albescente, certamen inchoatum, fusi nullo negotio Burgundi, Carolus deiectus equo tribus vulneribus confossus interiit, fratres eius nothi cum omnibus proceribus capti, reliqui internecione deleti. Ita Carolus, annos natus 44. cùm Principatum annis 9. & mensibus 7. tenuisset, vitam ad Nanceium amisit, cùm priùs ad Moratum gloriam, ad Gransonium suppellectilem perdidisset: ita vir quietis impatiens, & sibi atq; aliis impacatus, frustra sibi pollicitus Imperium Galliæ, & Italiæ, tribus diebus insepultus jacuit, ægrè cognito à suis cadauere. Quare postea à nonnullis viuere creditus est, & 7. annis per Germaniam pœnitentem decurrisse, delusisque multis tandem disparuisse. Campobassius autem proditor omnibus odiosus, exul & erro tandem vitam citiùs finiit, quàm eius exigeret crimen; vile mancipium pecuniæ, quâ labefactatus, exitium Carolo, æternum sibi dedecus accersiit,

Carol. caditur in Ilft. prælio ad Nanceium.

Campobassius proditor.

Auditâ Caroli morte Ludouicus XI. Burgundiæ Ducatum inuasit, & 4. ad Sommonam oppida; & totam eius ditionem occupasset, si fortiter agere, non more suo callidè voluisset: Sed hoc imprudentissimè, quòd Mariam relictam Caroli hæredem aut Delphino, aut suorum Principum alicui non dederit vxorem; at eius imprudentiam postea Francia, & sensit, & luxit.

Lud. XI. partem ditionis Caroli occupat.

Interfectus est hoc anno Dux Mediolanensis Galeatius, in æde, ac festo die S. Stephani, à coniuratis, propter scelera, & libidines intolerandas, anno ætatis 33. identidem has voces appellans *O domina nostra*. Intercepti percussores meritas parricidij pœnas exsoluere, quorum primarius Hieronymus Olgiatus sub carnificis manu etiam versus recitauit, quo sibi famæ immortalitatem ob facinus egregium gratulatus est. Successit patri Ioannes Galeatius puer sub

Galeatius Dux Mediol. caditur.

Succedit ei Io. Galeatius.

 tu-

tutelâ matris ac procerum, dum multi Principes in hunc Ducatum nequicquam inhiarent.

MVNDI CHRISTI
5530. 1477.

Veneti pacem à Turcis emunt.

Turci Croiam Epiri primariam deditione receperunt: Scodram quoque fortissimè antea propugnatam, cum Tænaro Laconiæ promontorio, & Lemno insula, cum pensitatione octo millium aureorum Veneti Mahometo tradiderunt: sicque redemere pacem, vt commercia liberè per Græciam exercerent, vtilitatis quàm gloriæ cupidiores.

Maximilianus duxit vxorem Mariam Burgundam, ex qua natus Philippus.

Matthias Hungarus Fridericum appetiit bello, ipsamque Viennam obsedit, latè Austriâ depopulatâ. Imperator meticulosus, & quietis amans, pacem redemit pecuniâ, quam nonnisi coactus, & nouo tentatus bello numerauit; scientior nummos colligere, quàm effundere. Aliunde filius eius Maximilianus Mariam Burgundam Gandaui duxit vxorem, frustra Ludouico, per Gaguinum Historicum in Germaniam missum, repugnante: ex quâ intra annum vertentem natus est Philippus Caroli V. pater, affinitate tam vtili Austriæ familiæ, quàm Franciæ perniciosâ.

Alphonsus Lusitanus ex Gallia redit in Regnum.

Alphonsus Lusitaniæ Rex, contra suorum consilium profectus in Galliam, ad petenda auxilia contra Castellanos, toto anno delusus est à Ludouico XI. itaque statuit fugere Romam, ibique relicto sæculo Hierosolymam proficisci; scripsit itaque Epistolas duas, vnam ad filium vt statim capesseret regnum, alteram ad Ludouicum quâ reddebat rationem fugæ suæ. Verùm interceptus ab eodem Rege, cum classe, emissus est in Lusitaniam, quò appulit die quintâ ab inauguratione filij. Is statim obuiam processit patri, eique restituit regnum, quod aliquot annis prudenter administrauit, composito etiam de successione Castellæ negotio: quod regnum sine dubio consecutus esset, si cum auxiliis maturiùs accessisset; tergiuersatione Ludouici, tanti momenti res euanuit.

Obiit

Obijt hoc anno Campanus orator eximius, & poëta, matre rusticâ natus, quæ eum sub lauro pepererat; à patre destinatus opilio, datus est famulus Sacerdoti, sub quo litteras didicit; factusque Perusinæ Scholæ moderator primò, deinde Episcopus creatus alias oues pascendas suscepit, quàm quas ei parens villicus addixerat.

Campanus obit.

MVNDI 5531. CHRISTI 1478.

Mortuus est hoc anno ætatis 78. Vsumcassanes; cui successit minor filius Iacuppus dictus *Chiorzeinal*, id est Monoculus, qui eâdem quâ pater obijt die fratrem natu maiorem interemit. Is annis 7. regnasse perhibetur potatus veneno ab vxore suâ impudicâ, cuius tamen haurire partem cum filiolo coacta est. Reliqui Persidis Principes nullius nominis extitere, vsque ad Ismaëlem *Sophi*, in quo visa est Persica dignitas reflorescere.

Vsumcassane succedit Iacuppus.

Henricus Richemontiæ Comes ex sanguine Henrici VI. Angliæ Regis, quem Eduardus necauerat, postulatus est hoc anno à Francisco Britanniæ duce, grandi oblatâ pecuniâ, verbo ad nuptias, re ad necem. Verùm cùm ex mœrore Sammacloui j incidisset in febrim, reuocatus est à Francisco, seruatus diligenter, donec ex carcere ad Anglicum thronum ascendit, vt huic prænunciarat Henricus VI. non inanis vates.

Henricus, postea VII. subducitur.

Eduardus Angliæ Rex, varijs de causis iratus fratri suo Georgio Clarentiæ Duci, hunc perduellium supplicio addixit, sed id imminuit mater; dataque huic pœnæ optio. Selegit Princeps vinolentus, dulce quidem, sed infame mortis genus, videlicet vt in dolio vini Cretici, seu Maluasiæ suffocaretur; neque turpissimæ voluptatis, dum moreretur oblitus.

Georgius Dux Clarentiæ in vino Cretico suffocatur.

Turbari cœpit hoc anno Scotia, Iacobo II. Astrologiæ deditissimo, per Andream quemdam veteratorem dementato; per quem & eiecti

Turba Scotica sub Iacobo II.

proceres, & vilibus homuncionibus commissa est regni administratio. Ab iis etiam Regis frater Ioannes Murriæ Comes venà sectâ interiit: Albaniæ Dux Alexander, datus in custodiam, fugit in Franciam, inde ad Eduardum. Interim Scoti proceres, duce Arcimbaldo Duglassio, τραίτορς illos Regis captos suspendio necauerunt; Iacobum in custodiâ Edimburgi retinuerunt; ex quâ retractus est à fratre Alexandro cum Anglicis auxiliis: qui tamen mox iterum in Franciam fugere ob nouos tumultus compulsus, ibidem obiit, frater melior, quàm fortunatior.

In Medicæos dira conspiratio.

Tetra est hoc anno in Medicæos orta coniuratio; quorum artifices fuere Pazzi, seu Pactij eorum æmuli; author, vti creditum est à plerisque, Sixtus ipse Pontifex, aut minimùm Hieronymus Retiarius eius nepos. In Ecclesiâ maiori. 6. Kal. Maij cæsus est Iulianus minor natu, Laurentius leuiter vulneratus in jugulo fugit in sacrarium, portisque æneis, quas pater eius Petrus posuerat, defensus est. Cardinalis Raphaël Retiarius adolescens, conspirationis ignarus, datus est in custodiam; Francifcus Saluiatus Archiepiscopus Pisanus suspensus est laqueo è fenestris palatij; quò aduolarat, quasi re confectâ. Pazzi cæsi atque tracti, eorum opes direptæ, Medicæorum hoc casu firmata potentia; nequicquam in eos & Florentinos fremente Pontifice, & Ecclesiæ fulmina bruta non satis prudenter collibrante. Adjuti sunt enim Florentini equitibus cataphractis Ludouici, & Principum Italiæ auxiliaribus copiis; quæ tamen iis parum profuissent, nisi Ferdinandus sapienter à Laurentio placatus esset, Sixtum Turcus imminens Rhodo, atque Italiæ, mitiùs agere compulisset.

Lud. XI. infestior Sixto, Papæ.

Ludouicus XI. terrere conatur Pontificem reuocatâ Pragmaticâ Sanctione, Annatis abrogatis, & petitione Concilij. Sixtus eum verbis demulcere conatus, nihil profecit: nec enim

faci-

facilè fuit verba dare Principi callidissimo, & alios deludere consueto.

Hoc anno primùm instituta est in Castellæ Regno Inquisitio propter Mauros, & Iudæos; cuius cura demandata est Thomæ à Turre Cremata Dominicano, adnitente Petro Gondisaluo Hispaniæ Cardinali. Per eam Fides in hisce regnis seruata est; hæresis quò minùs ea subiret, prohibita; judicium improbis valdè metuendum, bonis quandoque in his tantùm partibus necessarium.

Inquisitio primum inchoata in Castella.

MVNDI 5532. CHRISTI 1479.

Turci centum millia armatorum sub quinque ducibus in Vualachiam immiserunt, qui operâ Stephani Bathorij ab Hungaris adjuti internecione deleti sunt: quamobrem hanc victoriam Stephanus acceptam Matthiæ retulit. Item Mathias paulò pòst Fridericum inuasit, promissamque pecuniam armis repetiit; quamquam ab aliis aliæ causæ suggerantur, quæ nunquam Principibus bellum inferentibus desunt.

Turci in Vualachia victi.

Pontifex rogatus à multis Principibus Christianis, vt pacem Florentinis daret, semper aures occlusit. Eodem tempore Genua Mediolanensium Ducum jugum excussit, creato Duce Io: Baptistâ Fulgoso, cum octouirorum consilio: quod tandem Italici belli per Francos seminarium fuit.

Genuenses Ducem Io: Bapt. Fulgosum eligunt.

Bellum autem inter se gerebant Maximilianus, & Ludouicus: huic tamen (quod mirum) dolo ac fraudibus ille præualuit. Pugnatum inter eos ad Guinegatam, non procul à Teruanâ, quam obsederat Maximilianus; victique Flandri, & Austrij, à Philippo Vesquerdo, ex fugâ resumpserunt animos, & palantes atque effusos in prædam ipsi vicissim Francos profligarunt, operâ Comitum Romontij, & Nassouij. Campus & victoria Maximiliano cessit, sed Cadmæa; quare non est ausus redire ad obsidionem Teruanæ.

Pugna ad Guinegatum, vbi Franci victores victi sunt.

Nobiles 50. suspensi.

Certatum postea inter vtrumque, sed crudeliùs quàm generosiùs, & nobili Vasconi per Austrios suspenso litatum est nobilibus quinquaginta captiuis, in conspectu Insularum & Atrebati, quorum furcas atque supplicium 800. cataphracti equites, & sex peditum millia cohonestarunt.

Obiit Io: Rex Aragonum.

Obiit hoc anno Ioannes Rex Arragonum 14. kal. Febr. ætatis 81. cùm 7. mensibus; cuius morte pax Hispaniæ data. Ferdinandus successit patri; Ioanna, bellorũ causa, Conimbricæ facta Clarissa, dedecus suũ crucis ignominiâ sapienter obruit.

Petrus Oxomensis.

Famosus erat hoc tempore Salmanticæ Petrus Oxomensis, multorum errorum parens, sicut in Germaniâ Ioan. Ruchardus, ambo damnati: hic in cęnobium Augustianorum relegatus obiit ex mœrore, morte superbis hominibus familiari. Feliciùs excessit è viuis Iacobus Amanatus Picolomineus Cardinalis Papiensis, cuius Epistolæ plurimùm illustrant Historiam, vt eius prudentiam, & eruditionem testantur.

Card. Papiensis.

Imperium Moschouiticum.

Hoc anno fundatum videtur IMPERIVM MOSCOVITICVM, cum Ioannes Basilij, vulgò Dux Magnus, Nouogardiæ Russiæ Metropolin occupasset. Erat antea Moschus Tartarorum vectigalis, ac prope mancipium; sed eorum jugum fortiter excussit, impellente Græcâ coniuge, & potitus callidè Nouogardiâ, tantùm inde diuitiarum exportauit, maximè ex ædibus Archiepiscopi, vt finitimis deinceps metuendus esset, cùm nihilominus Nouogardiensibus ciuibus tertiam bonorum suorum partem reliquisset, vt potè quos subditos deuites, non attritos, vellet, & ad Imperij sui tutelam paratiores.

MVNDI 5533. CRHISTI 1480.

Rhodum defendit fortiter Albussonius.

Mahometes II. hoc anno Rhodum obsedit per Vizirem suum Mesitem; quam defendit fortiter Petrus Albussonius Aruernus Magister Equitum S. Ioannis Hierosolymitani. Vrbis mœnia vægrandibus machinis labefactata corruerant,

rant, eamque subierant Turci, sed semper erant repulsi Equitum armis; quæ tamen nihil profuissent, nisi Deus adjunxisset auxilia. Hic enim ostentis Turcos terruit, quibus & octo millium suorum cæde, & 15. millium vulneribus labefactati reliquerunt Insulam; illustre Christianæ virtutis monimentum.

Eodem tempore Mahometes ad distinendum Ferdinandum, ne suppetias Rhodiis ferret, miserat Geducem cum ingenti classe in Italiam. Hæc Aulone (vulgò *Valona*) Epiroticâ soluens, Hydruntum appulit, & hanc vrbem diebus septemdècim tormentis grauiter verberatam expugnauit. Nusquam sæuitum atrociùs; duodecim millia Christianorum cæsi, vel abducti; Archiepiscopus senex serrâ ligneâ sectus, aut viuus excoriatus; prægnantibus alui apertæ; senes equorum vngulis conculcati; virginibus omnibus, & matronis illatum dedecus. Tantus autem Italos incessit timor, vt eorum plerique de deserendâ patriâ cogitarent, ipse Sixtus respectaret Galliam. Resumptis demum animis, pacem Florentinis dedit, & Principum Christianorum implorauit auxilium. Turcæ verò Lauretanam ædem cupientes expilare, ad eius aspectum tanto terrore correpti sunt, vt hunc diuinitùs iniectum homines improbissimi faterentur.

Turcus Hydruntũ capit, & in eo desæuit.

A Lauretana æde Turci repelluntur.

Hoc anno recreatus ex graui morbo Ludouicus XI Cardinalem Baluëm jam annis vndecim carcere maceratum dedit precibus Iuliani Ruuerci nepotis Papæ in Galliâ Legati. Baluës autem Romam non salutato Rege reductus, à Pontifice atque Cardinalibus humaniter habitus est; immo etiam mortuo Ludouico meruit Gallicam Legationem, vt eius ignominia, & carcer vtcumque relinerentur.

Baluer Cardin. soluitur.

Tum primum fœdus initum est inter Ludouicum, & Heluetios; quorum ille primus ciuis, & fœderatus renunciatus est. Horum operâ Franci Reges vtiliter vsi sunt, & sine dubio his ser-

Primum fœdus Francorum cum Heluetiis.

ſeruatam religionem debemus, ob fortitudinem in prælio Druidenſi, in quo ſupra homines pugnauere.

CAPVT IX.

DECAS NONA.

Ab anno Chriſti 1480. ad 1490.

MVNDI 5554. CHRISTI 1481.

Moritur Mahometes II succedit ei Baiazethes II.

MOritur hoc anno Mahometes II. dum bellum parat in Rhodios, Sultanum Ægypti, & Italiam, de ætate eius, atque regni diuturnitate nihil ſtatui poteſt, ſcriptoribus in diuerſa diſtractis. Succeſſit ei filius natu maior Baiazethes II, ægrè tamen, cùm proceres in minorem eius fratrem Zemem ſeu Zizimum propenderent, vt potè bellicoſiorem, & humaniorem. Sed cùm hunc ille præueniſſet, Zemes Pruſam inuaſit, vt ſaltem Aſiatico potiretur Imperio: verùm victus ab Acmete Baſsâ ad Neapolin Natoliæ, fugit in Ægyptum, inde Mecham; rurſum junctis cum Caramano viribus fugatus Rhodum confugit, vnde miſſus eſt in Aruerniam ab Albuſſonio, vixit Burginoni, permittente Ludouico XI. vbi liberaliter habitus eſt (Bajazethes enim in eius alimenta 45. millia aureorum accuratè quotannis Rhodiis perſoluebat) qui tamen Legatos pro ipſo miſſos, & in prouinciam appulſos, ſtatim regredi juſſit; nec voluit vnquâm videre Zemem, quamquam id enixè poſtulantem, quia Saracenus erat; facto Principis verè Chriſtianiſſimi.

Zemes eius frater vixit in Franc.

Recedunt ex Italia Turci.

Turcæ Hydruntini, morte Mahometis auditâ, & apparatu Chriſtianorum, accepto commeatu recedunt in ſuam Græciam. Hoc metu ſoluti Itali ad ingenium ſuum, hoc eſt, ad bella ciuilia redierunt; tunc autem vænalia facta ſunt Curiæ Romanæ officia, antea ex neceſſitate; poſtea

aſſi-

affinium & consanguineorum Pontificis ditandorum sæpe luculenta materies.

Matthias quæ debuerat arma conuertere in Turcum expediit in Fridericum, vrbes aliquas cepit, immo & Viennam obsedit. Principes quidam Christiani Turcis immixti bellum religiosiùs confecere: Nicolaus enim Gingi Dux Macedoniæ ditionem recuperauit suam, magnâ editâ strage Turcorum, sicut & Ioannes Cernouicius, quem nonnulli cum Ioanne Castrioto confundunt, distingunt aliqui, vterque aut alteruter dignissimus qui sua ferro recuperaret. *Matthias appetit bello Fridericum.*

Obiit hoc anno Alphonsus Lusitaniæ Rex, vir magnus, & religiosus, dictus *Captiuorum Redemptor*. Successit ei Ioannes II. filius, cognomento *Magnus*; cuius est opus Castrum S. Georgij de Metallis *S. George de Mina*, in Guineâ; quam ditionem pater eius acquisierat, filio præsidio seruauit, & ad reddendũ aurum reddidit aptiorem. *Moritur Alph. Lusit. Rex, succedit Ioan. II. Castrum S. Georgij de Mina.*

Mortuus quoque Rex Danorum Christernus, vir eximiæ, ac propè nimiæ liberalitatis: successit ei filius maior natu Ioannes, non inferior patre, at longè multò fortunatior. *Moritur Christiernus, ei succedit Ioannes.*

MVNDI 5535. CHRISTI 1482.

Obiit hoc anno Maria Burgunda vxor Maximiliani, relictis duobus liberis Philippo & Mariâ, quorum tutela ægrè patri commissa est, nec nisi ciuitatibus in eius societatem adscitis, (quas sibi Ludouicus demeritus erat,) & maximè Gandauensibus. Tum verò iidem Gandauenses cum Ludouico pepigere fœdus, & Mariæ nuptias cum eius Delphino, dotemque Comitatuum Burgundiæ, & Artesiæ spopondere. Quarè Maximiliano agendum fuit aduersùs Gandauenses, vt iis Philippum filium eriperet, non satis in eorum manibus tutum. *Moritur Maria Burgunda.*

Ludouicus graui atque diuturno implicitus morbo, aliunde appetentissimus vitæ, nullum non inuocauit Sanctum vt valetudinem recuperaret. *Ludouicus æger aduocat S. Franc. de Paula.*

Euo-

Euocauit etiam ex Calabriâ S. Franciſcum de Paulâ, ſed hîc plus ſalutẽ eius animæ, quàm corporis curandam duxit. Iacobo Corterio medico ſuo ſingulis menſibus decem aureorum millia numerari curabat; huic parebat vt puſio pedagogo, & increpitus, probriſque vexatus hiſcere non audebat; munierat ædes ſuas ferreis clathris, tempuſque cum vilibus homuncionibus conterebat; quæ ſatis innuunt eum plus animi, quàm corporis remediis indiguiſſe. Morti ergo vicinus ſanctis monitis filium ſuum inſtruxit, ne facilè quemquam miniſtrorum mutaret, quod ſibi perniciosum fuiſſe cognouerat; juſſit etiam exonerari tributis ſubditos ſuos, quæ ante hunc tam leuia fuerant, vt vix annuum cenſum Ducis huiuſce noſtri temporis æquarent, hoc eſt, dies octo centenarum librarum Turonenſium, cùm Rex iſte tributa ad quadraginta ſepties centena librarum millia promouiſſet, quæ ſumma morituri Ludouici conſcientiam vexabat acerbiùs; ſed Principes aliter in vitâ, aliter in morte ſentiunt.

Populum tributo leuari jubet, & ſe ad mortem parat.

Sæuiit hoc anno in Franciâ peſtis peracerba, quâ afflati dabant ſe ex tectis præcipites, aut in fluuium, aut puteos ruebant vlulantes; multi hac nobiles, multi Præſides, & Senatores afflati; nec enim illa purpuram à pannis diſtinxit.

Peſtis atrox in Francia.

Denique hoc anno exortum eſt bellum Granatenſe in Hiſpaniâ aduerſus Mauros, quod decennio tenuit, magnis vtrimque cladibus, capto ab his Zaharâ oppido; à Chriſtianis Alhama. Tum autem Ferdinandus impetrauit à Sixto Bullam Cruciatæ, & Indulgentias, magno Chriſtianitatis, maiori Regij fiſci emolumento.

Bellum in Mauros Hiſpanienſes.

MVNDI 5536. CHRISTI 1483.

Mortuus eſt hoc anno Pleſſiaci ad Turonas Ludouicus XI. 3. Kal. Sept. annos natus 61. cum diebus 55. cùm regnaſſet viginti duos annos, nuncio mortis æquiùs, quàm ſperabatur,

Moritur Lud. XI. ſuccedit ei Carolus VIII.

tur, accepto, precibus & adhortationibus S. Francisci Paulani. Sepeliri voluit Clariaci *à Cleri* in æde B. Virginis, cui addictissimus erat, malus filius, malus pater, malus maritus, malus frater, sed Rex bonus, & qui Reges Francicos sui juris fecit. Eo mortuo, de tutelâ Caroli VIII. disceptatum, quam Ludouicus moriens Petro Borbonio domino bellioci genero suo, eiusque vxori Annæ consultissimæ fœminæ mandarat; sed obsistebant Principes Regij sanguinis; verùm hæc controuersia non vltra annum tenuit, cùm jam Carolus esset tredecim annorum, sed pusillis & exilibus membris, ideoque nullis imbutus artibus, & præterea quia pater eius satis esse putabat si hoc latinè sciret *nescit regnare, qui nescit dissimulare*. Seruata ergo voluntas Ludouici morientis; sed eius rescissa in domesticos dona, cum nonnullorum supplicio, quod abusi infirmitate Regis, vltrà quàm par esset res suas cum fisci damno promouissent.

Francisco Phœbo succedit Catharina Io: Alebreti vxor.

Ludouicum præcessit Franciscus Phæbus Rex Nauarræ, nepos eius, annorum 15., sed expectationis magnæ; cui successit Catharina soror, nupsitque Ioanni Alebreto, fremente Ferdinando, qui hanc filio infantulo suo pollicitus erat; nec quieuit donec id fraudibus obtinuit, quod nuptiis, ac jure sperauerat.

Eduardi Angli mortui regnum inuadit frater Ricardus.

Præcesserat vtrumque Eduardus Angliæ Rex dum bellum parat in Francos, ætatis anno 53. regni 23. relictis duobus filiis Eduardo Principe Vvalliæ, & Ricardo duce Eboracensi; sed his præualuit patruus Ricardus Glocestriæ Dux, causatus fratrem suum ex adulterio genitum, eisque vitam & regnum eripuit, vi ac cædibus Tyrannidem, sed non diuturnam consecutus.

Io: Bapt. Fulgosus exautoratus libros scribit.

Hoc anno Genua bello domestico laborauit, exauthorato Io. Baptistâ Fulgoso, qui vt do-

dolorem leniret suum, animum ad scribendum appulit, librosque reliquit 9. dictorum ac factorum memorabilium, instar Valerij Maximi, Italico idiomate, quos in Latinum vertit Gilinus Mediolanensis: in quibus tamen nimium indulgens vltioni, in patruum suum Paulum Archiepiscopum euomuit, quæ nec nepotem, nec Christianum, nec hominem sanum satis decerent.

Hussitæ Bohæmiã vexant. Hussitæ in Bohæmiâ furores antiquos renouarant, quos fouerunt Georgii filii, & Matthias Hungarus, ab hoc regno exclusi: quominus autem eorum audaciam reprimeret Vvladislaüs Polonus, impediit nondum bene stabilitum regnum, hæreticorum insidiæ, quas prudenter declinauit; sicque non tantùm sibi Bohæmicum, sed & Hungaricum vindicauit.

Nascitur, Lutherus. Denique hoc anno Islebij in Saxoniâ natus est Martinus Lutherus, ex tenuibus parentibus; hunc aliqui ex Incubo genitum putarunt, sed ex odio magis, quàm quòd ita putarent esse. Cùm autem Lotter, aut Lauther, appellaretur, quæ vox *Scurram* sonat, *Luther* dici voluit, hoc est purus, vt se Manetis æmulum profiteretur.

MVNDI 5537. CHRISTI 1484.

S. Io: Baptistæ manus recipitur Rhodi. Albussonius magister Equitum Rhodiorum accepit à Bajazethe Turcorum Imperatore S. Ioannis Baptistæ dexteram manum, quam magnâ veneratione susceptam inclusit pretiosissime, vt non minùs religiosè in insulâ Rhodo, quàm Constantinopoli, & tutiùs coleretur.

Moritur Sixtus IV. Obiit hoc anno Sixtus IV. ex mœrore, vti creditum est, de bello Ferrariensi, & Venetis non satis attritis, ætatis anno 70. Pontificatus 14. inchoato. Eius est opus pons impositus Tiberi ab Antonino Pio primùm conditus,

ditus; ſed eius qui repararat præualuit nomen Conatus eſt reconciliare S. Thomam & Scotum, Dominicanos & Minoritas; in quos (vti loquitur Spondanus) *non tantum fluenta ſed & magna maria gratiarum effudit*. Impensè laudatus eſt à Theodoro Gazâ, qui ei libros Ariſtotelis de Animalibus nuncupauit; ſed poſteà contempſit, cùm eum in ſe parcum agnouiſſet. Verùm has in viros eruditos ſordes non fuiſſe proprias Sixti, ſed Vrbis Romanæ conqueſtus eſt Raphaël Volaterranus, qui plures viros doctos Romam aduentantes, fame compulſos indidem demigrare, tam dolenter deplorauit, quàm verè. Hieronymus autem Riarius Sixti nepos, cuius cauſâ tantùm miſer auunculus laborarat, poſtea in vrbe Foro liuio, vbi Tyrannidem exercebat, ſeditione populari necatus, è feneſtrâ palatij proiectus in forum, oſtendit quò eius anima poſt obitum præcipitaſſet.

Sordidus in litteratos.

Hieronymus Riarius necatus.

Sixto datus eſt ſucceſſor Io. Baptiſta Cybo nobilis Genuenſis, dictus Innocentius VIII. prid. Id. Sept. anno natus 51. qui ſtatim Principes Chriſtianos ad concordiam inuitauit, in communem hoſtem Chriſtianitatis, pari cum anteceſſoribus ardore, parique fructu.

Succedit ei Innocentius VIII.

Res Chriſtiana non malè procedebat in Hiſpaniâ ex Maurorum Principum diſcordiis inter nepotem & patruum, cùm hic ob fortitudinem, & victorias aliquas fratri ſuo antepoſitus eſſet; ſed cùm interemiſſet hic fratrem & cæcum, & ſenem, & aliunde victus eſſet ad Malacam, exautoratus eſt; Maurorum negotia, quæ concordiâ creuerant, diſcordiâ defluxere.

Maurorum res in Hiſpania ruunt.

Obiit hoc anno S. Caſimirus filius ſecundogenitus Regis Caſimiri Poloniæ Regis, annos natus 24. 4°. Non. Mart. miraculis poſt obitum clarus, & Lithuanorum ſuorum propugnator egregius, à Leone X. anno 1521. Sanctorum

Moritur S. Caſimirus.

ctorum adſcriptus albo, magnæque jam in Ecclesiâ venerationis.

Detegitur Regnum Congo. Detectum eſt hoc anno regnum Congo in Æthiopiâ per Iacobum Canum nobilem Lusitanum, cuius primitiæ quatuor nobiles adoleſcentes per ſanctum lauacrum afferti ſunt Chriſto, ſementiſque jacta multorum Chriſtianorum, atque laborum.

MVNDI 5538. CHRISTI 1485.

Pontifex ſanatus bellum infeliciter gerit. Hic annus, qui Leopoldum, dictum Pium Marchionem, Sanctorum numero vidit adſcriptum, miratus eſt quoque Innocentium ægrotantem ſanatum B. Virginis Annuciatæ Florentinæ beneficio. Pontifex ſanus ſtatim appetiit bello Ferdinandum Neapolitanum; cum quo tamen pacem Eccleſiæ non ſatis honeſtam inire compulſus, oſtendit ſibi vel prudentiam, vel felicitatem defuiſſe.

Vienna capitur. Viennam Auſtriæ hoc anno Matthias cepit, cum magno Imperatoris dedecore; qui tum per Germaniam circumcurſans, in parietibus ſtabulorum ſcribere ſolitus erat, *rerum irrecuperabilium ſumma felicitas eſt obliuio*. *Matthiæ Regis prudentia.* Matthias Auſtriam bonis legibus temperauit, non tamen ſatis religioſus in Archiepiſcopum, quem clauſit carcere: tum autem ad eum venit Ant. Bonfinius Aſculanus, ſcriptor Hungaricæ Hiſtoriæ, amantior tamen Mecœnatis ſui, quàm veritatis.

Henricus VII. fit Rex Angliæ. Henricus Riohemondiæ Comes, diu à Franciſco detentus, inuitatus in Angliam, acceptis à Carolo VIII. auxiliis in Vvalliam appulit, vicit Ricardum, & occidit, ductâque Eduardi filiâ rex acclamatus eſt Henricus VII. Per eum ſublatæ diſcordiæ inter familias Lanclaſtriam, & Eboracenſem; primus ſtipatores ſui corporis adhibuit, quibus Angliæ Reges jampridem indigebant.

Sudor Anglicus. Contigit & tum dira lues, dicta *Anglicus Sudor*

Sudor, antea nunquam audita vel visa, saluis tantùm iis qui calorem, & sudorem ferre possint. Tum enatas ipse coniurationes, immo & bella Henricus sustulit; in quibus non se strenuum modò, sed & facilem, contra huius gentis indolem & genium, ostendit.

MVNDI 5539. CHRISTI 1486.

Commissi sunt hoc anno Bajazethes Turcus, & Caitbeius Sultanus Ægypti Circassus à Mamalucis euectus ad solium. Hic Zemis vxorem cum liberis magni belli sementem receperat, & repetitos à Bajazethe reddere noluerat. Victi duo Turcorum exercitus cum duobus fortissimis ducibus in Ciliciâ; & tertius eandem aleam subiisset, nisi ductor certamen prudenter detrectasset. *Turcus, & Sultanus Ægyptius commissi.*

Hoc anno creatus est Rex Rom. Maximillianus Austrius, 5. Id. April. Aquisgrani coronatus, nequicquam prohibente Matthiâ Hungaro: sed huic diuturnum patris Imperium, & res in Francos gestæ hanc dignitatem peperere. Eodem Conuentu Francofordiensi quo electus Ro. Rex, statuta lex de pace Germaniæ; vnde & postea natum, *Sueuicum fœdus*, & *Clypeus Georgianæ Societatis*, quod qui sequerentur clypeum gestare cogerentur, instituto meliori quàm fructu. *Maximil. Austrius creatur Rex Ro.*

Maximilianus & Carolus VIII. ad se inuicem minaces dedere litteras, vt solent qui timent, & timeri volunt; vnde tamen quo essent in se inuicem animo docuere. *Maximil. & Carol. VIII sibi inuicē minantur.*

MVNDI 5540. CHRISTI 1487.

Excitata est ingens hoc anno in Flandria seditio, ob pecunias imperatas, quæ in bellum Francicum absumebantur, & auxilia mittenda Ludouico Aurelianensi, ac Britoni, aduersùm Ludouicum rebellantibus: tum enim furebat bellum Infanum dictum *La Folle* *Bellū insanū dictum.*

le guerre, sub auspiciis Ludouici, qui veniâ sæpe petitâ, & exoratâ, confugerat in Armoricam. Multas igitur vrbes Carolus recepit, multùm damni Flandris ac Britonibus intulit, quibus suppetiæ multo sanguine, multis pecuniis stetere.

Matthias & Carolus VIII. conueniūt. Eodem tempore pacem iniere Matthias, & Carolus, missis legationibus magnificentissimis, vt Maximilianus & Fridericus distinerentur. Petebat & Matthias ab Albussonio Zemem, sed jam Pontifici traditus erat; misit ergo Matthias ad Bajazethem legatum, qui cæsus est à Turco Gaze, vltore priuatæ injuriæ, ac fraternæ cædis, nec diù post vltionem viuere permisso.

Damnata Io. Pici 13. cōclus. Damnatus est hoc anno liber 900 Conclusionum Ioan. Pici Mirandulæ, & Concordiæ Comitis ab Innocentio VIII. Hic annos natu 24. de rebus omnibus diuinis & humanis disputare conatus, obtulerat has conclusiones; quarum 13. inuentæ sunt erroneæ, & in quibus plus ingenium, quàm fidem, propugnator ostendebat.

Detectum Bonæ Spei prom. & Jndia atq; Æthiopia Detectum est hoc anno à Bartholomæo Didacio nobili Lusitano Promontorium Africæ, in Austrum plurimùm procurrens, admodum procellosum, dictum *Le Cap Tempeste*, ob crebras ad id tempestates; quod tamen Rex, Bonæ spei dici voluit, *Le Cap debonne Esperance*. Missi quoque terrestri itinere Petrus Coüillanus, & Alphonsus Payaua, quorum ille Armuzam, & Calecutum inuisit, hic Æthiopiæ, & Pretejanis ditionem; quorum litteris excitatus Ioannes Lusitaniæ Rex ea suscepit, quæ vix ab omnibus Europæ Principibus suscipienda videbantur.

Quomodo Dux Sabaudiæ dicitur Rex Cypri. Obiit hoc anno Carlotta, Regina Cypri, Romæ, quò se depulsa receperat, ibique victitans ex pensione summi Pontificis. Hæc cùm res suas depositas videret, coram Papâ

& Car-

& Cardinalibus renunciauit regno Cyprio in fauorem Amedæi Sabaudiæ Ducis, fratris Ludouici olim coniugis sui: quæ donatio excussa diligenter coram Clemente VII. & Carolo V. Imp. legitima judicata est; vnde Sabaudus dixit se Regem Cypri; Venetis contradicentibus; Selimus, nec horum, nec illius esse voluit.

MVNDI 5541. CHRISTI 1488.

Detrusus est hoc anno à suis Brugensibus in custodian Maximilianus; & frustra cum Pontifex anathematis, pater Principibus euocatis eximere studuit, cùm tandem Carolo Franco à suis Gandauensibus tradendus esset, ipse à Brugensibus, omnia pollicitus, libertatem impetrauit. Tum initum magnum fœdus inter Austrium, Anglum, Hispanos aduersus Carolum VIII. quos omnes irrisit, ac vicit ad S. Ioannem de Cormerio in Britanniâ per Ludouicum Tremolium annorum 26. adolescentem, vbi de Britonibus, eorumque confœderatis triumphauit, capto Ludouico Aurelianensi rebellium duce, aliisque permultis. Ludouicus carcere conclusus est ferè triennio, datusque demum Ioannæ eius coniugi, à fratre eius Carolo didicit faciliùs Reges flecti precibus, quàm armis labefactari. Cum Britonibus confecta pax, eâ lege, ne filiæ Ducis Francisci, Anna & Isabella, sine consensu Regis cuipiam nuberent. Nec ita multò pòst earum pater Franciscus ex lapsu in lethalem incidens morbum obiit religiosissimè, charissimus suis, variasque vices expertus, dum plus posse voluit, quàm Ducis dignitas postulabat. Eius autem filiam Annam, defunctâ sorore suâ Isabellâ, prensabant Carolus Rex, Maximilianus, Ludou. Aurelianensis; meritò Rex cæteris antepositus est à Britonibus, qui Margaritam Maximiliani filiam jam

Maximilianus à suis captus & solutus.

Caroli VIII. victoria de Britonibus.

in cunis sibi desponsatam, & tum nouennem virginem dimisit, quoniam sic regni ratio, paxque postulabant.

Genuenses dedunt se Lud. Sfortiæ.

Genuenses pertæsi dominationis sui Archiepiscopi Pauli Fulgosi dedunt se Ludouico Sfortiæ Duci Mediolanensi cognomento Mauro, à fusco colore. Hic præfecit vrbi Adornum Vicarium; Paulus Romam fugit, vir peracris ingenij, sed acerbioris, & qui meliùs arma, quàm pedum tractare norat, Dux veriùs, quàm præsul & Cardinalis.

Iacobus III. à suis Scotis cæsus.

In Iacobum III. Regem suum Scoti insurrexere cùm se hic totum voluptatibus immersisset, & victum interemerunt, ac iure cæsum in Comitiis declararunt. Successit ei filius Iacobus IV. annorum 16. patre & corpore & animo longè præstantior, cuius prudentiâ pax in hoc regno

Successit ei Iacobus IV.

restituta est: & vt pœnitentiam pro suis subditis ageret, quoad vixit cathenam ferream gestauit, cui quotannis addebat annulum, vt cum vitâ eius quoque mœror crescere videretur.

MVNDI 5542. CHRISTI. 1489.

Venetis Cyprum cedit Catharina.

Veneti hoc anno potiti sunt insulâ Cypro, Catharinâ Reginâ iis jus omne suum cedente; quæ in agro Taruisino oppidum Asulum accepit, vbi vixit vti Regina cum nothis filiis Iacobi; insula deinceps per Vicarios administrata, reclamante semper, & singulis quinquenniis, Sabaudiæ Duce; sed melior semper fuit conditio possidentis.

Zemes Turcus traditur Pô. tifici.

Datus est hoc anno Pontifici à Carolo VIII. Zemes Bajazethi frater, sed additis conditionibus, sub pœnâ decem millium librarum auri; videlicet vt seruaretur semper à Rodiis equitibus, nec de illo nisi consulto Rege statueretur. Venit ergo Romam annos circiter natus 40. vultu ferox, & Turcicum animum in vultu referens, quo pedes Pontificis osculari renuit; vt terri-

vt terriculum semper ostentatus Bajazetho, qui semper 45. ducatorum millia quotannis accuratè persoluit, & hac pecuniâ certam eius custodiam prudenter redemit.

Inter Maximil. & Carolum pax initur.

Omnia spectabant ad bellum inter Carolum, & Maximilianum; & Angli erant in partibus, eorum tamen Rege reclamante, ne ingratus videretur. Tandem interuentu Legatorum Pontificis, & Comitis Nassouij pax coaluit, etiam firmior & maior quàm sperabatur, socijs quoque in fœderis societatem accitis.

Philippus Cominius mulctatur.

Philippus Cominius Argentonij dominus, cum multis alijs insimulatus agitasse consilia cum Ludouico Aurelianensi in Carolum Regem, litteris interceptis à Senatu Parisiensi, quartâ bonorum suorum parte mulctatus est, quam sibi fiscus adjudicauit, jussus degere in aliquâ è suis domibus ipsi per Regem assignatâ. Quæ si vera sunt, nec vir tantus passus calumniam, in aulâ familiarem, meliùs sine dubio scripsit quàm vixit.

Tartarorum in Poloniam, incursio.

Tartari hoc anno vel egestate coacti, vel à Turcis euocati Podoliam Rubram, vel Nigram, & Polonis subditas prouincias, infestarunt. Verùm à patre Casimiro immissus Ioannes Albertus, eos ita retudit, vt ad internecionem, non ad prædam venisse viderentur.

Multa fœdera inita sine fructu.

Fuit hic annus celebris multorum Principum fœdere: Matthias enim cum Vvladislao pacem fecit, sollicitatus & de ea à Bajazethe, quem Sultanus Ægyptius geminâ clade afflixerat. Sultanus quoque cum Innocentio societatem obtulit ad Turcos inuadendos. Matthias denique & Fridericus concordes extitere, post tam graues & tam sæpe iteratas contentiones; verùm pleraque horum fœderum laborem potiùs, quàm quietem pepererunt.

Historia Lauretanæ è quibus scripta.

Ioannes Baptista, cognomento Hispaniolus, patriâ Mantuanus, poëta suo tempore vendibilis, viso in æde Lauretanâ miraculo Energu-

gumenæ Gratianopolitanæ, eius historiam scribere aggressus est oratione solutâ: cuius postea conatus feliciùs absoluit Horatius Turselinus Societatis Iesu., tersissimus & elegantissimus historicus, & dignus cuius stylus in purissimæ Virginis laudes adhiberetur.

Ialofus Princeps Christianus, fide cæsus.

Bemoiuus quidam Ialoforum Princeps in Guineâ expulsus à fratribus confugit ad Lusitanos, qui tum hîc exercebant commercia. Benignè susceptus est à Ioanne Rege Lusitano, & sacris aquis intinctus, eius nomine insignitus, cum viginti nauium classe remissus est in patriam, duce Petro Vasæo de Acugnâ, qui tamen miserum Principem pugione confodit, maiori damno Christianitatis, quàm suo.

MVNDI 5543. CHRISTI 1490.

Prodigia Constant.:

Hoc anno multa prodigia Constantinopoli contigere, terrâ motibus, cœlo fulgetris & tonitribus insolitis infremente. Verùm huius tractûs Ecclesia, mutatis subinde Patriarchis, ex Turcorum auaritiâ, & iniquitate, longè grauiùs exagitabatur.

Decimæ exiguntur sine fructu.

Innocentius interea in Occidente Christianos ad sacram expeditionem incendebat, ostentato Zeme fratre Bajazethis: & verò decimæ imperatæ, quarum duæ partes Principus Cruciferis cederent, tertia in Cameram Apostolicam deferretur: nullo tandem alio operæ pretio, quam vt miseri Ecclesiastici attererentur; vnde Academiæ Parisiensis querelæ, quæ vnà cum eius pecunijs euanuerunt.

Sultanus frustra Christianos Principes terret.

Sultanus Ægyptius minas intentauit regibus Hispanis & Neapolitano, nisi Mauri Hispanienses, quieti esse sinerentur, denunciatâ Christianorum omnium in Syriâ, & Ægypto clade. Terruerunt hæ Ferdinandum Siculum; Hispanum ne commouerunt quidem; quin animum appulit ad

expu-

expugnandam Granatam, cùm ipsi Mauri inter se dissiderent, & ad suam perniciem Christianos inuitare viderentur.

Obijt hoc anno Matthias Coruinus Hungariæ Rex Viennæ ex Apoplexiâ, cuius mors fuisse prænunciata dicitur, leonibus Budæ eo quo perijt die mortuis, & nullis tum coruis ibidem visis, Albæ autem ingenti multitudine. Suspicio fuit eum veneno à Beatrice coniuge dato interijsse. Vir sine controuersiâ maximus, & ad contundendos Ottomanos factus, si cum eo Principes Christiani conspirassent. Insuper litterarum amans, & litteratorum, ideoque ab ijs impensè laudatus, qui amori ac beneuolentiæ laudes non parcè reponere solent. Cùm eius regnum prensarent Albertus de Tartaris victor, Ioannes Coruinus Matthiæ nothus, cui pater thesauros arcesque reliquerat, & Vvladislaüs Bohæmus, hic cæteris antepositus est operâ Beatricis quæ nuptias eius sperabat: has tamen Hungari ob hujus sterilitatem prohibuere; vnde pæne incidit in amentiam, simulque excidens causâ apud Pontificem, in Ænariam insulam seu Ischiam secessit, in quâ de Vvladislao, de Pontifice, de domus suæ ruinâ liberiùs quereretur.

Moritur Matthias Coruinus.

Succedit ei Vvladislaus.

Ioannes Varadinensis Episcopus, in Hungariâ maximæ post Matthiam autoritatis, coronato è sententiâ Vvladislao factus est Minorita, vt deinceps vacaret sibi, habitus Hungariæ pater, & maior adhuc aulâ relictâ, quàm administratâ. Eodem tempore sanctissimè obijt Aueirij *Auetro*, Dominicana Ioanna soror Ioannis Lusitaniæ Regis, à multis Principibus ob singularem prudentiam, & exquisitam pulchritudinem expetita; quæ tamen, consecratæ Christo ac Virginitati, meliorem huic sponsum, atque diuturniorem addixerunt.

Ioannes Varadinensis Episc. fit Minorita.

Ioanna Lusit. moritur.

Hoc anno natum est in Scotiâ mas Monstrum, ab vmbilico ad pedes vnum, vniusque, suprà duplex geminique sensûs, voluntatis, & omnium

Monstrum in Scotia.

quæ duos homines arguerent. Si pungeretur infrà, dolebat vterque, si suprà, tantùm alteruter; vixit annos duodetriginta, magnum naturæ miraculum, & luculenta materies Philosophandi.

An Noruegis permissum in Zytho sacrificare?

Hoc anno scribit Volaterrianus Innocentium VIII. permisisse Noruegis, vt in Zytho sanguinem Christi conficerent, quòd in partibus vinum propter ingens frigus seruari nequeat: cùm tamen Theologi ad id vinum ex vite exigant necessariò, sicque tres mundi Zonas, gelidas duas, & torridam, huius mysterij expertes velint, in quibus nulla vitis vinum emittat.

Ambrosij Camaldulensis obitus.

Mortuus denique est hoc anno Ambrosius Camaldulensis Florentinus, Abbas Generalis huius Ordinis, litteris Græcis atque Latinis excultissimus, quarum specimen edidit Ferrariæ coram Imperatore Græco, etiam linguam suam in hoc viro demirante.

CAPVT X.

DECAS VLTIMA.

Ab anno Christi 1490. ad 1500.

MVNDI 5544. CHRISTI 1491.

Carolus VIII. Annam Britan. duxit.

CArolus VIII. Franciæ Rex, dimissâ Margaritâ Maximiliani filiâ, Annam Britannam duxit vxorem, magno gaudio Britonum & Francorum, additis conditionibus, quæ omnes de Principatu Armoricæ controuersias tollerent. Margarita primùm data est Ioanni filio Ferdinandi, & Isabel-

Isabellæ; quo mortuo, Philiberto Sabaudo nupsit, à quo vidua relicta ditiones Caroli V. nepotis sui prudentissimè rexit, & digna est meliori fortunâ iudicata. Verùm ex eo repudio bellum natum est duplex, Anglicum & Austriacum. Henricus enim Anglus nequicquam tentatâ Bononiâ pacem icere compulsus est, maximè cùm circa hoc tempus in eum Ricardus quidam Rex fictitius, per Margaritam hisce fraudibus assuetam comparatus esset. Maximilianus autem perdito Atrebato, & Ambiano frustra appetito, fœdus quoque inire coactus est, receptâ dote filiæ suæ, magnâ Caroli gloriâ, nuptias suas duplici pace, vel potiùs victoriâ celebrantis.

Obsessa hoc anno Granata Maurorum primaria, mille ac trecentis turribus præcincta, complectens domorum sexaginta millia, & tentata per Ferdinandum cum quinquaginta hominum millibus 9 kal. Maij: verum acriter defensa ad 7. Kal. Dec. quando hanc Boabdiles reddere compulsus est, non tamen sine periculo suo, Mauris ægerrimè deserentibus hanc vrbem, quam Christianis tam splendidè parauerant. *Granata obsidetur.*

Christiana religio disseminari cœpit per Regnum Congi à patribus Dominicanis, nobilibus Congianis cum classe per Lusitanos reductis. Tum Rex ipse Congi cum filio sacris vndis elutus Emmanuel dici voluit Sed primùm fides enascens tantùm non est extincta, cùm de vitijs extinguendis actum est, & maximè de pluribus vxoribus eijciendis: & euanuissent tot suscepti labores, nisi Alphonsus filius Regis Apostoli vices obijsset, etiam multa passus, vt legitimè hoc munus impleret. Tandem cùm idem mirabilem de rebellibus victoriam retulisset, & adijsset regnum, fidem firmauit, missis etiam in Lusitaniam nobilibus pueris Congianis, qui eam puriùs combiberent. Eos autêm Rex Emmanuel Ioannis successor ita fouit, sic instituendos curauit, vt neutrum laboris, ac sumptuum pœniteret. *Regnum Congo recipit fidem.* *Alphonsus Rex tuetur fidem*

Hermolaus Barbarus obit. Hoc anno mortuo Marco Barbo Aquileiensi Patriarchâ Pauli II. patruele, Innocentius VIII. dignitatem eam concessit Hermolao Barbaro, filio Zachariæ tum Venetæ Reip. apud Pontificem Oratoris: verùm id fieri contra patrias leges Veneti prohibuerunt; quam ob causam mox pater Venetijs, filius Romæ, vti creditum, ex mœrore obierunt; cui tamen adjuncta pestis hominem de litteris optimè meritum citiùs abstulit, quàm Musæ postularent. Mortuus est enim anno ætatis vndequadragesimo, Christi 1494. 12. kal. Iun. cujus opera legit nemo, quin ei diuturniorem vitam apprecetur.

MVNDI 5545. CHRISTI 1492.

Caitbeius Ægypti moritur. Circa hac tempora Caitbeius Ægypti Sultanus senex impulsus ab vxore Arabissâ, vt filium suum contra leges patrias ad solium eueheret, id præstitit, proceribus pecuniâ & muneribus corruptis. Nec ita multò pòst obijt: quare Mamaluchi dolentes sibi regnum, & eligendi Regis potestatem ereptam esse, eundem Mahometem trucidarunt, & deinceps quatuor Sultanos; omnibus cæteroquin illam dignitatem prensantibus, quamquam tot Principum sanguine rubesceret.

Granata capta dat. Regibus nomen Catholicorum. Granata hoc anno post octo mensium obsidionem 4. Non. Ian. venit in manus Christianorum, eamque triumphantes ingressi sunt Ferdinandus & Isabella, nacti exinde *Catholicorum* nomen, priùs olim impositum Recaredo. Tum egere ijdem Principes de Iudæis è suâ ditione exterminandis; & verò indidem

Mauri ejecti ex Hispan a. ejectæ sunt centum septuaginta familiæ, & ad octingenta ferè capitum millia, multis tamen simulatâ Christianitate remanentibus, eò perniciosioribus, quòd jam magis illi, eorumque venena laterent.

Cir-

Circa hoc tempus Romæ dum ornaretur Ecclesia S. Crucis inuentus est titulus affixus Dominicæ Cruci, litteris vt videtur rubris exaratus. Eodem tempore oblatum ferrum lanceæ Christi, à Legato Turcorum, sed fine cuspide, quòd eo jam S. Ludouicus Franciæ Rex potitus esset, vt ipse Turcus fatebatur. Sic Bajazethes Pontificem incitare voluit vt Zemen fratrem retineret, munere quod largiens, nihili faceret, accipiens potius thesauris omnibus judicaret.

Titulus S. Crucis & lancea.

Pax hoc anno inter Pontificem & Ferdinandum Neapolitanum coaluit, cùm hic petiisset præteritorum veniam, ille res familiæ suæ promouisset. Reclamauit tamen per oratores suos Renatus Lotharingus, cui sic responsum est, vt spes relinqueretur regni, sceptrum negaretur.

Pax inter Pontif. & Ferdinandum

Cùm autem Carolus VIII. de inuadendo Neapolitano regno cogitaret, ne turbaretur à Ferdinando Hispano, siue eius excursionibus siue auxiliis in Italiam missis, cum eo fœdus iniquissimis & pudendis conditionibus iniit. Eò tamen potissimùm impulsus fuisse perhibetur à duobus Minoritis, quorum vnus ei erat à Confessionibus. Is persuasit Principi patrem eius Ludouicum flammis purgantibus retineri, ob Comitatus Ruscinonensem, & Cerdaniæ, iniustè detentos; accessere Ludouicus de Ambasiâ præceptor eius, auro Hispaniensi, vti creditum est, labefactatus; itemque soror eius, & Franciscus de Paulâ vir bonus, quibus facilè poterat ab illis veteratoribus Minoritis imponi. Quid ageret Princeps & juuenis, & pius, & delusus ab iis quibus fidem derogare grande piaculum crederet? Ita recepit Ferdinandus duos illos Comitatus vtilissimos Franciæ, per quos patebat Francis in Hispaniam aditus, & antiquæ Galliæ limitibus contentos; quorum loco Ferdinandus verba dedit, multa pollicitus,

Carolus VIII fœdus init cum Ferdinando Hispano.

Delusus Carolus Octauus.

nihil exsequutus, nisi quibus se dolosum, & perfidum ostenderet.

Ferd fere interimitur. Ferdinandus Rex Barcinone à sicario tantùm non est interfectus, quem dumtaxat somnium ad id facinus impulerat: verùm exquisitissimis tormentis adhibitus didicit, non esse tam pretiosi capitis periculo somniandum.

Sauonarola praeuinit Italiae mala. Pertinent ad hunc annum Hieronymi Sauonarolæ Dominicani initia, afflatusque diuini, quibus imminentem Italiæ calamitatem creditur prænunciasse. Concionator fuit egregius, & crimina tum passim regnantia potentibus verbis exagitauit; quare multorum sibi conflauit odium, quo semper flagrabunt Ecclesiastæ, qui Dei potiùs gloriæ, quàm suæ velificari volent.

Laurent. Medicaeus moritur. Eodem anno fato functus est Laurentius Medices anno ætatis 44. quo meliorem, prudentiorem, & litterarum amantiorem Principem ætas illa non tulit. Huic extitere charissimi Christophorus Landinus, Marsilius Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Marullus Tarchaniota, & omnium instar, Ioannes Picus Mirandulanus; dictus meritò sui temporis Phœnix ingeniorum. Laurentij opus est celebris illa Bibliotheca Florentina, cui libros *Bibliotheca Florentina.* conquisiuit magnâ sollicitudine missus ad Bajazethem Ioannes Lascaris; vno verbo; cuius laudes omnes recensere, viri eruditi desperarunt, eumque omni laude superiorem judicarunt. Successit ei, repugnante nemine, Petrus *Petrus Med. succedit patri.* filius simillimus patri, annorum viginti atque vnius juuenis, cui frater fuit Ioannes Cardinalis, postea Leo X. etiam Pontificatum cohonestaturus.

Innocent. Octauo succedit Alex. VI. Mortuus est hoc quoque anno Innocentius VIII. 8. Kal. Aug. ætatis anno 60. Pontificatus 5. cum 7. mensibus, diebus 27. Reliquit liberos duos Franciscum & Theodorinam ante Pontificatum susceptos ex puellâ Neapolitanâ, quos ditauit magis, quàm boni Pontificis conscientia

po-

postularet. Datus est tamen ei successor qui eum visus est absoluere; is fuit Ioannes Borgia, de cuius electione nihil est opus commemorare quæ de eâ vulgò jactantur parum certa, cùm alia suppetant crimina eius indubitata, & à scriptoribus omni fide dignis prolata. Electus est autem 3. Id. Aug. coronatus 7. Kal. Octobr. dictusque Alexander VI. mirâ populi gratulatione, & cui parem vix vnquam viderat Roma. Erant enim in eo solertia, sagacitas ac diligentia mirabiles, singulari sub initium Pontificatus comitate conditæ; sed quibus postmodum magna vitia præualuere.

Filij Alexandri ex Vanocia pellice.

Susceperat etiam Cardinalis ex Vanociâ Romanâ pellice quinque liberos, Petrum-Ludouicum primogenitum, quem Ducem Gandiæ constituit, empto multis pecuniis illo ducatu; Cæsarem, factum Cardinalem, deinde Ducem Valentinum; Ioannem, quem substituit Petro demortuo, ex quo natus est Ioannes alter, pater B. Borgiæ Soc. Iesu III. Generalis, & qui sanctitate suâ præteritas omnes Atauі sui sordes detersit; Gotifridum Principem Squilacij; denique Lucretiam multorum virorum vxorem, qui omnes Christi sanguine, & pauperum patrimonio ditandi fuere, cùm esse debuissent, ob natales suos turpissimos, Ecclesiæ mendicabula.

Casimiro III. successit ei Ioan. Albertus.

Excessit etiam hoc anno ex viuis in Lithuaniâ Casimirus III. Poloniæ Rex, anno ætatis 64. regni 45 vir admodum sobrius vini, sed non veneris, & satis prudens ac fortis. Reliquit filios 4. omnes Reges, Vvadislaum primogenitum Bohæmiæ & Hungariæ, Ioannem-Albertum, Alexandrum, & Sigismundum deinceps Poloniæ Reges; quintus autem Fridericus Cardinalis simul fuit Archiepiscopus Gnesnensis, & Episcopus Cracouiensis; sicque familiam genuit multis regnis admnistrandis, adeoque Ecclesiæ parem.

Christophorus Columbus Nouum Orbem primus detegit.

Hoc anno verè primùm detectus est Nouus Orbis, antiquis forsitan incognitus, postea dictus America, ab Americo Vespucio Florentino, qui eum lustrauit diligentiùs: Hispani atque Lusitani Indiam Occidentalem nominant; multique putant esse Atlanticam Insulam, cuius Plato meminit in Timæo. De primo eius inuentore posterioribus hisce temporibus non est facile statuere, cùm hunc sibi Hispani arrogent, sibi vindicent Itali probabilitate maiori. Fabulosus enim est, meo judicio, Alphonsus ille Sanctius Bæticus, qui Materiæ in Columbum incidisse, eique nauigationem suam reliquisse scripto, jactatur ab Hispanis. Vt vt se res habuerit hoc anno Christophorus Columbus, natione Ligur, ex vico Arbizolo prope Saonam, Astrologus nobilis, & melior nauclerus, frustra sollicitatis Regibus Lusitaniæ, Franciæ, Hispaniæ, & ab iis reiectus, tandem à Ferdinando captâ Granatâ auditus est. Acceptis autem tribus nauibus soluit à Gadibus ineunte Augusto, prætéritisque Canariis insulis in Occidentem vela fecit, & intra dies 30 commodæ nauigationis ad insulas appulit, quarum maximam dixit Hispaniolam, sociis eius & nautis reditum importunè flagitantibus. Hic arcem ligneam erexit, in quâ duodequadraginta præsidiarios reliquit, secumque reuehens indigenas decem, cum multo auro, quod cultellis, speculis, crotalis, vitróque redemerat, anno sequenti mense Martio in Hispaniam rediit; cæteris jam mortalibus prælatus, qui vix antea inter compotes sui repererat locum.

MVNDI 5546. CHRISTI 1493.

Baiazethes II. ferè interimitur.

Hoc anno Bajazethes II. tantùm non est interfectus in Macedoniâ per Deruisium quemdam (Torlacos vocant Turcæ) qui ad eum petendæ

tendæ eleemosynæ causâ irrepserat; & cum insanus ille interemisset strictò, qui sub veste latebat, acinace, nisi hunc vicinus Bassa, impactâ in caput clauâ, præuenisset. Quare proscriptum id hominum genus, obnoxium furori, & à quibus jam nec ipsi Principes tuti viderentur.

Susceptum est hoc anno, aut potiùs informatum, à Carolo VIII. Francorum Rege bellum Neapolitanum, cui causam aliquam dedit Antonellus Sanseuerinus Princeps Salernitanus, vitatâ Procerum carnificinâ per Ferdinandum Neapoli factâ; alteram Ludouicus Maurus Sfortia, mox à Rege Neapolitano appetendus bello, quia nepoti suo Ioanni Galeatio Duci penè ademerat Principatum, quem & operâ Maximiliani jam arrogare sibi decreuerat. Et verò id mox præstitit empto Ducatu Blanchæ Mariæ neptis suæ nuptiis & grandi dote, quam pluris longè quam vxorem Maximilianus faciebat. Hanc autem expeditionem in Franciâ probauit sanus nemo; decreuit eam tantùm Rex juuenis, impulsoribus Ioanne Versio Senescallo Belcariensi, & Guillelmo Brissonetoquæstore Regio simul & Episcopo Maclouiensi, hominibus inexpertis belli, ac pellectis, pollicitatione Principatus, & purpuræ Cardinalitiæ. Ita miseris Principibus, ac populis per sordidos homunciones, & consultores corruptos illuditur. *Carol. VIII suscipit Exped Neapolitanam*

Hoc anno, quo Christiani in Croatiâ grandem cladem accepere à Turcis imprudentiâ Becardini Frangipanis, obiit Fridericus Imperator in oppido Lintzio, neque die, neque mortis genere satis certo, cùm regnasset annis 53. & aliquot mensibus, vixisset 78. Successit ei statim filius Maximilianus, jam Ro. Rex, annos natus 33. & ad Imperium, non ætate modò, sed & rebus gestis idoneus: *Fridericus Imp. succedit filiu Maximilianus.*

Cum redisset hoc anno Columbus, Ferdinandus & Isabella ab Alexandro Pontifice obtinue- *Primus Meridianus vbi fixus ab Alex. VI.*

 sant

rant omnes insulas & regiones versus Occidentem detegendas, à primo Meridiano, quem ipse tum statuit centum leucis à promontorio Viridi *le CapVerd* aut Azoribus insulis, vti constat ex Indicâ Historiâ Lopesij, vbi Bulla Pontificis proponitur. Huius tamen judicio acquieuit nemo, quia non vti pater bonus, & judex æquus, sed vt Hispanorum suorum fautor pronunciarat. Porrò exinde magnæ sunt exortæ contentiones inter Castellanos & Lusitanos de nouis hisce terrarum lustrationibus, dum hi Eugenij IV. diploma, hi Alexandri VI. obtruderent; idcirco nouæ subinde inductæ sunt lineæ, quas tamen potentiorum Principum auaritia fixit, aut refixit, cùm in eas Principibus tantum sit juris, quantùm sibi armis, & exercitibus arrogant.

Ferdinandus factus Magister Ordinum S. Iacobi & Calatrauæ.

Eodem anno Ferdinandus ab Alexandro Pontifice constitutus est Magister Ordinum S. Iacobi atque Calatrauæ, qui ad retundendos olim Mauros fuerant excogitati, nunc verò ab eo regendi meliùs judicati sunt, qui hostes Christiani nominis, tam potenter, quàm sapienter retuderat.

MVNDI 5547. CHRISTI 1494.

Ferdin. Neapol. Regi succedit Alph. II.

Mortuus est hoc anno Ferdinandus Rex Neapolitanus, annos natus vnum & septuaginta, 8. Kal. Febr. cuius initia regni meliora fuere, quàm finis, primùm facilis, deinde moderatus, denique crudelis ac sæuus. Successit patri filius Alphonsus huius nominis II. subditis suis nihilo gratior quàm pater, ac vestigiis eius vltimis insistens, qui statim fœdus iniit cum Pontifice aduersus Carolum; à quibus sollicitatus Ferdinandus Hispanus, etiam ei adjudicatâ pecuniâ aduersùs Mauros paratâ, immò & ipso Turco Bajazethe concitato; quod fuit profectò in Francos etiam Acheronta commouere.

Carolus Octauus Italicam expeditionem in paratus inchoat.

Aggreditur itaque meditatam expeditionem Carolus VIII. & ineunte Iulio, Lugdunum venit, indeque compositâ Franciâ, ne quid domestici tumultus oriretur, annos natus 24. Gratianopoli

pro-

profectus; per Annibalis viam, bello dedit initium, à pecuniâ sic imparatus, vt mundum muliebrem Ducissæ Sabaudiæ, & Marchionissæ Montis-Ferrati coactus sit Turini, & Casale S. Euasij oppignerare, & à Mercatoribus Mediolanensi, & Genuensi, sub sponsione procerum suorum, centum millia Ducatorum accipere mutua; non Regis, sed mendici instar, tantam expeditionem auspicatus.

Alph. eam parat abrumpere.

Eam abrumpere parabat Alphonsus, misso fratre Friderico cum ingenti classe Genuam, vt hanc eriperet Ludouico Sfortiæ; sed cùm ea classis tardiùs aduenisset, neque satis prosperè cum Francicâ conflixisset Neapolin cum dedecore redire compulsa est, nullo alio operæ pretio, quàm vt vela fecisse videretur.

Exercitus Caroli VIII.

Carolo VIII. ducenti nobiles destinati sunt ad custodiam, mille & sexcenti Cataphracti equites, singuli cum binis armigeris, Heluetiorum peditum 6. millia, totidemque Francorum, cum multis tormentis bellicis, iisque æreis, vecturâ facilioribus; quodque instar omnium fuit, cum ingentibus animis, qui ferè plus quam arma, & milites possunt.

Ægrotat. Astæ ex pustulis Carolus.

Astam igitur ingreditur Carolus, vbi eum pustulæ morbus toto mense distinuit. Quo tempore cùm obiisset Ioannes Galeatius, & de eius successore Francisco quinquenni ageretur, Ludouicus Maurus consilium discussit, & apud Mediolanenses artibus suis effecit, ac pollicitationibus, vt quasi inuitus & reluctans ad Principatum capessendum compelleretur. Itaque se non septimum, sed quartum Ducem Mediolanensem dixit, vt interiectos ostenderet fuisse illegitimos, & à Maximiliano sibi legitimè concessam esse dignitatem; verùm id erat cornicum oculos configere.

Ludou. Maurus Princip. Mediol. vsurpat.

Iter Caroli per Italiam.

Cùm venisset Placentiam Carolus, de reditu in Franciam cogitauit; sed id quoque consilium per Ludouicum Sfortiam discussum est. Venit ergo Pisas, & Florentiam, vbique magnificè susceptus,

&hinc

& hinc etiam eiecto Petro Medicæo à ciuibus, quòd addictior Alphonso putaretur. In hanc vrbem Carolus armatus ingressus est; atque inde, non tamen sine tumultibus, quos Sauonarola compescuit, pecunias multas ad bellum accepit. Inde progressus est Senas quas præsidio tenuit, & Romam venit, huic resistente nemine, etiam Pontifice, licèt id vehementer optaret; quam Vrbem quoque Rex cum copiis armatus subiit sub noctem, tot tamen luminibus accensis, vt nihil Solis radij requirerentur, Rege tot inter faces Solis instar emicante.

Romam ingreditur.

Obiit hoc anno Ioannes Picus, Mirandulæ & Concordiæ Comes, ætatis anno 33. vir excellentissimi ingenij, vt eius opera docent, quæ edenda curauit Io. Franciscus Galeoti Pici, ipsius fratris filius, ipse quoque excellentis ingenij. Picum autem secutus est Angelus Politianus, ei coniunctissimus, Canonicus Florentinus, alumnus Laurentij Medicæi, eiusque liberorum magister, vir Græcis ac Latinis litteris excultissimus, & tersissimæ eruditionis.

Moriuntur Io. Picus Mirand. & Angelus Polit.

MVNDI 5548. CHRISTI 1495.

Interea meticulosus ac tremens in arcem S. Angeli secesserat Alexander, in quem bis Carolus educenda bellica tormenta curauerat, plerisque inuitantibus Regem ad spoliandum Pontificatu hominem nequam qui in eum per crimen irrepserat, & per scelus administrabat; sed vicit Christianissimi Principis pietas in sanctam Sedem, & Brissonetus spe sacræ purpuræ. Itaque pax inita inter Regem atque Pontificem; datæ illi aliquot arces, donec bellum Neapolitanum profligaretur; Zemes dederetur ad bellum Turcicum; Cæsar Borgia Valentinus, huic specie Legati, reuera obses, quatuor mensibus adjungeretur.

Carolus placatur Alexandro VI.

Cæsar Borgia factus Cardinalis.

Hunc

Hunc enim Alexander parens, quasi ex legitimo alio thoro susceptum, deierantibus testibus, Cardinalem crearat; ad quam dignitatem spuriis & nothis nunquam aditus patet. Sic ab Alexandro in æde S. Petri Carolus receptus est, Rexque Neapolitanus dictus, confecto diplomate; immo, vt quidam volunt, Imperator Constantinopolitanus, cœlo atque terris in eius gloriam conspirantibus.

Alphonsus Regnum Neap deponit, succedit ei Alph. II.

Interea Alphonsus Rex Neapolitanus videns se flagrare inuidiâ, & populum auidè Francorum aduentum opperiri, statuit regnum deponere, idque in filium innocentem Ferdinandum transferre. Et verò Rex hic dictus est ejus nominis Secundus 10. Kal. Febr. statimque Alphonsus pater cum supellectili quatuor triremibus effugit, quasi eius tergo jam Franci imminerent, venitque Mazaram Siciliæ, inde Messanam; vbi voto deserendi sæculi nuncupato, jeiuniis & corporis afflictationibus excrucians sese, ac verè pœnitens in Oliuetano cœnobio intra annum mœrore confectus obiit. Carolus ergo, nullo obsistente; & Ferdinando secedente in Ischiam, ingreditur Neapolin, totoque potitur regno, hyeme cum paruo exercitu, adeo vt venisse in Italiam (sicuti jocabatur Pontifex) tantum cum cretâ ad obsignanda hospitia videretur.

Carolus VIII Neapoli potitur, & Regno Neapol.

Supererant tantùm Arces Brundusina, & Gallipolitana in Apuliâ, & Rhegina in Calabriâ, cum Ischiâ insulâ in potestate Ferdinandi, non ex eius amore, sed quia Rex ad ea loca recipienda miserat neminem; tum enim Franci, de more, oblectationibus se dediderant, ac ludis, tantâque incuriâ hoc administrabant regnum, vt ad id dissipandum, non occupandum, venisse viderentur. Turci autem, auditâ huius expeditionis famâ, tantum timoris hauserunt, vt visis è Macedoniâ Francorum signis aufugerint, & Bajazethes

Francorũ in hoc Regno incuria.

thes

thes omiſſis aliis bellis de vnâ ſeruandâ Græciâ cogitarit: Sed metum hunc ſedauit vtcumque Zemis fratris ſui mors Neapoli, aut Caietæ, aut Terracinæ, pari dolore Chriſtianorum, ac voluptate Turcorum. Curata creditur nex illa ab Alexandro Pontifice, promiſſis 300. millibus aureorum à Bajazethe, quâ ſumma filiis ille ſpuriis Principatum aliquem coëmeret, Indignâ Chriſtiano, ne dicam Pontifice Romano, nundinatione. Reliquit autem Zemes filium ſibi cognominem factum Chriſtianum, & Rhodi captum atque cæſum à Solymano victore, terreſtriſque regni ſpe in certam cœleſtis poſſeſſionem commutatâ.

Moritur Hemes frater Bajazetis.

Itali auditis ſucceſſibus Caroli VIII. & ab eo ſibi iam metuentes, in eum conſpirarunt, & Pontificem violatum prætexente, Hiſpanis, Germaniſque coniuncti, inter ſe magnum fœdus inierunt pridie Kal. April. Carolus, antequàm eorum coirent copiæ, in Galliam redire decreuit, relictis in regno Neapolitano præſidiis ſub Prorege Gilberto Montpenſerio è Borboniâ regiâ familiâ, cum lectiſſimis præfectis; ſed priùs in habitu Imperatorio 5. Id. Maij Neapolin triumphans ſubiit, & poſt octo dies Romam verſùs proficiſcitur cum nouem circiter millibus armatorum. In itinere Piſas à jugo Florentinorum exemit, quorum & retinuit arces, ſuperatoque Apennino, & per eum incredibili Heluetiorum labore tormentis traiectis, ad Forum nouum, *Fornoue*, in montis huius radicibus conſedit, octo circiter à Parmâ millibus paſſuum. Hic tranſitum à confederatis cùm non impetraſſet, per vim in eos irrupit, atque ita pugnauit ex equo ferociſſimo luſco, obuia quæque dentibus, calcibus, impreſſione perrumpente, vt huic victoriæ gloriam omnes adſcripſerint. Infra quadrantem horæ res confecta eſt, victi Itali maiori tamen dedecore quàm clade. Poſt

Fœdus Italicorũ Principũ in Carolum.

Caroli reditus in Galliam.

Pugna ad Forum Nouum.

No-

Nouarienſem obſidionem diſſipatam, & pacem iniquam cum Ludouico Mediolanenſi Duce iuratam, Rex in Franciam tantâ celeritate rediit, vt timere Italos victos, nec victor eſſe, ſed fugitiuus videretur.

Hoc tempore Venerea luës, dicta Neapolitanus, aut Gallicus, aut Hiſpanus, certè libidinoſorum morbus, tum primùm in Europâ viſus eſt: allatus, vt creditur, ex Orbe Nouo, vbi tam facilè arripitur, quàm ſanatur; In Europâ non item, vbi luxurioſi breuis temporis belluinam voluptatem, acutiſſimis & diuturnis doloribus redimunt. *Morbus Neapol.*

Ioannes Luſitaniæ Rex, cognomento Magnus, obiit hoc anno ex aquâ intercute, non ſine ſuſpicione veneni, ætatis anno 40 regni 14. Alphonſo filio eius ex equi lapſu defuncto, ſucceſſit ei Emmanuël Patruelis, natus annos 26. omnibus animi, & corporis dotibus ornatus, atque hoc regno, etiamſi affinitas abeſſet, digniſſimus. *Io: Luſit. Regi ſuccedit Emmanuel.*

Hoc anno Vormatiæ conſtituta Camera Imperialis, poſtea translata Ratiſponam, ac denique Spiram, vbi ſupremo iudicio cauſæ dirimuntur; cuius autor fuiſſe dicitur Bertholdus Archiepiſcopus Moguntinus, & Archicancellarius, vir Iuris conſultiſſimus, ad compeſcendas primùm lites; ſed procedente tempore, ad eas ampliandas & intricandas magis. *Camera Imperialis ſtatuitur.*

MVNDI 5549. CHRISTI 1496.

Alexander VI in dies Francis iratior, eos copiis, & anathematis aggreditur; quæ nihil eis nocuiſſent, Montpenſerio, Albinio Scoto, & Perſio fortiter reſiſtentibus, niſi Caroli negligentia, & Cardinalis Briſſoneti perfidia omnia corrupiſſent. Acceſſit & Ferdi- *Franci perdunt Regnum Neapolitanum.*

dinandi cum Montpenserio iniquum fœdus, ex quo hic creditur Puteolis obiisse. Itaque Francos in Galliam Albinius reducendos suscepit, tam facilè perdito Neapolis regno, quam parto.

Ferdinādus obit, succedit ei Frider.

Inter hæc obiit Ferdinandus Rex in vrbe Sommâ, ad radices Vesuui montis ex dysenteriâ, vel nimiâ venere, suis jam acceptus, ac multis lacrymis defletus. Successit ei patruus Fridericus, bonus & ipse Princeps, cui adfuit, sicut & Ferdinando, Gonsalus Ferdinandus Hispanus dictus *Magnus Capitaneus*, cuius potissimùm ductu res Gallica concidit in Italiâ, accedente insuper Francorum socordiâ, eorum ingenitæ leuitati coniunctâ.

Exercitū frustra Carolus parat.

Parauerat interea Carolus ingentes terrâ marique copias, quibus Ludouicus Aurelianensis præficiendus erat; sed hic quoque apparatus Brissoneti proditione, & Ferdinandi Hispani artibus euanuit; nunquam fœdiùs Franci externis, & domesticis insidiis patuerunt.

Maximilianus in Italia infelix.

Nec felicior fuit Francis in Italiâ Maximilianus; in eam cùm irrupisset inuitatus à Venetis, & Ludouico Mediolanensi, etiam oblatis pecuniis, tam malè comitatus venit, vt se Italis deinceps ridendum præberet. & Cæsareum nomen Longobardicis scommatis obiiceret.

Emmanuel Iudæos vexat.

In Lusitaniâ Emmanuël Rex iniquiùs cum Iudæis egit, & sibi tantum dedecoris inussit, quantùm iis damni, atque desperationis. Tum etiam obtinuit à Pontifice, vt Ordines militares, præter Hospitalarios, voto castitatis soluerentur: quo facto penitùs est in iis restinctus militaris ardor; Equitum bona in Aulicos translata, nec castos, nec fortes dominos inuenerunt.

Phil. Callimachi obitus.

Obiit hoc anno Philippus Callimachus Etruscus, Pomponio Læto, Platinæ, aliisque συγχρόνοις charus; qui exagitatus in Paulinâ con-

coniuratione fugit in Poloniam, vbi Regis Casimiri filios instituit, comparatus Cornelio Tacito, & in exilio suo, quàm in patriâ suâ longè felicior.

MVNDI 5550. CHRISTI 1497.

Alexander Pontifex in fautores Francorum Vrsinos fremebat; quibus tamen par non fuisset, nisi ei Gonsaluus Fernandus auxiliator accessisset: hic non tantùm armis Pontifici, sed & consilio profuit, qui tamen mox ad ingenium rediit: conturbatus est tamen in primis morte filij sui Petri Ducis Gandiæ, quem à Cardinali Valentino fratrè sublatum volunt, post sumptam cœnam apud matrem Vanociam. Hâc morte commotus pater, meliorem pollicitus est vitam; sed quam promittere solent in suis sceleribus indurati, dum magnâ calamitate percelluntur.

Alexãder VI. morte fili sui cõmouetur.

Mortuus est hoc anno Salmanticæ Ioannes filius vnicus Ferdinandi & Isabellæ, relictâ vxore suâ grauidâ, Maximiliani filiâ Margaritâ, quam Carolus VIII. reiecerat; hæc mox fœtum immaturum enixa est; filias quoque habuere quatuor, quæ variis Principibus nupserunt, ac tandem tota ista domus in familiam Austriacam decidit; vt Hispanica grauitas Germanicâ ingenuitate temperaretur.

Ferdinandi soboles.

Florentiæ magnæ concitatæ sunt turbæ, quibusdam Petrum Medicæum exoptantibus, aliis cum Sauonarolâ popularem præferentibus statum. Cùm ergo constitutâ horâ ob copiosum imbrem adesse Petrus non potuisset, capti fautores eius vltimo supplicio sunt affecti: quod cùm impedire Sauonarola potuisset, legeagi permisit; hinc in eum magnæ sunt concitatæ tempestates. Immissi sunt enim in illum Religiosi æmuli feroces, qui hominem ex sacris pulpitis lacerarunt; sed & eum Alexander perdere decreuit, concionibus interdixit, venire

Magnæ turbæ Florentinæ.

Sauonarola ab Alex. excommunicatur.

nire Romam jussit, quò pergere sine periculo non poterat; quare eum Anathemate perculit, immo & Florentinos, nisi eum sibi vinctum traderent. Verùm in hominem valdè pium, & religiosum amor, Pontificis vulgò malè audientis fulminibus, ac minis præualuit.

Franc. Ximenius fit Arch. Toletanus.

Franciscus Ximenius Minorita, vili loco natus, qui fratres suos optimè instituerat, factus Archiep. Toletanus clerum suum modestiorem reddidit, nec Ferdinandi & Isabellæ fefellit expectationem.

Io. Albertus mulctatur à Stephano Vvaiuoda.

Ioannes Albertus Poloniæ Rex, magno quasi in Turcos collecto exercitu, & velut vlturus Varnensem cladem, euocato etiam in auxilium Stephano Vaiuoda, improuiso impetu aggressus est Vvalachiam: sed sibi fortiter obsistentem eundem Stephanum sensit; à quo repulsus ignominiosè, ad sua redire compulsus est. Itaque anno insequenti Stephanus, adiunctis sibi Turcorum & Tartarorum copiis, Poloniam ingressus, eam vastauit, abductis plus centum millibus captiuorum, cum multis gregibus, & armentis, quæ per Macedoniam, Thraciam, & Asiam distributa, has regiones Polonicis seruis, ac spoliis impleuerunt.

Vasco Gama in Indiam appellit.

Emmanuël Lusitaniæ Rex 4. naues bellicas Vasco Gamæ commisit, viro cui neque ingenium, nec animus deerat. Hic cum 170. militibus, & nautis, hoc iter aggressus, ægrè promontorium Bonæ Spei flexit, cum tempestatibus diu, & cum suis, reditum per vim extorquere conantibus, fortiter luctatus. Tandem aliquot regnis aditis, ac Saracenorum quà fortitudine, quà prudentiâ, vitatis insidiis, 13. Kal. Iunias anni proximi Calecutum peruenit, benignè susceptus à Zamorino huius tractus Imperatore; vitatisque iterum Saracenorum dolis post biennium in Lusitaniam cum nauibus rediit, & aliquot Malabaribus, magno honore susceptus ab Emmanuele,

manuele, vt pote qui regionem Indicam totius Orientis ditissimam detexisset Europæorum commercia, pari damno ac furore Dæmonum ac Saracenorum.

MVNDI 5551. CHRISTI 1498.

Turcorum septuaginta millia per Vvalachiam & Russiam Nigram effusi, collectâque ingenti prædâ, frigore tam intenso correpti sunt, vt eorum 40. millia diriguerint; reliquos in Moldauiam progressos Stephanus cum suis Vvalachis deleuit, paucis ad sua redeunntibus: ex quo Turcos incessit religio Polonos aggrediendi quasi diuino præsidio fultos, nec vnquam impunè à Barbaris, aut hostibus Christi esse tentatos. *Turci in Polonia frigore pereunt.*

Incesserat Pontificem, & Ludouicum Mediolanensem timor, ne Carolus nouam in Italos pararet expeditionem; quare ad omnem auram mobiles, & nihil aliud præter amplitudinem familiæ suæ spectantes, cum eo reconciliari, & nouo fœdere coniungi postulabant: verùm eorum, adeòque Francorum metum Caroli mors repentina discussit. Cùm enim Ambaciæ apud Turonos illiso sibi capite ad superliminare portæ concidisset, apoplexiâ mox correptus, expirauit 6. Id. April. Dominicâ Palmarum, annos natus duodetriginta, cùm regnasset annis 14. mensibus 7. cum diebus aliquot. Vir felicior sanè, quàm sapientior; quem tamen errata, indeque secuta damna correxissent, si vlteriùs produxisset vitam. Fuit corpore prauo, atque deformi, quod etiam, parum castè traductâ adolescentiâ, turpius reddiderat, & magis effœtum; animo tamen magnifico, atque liberali, &, si cultura accessisset, ad magna nato. Obiit autem, vti creditum est, piè, & quam- *Moritur Carolus VIII.*

quamquam morte repentinâ, præuisâ tamen, ac maculis conſcientiæ paulo ante deterſis accuratè per pœnitentiam. Porrò reddidit animam in loco Palatij ſui ſordidiſſimo, ac miſerâ culcitrâ ſtramineâ, cui ad pompam & magnificentiam nihil deerat; ſed ita ludit in magnis capitibus diuina prouidentia, vt Reges intelligant qui ſint, & quò cadere poſſint, atque ex aliorum caſibus erudiantur.

Carolo VIII. ſuccedit Ludouicus XII. Carolo VIII. ſucceſſit Ludouicus Dux Aurelianenſis, filius Caroli, nepos Ludouici fratris Caroli VI. Regis, quem Burgundiæ Dux intereмerat, Rhemis inauguratus 6. Kal. Iun. dictus Ludouicus XII. verè XV. & *Populi pater*, cuius effatum dignum Rege Chriſtianiſſimo jactatur, cùm incitaretur ad vltionem, *non eſſe Regis Franci, Ludouici Ducis iniurias perſequi*, vtpotè quem jam Deus ſuperiorem iniuriis effeciſſet. Statim ergo maiora cogitans, ad bellum Italicum animum appulit, & Ducatum Mediolanenſem ſibi debitum, ex auiæ ſuæ Valentinæ hæreditate; vnde magni tumultus exorti, qui Italiam totam, ac propè Franciam concuſſere.

Ludouici cũ Ioanna vxore diuortium. Principio Ludouicus diuortium fecit cum Ioannâ Ludouici XI. filiâ, Caroli VIII. ſorore, annuente Alexandro, per judices ſelectos pronunciatâ ſententiâ. Ioanna verò, jampridem coniuncta Chriſto, & auctrix congregationis B. Virginis Annunciatæ Biturigibus, ita deinceps vixit, vt Sanctarum honores meruerit; in cœlo, quàm terris felicior. Ita Ludouicus, quod pridem exoptarat, Annam relictam Caroli duxit vxorem, & ſic Armoricam Britanniam adiunxit Gallico ſceptro, jam quaſi duplici matrimonio firmiùs colligatam.

Ducit Annam Britannicam.

Cæſar Borgia exuit purpuram. Inter hæc Cæſar Borgia impurus ille Pontificis filius rogauit purpuratos Patres, ac ſuum, vt quoniam inuitus, & reuerentiâ in paren-

parentem coactus factus eſſet Cardinalis atque Diaconus, vtramque dignitatem deponeret; quod & obtinuit, mimicâ tantùm præuiâ tergiuerſatione. Statim ergo ad Ludouicum in Franciam tranſiit, detulitque purpuram, quam fœdarat, ad Georgium Ambacianum Archiepiſcopum Rhothomagenſem, virum chariſſimum Regi. Itaque accepit à Ludouico Ducatum Valentinum, Equeſtrem Ordinem, & centum Equitum Cataphractorum alam, cum penſione 20. millium librarum Turonicarum. Sequenti quoque anno duxit vxorem, eodem Rege adnitente, Carlottam filiam Alani Alabreti, ex ſanguine Francico, ſororem Ioannis Regis Nauarræ, cùm Carlotta Friderici Neapolitani Regis filia impuri Diaconi nuptias toto pectore repudiaſſet; quas tamen Pontifex ſupra modum concupierat, vt filius ſuus armis Pontificiis fretus ſocerum ſuum deiiceret regno Neapolitano, & partem impuriſſimam ſui per tot ſcelera eueheret ad thronum, & Regiam dignitatem.

Creatur Dux Valentinus.

Et ducit vxorem.

Hæc cùm in Alexandro VI. à pleriſque carperentur, Hieronymus Sauonarola intermiſſas conciones reſumpſit, & quid eloquentia poſſet, in luculentâ materiâ, non piè ſatis oſtendit. Hinc fulmina Pontificis in eum, atque Florentinos; qui cùm Alexandro indigerent ad Piſas recipiendas, aliunde inuitarentur à Ludouico Duce Mediolanenſi ad perdendum Hieronymum, iſque in vrbe perdidiſſet aliquid authoritatis ſuæ, ex inepto conflictu Minoritæ, & Dominicani, quem ſapienter impedierat, à Magiſtratu Florentino cum duobus ſociis datus in carcerem, atrociter tortus, ac demum viuus exuſtus eſt. Qui profectò ſi mori debuit, mitiori ſupplicio exterminandus erat; vir alioqui magnus, & magnæ olim in Eccleſiâ vtilitatis, licèt fortè aliis, quàm ſibi melior. De quo cùm varia à variis ſcripta ſint, eumque

Sauonarola reſiſtit Alexãdro.

Viuus exuritur.

cumque conſtanter accuſarint multi, multi fortiter defenderint, non eſt hîc noſtrum interponere judicium, ne non tantùm de Sauonarolâ, ſed de viris magnis ac nimis potentibus ſtatuiſse videamur.

MVNDI 5552. CHRISTI 1499.

Renouatū inter Turcos & Venetos bellū

Renouatum eſt hoc anno Turcos inter & Venetos bellum, magnis vtrimque damnis, ſed maioribus Chriſtianorum. Venetorum enim ditio Forum Iulium vaſtatum eſt captæ vrbes Naupactus & Methone, hæc ſingulari ciuium imprudentiâ; itemque Corone, atque Dyrrhachium. Aliunde Turci perdidere Cephaleniam inſulam, & Leucadem, vulgò *Sante Maure*; quominus autem maiorem Barbari cladem acciperent, Venetorum cunctatio, & Francorum impatientia prohibuit.

Iſmael Sophi in Perſide Imperij fundamenta locat.

Interea Iſmaël Sophi in Perſide magnæ dominationis locabat fundamenta. Hic Vſumcaſſanis nepos, filius Sacaidaris Harduellis fuit, à quo noua ſecta condita fuerat, inimica Homaris, Hali addicta; ſed cùm is Principis juſſu ſublatus eſſet, fugit Iſmaël puer in Hyrcaniam ad Pyrchalim paternum amicum, à quo ſeruatus, & paternam ditionem recepit, & inuaſit Perſidem. Eius quoque potentiam promouit Tekelles patris Harduellis diſcipulus, dictus *Kaſetbas*, quòd tegmine capitis rubro vteretur, cùm Turca album, Tartarus viride ferant; eius autem tegmen cùm non eſſet lineum, vt aliorum, ſed laneum, inde dicti *Sophi*, à voce Arabicâ, quæ *lanam* ſonat. Iſmaël autem factus ſectæ ſuæ caput, naturâ eloquens, & manu promptus, dictus eſt *Kaſelbaſſi*, & *Sophi*: factuſque Perſarum Rex, odium in Turcos reliquit poſteris ſuis hæreditarium; quo ſi bene vſi eſſent Chriſtiani, jam Mahumeti religio minimùm in Europâ concidiſſet.

Ludoui-

Ludouicus XII. bellum parans in Ludouicum Maurum, cum Regibus Hispaniæ & Angliæ paciscitur, inducias facit cum Maximiliano, de Venetis atque Pontifice securus: regnum ergo optimè constituit per Georgium Ambacianum Cardinalem (qui hoc anno Scacarium, Rhotomagense judicium procurauit) virum magni ingenij, sed cui Ludouicus nimiùm indulsit, nimis eius confidit industriæ, cum aliquo suæ autoritatis detrimento. *Ludou. XII. charissimus Cardinalis Georgius.*

Quid ageret Ludouicus Maurus Sfortia; nec enim tum poterat expectare auxilium à Maximiliano, quem sibi tot pecunijs deuinxerat: hunc enim Heluetij destinebant, vbique malè mulctatum. Nec Fridericus Neapolitanus satis poterat, pecunijs, & suorum beneuolentiâ destitutus: itaque ambo illi confugiunt ad Bajazethetem, vt saltem hic Venetos distineret, ne Ludouico Franco jungerentur. Interim Maurus parato exercitu sibi ipse non defuit; qui tamen mox dissipatus est per Ludouicum Lucemburgensem Lignium. Stuardum Albinium, & Ioannem-Jacobum Triuultium Mediolanensem, hostem Mauri Sfortiæ capitalem. Ac primo impetu capta Alexandria; mox dediderunt sese Papiâ & Genua, ac denique, fugiente Mauro, Mediolanum; adeò vt venisse Ludouicus XII. in Italiam videretur non vti pugnaret, sed oblatum sibi à fortunâ Mediolanensem Principatum reciperet. Verùm redijt paulò celeriùs in Franciam, quàm prudentia postularet, nondum satis bene ordinatis rebus, & Francico tantùm impetu, ac ardore stabilitis; vt tam facilè perderetur victoriæ fructus, quàm facilè esset parta victoria. *Ludou. XII. Maurum Ducem Mediol. spoliat.*

Hoc denique anno Petrus Varbekus, patriâ Tornacensis, quem Margarita sub nomine Eduardi Clarentiæ Ducis supposuerat, post varias fortunæ vices, inanesque conatus, *Eduardus suppositius suspend. tur.*

qui etiam mortis causa fuerat Eduardi Comitis Vvaruicensis, tandem captus, Regis iussu laqueo suspensus, huic comœdiæ finem imposuit, quàm ipse Tragœdiam est expertus.

MVNDI 5553. CHRISTI 1500.

Iubilæum minori frequentia celebratum.

Iubilæum celebratum Romæ, sed minori frequentiâ ob bella Longobardiæ. Maurus enim Mediolanensis, recuperato sub anni principium dominatu, in Francos Romipetas sæuiebat, pronunciato in singula eorum capita Ducato aureo; quod cùm innotuisset, stabularij aliquot cum suis diuersorijs cremati sunt. Recepit autem Principatum suum Maurus, Triuulti culpâ, qui à se Mediolanenses abalienauit asperitate suâ, parum in nouos subditos opportunâ: Itaque hi reuocarunt Ludouicum suum, qui cum Ascanio fratre Cardinali redijt, & exercitu Heluetiorum peditum octo millium, & quingentorum equitum Burgundorum. His copijs Comum primò, deinde Mediolanum recepit, arce tamen à Francis seruatâ? Nouariam quoque expugnauit præter arcem. Sed illicò adfuit cum nouis Heluetiorum copijs Trimolius, & Ambasianus, qui cum reliquo exercitu Italico Nouariam obsedere, quâ se incluserat Maurus; vnde dum effugere parat, cum suorum aliquot, sub Heluetica veste, deprehensus à Francis deductus est in Galliam, vbi in Loquiensi carcere, decennio vitam & crimina finijt, dignus ob Tyrannidem, & crudelitatem, qui acerbiori supplicio tolleretur. Eius quoque frater Ascanius traditus à Venetis, & inclusus turri Bituricensi, tandem datus est Cardinali Ambaciensi, qui tum omnia poterat apud Regem. Mauri filij duo, Maximilianus & Franciscus, apud Imperatorem à patre relicti, diu exules, & inopes, per Germaniam errauerunt; rebellibus data venia est, acerbiùs imposito tributo, quàm exacto.

Maurus capitur, & moritur in carcere.

Grauis hoc anno casus Alexandrum VI. perculit, camino in triclinium perturbinem deturbato, quo confractum tabulatum duos ad Pontificis pedes elisit, tertium grauiter vulnerauit, ipse capite & manu grauiter sauciatus inter rudera inuentus est exanimis. Quare sanatus Constitutionem Callisti III. renouauit de salutatione B. Virginis per campanam in meridie significandâ, cui vitæ Pontificiæ emendatio longè magis arrisisset. *Alexander VI. ferè interijt.*

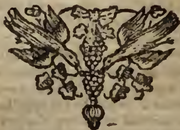
Rebellauere hoc anno Mauri, & sequenti anno domiti, aut recipere Christianam fidem, aut decem aureis persolutis in Africam nauigare compulsi sunt: quare multi eorum eiurauere Mahumetum, sed ore duntaxat, mali Saraceni, & peiores Christiani. Id plurimùm lætitiæ Ferdinando, & Isabellæ peperit. Sed maiorem adhuc attulit in festo S. Matthiæ anno Bissextili Caroli V. ex Philippo Archiduce filio Maximiliani Imperatoris, & Ioannâ alterâ filiâ Ferdinandi & Isabellæ, natalis dies. Alia quoque his contigere fœlicia, mox tamen tristibus permiscenda; sicut humanæ res exigunt. *Mauri rebelles eiecti ex Hispania. Nascitur Carolus V.*

Hoc quoque anno noua expeditio in Indiam suscepta est Regis Emmanuëlis Lusitani iussu, 13. armatis nauibus, quibus Aluarus Capralis præerat; huic additi sunt Minoritæ octo, vt Christi negotia cum Lusitanicis promouerentur. Soluens classis, graui tempestate jactata, ad terram projecta est, quam Capralis, à fixâ cruce ingenti, dixit *Sanctæ Crucis*, & postea Brasilia nominata est. Inde repetitâ nauigatione, post septem absorptas naues, cum solis sex appulit in Indiam, regibus in itinere multis ad societatem Lusitanorum allectis. Benignè susceptus est primò à Zamorino Calecuti, deinde appetitus insidijs, aliquot è suis perditis, fœdus cum regibus Cochini, & Cananoris pepigit, & vtrobique onustis nauibus, diuersis Aromatis, amissis denuò aliquot in reditu nauibus, anno sequenti Olylippo- *Brasilia detecta. India adÿdicta Lusitanis.*

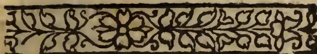
nem ſubijt, cum incredibili gaudio Emmanuelis, quem hæc Indica expeditio communi omnium gentium gratulatione celebrauit.

Robertus Gaguinus. Floruit hoc tempore Robertus Gaguinus Belga Arteſienſis, Generalis magiſter Ordinis S. Trinitatis, qui ad hunc vſque annum hiſtoriam per mille ducentos annos in Epitomen contraxit; vir eruditus, & prudens, ac multis legationibus perfunctus in Italiâ, Germaniâ, Angliâ, & à Ludouico XII. præfectus Bibliothecæ Regiæ quàm hîc multis libris locupletauit Regiâ pecuniâ quæſitis. Vitam adhuc ad duos produxit annos, cum magnâ pietate coniunctâ eruditioni.

Naucleri Chronicon. Vixit & hoc tempore Nauclerus, nobilis Sueuus, filius Ioannis Vergæ, quæ vox *Nautam* ſonat, vnde ſuum nomen Græcè edi voluit: hîc Chronicon ſuum ad hunc vſque annum perduxit, quod tamen dicitur interpolaſſe Philippus Melanchthon; ideo ſic legendum, vt caueas ab heterodoxorum fraudibus, quas ſæpe nobilium ſcriptorum nominibus contexuerunt.

L I-

LIBER XVI.

Ab anno Christi 1500. *ad* 1600.

CAPVT PRIMVM.

DECAS PRIMA.

Ab Anno Christi 1500. *ad* 1510.

MVNDI 5554. CHRISTI 1501.

Vdouicus XII. & Ferdinandus sic inter se partiuntur regnum Neapolitanum, vt Apulia, & Calabria huic cederet, illi Neapolis cum reliquo regno. Prætextus spoliandi Friderici Neapolitani Regis fuit Bajazethes euocatus in auxilium, & spes ab Alexandro VI. Regibus iniecta, vt nepotes sui Principatibus ditarentur: ita diplomate Francum dixit Neapolitanum & Hierosolymitanum Regem, Hispanum ducem Apuliæ, Fridericus autem nihil minùs expectans, quàm à Ferdinando bellum, in auxilium suum euocauit è Siciliâ Gon-

Ludou. XII. & Ferdinandus partiuntur Regnum Neapolitanum.

Gonsaluum, hoc est, admisit in ouile Lupum, à quo delusus miser totum regnum vidit in potestate eiusdem Gonsalui, Albinij Scoti, & Philippi Rauenstinij Genuæ gubernatoris. Fugit itaque in Ischiam insulam; vbi animi pendens cui se committeret, an Franco, an Hispano, hunc magis exosus quia proditorem, illi se dedidit, à quo Ducatum Andegauensem cum pensione annuâ triginta millium aureorum, & titulo Regis sine vllo discrimine, ac labore decidit; fœdere vtique turpidinis, quàm quietis pleniori. Filius eius Fridericus dictus Calabriæ Dux, obsessus Tarenti, contra datam fidem missus est à Gonsaluo in Hispaniam, vbi regio pæne cultu habitus, nihil optare potuit præter libertatem.

Fridericus cum Ludouico pacis-tur.

Francis potientibus Neapoli, Ludouicus Monpenserius accessit Puteolos, vt sepulchrum videret patris, qui hîc sub Carolo VIII Prorex mortuus erat. Adolescens optimus tot hîc effudit lacrymas, tanto hîc mœrore correptus est, vt hîc efflaret animam, & statuerit in Italiâ patri omni marmore preciosius monimentum pietatis.

Ludou. Monpenseri pietas in patrem.

Missus hoc anno à Ferdinando Petrus Martyr Anglerius ad Sultanum Ægypti Campsonem Gaurum Circassum, electum à suis Mamaluchis, ab eo obtinuit, vt facilior esset accessus Christianis Hierosolymam, portoria & tributa leuarentur, loca sancta reficerentur; quæ quidem facilè impetrata sunt, quia hæc vergebant in emolumenta Sultani, quâ nulla est apud Saracenos machina potentior.

Legatio Petri Martyris Angleaij ad Campsonem.

Philippus Archidux euocatus cum Ioannâ vxore à Ferdinando, per Galliam transijt, magnificè vbique susceptus, & potissimùm Blesis à Ludouico; quando & Claudia huius filia, Carolo illius filio promissa, cum dote Ducatûs Mediolanensis. Aduenit tandem Toletum, priùs amicissimè susceptus ab Arragonis, in eius gratiam propè suorum priuilegiorum oblitis.

Philippus Archidux in Gallia magnificè recipitur.

Hoc anno â Polonis, & Stephano Vvaiuodâ, inita

Poloni, &

inita est aliqua societas cum Tartaris Zauolaensibus, aduersus Præcopenses seu Tauricos, vt diuisi minùs terribiles essent. Nec ita multò pòst ex Apoplexiâ obiit Io: Albertus Poloniæ Rex, dum parat expeditionem in Fridericum Magistrum Teutonicorum, & reliquit successorem fratrem suum Lithuaniæ Ducem, qui sic adiret regnum, vt hoc magno Ducatu adaugeret. *Transylvani cum Tartaris fœdus ineunt.*

MVNDI 5555. CHRISTI 1502.

Capitanatus, pars regni Neapolitani pecore diues, Hispanos hoc anno, Francosque commisit, rixis priùs inter duces Ludouicum Armaniacum Ducem Nemorosij, & Gonsaluum Magnum Capitaneum, deinde inter Reges ipsos concitatis. Ac primùm quidem, de more, Franci victores extitere, pulsis vndicumque Hispanis; sed tandem Ludouici negligentiâ, & cunctationibus, Francicæ res in exitium præcipitauere. *Franci, & Hispani commissi.*

Hoc autem anno venit Ludouicus XII. Mediolanum, vt huic vrbi, atque regioni prospiceret, quas Maximilianus attentabat, nec deesset Neapolitano regno, vbi res eius titubare videbantur, denique Florentinis ferret opem, quos Valentinus armis Pontificiis oppugnabat, adjunctis sibi Medicæis asseclis. Hos omnes Ludouicus retudit; mox tamen cum Valentino renouauit fœdus, in gratiam patris, in Hispanicas partes nimis inclinantis, & qui non poterat aliter in Francicas detorqueri. Receptus est tum quoque Ludouicus Genuæ tantâ amoris significatione, vt dies aduentus eius decreto publico inter festos numeraretur. Quæ autem contigerint Alexandro Pontifici, supplicationem & Missarum solemnia celebranti, prætermittimus, quia iis subest calumniæ suspicio; nec opus hominem, ob vera scelera satis contemptum, dubiis criminibus onerare, atque traducere. *Lud. XII in Italiam venit.* *Genua recipitur.*

MVNDI 5556. CHRISTI 1503.

Francorum res in regno Neapolitano amissæ.

Celebris est hic annus Francorum in regno Neopolitano conuersâ fortunâ, cuius causa fuit eorum in prosperis solita fiducia, & Gonsalui summa virtus, atque constantia. Hic diu Balettæ obsessus, non modò vrbem fortiter propugnauit, sed & multis cladibus affecit hostem. Et pacis aliquam speciem informauit Philippus; sed eam Gonsaluus sapienter discussit, vt Hispanicis rebus parum vtilem. Hic ergo nouis auctus copiis, Francos deficientes in dies, atque inconsultè ruentes in prælia, bis deleuit, primùm ad Seminariam in Calabriâ, vbi victus Albinius, & captus in arce Angitolâ, deinde grauiori prælio ad Ciriniolam in Apuliâ, vbi Nemorosius cecidit, illustri funere à Gonsaluo donatus. Hæc victoria Neapolin Hispanis dedit, Franci se Caietam recepere, quam statim Hispani, terrâ marique obsedere. Huic vrbi subuenire modis omnibus conatus est Ludouicus, sub ducibus Tremolio, & Francisco Gonzaga Mantuano; sed cùm Tremollius obiisset, Franciscus circa Romam hæsisset diutiùs vt Pontificatum Cardinali Ambaciano procuraret, datum est tempus Gonsaluo colligendi sui, atque exercitus. Exinde cùm Mantuanus parum prosperè pugnans à Francis contemptus esset, & huic suffectus Marchio Saluciarum se tanto oneri minùs parem ostendisset, tandem Francicus exercitus virtute Hispanorum 6. Kal. Ian. deletus est; quando Petrus Medices, tum Gallorum fautor, cum multis nobilibus in ostio Liris fluuij haustus interiit. Sic Caieta dedita Gonsaluo Kal. Ian. liberatus Albinius, Franci turpiùs eiecti sunt regno, quàm id gloriosiùs intrauerant.

Bis deleti Franci.

Caietam perdunt.

Alex VI. veneno necatur.

Funestus est hic quoque annus Pontificis nece, & nece à Cæsare filio procuratâ, à quo nihil non funesti expectari debuit propter vltimam

mam & summam improbitatem. Post multa ergo crudelitatis in suos aduersarios exempla, Senogalliæ strangulatos, Cardinalem Vrsinum veneno sublatum, Valentinus locupletes, & pecuniosos Cardinales quosdam veneno necare decreuit, inconsulto vtique patre. Hunc igitur, & illos inuitauit ad cœnam in hortis Cardinalis S. Chrysogoni, dato seruis medicato vino, quod Cardinalibus offerretur. Verùm per imprudentiam mutata vasa, medicatum vinum biberunt Alexander & Cæsar, innocuum Cardinales. Pontifex, vt pote senex, & qui meracius hauserat, nullo remedio sanari potuit, obiitque prid. Id. Aug. munitus omnibus Sacramentis. Filius, qui dilutius hauserat, & iuuenis, exenteratæ mulæ visceribus inclusus, pilos tantùm omnes, cutemque perdidit. Valentinus autem, qui sæpe præuiderat omnia, quæ patre moriente contingerent, hoc vnum non vidit, videlicet quòd in eius morte grauiter ægrotaret: itaque veritus tumultum Romanorum, Nepetum cum suis copiis lecticâ se recepit, indeque in ciuitatem Castellanam, rebus suis improuiso patris obitu desperatis, & euersis.

Cæsar Borgiæ ægre sanatus perdit omnia.

Alexandro suffectus est 10. Kal. Octobr. Franc. Todeschinus Picolomineus, ætatis 64. coronatus 8. Id. Oct. dictusque Pius III. vir bonus, & dignus vita diuturniore. Nam decimo pòst die obiit ex vlcere in crure, cui inditum fuisse venenum suspicio fuit. Ad huius mortem Raphaël Volaterranus Anthropologiam suam perduxit, & commentaria Vrbana, ex mille voluminibus collecta; quod opus Iulio II. nuncupauit. Et vero in locum Pij electus est prid. Kal. Octob. ille Iulius, antè dictus Iulianus Ruuereus. Hic vt venerabilior appareret (non terribilior, vt alii volunt) contra morem antecessorum suorum aluit barbam; cui & Pontificatum prænunciasse ferunt S. Franciscum Paula-

Pius III. succedit Alex. VI.

Pio III. Iul. II.

num, quamquam eum à tantâ dignitate, & morositas, & multorum procerum odium, & Alexandri de eo judicium remouerent: sed hæc omnia largitiones superarunt, quæ ei Franci affingunt, & Itali. Certè dicere solitus erat, Petri sedem pluris æstimandam esse, quàm emi aut vendi ab imperitis solebat; siue dictum hoc ridentis jocus, seu inuidorum calumnia fuit.

Cæsaris Borgiæ carcer, & obitus. Cæsar Borgia Dux Valentinus sub Pio III. In arce S. Angeli detentus primò, mox laxatus, sub Iulio II iterum vinctus est donec oppida, & arces redderet Ecclesiæ. Ex Ostiensi carcere confugiens ad Gonsaluum, ab eo missus est in Hispaniam, vbi detentus in Castro, corruptis custodibus fugit ad Ioannem Nauarræ Regem, nec ita multò pòst anno 1507. in tumultuariâ militum excursione incognitus cæsus est, atque spoliatus; vir improbus vsque ad parricidium, & Pontificis parricidium, in opprobrium Ecclesiæ, ac fermè generis humani natus, de quo multa atrocia scelera fortè conficta sunt, sed quæ propter eius impietatem apud plerosque fidem inuenerunt.

Petrus Albussonius Rhodius moritur. Obiit hoc anno celebris ille Rhodiorum Equitum Magister Petrus Albussonius Cardinalis, & belli aduersus Turcos Dux creatus, anno ætatis 80. cùm Ordini suo 20. præfuisset. Successor ejus Emericus Ambacius Cardinalis frater, sic muniit insulam, eas clades Turcis & Ægyptiis intulit; vt de Albussonio mœrorem conceptum abstergeret.

Alburquercius missus in Indiã. Missus est hoc anno ab Emmanuele in Indiam Alphonsus Alburquercius, *Magnus* cognominatus, ob assertam Lusitanis Indiam fortitudine, cui tamen sine dubio pietas, in tanto viro, præualuit.

Philipp. Bergomensis & Ambr. Calepinus. Viuebat hoc tempore Iacobus Philippus Bergomensis Eremita sancti Augustini, qui ad hunc vsque annum Chronicon perduxit, mortuus

anno

anno 1518. cui σύγχρονος & popularis fuit Ambrosius Calepinus, eiusque quoque Ordinis, sic dictus à Calepio vico in agro Bergomate, obiitque anno 1510. cuius opus omnium manibus teritur, nomen à plerisque nescitur.

MVNDI 5557. CHRISTI 1504.

Franci hoc anno artibus Gonsalui Neapolitanum regnum penitus reliquere, & in eo Hispani non ex suis stipendiis, sed laboribus rusticulorum viuere cœperunt; quorum exemplum aliæ secutæ sunt gentes militares, Franci etiam magistros suos superauere, non in hostico tantùm, sed inter suos publici, atque tolerati grassatores. *Milites primùm sine stipendio.*

Mortuus est hoc anno Fridericus Rex Neapolitanus, Turonibus, posuitque vitam cum spe regni sui recuperandi. Obiit & Isabella Hispaniæ Regina, ex fœdo vlcere, equitatione ad Granatam contracto; mulier prudens, & supra fœminam fortis, cui etiam maritus præclara sua facinora debuit, ab eâ potissimùm excitatus ad magna. *Moritur Frideric. item Isabella.*

Veneti hoc anno pacem cum Turcis iniere, quam non refugiebat Bajazethes, illi votis omnibus expetebant, cùm bello Turcico semper aliquid perderent, eorum Orientalis negotiatio conquiesceret. Ægerrimè autem tulerunt Lusitanorum in Indiam nauigationes, & Sultanum Ægyptium impullere, vt ex Indiis eos expellere conaretur; immò & egere apud Turcum, vt materiam Sultano ad fabricam nauium concederet; cuius tamen magna pars ab Equitibus Rhodiis abducta est, magno commodo Christianitatis. Sed Sultanum vehementiùs impullere Saraceni degentes in Indiâ, cum Regibus indigenis, Calecutano & Cambaiensi, inimicis Lusitanorum. Ac primùm minacibus litteris egit *Veneti cũ Turcis pacem ineunt.* *Ægypti Sultanus accenditur in Lusitanos.*

Sultanus apud Pontificem, Ferdinandum, & Emmanuelem, quibus euersionem S. Sepulchri, Hierosolymorum, & Monasterij S. Catharinæ in monte Sinai intentabat. Verùm eas minas Lusitanus irrisit, interminatus vicissim dissipare ossa Pseudoprophetæ Mahometis Mechæ. Has autem Legationes obiit Minorita, nomine Maurus, litterarum vtrimque bajulus, quæ Sultani impotentiam, Emmanuelis audaciam ostenderunt.

Paciecì Lusitani de Zamorino victoria.

Hoc anno Zamorinus Rex Calecutanus aggressus Regem Cochini cum 70. armatorum millibus, per Eduardum Paciecum ibidem relictum ad Albuquercio, cum centum Lusitanis, ita retusus est, vt amissis suorum 20. millibus, abire cum dedecore compulsus sit. Hic Paciecus redux in patriam, à Rege supra modum honoratus est, mox ejus jussu detrusus in carcerem, ac demum mortuus est egenus, multùm ex suis factis gloriæ, nihil vtilitatis retulit.

Stephano Vvaiuodæ succedit Bogdanus.

Obiit hoc anno Stephanus Vvaiuoda Transyluaniæ, vir sæculi sui fortissimus, & experientissimus rei militaris, à quo victi Matthias, Bajazethes, Io: Albertus, Tartari. Successit ei Bogdanus cognomento Luscus, hæres ditionis paternæ, non virtutis.

Alexander ab Alexandro.

Circa hoc tempus viuebat Alexander ab Alexandro Neapolitanus, vir doctissimus, & qui multam eruditionem conjecit in libros suos Genialium dierum, quos accuratissimis commentariis illustrauit Tiraquellus vir omni litteraturâ perpollitus; is reddidit singulis authoribus quæ quasi de suo dixerat Alexander, effecitque vt hic deinceps, non nisi à rudibus & illiteratis citaretur.

Iulij II. Constitutio de Simoniacà Pont. intrusione.

MVNDI 5558. CHRISTI 1505.

Constitutionem edidit hoc anno Iulius II. si Simoniaca labes Pontifici, aut Cardinalibus adhæsisset, vt electio illiusmodi irrita esset, eli-

eligentes excidisse Cardinalatu judicarentur, & reliqui puri Concilium conuocare, ac Principum sæcularium opem implorare possent: sanctum omnino decretum, sed plenissimum tumultus, si reuocetur ad praxim.

Pax Lud. XII Maximiliano, & Ferd.

LudouicusXII. cum Maximiliano Imp. renouat fœdus per Cardinalem Ambacianum, sed majoris momenti aliud cum Ferdinando Hispano, datâ ei vxore Germaniâ Fuxensi cum dote regni Neapolitani; hâc tamen lege, vt si nulla proles mascula ex his nuptiis oriretur, regnum rediret ad Francos; & 70. (aut vt alij volunt 50.) aureorum millia intra decennium numerarentur, in sumptus belli Neapolitani; quibusdam reclamantibus, anno sequenti nuptiis illustribus quæsita pax bello maximo finem imposuit.

Ximenius gratia sui Regis optime vtitur.

Ximenius Archiep. Toletanus operâ Ferdinandi Cordubæ in Africa Mazalquiuirum, hoc est, *Portum Magnum* cepit, assentiente Rege Ferdinando; nec enim ille Præsul gratiam sui Regis aucupabatur, nisi vt Deo esset acceptior.

Fr. Almeida primus Indiarum prorex.

Primus hoc anno delectus est Indiarum Prorex Franciscus Almeida, cui data 22. nauium classis, vt in orâ & Africæ & Indiæ arces excitaret, & nauibus aliquot remissis in Lusitaniam, reliquas in suum & arcium præsidium retineret; vtrumque fortiter, ac prudenter præstitit, domitis Regibus nonnullis, & Emmanueli subditis. Inter eos excelluit Mahomedes Aconibus, qui suffectus in locum Tyranni exautorati dignitatem recepit eâ tantùm lege, vt non ad suos, sed spoliati liberos transiret, raro æquitatis exemplo in homine, quem nondum suis radiis Christus illustrasset.

Mahomedis Aconibi æquitas.

Sophalæ Regnum detegitur.

Eodem anno Sophalæ Regnum, auro diues, & à quibusdam creditum Ophir Sacræ Scripturæ, detectum est, ac firmatum arcibus, ex consensu Monomotapæ Regis; quem octuage-

narium

narium, & cœcum, ob proditionem Lusitani trucidarunt, filio huic Solymano, deinde altero huic suffecto, facti jam arbitri Regum & Imperiorum.

Ioanni Basili Moscho succedit Basilius Ioannis.

Mortuus est tum Ioannes Basilij, Magnus Moschouiæ Dux, celebris excusso jugo Tartarorum, quorum aliquos sibi subdidit: eius Principatum obtinuit filius Basilius Ioannis, qui per enatam cum suis fratribus controuersiam res suas potentiùs firmauit, vsus prudenter domesticâ discordiâ, quæ rarò, nec nisi sapientissimis prodesse solet.

MVNDI 5559. CHRISTI 1505.

Philippus Archidux in Anglicum littus reiectus

Philippus Archidux nauigans in Hispaniam, tempestate reiectus est ad Anglicum littus; vbi magnificè susceptus, reddere tamen coactus est exulem in Belgio Edmundum Polam, Ducem Suffolciæ, in regnum sibi ius arrogantem, pactâ tamen vitæ incolumitate, quæ huic seruata est ab Henrico VII. ab VIII. non item. Inde perrexit in Hispaniam, itinere ejus non satis probato per Ferdinandum, quem tamen, sicut proceres, submissione demeruit. Redire tamen compulsus in Belgium, ibidem mortuus

Moritur Brugis.

est Brugis 7 Kal. Oct. potatus, vti creditum est, veneno anno ætatis duodetrigesimo; de cuius virtute, & egregiâ indole multa sperabantur; verùm spes illas eximias mors inexpectata demessuit.

Ferdinandus nauigat in Italiam.

Hoc tempore nauigarat in Italiam Ferdinandus, specie vt inuiseret regnum Neapolitanum, reuerâ vt inde retraheret Gonsaluum Magnum Capitaneum, quem sibi vindicare velle regnum erat suspicio. Falsa tamen deprehensa est, ex eius litteris & occursu, donatusque est à Rege tantùm Ducatu Suessæ meritis eius maiorem gratiam exigentibus. Neque diu Ferdinandus in Italiâ substitit, reuocatus ad regni Castellæ administrationem, mortuo

Phi-

Philippo; cui regendæ Ioanna vxor par non erat, quæ vix mentis erat compos, & maritum post aliquot annos resurrecturum credebat, amore in insaniam conuerso, quam Carthusianus quidam haud sapientior, ineptè fouisse putabatur.

Ioanna vxor Philippi perinsana.

Iulius II. imploratis frustra auxiliis Maximiliani, atque Ludouici, Ecclesiæ Perusiam, atque Bononiam, suis tantùm viribus recuperauit, exanimatis metu Ballione, & Bentiuolio earum dominis, à quibus Pontifex imprudens poterat retineri: quare hæc expeditio felicior fuit, quàm prudentior, ac bene concocta; vsque adeò ad res magnas exsequendas, & tollendas difficultates, Principum præsentia valet, qui sæpe plus famâ, quàm viribus possunt.

Iulius II. recuperat Perusiam, & Bononiam.

Hoc anno missi sunt ex Lusitaniâ in Indiam Tristanus Acunia, & Alphonsus Alburquercius: Tristanus, vti iussus erat, Socotoram insulam Mauris eripuit, & Iacobitas Abyssinos auxilio suo texit, arce captâ, atque munitâ: Alburquercius missus successor Almeidæ, dum administrationis suæ tempus adueniret. Armuzam occupauit, emporium nobile in ore Persici sinus; quibus præludiis quid Prorex esset acturus ostendit.

Alburquercius successor Almeidæ renunciatus.

Obiit Hispali primus ille Noui Orbis repertor Christophorus Columbus, quater repetitis nauigationibus; aliquando vinctus in Hispaniam remissus, mox honorificè restitutus, tandem post tot labores quietè in lectulo efflauit animam; terrâ marique multas expertus tempestates, sed ab hominibus, quàm à ventis tetriores.

Moritur Christof. Columbus.

Mortuus est hoc anno Alexander Poloniæ Rex, anno ætatis 46. regni 5. auditâ de Tartaris victoriâ; in cuius obitu Matthias Michouius Medicus, & Canonicus Cracouiensis, atque Astrologus, itemque Martinus Cromerus, suis Chronicis finem imposuerunt. Successit Alexandro Sigismundus frater Dux Glogouiensis, ætatis anno 40 vir magnus, & cui restitutam

Alexand. Polono succedit Sigismundus.

Michouius, & Chronerus.

Po-

Poloniam omnes meritò gratulati sunt.

Basilica S. Petri in Vaticano inchoata.

Denique hoc anno inchoata est fabrica Basilicæ S.Petri in Vaticano, designante ideam tantæ molis Bramante Architecto; quæ à Paulo V.demùm perfecta, ab Vrbano VIII. exornata, hodie mundi miraculum prostat.

MVNDI 5560. CHRISTI 1507.

Genua in Francos rebellat, & punitur.

Genua contra Ludouicum XII. rebellat, nobilibus reclamantibus, ac Ducem eligit raptum ex officinâ Fullonem. Sed mox Rex adfuit cum exercitu, dissipatisque seditiosis, qui montium apices insederant, cum copiis armatus subit vrbem, cui grandem imperat pecuniam, arcemque ædificat in portu, ad eam in officio continendam. Seditionis authores cum suo Fullone suspensi: paucorum suppl.cio omnium consultum est incolumitati.

Ludouicus XII. & Ferdinandus Genuæ colloquuntur.

Ludouici potentia, recuperatâ Genuâ, Italis Principibus suspecta fuit, Pontifice eos concitante,quasi Cardinalis Ambacius ad Pontificatũ, Ludouicus aspiraret ad Imperium.Eamob causã hic statim dimiserat exercitũ;& suam repetiisset Franciam, nisi Ferdinandum Hispanum Genuæ expectasset. Et verò hic mox adfuit cum Gonsaluo Magno Capitaneo;ad cuius Triremem magnâ confidentiâ Rex accessit,eumque magnificentissimè recepit. Gonsaluum quoque mensæ suæ cum Ferdinando & Reginâ accumbere voluit, detractum sibi torquem inseruit eius collo; adeo vt hic dies fuerit honorabilior Gonsaluo, quàm triumphus Neapolitanus.Albinium quoque Ferdinandus honorauit plurimùm, laborantem podagrâ ipse inuisit, Venefranum illi Comitatum promisit, verbo tamen,quàm re liberalior. Quid autem hic Reges consilij ceperint, adhuc latet: verisimile est egisse de Concilio, vt Ecclesia emendaretur in capite, ac membris, Maximiliano Francis reconciliando, Venetis retundendis, vt putarunt, qui ab exitu occulta metiri solent.

Gonsaluus & Albinius à Regibus honorati.

Obiit

Obiit hoc anno 4. Non. April. S. Franciscus Paulanus anno ætatis 91. Ordinis inchoati 72. cuius vita mirabilis, nec minùs mors eius fuit; ideo dictus sui sæculi Thaumaturgus, & à Leone X. Inter Sanctos relatus. Eius corpus diebus vndecim omnium oculis expositum, & osculis, suauem odorem, ac multa miracula effudit, integrum post annos 55. inuentum est ab Hæreticis; qui id Turonibus, lignis ex Crucifixi imagine conscissis, anno 1562. combussere, communi viro Sancto atque Christo iniuriâ. *S. Frans de Paula Obitus.*

Alio mortis genere hoc anno elatus est, ex lue scilicet vereneâ, septuagenarius M. Antonius Sabellicus, quem aliqui volunt fuisse Fabri ferrarij filium, alij nobilem ex Cocceiorum in Æquicolis familiâ; vir sine dubio eruditus, vt eius Enneades, Historia Veneta, & alia opera docent; laudatus oratione publicâ à Ioanne Baptistâ Egnatio, hoc est, â laudato viro. *M. Ant. Sabellici mors turpis.*

MVNDI 5561. CHRISTI 1508.

Maximilianus expeditionem suscepit in Italiam penitùs infortunatam, quia sine consilio parata, sine judicio confecta fuit. Vix tentato per montana Vicetiæ aditu cum modicis copiis, nullâ re gestâ retrocessit; cùm Aluianus Venetorum Dux in Foro-Iulio copias eius reliquas concidisset; paulò pòst ægrè pacem obtinuit à Venetis tumentibus fastu, quasi eorum armis, non suâ temeritate, atque insaniâ victus esset Imperator. *Maximil. in Italiã expeditio.*

Tum ergo Ludouicus, Maximilianus, & Pontifex, aduersus Venetos Societatem inierunt, præclaris obuelatam titulis, quasi de bello Sacro ipsi cogitarent, priùs tamen retundendis Venetis, per quos stabat ne appeterentur Saraceni: ita Principibus belli gerendi nunquam prætextus defuerunt. *Fœdus Principũ in Venetos.*

Sul-

Ægyptij in India victi à Lusitan.

Sultanus Campson Ægyptius hoc anno, vbi vidit nihil suas minas profuisse, classem in Indiam mittit, duce Mirhocemo Persâ. Hic omisso Alburquercio, ad portum Ciauli contendit, vbi Laurentium Almeidam proregis filium cum octo nauibus imparatum vicit, & occidit. Verùm mox adfuit cum classe vndeuiginti nauium Franciscus pater, quâ & Dabulem vrbem cepit, & Mirhocemum cum 200. nauibus, quà suis, quâ Calecutanis, deuicit, ingenti editâ strage Mammalucorum: itaque cum multis nauibus, exustis aliis, & Mirhocemo ægrè cum vnâ diffugiente, Cochinum triumphans ingressus est. Inde cum Alburquercio de præfecturâ Indiæ contendit; quem & dedit in vincula; mox tamen hic solutus est à Cutignio Marescallo adueniente ex Lusitaniâ, qui & illum protegem & dixit, & Almeidam non satis ex dignitate remisit in patriam. Eò dum nauigat, flexo Bonæ Spei promontorio, dum exscensione factâ pugnat in Barbaros nudos, & tantùm sudibus instructos, interiit Kal. Mart. 1510. morte præclaris eius facinoribus non satis respondente.

Caeditur à Barbaris Almeida.

Barbari in Franciam tempestate delati.

Hoc anno in orâ Neustriæ inuenta est nauicula ex viminibus & arborum cortice contexta, in quâ 7. homines mediocri staturâ, colore fusco, vestiti pellibus piscium variegatis, quibus cibus erat caro cruda, potus sanguis, incognitâ omnibus loquentes linguâ. Sed in mari interiere, septimus cum ipsa nauiculâ oblatus Ludouico; sed vnde venerint nunquam resciri potuit, immo nec coniici.

MVNDI 5562. CHRISTI 1509.

Constant. terræ motu, & æstu maris vexata.

Contigit hoc anno Constantinopoli terribilis terræ motus, quo multa ædificia corruerunt, mare inter Vrbem & Peram sic intumuit;

tumuit, vt muros vtriusque superauerit. Multi mortales elisi, fugit Bajazethes Hadrianopolin, vbi vixtutus vixit in campo. Mox tamen quæsiti fabrorum 80. millia qui ruinas Vrbis repararent; per quos mox redditus huic splendor, & dignitas.

Hoc item anno Tekel famosus ille Mahumetanæ legis interpres apparuit, cùm in speluncâ Phrygiæ annis 7. latuisset, fotus pecuniâ ab ipso Bijazethe. Ac priùs captâ Attaliâ, breuique collectis decem armatorum millibus sectæ suæ, Natoliam pæne totam diripuit, & flammis, ferroque vastauit, Bassis, & Ianissaris vbique debellatis. Cùm autem tot rebus gestis ad Ismaëlem rediret, & in itinere συνοδίαν diripuisset, multosque interemisset, conscissis etiam commeatûs litteris, Ismaël plerosque eiùs duces copiis suis concidendos objecit, Thekelem ipsum viuum exuri jussit, cùm tamen tam gnauiter rebus eius allaborasset. Bajazethes quoque in eius sectæ fautores inquiri jussit, quorum ducentæ domus Constantinopoli euersæ; vnde de aliis eius sectatoribus, eorumque suppliciis duces coniecturam. *Tekelis Res gestæ atq; supplicium.*

Florebat hoc tempore Arsenius Metropolitas Monembasiæ, qui ex antiquis collegit Scholia in Tragædias Euripidis, easque Paulo III. nuncupauit, questus non esse vnum, aut alterum Græcum inter Cardinales. Hic obiit excommunicatus, & instar tympani tumens post obitum, qui fastu viuens intumuerat. *Arsenius Episcopus Monembasiæ.*

Ludouicus XII. armis in Venetos, Iulius anathemate fulminat: illi prouocant ad futurum Concilium, quare nouâ excommunicatione perculsi, Rex autem in eorum ditionem cum 40. millibus armatorum irrupit, atque Idib. Martij functus officiis boni Imperatoris ac militis nobilem vitoriam retulit ad *Ghiaraddam*, hoc est ad Abduam fluuium, non pro- *Nobilis de Venetis Ludouic. XII. victoria ad Ghiaraddam.*

cul

culab vrbibus Laude, & Riuoltâ: huius victoriæ fructum collegêre Ludouicus, Pontifex, Maximilianus, Italiæ Principes, immo & Ferdinandus, dum quisque vrbes miseris Venetis eripit, qui hac clade attriti, de relinquendis regionibus mediterraneis cogitabant, contenti maritimis; immo tributum offerebant Maxiliano, si eos ab armis Francicis tutos præstaret. Et verò de exscindendis Venetiis inter fœderatos deliberatum erat. Vbi tamen hi boni socij rebus suis consuluerunt, Francum, cuius operâ felices erant, reiecerunt, præter vnum tamen Maximilianum, quem & depellere ex Italiâ statuerunt. Ludouicus autem solâ gloriâ, ac suis vrbibus contentus, quieuit: vnde iniecta spes est Venetis recuperandi sua, maximè cùm repulissent Maximilianum, fretum licèt auxiliis Francicis, Patauio, jam nihil indigi auxilio Bajazethis cuius opem non implorarant, rebus suis depositis, sicque tantùm superos, non Acheronta sollicitarent.

Veneti res suas restituunt.

Interea, vti sanctior, ita sanctiùs bellum gerebat Ximenius Archiepisc. Toletanus, dictus Cardinalis Hispanus, sub cuius auspiciis, ac precibus Petrus Nauarrus, ex vili Nauclero factus Dux magnus, Oranum vno die cepit; anno sequenti Trabacam, nunc *Bugiam*, Iol Cæsaream, seu *Algerium*, aliasque vrbes, tributum ei certatim offerentibus Regibus, ex quo Tripolis capta esset; sicque vniuersa pæne Barbaria, sub Sanctissimi præsulis armis & pietate contremuit.

Fr. Ximenius in Africa bellum feliciter gerit.

Maximilianus & Ferdinandus de tutelâ Caroli V. disceptantes, operâ Cardinalis Ambaciani, reconciliati sunt, cùm tamen eos discordes esse res Franciæ postularent: Sed Ambacianus Pontificatum ambiens eorum operâ indigebat, jam certus de fauore sui Principis. En quibus sæpe Principes confidunt, qui eorum negotia jacere sinunt, vt erigant sua, improbi præuaricatores.

Maximilianus, & Ferdinandus malè reconciliantur.

Obiit

Obiit hoc anno Henricus VII. Angliæ Rex ætatis 52. regni 24. vir bonus dum vixit, & adhuc moriendo melior. Succeſſit ei filius Henricus VIII. annorum 18. vultu pulcherrimus, & adhuc indole ſuâ præclarâ commendatior, coronatus 8. Kal. Iul. cum Catharinâ coniuge ſuâ filiâ Ferdinandi & Iſabellæ, relictâ ab Arturo fratre intactâ, &, diſpenſante Iulio II. eius factâ vxore; quibus nuptiis Angliæ, & Eccleſiæ nihil accidit infortunatius.

Henrico VII. Anglo ſuccedit VIII. maritus Catharinæ.

Turbata eſt hoc anno Bohæmia factionibus hæreticorum, quos Calixtinos ſeu Huſſitas, & Pikardos vocabant. Vt hos tumultus compeſceret Vvladiſlaüs, Ludouicum filium ſuum tres tantùm annos natum, jam ante biennium creatum Hungariæ Regem, inungendum curauit. Hic natus eſt ſine extremâ cute (ἐπιδερμίδα vocant) quæ huic medicamentis procurata eſt, atque etiam adoleſcens canos habuit, judices potiùs imbecillitatis corporis, quàm animi prudentiæ.

Vvladiſlaus Lud. filium Regem creat.

Obiit hoc anno, annos natus 62. Philippus Comminius; cuius hiſtoriam cum antiquis componere, & cuiuis æquare non dubitauit terſiſſimi vir judicij Iuſtus Lipſius. Huius hiſtoria jam propemodum omnium gentium linguis loquitur, terenda maximè Principum noſtrorum manibus, ſi abſque adulatione, ad regni ſui rectam adminiſtrationem velint erudiri.

Phil. Cōminius moritur.

Denique & hoc anno venit in lucem altera fax Occidentis Ioannes Caluinus, natus Nouioduni 6. Id. Iul. ex parentibus Catholicis; qui ſe ineptâ metatheſi *Alcuinum* dixit, cùm verè dicendus eſſet ob impietatum *Lucianus*; factus poſtea Capellanus in Eccleſiâ Nouiomenſi, & parochus in pago Pontis Epiſcopi, ac denique Calipha Geneuenſis.

Naſcitur Ioannes Caluinus.

Iulius

MVNDI 5563. CHRISTI 1510.

Iulius II hostis Francorum denunciatus. Iulius II. jam denunciatus hostis Francorum atque Lud. XII. Venetos Ecclesiæ reconciliat; Maximilianum à Francis disjungere nititur; Heluetios iratos Ludouico ad suas partes pertrahit, atque ex Cardinalibus Francis reuocatis à Rege Franc. Guill. de Claromonte, venantem festo die S. Petri, retractum quasi fugitiuum inclusit Castro S. Angeli meliorem certè venatorem, quàm Cardinalem.

Moritur Georgius Ambacianus Cardinalis. Eidem Iulio Pontifici mors Georgij Ambaciani Cardinalis gratissima accidit: Obiit hic Lugduni ann 50. cuius exequias Rex ipse cohonestauit. Mortuus est diues legatis trecentis aureorum millibus, de quibus orta est inter Ludouicum & Iulium controuersia, sed cuius ille & actor, & arbiter extitit.

Iulius II. Ferdinando Regnum Neapol. confirmat. Aliunde Iulius Regnum Neapolitanum Ferdinando confirmauit diplomate tam amplo, vt ab ipso Ferdinando dictatum crederetur. Genuam item tentandam, terrâ marique curauit; in agrum Mediolanensem 12. millia Heluetiorum immisit, sicut & copias suas in agrum Ferrariensem; quibus expeditionibus, tam diuersis, tantùm inter se dissitis, ferociorem & turbulentiorem hostem se, quàm prudentem & justum Pontificem præbuit. *Et omnia agit præpostere.* Et vero non ita multò pôst dum agit omnia præposterè, tantùm non est obsessus Bononiæ à Chamontio Francorum duce, licèt cum paucis copiis, liberatus Venetorum auxiliis, atque Turcorum iis militantium; quâ de re multas Tragædias egit, de Ludouico acerbissimè conquestus, qui tamen mox ei querelarum justiorem materiam suffecit.

Paratur in Iulium Concilium. Enimuero Rex cum Maximiliano conueniens, vt odium odio parum Christianè repelleret, egit de Concilio congregando, quòd oppo-

opponeretur furenti Pontifici, eumque redderet ex oppugnatore propugnatorem. Mox congregata Turonibus Synodus ex omnibus præsulibus, & nominatissimis Theologis Galliæ, à quibus multa proposita, quæ ad Schisma vergerent, octo capitulis contenta. Priùs tamen visum mittere Legationem nomine Ecclesiæ Gallicanæ ad Iulium, quæ eum admoneret de pace cum Ludouico ineundâ, alioqui Concilium liberum huic significaret: quæ quidem promouerunt Cardinales nonnulli jam irati summo Pontifici, à quibus omnibus, agentibus tantùm ex prauis animi motibus, recti nihil potuit expectari.

Quod fecerat in Franciâ Ludouicus, fecit in Germaniâ Maximilianus, cui oblata sunt *Grauamina decem* per Pontificem curanda. Sapientiùs Ferdinandus noluit his tumultibus implicari, & negauit tempus esse curandæ Ecclesiæ per Concilium, adeo inter se discordibus Christianis. Quare in bellum Africanum prudentiùs incubuit. Accepit tamen grauem cladem, ad Meningem insulam, nunc *Gerbim*; vt fortiter, & sapienter bellum gerentibus victoriæ non solent esse constantes, atque perpetuæ. *Maximilianus aemuli Lud. XII. non Ferdinādus.*

Iulius Papa Polonos ad bellum Turcicum inuitauit: renuerunt illi in suis Comitiis, & fidem etiam Infidelibus seruandam asseruerunt; ne dum Turcos ab aliis auertere conantur, in se conuerterent, aliorum commodo infelices. *Poloni negant Turcam inuadere.*

Neapolitani Inquisitionem Hispanicam detrectant, & tantùm Iudæos, & Mauros expelli postulant; quibus depulsis Inquisitio non est visa necessaria iis hominibus, quibus displicebat nomen, res placebat. *Neapolitani Inquisitionem recusant.*

Hoc anno Epiphora grauis & inusitata totam peruasit Galliam, dicta *Cucullata*, vulgo *Coqueluche*; quod qui eâ laborarent cucullis, aut linteis caput inuoluerent. Quo tempore *Cucullata in Gallia morbus.*

sæuiit

ſeuijt & in Scotiâ morbus qui maximè nobiles delicatos ſuſtulit, plebeis parcens, ideò vulgo dictus *Stoup-Galland*, quòd eo ſuperborum faſtus retundi videbatur; Deo vtrobique irato, & furorem ſuum calamitatibus iſtis publicis demonſtrante.

Phil. Beroaldi obitus. Tum obiit Bononiæ, cùm hîc Iulius verſarêtur, Philippus Beroaldus ſexagenarius, vir magnæ eruditionis, ac laboris, quem relictus filius longè ſuperauit arte Poëticâ, cætera inferior patri.

Goam capit Albur. quercius. Cepit hoc anno Goam Alphonſus Alburquercius Prorex Indiarum, abſente eius Rege Idalcane; quam tamen idem mox recepit, ſed vt turpiùs perderet, eamque reciperet fortiùs Alphonſus. Hanc autem conſtituit hic Luſitanicæ ditionis, & Eccleſiæ Indicæ caput; vbi & ſelectas puellas militibus ſuis vxores ad ſobolem dedit: quando & inuenta Chriſti è cruce pendentis imago, in eâ Chriſtianam olim fidem viguiſſe docuit, & eius augmentum prænunciauit.

CAPVT II.

DECAS SECVNDA.

Ab anno Chriſti 1510. *ad* 1520.

MVNDI 5564. CHRISTI 1511.

Turbæ inter Turcos de ſucceſſore Imperi. HOc anno Bajazethes Achmetem filiorum ſuperſtitum natu maximum ſibi ſucceſſorem deſtinat: Corchutes, quamquam olim ante patrem in ſolio collocatus, prætermiſſus eſt, quod ſtudiis, quàm armis aptior videretur. Selimus tertio loco genitus cæteris audacior arripere conatus eſt Imperium, euocatis Præcopenſibus Tartaris, quibus erat nuptiis coniunctus; ſed commiſſo prælio victus eſt à patre: neq; tamen deſpondit

pondit animos, sed mox solium conscendit sibi debitum fortitudine, ob impietatem multasque alias causas denegatum.

Eodem tempore ortum in Africâ Imperium Cheriffforum, authore quodam Zidamete, quem alij Mahometem *Ben-hamet* vocant, qui se ex Pseudoprophetâ Arabe genitum jactabat. Hic Monachus Mahometanus, Astrologus & Magus, cum duobus filijs suis, eiusdem secum indolis & ingenij, post obitas varias regiones, copias scripsit, quasi bellum Lusitanis illaturus: sed populis se huic certatim dedentibus, occupauit hanc Regionem, neque se Regem, sed Cheriffum dixit, hoc est *Sacratum hominem*, vt plus venerationis consequeretur, quâ regna Marochi, Fessæ, Tremiseni, aliaque minora sibi adiunxit, factus deinceps non Christianis modò, sed & suis Mahumetanis metuendus. *Cheriffo-rum initium.*

Iulius II. magnis periculis defunctus Mirandulam ipse capit, eamque per muri labefactati partem eques ingressus est, propè septuagenarius, verùm odio vires supplente. Mox tamen Ludouicus in eum Chamontium cum exercitu misit, vt ditionem etiam Pontificiam occuparet; sed hic mox pœnitens obijt, petitâ per publicum instrumentum à Pontifice veniâ; huic successit Triuultius Mareschallus donec adesset Gasto Fuxensis Nemorosius filius sororis Ludouici, adolescens quidem, sed quem indoles egregia magnis jam ducibus accensebat. *Iulius II. Francos exagitat.*

Tum discussis cogitationibus pacis, Triuultius Bononiam cepit, ex quâ fugiens Cardinalis Papiensis, à Francisco Vrbinate, indidem quoque fugiente, confossus est pugione, quod vrbs tanta eius culpa perijsset. Indictum est quoque Concilium Pisis ad Kal. Sept. Iulius victores videns vbique Francos tantisper demisit animos, mox tamen eos resumpsit, dum vidit secum agere mitiùs Ludouicum, pietate ac beneficijs *Papam vice versa Franci deiciunt.*

eius, vt viles animi solent, magis efferatus.

Concilio Pisano opponitur Lateranense.

Iulius ergo Pisano Concilio Lateranense opponit; Maximilianus ridiculè spem adipiscendi Pontificatus concipit, vnà cum regno Neapolitano; tantaque fuit in hoc homine leuitas, vt antiqua sibi animo informaret tempora, quibus idem Augustus erat, & Pontifex Maximus. Ludouicus autem sic promouebat Pisanum Concilium, vt id appellaret Laruam, ad terrendum Pontificem. Hictum Romæ tam grauiter ægrotauit, vt eius salus deplorata putaretur: quod multos ibidem tumultus peperit, eiusdem valetudine sedatos.

Concilium Pisanum inchoatur.

Interea inchoatur Pisanum Concilium à quibusdam Cardinalibus Kal. Sept. suique facti promulgarunt Apologiam cum Philippi Decij viri Iurisconsultissimi consultatione. Tribus autem sessionibus consilium inchoatum: ob seditionem inter Gallos equites Concilij propugnatores & ciues enatam, translatum est Mediolanum, vbi populus hoc segreges patres irrisit palàm, postea repressus authoritate Nermorosij, oculis duntaxat & nutibus iis illudere contentus.

Prodigia in Italia.

Maximilianus Augustæ Vindelicorum conuentum habuit, vbi Concilium Pisanum damnatum est; quo tempore multa in Longobardiâ prodigia contigere; Igneus pauo per cœlum visus discurrere, horrendæ tenebræ, cum tonitribus metuendis, saxa de cœlo lapsa centum pondo, cum enormi grandine: quæ vulgus terruere, viros eruditos exercuere.

Alburquertius capit Malacam, & facit naufragium.

Alphonsus Alburquercius in Aureâ Chersoneso Indiæ Malacam cepit, relatis aliquot terrâ marique victorijs, quibus vicinos reges terruit; dumque Goam spolijs ditissimus redit, naufragium passus omnia perdidit, vix incolumis emersit, vt vir pijssimus disceret è cœlo venire victorias, ex suis peccatis existere calamitates.

Se

MVNDI 5565. CHRISTI 1512.

Selimus à Ianizaris reuocatus Imperium recepit à patre, quod ei remittere ab ijsdem seditiosis Prætorianis compulsus est. Dum ergo exautoratus Bajazethes Didymothicum ad quietem se recipit, à filio veneno potatus interijt septuagenario maior 9. kal. Iulij, cùm regnasset annis vno & triginta. Statim autem Achmetem & Corchutem fratres Selimus in Asiam transgressus sustulit, & quotquot habere potuit filios fratrum: Amurathes enim filius Achmetis fugit ad Ismaëlem Persam, cuius filiam duxit vxorem; Aladinus alius in Ægyptum venit, vbi febre interijt. Sæuijt quoque in amicos fratrum, benignior in Christianos. Barbam autem suam tonderi iussit, nè à subditis (inquiebat) vt pater Barbatus huc, illucque distraheretur, probauitque factis, quod verbo pollicitus erat. *Selimus occupat Imperium.* *Et necat patrem & fratres.*

Bononia acerrimè tormentis verberata, & cuniculis suffossa, capta non est, cùm murus elatus puluere tormentario in eundem vnde excussus erat locum integer decidisset. Hanc autem mox subijt Gasto Fuxius; & adolescens 22. annorum Raymundum Cardonium & Petrum Nauarram, veteranos duces, recedere compulit. *Bononiam seruant Franci.*

Inde idem Gasto Arci Brixiensi tulit auxilium, cùm vrbem Veneti à ciuibus euocati tenerent cum exercitu cuius octo millia concidit. Deleuit & in itinere Petrum Ballium cum parte Venetarum copiarum, tantâque felicitate ab eo vbique pugnatum, vt huius adolescentis nomen Italia tota contremisceret. In hoc tamen victoriarum cursu Ludouicus desertus est ab omnibus socijs, etiam ab Henrico VIII. Angliæ Rege, munere ridiculo per Iulium sollicitato. Mandat ergo ille Gastoni nepoti, vt Pontificium exercitum ocyus adoriatur, & parta *Brixiam Gasto recipit.* *Ludou. XII in Iulium vltra fas fuit.*

victoriâ inuadat Romam ; quando & nommum cudit cum hac Epigraphe *Perdam Babylonem*, non satis ex Francicâ pietate ; & Iulio potius furente, quàm Petro, Christoque consideratis.

Gasto igitur Fuxius collectis omnibus copijs hostem adoriri parat, & modis omnibus prolicit ad pugnam decretoriam : sed hanc illi refugiebant: verùm hanc obsessa Rauenna, & in vltimum discrimen adducta tandem extorsit sacro Paschatis die, qui item S. Leoni Papæ sacer erat 3. Id, April. Tum Franci nobilem illam retulere victoriam, Rauennatem dictam, victoribus, quàm victis funestiorem. Fuxius enim dum insequitur victor instructo agmine recedentem Hispanum agmen cum vnâ equitum alâ, & iniquiore loco, ab eo circumfusus equo deiectus, atque confossus interijt: maximæ spei adolescens 22. annorum, priùs Imperator, quàm miles, & toto Orbe propter victorias victorijs accumulatas celeberrimus, & adhuc morte suâ famosior.

Pugna ad Rauennam.

Cæditur Gasto Fuxius.

Statim ergo victoribus Francis Rauenna se dedidit: sed dum ciues de pace magis, quàm de suis muris cogitant, ab irrumpentibus in eam Germanis atque Vasconibus expilata est, sæuientibus atrociter, ne inultam relinquerent Imperatoris sui necem. Mortui cadauer triumphantis instar cum vexillis, & captiuis, deportatum est Mediolanum, sepultumque in æde maximâ; vnde postea deturbatum est à Cardinali Sedunensi, cùm Mediolanum occupauit, in Pontificis gratiam. Iulius hac audita clade, cum suis de fuga cogitabat: & verò res eius erant depositæ, si superuixisset Fuxius. Sed Palissio & Sanseuerino voluntate etiam magis, quàm exercitu disjunctis, auditoque rumore aduenientium Heluetiorum resumpsit animos, atque initium dedit Concilio Lateranensi, vt Ludouicum spiritualibus armis attereret, quem temporalibus superare parùm prudenter attentasset.

Rauenna diripitur.

Fuxij corpus portatur Mediolanum.

V. Igi-

V. Igitur Nonas Maij inchoatum est magnâ pompâ

GENERALE CONCILIVM V. LATERANENSE,

Præsente Iulio ipso Pontifice cum Cardinalibus 15. Patriarchis Alexandrino, & Antiocheno, Archiepiscopis, & Episcopis 77. multis Abbatibus, ac Principum legatis, ac primò Concilium Pisanum irritum declaratū est, habitæ tantùm Sessiones duæ, aliæ ob calores æstiuos dilatæ, cum tamen alio & maiori calore Iulius æstuaret. *Conc. V. Lateranense.*

Enimuerò tum recusauit Pontifex omnes conditiones pacis, etiam quas obtulerat ipse, interminatus anathema nisi statim Medicæus Legatus Cardinalis à Francis dimitteretur. Solutus est tamen ipse per rusticulos, duce quodam Rinaldo Zeno; neque tantùm, sed & Franci perdidere Mediolanum, immo & Genuam electo Duce Iano Fregoso, Deo sic omnia moderante, vt victus Pontifex vincere, victor Ludouicus superatus esse videretur. *Medicæus Cardinalis liberatur.* *Res Francicæ in Italia lapsæ.*

Francis ex Italiâ depulsis, fœderati alterno disjuncti sunt metu, & cùm non minùs Hispanus, & Germanus, quàm Francus ab Italis timeretur, ne Mediolanensem Principatum occuparent illi, maximè adnitentibus Heluetijs, restitutus est in paternam ditionem Maximilianus Sfortia, hactenus exul per Germaniam: nec ita multò post restituti Florentiæ per Arragonios Medicæi, belli huius fructum, qui minùs expectabant, collegere. *Sfortia recuperat ditionem.*

Interea Pisani segreges Mediolani coram multis præsulibus euocatis ex Galliâ, quatuor habuere Sessiones; in ijs accusatus contumaciæ Iulius suspensus est Pontificatu, quasi rebellis Concilio. Vtrum autem tum fuerit exautoratus, & in eius locum substitutus sit Bernardinus Cardinalis S. Crucis, sub nomine Martini, quidam aiunt, quidam negant; nihil intenta- *Iulius suspenditur Pontificatu.*

 tum

Pisanum Concil. sæpe translatum.

tum reliquisse Pseudo-concilium. Mediolanum, Taurinum, ac denique Lugdunum translatum, sine temeritatis labe, possis suspicari.

Iueti propugnatores Papa dicti.

Quod spectat ad Lateranense Concilium, venit Romam diu expectatus Gurcensis Episcopus Maximiliani Vicarius in Italiâ supra dignitatem receptus à Pontifice, vt potè delectus in Conuentu Treuirensi, in quo volunt quidam Germaniam in circulos decem distributam esse. Tum autem Heluetij *Propugnatores, & defensores Pontificiæ dignitatis* appellati sunt à Iulio, multa concessa Venetis, ne Francis reconciliarentur; omnia denique in Concilio facta, quibus Ludouico XII. conflaretur inuidia.

Ferdinandus Nauarræ regnum occupat.

Neque tantùm in Regem, sed in eius socios sæuitum est: Ferdinandus enim Nauarræ regnum occupauit, idque eripuit Ioanni legitimo Regi, qui tunc temporis metu Angliæ, & Arragoniæ Regum, qui simul in Ludouicum coniurarant, & junxerant copias, fugit in ditionem suam alteram trans Pyrenem Benehardum, atque ab hoc tempore cœpit hoc regnum esse Hispanici juris; minor Princeps dependit pœnas in maiorem intentatas. Quo autem jure jam retineatur hoc regnum, apud Spondanum leges, hoc loco pænè vsque ad nauseam accuratum, sicque meliorem Francum, quàm Historicum. Vtvt se res habeat, huius expeditionis fructum retulit Ferdinandus, Angli delusi sua repetiere, cum pluribus damnis, quàm spolijs; Ludouicus tentatus non est, quoniam ab eo non sperabantur spolia nisi cruenta; & lectu facilia hoc bello potius, quàm Ecclesiæ defensio quærebatur.

Tartari victi à Polonis & Lithuanis.

Præcopenses Tartari equitum 25. millibus Russiam atque Poloniam infestantes, à quatuor millibus Polonorum & Lithuanorum, centum desideratis tantùm Christianis, ita sunt concisi, vt hæc victoria patrocinio S. Vitalis, cuius festo die pugnatum est, a pijs

victo-

victoribus adjudicaretur.

Steno Sueciæ Princeps moritur.

Obiit hoc anno in Sueuiâ Steno Princeps moribus, & fortitudine celeberrimus, cui suffectus est filius Steno Sture, vnde bellum enatum est, magno Vpsalensis Ecclesiæ damno terminatum.

Liberatur Goa obsessa ab Idalcane.

In Indiâ liberata est Goa Ioannis Machiadis illustris facinore. Cùm enim hæc ciuitas, absente Alburquercio, & bello Malacensi impedito, in vltimas deducta esset angustias ab Idalcane, videns Ioannes qui tum apud Regem Indum agebat, quasi Mahumetanus, multos Lusitanos fugere, & Christum eiurare, statuit vrbem ingredi, & reliquos in officio continere, suffocatis tamen priùs duobus liberis suis infantibus quos baptizarat ipse religiosâ crudelitate, vt eos insereret cœlo. Sic ab eo seruata Goa donec rediret Alburquercius, qui desertores promissâ vitâ receptos sic excepit, vt eiuratum Christum sibi non impune cessisse, mulctati grauiter intelligerent.

Matthæus Legatus Æthiopiæ.

Venit hoc anno Goam, missus ex Æthiopiâ per Helenam auiam Dauidis Regis, Abraham dictus aliter Matthæus, Legatus ad Emmanuelem Regem. Is ita receptus est ab Alburquercio, tam securè & magnificè deportatus in Europam, vt intelligeret Emmanueli longas esse manus; eiusque potentiam esse omni famâ maiorem.

Florida detecta.

Florida denique seu Florita hoc anno detecta esse dicitur à Ioanne Pontio Legionensi, sic dicta quòd in Dominicâ Palmarum, quod vulgo Pascha Floridum vocant, inuenta esset. Volunt tamen antea lustratam fuisse anno 1496. à Sebastiano Gaboto Veneto sub auspiciis Henrici VII. Angliæ Regis: non tamen culta fuit, & addicta Christo, nisi 1534. & 1599. ac demum 1562. facta belli theatrum Francis & Hispanis, quorum ardorem bellicum tantùm mare interiectum non restinxit.

MVNDI 5566. CHRISTI 1513.

Iulij Papæ odium in Lud. XII.

Hoc anno 5. Sessio Lateranensis Concilij celebrata est, ægrotante Iulio, nihil tamen de odio suo in Ludouicum remittente, quem spoliare titulo Christianissimi Regis, vt hunc in Anglum refunderet, atque eius regnum proscribere, ac primo occupanti dare moliebatur. Sed ferocem eius animum Deus ipse contudit, ac lentâ tabe tandem absumpsit 9. Kal. Mart. cùm sedisset annis 9. mens. 3. diebus 21. verè pœnitens de bellis à se concitatis, qui eorum conciliator esse debuerat. Datus est ei successor communibus suffragiis 5. Id. Mart. Ioan. Medicæus annos natus 37. dictus Leo X. cùm *Nonus* potiùs vocandus videretur, deductus per vrbem eodem equo in quo equitans in prælio Rauennate captus erat, quem postea sollicitè ab hoste redemerat. Statim autem ex eius suauissimis moribus sperata pax: & verò statim ad eum perrexere, sine cautione, Cardinales S. Crucis & Sanseuerinas: qui tamen ita seruati sunt, vt eum non minus facilem, quàm prudentem agnoscerent.

Iulio II. succedit Leo X.

Vrbneorum ad Nouariam clades.

Versa quoque in Italiâ ex Iulij morte bellorum facies. Ludouicus enim XII. initâ cum Venetis pace, Mediolanum & Genuam recuperauit, & omnes vrbes quas amiserat, præter Comum, & Nouariam: ad hanc obsessam, ab erumpentibus Heluetiis magnam accepit cladem, quæ iterum Francorum victorias corrupit, omnibus ab iis passim deficientibus. Nec Veneti faciliores extitere: vrbes enim multas iis Hispanus eripuit, ægrè Taruisium atque Patauium seruauere. Heluetij victores à Leone pronunciati sunt *Ecclesiæ defensores*, scriptæ gratulatoriæ litteræ, magnæ indices voluptatis.

Bellum inter Moschos & Polonos.

Exinde actum est in Lateranensi Concilio, de Polonis & Cruciferis reconciliandis; horum

rum causam tuebatur Maximilianus, inito etiam fœdere cum Basilio magno Moschouiæ Duce, cui & spem regiæ coronæ iniecit, & artifices dedit ad conflanda tormenta bellica, quibus Smolenkum Polonis eripuit, & Sigismundum graui implicuit bello, in suis fœderibus simul, & inconstans, & imprudentissimus. Aliunde mitiùs actum cum Cardinalibus Pisani Conciliabuli: humanius item actum cum Ludouico Franco; quâ ille facilitate victus, & assiduis precicibus Annæ coniugis suæ, misit ad Leonem oratorem suum, sapientem virum, à quo sic negotia Galliæ tractata sunt vt ab omnibus propediem inter Pontificem, & Ecclesiæ primogenitum pax diu expectata speraretur.

Mitiùs agitur cũ Lud. XII & Pisani Cardinal.

Tentata quoque pax inter Venetos, Germanos, & Hispanos inter quos acriter certabatur, frustra obsesso Patauio, vbi Veneti feliciores fuere obsidione solutâ, quam ad Vicetiam, ad quam Creatinâ clade affecti sunt cum Duce suo Aluiano seu Liuiano; vastati quoque eorum agri per Cardonium proregem, etiam tempore induciarum; nec hilum profecit Leo arbiter constitutus, quia Germanus habere omnia, Venetus nihil volebat relinquere.

Bellum inter Germa. Venetos, & Hispanos.

Aliunde Henricus VIII. Anglus junctus Maximiliano, exercitu octuaginta millium armatorum Ludouico Teruanam eripuit, & ad Huchinum Pagum Francos deleuit, qui in vrbem feliciter commeatum inuexerant; verùm negligentiùs, & Francico more recedentes, vincendos se Anglis objecerunt, pugnâ quæ Calcarium dicta est *des Esperons*, quia tum plus calcaribus quàm gladiis vsi sunt; in eâ capti Dux Longauillæus & Bajardus, cæteris audaciores: Captum etiam eodem impetu Tornacum: sed adueniente hyeme tantus apparatus, quo territa est vniuersa Francia, disparuit. Nec minus ab Heluetiis periculum, qui Diuionem obsederant: at hi per Trimollium auro pacif-

Pugna Calcariũ.

Heluetij Diuionem obsident.

que quibusdam reiecti sunt, tam vtilibus Franciæ, quàm probrosis Ludouico.

Iacobo IV. Scoto succedit Iacobus V.

Iacobus IV. Scotiæ Rex dum Anglos inuadit, vt Henricum distineat, interiit in prælio in Tyllum fluuium cum multis proceribus & nobilibus Scotis, cùm ex Anglis tantùm gregarij milites cecidissent. Successit patri Jacobus V. sub matris tutelâ, quæ cùm alteri nupsisset viro, Albanius post annum redux in Scotiam recepit tutelam, depulsâque Reginâ, multi concitati sunt motus, donec anno 1528. Rex annorum 17. eos omnes sustulit.

Turci, & Mauri victi.

Turci Illyricum vastantes repressi sunt à Ladislao Rege. Ereptum quoque Mauris Azamorium Africæ, de quibus victoriis habitæ sunt gratulationes Romæ, Deo & hominibus, quam de Francis, Scotis ac Venetis accepriores.

Lud. XII eiurat Pisanam Synodum.

Ludouicus XII. Sess. VIII. Concil. Lateranensis eiuratâ Synodo Pisanâ, adhæsit Romanæ, cladibus suis, & precibus Annæ sollicitatus, & omnia iure metuens ab Arragonio. Tum quoque damnati Philosophi, de animabus malè sentientes, inter quos Petrus Pomponatius Mantuanus, Lætus, Phædrus, Politianus, Calderinus, aliique eiusdem farinæ homines, litteris prophanis, quam sacris instructiores.

Leo X. diligit eruditos.

Leo Pontifex habebat ab epistolis Petrum Bembum, & Sadoletum, postea Cardinales creatos à Paulo III. Præfecit & Bibliothecæ Vaticanæ juniorem Beroaldum; cui demortuo suffecit Zenobium Acciaiolum. Romanum quoque illustrauit collegium euocato Augustino Nipho Suessano nobili Philosopho, Iano Parrhasio Consentino, Basilio Chalcondyle Demetrij filio, constituto etiam seminario Græcorum iuuenum, quos ad omnem eruditionem, & politiorem litteraturam curarat instituendos, innato genti suæ, atque familiæ in Musas amore.

Adenum Arabiæ frustra ten.

Alburquercius hoc anno Adenum nobile Felicis Arabiæ emporium frustra tentauit, quamdo

do & nobilem in cœlo crucem vidit, quam multis lacrimis, festoque Bombardarum sono salutauit: vir egregiè pius, ac fortis, atque in vtroque sæculi sui miraculum. *tatur ab Alburquercio.*

MVNDI 5567. CHRISTI 1514.

Parabat hoc anno Selimus exercitum, cùm audiit Ismaëlem cum magnis copiis fratris sui filium Amurathem Constantinopolin reducere: huic igitur occurrit, aut potiùs eius duci Vstaogolo, quem Ismaël cum 40 millibus Cataphractorum præmiserat; illum adortus in campis Calderanis, ad vrbem *Choim*, (quæ Artaxata dicitur esse) victus est primùm, mox scitè vsus Bombardis suis, superior extitit, cæso etiam cum Vstaoglo viginti Persarum millibus, Cadmæâ tamen victoriâ, quinquaginta suorum millibus desideratis. Verùm cùm se jam tutum putaret victor Selimus, superuenit Ismaël cum Amurathe, per quos vniuersus est deletus Turcarum exercitus, ipse fugit Amaseam Cappadociæ vt repararet exercitum atque bellum. Scribunt tamen aliqui vulneratum in hoc prælio Ismaëlem, aliique aliter hanc historiam narrant, & captum Taurisium, ac stetisse tantùm per Ianizaros quominus Selimus totâ Perside potiretur. Nec hîc omittenda Hali Sultani Persici virtus, qui in fugâ quâdam Ismaëlis, dum eum Turcæ sequerentur ardentiùs, finxit se Ismaëlem esse; deductusque ad Selimum fraudem aperuit, ac cædi jussus etiam amari meruit à Turcis, & ab eo qui vitam illi eripiebat laudes extorsit. *Bellum inter Turcos, & Persas.* *Successus huius belli variè scribitur.*

Obiit hoc anno Anna Britannica Franciæ Regina ætatis anno 37. digna Britonum suorum, & Francorum omnium lacrymis, propter eximiam pietatem junctam singulari prudentiæ. Anglus tum quoque reconciliatus est, *Moritur Anna Britanna.*

per nuptias sororis Henrici cum Ludouico, Abbauillæ celebratas. Bella autem inter Venetos, Hispanos, ac Mediolanenses perseuerarunt in Italiâ; vbi & Franci perdidere Laternam, quam vocant, Genuæ deficientibus cibis; & illa quidem tum funditus euersa est, quasi Franciccæ Tyrannidis frenum, atque monimentum.

Franci Genuæ prorsus victi.

Vrgebatur Concilium Lateranense, & in eo recepta munera Emmanuëlis Lusitani, pretiosæ vestes; qui enim etiam adducebatur Rhinoceros, ad scopulos Genuæ fecerat naufragium. Querelæ quoque perlatæ sunt de Clero Gallicano, quæ per Legatum Ludouici sedatæ sunt, & inanes demonstratæ; multaque pia sunt edita decreta reformationis, quibus tum indigebat Ecclesia.

Vrgetur Concil. Lateranense.

Crucesignati contra Turcos, aduersus nobiles arma conuerterunt: quare Ioannes Vvaiuoda Comes Scepusiensis eorum ducem Georgium Zechelium, seu Cæculum, cum aliis capitum, grauioribus suppliciis sustulit, sicque factio illa rusticulorum dissipata, quorum tamen 60. & amplius millia perierunt: adeo periculosum est etiam justis de causis armare plebeculam.

Rusticuli Crucesignati nobiles inuadunt, & delentur.

Sigismundus hoc anno in Lithuaniâ ad Aras Alexandri triginta Moschorum equitum millia concidit, quinquaginta reliquis millibus fugatis, cùm quadringentos tantùm Polonos amisisset. Cùm autem mitterentur Romam Moschi nobiles captiui, eos Maximilianus interceptos, ac solutos, remisit ad sua; sicque Sigismundo, sed per læsum Pontificem, inflixit iniuriam.

Sigismundi de Moschis victoria.

Matthæus Legatus Æthiops missus ab Alburquercio in Lusitaniam, diligenter commendatus Nauarchis, ab iis toto itinere vt impostor habitus est, & jocis scurriliter impetitus. Quare appulsis Olysipponem iniecta sunt vincula

Matthæus Legatus Æthiops Olysipponem appellit.

cula, & grauiùs castigati essent nisi Matthæus intercessisset. Is honorificè susceptus est cum litteris Helenæ Reginæ ac Dauidis Regis; de eius tamen legatione postea meritò dubitatum, maximè cùm Episcopus à Dauide ad Clementem venit 1524. qui multa reuocauit in dubium, vt ferè fit in iis longinquis peregrinationibus, quibus veteratores nonnulli ad suos quæstus abuti solent.

MVNDI 5568. CHRISTI 1515.

Kal. Ian. obiit Ludouicus XII. Rex Francorum dictus *populi pater*, ætatis anno 54. regni 17. inchoatis; vir sine controuersiâ magnus, si solus regnare voluisset, nec sibi gratiosos in partem administrationis venire passus esset. Quantæ autem æquitatis esset, & quàm synceræ, ostendit Caroli V. vndenis relicti educatio, commissa ab eo Guill. Croyo Ceurio nobili Flandro, à quo Princeps maximus formatus est, etiam cum rei Franciæ damno. Successit Ludouico, qui duxerat eius filiam Claudiam, Franciscus I. hæreditario jure, annorum 20. adolescens, vnctus Rhemis 8. Kal. Febr. Princeps magis strenuus, quàm prudens, & qui fortitudine non satis sapienti regnũ in magnas coniecit angustias. Et vero hic statim rebus vtcumque cum Anglo compositis, Mediolanensem Ducatum recuperare decreuit, licèt oppositos sibi videret Hispanos, Maximilianum, Heluetios, ipsumque Pontificem, immo & naturam ipsam, Alpium transitu superandam. Occupauerant enim Heluetij transitus Cenisij ac Genebræ montium, per quos erat facilior, & vulgairs Franco in Italiam transitus. At aliud inter Alpes Cotias & Maritimas detexit iter Triuultius, per quod arte, multoque labore, tormenta bellica, equos, cæteraque impedimenta in plana Salutiarum loca

Lud. XII. succedit Franciscus.

Franciscus transit in Italiam.

inexpectatus eduxit. Mox Carolus Comes Stabuli Paliſſium Mareſcallum Villefrancam miſit, vt Proſperum Columnam copiarum Pontificiarum ducem opprimeret, antequam ſe coniungeret Heluetiis; quod & factum, eo capto, eiuſque exercitu facilè diſſipato. Ea clades Pontificem, & Heluetios inuitabat ad pacem, & jam ea ſeriò tractabatur: cùm quaſi œſtro perciti ad 40. aut 35. millia Heluetiorum Mediolano exeuntes, à Sedunenſi Cardinale, huius belli tubâ, concitati. Regis caſtra furiosè aggrediuntur ad Melinianum, ſeu Marinianum *Marignan*, non procul à Mediolano: atque ad Nouariam poterat renouari clades; niſi Franciſcus ſtatim explicuiſſet, & ordinaſſet exercitum. Itaque Idib. Sept. atrox prælium commiſſum eſt, ad quartam noctis horam productum, multis vtrimque cadentibus, cùm furore magis, & Andabatarum more, quàm ex arte, & militari diſciplinâ pugnaretur. Feſſus tandem quaſi ex condicto vterque nonnihil quieuit exercitus, & quo quiſque erat loco permixtus Heluetio Francus ſomnum cæpit: Rex ipſe armatus, ne detractâ quidem galeâ, in tormento bellico, & inter complexus militis cataphracti dormiit, horis ſeptem ac viginti nullo guſtato cibo, & partibus omnibus expletis; non modò ducis, ſed & militis. Sequenti die albeſcente cœlo iterum maioribus animis decertatum horis quinque; neutriſque cedentibus, apparuit cum aliquot equitibus Liuianus Veneti dux exercitus. Heluetij omnes auxiliares copias adeſſe rati, ſeruatis ordinibus, & tormentis, Mediolanum receſſere. Cecidere eorum 14. millia, Francorum tria duntaxat, ſed eorum paucitatem nobilitas ſarciit. Victi ſtatim viâ Comenſi, relicto Mediolano, maiores polliciti copias, in patriam remigrauere, relicto tamen in arce præſidio, quâ ſe Dux Maximi-

Pugna ad Marinianum.

Heluetij multis amiſſis recedunt.

ſianus

lianus inclusit: Francisco certatim se dediderunt vrbes, ipsumque Mediolanum, ipse tres dies in castris religiosè transegit, equitesque creauit, quorum ipse primus accinctus est gladio à Petro Terralio Bajardo notæ virtutis equite, ibidemque locauit ædem B. Virginis de Victoriâ, quam patribus Cælestinis commisit; pietatis suæ ac fortitudinis illustre monimentum.

Vix elapso mense Dux Maximilianus Arces Mediolanensem, atque Cremonensem, seque ipsum Francisco dedidit, deducendum in Franciam, ibidemque victurum cum 30 aureorum millibus annuæ pensionis à Rege, vt hîc quietiùs viueret, quod semper optauerat, quamquam minùs gloriosè. Rex Mediolanum triumphans ingressus est, jam omnibus charus simul atque metuendus, ipsique adeo Pontifici Leoni X. qui-cum Bononiæ congressus est 6. Idus Decembr. Receptus est hîc Franciscus vt Ecclesiæ primogenitus, &, quod erat caput, gloriosus, ac victor, hicque factum *Concordatum*, vt vocant, abolitâ Pragmaticâ Sanctione, malæ matris soboles peior, quâ vt pinguiores Annatas, & pecuniæ plus reciperet Pontifex, spirituale Francisco dedit, eiusque successoribus; videlicet ad Ecclesias Cathedrales, & Abbatias nominationem, Rege ipso sub initium ipsam repudiante gratiam, quasi nocituram conscientiæ suæ, quam tamen deinceps & ipse, eiusque successores, sine scrupulo concoxere, potissimùm ex quo Sessione 11. Concil. Lateranensis v. hoc *Concordatum* probatum est; ad cuius tamen cogitationem boni hactenus omnes Theologi, ambitionis expertes, intremuerunt.

Franciscus potitur Ducatu Mediolanensi.

Concordatum inter Franc. I. & Leonem X.

Rebus in Italiâ compositis Franciscus, egregiè laudatus à Pontifice, atque destinatus ad bellum Turcicum Christianorum omnium Imperator, rediit in suam Franciam, paucis tan-

Francis. P. rediit in Franciā.

tantùm, sed egregiis in Italiâ seruatis copiis, cum Borbonio Comite Stabuli, sed qui ipse magni esset instar exercitus. Cum Heluetiis quoque renouatum fœdus, paratis pro Francisco aduersus quoscumque, præterquam Pontificem atque Imperatorem, depugnare. Ita Franciscus atque Leo ad propria rediere, priùs ex necessitate, jam etiam ex voluntate concordes.

Conuentus Viennæ.

Hoc anno magnus est Viennæ in Austriâ Conuentus celebratus, quo variis nuptiis stabilita est Austriaca domus. Is primò Selimum terruit; sed vbi ad vnius familiæ commodum non totius Christianitatis conuenisse nouit, recepit animos, atque hostes aggressus suos, ad inuadendos Christianos præbuit se deinceps paratiorem.

Moritur Alburquercius.

Obiit eodem anno magnus ille Indiarum Prorex Alphonsus Alburquercius, ætatis anno 63. in portu Goano, non à Lusitanis tantùm, sed & à Mauris & Indis defletus. Obiit autem, vti vixerat, pientissimè, relicto tantùm ex ancillâ filio spurio, quem Emmanuel in gratiam patris ad magnas nuptias, ac diuitias extulit, vt aliquid semper tanti viri superesset.

Obiit Gõsaluus Magnus Capitaneus.

Mortuus quoque Fernandus Gonsaluus Aquilaris à Cordubâ Magnus Capitaneus vulgò dictus, ab omnibus expetitus. Pontifice, Venetis, Belgis, cùmque in Belgas & Carolum inclinaret, per vim, & inuidiam à suo Rege detentus est, ac paulò post Granatæ ex febre interiit; vir quo maiorem hæc ætas, magnorum virorum ferax, vidit neminem, quem sua virtus extulerat, sui Principis inuidia depresserat; eâ deiectione nihilo feciùs magnum, & illustrem.

Biblia Complutensia Fr. Ximenij.

Prodiere hoc anno famosa illa Biblia Complutensia dicta ab vrbe vbi edita sunt *Alcala de Henares*, variis linguis edita, curâ, & impen-

pensis Franc. Ximenij Card. Arch. Toletani, qui multos eruditos viros ad id opus euocarat; egregius Ecclesiastici patrimonij distributor, & idea diuitis Præsulis, Christi diuitias non ad pompam, & delicias: sed ad Ecclesiæ & inopum commoda religiosiùs impendentis.

Eodem tempore Augustinus Iustinianus Genuensis Dominicanus Episcopus in Corsicâ Nebiensis informabat Biblia sua Octapla ex linguis Hebræâ, Chaldaicâ, Græcâ, & Arabicâ, quibus versiones suas Latinas addidit, cum scholiis: verùm vltra Psalterium non processit, quod Leoni Pontifici nuncupauit: nimium opus aggressus, & priuati hominis ingenio, ac diuitiis maius. *Augustini Iustiniani Psalterium.*

MVNDI 5569. CHRISTI 1516.

Campson Gaurus Sultanus Ægypti hoc anno lacessitus est à Selimo, & ab Emiro Cheirbego Alepi præfecto euocatus, flagitiosè desertus, victusque magnam Mamelucorum suorum partem, ac vitam perdidit, vngulis equorum obtritus, ipse abdomine grauis, & laborans herniâ. Statim huic Mammaluci suffecere Tomumbeium Alexandriæ præfectum, militarem virum, & afflictissimis eorum rebus necessarium. *Campson in prælio moritur. Succedit Tomumbeius.*

Sinan quoque Bassa Eunuchus insignem retulit de Præfecto Gazensi victoriam, quæ Gazam ei quoque tradidit. Selimus Betlehemum, & Hierosolymam perrexit, vtrobique preces fudit, ac largas eleemosynas in templi Sacerdotes ac inopes effudit, quæ huic inutiles ad hoc bellum profligandum non videntur extitisse. *Sinan Bassa, & Selimus in Syriam veniunt.*

Mortuus est hoc anno Ferdinandus Rex Hispaniarum, ætatis 63 Regni Arragonij 37. Castellani 42. 10. Kal. Febr. ex amatorio poculo, *Moritur Ferdinandus Hisp. Rex.*

culo, quod ei prolis gratiâ ante biennium vxor miscuerat; vir prudens, sed callido propior, & vltimus Berengariorum Comitum Barcinonensium. Obiit autem in villulâ dum Hispalim pergit, adeo inops, vt apud eum vix inueniretur vnde funebris pompa peragere-tur. Testamento suo præfecit Arragoniæ Præsidem Cæsaraugustanum. Castellæ Fran. Card. Ximenium, adjuncto huic Hadriano Batauo Legato Leodiensi, Magistro Caroli, donec hic annorum 16. egregius adolescens adueniret. Atque hîc Mariana finem historiæ suæ Hispanicæ imponit, cui postea adjecit appendicem ad annum Christi 1612. iisdem vbique elegantiâ, nitore, neruis, & amore veritatis.

Succedit ei Carolus V.

Mariana Historia Hispanica.

Tum facilè poterat recuperari Nauarræ regnum, subditis jam respectantibus legitimum Principem, & conantibus excutere jugum Hispanorum: sed eorum conatus infregit Ioannis, & Catharinæ obitus: itaque vtriusque hæreditatem laceram adiit eorum filius Henricus annorum 14. ideo impar tanto oneri malè colligato, atque defluenti.

Henricus adit regnum Nauarræ.

Mortuus est eodem anno Budæ Vrladislaüs Hungariæ Rex annorum 62. vir pacis amans, & adeò taciturnus vt nihil responderet nisi Latinè *bene*, aut Bohæmicè *Dobre*, ideo à suis Idolum mutum est appellatum. Certè adeò res suas abiici passus est ignauia suâ, vt sibi nonnunquam prandium emendicare cogeretur. Successit ei filius Ludouicus decennis, indolis optimæ, sed quem pessima institutione Georgius Marchio Brandeburgensis corrupit, eius sicut & virtutis, ac Christianitatis, verè capitalis inimicus.

Vrladislao Hungaro succedit Ludouicus filius.

Parabat tum Franciscus I. inuadere Neapolitanum regnum, verùm ad sua defendenda reuocatus est. Maximilianus enim, adnitente Leone X. Ducatum Mediolanensem ferè

Maximilianus Francos aggreditur in Italia.

totum

totum occupauit, & tantùm non Mediolano Francos depulit. Verùm cùm ei deesset pecunia ad stipendium exercitus, repente fugienti similis recessit, nullo alio opere pretio, quàm vt magna tentasse, etiam perfidè, videretur. Postea tamen inito fœderi inter Franciscum, Carolum, & Venetos Maximilianus accenseri voluit; quod nulli magis quàm Venetis, & Carolo profuit, cæteris suâ expectatione delusis.

Hoc anno Fernandus Petreius Andradius, eiusque fratre Thomas, Sinas ingredi tentauere, atque ægrè ad Portum Cantonensem admissi; vbi & legatus Thomas relictus est cum sociis, qui cùm malè se gessissent, ipse inter sceleratos vinctus occubuit; sicque Lusitanis, atque Euangelio præclusus ad Sinas aditus, postea feliciùs, & certiùs à Patribus Societatis Iesu aperiendus. *Tentatus frustrà ad Sinas aditus.*

Romæ in Concilio Lateranensi Sess. xi. suscepti Maronitarum Legati, Romanæ Sedi sese addictissimos ostendere. Tum quoque probatum Concordatum Bononiense, abrogata Pragmatica Sanctio: quæ tamen ægerrimè in Franciâ recepta sunt, seditionibus etiam concitatis, quæ ferro, & armato milite reprimendæ fuerunt. Certatum quoque libellis Academicorum atque Senatorum, qui demum gratiis quibusdam ac priuilegiis deliniti, quasi offâ inescati canes latrare desierunt. *Receptum in Later. Concilio Concordatum.*

Eâdem Sessione edita Constitutio de priuilegiis Religiosorum, quomodo cum Episcopis hi se gerere debeant: quæ si prudenter obseruetur, & Pontificibus summis honorifica est, & præsulibus vtilis: Sic enim iis adjuncti sunt auxiliatores, qui eorum authoritatem non imminuant, sed adaugeant; sic opitulantur Christianis Cœnobitæ, vt sibi laborem reseruent, gloriam omnem & honorem in Principes Ecclesiæ prudenter ac religiosè refundant. *Constitutio de priuilegiis Religiosorum.*

MVNDI 5570. CHRISTI 1517.

Selymus, Syriâ potitus, aggreditur Ægyptum per Sinanem Bassam, transitque feliciter Arabiæ siticulosa loca; quibus illa munita esse videbatur, pluuiis è cœlo delapsis, quales nunquam viderant indigenæ, vel audierant. Commisso prælio ad Memphim seu Cayrum victus est Tomumbeius, in quo tamen Sinanes Bassa fortiter pugnans occubuit. Verùm paulò pòst cum nouo exercitu Tomumbeius rediit, iterumque superatus inter arundines latens deprehensus, reductusque Cayrum diu hîc tortus est, vt Campsonis thesauros indicaret; demum vili jumento traductus per vrbem triduo, strangulatus est, & suspensus vnco ferreo in celeberrimo eius loco. In eo defecit nomen & Imperium Mammaluchorum, quod supra 260. annos durauerat; Erant hi educti ex Circassis, sic dicti quasi *Stipendiarij* voce Syriacâ, omnes fortes ac strenui equites duodeuiginti mille, ex suo ordine Principem eligentes, sed omnes subditarum sibi gentium Tyranni, sacrilegi, Apostatæ; qui tandem per sceleratiores Turcas exterminari meruerunt.

Selimus Ægypto potitur, exterminat Mammalachis.

Selimus occupatam Ægyptum ordinat, eiusque distribuit præfecturas. Hîc suscepit scriptum, Mecchæ Dominum ex Mahomete Pseudopropheta oriundum, quem & multis muneribus coluit, vicissim ab eo maioribus cultus. Tum & copias aliquas immisit in Ismaëlem, à quibus hic nocturno prælio victus magnam accepit cladem. Cur autem ex Ægyptiaco bello non profecerit Ismaël causa fuit, cùm bellum Hyrcanorum, à quibus læsus erat, tum quia Persæ non egrediuntur facilè regni sui limites, maluntque sua tueri, quàm appetere aliena.

Selimus Ægyptum ordinat.

Sessione XII. impositus est finis Concilio Lateranensi V. post annos ferè quinque quàm inchoa-

Finitur Later. V. Cõcilium.

inchoatus erat à Iulio II. Hoc clausit oratione potentissimâ Ioan. Franciscus Pici Comitis Mirandulani, quâ corruptissimum Ecclesiæ huius temporis statum repræsentauit; cui emendandæ postea Deus remedium potentius adhibuit, & verbera quorum plagæ ac vibices nondum coaluerunt, ac detumuerunt.

Tentata est hoc anno Leonis Pontificis vita, per Alphonsum Petrucium Cardinalem Senensem, adhibito in sceleris societatem Bendinello Cardinali Saulio; paratum medicis venenum, sica ab ipso Petrucio libranda. Sed coniuratione patefactâ vterque vocatus in Vrbem datus est in carcerem; hic perpetuum, quem tamen mox aperuit Leo; ille ibidem strangulatus: in eorum socios acerbè sæuitum; quibusdam etiam viris magnis sciuisse tantùm crimen, neque patefecisse, vitâ, minimùm bonis stetit; quia semper est perduellis ista de Principum cæde taciturnitas. *Tentatur Leonis X. vita.*

Mortuus est hoc anno Franc. Ximenius Card. Hispaniæ Arch. Toletanus: qui cùm euocasset ex Belgio Carolum, & vicissim ille Toletum ab eo remissus esset ad quietem, tantùm inde doloris hausit, vt ex eo conceperit febrem, quæ mox lethalis fuit. Et verò aliud præmium pro Ecclesiâ & Hispaniâ exantlati labores exigebant, quorum Deus vnus merces esse voluit, nec homines in eius partem venire. *Moritur Franc. Ximenius.*

Hoc anno hæresi Lutheranæ datum est initium ex Indulgentiis, patribus Dominicanis ab Archiep Moguntino commissis, cùm antea Eremitæ S. Augustini earum promulgatores essent. Nominatim autem ab illo Antistite electus erat Ioannes Tetzelius, quòd multam pecuniam militibus Teutonicis confecisset, ad bellum Moschouiticum. Dum ergo Tetzelius iste, eiusque Collectores multa dicerent, & facerent, quæ sapiens probaret *Initiū hæresis Lutheranæ.*

nemo,

Augusti niani & Dominicani commissi, ob indulgentias.

nemo, Ioan. Staupitius Augustinianorum Vicarius generalis per Germaniam, eiusdem Ordinis Martinum Lutherum Theologiæ professorem Vvittembergæ in quæstores illos concitauit; qui non modò multa perperam ex superiori loco contra Indulgentias effutiit, sed & promulgauit Teses, quibus & earum inanitas, & quæstorum sordes aperirentur. Has statim Tetzellius ipse Inquisitor Francofordiæ vt hæreticas exussit, eisque opposuit centum sex alias, quas Vittembergenses Scholastici, afflati jam Lutheri ac Dæmonis spiritu, publicis flammis cremauerunt; ex quibus ignibus mox immensa eruperunt incendia, quæ aquæ guttulâ (inquiebat Sadoletus) prudenti manu adhibitâ extingui potuerant. Sed corruptissimi Ecclesiasticorum mores exigebant hanc pestem, quos potissimùm Lutherus exagittandos suscepit, atque in eos jacienda scommata voluit esse sectæ suæ, errorisque fundamentum.

Albertus Krantzius moritur.

Hoc demùm anno exeunte obiit Albertus Krantzius Bambergensis, Hamburgi Canonicus, & Decanus, & Theologiæ Professor, cuius varias historias accuratissimas habemus; quas tamen Heterodoxi notis ad marginem turpissimis infecerunt, ideoque prohibitæ sunt, donec Catholici hominis manu hæc opera purgarentur.

MVNDI 5571. CHRISTI 1518.

De Turcico bello serio cogitatur.

Dum Selimus de occupando toto Imperio Ro. cogitat, viciffim Leo Pontifex in eum Principes Christianos accendit, vt eum impeterent potiùs, quàm expectaret. Quare de bello Turcico multæ sunt habitæ consultationes in Conuentu Augustano, sed quæ inventos abiere.

Grassabatur interea in Ecclesiâ Lutherana pestis, quam Ioannes Ek.us, & Syluester Prie-

ras suis lucubrationibus exagitabant: sed potentiori remedio opus erat, vt Maximilianus Pontifici significabat, & ad id suam offerebat operam. Cùm ergo Lutherus Romam euocatus esset, effecere Fridericus Saxoniæ Dux, & Academia Vittembergensis, vt Lutheri causa priùs excuteretur in Germaniâ; sic eius cura commissa est Cardinali Cajetano. Sed hunc hæreticus versipellis, vt antea Leonem fecerat, malitiosè delusit, vtrique in speciem se submittens, cùm reuerà supra Ecclesiam ipsam assurgeret, & à Cardinali ad Pontificem, à Pontifice ad futurum Concilium, duntaxat vt tergiuersaretur, appellaret.

Luther causa remissius tractatur, nec prudenter satis.

Christiernus Daniæ Rex hoc anno Suecos inuasit cum Francorum auxilio, ipsamque Holmiam seu Stocholmiam tentauit: sed fortiter à Stenone Principe repulsus est, ac periisset fame nisi eiusdem misericordiâ cibis adiutus esset. Cui tamen Rex perfidiosus struxit insidias, ingratus simul, & ignauus; quæ ferè vitia copulata sunt.

Christiernus Danus ignauus, & perfidus.

MVNDI 5572. CHRISTI 1519.

Obiit hoc anno prid. Id. Ian. Lintzij, aut Vvelsii in Austriâ, Maximilianus, incertum an pharmaco, an venatione, an nimio Melopeponum esu, ætatis anno ferè sexagesimo, regni ab obitu patris 25. cum 5. mensibus; vir cui ad magnam gloriam tantùm felicitas defuit. Disceptauere de eius successione & Imperio Franciscus I. & Carolus V. apud Septemuiros; sed huius demum factio præualuit. In huius creatione Friderici Saxoniæ Ducis virtus enituit; cui cùm à plerisque deferretur Imperium, eo digniorem Carolum asseruit, repudiatis tamen eius muneribus; vir non tantùm fortis sed etiam aliàs piùs, sed demum infelix hæreseos propagator, dum plus terrenis rebus, quàm cœlestibus indulsit.

Maximilianus Imperator moritur.

Sufficitur ei Carolus V.

Mili-

Militiu causâ Lutheri cautiùs tractat

Militius Cubicularius Leonis X. missus in Germaniam egit humaniter cum Luthero, eumque impulit, vt ad Pontificem demisse scriberet, quod & præstitit, fassus Militium, si Cajetani venisset loco, potuisse tumultus omnes sedare. Inter hæc instituta disputatio Lipsiaca inter Ekium & Lutherum cum suo Carlostadio coram Georgio Saxoniæ duce judicibus Theologis Parisiensibus, & Erefordiensibus, quos tamen suspectos habebat Lutherus. Adiudicata in eâ palma Lutherum egit in furorem, qui tum vinciendus fuerat, si Germanis Principibus mens læua non fuisset.

Desiderius Erasmus floret, paulò liberioris doctrinæ.

Hoc tempore florebat Erasmus, natus Roterodami in Batauiâ anno 1465. aut 1467. ex furtiuo concubitu Sacerdotis cum ancillâ, aut, vt alij volunt, patre pistore Goudano. Priùs dicebatur Gerardus Gerardi, sed cùm ea vox Belgicè significet *Desiderare*, hæc duo nomina in Latinum Græcumque commutauit. Vir sine dubio eruditionis magnæ, vt eius opera testantur, sed paulò liberioris; quare dicitur Luthero materiam suffecisse, ac dedisse huic prouerbio causam, *aut Lutherus Erasmizat, aut Erasmus Lutherizat*. Certè à fide illum nunquam defecisse, immo improbasse Lutherum, plerique magni viri putant; sed traductum, & infamatum à Monachis, in quos dum incurrit impotentiùs, apud Catholicos aliquot subiit impietatis notam, apud alios imprudentiæ.

Zuinglii initia.

Spectant & ad hunc annum Vlrici, seu Vdalrici Zuinglii Heluetii initia, qui priùs Glaronensis, deinde Eremitanæ, denique Tigurinæ Ecclesiæ parochus, vbique se impudicum, ebriosum, omnibus vitiis deditum ostendit. Sacramentarius demum acerrimus extitit, bonorum & malorum, hostis, infensissimus Luthero; quamquam huic in quibusdam accineret.

Hoc

Hoc anno mortuus est Paulus Æmilius Canonicus Parisiensis, patriâ Veronensis, quem secum Lud. XII. ex Italiâ reduxerat. Hic historiam Francicam eleganter & accuratè conscripsit, etiam Iusti Lipsij iudicio, eamque ad annum 1488. & obitum Francisci Britanniæ Ducis deduxit, quam ad obitum Francisci I. Regis Antonius Ferronius Burdegalensis continuauit, eodem conatu, sed dispari laude, vt eloquentiâ.

Moritur Paulus Æmilius Historicus.

Hoc quoque anno viuere desijt anno ætatis 57. Trithemius Abbas Spenheimensis in Diœcesi Moguntinâ, cuius opus de Steganographiâ, siue de Occultis, ad eum videndum ex vltimis partibus Galliæ, atque Germaniæ multos acciuit: verùm hoc opus meritò prohibitum fuit, vt qui aliqua magica contineat, quod & postea damnauit ipse, multas ob id obiurgationes & calumnias passus, vt ipse fatetur. Vir eruditionis non vulgaris fuit, & majoris laboris, in quo ab anno vitæ 27. perdurauit, felicior profectò, si ad sobrietatem sapere, & magis orare, quàm scribere maluisset.

Obijt Trithemius Abbas.

MVNDI	CHRISTI
5573.	1520.

Mortuus est hoc anno XI. Kal. Octobr. Tzuruli, seu Ciurli Thraciæ, vbi quondam patrem veneno necauerat, Selimus Turcorum Imperator, ex pestilenti anthrace, cùm vixisset annis 46. imperasset annis 8. cum 5. mensibus; vir magnus si crudelitate caruisset, quâ & filium Solymanum tollere voluit. Successit ei filius Solymanus seu Suleimanes II. annos natus 30. qui statim aduocatus à Ferhate Bassâ, tergiuersatus est insidiarum metu, & donec ob omnibus Bassis admonitus est de obitu patris. Interim Gazelles Syriæ præfectus, vnus ex ducibus Ægyptij Sultani, consilio communicato cum Caierbego præfecto Ægypti rebellauit; sed ab hoc proditus, victus à Ferhate ad Damascum cum reliquis Mam-

Selimo succedit Solymanus II.

Ægyptus rebellans ei asseritur.

ma luchis pugnans fortiter, victus ac cæsus, tantùm abfuit vt imminueret, quin potiùs Solymani firmaret Imperium.

Fridericus Saxo Lutherum tuetur.

Hoc demum anno Lutherus recreatus adhortationibus, factisque Friderici Saxoniæ Ducis, qui nuncios Pontificis reiecerat, itemque excitatus à nobilibus Franconibus, & maximè Hutteno Equite, faceto, & ad mordendum nato, quis esset in Pontificem, & Ecclesiam ostendit. Sed Carolus V. professus se eiusdem Ecclesiæ patronum Lutheri libros non tantùm in Hispaniâ, sed & in Belgio jussit exuri, quò tum ex Hispaniâ redijt, salutatis in itinere Henrico VIII. & Francisco I. ita rebus suis prouidens, vt jam ab omnibus metuendus videretur. Post hæc coronatus est Aquisgrani, tumque fratri suo minori Ferdinando Austriam, auique Maximiliani ditiones adiudicauit: verùm eo absente concitati sunt magni trans Pyrenæum motus, dolentibus Hispanis sibi Principem eripi; qui repressi non sunt nisi rebellium cæde, & Regiarum copiarum victoriâ, vtrique, vti semper solet, parti funestissimâ.

Motus in Hispania absente Carolo V.

Gustauus Ericson Christiernum expellit ex Suecia.

Christiernus Daniæ Rex, Stenone Succorum Principe seu gubernatore mortuo ex vulnere in pugnâ glaciali, euocatus à fautoribus suis Holmiæ coronatus est. Sed illicò in eos sæuijt à quibus repulsam passus erat; quare electus gubernator Gustauus Ericson, qui ex vinculis Danicis effugerat, tandem Danis ejectis consecutus est humanitate, quod impotentiâ & crudelitate Christiernus perdiderat.

Magellanus fretum deregit: dissidium ac Molucis inter Lusit. & Castell.

Ortum est hoc anno ingens dissidium inter Castellanos, & Lusitanos, de Molucis; cùm Ferdinandus Magellanus stipendijs multis sub Alburquercio factis, nec satis honoratus ab Emmanuele, sese Carolo V. dedidisset. Hic acceptis ab illo nauibus quinque in Occidentem direxit iter, detectoque nobili freto, quod ab eo nomen traxit, ad Molucas cum duabus tantùm nauibus peruenit; quas cùm Lusitanis absentibus onerasset, vna

ëarum ad scopulos allisa ante Promontorium bonæ Spei perijt; altera, cui Victoriæ nomen, Hispalim post triennium appulit, Orbe circum nauigato, Argo illâ veterum longè illustrior.

Denique Franciscus Cortesius nobilis Bœticus Mexicum vrbem Regni cognominis caput in Americâ Septentrionali incredibili indigenarum strage, aut veriùs carnificinâ, occupauit; & Moteczumâ Rege eius cæso, magni Imperij in Nouo Orbe fundamenta iecit. Eò enim deductæ sunt multæ coloniæ, ne inaniter magna hæc, diuesque regio Noua Hispania vocaretur. *Fr. Cortesij res gesta in Mexico.*

CAPVT III.

DECAS TERTIA.

Ab anno Christi 1520. ad 1530.

MVNDI	CHRISTI
5574.	1521.

SOlymanus hoc anno Belgradum vrbem munitissimam cepit, cùm eam duobus mensibus satis imparatam offendisset: interea proceres Hungari, Rexque Ludouicus annorum 15. indulgebant genio, voluptatis quàm belli sollicitiores. Allatas ex hac vrbe à Turcis reliquias redemit Hieremias, olim Sophiæ Metropolites, tunc Patriarch. Constantinopolitanus, tam acceptus suis, quàm eius antecessor Theoleptus fuerat odiosus. *Solymanus Belgradum occupat.*

Lutherum euocatum Vormatiam, datâ fide, sanare *Lutherum seruat Fridericus Saxo.*

nare conatus est Carolus V. sed remisit vt insanabilem, atque proscripsit, certus eum perdere. Id veritus Fridericus Elector eum includit Castro Vvarbergo, & lautè excipiendum curat. Hic cum Dæmon. colloquutus carcerem suum in scholam Stygiam vertit, indeque maledicentior exijt. Sensêre virus eius Theologi Parisienses, sicut Philippi Melanchonis sannas, qui vt meliùs lateret se Hippolytum Melangæum dixit, annos natus 24. quando & scuriliter Lutherum defendere conatus est, dum hic instar rabidi canis inimicos, atque Catholicos morderet aut allatraret.

Henricus VIII. Anglus scribit in Lutherum. Henricus VIII. Angliæ Rex in Lutherum scripsit, ideo *Defensor Ecclesiæ* dictus est: Lutherus autem sic eum excepit, vt omnes intelligerent illum deploratis rebus suis furore magis, quàm ratione confligere.

Bellum inter Franc. I. & Carol. V. inchoatur. Inchoatum est hoc anno bellum propemodum duodequadraginta annorum inter Franciscum I. & Carolum V. quod impedierunt quandiu vixere Arturius Gufferius Boësius, & Guill. Croyus Ceurius, ambo Principibus suis acceptissimi; sed ijs fato sublatis, aliunde incentore Leone Pontifice, Principes duo æmuli, & æqualium virium, commissi sunt, initijs à Regno Nauarræ deductis. In hoc missus cum exercitu Aspartus natu minor frater Odeti Lautrechij, totam facilè recepit, captâ primariâ vrbe Pompeiopoli *Pampelune*. Huius vrbis arcem dum fortiter defendit Ignatius Loyolæus, nobilis Cantaber, tormenti bellici globo grauiter est vulneratus in corpore, vt animo sanus esset, & multorum animis exinde medecinam afferret. *Vulneratur Pampelonæ Ignatius.* Hic est Societatis I E S V illustris conditor, qui tantùm magnanimitatis ad pietatem attulit, quantùm ostenderat in re militari, intentus in vnam Dei gloriam, quam sanguini, gloriæ, adeoque saluti prætulit suæ, & dignus qui Sectatorum atque cognominum IESV Christi copijs auxiliaribus, & ad omnia pericula paratissimis, gloriosè præficeretur.

Aspar-

Asparrus dum Nauarrâ non contentus in Castellæ fines irrumpit, effecit vt populi antè discordes arma coniungerent, & in Francos victores, consuetâ degentes incuriâ, rebellarent; quando & dux expeditionis huius non tantùm amisit parta, sed & libertatem. *Asparrus dux victus capitur.*

Aliunde Carolus V. vt Francisco I. reponeret vicem, pace initâ cum Leone, plerasque Ducatus Mediolanensis vrbes occupauit. Huius mali causa fuit Aloysia seu Ludouica Francisci mater, mulier nequam, & ex æquo auara, & vindictæ cupida, quæ infensa Lautrechio Proregi Mediolanensi, eum cum filij ditione perdidit, ac pecunias paratas in hoc bellum in suos vsus flagitiosè conuertit: dum Franciscus indulgens voluptatibus, administrationem Regni sui negligeret, ac per suos omnia geri perperam pateretur; dignis omnibus, qui à Deo præpotente grauiter castigarentur, his vitæ ac bonorum, illis gloriæ ditionisque iacturâ. *Ducatus Mediolanensis perit culpa Aloysia.*

Nec fortunatior fuit ab aliâ parte Carolus V. dum Maserias obsidet, quam vrbem propugnabant Monmorantius, & Baiardus, vir ad miraculum fortis, & bonus. Cùm ergo Franciscus accederet, Carolus recedere tergiuersaretur, hic sine dubio captus erat, atque debellatus, nisi delectus ab Aloysiâ Sabaudâ Regis matre Mareschallus Castillonæus, parum fortis & ignarus belli, obiecisset moram. Ita Franci sibi victoriam simul & Carolum è manibus elabi passi sunt, dum Franciscus parum prudens, manu quam consilio melior esset, & ad magna potiùs ostentanda, quàm gerenda natus; atque insuper regeretur à matre, Regni fatali furiâ, cui odium fax, colubri vindictæ cupiditas fuere. *Carolu V. ad Maserias pugnat infeliciter.*

Nec à matre tantùm, sed à subditis, & ἑταίροις se circumagi passus est; cùm enim pax *Francis cus I. al suis se re' finit.*

 eum

eum inter & Carolum per Henricum VIII. Regem Angliæ satis honestis conditionibus procurata esset,& pacta,& Fontarabia ex fœdere repeteretur; qui eam ceperat Regi gratiosus Boniuetus, eidem ineptè persuasit pacem potiùs abrumpere,quàm vrbem reddere, quam nihilominus perdidit, simulque Tornacum,ac se implicuit bello quo gloriam, diuitias, ac libertatem perdidit,equitum alæ aut vrbeculæ, quàm exercitu aut regno regendis aptior.

Mortuus est hoc anno Leo X. 4. Non. Decembr. ex lento veneno huic propinato per cubicularium, aut pocillatorem, de quo tamen nulla est instituta quæstio, ne Princeps aliquis potentior vocaretur in crimen. Vixit annos 45. sedit 8. cum mensibus 8. diebus 20. fefellitque omnes, cùm electus maioris prudentiæ spem iniecisset, minorem probitatis. Luxus quoque in eo reprehensus est, sed supra modum à Lutheranis, qui hunc *Purpuratum, & infulatum Sardanapalum* vocitarunt; à quibus tamen vituperari magna eius gloria fuit. Floruere sub eo viri docti Marsilius Ficinus, Paulus de Middelburgio, Augustinus Iustinianus, Petrus Martyr Anglerius, Ioan. Ekius, Albertus Pighius, Erasmus, omnes huic chari,acceptique; cuius etiam operâ Xantes Pagninus translationi sanctæ Scripturæ incubuit, eique suflecti sunt sumptus ad accuratam editionem necessarij: vno verbo,in Leone Musæ publicum Mecœnatem,& tutelam domui suæ innatam perdidere.

Viri Docti sub Leone.

Emmanuël recepit litteras à Dauide Abyssinorum Imperatore, quæ multùm voluptatis in Europâ bonis omnibus attulere. Nec ita multò pòst Idib. Decembr, mortuus est idem Emmanuel, bellis in Africâ, & Asiâ, tam gloriosè quàm religiosè gestis. Vixit annos 52. cum dimidio, regnauit 26. cum duobus mensibus; eique successit Ioannes III. natu maior iam annum

Emmanuel Lus. succedit Ioannes III.

num vigesimum agens ; sed cui patris virtus excellens, & ab omnibus laudata, minùs profuit ; magnus videri poterat, nisi patrem maximum habuisset.

MVNDI 5575. CHRISTI 1522.

Celebris est iste annus simul & funestus occupatâ per Solymanum Rhodo, & equitibus hospitalariis ex eâ depulsis. Hanc enim Turcus cum trecentis primùm, deinde quadringentis nauibus, & ducentis vel trecentis armatorum millibus obsedit, per Mustapham terrestrium, & Curtoglium naualium præfectos, quibus Philippus Villiericus ex Liladami familiâ cum sex millibus supra hominem repugnauit. Sperabatur ab Occidente auxilium, sed Carolus rebus suis intentus, Franciscus & Henricus inter se commissi, religionis obliti sunt, & Christi. Ipsi Veneti timuerunt displicere Solymano, ac Gabrielem Martinengum nobilem Machinatorem Brixianum, quia subierat Rhodum, bonis omnibus exuerunt. Fauerunt quoque Barbaris Iudæus Medicus magni nominis, & Andreas Amaralus Lusitanus Prior Castellæ, & magnus Ordinis Cancellarius, inimicus Villerij, per quem hosti omnia enunciabantur consilia ; quare mirum non fuit Rhodum pressam domestico, externoque malo, periisse. *Rhodus obsidetur à Turcis a Villerio defensa fortiter.*

Principiò tam malè habiti sunt Turci, vt de obsidione soluendâ cogitarent, nonnihil tamen restituit eis animos præsentiâ suâ Solymanus, ita tamen resistente Villerio, vt sub tanto duce capi posse Rhodum, iam ipse Solymanus desperaret. Iamque conuasabant Barbari cùm per transfugam, & Amaralum moniti sunt expectare tantisper, Rhodios vulneratos, cæsos, rerum omnium egenos diu resistere non posse. Inter hæc Cancellarij proditio paulò tardiùs detecta, deprehenso eius cum litteris seruo, quas eiaculabatur ad Turcos ; hic Baptizatus *Proditores Rhodi.*

ſuſpenſus eſt, Amaralus impœnitens perdidit caput. Medicus quoque detectus obiit Chriſtianus, cùm Eques ætatis prouectæ, diuque religioſus, Iudæum aut Saracenicum animum dæmoni euomuiſſet.

Rhodus deditur Solymano

Initio itaque Decembris Acmetes Baſſa, qui Muſtaphæ ſucceſſerat, videns pæne ſuos omnes cæſos, aut vulneratos, perſuadet Solymano, vt ſpe clementiæ, promiſſiſque magnis Rhodios ad deditionem inuitet. Hi ſine muris, ſine puluere tormentario, pænè vulnerati omnes, ſuis lachrymis vt ſe dederet Villerium compulerunt; honeſtiſſimis tamen conditionibus, & quæ contra conſuetudinem à Turcis ſeruatæ ſunt: videlicet, vt qui vellent abirent, qui remanerent liberi quemadmodum ſub Equitibus viuerent. Ipſe etiam Solymanus Villerium inuiſit, patrem appellauit ſuum, & vt apud ſe viueret inuitauit; egit ille gratias, & Kalen. Ian. conſcenſis nauibus in Cretam abiit. Secuti ſunt eum incolarum Coi inſulæ (hodie *Lango*) quatuor millia, multique Rhodij, qui dominos ſuos equites iam ab annis ducentis atque duodecim relinquere noluerunt. Periere in hac obſidione morbis & fame Turcorum 50. millia, ferro atque vulneribus ſupra ſeptuaginta millia, adeo vt Solymanus eam victoriam Cadmæam appellaret, & huic ſimilem hoſtibus ſuis apprecaretur.

Iſmael Perſa ſuccedit Tamaſus.

Mortuus eſt hoc anno Sammagiæ, non procul à Tauriſio, Iſmaël Perſa, annos tantùm natus vnum atque quadraginta; vir magnus & quem meritò Solymanus reformidabat. Succeſſit ei filius natu maior vndenis Tammaſus, datis amplis Præfecturis fratribus ſuis, Turcis bellis inclytus, & maiora perfecturus, niſi fratres habuiſſet, aut ſaltem cum primogenito magis concordes.

Hadrianus VI. creatur Pont.

Leoni X. ſuffectus eſt Idibus Ianuar. Hadrianus Belga Traiectenſis Batauus, quondam Caroli

roli Quinti præceptor, eidemque percharus, abſens, & in Hiſpaniâ tum degens. Appulit Romam 3 Kalend. Septembr. ſequentique die coronatus antiquum retinuit nomen, dictuſque Hadrianus VI. quo tempore in Vrbe dira graſſata eſt lues, depulſa vt creditur precibus, & ſupplicationibus, non autem Magico Tauri ſacrificio, quod hiſtorici non ſatis religioſi confinxere.

Odetus Fuxius, dictus Lautrechius, Mediolanenſem Principatum fortiter tuebatur, & Mediolani recipiendi ſpes erat; ſed eam aduentus Franciſci Sfortiæ, minoris filij Ludouici Mauri, disjecit. Obfuit plurimùm & fruſtra tentata Papia; ſed res Francicas penitus euertit prælium ad Bicocam, tertio a Mediolano lapide, Heluetiis aut ſtipendia, aut pugnæ copiam temerè depoſcentibus. In hac tria ſuorum millia perdidêre, &, quod caput fuit, ad multos annos innatam in præliis ineundis alacritatem. Odetus ſine pecuniâ, ſine milite, relicto in Italiâ Leſcuto fratre, repetiit Gallias; vbi grauiter increpitus à Franciſco, egrçgiè ſe tutatus eſt, ob non recepta ſtipendia, quæ tamen imperata fuiſſe Iacobo Belnenſi Samblancæo ſummo ærarij præfecto Rex contendebat. Verùm hæc interuerterat auara, & odio in Lautrechium flagrans, Aloyſia Regis mater: & tum vtcumque excuſauit ſe Samblancæus; ſed alio poſtea damnatus judicio publicè ſuſpenſus eſt ſexagenarius, jam ſub tribus Regibus ærarij præfectus, nullius criminis reus, & tantùm quòd rerum ſuarum negligentem Regem, & choreis ac voluptatibus vacantem ſortitus eſſet, dum eius mater auaritiâ, & odio furens, filij ditionem diſſiparet. Leſcutus autem reliquas vrbes Principatus Mediolanenſis perdidit, ſeruatis tantùm arcibus Mediolani, Cremonæ, atque Nouariæ. Periit quoque Francis, ac ſuis ciuibus

Prælium ad Bicocam.

Res Francica in Italia perit.

Genua à Cæsarianis occupata, atque direpta; vbique sub improuido Rege res labare cœperunt.

Lutherus redit Vvitembergam. In Germaniâ Lutherus ex arce, in quâ reclusus vixerat, & quam Pathmon suam vocabat, etiam inuito Friderico Vvittembergam rediit; cui adjuncti, Carlostadius, factus Agricola, & Philippus Melanchthon Pistor. Ille etiam, Archidiaconus licèt, duxit vxorem, cui Epithalamij loco Lutherus Missam ridiculam & turpem occinendam composuit. Celebratæ sunt hæ nuptiæ Germano more, ebrijs omnibus, & saginatis veteris Asinæ carnibus, quam farinæ loco scabiosam è molendino mactari jusserat vicinus Dynasta, submissis deinde eiusdem jumenti auribus & pedibus ferratis, vt intelligerent conuiuæ, quas epulas in hoc conuiuio comedissent. *Carlostadij nuptiæ.*

Lutherus alter Mahometes. Multa quoque tum Lutherus scripsit, aut veriùs euomuit, jam in omnem turpitudinem effusus, & in quam omnem trahebat Germaniam, fornicationem probans, illicitosque concubitus; & ad omne nefas ipse cunctis prælucens, jam prope alter Mahometes. Hominem abominandum fouebant Fridericus Saxo Elector, & Ioannes eius frater; exagitabant Ferdinandus Austrius, & Georgius Saxoniæ Dux; per quos, sicut & Reges Franciæ & Angliæ, non stetit, quominus flamma illa restingueretur. Sed cùm segniores essent, de more, qui eam comprimerent, quàm qui ventilarent, eò creuit incendium vt sopiri non posset, Septentrionem pænè omnem inflammaret.

MVNDI 5576. CHRISTI 1523.

Turbatur Ecclesia Constant. Turbata est hoc anno Ecclesia Constantinopolitana intempestiuâ peregrinatione Hieremiæ Patriarchæ Hierosolymam, & substituto in eius locum Ioannicio Metropolitâ Sozopolitano, & aucto charatzio pendi solito. Hiere-

re-

remias tamen operâ Ibraimi Bassæ amici sui restitutus est sedi, eâ lege vt quingentos aureos adderet; quam summam persoluit Clerus & populus, eo repugnante: excommunicatus Ioannicius obiit, & tumente post obitum cadauere ostendit se non fuisse bruto fulmine verberatum.

Villerius Cretam appellit.

Appulit Cretam Liladamus cum lacerâ classe, grauiter expostulans de Venetis, qui paratas habebant bellicas naues sexaginta, certissimum auxilium Rhodiorum. Perrexit inde Messanam cum apparatu lugubri, vbi & reperit multos equites suos, quibus tantùm nauigia ad transitum defuerant. Mœroris ergo plenus Romam venit amicissimè susceptus ab Hadriano, eoque mortuo cura ei conclauij tradita; mox etiam Viterbium, donec ei Melita concederetur, quam speculam maris Hospitalarij facerent, ex quâ de more vexarent Turcos, quibus internecinum bellum indixerunt.

Borbonius deficit ad Carol. V.

Rebus Francicis in Italiâ collapsis, & arce Cremonensi perditâ, Franciscum turbauit magis Borbonij Ducis Franciæ Conestabilis detestanda proditio. Huius causa fuit Aloysia Regis mater, intentatâ viro forti iniustâ lite de bonis vxoris suæ, quòd nuptias impares animosè repudiasset. Hominem extra se raptum sanare conatus est Franciscus, sed ipsa remedia Aloysia impotens corrupit. Fugit ergo Borbonius dissimulato habitu, ac copiis Cæsarianis præpositus ostendit Francisco, quàm fortem & exercitatum ducem amisisset.

Boniuetus Admiralius mittitur in Italiam.

Turbatus Borbonij defectione Franciscus in Galliâ restitit: misit tamen trans Alpes Admiralium Boniuetum, qui consuetâ Francis facilitate multas recepit vrbes & Mediolanum occupasset, si rei militaris peritior, neque cunctator extitisset. Eodem tempore Hispani Baionam frustra tentarunt: accepere Fontarabiam, malè a Frangeto defensam; qui ob hanc causam

Fontarabia Francis perit.

nobilitatis insignibus exutus est, quòd in huius vrbis propugnatione se minùs nobilem exhibuisset.

Lutherus conuicijs respondet. Exagitata est, de more, per Lutherum Apostatam Germania; cùm ipse gloriaretur se impediisse quominùs Ecclesia Germanica exactionibus & annatis grauaretur. Inuectus est & ipse in Principes ferociter, qui versionem suam Noui Testamenti damnassent; quare in eum insurgere coacti sunt Ekius, Fischerus Roffensis Episcopus, Thomas Morus, Ioan. Cochlæus, Iodocus Clictouæus, aliique eruditi viri, omnes ab eo conuiciis proscissi, quæ nunquam ei, nec aliis hæreticis defuere.

Hæresis Anabaptistarum. Hoc anno prodiisse dicitur hæresis Anabaptistarum, authore Nicol. Stokio quondam Lutherano, vel Baltazare Pacimontano; sic dicti, quòd adultos rebaptizarent, cùm credere possent: dicti sunt aliter Enthusiastæ, quòd vitam austeram, & piam præ se ferrent, omnibus tamen vitiis, hæreticorum more, contaminati.

Gustauus Sueciæ Lutheranus. Tum Lutheri virus hausere Gustauus Sueciæ primùm Gubernator, deinde Rex, successor Stenonis: Fridericus item Dux Holsatiæ, patruus Christerni Daniæ Regis, cui etiam successit in Regnum. Sic Septentrio infici cœpit erroribus, qui nullis adhuc artibus, nullâ curâ extirpari potuere.

Hadrianus VI. moritur. Obiit hoc anno Hadrianus VI. annos natus 64. cum dimidio, sedis suæ anno primo cum mensibus 8. diebus 6. ex veneno, vti creditum est. *Nihil sibi infelicius in vita, quam quòd imperaret, duxit*, sicut legitur in eius Epitaphio; vir ad litteras, quàm ad Pontificatum aptior.

S. Thomæ corpus inuentum. Inuentum est hoc anno in Indiâ S. Thomæ corpus in ruderibus antiquæ vrbis Meliaporis, delatumque corpus eius Goam, cum lanceâ quâ confossus fuit, & baculo, quo peregrinatus erat. In huius honorem vrbs reparata est

in

in vberi ſolo, & ad commercia ob ſitum peropportuno: verùm ad eam renouandam plus pietas, & religio valuit.

Hadriano VI. ſuffectus eſt Iulius Medicæus, poſt longam altercationem inter eum & Pompeium Columnam, nec niſi tædio diuturnæ incluſionis, & timore hyemis imminentis abruptam. Patruelis is fuit Leonis X. cùmque Iulius dici vellet, euicere amici; vt potius Clemens VII. diceretur 6. Kal. Dec. Vir grauis, moderatus, diligens, annos natus 46. & dignisſimus Pontificatu, niſi ipſum prenſaſſet ambitioſiùs. *Clemens VII. creatur Papa.*

MVNDI 5577. CHRISTI 1524.

Pulſi ſunt hoc anno ex Inſubriâ Franci, Bonniueti Ducis imprudentiâ, proditione Francorum, qui omnia Borbonio ſignificabant. Boniuetus ad Eporediam dum copias reducit vulneratus, curam exercitus committit Baiardo, & Chabaneo Vendeneſſo: ſed hic interfectus eſt, ille grauiter vulneratus faciem ſibi in hoſtem obuerti juſſit, obuiumque Borbonium conſolatorem vti proditorem repulit, eumque de fatis Coriolani, Themiſtoclis, Cæſaris admonuit, qui armati in patriam turpiter periêre. Hoc viro meliorem & fortiorem ætas iſta vidit neminem, & cui nihil optari potuit præter Regem, qui eius fortitudine & peritiâ militari ſapientiùs vteretur. *Victi Franci ad Eporediam.*

Actum de pace inter Franciſcum & Carolum, arbitro Henrico VIII. aut potiùs Volſæo Cardinali Eboracenſi Epiſcopo, & Cancellario regni; ex quo Rex pendebat totus, eòque elatus ex tenuibus initiis, vt jam præcipitium reformidare deberet. Hæc tandem conſilia pacis diſcuſſa ſunt; Borbonius ingreſſus in Galliam, Aquas Sextias, & minora oppida cepit. Repulſus Maſſiliâ, adueniente Franciſco maturè ſe recepit in Italiam, quò eum Rex cum luculento *Borbonius Franciã ingreditur armatus, & ex eâ eijcitur.*

exer-

exercitu secutus est. Mediolanum facilè occupauit; arx tamen ab Hispanis seruata est. Inde Boniueti consilio, ex quo pendebat totus, Papiam obsedit, in quâ inclusus erat Franciscus Sfortia Dux Mediolanensis cum Antonio Leuâ Hispano, & luculento equitum peditumque præsidio: per quos iniecta foret vrbis capiendæ prudens desperatio, nisi sperare contra spem atque rationem Franciscus, eiusque aulici, homines temerarij, consueuissent.

Perdurarunt in Germaniâ de religione tumultus, multis habitis Conuentibus Nurembergæ, Ratisponæ, Spiræ. Initæ quoque disputationes acerrimæ; quando & in hoc concertationum æstu Lutherus habitum Monachi posuit, simulque cum Augustinianâ veste reliquum moderationis, & fictæ sanctimoniæ, jam se publicè turpissimum, & gnauiter impudentem Apostatam, dictis, factisque professus.

Lutherus vestem Monachi abijcit.

Orti sunt hoc anno Clerici Regulares Theatini dicti; quibus initia dedere Petrus Caraffa nobilis Neapolitanus, Episcopus Theatinus, & Marcellus Cajetanus Tieneus nobilis Vicentinus Protonotarius. His cùm vsus esset Hadrianus Pontifex ad emendandos Ecclesiasticorum mores, placuerunt quoque Clementi VII. & adjunctis sibi duobus sociis, permissi sunt instituere Clericorum Ordinem ad emendationem Ecclesiæ; adeò inopes, vt oblatis tantùm spontè, non quæsitis eleemosynis alerentur, rati sibi vnam Dei gloriam quærentibus nihil defuturum. Sic Ordo parum amplificatus est, refrigescente jam in Christianornm animis charitate.

Theatinorum Ord.

In Regno Mexicano Martinus quidam Valentinus cum 12. Monachis verbo, & miraculis promouit Fidem; factusque Vicarius Pontificis coëgit Synodum, in quâ decretum, quod Christianis nouis vna tantùm relinqueretur vxor; sicque inita inter vnum & vnam con-

Mexicanus ager recipit.

ju-

jugia, pignus esset & arrha veræ Christianitatis.

Britones & Normanni jam ab anno 1504. dum vacarent piscationi Asellorum Marinorum, *des Morues*, promontorium & insulam Britonum detexerant *l'Isle du Cap Breton*. Hoc anno exinde ad Floridam lustrauit Ioannes Verrazzanus Florentinus, sub auspiciis Francisci I. vnde eam regionem Nouam Franciam dixit, & Canadensem, à fluuio magno qui eam alluit, dictus *Canada*, & postea S. Laurentij. Hic autem cùm anno sequenti iterum in easdem oras redijsset, exscensione factâ, vt terras in Septentrionem detegeret, à Barbaris captus & voratus est. Posthæc regio accuratiùs detecta nobilem eduxit Ecclesiam, multis sudoribus, multoque sanguine, de more, stabilitam.

Franci nouas regiones detegunt.

MVNDI 5578. CHRISTI 1525.

Iubilæum hoc anno raro & tenui concursu Romæ celebratum est, ob Italica bella, & hæreticos Indulgentias allatrantes, dum Catholic augere crimina sua, quàm ea relinere satagunt.

Iubilæum celebratū

Pugna hoc anno ad Papiam commissa est, quam dissuadebant omnes periti rei militaris, & censebant discedendum esse in tuta loca, donec hostilis furor deferuesceret: sed præualuit Admiralius Boniuetus, in regni perniciem ab Aloysiâ elatus ad summa, & ex quo Rex tantùm pendebat, imprudens ex imprudentiore. Itaque pugna inita est ab Hispanis 6 Kal. Martij, tumultus à Francis, & Heluetiis pristinæ virtutis oblitis, qui vix viso hoste pedem retulere. Alenconius in extremo agmine non vidit hostem, Rex ferociùs quàm fortiùs pugnans, ore, manu, femore saucius, equoque suffosso captus est, cum Henrico Nauarræ Rege alijsque proceribus. Boniuetus, ne veniret in Borbonij manus, in confertissimam irruens aciem,

Papiensis pugna, in qua captus Frăciscus I.

aciem, non inultus occubuit cum Palissio & Lescutio Marescallis, multisque viris magni nominis. Octo Francorum millia aut ferro, aut in Ticino fluuio periere: ex hostibus vix septingenti cæsi, inter quos Ferdinandus Castriotus equitum Præfectus, Magni Scanderbegi pronepos, Regis interfectus manu. Franciscus, vt se dederet Borbonio, adduci nunquam potuit: venit ergo in Lanoij manus, liberaliter habitus, & vt tantum Regem deceret; quando & oblitus sui, obtinuit vt pueri ephebi Franci ex Italorum manibus eriperentur, darenturque Hispanis apud quos castiùs seruarentur. Ad eius pedes aduolutus Borbonius veniam petiit, excusauitque factum, ad quod ab Aloysiâ impulsus esset; jam expertus vltionis suæ dulcedinem multo felle dilutam fuisse.

Consilium optimum Episc. Oxomensis. Ex hac victoriâ tantum timoris cepit Clemens, quàm Carolus voluptatis: huic autem vtile dedit consilium, & valdè pium, Confessarius Episcopus Oxomensis, vt honestis conditionibus cum Francisco pacisceretur, & ambo communibus armis inuaderent Turcum; quod Fridericus Toletanus Albæ Dux tam superbè, quàm irreligiosè discussit. Itaque propositæ captiuo conditiones graues, quas constantissimè repulit, paratus in carcere mori potiùs, quàm eas subire: obtulit nihilominus quæ justa æquis rerum æstimatoribus viderentur, & quæ postea duritas Caroli vix potuit extorquere.

Franc. I. transfertur in Hispaniam. Interea alienatus est à Cæsare Henricus VIII. operâ Volsæi, qui semper in Franciscum benè affectus fuerat. Missus ergo in Hispaniam, & Madritum Franciscus, primùm liberaliter habitus. Piscarius quoque iratus Cæsari, proditionem molitus est, quam postea retexuit, magno coniuratorum damno, sed potissimùm Clementis, & Ducis Mediolanensis, qui a b ipso Piscario exutus est suo Principatu. Mortuus est tamen paulò post idem Piscarius ex febre Ecticâ,

plaudentibus bonis omnibus, perfidum hominem proditionis suæ fructu caruisse.

Ægrotauit inter hæc Madriti periculosè Franciscus; quare suadentibus medicis eum inuisit Carolus, eique spem libertatis iniecit; exinde meliùs habuit, certus tamen non exire de carcere nisi conditionibus honestis. Tum etiam venit in Hispaniam Ludouicus Borbonius; cùmque huic peteret hospitium Carolus ab Hispano nobili, hic obtulit quidem domum suam, sed mox euertendam, vel comburendam, quòd inquilinum proditorem texisset. *Ægrotat hic periculosè.*

In Germaniâ Enthusiastæ seu Anabaptistæ magnos concitarunt motus, & rusticulos primùm in Clerum, deindè & in suos Principes armarunt. Itaque missæ in eos copiæ, centum quinquaginta millia conficiunt; quam cædem probauit Lutherus, qui antea eorum rebellionem probauerat, ne iis inuolueretur; jam enim in eorum concitatores agebatur legibus atque ferro. Nicol. Stockius, dictus Pelargus, inter mendicos fugitiuus obierat: errabat Baltazar Hubmeierus Pacimontanus, tandem post longum carcerem 1528. Viennæ flammis exustus, vxor eius aquis submersa; ambo per ignem & aquam ad maiora supplicia, & diuturniora transituri. *Enthusiastæ seu Anabaptistæ.*

Eodem tempore Zuinglius Sectam procudebat suam inter Heluetios, auctus jam Carlostadio, Lutheri desertore; quem ab eo calamitates abduxerant, & inopia, cùm factus agricola, lignator, & propola, vnde viueret non haberet. Basileæ quoque suam Hæresin spargebat Io. Oecolampadius S. Birgittæ Sacerdos, & Monachus Apostata. Hi cùm vires suas coniungere cum Luthero aduersus Ro. Pontificem peroptarent, vt ministri dæmonis, ab eius fautore reiecti sunt: nec enim tetræ huius belluæ sectatores facilè conueniunt. *Zuinglius sectam suam procudit.* *Oecolampadius, hæreticus.*

Lutherus, Mortuo Friderico Electore ex calculi *Lutherus ducit vxorem.*

culi doloribus, quasi solutus importuno monitore, vxorem ducit Catharinam à Borâ, monialem nobilem, inter scholares Vvittembergenses diu turpiter volutatam: quas nuptias improbarunt multi; sed inter cæteros Angliæ Rex Henricus VIII. qui Lutherum seuerè admonuit, ipse postmodum dementatus per Annam Bolenam nobile Scortum, atque eius vestigia turpiter & impurè sectatus.

Lutherani molles. Tunc exorti videntur molles Lutherani, cùm Philippus Melanchthon Philippum Hassiæ Landgrauium pertraxisset in hæresin, eique persuasisset nihil immutare de ritibus Ecclesiæ, ideoque dicti Melanchthonici, Catholicis similes, aut potiùs simiæ Catholicorum.

Teutonici equites extincti. Hoc anno Albertus Magister Equitum Teutonicorum & Crucigerorum extinxit ordinem suum in Prussiâ, factus Lutheranus, acceptâque hæreditariâ Prusiâ Ducali seu Orientali (cuius caput Regio mons) ab auunculo suo Sigismundo. Sic magistrum suum Lutherum imitatus est Albertus, ductâ anno sequenti vxore Dorotheâ, Regis Daniæ filiâ, factus deinde liberorum ex carne pater, non in Spiritu, & Christo, Cruciferorum.

Primus hæreticorũ Martyr. Parisiensis Senatus, ne serperet Lutherana pestis prouidit, eoque anno Iacobum Paurinam Picardum Bononiensem pannorum textorem flammis exussit; quem Beza Protomartyrem suorum dixit, nequaquam altiùs petito suæ Synagogæ exordio.

Secta Libertinorũ. Erupit & tum secta Libertinorum dicta, autore Quintino sartore Picardo, cuius præcursor fuit Coppinus Insulanus, Catabaptistarum soboles, & in quibus Gnostici & Valentiniani afflati Luthérano spiritu reuixere. His affinis Dauid Georgius vitriarius Gandauensis, qui se tertium Dauidem asserebat, & Messiam verum Dei filium, non ex carne, sed spiritu; deliri omnes atque fanatici, simulque turpissimi, ideo-

que

que passim flammis aboliti, atque purgati.

Neque tamen tum Deus suæ defuit Ecclesiæ, opposuitque spurcissimis homuncionibus cœtum carnis inimicissimum, & Christi patientis imaginem, Ordinem Capucinorum, ita dictum à caputio ex quadrato panno confecto. Huius author fuit Matthæus de Bassio Vmber Sacerdos Minorita, apud montem Falconium, in agro Piceno, visione quadam excitatus; cui se adjunxit anno sequenti Ludouicus Forosempromensis item Minorita, ex quibus iste celeberrimus Ordo processit: quem tamen hi duo deseruere, vt Dei non hominum opus haberetur. Quòd autem inepti quidam faciunt huius Ordinis authorem Bernardinum Ochinum, aut certè eum primis eius quatuor conditoribus accensent, Chronologiæ saltem ignari sunt; cùm hunc Ordinem confirmarit Clemens 1528. eum subierit Ochinus 1534. & cùm in eo jam supra 300. fratres numerarentur, nec eum homo nequissimus reliquerit, nisi 1542. vt ostenderet ex optimis quibusque deterrima fieri.

Ordo Capucinorũ.

Detecta est hoc anno á Francisco Pizarro Hispano, duce Regio, Peruana, cuius caput Cusco Yncarum Sedes; quam intra annos octo Hispanico adjunxit Imperio, cæso contra datam fidem Atalipâ eius Imperatore. Quàm autem fuerit hæc regio diues ex aliis edisces, sicut & cædes horrendas ab Hispanis factas in his regionibus, quas Bartholomæus *de las Casas* Dominicanus Episcopus Chiapæ in Orbe Nouo libris complexus est; vt tamen suspicor ex cupiditate promouendæ expeditionis suæ in hunc Orbem, quam & infeliciter suscepit, & miserabiliter exsecutus est, vir ad magna dicenda, quàm gerenda paratior.

Pera na regio detecta à Pizarro.

MVNDI 5579. CHRISTI 1526.

Solymanus, veritus ne post captam Rhodum coirent Principes Christiani, Ludouico Hungariæ

Ludouicus Hungar.

à Turcis cæditur. riæ Regi pacem offert; quam ille recusat, suadente Clemente, ac Venetis. Ingreditur itaque Hungariam cum 300. armatorum millibus Solymanus, vt Annales nostri, vt Turcici cum 50. vel 60. millibus, cui occurrit cum 25. millibus Ludouicus, Duce Paulo Tomoreo Archiepiscopo Colocensi Minoritâ, fortiori duce, quàm prudente, & 4. Kal. Sept. prælium conserit. Victus cum ingenti strage suorum interiit in palude mersus Ludouicus annos natus 20. periit & Paulus, cum multis Episcopis, atque Baronibus, & magnâ parte nobilitatis; cæsi omnes, aut capti duces præter Annibalem Cyprium copiarum Pontificiarum præfectum; latè vastata Hungaria, cæsi vel abducti 300. millia Christianorum: & ne vlteriùs progrederetur Turcus impediere in Asiâ motus excitati à quodam Calendero Zelebe Monacho Saraceno, cui se multi Bassæ coniunxerant; sed hic demum victus ab Ibraimo Bassâ morte suâ pacem Turcis, metum Christianis reddidit.

Ferdinandus succedit Ludouico. Ludouico succellit Ferdinandus Archidux frater Caroli V. operâ Stephani Bathorij Palatini, & Mariæ relictæ Ludouici, reiecto Ioanne Zapolio Vvayuodâ Transylvaniæ, qui Rex quoque acclamatus fuerat. Malè tamen nouum seruauit Regnum Rex nouus, amisitque Bosniam, & Croatiæ partem, quas Turcus occupauit. Quominus enim Hungaris succurreretur Lutherus inhibuit, distractâ in sectas Germaniâ, & in quâ plus calamis, quàm armis certabatur, commissis etiam inter se heterodoxis, nullo alio operæ pretio, quàm vt omnes furere, atque insanire crederentur.

Lutherani expulsi. Sigismundus Polonus Fidem restituit Gedani, vnde anno superiori depulsa erat, autoribus facti capite mulctatis. In variis quoque locis cremati Lutherani restrinxere hæresin, vbique hoc tempore sese blandiùs insinuantem, vt postea atrociter debaccharetur.

Duris

Duris conditionibus emissus Franciscus I. datis duobus filiis suis obsidibus, pacta cum Cæsare cunctatione eludit, & cum Pontifice, Sfortiâ, ac Venetis fœdus init. Sed plus sociis suis nocuit, quàm sibi profuit Rex, quem carcer non effecerat sapientem. Exutus enim Sfortia Principatu, etiam arcem Mediolanensem reddere compulsus est: vexatus à Columnis Cæsarianis Pontifex, direptâ supellectile in castrum S. Angeli se recipere coactus est; neglecta Ecclesiæ fulmina. Interim Franciscus & Carolus magnas copias comprarunt; & hoc quoque anno Lanoius cum classe Hispaniâ Caietam appulit; &, quod caput erat, cum Caroli sapientiâ, & felicitate, quam Francisci imprudentiæ, & calamitatibus opposuit.

Frãciscus I. liber emittitur.

Lanoius appellit Caietam.

MVNDI 5580. CHRISTI 1527.

Funestus fuit hic annus direptione Romæ: quando Ludouicus Borboniu ad oppugnandum Pontificem perrexit; vt sacrilegus diceretur, qui iam proditor erat; & Ecclesiam inuaderet, qui iam patriam bello appetiisset. Igitur 3. Non. Maij ad Vrbem castra locat eam sequenti die expugnaturus: quod & præstitit ipse scalam ferens ad murum, vt eum transcenderet; sed sclopeto ictus, pugnandi, viuendique finem fecit. Ita periit vti miles gregarius Dux maximus, quem animi impotentia patriæ proditorem effecit, desperatio diuini humanique iuris contemptorem, mors impia, atque sacrilega, inferorum ac Dæmonis victimam. Eius tamen morte non est militum restinctus ardor ad prædam; sed vltionis adiunctâ causâ succensus, Philiberto Arausicano Duce cum ventilante. Itaque per vim à furentibus Vrbs occupata, obuij quique armati, inermesque trucidati, cruciati, nobiles atque diuites, matronis & virginibus

Roma capitur, ac diripitur, cæso Borbonio.

etiam

etiam ſacris ereptus pudor, reliquiæ Sanctorum deiectæ, combuſtæ, diſſipatæ, ſanctiſſima Eucharistia conculcata, quodque inſtar omnium malorum fuit incenſa Bibliotheca Vaticana; adeò vt non à Chriſtianis, ſed ab Ottomanis vrbs capta putaretur. Certè tum Lutherani quo eſſent animo in Pontificem & Eccleſiam oſtenderunt, nulli non parcentes contumeliæ in Antiſtites & Sacerdotes, quorum multi ex plagis, & vulneribus interiere; & Lutheranis permixti Hiſpani, & Itali, cum lupis canes vlulare cœperunt. In hoc rerum ſtatu Clemens obſeſſus in Arce S. Angeli, duriſſimis conditionibus ſeſe dedere compulſus eſt: cuius audito caſu Florentini Medicæos expulere, & antiquam reſtituere Reip. formam, desjectis Leonis & Clementis imaginibus. Carolus V. contrà, in ſuo ſinu gaudens, de capto Pontifice, atque Româ, magnum mœrorem præ ſe tulit, habitis etiam publicis ſupplicationibus; nihilominus illum deportandum curaſſet in Hiſpaniam, niſi ab Epiſcopis ſuis, Henrico VIII. & Francis impediiſſet timor; eum igitur emitti iubet è cuſtodiâ, ſed iis conditionibus quæ à Solymano expectare debuiſſet; ad cuius ſceleris auditionem dicitur etiam Turcus exhorruiſſe.

Clemens captus emittitur.

Verùm vt Pontifex imperatam pecuniam repræſentaret, ſex Cardinalatus addicere pretio compulſus eſt, & decimas, atque Eccleſiæ bona abalienare: neque tamen ex Hiſpanorum manibus abiiſſet, niſi ementito habitu fugiſſet, & per varios caſus ad Lautrechium perueniſſet. Sic mulctata Roma, ſic Pontifex; prænunciatis tamen antea per viros bonos his calamitatibus, vt à Deo immiſſa eſſe nemo dubitaret.

Roma & Clemens à Deo multi crat.

Interea acriter ſcriptis certabatur in Germaniâ; Lutherus parcebat nemini, non Tyaræ, non coronis; viciſſim ipſe impetebatur à multis,

Lutherani molles & rigidi.

multis, sed omnium generosissimè ab Erasmo, qui sic furentem retudit *de seruo liberoque Arbitrio*, vt os obturatum sibi, atque magistro, taciturnitate suâ Lutherani faterentur. Accidit & id mali Luthero, quòd tum Philippum suum Melanchonem perdere visus sit, factum Ducem Semi-Lutheranorum, & Mollium, qui & postea Adiaphoristæ, & Confessionistæ dicti, nempe à bello Smalcaldico, & consessu Augustano: his autem oppositi Rigidi Lutherani aliter Illyricani, à Matthiâ Flacco Illyrico, antea Philippi discipulo, postea hoste capitali, quia sic eius res, & superbia exigebant.

Comitia Parisiensia de Frãcisco redimendo.

Exeunte anno Comitia Regni Parisiis celebrata sunt, in quibus se Rex paratum ostendit ad redeundum in carcerem: verùm id facere prohibitus est, vt & dare Burgundiæ Ducatum. Oblata tamen vicies centum aureorum millia, ad filios eius redimendos; quibus si contentus Carolus non esset, pronunciatum est, cum esse appetendum bello, liberandum Pontificem; admonito tamen Rege, vt quibuscunque posset honestis conditionibus cum Cæsare victore, & felici, miser ipse victusque pacisceretur.

MVNDI 5581. CHRISTI. 1528.

Frãciscus I. Carolũ V. prouocat ad singulare certamen.

Indictum est hoc anno Carolo V. ab Anglis & Francis fecialibus bellum. Idem quoque prouocatus est à Francisco I ad singulare certamen; sed elusit hanc prouocationem Cæsar, tantum Francisco superior ingenio, quantùm viribus corporis huic erat inferior.

Occupatur à Francis regnum Neapol. & perditur.

Lautrechius cum exercitu ingressus Regnum Neapolitanum, ex innatâ leuitate gentis vrbes omnes occupauit, præter Neapolim, & Caietam; immo & illam obsedit. Ad eam Philippinus Auria Genuensis, Andreæ nepos, classem Hispaniensem deuicit, Hugonem Moncadam

Pro-

Proregem occidit, multos proceres cepit, quos ad patruum Andream misit Genuam. At Andreas relicto Rege, ad partes Cæsaris transiit, & Franciscus adeo malè rebus suis prouidit, vt victoriæ huius fructum omnem perderet. Periit quoque in obsidione Neapolis Lautrechius, periit & Petrus Hispanus aliique permulti magni viri, postea sepulti Ferdinandi Gonsalui Nepotis munificentiâ, & sumptibus, vt virtutem hic etiam in suis hostibus coleret. Tumulatus quoque ibidem Moncada, cui præda Romana non fuerat satis, facto functus inhonoro, vt & alij omnes qui Romam expilarant, proiecti in ignes virgarum instar à Deo, cùm his filios suos grauiter verberasset.

Inchoatur diuorcium inter Catharinam, & Henricū VIII.

Funestus est hic quoque annus inchoato Henrici VIII. cum Catharinâ Caroli V. materterâ, diuortio; cui dedit initium impius Cardinalis Volsæus. Hic cùm videret Regem despicere vxorem suam, ex quâ tamen Mariam susceperat, quam sibi destinarat hæredem, illi suspicionem iniecit vtrùm verum esset atque legitimum eius matrimonium, eique Margaritam Alenconiam Francisci I. sororem obtulit. Verùm Rex impudicus in Annam Bolenam coniecerat oculos, fœminam non venustam, sed staturâ, cantu, fidibus, facetiis, non illiberalem. Hanc quidam Scortum nobile Parisiis fuisse volunt, immo & susceptam ex Henrico de adulterio, qui matrem eius aliquando deperierat; quod tamen nihili fecit, admonitus ab aulico Scurrâ cum non plus peccaturum si matrem iniret & filiam, quam si in prandio gallinam, in cœnâ pullam eius comedisset. Impetrati ergo ab Henrico de suo matrimonio cum Catharinâ Iudices Laurentius Campeius, & Thomas Vvolsæus Cardinales, iussi tamen moras nectere, nec pronunciare, nisi nouam à Pontifice facultatem

Henricus VIII. Annam Bolenam deperit.

tatem

tatem obtinuisset. Sperabat enim Pontifex negotium tempore, & patientiâ, extingui posse, quod impetu & celeritate insanabile redderetur.

Confirmatus est hoc anno à Clemente V. Non. Iulij Ordo Capucinorum, multique in eum recepti, pietate suâ & ardentissimis concionibus mortales ad pœnitentiam impulerunt, quam præferebant in corpore, & exoptandam esse, exemplis melius, quàm verbis ostendebant.

Ordo Capucinorum confirmatur.

MVNDI 5582. CHRISTI 1529.

Sub initium huius anni diu sperata pax affulsit inter Pontificem, Carolum, & Franciscum, sed sensim hæc curanda erat. Primùm initum fœdus inter Clementem & Carolum, causâ Catharinæ & Henrici Romam aduocatâ; item inter Carolum & Franciscum, grauibus quidem conditionibus, sed ferendis, pace conciliatâ Cameraci, magno bono Christianitatis.

Pax inter Papam, Carolum, & Franciscum inita.

Paulò post appulit Genuam Carolus V. cum 10. millibus armatorum, aliunde Vvitembergus cum octo millibus Germanorum. Italis omnibus territis metum absterfit Caroli & Clementis Bononiæ congressus quo turbæ omnes Italicæ compositæ sunt; redditus Principatus Sfortiæ; sed certis conditionibus; à Venetis emuncta pecunia; Florentinis sua in Medicæos contumacia magni stetit. Sed vt de iure suo, & expectatione multa remitteret Carolus V. effecit Solymanus imminens Austriæ, effecit & Lutherus domesticum malum, & Turcico longè perniciosius.

Italiæ pax redditur.

Henricus Volsæum, à quo se delusum putabat in causâ sui Matrimonij, exuit Cancellarij dignitate, & relegat Eboracum. Hic bonis pænè omnibus spoliatus, cunctis in eum miserum irruentibus, & vocatus Londinum, vt causam lezæ Maiestatis dice-

Volsæus ab Henrico exauctoratur.

et, in itinere ex dysenteriâ obijt; vir ingenio, solertiâ, criminibus magnus, quo tamen stante Anglia floruit, deiecto præcipitauit. Tractatum est deinde diuortij negotium inter Theologos, & viros eruditos; Rex suos habuit, sed sceleratos omnes; Catharina probos tantùm, & amantes veritatis: inter quos cùm emineret Thomas Morus, eum Henricus Cancellarium creauit, vt ad partes suas pelliceret. Stetit & à Reginâ Reginaldus Polus Regis consanguineus, magnæ expectationis, & doctrinæ iuuenis, sed adhuc majoris constantiæ, qui & mortem sibi paratam Regis manu neglexit, ne veritati defuisse videretur.

Causa matrimonij Catharinæ excutitur.

Turbæ magnæ sunt inter Heluetios concitatæ propter Zuinglium, & Missam abolitam; propter quas Erasmus Basileam reliquit, ac venit Friburgum Brisgauiæ, in ditionem Ferdinandi. Ab aliâ parte statutum Spiræ, vt vbique decretum Vormatiênse seruaretur, nec innouaretur quidquam donec Oecumenicum Concilium celebraretur. Cui cùm Ioannes Elector Saxoniæ, Georgius Brandeburgicus, Philippus Landgrauius Hassiæ reclamassent, appellati sunt Protestantes, quod nomen deinceps ad Lutheranos & Sectarios transijt, & quod politiæ tantùm erat, factum est religionis.

Protestantes in Germania.

Celebratum est hoc anno Colloquium Marpurgense inter celeberrimos huius temporis Heterodoxos, quod dissolutum est negante Luthero Zuinglium appellare fratrem. Postea Protestantes Smalcadiæ conuentum egêre, rati eos deinceps quasi hostes excipere, qui doctrinæ repugnarent suæ; mutuoque inter se fœdere deuincti de Turcis nequaquam cogitarunt: quos in Germaniâ versari, & potentiores esse exoptauit Lutherus, jam Ottomanis deterior, & reformidandus magis.

Colloquium Marpurgense, & Smalcaldicum.

Hoc autem tempore Ioannes Vvayuoda exclusus

Turcus irrumpit in Hungariam.

ſus regno per Ferdinandum Auſtrium Solymano ſeſe ſubmiſit, tributum pollicitus ſi per eum reciperet regnum. Igitur cum magno exercitu Turcus adfuit, hoc eſt cum ducentis millibus armatorum, ac eodem impetu Quinqu Eccleſias, Albam Regalem, Peſtum, Budam, Strigonium, Altemburgum occupauit, ac reliquis ſeſe certatim dedentibus, Viennam etiam obſedit & eam oppugnauit grauiter; verùm fortiùs tutatus eſt Philippus Palatinus Rheni. Quare Solymanus poſt 20. dies acerrimæ oppugnationis, deſideratis ſuorum 60. millibus, receſſit, minatus citò redire cum maioribus copijs; ſed illud citò, duodecim annos tenuit.

Vienna Auſtriæ oppugnatur, & defenditur.

MVNDI 5583. CHRISTI 1530.

Hoc anno coronatus eſt Carolus V. Bononiæ, creauitque Mantuanum Ducem Gonzagam, Mediceos reſtituit Florentiæ, dato illi duce Alexandro Pontificis nepote, cum Margaritâ Cæſaris nothâ. Adjudicauit quoque Ferrarienſi Duci Rhegium, & Mutinam, fremente licèt Clemente, cuius jam iracundiam nihili Carolus victor faciebat.

Carolus V coronatur Imp. Bononiæ.

Celebrata ſunt hoc anno, Cæſaris juſſu, Auguſtana Comitia 6. Idus April. ad quod proteſtantes acceſſere, immo & Zuingliani datâ fide. Confeſſionem concinnauit Melanchthon ex articulis 17. Lutheri, qui ijs non interfuit, ne Pontifici inſultare videretur; ſed ipſe Carolus 17. Kal. Iul. capite nudo, & ardentiſſimo Sole, ſupplicationi, manu præferens facem. Hic poſt multas tergiuerſationes initum inter Catholicos fœdus pro ſeruandâ Fide, vt inter Heterodoxos: datumque omnibus ſpatium ad 17. kal. Maias, vt de re tanti momenti omnes conſultarent, & paratiores ad pacem atque concordiam accederent.

Auguſtana Comitia.

Pax stabilita inter Fran. I. & Carolum V.

Hoc tandem anno recepit liberos suos Franciscus, & sibi desponsatam Eleonoram sororem Caroli, relictam Emmanuelis. Paulò pòst obijt Margarita eiusdem amita Belgij procuratrix., cui succeffit Maria relicta Ludouici Regis Hungariæ; quando in Flandriam exundauit Oceanus ruptis aggeribus, in Vrbem Tiberis, eluuione vtrobique metuendâ, & valdè damnosâ.

Moritur Sanazarius.

Obijt hoc anno Actius Sincerus Sanazarius Neapolitanus vates insignis, vitæ suæ 72. comes indiuiduus Friderici Siciliæ Regis in Galliâ, vbi hic Ducatum Andegauensem ex fœdere receperat. Huius ingenio, atque eruditioni multa concessit Ludouicus XII. eique in patriam restituto bona reddenda curauit, exteris, de more, longè chariori, & acceptiori.

Melita concessa Equitibus S. Ioan.

Concessa est denique à Carolo Equitibus S. Ioan. Hierosolymitani insula Melita cum vicinâ Gozo 7. kal. Maias sub feudo vnius accipitris quotannis proregi Neapolitano persoluendi, & professionis clientelæ, quoties nouus Princeps adiret regnum. In eam appulsi Equites 9. kal. Nouemb. exinde traxere nomen, Ottomanici faces Imperij, quos tantùm Turcæ despiciunt verbo, dum Piratas appellant; sed illi horum conuicia egregiè ferro, flammisque retundunt.

C A-

CAPVT IV.

DECAS QVARTA.

Ab anno Christi 1530. *ad* 1540.

MVNDI 5584. CHRISTI 1531.

IN Comitijs Coloniæ celebratis electus est Cæsar Ferdinandus, & coronatus Aquisgrani 3. Idus Ianuarij, Ioanne Saxone reclamante, cum Protestantibus, qui & Regum Franciæ, & Angliæ, implorarunt auxilium: immo & Smalcaldiam rursus conuenientes de suâ defensione deliberarunt, si inuaderentur à Catholicis, eorumque causam seditiosissimis libellis defendit Lutherus. Ferunt Franciscum eis opem esse pollicitum, sicut & Vvayuodæ Transyluano, si hæc Christianitati non incommodaret. Scribunt aliqui ab eo sollicitatum esse Solymanum, quod nec inficiari possumus, nec Hispani probare; certè de eius animo damnis efferato, & non satis prudenti, omnia Carolo reformidanda videbantur.

Ferdinandus creatur Rex Ro.

An Frã. I. Turcas sollicitarit.

Circa hoc tempus restitutæ sunt in Franciâ & Parisijs litteræ, authoribus Guill. Budæo viro doctissimo, & Iano Lascari Græcorum eruditissimo. Electi quoque Professores Franciscus Vatablus, *Vvatebled*, Hebraicæ, Petrus Danesius, & Iacobus Tussanus Græcæ linguæ Professores, Mathematicarum disciplinarum Orontus Fineus, alijque excellentes viri in Medicinâ, & Philosophiâ, & liberalibus artibus, à quibus factum est vt Rex, indignus licèt, ab omnibus gentibus magnus haberetur: adeo Principibus vtile, viros eruditos colere, ex quibus eorum gloria pendet, alioquin, vt in Ludouico XI. vidimus, interitura.

Litteræ Parisijs restitutæ.

Quinque Pagi Heluetiorum (Cantones vocant) Lucernates, Vrienses, Suitienses, Vnderualdenses, & Zugenses, egregiè Catholici, malè accipiebantur à Tigurinis, & Bernatibus Sacramentarijs, quorum præcipua erat potentia. Itaque ijs denunciatum est bellum 4. Non. Octobr. quo quater victi, eodem mense, licèt numero plures, & Basileensium, ac Schaffusentium auxilio fulti. Primo autem prælio quod 5. Id. Octobr. commissum est, pugnans cecidit Zuinglius, accepto lethali vulnere, oblatus judicibus vt proditor & hæreticus, confiteri negans, flammis exustus est annos natus 44. cor eius nunquam ardere potuit, cineres magnâ religione collecti à suis, ac deinceps culti. Nec ita multò pòst Oecolampadius in lecto repertus est mortuus, vel à Dæmone, aut ab incestâ coniuge strangulatus: huic successit Henricus Bullingerus Sacerdos Apostata, quem vt alios Sacramentarios capitaliter oderat Lutherus, vt afflatos à Dæmone, cuius ipse conuiua fuit.

Zuinglius cadit in Bello, & comburitur.

Oecolampadius extinctus.

Eodem anno bellum Heluetícum terminatum est victoriâ quam retulere Quinquepagani de Tigurinis, vt Templum & Virginis in Eremo seruaretur. Cecidêre Zuinglianorum 5. millia: quibus hæreticorum animi, quamuis contumaces, detumuerunt.

Quinquepagani victores.

Procudit hoc anno nouam hæresin Michaël Seruetus Hispanus, Sacramentarius, Anabaptista, Trinitarius; cui accinuit Ioannes Campanus Germanus, Lutheranæ Scholæ desertor, sicut & Georgius Vvicelius Hassius, vir doctissimus, quem Lutherus carceri mancipandum curauit, quòd Catholicam fidem defendisset libro, & Lutheranis osoppilasset: hic tamen omissus est, ne alios eiusdem rationis, & virium attraheret.

Michael Seruetus. Et Georgius Vvicelius.

Poloni hoc anno Moldauos Turcarum tributarios varijs damnis affecêre, Petrumque eorum Principem tantùm non ceperunt, ac vulnerarunt; Polkutiam regionem sibi ereptam recuperarunt. Quam

Moldauos Poloni vexant.

Quam injuriam dissimulauit Solymanus, & Petrum Polonis jussit facere satis; justus ex necessitate.

Pontifex hoc anno Basilium Moschum Ecclesiæ reconciliare conatus est, quod ante tentarat Leo, spe coronæ, atque regni. Verùm res vltra litterarum & Legatorum commercia, non processit. Hanc pacem quantùm potuerunt impedire Poloni, ne Crucis auxiliis aduersus eos orbarentur. *Actum de pace inter Moschos & Polonos.*

Mortua est hoc anno Aloysia Francisci I. mater, paulò tardiùs quàm Gallicæ res exigerent. Tùm quoque Rex Conuentum juridicum indixit, qui armata manu, nobilibus, & plebi querenti jus dicerent, vulgò *les Grands Iours*, remedium in Franciâ post bella necessarium, ad retundendam procerum Tyrannidem, bellatoribus viris, & ex rapto viuere assuetis familiarem. *In Francia Conuentus dicti* les Grands Iours.

Hieronymus Æmilianus nobilis Senator Venetus Somascharum ordinem instituit, Clericorum Regularium, quibus curæ est orphanos alere, & ad artes, ac bonos mores erudire, dicti aliter Clerici S. Maioli de Papiâ, alio nomine Somaschæ, à loco inter Mediolanum, & Bergomum. Obijt hic Hieronymus 1537. miraculis clarus, & huic Ordini in Galliâ adjuncti sunt Patres Doctrinæ Christianæ (nam vltra Italiam non processit) eorum quasi ramus, sub eodem vexillo atque Generali meruerunt. *Somascharum Institutio.*

MVNDI 5585. CHRISTI 1532.

Celebratus est hoc anno Ratisponensis Conuentus, vbi constitutum est 10. kal. Aug. vt ad vsque Generale Concilium in causâ religionis negotium facesseretur nemini; vnde multi de Carolo questi sunt: sed quid ageret? cùm id bellum Turcicum, id turbata Germania, id eius familiæ magnitudo postularet. *Libertas Germanis data vsque ad Generale Concilium.*

Bellum Turcicum magno apparatu gestum.

Bellum Turcicum hoc anno gestum est maiori vtrimque apparatu, quàm fructu. Ferunt enim in exercitu Carol. numerata esse ducenta sexaginta bellatorum millia, in Solymani castris trecenta equitum millia. Cur non committerentur exercitus effecit Ibraimus Bassa, amicus Caroli, & occultus præuaricator. Narrant tamen Gujusium Hungariæ oppidum à Turcis fortiter oppugnatum fuisse, eos terdecies repulsos esse per Nicolaum Iurisium seu Nicolizzam, sed auxilio S. Martini, qui non inde procul natus erat. Aiunt & Cazanem Vvaiuodam cum 15. millibus Turcorum deletum esse per Fridericum Palatinum in finibus Austriæ; quæ si vera sunt, nec ad obtegendum Caroli dedecus conficta, malè Turcis cessit expeditio; Christianis non satis vtilis fuit, nec apparatui, sumptibusque respondit.

Andreas Auria occultè Turcis fauet.

Christianorum res maritimæ non meliùs processere, culpâ Andreæ Auriæ, qui cum longè pluribus nauibus Venetis, Pontificijs, Cæsareis, Melitensibus, 70. Turcicas malè armatas capere poterat, immo & ipsam Constantinopolin, absente Solymano; sed prætexuit fœdus initum cum Turcis, immo & Himeralem Præfectum Turcicum admonuit, vt euaderet. Quare audito Solymani ex Hungariâ reditu, maiori cum pompâ, quàm gloriâ redijt.

Francisc. I. & Henr. VIII. fœdus in Carolum V.

Franciscus I. & Henricus VIII. inter se conueniunt; hic cupiens abrumpi matrimonium suum, ille cupidus recipiendi Principatus Mediolanensis: sed eorum consilia maturior Solymani reditus ad sua, & Caroli in Italiam, disjecit. Idem Carolus antequam pergeret in Hispaniam cum Clemente colloquutus Bononiæ promissionem de nuptijs Henrici ab hoc obtinuit, quam nemo sapiens poterat denegare.

Francisc. Delph. Dux Britanniæ.

Creatus est hoc anno Franciscus Delphinus Britanniæ Dux, in Comitijs Venetensibus, vt

vt omnis deinceps tumultuandi causa tolleretur.

Christiernus crudelis ille Daniæ Rex, dum recuperare nititur sua regna, captus à patruo suo Friderico datus est in carcerem, in quo vixit ad annum vsque 1559. Hæreticis illis inter se agentibus dolo, apud quos cùm nulla sit diuina fides, jacet etiam humana.

Christiernus Danus carceri mancipatur.

Hoc anno, quo Andreas Spoletinus Minorita, in mediis flammis illæsus prædicauit fidem Fessæ, atque vti magus lapidibus obrutus à Mahumetanis, Clemens Congregationem Recollectorum S. Francisci approbauit, & Conuentus eis commodos dari præcepit: vnde tamen concitatæ sunt lites, quas nondum tempus extinxit.

Andr. Spoletinus Mart.

Recollecti approbati.

MVNDI 5586. CHRISTI 1533.

Certatum est hoc anno Turcos inter & Venetos; victus & captus à Canali Præfecto classis Venetæ Morus Alexandrinus pirata cum 13. nauibus; & Solymanus victi atque victoris accepit excusationem, cùm hic pugnare se voluisse cum Ænobarbo piratâ mentitus esset, ille cum Andreâ Auriâ. Ænobarbus enim seu Barbarossa Mitylenæus, aliter Hariadenus dictus, totius maris Beglierbegus constitutus erat, ablato Imperio maris Saniaco Callipolitano: præerat insuper Algerij regno, quod vel occuparat, aut acceperat à fratre hęreditarium, exauttorato Selimo Arabe legitimo Rege. Hoc autem Solymanus vsus est deinceps magno Christianitatis damno, quam suis excursionibus sæpe vastauit, solo deinceps nomine littoribus maris interni terribilis.

Veneti cum Turcis confligunt.

Ænobarbus Pirata.

Henricus VIII. Annam Bolenam sibi sumit vxorem, causâ diuortij per Thomam Craumerum Archiepiscop. Cantuariensem dijudicatâ, quæ causa præcipua fuit cur Clemens cum Francisco I. colloqueretur in Galliâ, vt tanto huic

Henricus VIII Bolenam ducit vxorem.

malo prouideret, quòd multorum malorum videbat esset seminarium. Susceptus est autem Massiliæ cum Cardinalibus à Rege magnificè, de more: nullum tamen initum fœdus, nihil de Anglo publicè factum, aut dictum: creati tantùm aliquot Franci Cardinales: adeo vt si de rebus in speciem pronunciare licet, visus est tantùm Pontifex in Galliam venire, vt se liberum esse demonstraret.

Clemens venit in Galliam.

Clemens proponit conditiones aliquas Protestantibus, quas, optimas licèt, Elector Saxonicus reiecit: Tunc Lutherus cum Dæmone collocutus, ostendit cuius Fidei professor esset, quæ talem Magistrum nancisceretur: ex eo colloquio Missam abolére, Eucharistiam retinere decreuit; ineptissimè, qui victimam diuinam admitteret sine sacrificio.

Lutherus cum Dæmone colloquitur.

Probata est hoc anno Bononiæ à Clemente congregatio Clericorum Regularium sancti Pauli decollati, erecta Mediolani à tribus nobilibus viris excitatis, à Seraphino concionatore Canonico sancti Augustini. Hi adhortantes populum publ cis expositionibus Epistolarum sancti Pauli Apostoli, multis profuere, & allectis aliquot sibi sociis in Ecclesiâ S. Barnabæ Mediolani dicti Barnabitæ, post biennium à Paulo III. confirmati, sese vtroque nomine dignissimos ostenderunt.

Congregatio Barnabitarum approbata.

Obiit hoc anno Basilius Moschorum Dux, ætatis anno 47. relicto filio Ioanne Basilide quinquenni. Sub huius tutelâ variis motibus est concussa Moschouia, dum Ioannes adolesceret non tam ad Imperium, quàm ad crudelitatem, quâ patrem suum longè superauit, licèt Principum suæ ætatis omnium impotentissimum.

Basilio Moscho succedit Ioannes.

Denique mortuus est hoc anno Ioan. Georgius Marchio Montisferati, Patruus Bonifacij, cui successerat, relicto Principatu Friderico primo Duci Mantuano. Is Margaritam Boni-

Montisferrati ditio, & Mantuana iunguntur.

Bonifacij sororem duxerat vxorem : sicque duæ ditiones in vnum Principem recidere, potentiorem factum, non quietiorem.

MVNDI 5587. CHRISTI 1534.

Solymanus Christianis offert pacem, quam recipere dum cunctantur, Coronem, Patras, & aliquot alia loca perdidere. Irruit enim in eos cum classe 100. triremium Barbarossa, quâ non tantùm firmauit Turcis Græciam, sed & oram Italiæ fœdè vastauit, occupaturus Neapolin, & Romam, si tentasset. Sed diuertit in Africam, vt eiecto Muleasse Tyranno, Roscetem primogenitum legitimum regem eiectum restitueret; quod & præstitit, eumque compulit, fide Solymano datâ, regnare præcariò.

Barbarossa Christianos vexat.

Aliunde Solymanus Persas inuasit suasione Ibraimi Bassæ, vel Vlamanis profugi qui sororem Tammasi duxerat : ac principio nullus occurrit Turcis, quare facilè Taurisium, Assyriam, Babyloniam occuparunt. Sed collectis viribus, paulò pòst Tammasus & Taurisium recepit, & impedimenta Solymani diripuit, factus ex calamitate suâ felicior, & opulentior.

Solymani bellum in Persas.

Impulsus est hoc anno Henricus Anglus in ruinam, quam ipse sibi parauerat, multis aduersus Pontificem gestis, in quibus prudentia desiderabatur. Hanc tamen inhibuisset Franciscus I. per Ioannem Bellæum Episcopum Paris. si huic Romæ esset adhibita fides. Nam Henricum continuerat in officio, & à Clemente tempus obtinuerat ; quod cùm elapsum esset, & moras nectere videretur, vno conuentu peractum, quod tribus fieri prudentes optassent. Itaque sententia lata est biduo antequam veniret ab Anglo Nuncius cum amplissimâ potestate : verùm jam alea jacta erat, & hic anathemate fulguritus 9. Kalendas April. cùm tamen nihil aliud peteret, quàm ne audirentur suspecti Cardinales, in suâ causâ, & Conuentus

Henricus VIII. in ruinam impellitur.

Percellitur Anathemate paulò festinantiùs.

haberetur Cameraci de hoc negotio: qui si celebratus esset, Catharinâ post 10. menses demortuâ, rem eò loco statuisset, quo locatam esse magno emere postea Pontifex, & Ecclesia peroptauit.

Henricus rebellat apertè in Ecclesiam

Hoc accepto nuncio, se caput Ecclesiæ Anglicanæ vocat Henricus, Papam in Angliâ nominari vetat, & à quoquam adiri; Catharinam ornamentis Regiis spoliat, eius filiam exhæredat, substitutâ ei prostibuli filiâ Elizabetâ; obsistentes sibi Ficherum Roffensem Episcopum, & Thomam Morum, aliosque complures carcere mancipat, factus ex Ecclesiæ defensore Diocletianus. Hoc eius factum improbauere Lutherani, Caluinus irrisit, Franciscus I. reiectis etiam Henrici Legatis, sese primogenitum ostendit Ecclesiæ.

Ioannis Caluini initia.

Ad hunc annnm præter propter spectant initia Ioannis Caluini. Hic Biturigibus studens, à Melchiore Vvolmariâ, & linguam Græcam, & venenum hausit; quod dum disseminat in patriâ suâ atque Parisiis, igne combustus esset hæresis causâ (non abominandæ Veneris quam aliqui confinxere) nisi maturè fugisset. Perrexit igitur in Germaniam, vbi Phil. Melanchthonem, Sarcerium, Oecolampadium magistros habuit erroris, omnes facilè superaturus, In Galliam cùm rediisset, medius inter Lutherum & Zuinglium stetit; voluit enim Christum verè, & *ουσιωδως* inesse cœnæ, nihilominus figurate, & *Sacramentaliter*, quod tamen ex Vvicleffistis hauserat, sed verbis adornarat. Hanc hæresin primùm vulgauit in hortis Pictauiensibus, nactus aliquot discipulos quibuscum *Manducationem*, vt vocabat, celebrauit; quorum vnus restitit Pictauij, assumpto nomine Collectoris, *le Ramasseur*, alter Boni Viri *le Bon Homme*, qui Franciam vniuersam veneno suo inficiendam suscepere: Vir autem ille Bonus professus in *Ministraria* Pictauiensi (sic dici-

Ministri vnde dicti?

dicitur Pictauij Auditorium Iuris) Minister appellatus, nomen suum, sicut hæresin, Caluinianorum proceribus & prædicantibus reliquit; atque ex tam tenuibus initiis exorta lues, tot bellorum, incendiorum, cladium per Europam seminarium fuit.

Monasterium, nobilis Vvestphaliæ ciuitas, turbata est, constituto in eâ Principe Bocoldo sartore Lugduni Batauorum, qui *se Regem Iustitiæ* dixit, per orbem suos Apostolos misit cultum ipse Regis, vxor eius Reginæ ornatum assumpsit, ciuibus huius vrbis ita delusis, vt meritò omnes insaniisse putarentur. *Monasterij Rex Bocoldus.*

Obiit hoc anno 6. Kal. Oct. Clemens VII. ætatis 54. cum mensibus 4. vbi sedisset annos 10. cum 10. mensibus, ac diebus 7. vir magni ingenij, sed callidi, ideoque meticulosi; qui dum omnium gratiam sibi conciliare voluit multorum perdidit. Huic suffectus est 3. Id. Oct. Alexander Farnesius, annos natus 67. coronatus 3. Non. Decemb. dictus Paulus III. singulari omnium gentium lætitiâ, quibus magnam spem, nec inanem de se concitauit. *Clemens VII. succedit Paulus III.*

Eodem anno Parisiis in æde sacrâ Montis Martyrum iacta sunt fundamenta Societatis IESV per Ignatium Loyolam nobilem Cantabrum, vulnere Pampelonensi ad Christum conuersum, & ad eius sequenda vestigia mirabiliter inflammatum. Nactus ille Socios nouem, Fabrum, Xauerium, Lainium, Salmeronem, Bobadillam, Simonem Rodericum, Iaium, Codurium, & Broëtum, tum Scholasticos Parisiensis Academiæ, votis quibusdam nuncupatis, Orbem vniuersum addicendum Christo, sub B. Virginis patrocinio, suscepit; atque ex diuersis gentibus, tum odio capitali inter se disiunctis, Ordinem instituit, quo nullus alter aut citiùs dilatatus est, aut plus Ecclesiæ profecit, inuidiâ maior, bonis omnibus charus, sceleratis tam exosus, quàm metuendus. *Initia Societatis IESV.*

Mor-

Mortui Card Caietanus, Philippus Villierius, Cornelius Agrippa.

Mortui sunt hoc anno tres magni viri; Thomas de Vio Cardinalis S. Sixti Caietanus ex Ordine S. Dominici, vir sanè doctus, quamquam in quibusdam titubasse visus sit, neque satis prudenter egisse in causâ Lutheri, vt ij credunt, qui ex euentis facta metiuntur. Præcesserat eum Philippus Villerius Melitensium Equitum magister, etiam perdita, & redditâ Rhodo gloriosus. Ac denique Henricus Cornelius Agrippa mortuus Gratianopoli; aut Lugduni in ignobili diuersorio, omnium rerum egenus, præterquam eruditionis, quam tamen Necromantiâ creditur infecisse; atque eius scripta meritò ex Catholicorum manibus excussa sunt, quæ nemo absque crimine, vel saltem periculo legerit.

MVNDI 5588. CHRISTI 1535.

Solymanus Turcas inuadit.

Solymanus, traductâ hyeme Babylone, Taurisium regreditur, eamque vrbem militi diripiendam obiicit, atque vastandam, eius incolis abductis Constantinopolin, quò statim ille regressus est. Eum insecutus Tammasus cum magnis copiis; sed cùm eum opprimere suo graui equitatu desperaret, reliquit Delimenti Duci suo fortissimo, idque exoptanti leuiores equitum alas, quibus recedentes Turcos carperet. Eius tamen conatus elusit Solymanus, & suos præstitit tutos ad Tauri montis vsque radices, & oppida Betlin, & Amidam. Hic cùm Turci quasi periculis omnibus perfuncti sese reficerent, 3. Idus Oct. pluuiosâ nocte deleti sunt grandi clade, impedimentis, tormentis, omnique bellico apparatu spoliati. Sic rediit in Vrbem inglorius Turca, cùm in ea expeditione quadringenta hominum millia perdidisset; vnde abiecit cogitationem omnem perficiendi belli; immo & Ibraimum Bassam huius authorem, proditionis cum Carolo V. & Christianis insimulatum, dormientem interimi

Dilimētes PersaTurcos delet.

Ibraimus Bassa dormiens cæsus.

iussit,

iussit, ne falleret huic datam fidem, se nunquam ei viuo nociturum, cùm dormientem non viuere, sed mortuum esse à Talismane suo didicisset.

Meruelius caesus Sfortiam & Franc. I commisit.

Meruelius Mediolanensis ciuis, sed domesticus Francisci Regis, eiusque ad Sfortiam Legatus, in carcerem coniectus ob rixam, atque caesus, adnitente Carolo V. Franciscum & Sfortiam commisit. Petiit ille transitum à Duce Sabaudo auunculo suo, & negatum extorsit, captâ etiam Augustâ Taurinarum, & totâ ferè eius ditione, vnde alia ex aliis enata sunt bella, tam inferentibus, quàm accipientibus perniciosa; multo sanguine, vnius hominis (de cuius legatione dubitabatur) manibus litatum est.

Franc. I. hostis Sacramentariorum.

Franciscus I. hostem se Sacramentariorum praebuit, in supplicatione publicâ facem nudo capite praeferens, & aliquot impiis in machinâ lento igne, ad aliorum terrorem, horribiliter crematis: nihil tamen propiùs factum est, quàm vt per Margaritam sororem suam Nauarrae Reginam in transuersum ageretur; sed non tantùm ipse seruatus est, sed & reuocata soror per Cardinalem Turnonium. Interim Caluinus, martyrium exosus, Basileam fugit, vbi *Institutionem* suam condidit, Gallicè primùm, deinde Latinè, mutatis tamen subinde titulis, ne redargui posset. Venit & Ferrariam, vt Renatam Ludouici XII. filiam vxorem Herculis Ferrariensis inficeret haeresi; vnde tamen anno sequenti Geneuam fugit, vt ciuium eius tutus esset rebellione, cui facilè solet haeresis adhaerescere. Enimuero circa hoc tempus Geneua corrupta est per Guill. Farellum Vapincensem, & Petrum Viretum Orbensem, indormiente Petro de Balmâ Episcopo, qui eiectus ex ouili suo, miratus est, dum non satis inuigilat, caulam suam lupis patentem, verum pastorem nequaquam ferre potuisse.

Fugit Caluinus Basileam, & condit suam Institutionem.

Farellus & Viretus Geneuam occupant.

Ad

Legati Francor. I & Henr. VIII Smacaldiam.

Ad Smalcaldicum Conuentum misêre Legatos suos Franciscus & Henricus; hic jam hostis Ecclesiæ inuitans Protestantes vt Concilium indictum Mantuæ spernerent; ille supplicia de hæreticis sumpta excusaturus; sed ita tamen vt eorum captare gratiam, horrere Fidem testaretur.

Fischerus & Morus cæsi.

Henricus hoc anno Fischerum & Morum sustulit, & illum quidem in carcere creatum Cardinalem; quorum capita in conto exponi jussit, & Ioannis quidem nunquam contabuit; quod ne contingeret Thomæ capiti, id excoqui jussit ad horrorem, vtriusque corpus raptim sepultum, cùm id prohibitum esset à Tyranno, vltra mortem sæuiente. His acceptis Paulus

Henr. VIII excommunicatus magis insanit.

III. seuerissimam in eum sententiam parat, quæ toto tamen triennio suspensa est, orantibus Principibus, vt ad sanam mentem Rex impius reuocaretur; sed insanijt magis expilatis 376. Monasterijs, vnde quingenta aureorum millia confecit, ipse tamen inops, quia impiè parta, luxuriosè spargebantur.

Monasterium Vrbs Capitur, Rex tollitur, non regnum.

Monasterium, ciuitas obsessa, sese fortiter contra Episcopum suum tuetur; & licèt eius ciues liberorum suorum carnibus vescerentur, opiparè nihilominus alebant Regem suum, & de cœlo sperabant auxilium. Tandem hæc proditione capta est, Rex cum præcipuis fautoribus candentibus forficibus discerptus. Ferunt tamen ad plures annos hoc regnum perdurasse, & tres huic Regi deinceps suffectos esse Anabaptistarum Reges, omnes infelici casu sublatos: Ioannem Bruxellis capite minutum; Cornelium, Vltrajecti; Ioan. Guillelmum 20. vxorum maritum, Cliuis 1580. post diuturnum carcerem, lento igne tostum; sicque impositum finem Regno Monasteriensi, quod tandiu fanaticorum hominum fouit insania.

Carolus V. Regnum Tunetanum...

Carolus V. expeditione in Africam susceptâ Muleassem restituit regno, Goletam arcem ce-

cepit, Barbarossam magno prælio superauit, ac Tunetum fugere compulit; in eâ vrbe mox obsessus est. Captâque mox per captiuos Christianos arce, ipse euolauit, asserti in libertatem Christianorum 20. millia. Vrbs direptâ est, in quâ res pretiosissimæ dissipatæ sunt, nullo diripientium fructu, magno perdentium mœrore: sic regnum inops Muleasses egentior adiit. Barbarossa autem Hipponam delatus, inde pariter insequentium incuriâ euolauit, ac venit Algerium vbi reparauit classem, quâ Minorem Balearem occupauit, & vastauit, sicut & multas Christianorum oras; receptusque Constantinopolitanquam victor, quia non desperasset. Verum autem triumphum egit Neapoli Carolus, non aliam ob causam, quàm quòd deteriorem Saracenum aduersus minùs malum Mahumetanum defendisset.

Tunetum redditMuleassi.

Barbarossa fugit, & vires reparat.

Obiit hoc anno Franciscus Sfortia Mediolani Dux ἄτεκνος cuius Ducatum arrogabat sibi Franciscus I. jure ex auiâ Valentinâ repetito, quod Maximilianus Cæsar confectis etiam tabulis probauerat. Cæsar tamen hanc opimam prædam retinere statuerat; itaque Principatum Antonius Leua statim occupauit, quem Carolus ostentauit semper Francisco; verùm quem fallere potiùs, quam exornare decreuerat.

Francisci Sfortia Dux Mediol. mortuus.

MVNDI 5589. CHRISTI 1536.

Mortua est hoc anno Catharina legitima vxor Henrici VIII. anno ætatis 50. partim ex mœrore, partim ex loco parum salubri in quem secesserat. Ab eâ scriptam Epistolam Rex cum lacrymis legit, & aulicos omnes suos pullatos esse voluit; contrà Anna flaui coloris induit vestem indicem lætitiæ suæ, sed quam statim ingens mœror excepit; facta est enim odiosa Regi, cùm ob editam molem carneam, tum quia Ioannam Semeiram eius famulam deperibat: Itaque postulata est adulterij, & in-

Catharina vxor Henrici VIII. moritur.

cæstus

Anna Bollena ceditur. cæstus cum fratre Georgio Bolleno; atque vtriusque criminis conuicta 14. Kal. Iunij, publicas pœnas capite luit, ac Semeiræ, quam capitaliter oderat, locum ac thalamum reliquit. Exinde nulla in Angliâ religio nisi voluntas Regis, cuius se dicebat caput, vix tamen tribus Anticyris sanandum.

Infausta Caroli V. in Prouinciã expeditio. Carolus V. triumphans ingressus Romam, multa primùm hîc in Franciscum deblaterauit, mox palinodiam recinuit; priora tamen eius dicta graui Apologiâ diluta sunt; sed hanc contempsit in fortiorem machinam intentus. Suadente enim Marchione Salutiarum Francisci subdito, atque proditore, & Antonio Leuâ Hispano, cum magno exercitu Prouinciam ingressus est, Aquas Sextias desertas occupauit, & aliquot minora oppida. Nunquam Franci pugnauere sapientiùs, authore Annæo Mommorantio Marescallo, postea Connestabili. Cibaria enim omnio delata sunt in munitas vrbes, vel corrupta, incensæ molætrinæ omnes, relictæ tantùm vites & fructus in arboribus, quibus dum vtuntur copiosiùs Cæsariani passim periere. Frustra ab iis tentata Massilia, Rege geminis castris semper iis imminente, quare Carolus relictis hîc suorum viginti millibus, morbo ferè consumptis, celeriùs quàm venerat trajecit Alpes, cum desperatione Franciæ vnquam inuadendæ.

Frãciscus Delphinus moritur. Tum autem obiit Turnonij Delphinus Franciscus, annos natus vndeuiginti, omnibus corporis & animi donis ornatus, ex veneno, vti vulgò creditum est, Certè Sebastianus quidam Italus Comes Monteculus, quæstioni subjectus, seu vt tormenta finiret, seu quòd ita res se haberet, mortis huius accusauit Antonium Leuam, & Ferdinandum Gonzagam Siciliæ Proregem, culpâ obliquè in Carolum V. deriuatâ, quam omnes à se conati sunt amoliri. At Sebastianus publico judicio damnatus Lugduni, equi-

equisque in diuersa incitatis pes χιαστὶ distractus, non minuit tanti sceleris suspicionem.

Indictum est hoc anno Generale Concilium Mantuæ inchoandum 10. Kal. Iunias anni sequentis: sed hanc vrbem meritò Fridericus recusauit, impar ipse hui oneri ferendo; quare subiecta Vicentia, ac denique Tridentum; vbi demum confectus est consessus ille, tot votis, & toties ab omnibus expeditus. *Mantuam recusat Fridericus ad Conc. General.*

Obiit hoc anno Basileæ, in quam remigrauerat, Desiderius Erasmus ætatis anno circiter 70. olim Eremita Augustinianus, postea liber, & litteris tantùm incumbens, lustratis omnibus Europæ Academiis, Monachorum hostis acerrimus. Fama est Paulum III cogitasse de eo inter Cardinales cooptando; quod Ecclesiæ magis, quàm ipsi profuit, cùm purpuræ huius expectatione in castris Catholicorum retentus esse perhibeatur. Eius opera omnia 9. vægrandibus tomis Basileæ procusa sunt, in quibus nonnulla reprehendit Franciscus Titelmanus Minorita, postea factus Capucinus, quem vnum reformidabat Erasmus: at obiit Titelmanus anno sequente Anticoli in Italiâ, magno rei litterariæ, maiori Ecclesiæ dispendio. *Moritur Erasmus.* *Titelmanus Capucinus.*

Pax demum inita est inter Ferdinandum, & Ioannem, Hungariæ regnum prensantes apud Vaciam oppidum, vtrimque conditionibus honestissimis; ex quo fœdere intellectum vtrumque bellis fatigatum esse, & exhaustum, tumque sperandam pacem quando hanc grauia bella præcessere. *Pax inter Ferd. & Ioan. inita.*

Nuncius hoc anno perlatus est Olysipponem de vrbe Diu magni momenti in insulâ, cum nobili emporio Lusitanis traditâ à Badurio Rege Cambaiæ, vt pacem redimeret à Nonnio Acunâ Indiæ prorege; quod jampridem Ioannes exoptabat. In eâ arx munitissima extructa est, quæ Badurium tegeret si quando ab hosti- *Diu Vrbs tradita Lusitanis.*

hostibus vicinis premeretur, & thesauri eius, vxorum ac liberorum esset receptaculum; minùs tutum tamen in manu suâ, quàm Lusitanorum.

MVNDI 5590. CHRISTI 1537.

Decretum Solymani de Ecclesiis Græcorum

Decreuit hoc anno Solymanus, vt Græcorum ciuitates, quæ vi captæ essent, carerent Ecclesiis, neque in iis diuinum officium celebraretur. Itaque oblati sunt duo Turcæ Ianizari Hadrianopolitanis, centenariis maiores, & qui interfuerant Constantinopolis expugnationi, auro corrupti, vt dicerent claues Vrbis oblatas fuisse Mahometi à Constantino: quod mirum est aut credidisse Turcos, aut credere voluisse.

Iacobus V. Scotus ducit Margaritam, eaque mortua Mariam.

Hoc anno ineunte Iacobus V. Scotiæ Rex Margaritam Francisci I. filiam primogenitam duxit vxorem, magno Scotorum gaudio, irâ Henrici VIII. sed vtrumque breue fuit, eâ statim demortuâ. Itaque Mariam Guisij Ducis filiam, & Longauillæi Ducis relictam duxit, prudentissimam fœminam, quæ Scotorum de Margaritâ dolorem vtcumque demulsit.

Alex. Medicæus cæditur.

Alexander Medicæus Princeps Florentinus, Caroli V. socer, cæsus est à Laurentio Medicæo consanguineo, dum fingit ei matronam adducere, quam deperibat. Attonitus tamen hâc cæde Laurentius, non est ausus, vt decreuerat, populum ad libertatem vocare; sed Venetias fugit, statimque proscripti caput addictum est 7. millibus aureorum. Suffectus ergo patri Cosmus Medicæus annorum duodeuiginti, magnæ expectationis adolescens, adnitente Guicciardino historico, aliisque, Principatum diu, & sapienter administrauit. Laurentius autem fugit Constantinopolin; vbi veritus ne à Solymano dederetur, regressus Venetias, à duobus militibus interfectus vitam, & patriæ liberatæ gloriam perdidit.

Succedit ei Cosmus filius.

Sub

Sub initium quoque huius anni in Parlamento Parium Franciæ dicta dies Carolo V. vti rebelli, tamen contra tractatus Madritensem & Cameracensem, eique bellum indictum est per fecialem. Sed & Franciscus cum Solymano fœdus iniit vt eodem tempore Franci Insubriam, Turcæ Calabriam, Apuliamque tentarent. Itaque Aulone (hodie *Valona*) Barbarossa in Salcentinos soluit cum Lutzio Bassa, quos secuturus erat mox ipse Solymanus; at Franciscus stare pactis non potuit; vnde à Turcis contemptus, à Christianis irrisus, ex flagitioso fœdere minùs fructus, quàm dedecoris retulit. Barbarossa interim emisso in continentem equitatu totam regionem vastauit, quæ inter Brundusium & Tarentum jacet, multis captiuis, pecore omni, armentoque abactis; inde in Venetos iram, copiasque conuertit, sed has repressit Corcyra: Carolus Solymanum modis omnibus flectere conatus, ostendit se plus Neapolitani regni & honoris suis, quàm Christianitatis sollicitum fuisse. Aliunde acceptæ sunt geminæ in Hungariâ clades à Turcis, Elisiâ vrbe captâ, & ad Eßekum multis Christianorum trucidatis, cum suis ducibus, omnium nationum; quâ clade nulla visa est simul turpior atque funestior. *Franc. I. societatem init cum Solymano.* *Barba rossa diripit Italiam.* *Clade Christ. Hungaria.*

Smalcaldiæ Protestantes repudiabant Mantuanum Concilium, repudiabat & Henricus VIII. Franciscus, *more maiorum*, haberi volebat. Cùm ergo vidisset legatus Heldus à Carolo missus spretum Pontificem in Legato suo, huic præferri ab Heterodoxis Lutherum, de vero Concilio habendo cogitat in Conuentu Nurembergensi; ita tamen vt hæretici, de more, erroris sui, quàm Catholici veritatis tuendæ sollicitiores viderentur. *Smalcaldiæ Conventus.*

Mutatus est in Daniâ à Christerno III. Ecclesiæ status, inductâ Lutheri sectâ, & 7. Superintendentibus pro 7. Episcopis; quod & in *Lutheri secta in Dania, & Suecia recipitur.*

Nor-

Nouergiâ factum; jactique antea in Sueciâ à Gustauo, Io. Magno Archiepiscopo Vpsalensi Apostolicæ Sedis Legato nequicquam reclamante, qui tum plus Ecclesiæ patientiâ suâ, quàm labore profuit.

Hoc anno Sicilia à Kal. Maij insolitis motibus intremuit simul & intonuit per 12. dies; hiatus postea aliquot aperti torrentes igneos emiserunt, obuia quæque dissipantes toto quatriduo, à quibus Catanenses, opposito S. Agathæ velo, liberati sunt; inde multùm cineris egestum ex cratere Æthnæ montis, cuius apex magno cum mugitu subsidens, & ingenti hiatu absorptus finem periculo, atque indigenarum timori, dedit.

MVNDI 5591. CHRISTI 1538.

Initum est hoc anno nobile inter Christianos fœdus, paratæque ducentæ triremes, centum naues, quinquaginta hominum millia, ducibus classis Andreâ Auriâ, terrestris exercitûs Ferdinando Gonzagâ Prorege Siciliæ. Nunquam maiori alacritate bellum susceptum (adeo vt de spoliis iam ageretur) nullum fœdiûs gestum socordiâ Auriæ vel proditione. Nec enim nauibus 250. Barbarossam cum 150. inuadere voluit, sed turpiter ad Leucadem recessit; & eodem postea offerente certamen, frementibus Christianis, recusauit, eorumque alacritatem variis circuitionibus ac flexibus elusit, non sine certissimâ notâ inusitati timoris, aut proditionis; quod dedecus nullo Sigonij de Auriâ & Venetis mendacio vnquam obliterabitur.

Expeditio Christia. per Auriã dissicitur.

Suscepit hoc anno Solymanus in Indiam aduersus Lusitanos expeditionem, cui præfecit Solymanum Eunuchum Epirotam Ægypti præfectum, cum classe quam Suesij in Arabico Sinu magnis sumptibus ædificauit. Ac primùm classis Adenum appulit, cuius Regem Turcus ad se vocatum. Mahumetanum licèt, & omnia libe ra-

Infelix expeditio Solymani in Indiã.

beraliter classi sufficientem, suspendit ex antennâ Prætoriæ nauis, atque ex eo tempore Adenum Turcis paruit. Inde Diuim appulit pridie Non. Sept. Badurio jam mortuo, quem Nonius Acena ad se accedentem amicè, quasi Lusitanos perdere voluisset, perfidiosiùs interemerat. Obsessa igitur à Turcis Arx Diensis, cui præerat Antonius Sylueria, & quàm fortiter ad miraculum tutatus est, 40. tantum è suis superstibus (reliquis cæsis aut vulneratis) qui oblatas omnes conditiones repudiarunt, Quare audito auxilij aduentu obsidionem turpiter soluit Solymanus; ac rediens in Zebethi Regem & vrbem amicos, & Maumetanos licèt, iram effudit; indeque perrexit Meccam, vt in Pseudoprophetæ fonte crimina sua, & ignominiam ablueret. Tunc autem ad Nonium Proregem accessitè gente Gangaridum senex, qui sine fraudis suspicione probauit se vixisse annis 335. dentibus subinde cadentibus, & renascentibus, & barbâ canâ decidente, vt nigræ locum relinqueret: quæ tam certis testimoniis confirmata, missa sunt in Lusitaniam, vt nullus dubitationi relinqueretur locus; quare ibidem decretum vt assignatus à Regibus Cambjensibus census annuus, nomine deinceps Ioannis ei numeraretur.

Ant. Sylueria fortiter tuetur arcem Diensem.

Industus annorum.

Hoc quoque anno Paulus III. conatus ad concordiam reuocare Franciscum & Carolum; ideo Pontifex, licèt ætate grauis, Nicæam venit, Cæsar Monæcum, Franciscus Villam-Francam, qui ambo Pontificem salutarunt; sed vt colloquerentur ambo, adduci non potuerunt. Hic Franciscus obtinuit Indultorum confirmationem Senatoribus Parisiensibus à Pontifice, quod quomodo fiat, & quàm syncerè, non est huius operis dicere. Tandem Principes, agente potissimùm Eleonorâ, ad Aquas-Mortuas, *Agues-Mortes*, conuenerunt ex condicto, & se magnâ amoris significatione complexi sunt: egit tamen sim-

Conuentio Franc. & Carol. V. Paulū III Nicæam.

Inter se colloquuntur Aquis Mortuis.

simpliciùs Franciscus, callidiùs Carolus, vterque indolis suæ fructum, hic vtilitatem, ille gloriam retulit.

Concilium translatum, Vicentiam dilatum est in anni sequentis Pascha; & spem iniectam de reuocandis Protestantibus Lutherus euertit. Eiecti quoque tum Geneuâ fuere Farellus, & Caluinus, quasi malè de Christo, & Trinitate sentirent. Hic autem Argentoratum secessit, ad quem confugêre multi ex Belgio, & Franciâ, vbi exagitabantur. Ibidem quoque vxorem duxit Ideletam viduam, ex quâ nullos suscepit liberos, ne tam infamis hominis vita propagaretur.

Caluinus eicit Geneua.

Hoc anno Henricus VIII. crudelitati suæ laxauit fræna, sicut & insaniæ. Sanctum enim Thomam Cantuariensem expunxit ex Sanctorum albo, ossa eius ex aureâ thecâ, gemmis distinctâ, traxit, & comburi iussit carnificis manu, & cineres in ventum spargi. Hunc ideo pœnis Ecclesiasticis subiecit Pontifex, quibus ad officium reuocaretur; sed mentem miser cum Fide perdiderat, vna Dei manus poterat Ecclesiæ Anglicanæ laboranti subuenire.

Henricus VIII sæuit in S. Thomam Cantuariensē.

MVNDI 5592. CHRISTI 1539.

Conuenere hoc anno Francofurtum Catholici atque Protestantes, hi iam illis propè numero pares, & audaciâ superiores, absente Carolo, & Ferdinando non satis constante atque forti. Itaque Pontifex suspendere Concilium coactus est, quia Heterodoxi erant in suis rebus aptandis, quàm Catholici sollicitiores. Accessit & aliud malum, Georgij Saxonis mors egregiè Catholici; ideo à Luthero conniuentibus eius patruelibus malè accepti. Qui licèt Ecclesiæ benè prouidisse videretur, relictâ ditione suâ Henrico fratri, eâ lege vt nihil immutaretur, alioquin hæc Imperatori cederet; quia tamen fœdere Smalcaldico continebatur, omnia

Res Catholica morte Georgii Saxonis labefactatur.

omnia sibi licere putauit iste, cuncta mutauit in Misniâ, eamque Lutheranus ipse Lutheranam effecit.

Hoc têmpore Hæretici in Scotiâ flammis cremati sunt, aut eiecti, inter quos Buchananus excucullatus Minorita, Poëta melior, quam Christianus; non tantùm Lutheranus, sed & Iudæus, Agnum Paschalem edisse conuictus in Quadragesimâ, aut veriùs nullius religionis, quàm ventris & gulæ, ob ingenium malè subductus est flammis, & reseruatus non tam ad scribendam Historiam, quàm Satyram in Catholicos. *Buchananus eximitur flammis.*

Henricus VIII. fluctuabat inter Catholicum, & hæreticum, sed jam hæretico deterior; tunc autem auaritiæ habenas laxauit, omnia monasteria tam virorum, quàm mulierum addixit fisco; monachos expulit, aut necauit, disjecit cœnobia, eorumque reditus addixit nobilitati, quò eos tenaciùs retineret; coëgit quoque Catholicos diuites ad eos emendos; vt ex eorum sceleribus ipse quoque fieret scelerатior. *Henr. VIII. hæretico deterior.*

Ecclesiæ igitur tam grauiter laboranti in Septentrione, Hungariâ, Germaniâ, Angliâ, Franciâ, hoc anno suffecit Deus Societatem IESV, tam malis inuisam, atque terribilem, quàm bonis amabilem, atque fructuosam. Hanc enim hoc anno Tibure, 3. Non. Sept. Paulus III. approbauit verbo, atque hoc nomine, cùm Concilio Generali, insigniuit; cui nomini hæretici frustra, & hæreticorum fautores ridiculè oggанniunt. Huius autem instituti, quod Ignatio indicarat Christus ipse, hæc summa fuit, vt qui se huic addicerent, præter Dei gloriam, salutemque suam ac proximi curarent nihil, in id curas omnes suas, labores, vitamque ipsam impenderent, ad salutem hominum curandam ire parati quocumque à Pontifice mitterentur, solo Deo subnixi, cui nec homines nec Dæmo- *Probatur à Paulo III. Societas IESV.* *Institutum Societatis IESV.*

nes præualerent. Cæterùm regimen huius Ordinis Ignatius admirabili vir ingenio, ex tribus statibus bonis (quod Philosophus optabat) temperauit, Monarchico in Generali, Aristocratico in Assistentibus, Timocratico in Procuratoribus tertio quoque anno mittendis Romam; quibus omnibus præualeat legitimè congregata Societas; politices genere à viris maximis nondum satis laudato, probatoque. Ad hæc in eo Ordine retinuit viros pietate & eruditione præstantes, dum eos ab Ecclesiæ dignitatibus modis omnibus, etiam èmisso voto, arcuit; expulit autem alios nec sibi, nec alijs vtiles, & fortè perniciosos; retentis alijs per varias probationes, & ferè à iuuentute sedulò ad bonos honestosque mores excultis. Seligendos aliunde curauit suos, ex magnâ qui versarentur, & docerentur in Collegijs, iuuenum notissimorum copiâ, ex quibus viros euadere posse & eruditos, & illustres, negauerit nemo, nisi qui stolidè cœcutire, & irrideri voluerit.

Veneti de pace cum Turcis cogitant.

Veneti Turcis impares, & videntes fœderatorum res dilabi, de pace cum Solymano ineundâ seriò cogitarunt: maximè cùm Castrum Nouum expugnasset Barbarossa, quatuor Hispanorum millibus aut cæsis aut ad remigum transtra damnatis. Horum autem sortem misertus est nemo, cùm ipsi diripuissent Romam, & in omnium gentium odium suis rapinis, & sacrilegijs incurrissent. At idem Ænobarbus Oatarum oppidum Dalmatiæ cùm tentasset, cui præerat Mathæus Bembus, vir præstantissimus, id omittendum putauit, acceptis ab eo quibusdam muneribus, sed qualia à viris fortibus dari solent. Quare repetijt Constantinopolim afflictam incendio, atque peste, & quæ tum plus eius præsentiâ, quàm victoriâ indigebat.

Gandauenses, aliæque vrbes Flandriæ tributis oppressæ, rebellant in Carolum, & se dedere Francisco volunt, quos ille tam repulit imprudenter,

ter, quàm antea ſapienter pronunciaret eſſe ſuos. Ad hæc eidem Carolo poſtulanti per Franciam iter, ſtolidè conceſſit, & ab eo ſe deludi ſiuit, quem magnum doli, & inſidiarum artificem no rat; nec eum apud ſe retinuit, donec impleſſet promiſſa. Verùm Franciſcus ineptè alios ex ſe metiebatur, ad pompam quàm ad res magnas aptior. Suſceptus eſt autem Carolus vbique magnificè, pollicitus tum Franciſco Ducatum Mediolanenſem, ſed vt patres puſionibus liberis aureos nummos oſtentare ſolent.

Franci I. in rebellione Belgarum imprudentia.

Franciſcus I. vetuit hoc anno ne deinceps Decreta Iudicum Latinè pronunciarentur, ſed tantùm Franciçè, ad linguæ huius gloriam, ſed detrimentum eruditionis.

Ius Latinè reddi deſinit in Francia.

MVNDI 5593. CHRISTI 1540.

Carolus V. magnificentiſſimè Pariſijs ſuſceptus, in hâc vrbe tandiu ſubſtitit, quandiu eius negotia poſtularunt: & verò ſtatim fugere viſus eſt Valencenas; vbi ſollicitatus de promiſſis, aliter ſe in Flandriâ, aliter in Franciâ loqui reſpondit. In Belgio rebelles acriter edomuit, Proteſtantes blandè recepit, licèt eos audiendos non eſſe Michaël Ceruinus Legatus Pontificius admoneret. Nihilominus vt omnibus faceret ſatis, Conuentus Hagenoenſem & Vormatienſem indixit; libros etiam hæreticorum in Belgio comburendos edixit; fortiùs Franciſcus Heterodoxos ipſos, qui diſſeminabant hæreſin, frementibus Germanis, quos deliniebat verbis, dum eorum fratres ignibus exureret.

Carolus V. Pariſijs ſuſceptus.

Franc. I. hæreticos exuri iubet.

Henricus VIII Annam Guill. Cliuiæ Ducis ſororem Lutheranam duxit vxorem, ex conſilio Thomæ Cromueli; mox tamen hic propter rapinas publico ſupplicio affectus eſt, Anna repudiata, quinta ſuperinducta vxor Catharina Hauuarda Catholica: ſæuiebat nihilominus in Catholi-

Henre VIII. variæ nuptiæ.

cos, quos supplicio Zuinglianis coniúnxit, ipse nec Catholicus, nec Sacramentarius.

Moritur Guill. Budæus.

Mortuus est hoc anno Parisijs natus annos 73. Guill. Budæus litterarum decus, & magnum regni ornamentum, quem Erasmus Galliæ portentum appellauit; vir aliunde pijssimus, & alienissimus ab hæresi; rara hisce temporibus virtus in hominibus doctis, & ingeniosis.

Io. Vuayuodæ Transyl. succedit Io. Sigismundus.

Obijt hoc anno Ioannes Vvaiuoda Transylvaniæ, annos natus 53. relicto filio ex Isabellâ Sigismundi Poloni filiâ, qui dictus est Ioannes-Sigismundus. Huic Solymanus Turca addixit Hungariæ regnum, sub tutelâ Georgij Episcopi Varadinensis, cognomento Monachi, reiecto Ferdinando, quamquam hic Turcis se submittere paratus esset. Is autem Georgius nobili genere natus, ex paruis initijs peruenit ad summa; ideo dictus Monachus, quod fuisset Eremita S. Pauli, non autem Benedictinus, vt aliqui fabulati sunt. Porrò hic egregiam Ioanni nauarat operam, filij tutorem voluitque esse, qui patris vtilissimus fautor extiterat.

Georgius Monachus.

Diplomate hoc Iesu confirmatur.

Societatis IESV institutum commissum Cardinali Guidiccionio, magno nouorum Ordinum inimico, ab eo sic probatum est, vt etiamsi alios reijceret, id admittere se fateretur ingenuè Pontifici. Ita diplomate 5. Kal. Octobr. confirmatus est, numero tamen sociorum ad 60. restricto, & statim huic Ignatius præpositus Generalis. Hic statim Dei spiritu, quo plenus erat, animauit suos, & per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium, Hispaniam, Indiam sparsit, incredibili animorum fructu; cunctis gentibus eos quasi Apostolos recipientibus, multis tamen vbique contumelijs, & calumnijs, exemplo Ducis sui Christi IESV, exagitatos.

Ignatij duo Socij Lusitanis concessi.

In Indiam Orientalem propagabatur Fides, non tamen vt Lusitani pientissimi exoptabant. Itaque auditâ Societatis famâ Rex petijt à Pontifice & Ignatio per Mascareniam Legatum suum

sex

sex minimùm Socij ad se mitterentur, quos per Indiam spargeret. Concessi sunt duo duntaxat, Simon Rodericius,& Franciscus Xauerius nobilis Nauarræus, vir magni animi,& vtroque Orbe maioris. Hi cùm aduenissent in Lusitaniam, tantos effecere motus animorum, vt Ordini suo Apostolorum nomen pepererint, vnus tantùm è duobus in Indiam mittendus videretur; ne tantorum virorum pietate careret Lusitania, Ioannes plus Indis, quàm suis Lusitanis, profuisse diceretur.

Veneti demum hoc anno pacem à Solymano vrbibus Nauplio, *Napli de Romanie*,& Epidauro *Maluaisie* Peloponnesi redemêre, atque vti Castores parte sui, totum corpus integrum seruauere. *Veneti cum Turcis ineunt pacem.*

Mortuus est denique hoc anno Guicciardinus Florentinus nobilis historicus, vir magnæ prudentiæ,& tantæ viuus inter populares suos autoritatis, quantum mortuus inter eruditos fuit. *Guicciardinus Florentinus moritur.*

CAPVT V.

DECAS QVINTA.

Ab anno Christi 1540. ad 1550.

MVNDI 5594. CHRISTI 1541.

Habitus est hoc anno Conuentus Ratisponensis, cui interfuit Cardinalis Contarenus, tergiuersati sunt hæretici, de more, multùm laboratum vt nihil ageretur. Huic etiam Caluinus interfuit, qui & hoc anno Geneuam postliminiò reuocatus est. Cautum in hoc Conuentu Protestantibus per *Interim*, vt vocant; scriptum ad Franciscum I. de non exagitandis fratribus, maximè in Merindolo, & Cabrierâ pagis; *Conuentus Ratisponensis.* *Caluinus Geneuam redit.*

sicque promissa in Turcos auxilia, quæ communis causa iampridem expetebat.

Ferdinandus cum Solymano bellum gerit. Bellum gestum est hoc anno inter Solymanum & Ferdinandum, cuius hic causa fuit, dum Ioannem Sigismundum nititur opprimere, huicque repugnant Georgius Monachus & Regina. At nec Ferdinandi, nec Ioan. Sigismundi Hungaria fuit, sed Solymani auxiliatoris, qui depulso Georgio cum suo Principe in Transyluaniam, regnum hoc vectigale obtulit Ferdinando, & quod turpissimum fuit, hic recepit. Quòd si Carolus fratri suppetias tulisset, aut Hungariam non tentasset Turcus, aut ab eâ depulsus esset. Sed cogitabat ille

Algeriana Caroli expeditio. expeditionem Algerianam, & ad Iuliam Cæsaream, *Alger*, 10. kal. Nouembr. appulit cum ingenti classe, 22. millibus peditum, & equitibus mille. Capta erat ciuitas in quâ vix 800. Turcæ, nec Mauri plures, sed obstitere tempestates & inclementia aëris; hac multi sublati, illis 130. naues, 15. triremes, omnes Lembi perierc. Itaque re infectâ dedecoris plenus redire Carolus indidem compulsus est, aduersus Christianos quàm infideles fortunatior. Franciscus I. infortunatum

Ius gentium à Vastio violatum. aggredi noluit, ob ius gentium violatum, cæsis Rincone & Fregosio Legatis per Vastium Marchionem, & negatâ satisfactione, ne apud Christianos audiret malè, cui jam inuidiæ satis Carolus atque Ferdinandus callidiores conflauerant.

S. Xaverius nauigat in Indiam. Nauigauit hoc anno in Indiam cũ Martino Alphonso Sosâ Indiarum Prorege Franciscus Xauerius, Apostolicus Nuncius cum amplissimâ in Indias potestate, factus nihilominus omnium seruus, tot ac tantis virtutibus illustris, atque miraculis clarus, vt Indiarum Apostolus audire meruerit, & quod obtinuerat in Lusitaniâ Societati nomen, à populo, ab Ecclesiâ & Pontificibus inter Sanctos relatus gloriosè receperit.

Lusitanorum in Æthiopiam expeditio infausta. Christophorus Gama missus à fratre Stephano Prorege, vt Æthiopiæ Principem Claudium, Dauidis successorem defenderet aduersùs Gradaametem

metem Adelis, & Zeila tyrannum, bis cum eo feliciter conflixit: tertiò demum certamine victus, & captus, virgis cæsus perdidit caput, ab Æthiopibus vulgò habitus Martyr. Gradaametes autem victor, dimisso Turcorum auxilio, dum ad Nilum se reficit, & sedet incautiùs, à Claudio & Lusitanis collectis appetitus perijt, nec diu crudelis victoriæ voluptate fruitus est. Lusitani, nullâ datâ redeundi potestate, vixere inter Æthiopes, facti ex necessitate miseræ regionis huius inquilini.

Obijt hoc anno, ætatis 47. Philippus Theophrastus Paracelsus Medicus Salisburgi celeberrimus: obijt & Lugduni Sanctes Pagninus Dominicanus, vir apprimè doctus, & cui sacræ paginæ plurimùm debent. *Philip. Theophrastus Paracelsus moritur.*

MVNDI 5595. CHRISTI 1542.

In Conuentu Spirensi decretum est Turcicum bellum; Tridentum, ad Concilium Generale assignatum, reclamantibus Protestantibus, neque rem, neque locum optantibus. Magnis animis expeditio suscepta est; sed hæc Germanorum cunctatione dissipata est, quam adeò formidarat Solymanus; cui astipulatus est Lutherus, huic longè quàm Imperatori addictior. *Bellum Turcis indictum, & Tridentino Concil. addictum.*

Franciscus I. bella spargit in Caroli ditiones per exercitus quinque, nullo aut paruo operæ pretio; qui si simul coniuncti essent, vt sapienter suadebat Langeus, tot sumptuum fructum recepisset; verùm aduersarium nactus erat Carolum, qui immotus mouebat, cùm Franciscus omnia ad pompam peragens multa ageret, vt tandem nihil egisse videretur. *Franc. I. spargit bellum perditiones Caroli.*

Proscripta fuit hoc anno Caluini Institutio, tetrum opus, & in quo multùm de Dæmone, huius ore & calamo loquente, atque scribente. *Institutio Caluini proscripta.*

Henricus VIII. Catharinam Hauuardam, adulterij damnatam, capite mulctauit, & sextam duxit viduam, ne peccaret in virgine; quam etiam sustulisset propter hæresin, nisi hunc mors preuenis- *Henrici variæ vxores.*

ſet, cupidiſſimum noui matrimonij, & maritum verè deſultòrium.

Iacobus V. regnum Scotiæ relinquit filiæ Mariæ.

Scotis commiſſis cum Anglis, & in ſuum Principem inſuper rebellantibus, Iacobus V. in febrim incidit, ex quâ obijt ætatis 32. regni 30. relictâ filiâ ante dies octo natâ, quæ Maria dicta eſt. Mors eius turbauit Scotiam vniuerſam, immo in eam induxit hæreſin, quæ demum & Regnum, eiuſque Reginam Mariam perdidit.

Indicitur Conc. Trident.

Indicitur Concilium Tridentinum, emiſſo diplomate XI. Kal. Iunij, quò omnes inuitabantur ad Kal. Nouembr. creatis tribus Legatis à latere: interea depugnabant inter ſe Franciſcus & Carolus, etiam ſcriptis hoc anno, moribus factiſque admodum diſcordes; quorum minùs ſapiens habitus eſt qui plura fecit, & effutijt.

S. Fran Xauerius appellit in Indiam.

Peruenit hoc anno Goam pridie Non. Maij Franciſcus Xauerius, qui ſtatim poteſtatem omnem ſuam Legati à latere Ioanni Alburquercio ſubmiſit; quâ deiectione plus profecit, quàm ſibi concreditâ omni Romani Pontificis autoritate.

MVNDI 5596. CHRISTI 1543.

Carolus & Fran. bellare pergunt.

Carolus V. Philippo filio ſuo dat vxorem Mariam Luſitanam ſororis ſuæ filiam, eumque annorum ſexdecim adoleſcentem Regem Hiſpaniarum denunciat. Inde venit in Belgium, vt Ducem Cliuenſem ſeu Iuliacenſem retunderet, victoriâ ſuâ ferocientem, quem & exuit Gueldriâ, propter quam bellum concitatum erat, & ſocietati Franciſci eum renunciare cogit; cæteroqui non inhumaniter tractatum. Aliunde Franciſcus ditiones eius vaſtauit, eumque depulit Landrecio, quod ingenti exercitu obſederat. Hoc opus fortitudinis, & prudentiæ fuit; iſtud neque Chriſtianitatis. Turcicam enim claſſem, atque Barbaroſſam euocauit, vt eius opera Nicæam Ligurum expugnaret; quod & factum: arx tamen fortiſſimè reſtitit, & Turcorum Francorumque aſſultus eluſit: ſed cùm Franci non ſatis parati

Franc. euocat ad Nicæam Barbaroſſam.

ac-

accessisset, irrisi sunt à Turcis; qui re infectâ recedentes, exscensionibus factis in Italiam multos Christianos abduxere captiuos, & regioni fœdam intulere vastitatem, spoliisque diuites rediere Constantinopolin: En quo discordia Principum miseros Christianos adducebat.

In Africâ ciuile concitatum est bellum: Amida enim patris Muleassis occupauit regnum: quod dum repetit bello, captus & excæcatus est cum duobus filiis. Mox tamen Amidâ eiectus est à Thouarte Hispano Gubernatore Golettæ, eiusque loco patruus Abdamelchus substitutus est, sed eo statim mortuo, & filio eius duodenni intruso, dum tutores eius rapinis cædibusque grassantur, reuocatus est à Tunetanis Amida, cùm priùs Muleasses ad Hispanos confugisset. Quæquidem non fuerunt vnius anni, vno tamen loco ad historiæ lucem congerenda. *Turba in regno Tunetano.*

Suspensum est hoc quoque anno Tridentinum Concilium, dum Pontifex Franciscum & Carolum reconciliare nititur, quorum discordiis nihil tum erat Ecclesiæ perniciosius. *Conc. Trident. suspenditur.*

Hoc anno, quo Carolus V. cum Henrico VIII. turpissimè, & contra datam fidem, reconciliatus est, & Biblia Tigurina à Leone Iudâ informata absoluit, Theodorus Bibliander, adiutoribus Conrado Pelicano, & Petro Cholino obiere Ioannes Ekius, & Albertus Pighius viri multarum in sectarios palmarum. Aliunde mortuus est Basileæ Carlostadius, cùm ei terribile monstrum mortem denunciasset; quem tamen in pace obiisse contra sacrorum codicum fidem Heterodoxi asserunt. Denique facto functus est Guillelmus Bellæus Langæi dominus, frater Cardinalis & Episcopi Parisiensis, & Martini Historici, laudatus etiam impensè ab hostibus Francicis; quem Vastius Ducibus omnibus anteponebat, & Carolus V. magnam consiliorum suorum appellabat moram. *Pax Hen. VIII. & Car. V.* *Obiere Ekius, Pighius, Langaeus.*

MVNDI CHRISTI
5597. 1544.

Barbarossa euocatus à Franc. I. iterum Christianos Cæsarianosque vexat.

In Spirensibus Comitiis multa aduersus Franciscum Carolus dixit; ideoque decretum in eum bellum, & promissa pecunia, atque copiæ. Frustra Pontifex vtrumque reconciliare conatus est: effecit tamen vt Barbarossa, qui tum Teloni agebat cum classe, recederet ex Prouincia, nec arcem Nicææ oppugnaret. Recedens autem fœdè populatus est Cæsaris ditionem, abstinuit à Pontificia, quia sic Franciscus optabat, ita præscribebat Polinus Gardia, cuius opera Turcus euolatus erat. Vnde Franciscus apud Christianos ingenti flagrauit odio, in quem & scripsere multi, quem multi defendere; huius litis arbitrium meliùs Deo reseruabitur.

Pugna ad Cerisolas.

Franciscus Borbonius Anghinianus celebrem illam ad vicum Cerisolas victoriam retulit, quâ Alphonsum Danalum Vastium vulneratum fugere compulit, duodecim hostium millia cecidit, bis mille quingentos cepit, cum obsesso Carinia-no. In hoc prælio Dux Rorariorum Monlucius egregiam nauauit operam, cuius oratione prælij facultas a Francisco extorta, eius armis & manu victoria in partes Francicas venit. Et tota potitus esset Insubria Anghinius, nisi à Francisco impeditus esset, quominus Mediolanum aggrederetur; nec insipienter. Anglus enim Picardiam, Carolus Campaniam tentabant octoginta peditum, viginti equitum millibus, ac geminis castris. Tantus hic tamen apparatus euanuit, & si grassationes excipias, parum Franciæ nocuit.

Blasius Monlucius.

Pax inter Franc. & Cæsarem.

Cùm res ergo Cæsaris, & Henrici, minùs bellè procederent, Carolus inclinauit ad pacem, quam tamen dubiam, & implicitam fecit; Franciscus accepit, vt præ se ferebat, ex subditorum commiseratione, reclamante Henrico Delphino, qui Cæsarianas copias defluere, ac sensim perire animaduertebat. Verùm præualuere in Franciscum amores Annæ Pisseleuæ Stampensis, nobilis

Anna Pisseleua Stā pensis.

scor-

ſcorti; Imperatori tacitè fauentis, quæ imprudentem, & libidinoſum in deteriora conſilia Regem adduxit. Hac autem pace comprehendi noluit Henricus Anglus, cui reddita fuerat Bononia Maritima, ſed Veruinij ignauiâ, cuius mox ſub Henrico II. pœnas capite luit. Cùm autem Dux Norfolcius Monſtrolium obſideret, ad famam aduenientis Delphini ſuam repetiit Angliam, ſuâ contentus Boloniâ, quam non erat diu ſeruaturus. *Bononiam reddit Veruinus.*

Rem Chriſtianam tum egregiè promouebat in Oriente Xauerius, dictus Magnus pater: quando & Regis Ceylani filius, factus Chriſtianus, cum multis ſuis ſubditis ab ipſo parente pro verâ religione cæſus numerum Martyrum auxit: cuius mortem placuiſſe Deo ignea Crux in cœlo, in terrâ lucida, nullis Mahumetanorum artibus eradēda, populis illis attonitis cecinerūt. *Filius Regis Ceylani Martyr.*

Mortuus eſt denique hoc anno Romæ Ioannes Magnus Vpſalenſis Archiepiſcopus, Legatus Pontificius, exantlatis pro Fide laboribus ærumniſque toleratis, quæ naſcente Eccleſiâ ſubibant ſancti præſules; cui tamen Deus vna merces fuit, ab iis neglectus, quorum magni intereat Septentrioni eiuſmodi Pontificem obtigiſſe. *Io. Magnus Arch. Vpſalenſis moritur.*

MVNDI CHRISTI.
5598. 1545.

Obiit hoc anno Patriarcha Conſtantinop. Hieremias; cui ſuffectus eſt Dionyſius Metropolita Nicomedienſis probatus Solymano, auctoque ad tria millia Ducatorum Peſceſio, cum initio tantùm quingentorum eſſet. Quid enim aliud à ſordibus & impietate Mahumetanorū expectaretur? *Turcorum auaritia in Peſceſio.*

Initâ inter Reges Chriſtianos pace agendum erat de Concilio tandiu ac toties expetito; ſed id re ug ebant Proteſtantes, eorumque caput Lutherus, qui tum ridiculis imaginibus Papæ, ac Dæmonis, Cardinalis & morionis eâdem facie, in eodem nummo inſaniebat. Tum autem agebatur Vermatiæ Conuentus, in quo negabant *Proteſtantur Concilium refugiunt.*

Protestantes auxilia sufficere contra Turcos nisi prius à Decretis Concilij, & Iurisdictione Cameræ Imperialis eximerentur. Quare de induciis cum Solymano Carolus egit, cuius Legatis, & suos Franciscus adiunxit. Cùm tamen mox Carolus Dux Aurelianensis Francisci I. minor filius obiisset, futurus gener, aut affinis Caroli V. & inter vtrumque pacis vinculum, omnia vtrimque hostilia expectata sunt. Quare Franciscus cum Anglo ferire pacem decreuit, maximè cùm Bononiam per Biezium Marescallum, Angliam per Annebaldum Archithalassum frustra tentasset. Ad Bononiam contigit vulnus mirabile Francisci Lotharingi, filij Claudij Ducis, qui hic ab Anglo equite lanceæ ferrum recepit inter oculum dextrum, & nasum, sic tamen vt hoc ferrum ad occiput peruaderet: desperantibus omnibus medicis, extractum est nihilominus vulnerato roganti spiculum, & sine vllo gemitu patientis, coaluitque paulò pòst vulnus, sed vti creditum est diuinitùs, ad tutelam Christianæ religionis, ac mortem pro eâ fortiter subeundam.

Carol. Aurel. fil. Francisci I moritur.

Francisci Guisii vulnus mirabile.

Dux Brunsuicensis Henricus Catholicus, contrà voluntatem Caroli V. Philippum Hassiæ Landgrauium, à quo spoliatus erat, aggressus, ab eodem victus, & captus est. Quem cùm emitti juberet Imperator obstitit Lutherus, jam factus Carolo superior. Verùm Deus illum depræsit. Dum enim exorcismis à se concinnatis Energumenam à Dæmone liberare conatur in Sacrario Ecclesiæ, à malo Genio obseratâ januâ malè multatus esset, nisi januam securi fregisset Staphylus eius discipulus, qui rem scriptis prodidit, & cacatas Magistri sui caligas facetus [illegible] secuturis temporibus turpiter ostentauit.

Henricus Brunsuicensis capitur.

Energumena Luthero.

Inchoatum est hoc anno Tridentinum Concilium, indictum Idibus Martij, à Legatis Cardinalibus de Monte, & S. Crucis (nam impeditus

Inchoatur Conc. Tridens.

ditus Polus abfuit) ad Idus Decembris, tot contritis mensibus, in vanâ de sedibus disceptatione: ac primæ Sessioni tantùm 4. Archiepiscopi, 22. Episcopi præsederunt. Caue sic autem adhibeas fidem Actis huius Concilij scriptis à Petro Soaue Polono, homine minimùm Schismatico, & hæreticorum saltèm fautore; cui suffecere materiam Sleidanus Lutheranus, & Paulus Vergerius etiam Apostata; ipse turpi materiæ, ex odio in Pontificem, turpiorem adjecit formam. Eum porrò doctissimè confutauit maximi vir ingenij Cardinalis Palauicinus, ex Societate IESV vocatus ad purpuram; futurus alioqui suspectus, nisi Acta quæ protulit conuenirent cum Actis quæ in plerisque Franciæ Bibliothecis asseruantur: quibus fatemur opponi posse Acta contraria, ex iisdem Bibliothecis, & rancidis scriniis eruta: sed ab iis scripta, qui miseris hisce temporibus Hæreticis, quàm Pontifici, atque Ecclesiæ fauere maluerunt.

Acta Conc. Trident. Petri Soauis Poloni.

MVNDI	CHRISTI
5599.	1546.

Continuatum est hoc anno Tridentinum Concilium, cui tum Petrus Danesius Francisci I. Legatus interfuit, cùm de eo abrogando Francofurti Protestantes consultarent. Habitum & aliquanto pòst colloquium Ratisponense inter eosdem & Catholicos, ex quo tamen illi turpiter aufugere. Sed & additum huic dedecori grauius damnum: tum enim 12. Kal. Martij Islebij Saxoniæ in patriâ suâ extinctus est Lutherus, fax Europæ, inimicus Pontificis atque Dei; habitus tamen à suis vti Sanctus, & Prophetes Germaniæ, seruatis eius turpibus reliquiis, quibus nulla aromata fœtorem adimere potuerunt, ex libidine, & crapulâ, à monacho excucullato contractum.

Continuatur Conc. Trid.

Moritur Lutherus, & à suis habetur vt Sanctus.

Expedita sunt hoc anno arma à Protestantibus, quorum præcipui fuere Fridericus Dux Sa-

Protestantes arma parant in Carol. V.

Saxoniæ Elector, & Philippus Hassiæ Landgrauius, conscriptis 70. millibus peditum, & quindecim Equitum, cum 120. tormentis bellicis, reliquoque ad magnum bellum apparatu: Hi tandem diu inter se altercati bellum denunciant Carolo V. quem si statim adorti essent, sine dubio debellassent: sed dum bellum non satis concordibus animis gerunt, interea recepit Imperator 12. armatorum millia à Paulo Pontifice; duce Octauio Farnesio, dum ipse luculentum exercitum comparauit ex Hispanicis, Belgicis & Italicis copiis, quo saltèm repugnare posse videretur. Itaque dum Duces Protestantes inter se non satis conueniunt, eorum sensim defluxit exercitus, maximè ex quo Fridericus Elector Palatinus, eorum auxiliator, a Cæsare sapienter in gratiam receptus est. Quare deinceps rebelles isti sic contempti sunt ab Imperatore, vt eis pacem nonnisi duris conditionibus annueret, qui antea de eo exautorando cogitabant.

Carolus V. recepit auxilia.

Mortuus est hoc anno Marchio Vastius, magni belli concitator, ob jus gentium violatum, multis criminibus oneratus, & Imperatoris jussi amotus præfecturâ. Quo audito nuncio, ex mœrore obiit, & optandâ morte, multis accersitam criminibus ignominiam feliciter deuitauit.

Moritur Vastius Marchio.

Henricus VIII post tot rapinas & sacrilegia inops, cum Francisco I. depacisci coactus est, redditâ Bononiâ cum omnibus tormentis, atque commeatu, acceptis octingentis millibus aureorum, intra annos octo numerandis. Hac quoque pace inclusi sunt Scoti, qui inter se atrociùs tumultuati sunt; quando Dauid Cardinalis Betonius Archiep. Santandreanus cæsus est, & habitus Martyr, eiusque percussores omnes & hominibus & Deo pœnas graues dependerunt.

Pax inter Hen. VIII & Franc. I.

Arx *Diu* in Indiâ iterum obsessa est à Mamudio nepote Badurij, operâ Sofaris natione Chij, ori-

Arx Diu obsessa ab

origine Itali, sed Fidei desertoris, ducis nequaquam contemnendi. Hæc fortiter quidem defensa est à Ioanne Mascareniâ; nihilominus venisset in hostium manus, nisi auxilium huic tulisset Indiæ Prorex Ioannes Castrius, qui B. Virginis ope, cum eodem Mascareniâ insignem de Indis reportauit victoriam. Hic tamen Castrius, præmiis ingentibus cumulatus, in Xauerij sanctissimis complexibus obiit pientissime; non tantùm ab hominibus, sed à Deo magnis muneribus exornatus. *India, defenditur à Mascarenia.*

In Americam missi Hispani, non tam administrabant Prouincias, quàm lacerabant, diuisi inter Pizzarros, & Almagros, veriùs latronum quàm militum duces, & præfectos. Ad turbas illas compescendas missus Petrus, Gaica, juris peritissimus doctor, consilio & ingenio tumultus sedauit omnes, paucorum, & maximè Francisci Caruajalis, & Ioannis Acostæ, seditiosorum supplicio; probauitque ingenium atque prudentiam in præfectis & gubernatoribus, armis & viribus sæpe præualere. *Turbas in Noua Hispania sedat Petrus Gasca pacatissimè.*

MVNDI 5000. CHRISTI 1547.

Tridentinum Concilium sedulò promouebatur, jam octo celebratis Sessionibus, cùm exorta lues id Bononiam transferre coëgit. Iamque celebratis in hâc vrbe duabus sessionibus, id abrupit Petro Aloysio Duci Placentiæ & Pontificis filio illata nex, per eius inimicos, audaciores factos ex Cæsaris in eum odio. Placentiam statim occupat Ferdinandus Gonzaga, Vastij successor; ægrè Pontifici seruatur Parma; conjurationis afflauit suspicio Carolum V. non aliam ob causam, quàm quòd ex eâ profecerat. Pontifex autem ex eâ nece tantùm doloris hausit, atque exinde consecutis tumultibus, vt suspenderet Concilium; proferuntur *Concil. Trident. transfertur Bononiam.* *Petr. Aloysius Dux Parmensis caeditur.*

& aliæ

& aliæ huius facti causæ, sed ab iis tantùm qui vaticinari volunt.

Saxonem bello appetit Carolus V.

Bellum interea dictum Smalcaldicum prosperè gerebatur à Cæsare. Nam Dux Vvittembergicus, qui maximè petebatur, persolutis 300. millibus aureorum, reconciliatus erat, eiusque exemplum multæ sequebantur ciuitates. Supererat Saxonicus Elector victoriis ferox, & Mauritio patruele suo omni suâ ditione spoliato. Quare in eum totus belli impetus conuersus est: ac principiò Albi fluuio propè per miraculum superato Carolus cum Ferdinando, aliisque Catholicis, ad Mulbergum eum assecutus, & syluam Lochanam 8. Kal. Maii grandi prælio nouem horarum fudit, ac vulneratum cepit, cùm priùs boni omnes militis ac ducis partes obiisset. Captus est cum eo quoque Ernestus Brunsuicensis, amboque dati in custodiam; Saxo etiam paulò duriùs acceptus à Cæsare, quàm humanitas, & victoria postulabant. Multa de hac victoriâ jactata sunt, vt de Aquilâ obeunte Cæsaris castra, nebula aduentum Caroli Saxonibus celante, Sole pallido, immo, & vti tempore Iosue stante, ad pleniorem victoriam; quæ sunt ab adulatoribus conficta potiùs, quàm à veris historicis enarrata.

Caroli V. ingens de Protestantibus victoria.

Elector Saxonicus captus mulctatur:

Mox à Cæsare sententia capitis in Saxonem pronunciata est, vitam tamen obtinuit, Electore Brandeburgensi, & Cliuensi Duce pro affine suo deprecantibus; verùm exutus est Electoratu, qui concessus est fratri eius Mauritio, arcibus Vvitembergâ, & Gothâ spoliatus, indictâ insuper grandi pecuniâ, & bonis eius inter Ferdinandum, & Mauritium diuisis. Vt autem acquiesceret Concilio nunquam induci potuit, sicque expuncta est hæc conditio; cùm Cæsar sollicitortum esset Imperij, quàm religionis.

Landgrauius deluditur à Cæsarianis.

Langrauio quoque iidem deprecatores obtinuere veniam, sed grauibus conditionibus, in

in quibus & delusus est miser duarum litterarum mutatione ab Albano Duce, vel Granuellano, aut potiùs à Cæsare, qui duobus hisce ingenio ac fraudibus superior erat.

Tum autem celebrata sunt Augustana Comitia sed ab armato Cæsare, qui & in eam vrbem triumphans ingressus est, quoniam erat præcipua Smalcaldani fœderis. In iis Catholica Fides erecta, hæresis abjecta est; Coloniæ suffectus Archiep. Adolphus in locum Hermanni hæretici cedentis, & tam sceleribus, quàm ætate grauioris.

Tumultus Genuæ ac Neapoli.

Genua hoc anno cum Auriâ periclitata est coniuratione Lud. Flisci, & Iulij Cibi; quæ vbi detecta est, cessauit periculum. Tumultus quoque Neapoli concitatus ob Inquisitionem, quem Cæsar sapientiâ suâ repressit, sibique ac populo fecit satis.

Henricus VIII. Angliæ rex obit.

Quinto Kal. Febr. obiit Henricus VIII. Angliæ Rex, anno ætatis 57. regni ferè 39. ex nimiâ pinguedine; vt qui libidinosè instar canis vixerat, turpiter instar obesi porci moreretur. Statuerat Ecclesiæ reconciliari; sed parasitorum, & aulicorum turba quos sacris bonis locupletarat, impediit. Sumpsit tamen Catholico more Eucharistiam, hæredesque instituit primò Eduardum ex Semeirâ filium, deinde Mariam ex Catharinâ, denique Elizabetham ex Annâ Bollenâ: filio autèm adiunxit 16. tutores, omnes ferè Catholicos; & hunc in Catholicâ fide voluit erudiri, sed Primatum Ecclesiæ retinere. Atenim ex iis tutoribus Eduardus Herefordiæ Comes, frater Semeiræ Zuinglianus, jus omne sibi arrogauit; &, huic fauente Cranmero Arch. Cantuariensi, inducta est Heresis in Angliam, per Hugonem Latimerum Anglum facetum concionatorem, Petrum Vermilium Martyrem, Bernardinum Ochinum Capucinorum quondam Generalem, tunc nequissimum Apostatam. En quibus homini-

Eduardo ex Semeirae succedit.

Inducitur heresis in Angliam.

minibus Anglicana pseudoreligio debet initium!

Franciscus I. moritur. Mortuus est eodem anno Franciscus I. prid. Kal. April. anno vitæ 52. cum dimidio, regni 32. cum 2. mensibus, munitus Ecclesiæ Sacramentis omnibus, *Litterarum parens* vulgò appellatus; quibus, mentientibus licèt, existimationem suam debet & gloriam. Vir sine dubio magnanimus, sed absque prudentiâ; & ineptis amoribus implicatus, quibus attendit potiùs sæpe, quàm regno, vnde magnæ clades, quæ in eius quoque caput aliquando reciderunt. *Succedit ei Henricus II.* Successit ei filius Henricus II. annos natus duodetriginta, qui statim à patre expulsum Annæum Mommorantium reuocauit; Annebaldum sibi maximè ab eodem commendatum eiecit, & Cardinalem Turuonium, peritissimos sub Francisco regni moderatores: retentus tamen Franciscus Oliuarius Cancellarius inuidiâ maior. Alij quoque in secretum consilium allecti, inter quos *Diana Pictauiensis.* Diana Pictauiensis, Brezæi Normaniæ Seneschalli vxor vetula; cuius tum philtra & amatoria pocula iactata sunt ab imperitis, propter eius ingenium atque prudentiam, fœmineis maiora.

Moriuntur Petr. Bembus, Sadoletus, Vatablus, Tussanus, B. Rhenanus, Conrad. Peutingerus. Obiere quoque hoc anno Petrus Bembus, & Iacobus Sadoletus Cardinales, linguæ Latinæ peritissimi; Franciscus Vatabulus Hebraicæ Græcæque scientissimus, sicut Iacobus Tussanus eiusdem Græcæ linguæ professor; Beatus Rhenanus Schelestadiensis multis illustratis authoribus celebris; denique Conradus Peutingerus, cui Tabulam Imperij Geographicam debemus, postea editam ab eius populari Augustano Velsero, viri omnes magnæ eruditionis, & famæ.

Moritur Barbarossa, ei succedit filius Asanes. Mortuus quoque Constantinopoli Hariadenus Ænobarbus seu Barbarossa Turcicarum nauium præfectus, & Algerij Rex, cui successit filius Asanes patri tantùm fortitudine, quantùm

tùm ætate inferior. Obiit & in nouo Orbe Ferdinandus Cortesius Mexici domitor, & Nouæ Hispaniæ conditor, vir feliciſſimæ fortitudinis, quam & pietate condiuerat.

MVNDI 5601. CHRISTI 1548.

Bellum hoc anno geſtum inter Perſas atque Turcos, quoniam Bajazetes ad illos confugerat qui patrem Solymanum in Selimum fratrem propenſiorem videbat. Solymanus cum 200. armatorum millibus eum repetiit à Tammaſo, eiuſque regionem latè vaſtauit: Tammaſus enim detrectabat certamen, donec Luſitanorum auxilia, atque tormenta bellica reciperet. His fretus, & virtute Bajazethi, quem ſuis copiis præfecerat, aggreditur Turcos ad Euphratem, & eorum 130. millia delet; Solymanus, multis etiam in reditu amiſſis, ſine filio, ſine exercitu, ſine gloriâ Conſtantinopolin rediit. Turcæ contra faciunt Erca ſem Imirſam fugitiuum fratrem Tammaſi, & à Solymano victorem reſtitutum; fatentur nihilominus Principem ſuum, fame debilitato exercitu, victo ſimilem in vrbem rediiſſe.

Bellum Perſicũ ob Baiazethem fugitiuum.

Ortâ inter Legatos Cæſareos & Pontificios controuerſiâ, Carolus V. procudit ſuum *Interim* (veriùs *Interitum animarum*) nec probatum à Catholicis, & ab Heterodoxis improbatum, ab vtriſque ſcriptis confutatum; ab his quidem per Philippum Melanchthonem molliter, per Caluinum petulantiſſimè; ab illis per Robertum Cænalem in Galliâ, Nicolaum Bobadillam in Germaniâ, Franc. Romæum Dominicanum Romæ. Itaque triplicis generis fuerunt Interimiſtæ *Cæſarei* Catholici, *Lipſici* Lutherani, & *Francici* Caluiniani, omnes ab aduerſariis adnumerati Adiaphoriſtis. En quibus ſe difficultatibus Principes implicant, dum plus poſſe volunt, quàm Deus, & Eccleſia ſinunt.

Interim Caroli V.

Obiit

Sigismundo Regi Poloniæ succedit Sigis. Augustus.

Obiit hoc anno Kal. April. die Paschatis Sigismundus Poloniæ Rex ætatis 82. Regni 42. vir fortis & sapiens, magno suorum bono, & Christianitatis. Successit ei Sigismundus Augustus, annos natus duodetriginta, qui in epulo funebri die Mercurij, carnem Germanis, pisces Polonis opposuit; quia hic dies tum à carnibus abstinentiam his præscriberet, quam deinceps vsus sustulit.

In Comitiis Augustanis creatus est Elector Mauritius Saxo.

Ad Comitia Augustana Legatos suos misit Basilius Moschus, vbi cum Cæsare in Turcos iniit societatem. Mauritius quoque in iisdem creatus est Elector, & in loco, vnde ceremonias spectare posset è fenestrâ, Ioannes-Fridericus exauthoratus, quas tamen aspexit sine vllo animi motu. Eodem quoque venit Muleasses; à præfecto Golettæ Francisco Thouuarro Hispano gazâ suâ spoliatus, mortalium infortunatissimus, cui Barbarossa regnum, Amida filius visum, Thouuarus bona eripuerat. Remisit eum in Siciliam Carolus, vt publicis Siculorum sumptibus aleretur, fieretque de Rege nobilis mendicus.

Philippus Caroli V. filius venit in Belgium.

Carolus V. vt Imperium in domo suâ relinqueret hæreditarium, Maximiliano Ferdinandi fratris filio Mariam filiam suam dedit vxorem, qui hoc anno venit in Hispaniam, & Pintiæ nuptias celebrauit. Philippus autem nauigauit Genuam, vbi de Arce vrbi imponendâ cogitauit, deterritus tantùm ab Auriâ in gratiam patriæ suæ. Inde Mediolanum, Mantuam, Tridentum, ac denique in Belgium venit, non eiusdem cum patre vrbanitatis, & humanitatis, vel quòd filius Imperatoris esset, pater tantùm Ducis; vel potiùs quia excelsos illos tumentesque spiritus hauserat ex Hispaniâ.

...rbæ in Anglia, & Scotia.

In Angliâ sæuitum in Catholicos, abolita Missa, inducta Caluini secta. Cùm Angli in Scotos bellum gererent ob Mariam, quam Eduardo suo volebant vxorem, eam Scoti in Fran-

Francia transmiserunt, Franciæ Delphino collo-locandam, acceptisque ab Henrico II. auxiliis, retuderunt Anglos, res suas erexerunt.

Henricus II. judices selegit qui de hæreticis grauiter statuerent: lustrauit & ea loca quæ Cæsar posset inuadere; denique nuptias curauit inter Antonium Borbonium Ducem Vindocinensem, & Ioannam Labretanam hæredem regni Nauarræ, filiam Henrici Regis, & Margaritæ sororis Francisci I. ex quibus magnus heros Galliæ Henricus IV. prodiit.

Henricus II. regnũ suum ordinat.

Horribilis est excitata Burdegalæ seditio propter vectigal Salinis impositum, quam dum comprimere nititur Tristanus Monenius *de Moneins*, vicarius Henrici Regis Nauarræ; vnguibus populi laceratus, & sale conditus est miserabilis Salinator. Missus eò statim ab Henrico II. Annæus Conestabilis cum Guisio, & exercitu, per muri labefactati partem subiit, seditionis autores sustulit, vrbis extinxit omnia priuilegia, cadauer Monenij vnguibus præcipuorum ciuium refodiendum curauit, & sepeliendum ab vniuerso populo cum facibus; vociferante coram Conestabilis domo, se improbè fecisse, & grauiores pœnas promeritum esse. Senatus quoque, vti mollior; & visus conniuere, exautoratus; mox tamen omnes facilitate Franciâ in pristinum statum restituti sunt. Hos autem motus Aquitanicos cùm didicisset Cæsar, eorum occasione oblatâ vti decreuit; sed vbi citiùs quàm putasset consopitos vidit, factum excusauit suum: Princeps cui neque nocendi voluntas, nec excusatio vnquam defuere.

Seditio Burdegalensis, in quâ cæsus Monenius

Hac occasione vti conatur Carolus.

Hoc denique anno Paulus III. orante Francisco Gandiæ Duce, libellum aureum exercitiorum ab Ignatio Societatis IESV conditore, initio suæ conuersionis scriptum, approbauit diplomate suo; diuinum opus, quodammodo tantæ Societatis obstetrix, & alumnus, atque fons

Exercitia S. Ignatij approbata à Paulo III.

fons & origo pietatis, huius libelli operâ, in Christianis, Laicis, Clericis, & Religiosis mirabiliter excitatæ.

MVNDI 5602. CHRISTI 1549.

Turba Anglica. Concitatæ sunt hoc anno in Angliâ multæ turbæ, sublatis publico supplicio Thomâ, viro Catharinæ relictæ, Henrici VIII. quæ & ex mœrore obiit; & postea eiusdem fratre Eduardo Sommerseto Angliæ Protectore, sæpe dato in carcerem, sæpe liberato, ac tandem serui publici manu capite minuto. His autem tumultibus commodè vsus Henricus II. Franciæ Rex, multas arces circa Bononiam cepit, vnde data turbis Anglicis materies. Nec tantùm de regni administratione, sed & de religione disceptatum; ex quibus disputationibus multùm profecere hæretici, multis libellis euulgatis, quibus nihil est Fidei perniciosius. *Henricus II. ex iis proficit.*

In Galliâ fœdus cum Heluetiis renouatum: sæuitum acerbè in hæreticos, ex quorum castris nonnulli retraxere pedem, in cæteris Margarita, hoc anno mortua, decima Musarum dicta, & quarta Gratia, in viros eruditos vti frater Franciscus optimè affecta, ideoque Poëseos, & eloquentiæ luculenta materies. *Margarita moritur*

Theodorus Beze fugit ad Caluinũ. Ad Caluinum hoc anno Theodorus Beza accessit Clericus libidinosus, atque pæderastes, omnique turpitudine infamis (quod arguunt eius juuenilia) tumque cæteris criminibus addidit hæresin colophonem. Natus erat anno 1519. Vizeliaci litteris Latinis ac Græcis, ac potissimum poësi apprimè excultus: at veritus ignem à Senatu Parisiensi ob præposteram libidinem, venditis beneficiis suis, nec vni tantùm emptori, in sceleratorum omnium Asylum, & criminum sentinam Geneuam fugit, vt eam magis corrumperet, atque funestaret.

Mortuus est hoc anno Paulus III. 4. Idus Sept.

Sept. annos natus 82. cùm sedisset annos 15. dies 20. ex perturbatione vehementi, lectis litteris Octauij nepotis sui interminantis. Quare moriturus identidem illud Dauidicum carmen occinebat, *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo*. Vir sine dubio magnus, & frustra lacer atus ab Hæreticis; quorum conuicia, tanti viri laudes extitere. Huic pænè suffectus est Reginaldus Polus, at suffragia in illum inclinantia discussit Petrus Caraffa Cardinalis Theatinus, morosus ac suspiciosus senex, in eo temerè suspicatus aliquid de Lutherano veneno, & tum *in vitium* talis *credula turba fuit*. *Paulus III. Papa moritur.*

Hoc anno rediit in Hispaniam, compositis Noui Orbis rebus, Petrus Gasca Iurisconsultus, sine armis, sine milite potens, & sublato jugo quod Indis imposuerant Hispani. Porrò in patriam multo auro naui bus imposito appulit proximo anno, cum eodem quod extulerat pallio, sed detrito, Curiis atque Fabriciis anteponendus, & *magnas inter opes inops*. Quare meritò postea creatus est Episcopus Pallentinus, qui non vt judex, sed vt Episcopus Nouum Orbem administrasset. *Petrus Gasca redit inops in Hispaniam.*

Adiit hoc anno Iaponiam Franciscus Xauerius, inuitatus à quodam Angerio Iapone, vt hîc primus mortalium Christi Fidem nunciaret. Vt autem Meacum, caput huius tractûs, adiret, nobili se Iaponio pedissequum obtulit, quem equitem pedes, domini atque suam sacram ferens suppellectilem, secutus est, rigente hyeme, & per asperrimam, ac grassatoribus obnoxiam regionem; quâ tandem virtute, multisque editis miraculis, hanc regionem asseruit Christo, in tres majores insulas, & quinquaginta sex regna distinctam; vnde plus centum e suis Sociis Martyres inserit cœlo, horrendis suppliciis cruciatos, atque, vti speratur, vbi quondam existet, ingens Ecclesia, atque sanctissi- *Xauerius adit Iaponiam.*

ctissima, *Si sanguis martyrum semen est Christianorum.*

MVNDI 5603. CHRISTI 1550.

Iulius II. creatur Papa. Collocatus est in Petri sede 8. kal. Mart. Maria de Monte dictus Iulius III. in gratiam Iulij II. quem imitari decreuerat, exorsus Pontificatum à Iubileo. Deinde vt se gratum Farnesiis ostenderet, à quibus maximè ad Pontificatum promotus erat restituit Octauio Parmam cum stipendio bis mille aureorum ad eius tutelam. Denique in Concilium totus incubuit, & se Ecclesiæ patrem, aliquid Cæsari denegatus, sed fortem præbuit.

Comitia Augustana celebrari pergunt. Celebrabat tum Carolus V. Augustana Comitia, & Protestantibus parere recusantibus nouum bellum parabatur, Mauritio ab Imperatore nihil deinceps expectante, & inuidiam omnem in hunc deriuare conante; quare ne his Comitiis interesset, bellum Magdeburgense susceperat, quod & anno sequente confecit, ciuibus ad duras satis conditiones redactis. Venit autem ad hæc Comitia non vocatus Maximilianus, cùm accepisset appellatum ad ea Philippum à patre *Philippi & Maximiliani his intersunt.* Cæsarem destinari. Verùm hos conatus vtriusque iuuenis præsentia discussit: erat enim Maximilianus indolis optimæ, & per humanus, Philippus vultuosus, & fastum toto corpore præferens, quo nihil est apud Germanos odiosũ magis.

Pax inter Anglos, Scotos, & Francos inita. Pax demum inter Francos, Anglos & Scotos inita est, redditâ Bononiâ, cum vicinis arcibus, omnique bellico apparatu, itemque Scotis aliquot vrbibus restitutis, persolutis autem ab Henrico geminâ pensitatione quadringentis aureorum millibus. Tumque jacta semina belli inter Carolum V. & Henricum II. per Mariam Belgij procuratricem, paratis Legato Franco insidiis, quibus dum prouidetur

Paulò

paulò acerbiùs, vtrimque animi jam ad bellum nutantes impulsi sunt.

Obiere hoc anno duo Iurisconsulti nobiles, Andreas Alciatus Mediolanensis Papiæ, & Eguinarius Baro Leonensis Armoricus Biturigibus. Salmanticæ quoque mortuus Ioannes Vasæus Historicus, Patauij Ioannes Pierius; omnes scriptis suis percelebres.

Mortui Alciatus, Baro, Vasæus.

Hoc denique anno in Carinthiâ, inter Villacum & Clagenfurtum, frumento pluit, ad duo milliaria, ex quo panis optimus confectus est, & oblatus Cæsari, in cuius ditione frumentum non satum humanâ manu colligeretur.

Frumento pluit in Geemania.

CAPVT VI.

DECAS SEXTA.

Ab anno Christi 1550. *ad* 1560.

MVNDI 5604. CHRISTI 1551.

Resumptum est hoc anno Tridenti Concilium, eius XI. Sessio hîc celebrata kal. Maij, quò pauci conuenere, ob belli Parmensis metum. Tum enim Octauius videns se imparem Ferdinando Gonzagæ, in Vrbem inferri commeatum prohibenti, & negante opem Pontifice confugit ad Francos quorum præsidium recepit. Id vt Iulius improbaret, eum appetere bello cum Cæsare decreuit, ineptus auxiliator, vt malus pater, qui parum vni parti nocuerit, alteram juuerit parum.

Octauius Parmensis confugit ad Frances.

Bellum igitur inchoatum duos potentissimos Principes commisit, cui adjectum bellum Inalpinum sub Cossæo Brisaco egregio duce, sub quo pugnabat Monlucius bellator acerri-

Bellum inter Carolum V. & Henr. II.

mus, multarumque palmarum; & majori fortitudine & felicitate à Francis, quàm ab hostibus gerebatur bellum: itaque fortiter defensæ Parma, atque Mirandola, sub Regis patrocinio positæ. Nec cessatum in Galliâ, Francisco Cliuio Niuernensium Duce, Campaniæ Præfecto, vicinam Lotharingiam carpente, & Antonio Vindocinensi Flandriam & Hannoniam diripiente: eò enim vsque belli Parmensis initium peruasit.

Protestantes cum Henrico II aduersus Carolum V. ineunt fœdus.

Aliunde jacta sunt semina belli Germanici, Carolo V. Landgrauium soluere recusante, licèt id quidam Electores, adeoque Daniæ, & Hungariæ Reges postularent. Quare initum fœdus inter eos Principes & Henricum II. in quod multæ ciuitates transierunt, bonis Regis Franci conditionibus, cui Cameracum, Metæ, Tullum, Virodunum, Argentoratum, vrbes Imperij assignatæ sunt, si has sibi vindicare posset, quod postea cum inani furore Caroli præstitit.

Bellum Turcicum vnde?

Bellum quoque Turcicum enatum, cuius autores fuere Carolus & Ferdinandus, ob aliquot vrbes occupatas in Hungariâ, dum Solymanus bello Persico distineretur, & oppugnatum Aphrodisium expulsumque Dragutem; cuius tamen mali causa in miseros Francos, quasi huius incentores belli deriuata est à Cæsarranis. Hoc bello, ducibus Sinane Bassâ, & Dragute, direpta Sicilia, Augusta ciuitas capta, & incensa, tentata Melita, occupata insula Gozo, atque desolata, indigenis omnibus abductis, aut necatis; dum mutuis sese cladibus Christiani Principes attererent, dum communis pater filiorum se contentionibus implicaret, qui earum arbiter esse debuerat.

Georgius Monachus cæditur.

Hoc tempore cæsus est Georgius Monachus Cardinalis per sicarios, operâ Castadi Ducis Ferdinandi, eius diuitijs imminentis, quæ tamen famâ minores inuentæ sunt. Qui eius attigere spolia omnes malè perierunt; quodque luctuosum magis, in Hungariam, & Transyluaniam inducta hæresis, eius industriâ hactenus eas regiones subire

bire prohibita. Quare ostendit Georgius morte suâ quantùm Regi suo, quantùm Ecclesiæ, quantùm Christianitati necessarius esset, omnibus ijs, illo sublato, pessumdatis.

Henricus II. per Amiotum Abbatem Bellozanensem protestatus est, se Tridentinam Synodum pro Generali nequaquam habiturum, quandoquidem per Cæsarem, atque Pontificem hostes suos, sibi atque suis ad id liber accessus non esset; atque vt Heluetij atque Rhæti idem præstarent effecit; ac denique pecuniam vetuit deferri Romam, quo nullum est aduersus Romanos telum potentius.

Henricus II. Pontifici denunciat inimicitias.

Cazanum oppidum regni Tartarici caput, quod a Basilio defecerat, 7. annis vexatum, & tormentis acerrimè verberatum, hoc anno à Ioanne Basilide receptum est: magna pars ciuium Christianis aquis eluta; qui tamen postea ad Mahumetum, vel idola defecerunt; pauci tamen Græcum seruarunt ritum, omnes ferè nullius Religionis, aut certè Principis sui.

Cazanum vrbs à Basilio Mosco capitur.

MVNDI 5605. CHRISTI 1552.

Imminentis belli nuncius, & dissidium inter Cæsarem & Iulium de expectandis Protestantium Legatis, Concilium Tridentinum suspendit, factâ omnibus abeundi potestate. Dum autem Romam redit Legatus Marcellus, ex nimio labore Veronæ, vbi obijt, incidit in febrem, & phrenesim; in quâ dum à se postulat abigi canem, hinc Sleidano data occasio Dæmonis inducendi; quæ fictio tam frigida visa Polano, vt omittenda iudicaretur.

Marcellus Legatus Concilij moritur.

Tum igitur circa kal. April. bellum Protestantium fœderatorum erupit Mauritius enim Saxonicus Elector, & Albertus Marchio Brandeburgicus, cum Guillelmo Langrauij majore natu coniunxere copias suas, & Augustam Vin-

Bellum Protestantium in Carolum V. & Ferdinandum.

delicorum obſeſſa intra dies quatuor occupa. runt. Inde verſus Oenipontem mouent, diſiectiſque præſidijs, ex anguſtijs Alpium, & Ereberga capta, quæ putabatur inexpugnabilis, tantùm terroris iniecere Cæſari, atque Ferdinando, vt repente intempeſtiuâ nocte diffugerent, plerique etiam nobiles pedibus, relictis equis, & impedimentis. Peruenerunt ergo Villacum Carinthiæ, vbi cum equitum præſidio eis Venetus Legatus adfuit, tantùm primo aſpectu terroris afferens, quantùm poſtea auxilij. Tum ſponte emiſſus eſt Ioannes-Fridericus Saxo, qui ſecutus eſt Carolum, quanquam ſocijs potiùs deberet libertatem ſuam; ſed vni, quàm multis eam debere gratiam maluit. Capta exinde Oenipons, in quâ parcitum ciuium bonis, atque Ferdinandi; at Caroli, Cardinalis Auguſtani, atque Hiſpanorum direpta ſuppellex militi ceſſit, cum magno Imperatoris dedecore. Aliunde Henricus Franciæ Rex, præmiſſo Annæo Monmorantio Conneſtabili, cum luculento exercitu Lotharingiam ingreſſus, totam inuenit ſuam, ac Principem Carolum nouennem in Franciam cum Delphino ſuo nutriendum miſit, pollicitus ei Claudiam filiam ſuam, totique Regioni Nicolaum Valdemontium pueri patruum præfecit. Occupauit quoque Tullum, Virodunum, & Metas, ſibi conceſſas ex fœdere; quominus autem Argentorato potiretur, effecit prudentia ciuium, qui rebus omnibus bene inſtructi, ac bene animati, ſui iuris eſſe perrexerunt. Monitus præterea per Cardinalem Turnonium de inducijs cum Pontifice factis, properabat alacriter in Germaniam, cùm rogatus eſt ab Electoribus, & Principibus fœderatis, ne pergeret vlteriùs. Statim ergo compreſſit gradum, acceptiſque frigidis Mauritij excuſationibus, vultu dolorem ſimulans, & gratulatus ſibi libertatem Germaniæ, eiuſque Principum, redijt in Campaniam, quam Maria Belgij Pro-

Saxo liberatur à Carolo V.

Victores Proteſtantes.

Henr. II. rem ſuam conficit.

Deluditur à Principibus Germaniæ.

cura-

curatrix excursionibus ; & incendijs deformabat . Reposuit ergo vicem agro Lucemburgico, & cum fœnore , militemque in statiua dimisit ; delusus turpiter à suis fœderatis , qui nullam eius , aut ridiculam in tractatibus suis fecere mentionem : expertus hæc minorum Principum iratorum fœdera , tanti esse facienda magnis Principibus , quantùm eorum commoda postulant .

Pax secunda seu Mauritiana.

Pax itaque confecta dicta Mauritiana , seu secunda , cùm prior , vocaretur Nurembergensis . Per illam *Interim* abolitum est , concessumque Protestantibus , vt arbitratu suo viuerent . Henricus , quamquam ijs iratus , remisit obsides , plura , & maiora pollicitus , quàm exsequi decreuerat . Carolus autem intellexit , Imperium esse filio desperatum , immo & auitam in Germaniâ Religionem , sicut & quietem ; maximè cùm hanc etiam pacem Brandeburgensis improbaret , nec eâ contineri voluisset , & ad bella ciuilia omnia in his regionibus præcipitarent .

Carolus V. Metas obsidet, & repellitur à Franc. Guisio.

Nihilominus ad recuperandas vrbes Imperij adjecit animum , ingenti parato exercitu , cum Alberto Brandeburgico proditore, Metas xi. kal. Nouembr. obsedit , centum peditum millibus , & 12. equitum, fossorum 7. & majoribus tormentis bellicis centum & quatuordecim . Verùm hanc vrbem ingressus Franciscus Guisius , cum multis nobilibus , eius animatis fortitudine , sic tutatus est , vt Caroli gloriæ posuerit metas , atque ex eius stemmate , *plus vltrà* expunxerit , atque *non vltrà* antiquum restituerit. Ferunt Imperatorem in hâc infortunatâ expeditione 40. Germanorum millia perdidisse , relictis sub pellibus multis ægrotantibus , atque peregrinis, quos omni diligentiâ Guisius fouit , ac sanos cum pecuniâ remisit in patriam , Carolo non tantùm armis , sed & virtute , ac liberalitate

ſuperior ; ac tum , & deinceps , propter ſingularem & eximiam pietatem junctum heroicæ fortitudini , futurus terror hæreticorum.

Agria fortiter defenſa.

Procedebant interea res Turcorum in Hungariâ, multis captis vrbibus , donec Agria ciuitas eorum impetus cohibuit , à duobus Stephanis , Dobone & Neſcutio , contra triginta quinque aſſultus fortiter propugnata . Tum nihilominus pacem à Solymano petijt Ferdinandus per Legatos ſuos , quorum vnus fuit Augerius Geſtenius Busbequius Belga, vir egregius qui eâ Legatione, & Ferdinando , & litteris illuſtrem nauauit operam.

Turcæ Principem Salernitanum iuuant , euocati ab Henrico II.

Claſſis quoque Turcica, ducibus Sinane Baſsâ, & Dragute, ingreſſa eſt mare Tyrrhenum euocata ab Henrico I I. vt ferret ſuppetias Principi Salernitano , quem Petrus Toletanus Prorex ad deſperationem adegerat . Paratæ ſunt quoque Maſſiliæ 25. triremes quæ Turcicis adjungerentur. Auria venit auxiliator Toletano , qui tamen non impedijt quominus aliquot oppida incenderentur ; immo propiùs factum eſt nihil , quàm vt hic perderet claſſem : atque hæc ſine dubio perijſſet , niſi meliores remiges , quàm milites nacta eſſet . Fugit igitur in Sardiniam primùm inglorius ſenex , hactenus vincere ſolitus ; & ſi tempore adfuiſſet Salernitanus , capta erat Neapolis ; quare hic increpitus eſt à Turcis , promiſſo tamen reditu , ne de reconciliatione cogitaret.

Senæ Francis deditæ.

Senenſes quoque hoc anno ab Hiſpanis malè habiti, euocatis Francis, jugum excuſſere, & arcem ſuam diruêre funditus , ac circumpoſita oppida recepere. Inde magna ſunt enata bella, dum Franci hanc vrbem retinere nituntur, in vmbilico poſitam Italiæ, & ad Neapolitana bella perutilem , Hiſpani recuperare vt immortale belli Francici ſeminarium.

Moritur S. Franc. Xauerius.

Mortuus eſt hoc anno in inſulâ deſertâ Sanci-

ciano, & in conspectu Sinarum, à quibus tantùm leucis 30. disjungitur, S. Franciscus Xauerius, 4. Non. Decembr. ætatis 55. expeditionis Indicæ XI dum eò transire parat, vt saltèm in carceribus moraretur, sicque vinctos Sinas ex Dæmonis compedibus exsolueret. Vir animi incomparabilis; & cuius laboribus Orbis erat angustior. Huius corpus, calce viuâ licèt obrutum, post menses 15. integrum viuidumque repertum est, multisque miraculis illustre Goam reportatum est, centum annis adeo illibatum, flexile, ac succi & sanguinis plenum, vt dormire videretur; donec ei exciso, jussu Pontificis, brachio, quod deportaretur Romam, & quo decies octies centena hominum millia sacris aquis intinxerat, siccari cœpit; ab hoc tempore mirabilis Ecclesiæ vbique terrarum Thaumaturgus, & ex suis imaginibus etiam papyraceis potentissimus.

Obierunt quoque hoc anno Io. Cochlæus, Paulus Iouius, Fridericus Nausea, Ambrosius Catharinus Dominicanus, Petrus Apianus Astrologus, Lazarus Bonamicus Philosophus, Lilius Giraldus Ferrariensis, Ferdinandus Nonius Pintianus, doctissimi omnes, & magnæ existimationis. Ex heterodoxis autem Andreas Osiander Bauarus Lutheranus, Regiomonte in Prussiâ ex epileptico paroxismo, & Sebastianus Munsterus Franciscanus Apostata, vir improbi laboris, atque vitæ.

Obitus Cochlæi, Iouij, Nauseæ, Catharini, Apiani, Nonij, Osiandri, & Munsteri.

MVNDI 5606. CHRISTI 1553.

Solymanus Roxolanæ vxoris philtris dementatus, cui & fauebat Muphti Pontifex Turcicus, Mustapham cum filio strangulari jubet; viso eius cadauere Giangires frater gibbosus sibi pugionem defixit in pectore. Roxolana secura Bajazetem juniorem anteponit Selimo

Solymanus à Roxolana dementatus.

fratri, eique multas turbas, ac tandem perfido mortem accersit.

Mauritius Elector moritur. Mauritius Elector Albertum Brandeburgicum vincit, ad fluuium Visurgim; sed obit post biduum ex vulnere. Successit ei frater Augustus, qui mox cum Ioanne-Friderico bona sua repetente concordiam inijt, immo & cum Alberto, qui vir inquieti ingenij post multas clades fugere compulsus est in Franciam, ac demum anno 1557. ætatis 35. obijt apud Marchionem Badensem, vixitque diutiùs quàm eius leuitas, & impotens perfidia postularet.

Teruana ciuitas excisa à Carolo V. Teruana ciuitas hoc anno penitùs excisa est à Carolo V. eiusque sedes Episcopalis partim Bononiam translata, partim Episcopis Yprensi, & Audomarensi contributa. Hesdinum quoque arx capta, cæso Horatio Farnesio citiùs quàm expectabatur: Henricus tardiùs copias suas colligens Cameracum frustra tentauit; reposuit tamen hosti vicem ad Dulendium Mommorantius, & cladem intulit magnorum virorum nece, quàm cæsorum numero, nobiliorem.

Petrus Toletanus moritur, locum eius occupat Garsias filius. Petrus Toletanus Prorex, dum Senas obsidere parat, moritur Florentiæ, cui Garsias filius succedit; sed eum reuocauit Turcica classis juncta Gallicæ sub Principe Salernitano. Thermæus Senis ordinatis auxilio Turcorum totam Corsicam occupat: superueniens tamen Andreas Auria annos 87. natus, sed adhuc crudus & viridis senex, multa recuperat loca. Prosperè quoque à Francis in regione Inalpinâ pugnatum: quando obijt Carolus Sabaudiæ dux semper iniquam fortunam expertus, cui successit Emmanuel Philibertus excellentis vir ingenij, quo & ditionem recuperauit suam, & hanc affinitate Francicâ sapienter firmauit.

Item & Carolus Dux Sabaudæ.

Transyluania turbata. Transyluaniam turbauit Isabella malè habita à Ferdinando; quare illa euocauit Turcos, qui huic tantùm atque regioni incommo-

modauerc, mali semper Christianorum auxiliatores.

Eduardo Anglo succedit Maria.

In Angliâ moritur Rex Eduardus anno ætatis 17. exhæredatis testamento suo duabus sororibus suis, Mariâ & Elizabethâ, eisque substituta Ioanna Craia filia Henrici Suffolcij, suadente Dudleio Duce Northumbriæ, per quem fuerat sublatus Eduardus Sommersetus. Cognitâ Eduardi morte statim Maria se Reginam dixit, ad quam Angli, ex odio Dudlæi, accurrere, qui & caput cum filijs publicè perdidit; inde datus in custodiam Thomas Cranmerus Arch. Cantuariensis, alijque Pseudo Episcopi, supra 30. millia hæreticorum exulare jussi; restituti passim Catholici, Maria titulum capitis Ecclesiæ Anglicanæ statim abjecit, & Legatum in Angliam accersijt Reginaldum Polum, qui in eâ restitueret Fidem. Tum deliberatum de eius marito: selegit illa, reiectis Polo, & Curtenæo Deuoniæ Comite, Philippum Caroli V. filium, vt plus illa in alienigenam, quàm Anglum posset: ideo ab hæreticis malè scriptis excepta: quis enim rabidos canes, malè mulctatos latrare prohiberet?

Restituitur in Anglia Catholicam religio.

Seruetus exuritur Geneua.

Michaëlem Seruetum Hispanum nefarium hæreticum Samosatenum, Arianum, Macedonianum Caluinus Geneuæ compingi jussit in carcerem, ac postea viuum exuri; huius tamen sectam Valentinus Gentilis & Georgius Blandrada, Itali, per Hungariam, Transyluaniam, Poloniam disseminarunt. Fuit enim hæc ætas impostoribus famosa: certè Tholosæ quidam mentiens se Ioannem Euangelistam crematus est; Basileæ duo professi sunt se habere Genium S. Petri atque Mosis; quibus etiam meritò Caluinum accenseas, qui hoc anno conatus Brulleum quemdam Heduum, fingentem mortuum excitare, huic ademit vitam, eius vxore veris jam lacrymis

Varij huius temporis impostores.

Caluini fraudes, & mariti mortem prosequente.

Simon Sulaka, & Moses Mardenus.

Receptus est hoc anno Romæ à Iulio III. Simon Sulaka Orientis trans Euphratem Patriarcha: exceptus quoque Moses Mardenus Assyrius Iacobita missus ab Antiochiæ Patriarcha; cuius opera, & Ioannis Alberti Vvidmonstadij Austriæ Cancellarij, editum est Viennæ anno 1555. Nouum testamentum, linguâ & charactere Syriacis, quod Immanuel Tremellius ex Iudæo Zuinglianus Geneuæ charactere Hebræo incredibili peruersitate publicauit (vt obseruauit peritissimus Genebrardus) & opus excudit oculis, quàm ingeniis accommodatius.

Nouum Testamentum Syriacè.

Moriuntur Dubrauius Io: Bapt. Ignatius Hier. Fracastorius.

Obiere hoc anno Io: Dubrauius Olomucensis Episcopus, Bohæmicæ scriptor historiæ; Io: Baptista Egnatius Venetus, historiæ antiquæ bonus illustrator; Hieronymus Fracastorius Philosophus, & Mathematicus insignis, omnes de litteris bene meriti, & Musarum lacrymis digni; quæ tamen exsiccatæ sunt natalibus Henrici Magni, qui Flexiæ in Andecauis conceptus, hoc anno Id. Decemb. natus est Pali in Bencharniâ, vir adhuc suo nomine maior.

Nascitur Henricus Magnus.

MVNDI	CHRISTI
5607.	1554.

Bellum ciuile in Angliâ ob Philippi nuptias.

Bellum in Angliâ ciuile concitatum est ob Philippi nuptias, ducibus Thomâ Viato, & Duce Suffolcio, qui primo impetu in se missum Nordfolcium fugarunt. Sed cùm Maria oratione suâ populum Londinensem sedasset, iidem proscripti, atque capti, cum Ioannâ illa Pseudo-reginâ doctissimâ, & innocente, publico supplicio necati sunt cum aliis octoginta. Dati quoque in carcerem Elizabetha, & Curtenæus, coniurationis huius postulati: hic emissus abiit in Italiam, illa in carcere Mariæ mortem & regnum expectauit.

Nuptiæ Mariæ cum Philippo.

Leges matrimonij Philippi cum Mariâ scriptæ sunt Anglis tam vtiles quam necessariæ. Appulit ille in Angliam creatus à patre Carolo Rex Neapolitanus, vt Maria Regina nuberet Regi; sicque celebratum coniugium Vvintoniæ; at vt Philippus coronaretur, Maria impetrare non potuit; ne dominum, non maritum accepisse videretur.

Reginaldus Polus detinetur vsque ad nuptias consummatas.

Reginaldus Polus, diu Dillingæ detentus, post multas quærimonias Bruxellas perductus est, vnde discedere prohibitus est nisi consummatis Philippi cum Mariâ nuptiis; tum verò ab iis euocatus in Angliam magnificentissimè susceptus est. Reconciliauit ille regnum Pontifici, & soluit anathemate; beneficia tamen relinquere coactus est laicis nobilibus, & eorum conscientiæ permittere, decimæ tantum Ecclesiasticis persolui iussæ: cœnobia priuatorum pietate resurgere cœperunt; omnia demum à Paulo IV. confirmata pacem diuturnam Ecclesiæ, sed frustra, spoponderunt.

Anglia soluitur anathemate.

Victoria Guisi in Belgio victi in Italia Strozzius.

A Carolo V. & Henrico II. in Belgio, & Italiâ vario exitu pugnatum est. Nam ad Fauquembergam virtute Francisci Guisij, fortissimi, & sapientissimi ducis, celebris est relata de Cæsarianis victoria. Contra paulò antea Strozzius à Marchione Mariniani Cæsareo duce, & Cosmo Florentiæ Duce, victus est imprudentiâ suâ ad Marcianum, & Senæ grauiis obsessæ, quas fortiter, & diu defendit Montslucius; ita Cæsaris & Henrici dolor & gaudium temperata sunt. Sed in Subalpinâ regione res feliciter omnino cessit sub Cossæo Brisaco experientissimo duce; sicut non malè in Corsicâ sub Thermæo, Turcis interea Italiæ littora turpiter infestantibus. Oblatum etiam à Cæsare Melitensibus Equitibus Aphrodisium, quod illi recusarunt, causati ærarij sui tenuitatem. Ita disjectum est munitissimum oppidum, vt neutri parti prodesset, quod alterutri poterat incommodare.

Montlucius Senas tuetur.

Astracanum regnũ cedit Moscho.

Astracanum regnum hoc denique anno Ioanni Basilidi cessit, metropoli, & emporio occupatâ ad fluuium Rha, seu Volgam, qui hic 70. ostiis in mare Caspium spargitur: Astracanenses omnes aut Baptismo sacro eluti diuinam consecuti sunt vitam; aut contumaces aquis feralibus suffocati vitam corporis, & animi perdiderunt.

MVNDI 5608. CHRISTI 1555.

Iosaphatus Patri. Templum suum exornat.

Dionysio Patriar. Constantinopolitano mortuo suffectus est Iosaphatus metropolites Hadrianopoleos, qui arte & donis effecit vt Pescesium trium millium ducatorum, ad duo reuocaretur. Templum quoque suum multis aureis vasis, & argenteis exornauit, Palatium variis ædificiis auxit, quod & muro castri instar præcinxit; vir elati ingenij, sed tumentis fastu, quò sibi non ita multò pòst accersiit infortunium.

Cranmerus cæditur

In Angliâ sæuitum est in hæreticos; quando & Thomas Cranmerus Archiep. Cantuariensis, conuictus fictè recinuisse palinodiam, impœnitens, multaque in Ecclesiam deblaterans, viuus combustus est. In eius locum suffectus est Reginaldus Polus jam Presbyter, hoc honore propter Regium sanguinem, eruditionem, Legationem Pontificiam, & obitos labores pro Ecclesiâ dignissimus.

Parisiis Heretici tolluntur.

Parisiis paulò tardiùs in hæreticos animaduersum, & cùm supplicia augerent potiùs eorum numerum quàm imminuerent, Episcopis non satis in greges suos vigilantibus, in quibus plures lupos, quàm oues reperere. In Germaniâ prudentiùs data cura Petro Canisio Iesuitæ vt Catechismum concinnaret, atque hæreticorum Catechismis opponeret, qui non modò tum profuit multis in Germaniâ, sed etiam deinceps sparsus per Orbem vniuersum propositus est

Catechis. Canisi.

Do-

Doctrina puriſſima Chriſtianitatis.

Hoc anno 10. kalend. April. obiit Iulius III. ætatis 67. cum ſex menſibus, & diebus quatuordecim. Sedis anno 5. cum diebus 44. De mortis genere pronunciare non licet, cùm aliqui velint eum veneno ſublatum, alij imprudenti medicorum conſilio, nonnulli inediâ dum fingit morbum vt Cardinales falleret. Obiit certè meliùs inito Pontificatu, quàm finito, cùm in Iuliâ villâ ædificandâ totus eſſet, & cùm de cœleſti ſibi parandâ domo, non terrenâ ſtruendâ, cogitare debuiſſet. Huic ſuffectus eſt Marcellus Ceruinus, vir laudatiſſimis moribus, & qui laudes ſuas etiam ab hæreticis expreſſit. Hic ſine pompâ coronari voluit, ſeruatoque nomine dictus Marcellus II. Sic autem Pontificatum incohauit, vt ab eo expectarentur omnia: ſed proh dolor! hunc, vt Marcellum Virgilianum, *terris tantùm oſtenderunt fata*, elatus intra 22. dies, non ſine ſuſpicione veneni, in vlcus inſuſi, per chirurgum, quem nonnulli tantæ virtutis inuidi, & ab eo ſibi metuentes, corruperant. Vixit annos tantùm 54. ſepultus tenui pompâ, ſed cum multis lacrymis, quas nunquam meliori causâ Romani profuderant. Decimo autem kal. Iunij ſuffectus eſt in eius locum Io: Petrus Caraffa Neapolitanus nobilis, filius Comitis Matalonæ, Epiſcopus Theatinus, & Theatinorum Clericorum alter inſtitutor, coronatuſque 7. kal. Iunij dictus Paulus IV. qui cùm propter auſteros mores reformidari ſe nimium videret, initio ſe lautum & magnificum præbuit: poſtea tamen ita ſe geſſit, vt & Cleri ſapiens cenſor, & Cardinalium prudens emendator, & deliciæ populi Romani, ab eo publicâ ſtatuâ donatus, audierit.

Iulio III. ſuccedit Marcello II. mox ſublatus.

Succedit ei Paulus IV.

In Italiâ poſt diuturnam obſidionem, & acerbiſſimam famem, Senæ deditæ ſunt, emiſſo perhonorificè cum præſidiariis Francis Blaſio Monlucio. Et primùm Philippo ceſſere; mox

Senæ ſe dediderunt.

mox venditæ Duci Florentiæ, seruatis tantùm quibusdam maritimis locis, vt tam Dux ipse, quam Summus Ponti ex in officio continerentur. Tum autem fœdus initum est inter Paulum, & Henricum II. de occupando regno Neapolitano. Oderat enim Carolum Paulus, & vt Pontifex, & vt Caraffa, in suis & in se jam sedente violatus. Quare & copias scripsit, quibus nepotes præfecit militares viros, & patruo morum asperitate simillimos.

Pauli IV. cum Henr. II fœdus in Carol.

Moritur Ioanna mater Car. V.

Carolus V. mortuâ Ioannâ parente suâ, satis piè, in manibus Francisci Borgiæ, olim Gandiæ Ducis, tum Societatis IESV Sacerdotis, 8. Kal. Nouembr. Bruxellis abdicauit sese statibus suis, filio suo Philippo traditis, repet turus Hispaniam priuatus, vbi primùm per cœli clementiam pateret mare. Reseruauit sibi dumtaxat centum millium aureorum possessionem, Ferdinando admonito, vt prouideret Imperio. Ferunt illum paulò pòst facti huius pœnituisse, dissimulasse tamen sibi factam a filio iniuriam; quia faciliùs deponitur, quam resumitur Imperium.

Carolus V. relinquit status suos.

Societas Iesu in Hispania, & Parisiis exagitata.

Societas IESV, vt verè Iesu Societas probaretur, vt hic olim á Principibus Religionis Iudaicæ, sic illa in Hispaniâ ab Archiepiscopo, Parisiis à Scholâ Sorbonicâ dirè exagitata est, decreto in eam edito quod tantùm in Hæreticos, & profligatæ vitæ homines pronunciari solet. Neque eâ de re admonitus Ignatius passus est quemquam ex Ordine suo hoc Decretum iniquissimum confutare, pollicitus magnam aliquando Parisiis pacem, & fructus vberes patientiæ, quos tum filij sui lacrymantes ferent, eorum postea successores cum gaudio meterent, graues nemini, inimicis etiam suis vtiles, atque fructuosi, & agni inter lupos.

Patriarcha Æthiopiæ eligitur ex Societate.

Verùm aliud tum fuit Pontificis de hac Societate judicium: prouisurus enim Æthiopiæ, ex eâ selegit Patriarcham Ioannem Nonnium Barretum,

tum, cui adjunxit Melchiorem Carnerium Nicænum Archiepiscopum., & Andream Ouiedum Hierosolymitanum adiutores, & si quid ei contingeret humanitùs, successores. Barettus nunquam Æthiopiam vidit; sed Ouiedus in eâ impigrè vsque ad obitum laborauit, in vitâ, & post mortem miraculis clarus, & eò redactus inopiæ, vt bubulcum agere, & aratro terram proscindere cogeretur, mortuus sanctissime anno 1577. & nascentis Ecclesiæ præsulibus adnumerandus. *Ouiedi mira patientia.*

Detecta est hoc anno per Nicol. Durandum cognomenti Villaganonium Equitem Melitensem, hortatu Gasparis Colignij Castillonis Franciæ Archithalassi, pars Americæ Meridionalis supra Brasiliam, quæ ab indigenis Ganabarâ, à nobis Francia Antarctica dicta est. Sed cùm deduxisset secum Ministellos Petrum Richerium Carmelitam excucullatum, & Guill. Carterium, statim ostenderunt se non esse idoneos ad procurandam aliorum salutem, qui neglexissent suam. Eò quoque perrexit Andreas Theuetus, primùm Franciscanus, qui de hac regione scripsit librum sed eâ fide, quæ à mendace simul, & incauto potest expectari. *Francia Antarctica detecta.* *Andreas Theuetus.*

Mortuus est hoc anno Pali in Benearniâ Henricus Labretanus Rex Nauarræ, qui cùm aliquandò titubasset in fide, antequam moreretur egregiè firmatus est. Sed reliquit Ioannam filiam magnum hæreseos præsidium, cuius tamen acta impia filius atque nepos expunxere, ac verâ religione, atque virtutibus obruere. *Henricus Rex Nauarræ moritur.*

Obierunt & hoc anno viri docti perillustres Isidorus Clarius Brixianus Benedictinus Fulginas Episcopus, cuius Biblia celebrantur, Georgius Agricola Misnensis nobilis medicus atque Philosophus; Gemma Frisius Mathematicus, & medicus Louanij, Orontius Fineus Delphinas item Mathematicus Parisiis; Petrus Gillius Albiensis, cuius habemus Constantinopolim, *Moriui Isid. Clarius, Georg. Agricola, Gemma Frisius, Petrus Gillius Conr. Pelicanus Vvolf. Lazius.*

Bospho-

Bosphorum Thracium, & alia opera: ex Heterodoxis autem Conradus Pelicanus Rubeaquensis Alsatius Minorites Apostata; fortè & Vvolfangus Lazius, ex medico Ferdinandi factus Eques, rerum Romanarum, & Germanicarum author locupletior, quàm accuratior.

MVNDI 5609. CHRISTI 1556.

Induciæ inter Frācos & Hispanos statim abrumpuntur. Inducias quinquennales Philippus & Henricus jurauere; hortantibus Mariâ & Reginaldo Polo, sed has diffidia Columnarū & Pontificis contraxerunt, cùm huic Henricus, illis Albanus tulisset auxilium. Missus est igitur in Italiam cum validis copiis Franciscus Guisius, jussus tamen parere Herculi Ferrariæ Duci Imperatori summo confœderati exercitus, cui tamen longè præcellebat. Hîc varia commissa sunt certamina, cunctantibus inter duas partes Venetis, & quo fortuna vergeret de more circumspicientibus.

Carolus V. venit in Hispaniam. Et secedit in Cœnobiū S. Iusti. Reliquit hoc anno Belgium Carolus V. & abdicauit Imperium, peruenitque in Hispaniam ad Laredum Cantabriæ portum cum Reginis Mariâ Hungariæ, & Eleonorâ Franciæ, & terræ salutatæ obtulit corpus suum, animum Deo; salutatoque Carolo nepote Vallisoleti, secessit in Extramaduræ vallem amœnissimam, in cœnobium S. Iusti Hieronymitanorum nō procul à Pallentiâ, duodecim sibi tantùm famulis, & vno equo ob imbecillitatem reseruatis; vbi sic vixit, vt quotidie disceret mori, bonis tantùm operibus intentus, vt se tandem cognosceret, qui alios tam sæpe fefellerat.

Turcæ victi & victores. Turcæ hoc anno accepere duas clades, vnam minorem ad Oranum Africæ, vnde repulsi sunt, alteram majorem ad Sigethum Hungariæ, vnde reiectus est Hali Bassa missus à Solymano vegetâ propugnatione Marci Horuathi. Sed in Transyluaniâ feliciùs opitulati sunt Isabellæ; expulerunt enim omnes indidem Ferdinan-

dinandi copias, verùm aliquantò plus sociis, quàm hostibus ipsis infestiores, & acerbiores.

Ioannes Magnus Dux Moschouiæ hoc anno Societatem Germanicam optauit, seque Ferdinando aduersùs Turcos socium obtulit, professus se Christianum: verùm id fide promisit Græcâ, post biennium Liuonico implicitus bello; & tùm gloriæ suæ, quàm religionis visus est sollicitior. *Moschus Societatē Germanicā optat, & abijcit*

Obiit hoc anno Ioannes à Sleidâ Vbiorum oppido dictus Sleidanus, sine cognomine, quia spurius, altero captus oculo, apud Bellaium Cardinalem enutritus, factus Lutheranus, vel Caluinianus, fugit Argentoratum, vbi suam scripsit historiam; sed eâ fide humanâ, quam expectare debes ab eo qui diuinam eiurarat. *Io Sleidani obitus.*

Mortuus est hoc item anno S. Ignatius Loyolæus Societatis IESV parens anno ætatis 65. cùm per vniuersum Orbem filios suos in Collegia centum, & prouincias 12. distribuisset; vir ad miraculum Christianæ Politices gnarus, & quem Armandus Cardinalis Richelæus politicos omnes longo interuallo superasse iudicabat, eiusque constitutiones Ideam absolutissimam Christiani regiminis putabat esse. In vitâ & post obitum multis miraculis claruit; quorum primum & maximum, instituta IESV Societas. *S. Ignatius moritur.*

MVNDI 5610. CHRISTI 1557.

Guisius in auxilium Pauli IV. Pontificis aduersùs Albanum optimè rem gerit in Insubriâ, indeque pergit in regnum Neapolitanum, vbi Ciuitellam frustra obsidet, & re infectâ recedere cogitur. Inde accitus à Pontifice Romam venit cum exercitu quia Albanus de inuadendâ Româ cogitabat, & eâ potitus esset, nisi territus inusitato Vrbis silentio, & veritus insidias, abscessisset, magis callidus quàm fortis Imperator. *Guisius auxiliatur Pontifici.*

Pontifex 18. kal. Octobr. monitus à Guisio in Gallias reuocato cum Albano paciscitur; ab *Pontifex Hispanis reconciliatur.*

co

eo veniam petit Albanus, ille vicissim Francisco fœderi renunciat, omnibus parcit præterquam Columnis, & se victum, atque prostratum, factis ostendit. Tum autem idem quasi redditus sibi, vt paci, in hæreses & crimina accuratiùs inquirit; Cardinalem etiam Moronum custodiæ mancipat, aliosque complures, in seueritatem tamen, quàm in clementiam pronior. Sed probare nemo potuit quod Cardinalem Polum, religionis columen in Angliâ, Legatione priuauerit, huic iratus ob varias causas, sed in quibus Poli magis, quàm Pauli virtus eluceret.

Cura- rei Ecclesiæ.

Sanquintinum obsidetur.

Denunciato inter Philippum & Henricum bello 7o Idus Iunias Emmannuel Philibertus Dux Sabaudiæ præpositus Belgio cum 14. equitum millibus, peditum quadraginta, variis fictionibus Franco deluso Sanquitinum vrbem ad fluuium Sommonam obsidet, malè instructam, atque paratam. Huic vrbi ferre suppetias parabat Henricus ipse, sed impediit Annæus Monmorantius, qui cum 4 equitum millibus, sexdecim peditum, & 14. tormentis bellicis, dum hostem leuioribus præliis detinet, in vrbem immisit puluerem tormentarium, & pedites præsidiarios. Sed de reditu non cogitauit satis, & quem de die coram magno exercitu molitus est. Irruit enim in recedentem cum omnibus copiis Sabaudus, & prælio horarum quatuor insignem victoriam retulit prudentiâ suâ, virtute Comitis Egmondani. Multi nobiles cæsi, Ioannes Borbonius Dux Anguianus, Antonius Regis Nauarræ frater, Franciscus Turius Vicecomes Turenæ, aliique minoris notæ; captus ipse Monmorantius, Dux Longauillæus, aliique complures; maius dedecus, quàm damnum acceptum est clade, quæ dicta est Sanquintina, aut Sanlaurentiana à die quâ contigit inter Essignium pagum, & Rizerollam castellum. Neque tamen despondere animos Gaspar Colinius Franciæ Archithalassus, & Ande-

Clades Sanquitina, seu Laurentiana,

Sanquitinũ capitur

Andelotus eius frater; verùm muris per tormenta aut cuniculos subrutis, cùm octingenti tantum propugnatores superessent ex militibus, & fortissimis ciuibus, vrbs per vim capta, in quam sæuitum crudeliter, adeo vt tota sanguine nataret. Capti duces duo, aliique nobiles; sed ex eorum manibus primâ nocte fugit Andelotus. Minuta oppida tantùm, & prædæ ex agris, tantæ victoriæ duntaxat præmia fuerunt.

Henricus ex hac clade factus sapientior Heluetiorum 14. millia euocat, atque ex Germanis auxilia, &, quod caput fuit, Franciscum Guisium accersit ex Italiâ tantis copiis præesse dignissimum. Is ne tanto exercitu abusus esse videretur, & Regis de se iudicio defuisse, Calisium etiam hyeme aggredi parat, & hostibus aliò auersis obsidet kal. Ian. nihil duos veritus Reges, quodque mirandum magis, anni tempestatem. *Guisius euocatus ex Italia, Calisium aggreditur.*

Obiit hoc anno Olysippone Idibus Iunii, Ioannes III. Lusitaniæ Rex, omnibus virtutibus exornatus, sed quibus pietas præcellebat. Ei successit Sebastianus, eius ex filio Ioanne antè defuncto postumus nepos, tum trimulus, sub tutelâ auiæ Catharinæ sapientissimæ fœminæ, per quem sic institutus est puer, & per tantos, talesque viros, vt eam educationis suæ non pœniteret. *Io. III. Lusitano succedit Sebastianus.*

Buaconis reditu turbata est Africa, quem Lusitanus iuuabat: sed hoc victo per Turcas, ab his idem Buaco petit auxilium, & restituitur in Regnum Fessæ, expulso Xeripho. Hic tamen iterum aggressus Fessam, cæso in prælio Buacone eam recepit: verùm mox à Turcis proditus atque cæsus regnum reliquit filio Abdalæ, qui Imperio reparato, atque firmato, longè patre felicior fuit. *Africa turbatur à Cheriffis.*

Liuones cum Moschis dissidere cœperunt, quibus turbis initium dedere hæretici Torpati, euersis Ritus Græci Basilicis, vnoque in foricas *Liuonicũ bellum exoritur.*

tur-

turpiter conuerso. Quam ob causam Moschus Torpatensem agrum fœdissimè vastauit, & deinceps Liuoniam vniuersam: nec finis calamitatum fuit, nisi cùm eam obtinuere Poloni, qui & ab eâ depulerunt hostes, & longè mitius jugum, quàm Liuonici Equites, imposuerunt, nec boni domini, nec propugnatores.

MVNDI 5611. CHRISTI 1558.

Calisium Guisius occupat. Guisius, acerrimâ tormentorum verberatione, quæ etiam Autuerpiæ audiebatur, intra 7. dies Calisium ad deditionem adigit, quod jam ab annis ducentis & decem Anglicum ferebat jugum. Sic Anglis erepta est Franciæ clauis, quam è zonâ Regis sui pendêre jactabant. Sat duris autem conditionibus emissi sunt: Domfrontius præfectus cum aliis 10. arbitrio Guisij seruati sunt, omnia tormenta bellica, vexilla, suppellex, aurum & argentum oppugnantibus cessit; milites remissi, ciuibus libertas data aut abeundi, aut remanendi. Calisij fortunam secutæ sunt Guisna, & Hama, Anglis nihil relictum vbi pedem in Franciâ ponerent; vno verbo abolita Sanlaurentiana clades, & obruta etiam tanto facinore huius recordatio.

Theodonis villam capit. Vsus sapienter felicitate suâ Guisius Theodonis villam obsedit, & cepit; in quâ obsidione cecidit Strozzius Mareschallus, cui Thermæus Calisij gubernator successit. Tum quoque in locum Francisci Colinij Andelotij, præfecti peditatus Gallici, electus est à Rege Blasius Monlucius, vir fortissimus, & scientissimus rei militaris. *Andelotius exauctoratur.* Colinius enim interrogatus à Rege quid sentiret de Missâ, impiè responderat; & interjisset, nisi eum Monmorantius auunculus, & Diana Pictauiensis eripuissent supplicio. *Henricus nimium fauit Dianæ Pictauiensi.* Nec tantùm hic hæresin professus est, sed & Archithalassus eius frater, & Odettus Cardinalis qui hâc quoque labe infecit purpu-

purpuram, quos tùm sapienter sustulisset Henricus, & meliùs consuluisset familiæ suæ, si plus Ecclesiæ, quàm suis amoribus tribuisset.

Thermæus captâ Dunkerkâ dum Calisium redit, & prædam sollicitiùs quàm par esset, seruare cupit, ab Egmondano Comite ad Grauelingam grandem accepit cladem, vulneratus, & captus. Quibus fortunæ alternantis casibus permoti Reges ferociam posuere, quàm & emolliebat Monmorantius fide datâ liber emissus, & de captiuo factus optatissimæ pacis sequester, sed non satis honestæ. *Thermæus victus & captus.*

Parisiis 13. Kal. Maij celebratæ sunt nuptiæ inter Franciscum Delphinum, & Mariam Scotiæ Reginam. Fremebant interea hæretici Scoti; & quia non comprimebantur, etiam Catholicis insultabant, & Ecclesiæ; vnde prima mali Scotici labes, quæ mox in Reginam ipsam innocentem redundauit. *Maria Scota nubit Franc. Delphino.*

Obiit 17. Kal. Dec. Maria Angliæ Regina, regni sui anno 5. mense 4. ætatis 44. ex hydrope, & fortè ex mœrore capti Calisij, aut certè quia contemnebatur à Philippo. Statim Maria Scotiæ Regina, se quoq; Angliæ Reginam dixit, & iubente socero vsurpauit insignia Regni. Sed ab Anglis electa est Elizabetha, mulier ingeniosa & solers, & professa tantùm hæresin, ne natales eius Ecclesia damnaret; verè nullius religionis, sed Regni tantùm solicita, vnicuique initio sui Principatus liberam religionem, permisit. Auditâ Mariæ morte Reginaldus Polus Cardinalis ex quartanâ decumbens febre, intra sexdecim horas obiit, ætatis anno 58. cum dimidio; vir pietate, eruditione, prudentiâ nulli secundus, & à plerisque iudicatus Summo Pontificatu dignissimus. Hæredem omnium bonorum suorū scripsit Aloysium Priolum veterem amicum suum, qui statim omnia in pios vsus effudit, nihilque sibi præter Breuiarium, & Diurnale tanti viri re- *Moritur Maria Angliæ Regina. Succedit huic Elizabetha. Moritur Cardinalis Polus.*

ser-

seruauit. Sepultus est optimus Præsul Cantuariç, in Sacello S. Thomæ cum hac Epigraphe *Depositum Cardinalis Poli*, in omnium animis splendidius monimentum consecutus.

Ferdin. Imperator

Francofurti agnitus est Ferdinandus Imperator ab Electoribus; quod improbauit Pontifex, & vt Imperio renunciaret, quandiu vixit, expetiit; quæ tamen Pauli pertinacia cum eius vitâ euanuit.

Moritur Carolus V

Mortuus est hoc anno XI. kal. Oct. Carolus V. cùm vixisset annis duo de sexaginta cum 7. mensibus; cuius mortem cometes insignis sub Comâ Berenices prænunciasse creditur; vir magnæ prudentiæ, sed quæ in calliditatem vergeret, futurus sine dubio totius Europæ dominus, nisi Franciæ Reges impediissent, à quibus multùm accepit damni, aliquanto plùs reposuit. Mortuus est autem pientissimè, & non vti olim, sed paulò antè vixerat. Filium vnum reliquit legitimum Philippum, & filias duas Mariam Maximiliani, & Ioannam Principis Lusitani coniuges; ante coniugium Margaritam Octauij Parmensis vxorem, & viduus ex Ratisponensi fœminâ Ioannem Austrium bellicosum ducem. Præscripserat filio reddere Nauarræ regnum, vt non suum, quod & alij fecisse deinceps perhibentur; sed grande periculum id aliis peragendum relinquere, quod ipsæ præstare possis.

Cæsus Zobellus Episc. Herbipol.

Mortuus est hoc anno cæsus ab Equitibus 15. Melchior Zebellus Episcopus Herbipolitanus jussu Grumbachij, qui demum detectus, & post aliquot annos captus, ipse sui miserandus tortor extitit, sibique custodibus sopitis laqueo fregit gulam. Obiit quoque Iulius Scaliger criticus & vates bonus, cui sua superbia multos aduersarios, sicut & filio eius Iosepho hæreditarius fastus peperit. Denique extincti sunt Ioannes Fernelius Ambianus medicus Regis, vir tersissimæ latinitatis, & Andreas Tiraquellus Fontenæus Picto, vir doctissimus, & fœcundissi-

Mortui Iul. Scaliger, Fernelius, & Tiraquellus.

dissi-

dissimus pater, qui singulis annis & singulos libros, ac liberos, edere solitus erat.

MVNDI 5612. CHRISTI 1559.

Baiazethes victus à fratre Selimo fugit cum filijs ad Tammasum Regem Persarum. Veritus Solymanus familiæ suæ turbas, egit cum Persâ & pollicitationibus & minis, vti rebelles illi tollerentur; misso qui eos probè nouerat pocillatore suo; omnes itaque arcus neruo strangulati pacem Imperio Turcico pepererε. *Baiazethes tollitur.*

Paulus IV. in nepotes suos seuerè animaduertit; Cardinalem enim Caraffam Bononiâ submouit; Ioannem, Imperio exercitus Ecclesiastici; Marchionem Montis-belli, custodiâ Palatij Apostolici, omnesque relegauit: cæterùm id tam placidè, vt non de suis, sed exteris statuisse videretur. Tumque multa constituit quibus emendari potuerat Roma, & Pontificis palatium, si his remedium posset adhiberi. *Paulus IV. seuerè excipit nepotes suos.*

Tum quoque 4 Id. Maij Paulus IV. Episcopatus Cameracensem subditum Rhemensi, & Vltraiectensem Coloniensi, mutauit in Archiepiscopatus, cui adiunxit Mechliniensem, qui dictus est Belgij Primas. Et *Meclinienfi* attribuit Episcopatus Antuerpiensem, Brugensem, Gandauensem, Ypriensem, Ruremondensem, Buscoducensem: *Cameracensi* verò Atrebatensem, Tornacensem, Santaumarensem, Namurcensem; denique *Traiectensi* Deuenteriensem, Groningensem, Harlemensem, Leouardiensem, Middelburgensem, & iis omnibus ciuitatibus dati sunt illustres Episcopi: verùm qui jam Belgæ propendebant in hæresin, inde rebellandi sumpserunt occasionem, ac sibi nouum imponi jugum stolidè crediderunt. *Noui Episcopatus in Belgio.*

In Angliâ visus est efferare Paulus IV. Elizabetham; sed ad ferociam facibus non indigebat; *Elizabet. furit in Catholicos.*

nam

nam hæresin fouebat in pectore, agnatum crudelitati malum. Sæuit itaque in Catholicos & Religiosos, nouamque inducit Religionis formam, vt se Anglicanæ Ecclesiæ caput ostenderet. Cùm autem eius nuptiæ prensarentur à plerisque, se quoque pluribus ostentauit, sed ad nuptias inepta, & subditos suos, & procos irrisit.

Pax inter Phil. & Henric. Francis damnosa.

Tum Philippum inter & Henricum constituta pax sequestro Monmorantio, pertæso carceris sui, sed magis incrementi Guisiorum. Accidit hæc toti Orbi gratissima, sed perniciosissima Gallis, cùm per eam centum nonaginta octo vrbes, aut oppida reddiderint, vt Sanquitenum, Hamum, & Castelletum, hoc est vrbem vnam, & oppida duo reciperent; sed placebat in gratiam sui Monmorantij Henrico vuas edenti, quibus filiorum eius dentes obstupuerunt.

Repetuntur vrbes Imperiales.

Repetitæ sunt ab Imperatore ex Augustano Conuentu Metæ, Tullum & Virdunum; sed cùm Cameracum, & Traiectum vrbes non essent redditæ, nec ab ipso Ferdinando Constantia, vltra verba hæc controuersia non processit, repetitæ tantùm, ne non repetitæ esse viderentur. In eodem Conuentu Religionis libertas in Germania stabilita videtur esse, Ferdinando protestante per se non stare quominus omnes ad auitam religionem redirent, cogere se neminem, sed tantùm mali maioris metu.

Libertas Germanis Relig. relicta.

Actum quoque in his Comitiis de conseruandâ Liuoniâ; sed cùm oblata essent tantùm Liuonibus centum aureorum millia; hi Polono arces octo oppignerarunt, vt ab eo defenderentur, ita tamen, vt sexcentis aureorum millibus redimi possent. Nihilominus arx Vedinum capta cum Furstembergio Magistro, qui dignitatem suam in Gothardum Commendatorem transfuderat, cum Mariemburgo. Raualia quoque adeo pressa, vt se Sueco, contempto Sigismundo dedere cogeretur; Moscho identidem cum

Liuonia se Polonis dedit.

cum ingentibus copijs in eam quotannis irrumpente,& omnia, locustarum more, depascente: ita miseri Liuones, Dominorum suorum luebant ignauiam.

Parisijs celebratæ sunt nuptiæ Elizabethæ filiæ Henrici II. cum Philippo, varijs concertationibus, & hastiludijs, in quibus se bellatorem excellentissimum, & equitem optimum ac robustissimum Rex ostendit, duobus diebus: tertio die, & 3. kal. Iulias, impeditus licèt ab vxore, somnio deterritâ, cum Gabriele Comite Mongomerico filio Lorgij Scoti cohortium prætorianarum duce, equite optimo & valentissimo, quamuis repugnante, decertare voluit. In decursu lanceis fractis τρ'χι'διον hastæ Mongomerianæ, in buculam apertam galeæ Regiæ irrumpens per oculum ad occiput vsque penetrauit. ex quo vulnere titubans, relatus in palatium, post dies vndecim, sine vllo sensu, læso cerebro, 6. Idus eiusdem mensis expirauit, cum ingenti Catholicorum dolore, gaudio heterodoxorum. Reliquit ex Catharinâ (quæ decennio toto sterilis fuerat, ob τῶν ἐμμηνίων suppressionem, ex quâ sanata fuerat per Fernelium) filios quinque, & totidem filias, quorum reliquit 4. filios superstites, Franciscum, Carolum, Henricum, & alium Franciscum Ducem Alenconiensem, & tres filias Elizabetham Philippi, Claudiam Lotharingi, & Margaritam Henrici IV. nihilominus in tam multiplici prole stirps Valesiorum defecit. Successit patri jam Scotiæ Rex ex Mariâ vxore Franciscus II. annos natus sexdecim cum dimidio, qui statim Mommorantium, & Dianam Pictauiensem expulit, & duobus Guisijs Francisco, & Carolo Cardinali se commisit, huic ærario, illi armis concreditis. His Mommorantius opponere conatus est Antonium Borbonium Nauarræ Regem: sed cùm hic mitioris esset ingenij, & nimis tergiuersatus esset,

Nuptiæ Elizabethæ filiæ Henrici cum Philippo II.

Henricus in hastiludio cæditur.

Succedit ei Franciscus II.

Turbatur Aula Francica. prope sibi accesit infortunium. Oliuarius Cancellarius restitutus est, depulso Bertrando Procancellario; euocatus Româ Cardinalis Turnonius vir sapientissimus; ablegati specie honorificæ legationis Condæus Princeps, & Rupisurio in Belgium ad confirmandam pacem, & torquem S.Michaëlis deferendum; noua est in aulam inducta facies, serena primùm, mox origo magnæ tempestatis.

Caluiniani Annas Burgius exuritur. Interea sæuitum acriter in Caluinianos, quorum plerique addicti flammis; qui exinde acerbissimis scriptis in Guisios furere cœperunt. Tum elisis prius faucibus combustus est Annas Burgius cum prius ad omnia tribunalia appellasset, in omnibus damnatus esset, etiam petitus à Friderico Palatino; habitus ab hæreticis martyr, vir constantissimus, & cui ad martyrium non pœna, sed causa de uit.

Philippus relicta Margaritâ sorore suâ Belgij procuratrice Hispaniam repetit, ad quam deducta est magnificè Elizabetha. Hic seuerè animaduerti jussit aduersus sese insinuantes in Hispaniam hæreticos, exemplo Francorum doctus, initijs potissimùm eiusmodi hominum insaniæ esse prouidendum. Quando & Bartholomæus Caranza Arch. Toletanus (is Concilia in Epitomen compegit) suspectu duntaxat hæreseos in carcerem datus est; sed hunc defendit Martinus Nauarrus Aspilcueta, qui eum nunquam deseruit. Catechismus eius inter libros prohibitos adhuc numeraretur; vnde author minimùm suspectus esset, nisi tantum adstipulatorem habuisset. *In Hispaniam pro uidetur ne heresis serpat. Caranzam Arch. defendit Nauarrus.*

Io. Knoxus, & Iacobus Stuartius Scotiam turbant. Turbata est hoc anno Scotia per Ioan. Knoxum sceleratissimum Apostatam Presbyterum, cui se adjunxit Iacobus Stuartius nothus Iacobi V. ex Priore Monasterij Santandreani factus postea Morauiæ Comes. Has turbas qui sopire debuerunt Franci imprudentiâ suâ, ac leuitate sibi innatâ fouerunt. Missus tamen Legatus Pel-

Pelleuæus, ductis secum 3. doctoribus Parisiensibus, multos reuocauit ad Fidem. Quare desperati rebelles hæretici confugerunt ad Elizabetham Reginam Angliæ, ei armorum Francicorum intentantes metum, quibus perturbata est, aut voluit videri perturbata.

Hoc anno Cosmus Dux Florentiæ instituit Ordinem Equitum S. Stephani Martyris; & Florentiæ Episcopi, quia die festo huius Sancti ad Marcianum cum Marchione Mariniano Francos profligasset. Viuunt hi Equites sub Regula S. Benedicti, profitentes castitatem, sed coniugalem, quos Romani Pontifices etiam suis laudibus sæpè cohonestarunt. *Ordo Equitum S. Stephani Flor. Episc. & Mart.*

Obijt hoc anno Christianus III. Rex Daniæ, atque Noruegiæ firmatâ hæresi Lutheranâ; cui successit Fridericus II. Hic statim Ditmarsos olim subditos Archiepiscopo Bremensi sibi asseruit per Ioannem Ranzouium fortissimum ducem. Sic populi illi rebelles in Ecclesiam, libertatem filiorum Dei, simulque auitam, miserabiliter perdidere. *Christiano III succedit Fridericus II.*

Eodem anno mortuus est Paulus IV. 15. kal. Sept. ætatis 83. Pontificatus 4. cum 2. mensibus, & diebus 24. confidenter expirans. Qui autem alias adeò populo gratus fuerat, nepotum culpâ huic adeò inuisus fuit, vt eius statua male acciperetur, & Caraffarum stemmata totâ vrbe abolerentur. Vir tamen æquus fuit, & propositi tenax, & alijs affinibus, atque temporibus dignior. *Moritur Paulus IV.*

De eligendo Pontifice diu inter Cardinales concertatum: quorum plerique subito motu Laynium Societatis IESV Generalem, virum omni exceptione majorem, eligendum proclamarunt. Sed tandem in die Natalis Christi, omnes in Ioannem Angelum Medicinum Mediolanensem conuenerunt. Coronatus est 8. Idus Ianu. dictusque Pius IV. cuius cellæ superuolitans columba, & in eâ quiescens creditur Ponti- *Sufficitur Pius IV.*

L 2 fica-

ficatum prænunciasse, multis vt ad suam veniret exoptantibus, & huic libenter porrecturis manum.

Robertus Nobilis Cardinalis obit.

Obijt tum Romæ sanctissimè, & patientissimè, Robertus Nobilis Iulij III. ex sorore nepos, & anno vitæ 13. factus Cardinalis, electionem eius improbante nemine. Vixit tantùm annis 17. sed jam maturus cœlo, & meritis, quam annis cumulatior. Huic quoque accensebis Ioannem Gropperum Cardinalem magnum hostem Protestantium; Aloysium Lipomanum Venetum, Episcopum Veronensem eruditissimum virum; Ruardum Taperum Lutheranis nimis notum; Ioachimum Perionium, virum exquisitissimæ Latinitatis; Franciscum Duarenum Armoricum Iuris consultissimum; denique Robertum Stephanum Parisiensem Typographum, qui profugus Lutetiâ, extulit secum charactere s Græcos Geneuam, purioris in vtrâque linguâ sermonis virum, quàm vitæ, ac religionis.

Idem Gropperus, Lipomanus, Taperus, Perionius, Duarenus, Robertus Stephanus;

MVNDI 5613. CHRISTI 1560.

Pius IV. in nepotes Pauli IV. animaduertit.

Salutare hoc anno exemplum in Pontificum nepotes initio sui Pontificatus statuit Pius IV. Carolo & Alphonso Cardinalibus, & Ioanne nepotibus Pauli IV. cum alijs eorum affinibus in Molem Hadriani, & multis eorum clientibus domus Caraffæ in publicum carcerem conie ctis. Post nouem menses causâ eorum diligenter excussâ, Carolus Majestatis conuictus strangulatus est; Ioannes eius frater, cum Comite Allifano, vxoris fratre: perdidere capita, exposita mox in Ælio ponte, ad terrorem. Inuenti sunt qui eos excusarent, vt magni viri ac diuites nunquam patronis carent; & verò Pius V. eorum causâ iterum retractatâ, honorèm familiæ restituit, jusque ad dignitates reddidit, quod tamen aliqui ex liberalitate magis, quàm ex æquitate factum contendunt.

dunt. Alphonsus mitioris vir ingenij mitiùs etiam habitus, grandi ære, & Cameræ præfecturâ mulctatus obtinuit vitam. Ita Pius IV. Pauli IV. inchoatam duntaxat in nepotes suos austeritatem absoluit, eamque legitimam fuisse demonstrauit.

Tum autem idem Pius IV. sororum filios & filias ad se euocatos prouexit & ditauit omnes: in quibus si peccauit, ex vno tamen obtinuit veniam, Carolo scilicet Borromæo Mediolanensi sororis Margaritæ filio, quem annos natum vnum & viginti Cardinalem creauit, & postea Archiepiscopum Mediolanensem; in quibus ita vixit vt purpuram & infulas sanctissimâ vitâ atque virtutibus illustrarit.

Pius IV. suos ad dignitates prouexit.

Hæretici quærebant in Franciâ suæ factioni ducem, specie in Guisios, quos etiam nonnulli Catholicorum oderant; nec Antonius Nauarræ Rex propter mollitiem huic negotio satis aptus esse videbatur. Itaque substitutus est ei Ludouicus Condæus frater, miles bonus & fortis, sed inops, & ad quidlibet audendum paratus, cæterùm Guisijs infensissimus. Datus ei à Caluinianis Legatus Godefredus Barrius Renaudius, qui vt meliùs lateret se Syluanum seu Forestum vocabat, vir acer, eloquens, ingeniosus, ac multis notus. Hic obitis prouincijs, suorum Comitia Nannetas conuocat, in quibus statutum adeundum Regem Blesis degentem, exautorandos Guisios, aut si resisterent cædendos; tum Condæum latentem sub nomine *capitis muti* locuturum. Verùm ea coniuratio per Auenellum quemdam causidicum patefacta est; quam vt eluderent Guisij Regem Ambaciam deduxerunt, supplicia de hæreticis remittenda curarunt, & accitis vndequaque nobilibus Catholicis, & jussis cædi, atque dissipari, qui sine authoritate Regiâ conglobati venirent. Quare tum multi jugulati, capite mulctati, suspensi à præfectis prouinciarum; ipse Renaudius interfectus, Ambaciæ, pependit ex

Hæretici in Regem, & Guisios conspirant.

Coniuratio detegitur.

patibulo, eiusque capto secretario tota concidit patefacta coniuratio, cum magnâ rebellium cæde, Francisci Guisij gloriâ, quem Senatus Parisiensis titulo *patriæ conseruatoris* cohonestandum putauit. Tum autem plerique putant exortum nomen *Hugonotorum*, de quo certi nihil statui potest. Similius vero, sic dictos à lemure Turonensi (alij Meldensem malunt) dicto *le Roy Hugon*, quoniam hi secta rij noctu conuentus agebant suos, & quasi lemures discurrebant. Verùm nomine suo ignoti, cædibus, crudelitate, rapinis statim facti sunt toti Regno notissimi.

Vnde dicti hæretici?

Interea Oliuario vitâ functo Cardinalis Lotharingus Michaëlem Hospitalium Cancellarium creandum curat, contra domesticorum suorum sententiam, hæreticum Caluinianum, & Castillionæis fratribus addictissimum. Noua statim in Guisios inita conspiratio, quâ multi impliciti, ipsaque Catharina Regis mater, quæ regnandi studio tumultuum horum pars magna fuit. Quare vt præsentibus malis remedium aliquod quæreretur, indictus est Bellaquensis Conuentus, in quo multa dicta sunt, nihil effectum, quoniam intestinis motibus Galliâ, & Franciæ caput, & Aula, laborabat.

Mich. Hospital. fit Cancellarius.

Aula turbatur.

In Scotiâ rem Catholicam fortiter tuebantur Franci; cùm tamen ijs ex Galliâ nihil subsidij veniret, bello ciuili distractâ, turpis inita pax Scotiæ & Franciæ, sed Ecclesiæ multò magis perniciosa.

In Scotia pax inita est.

Quoniam autem in Franciâ mentio facta erat Nationalis Concilij, Pius IV. Tridentinum Generale renouare parat. Quare indictum ad proximum Pascha, cunctaque expedita, vt jam denuò propemodum videretur inchoatum.

Renouatur Conc. Trident.

Inter hæc hæretici palam rebelles multas vrbes occupant, inter cæteras Lugdunum, atque Valentiam. Quibus Rex vt prouideret Comitia Meldis indicta transfert Aurelias. In his captus Condæus addictus est morti: suspensum est tamen eius sup-

Comitia Aurelianensia.

ſupplicium,ob Regis Franciſci morbũ, qui obijt Non. Dec. ætatis anno duodeuigeſimo, Regni menſe 17. cui in aurem infuſum fuiſſe venenum creditum eſt ab Ambroſio Chirurgo Caluiniano Huic ſtatim ſucceſit Carolus IX. annos natus decem cum dimidio,dictus & Maximilianus; cuius tutelam artibus ſuis ſibi Catharina mater vindicauit. Hæc in Comitijs Condæum abſoluendum curauit,inter partes media, quas fouit, & diuiſit omnes,vt ſola regnaret,mulier ex æquo callida, & ambitioſa.Tandem abſolutus eſt hic Conuentus nullo alio fructu,de more, quàm vt vitia patefacta nullum remedium acceperint, multi ambioſiùs, quàm fructuoſiùs perorarint.

Franciſcus II. moritur, ſuccedit ei Carolus IX.

Tripolitana expeditio contra Dragutem, qui hanc tenebat vrbem, ſub auſpicijs Philippi ſuſcepta,Hiſpanorum cunctatione, malis fœderatorum conſilijs, excitâ ad Lotophagitem ſeu Gerbem inſulam arce, peſſimè ceſſit. Datum enim tempus expediendæ Turcicæ claſſi quæ Ducibus Piali Baſsâ, & Muſtaphâ, claſſem Chriſtianam oppreſſit. duodeuiginti millia Chriſtianorum perdidit,& triremes 28.onerarias 14.cum multis minoribus nauigijs. Fugere turpiter Chriſtiani duces,capta arx Gerbenſis, Turci de noſtrâ calamitate triumpharunt.

Tripolitana expeditio infelix.

Gonſaluus Sylueria Soc. Ieſu Chriſtianam fidem in Regno Monomotapa multùm promouit, quam & ſuo rigauit ſanguine,juſſu Regis, quem ſacris aquis intinxerat, impellentibus Mahumetanis ſtrangulatus,& dignus qui Dei causâ vitam cum multis laboribus effunderet.

Gonſaluus Sylueria pro fide moritur.

Mortuus eſt hoc anno Guſtauus Sueciæ Rex Lutheranus,cui filius Erricus XIV.ſucceſſit.Obijt quoque Philippus Melanchon Vittembergæ anno Climaterico,verè Adiaphoriſtes,& dubius in quam inclinaret partem. Et verò ſtatuerat intereſſe Concilio,eiuſque decretis acquieſcere;quare poſt obitum ab alijs exagitatus, ab alijs defenſus multorum ſcriptorum materies fuit.

Guſtauo Sueco ſuccedit Erricus.

Centuriatores Magdeburgenses. Centuriatores Magdeburgenses, quorum caput erat Matthias Flaccius Illyricus rigidorum Lutheranorum caput, hoc anno Centurias suas emittere pararunt, exorsi à quartâ, quam Elizabethæ Anglicæ nuncuparunt. Coadiutores Illyrici fuere Ioannes Vvigandus, Matthæus Iudex, & Basilius Faber, alijque permulti. Postea emissæ sunt Centuriæ seu Tomi XIII. *Aureum opus* ab Heterodoxis dictum, sed quod stramineum esse ostendit Cardinalis Baronius, vnus par tot gladiatoribus pugil.

Mortui Io. Bellaius Carolindus, & Andreas Auria, seu Doria. Obierunt denique hoc anno Io. Bellaius Cardinalis Princeps sacri Collegij, Romæ, vir eruditione ac legationibus illustris, & Andreas Auria, seu Doria Genuensis, felicior si maturiùs è viuis abijsset; multùm enim senectus de eius virtute remiserat, eius famâ cum ipso senescente

---

CAPVT VII.

DECAS SEPTIMA.

Ab anno Christi 1560. *ad* 1570.

MVNDI 5614. CHRISTI 1561.

De Concilio disceptatur inter Principes. PRotestantes in Germaniâ Namburgum Thuringiæ conueniunt acturi de Concilio, statimque parum concordes discessere. Catholici Principes huic acquieuere; voluerunt tantùm aliqua verba in Diplomate renouationis emendari. Sed tulit grauiter Philippus receptam à Pio Pontifice Antonij & Nauarræ Regum obedientiam: verùm iram suam Rex iste bonus, cum hoc Regno concoxit, & patris sui monita, quandiu vixit, parùm religiosè contempsit, successori suo quàm sibi melior.

In-

Inchoatum est Concilium à Legatis Tridentum per Pontificem missis; qui tantùm in hac vrbe nouem Episcopos inuenerunt, cunctantibus cæteris, & quò ista vergerent expectantibus. *Pauci Episc. inchoant Concil.*

In Franciâ Mommorantius vir antiquæ probitatis perspectâ jam Hæreticorum malitiâ, desertis eorum partibus cum Guisijs ex animo reconciliatus est: non ita Condæus, idque tantùm præstitit, quia Rex imperabat; qui & tum edictum in gratiam Caluinianorum emisit, & vetuit adhiberi voces *Papistarum*, & *Hugonotorum*, quasi contentionum seminaria. Denique Iuliano edicto (sic a mense dictum est, quo exijt) ita cautum omnibus, vt spes certa Pacis ab omnibus meritò speraretur. *Mommorantius Guisis reconciliatur.*

Pontisaræ celebrata sunt Regni Comitia, in quibus ortâ controuersiâ de loco inter Cardinales, & Principes Regij sanguinis, his adiudicata est causa, reclamantibus Turnonio, Lotharingo, & Guisio, qui interesse noluerunt; & collegas qui interfuerant, vt molliores increpuerunt. Secutum est Colloquium Pisciacense, cui Principes, Senatores, Cardinales, Episc. 40. cum Theologis delectis Claudio Espencæo, & Sanctesio Canonico regulari interfuerunt. Ab Heterodoxis stetere Marloratus Augustianianus Apostata, Theodorus Beza, Ioannes Malo Presbyter desertor, Petrus Martyr, alijque. Inchoatum colloquium 5. Non. Sept. in quo eloquentes se juxta, ac impudentes hæretici præbuere. Confutarunt sese inuicem Lutherani, & Caluiniani; vtrosque retudere fortiter Cardinalis Lotharingius, & Laynius Societatis IESV Generalis, quem Cardinalis Ferrariensis Comitem adduxerat; qui & Reginæ sapienter ostendit, quàm perniciosa essent ista colloquia; quod & huius exitus docuit, plusquam quadraginta millibus abductis à Catholicâ fide. Et verò non ita multò post Archithalassus Colinius, subnixus Cancellario, postulauit à Regina & Rege templa *Comitia Pontisarei.* *Colloquium Pisciacense.*

 duo-

duobus millibus & quinquaginta (ficuti vocabant Ecclefijs) feu Synagogis. Sic in dies crefcebant hæretici, partefque fuas nauiter tuebantur; nec in Francia modò, fed & in Belgio, vbi deficere à Philippo mollhebantur, & in Scotiâ, vbi pænè extinctâ jacebat fides, ftudio Iacobi Nothi Comitis Morauiæ: adeò vt vix Mariæ Reginæ, quæ eò fe ceperat, religionis Catholicæ libertas relinqueretur: in vallibus quoque Sabaudiæ jam non latebant Valdenfium reliquiæ, fed efferebant caput, verâ vbique religione peffumdatâ, vel neglectâ.

Crefcunt paffim hæretici.

Parifiis etiam aufi funt Caluiniani infultare Catholicis, eofque in fuburbio San Marcelliano male mulctare, conniuentibus magiftratibus: fed illico Catholicis animus rediit, à quibus incenfa eft fectariorum Synagoga, occurrentibus illico vrbis præfectis, qui antea federant otiofi, à quibus viles aliqui Hugonoti damnati funt ad patibulum, ne hærefi fauiffe viderentur, & à Catholicâ plebeculâ ipfi difcerperentur.

Infultant etiam Lutetiæ Catholicis.

Legatio hoc anno inftituta eft à Pontifice ad Cophtos, cui adhibiti Chriftophorus Rodericius, & Ioan Bapt. Elianus Iefuitæ, dati comites Abrahamo cuidam Syro. Sed ab iis detecti funt tantùm Cophtorum errores, & mores, ficut & fraus Abrahami, qui hanc legationem commodi fui gratiâ confinxerat.

Legatio Iefuitarum ad Cophtos.

Liuones hoc anno fe penitùs Sigifmundo fubmiferunt, extinctufque Liuonicus Ordo cùm 357. annis viguiffet: Gothardus vltimus eius Magifter creatus eft Dux Curlandiæ, & Semigalliæ, ac Liuoniæ Gubernator. Extinctus quoque Rigenfis Archiepifcopatus, & in Ducatum Transdunanum mutatus à Ioanne Ko heuicio, bonis Ecclefiafticis inter nobiles diftractis; quæ omnia fuere fructus in Liuoniam inductæ Religionis Lutheranæ.

Apud Liuones Religio Catholica deficit.

Extinctus Ordo Liuonicus.

Contigerunt quoque graues in Valachiâ, & Moldauiâ motus, per Iacobum quemdam Græcum.

In Valachia, & Moldauia motus.

cum veteratorem, qui per varios casus etiam Moldauiam occupauit, & Alexandrum legitimum dominum expulit: verùm post biennium à suis cæsus, finem viuendi, regnandi, fallendique fecit. Quare restitutus Alexander, cui mortuo successit Bogdanus filius; & huic Ioannes, qui simul in vnum locum ad huius historiæ lucem fuere conjiciendi.

MVNDI 5615. CHRISTI. 1562.

Resumptum est hoc anno seriò Concilium Tridentinum, & habita Sessio XVII. quo tempore plurimùm Gallia turbata est: adnitentibus enim Condæo, Coliniis & Hospitalio Iulianum Edictum emollitum est, & factum Ianuarianum, quo multa perperam Caluinianis concessa, & quod habuit excusare apud Pontificem Carolus IX. Guisij verò tum absentes Confessionis Augustanæ nonnullos ad partes suas pellicere studuerunt, cum iis collocuti ad Tabernas Alsatiæ *Zabern*, vbi Cardinalis spem iis aliquam reconciliationis iniecit: quare malè Romæ, Tridenti, immo & in Franciâ audiit; quæ parum curauit ipse, hæc eloquentiâ suâ, atque vitâ refutaturus. *Resumitur Conc. Tridentinum.*

Vassiacenus tumultus, quo circiter 60. Caluiniani impudentes cæsi sunt à comitibus Francisci Guisij, plus rumoris fecit, quàm eorum postulabat cædes. Sed aliunde classicum insonuit Condæus clamitans à Trium viris (sic vocabat Franc. Guisium, Mommorantium, Santandreanum, Christianæ fidei propugnatores) ignominiosè Regem detineri. Quare Hæretici ad arma conuolant, Aurelias occupant, aliaque oppida, vbi Turcorum more desæuiunt. Tum dirutum B. Virginis Clariacum templum, cadauera Ludou. XI. Principum Longauillæorum eruta, combusta, dissipata; Francisci II. *Hugonot: vrbes occupant multas & in his sæuiunt.*

cor Aurelijs incensum, euersa S. Crucis ædes. Secutæ sunt fortunam Aureliarum Rothomagus, Lugdunum, Pictauium, Andegauum, Turones, Bituriges; & idem periculum adijsset Tholosa, nisi fortiter repugnantibus Catholicis nobiles cum Blasio Monlucio auxiliatores aduolassent. Tum quoque Cluniacensis Bibliotheca a Ponsenaco Hugonotorum duce inflammata est, magno rei litterariæ detrimento, cuius jacturam nulla ætas, nulla pecunia resarciet.

Tholosa seruatur.

Interea Tridentinum Concilium peragebatur, in quo magnæ concitatæ sunt inter Legatos Principum dissentiones, quæ in Ordinum quoque Generales transierunt. Difficultas erat de Laynio Iesuita, quem ceremoniarum magister post Generalem Clericorum Regularium collocarat; at repugnabant Generales aliorum Ordinum, & minabantur discessum; at Laynius vltimum expetebat locum, dummodo Clericis accenseretur: Tandem litis huius componendæ causâ statutum vt vltimus sederet inter Episcopos, vltimus inter Generales peroraret, inter quos cùm emineret doctrinâ, & eloquentiâ tantùm gloriæ ex hoc consessu retulit, quantum dederat speeimen modestiæ, ac religiosæ demissionis.

Dissentiones in Trid. Concilio, de Sessionibus, etiam inter Religiosos.

Idibus Nouembr. Tridentum ingressus est Cardinalis Lotharingus, qui ita se gessit in hoc Concilio, vt omnes eius ingenium, & eloquentiam mirarentur, multi etiam ab eo sibi reformidarent, qui abusus Ecclesiæ sublatos nollent, ad quos exterminandos illum & authoritate, & ingenio valere nimis intelligebant.

Card. Lotharingus mira efficit in Concil. Trident.

Pius Pontifex veritus ne in Concilio de reformandâ Curiâ Romanâ tractaretur, eam ipse emendare decreuit sanctissimis constitutionibus, quæ multarum querimoniarum materiam adimerent: verum eas facilius fuit statuere, quàm seruare.

Pius IV. emendare parat Ro Curiam.

Maximil. Maximilianus 8. kal. Decembr. Franco-

fur-

furti creatus est Rex Rom. jam coronatus Rex Bohæmiæ, & vtroque Principatu dignissimus. Ibidem Protestantes rationes suas proposuere cur Tridentinæ Synodo nollent acquiescere, sed quæ à contumacibus hæreticis expectabantur. *creatur Rex Romanorum.*

In Franciâ bellum vtrimque acriter gerebatur, & jam huic impares Hugonotti, vt auxilium impetrarent ab Elizabethâ, huic Portum Gratiæ concesserant, idem quoque de Deppâ, & Rothomago facturi. Sed hanc cum exercitu Regio oppugnauit Antonius Rex Nauarræ, quam tamen non subiit, nisi lethaliter vulneratus, & elatus triumphans humeris Heluetiorum, ac paulò pòst obiit Andeliaci, sibi mortem pro religione obitam gratulatus. Res quoque Heterodoxorum in Aquitaniâ, virtute & consilio Blasij Monlucij nutabant; & Condæus se continebat Aureliis, atque in dies obsidionem expectabat: cùm rediens succinctus Hassianis copiis & Germaniâ Andelotus, sic ei restituit audaciam, vt jam de inuadendâ Lutetiâ cogitaret. Vbi tamen sibi negari pugnæ copiam videt, pergit in Normaniam ad excipiendos Anglos. Sed eum assecutus ad Drocas, *Dreux*, Connestabilis Mommorantius, inuasit 14. kal. Ian. Pugnatum ab horâ decimâ ad noctem; captus dux vtriusque partis Mommorantius, equo suffosso, atque vulneratus statim ductus est Aurelias. Cùmque jam se hæretici victores putarent, Heluetiorum inuicta virtus, & industria Francisci Guisij eis victoriam eripuit. Captus Condæus à Damuillâ filio Mommorantij; Archithalassus victus, quasi victor recessit, relictis tamen 4. tormentis, aliquot signis, & campo; Santandreanus captus perfidè cæsus; Guisius Condæum mensâ suâ, adeòque lecto suo dignatus est, & plus eum humanitate, quàm armis deuicit. *Antonius Nauar. regus cæditur.* *Pugna Drocensis.*

Duci Sabaudo profuere tumultus Francici; *Sabaudus res suas agit.*

tum

tum enim Laurinum, Cheriam, Villanouam recepit, Pinarolum, Sauilianum, & Perosam reddidit. Auctus est & filio ex Margaritâ Caroli IX. amita, quem Carolum Emmanuelem dixit, & qui non vltima causa extitit beneuolæ restitutionis.

Obiit hoc anno Franc. Iustus Turnonius Cardinalis, & Collegij Princeps, eximius pietatis cultor atque litterarum, ideoque addictissimus Iesuitis, quorum in æde sepeliri voluit, nec ab iis vel morte disjungi. Mortuus quoque Ioannes Medicæus Cardinalis, Cosmi Ducis filius, annos tantùm natus vndeuiginti: verùm de eius morte scriptores non conueniunt; plerique omnes tradunt, eum cum fratre Garsiâ ex aëris grauitate Grosseti mortuum esse; alij cæsum à fratre Garsiâ truculenti ingenij adolescente, quem Cosmus ipse pater conuictum ex effusione sanguinis fraterni coram illo, sine furore, ex summâ æquitate interemerit, cum Brutis & Manliis componendus; immo iis sapientior, cùm jusserit taceri factum, vt simul æquitati atque familiæ consuleret.

MVNDI 5616. | CHRISTI 1563.

Franciscus Guisius ad Aurelias caditur à Io. Potronio.

Franciscus Guisius Regij ductor exercitus Aurelias obsidet, quam vrbem Andelotus propugnabat; & hæc capta foret, nisi Guisius perfidiosè à Ioanne Poltrocio Mereo cæsus esset, minori sclopo. Captus percussor fassus est se incitatum fuisse ab Archithalasso, Theodoro Bezâ, & alio Ministro cuius ignorabat nomen, monuitque Reginam vt sibi caueret à similibus sicariis, quos depinxit. Id maximè creditum de Bezâ, ejusque gregalibus, sanguinarijs hominibus. Mortuus est autem religiosissimè Guisius 6. kalen. Mart. vir sine dubio, ætatis suæ maximus, & adhuc morte suâ quàm vitâ major,

ior, quam non pro vanâ, Regiſque gloriâ, ſed æternâ profudit ac Dei. Pax exinde cum Hugonottis inita, turpis quidem; (quare de eâ ſe Rex purgare coactus) ſed vti monuerat Guiſius moriens, hoc tempore ſine dubio neceſſaria.

Anno ſuperiori inchoata de loco controuerſia inter Legatos Francum & Hiſpanum hoc anno continuata eſt; vnde multæ in Concilio turbæ, & in quibus Francus non ſatis fortis, Cardinalis Lotharingus honoris Francici non ſatis ſollicitus fuit: Rex Hiſpaniæ ſapiens contentus Legatum ſuum vnum feciſſe gradum, vltra progredi vetuit. *Controuerſia de loco inter Legatos Hiſp. & Francum.*

Sed & lis iſta anno ſequenti continuata eſt, aut potiùs iterata, quoniam Legati Franci dum reſiſtunt in Concilio molliùs, ad audendum aduerſarios inuitarunt.

Cùm turbaretur Concilium vehementioribus Ferrerij Legati Franci orationibus, & Legati Pontificij, vt aiunt, lupum tenerent auribus; ſuaſione Lotharingi Cardinalis, placuit ſtatim imponi finem Concilio, quem pariter omnes exoptabant, at Pontifice nemo magis. Breuiato igitur deinceps Seſſionum tempore, & capitibus de reformatione Principum (quæ plus faceſſebant negotij) ad vnum reuocatis, quod improbare poſſet nemo, finis eſt impoſitus Concilio per ſolitas acclamationes Prid. Idus Decembr poſt eius Seſſiones xxv. Huic ſubſcripſere 2. Legati, duoque alij Cardinales, 3. Patriarchæ, 25. Archiepiſcopi, 168. Epiſcopi, 7. Abbates, 39. procuratores abſentium, & 7. Generales Ordinum. In id Concilium maximè debacchati ſunt hæretici, vtpote quod non præſentibus modò, ſed & hæreſibus quoque futuris prouidiſſet, atque ſic nouatoribus non errores modò, ſed & errandi materiam ſubtraheret. *Finis Tridentini Concilij.*

Maximilianus 6. Id. Sept. jam Rex Bohæmiæ, atque Romanorum, etiam Hungariæ corona- *Maximilianus coronatur.*

ronatus est Posonij *Presbourg* ab Archiepis. Strigoniensi; quo tempore etiam Rex fictitius sibi regnum arrogabat. Dicebatur is Macco Consentinus Calaber; qui etiam missum contra se cum copijs Legatum à Prorege, deleuit. Tandem maiori immisso exercitu victus est, atque ægrè captus, cum diademate tandem Consentiæ aureo laqueo suspensus interijt, etiam seruatis in morte, quæ sibi spoponderat, insignibus regni.

Sodalitates B. Virginis in Scholis Iesuitarum. Cœptæ sunt hoc anno in scholis Societatis IESV, B. Virginis sodalitates, ac primùm Romæ, in quibus adolescentes quem debent omnes Christiani Deiparæ cultum, eidem perpetuum pollicentur; opus mirabile, ac propè diuinum, ad iuuenes in pietate simul ac litteris erudiendos; quibus Catholica religio decus suum, Religiosi Ordines alumnos, iuuentus mores innocentissimos debent; ipsa B. Virgo sibi singularem cultum, & castissimam venerationem gratulatur.

Brodæus, Ferronus, Musculus, Castalio. Mortui sunt hoc anno Ioannes Brodæus Turonensis vir doctissimus; Arnoldus Ferronus Senator Burdegalensis Pauli Æmilij continuator: ex heterodoxis verò Vvolfangus Musculus Benedictinus Apostata Lotharingus; Sebastianus Castalio Allobrox Bibliorum concinnator, in quibus Deum potiùs Latinè curauit loqui, quàm syncerè, plusque in operibus suis se Gentilem, quàm Christianum professus est.

MVNDI 5617. CHRISTI 1564.

Conc. Tridens. recipitur. Tridentinum Concilium, quamquam obsisterent ministri Curiæ Romanæ, à Pontifice cônfirmatum est 7. kal. Febr. & Congregatio 8. Cardinalium instituta de eius exsecutione. Non placuit tamen Principibus Ferdinando Imperat. Carolo IX. & Philippo II. sed omnium minimè Carolo. Quare veriti Pontifex,

& Catholici Principes, ne in tenerâ Regis ætate, hæc alienatio noceret Ecclesiæ, ad eum Legatos misere, quos ita Rex excepit, vt se Christianissimum ostenderet, & ad seruanda Ecclesiæ jura cæteris Principibus paratiorem. Edidit nihilominus consultationem magni nominis Iurisconsultus Carolus Molinæus; ideoque jussu Parisiensis Senatus in carcerem datus, vnde tamen postea jussu Regis emissus est. Vir judicij sui nimis tenax, & qui non semel patriam potiùs quàm sententiam mutare maluit. Et sine dubio hæreticus fuit, vt eius Epistola ad Ioannam Nauarræam arguit; quod qui negant, profectò cæcutire volunt, & plus amicitiæ, quàm veritati tribuere. Vtrum autem resipuerit incertum, mortuus anno 1566. &, vt quidam volunt, munitus à Parocho suo omnibus Ecclesiæ Sacramentis, & paulò ante obitum euocatis tribus magni nominis Theologis; qui officio suo meliùs functi essent, atque sapientiùs, si eum ad mutanda scripta sua, vel eiuranda instrumento publico compulissent.

Carolus Molinæus Hæreticus

Ductum est hoc anno in publicis instrumentis Regis jussu à Kal. Ianuarij, imbrius anni non à Paschate vt antea, sicuti diximus in prolegomenis. Quando & Rex inuisere cœpit regnum suum, partibus eius omnibus ritè lustratis prouisurus. Parum placuit Aulicis hæc concursatio, maximè cùm hoc anno terribilis hyems sæuiisset, ac duobus mensibus totis rigentes fluuij admisissent plaustra, viatoribus sæpe nasus & aures decidissent. Tum autem Rex decretum emisit Ruscinone, *Perpignan*, quo aliquid detractum hæreticis videbatur, de quo grauiter conquestus est Condæus, sed placatus verbis à Rege, quibus eum se reformidare nimis innueret.

Initium anni Francici.

Philippus post conseruatum anno superiori fortiter Oranum, hoc feliciter occupauit Penolium, *le Pennon de Velez*, munitissimam ar-

Philippi expeditiones in Africam.

cem in Africæ littore quæ per Garsiam Toletanum citiùs capta est, quàm sperare potuerat, diffugientibus flagitiosè propugnatoribus. Infeliciorem expeditionem suscepere quidam Talismani Mahumetani; qui somniarant Mauros hoc anno totâ Hispaniâ potituros, vrbium patentibus portis ad eorum fumigationes, & exorcismos: quod cùm tentassent collectâ incredibili Saracenorum multitudine ad vrbem Milisiam Hispanorum, eâ de re admonitus gubernator Vanegas, ad eorum præstigia, jussit portas patere, quingentos admisit, reliquos demissâ cataractâ exclusit, omnium grandem edidit stragem, & tristissimum edidit huius adeo decantantæ expeditionis rudimentum.

Coniuratio in Pōtificem.

Detecta est hoc anno in Pontificis vitam coniuratio per Benedictum Accoltium, cum aliquot aliis insanis, nec minùs ære, quàm consilio egentibus. Ab vno è suis proditi, & quæstioni suppositi nihil aliud confessi sunt præter reuelationes Angeli factas Accoltio, qui & ipse ridens inter tormenta obiit, suam tum etiam magis professus insaniam.

Liber Cassandri de officio viri boni.

Scripsit hoc anno Georgius Cassander Brugensis Belga, inuitatus à Ferdinando Imperatore, libellum *de officio viri boni in hoc Ecclesiæ dissidio*, nec probatum à Catholicis, & heterodoxis valdè odiosum, in hunc enim Caluinus suum virus euomuit, & in Franciscum Balduinum, quem huius autorem putabat, cùm primùm exiisset sine nomine. Sed & eum proscripsit Ecclesia, & codicibus in primâ classe prohibitis adnumerauit. Neque diu postea eius author superstes fuit, mortuus 3. Non. Febr. 1566. Coloniæ Catholicus, & vulgò malè sensisse, non contumaciter existimatus.

Caluini Heresiarchę obitus

Mortuus est hoc anno Geneuæ 6. Kal. Iunias, ætatis anno 55. Ioannes Caluinus, horrendis cruciatibus tortus, deierans, ac Dæmonem inuocans, cuius mox præda futurus erat.

Fuit

Fuit totâ vitâ suâ morosus & asper, adeò vt hunc Bucerus amicus rabidum appellaret canem, alij viperam, alij scorpionem, verè omnes loquerentur. Successit ei in Caliphatu Theodorus Beza amœnioris ingenij: quare Geneuenses vulgò iactabant malè se cum Bezâ in inferis viuere, quàm in cœlo cum Caluino.

Obiit eodem anno Ingolstadij Fridericus Staphylus, annis 10. Luthericomes, & ab eo seiunctus ob præclarum illum ac fœtentem exorcismum; vir Græcè ac Latinè doctus, atque Ferdinando à consiliis, quem in Lutheranos scribentem (quos vt vngues suos nouerat) intempestiua mors oppressit. *Staphylus moritur.*

Est hic quoque annus celebris morte Ferdinandi Imperatoris Viennæ 8 Kal. Aug. die festo S. Iacobi, vti antè prædixerat. Vixit annos sexaginta, menses 9. cum diebus aliquot; imperauit annis 7. vir religiosissimus, & amans Ecclesiæ, cuius pacem non semel suo anteposuit Imperio. *Ferdinãdus Imp. moritur.*

Maria Scotiæ Regina, quòd eam turbaret Iacobus frater nothus, secundis nuptiis post longam disceptationem, quibusdam probantibus, aliis reiicientibus hoc coniugium, nupsit Henrico Stuarto Catholico, & ex regio sanguine. In eum cùm insurrexissent rebelles, Iacobo duce, eos Rex collectâ subditorum fidelium manu profligauit, & in Angliam fugere compulit. Quæ fœ narrantur à Buchanano, vt in eo fidem hæretici scriptoris & splendidè mendacis expectes. *Maria Scotica secunda nuptia.*

Mortuus est denique hoc anno Romæ Michaël Angelus Bonarotta, ætatis anno 90. pictor, sculptor, architectus excellentissimus, & antiquis aut par, aut superior. Æmulum habuit Raphaëlem Vrbinatem pictorem, sed eo in ætatis flore sublato, sine dubio Principatum obtinuit. Delatum est corpus eius Florentiam, pompam deducentibus 80. præstantissimis artifi- *Michael Angelus pictor moritur.*

tificibus, curante funus eius Cosmo Duce cui vt eius auis, & posteris, plurimùm artes omnes liberales debent.

MVNDI 5628. CHRISTI 1565.

Simonia in Græcia

Iosaphatus Patr. Constantinop. in Synodo quam coegerat vt ab ipsa ferret auxilium, exauctoratus ob Simoniam, in suum monasterium detrusus est In hac vetitum aliquid recipere præter Eμβατίκιον; quod fuit arborem succidere relinquere radices Simoniæ. Successit Metrophanes Cæsariensis Metropolita, qui licèt exosus quòd Latinos amare videretur, vicit tamen eius prudentia eruditioni coniuncta, & temporum necessitas, quæ odium in Latinos sopiuerat.

Melita obsidetur à Solymano.

Solymanus compositis in Transyluaniâ rebus, & Sigismundo Vvayuodâ reconciliato cum Imperatore, abruptoque victoriæ Germanicæ cursu, in Melitense bellum totus incumbit. Pudebat eum a paucis, vt aiebat, piratis illudi Imperio Ottomanico, expeditionem nullam in Turcos suscipi, cuius Equites Melitæ aut fautores, aut authores non essent. Et perierat hæc insula nisi Ioannem Valetam Parisotum Ordinis magistrum nacta foret; maximè cùm hic ab omnibus imparatus esset, exhausto ærario, & qui ei auxilium toto mense Iunio sanctè pollicitus erat Garsias Toletanus, Siciliæ Prorex, flagitiosè defuisset. Obsidetur ergo Melita per Mustapham Solimani propinquum, & Pialim Bassam 40 millibus armatorum, & nauibus ducentis, præter eos qui cum Dragute Prosultano Tripolitano, & Chassane Algerij Rege, filio Barbarossæ, ex Africâ adfuerunt; sed adjecta ingens bellicorum tormentorum copia, & quibus tota insula concuti poterat. Erant in Melitâ circiter octo propugnatorum millia, & quod caput erat, iis præerat Parisotus. Principiò oppugnata est arx

S. Her-

S. Hermetis, expugnata post 24. dies, duodeuiginti globorum millibus in eam collibratis: In eâ cæsi mille ducenti Christiani, centum & decem equites, qui vulnerati etiam ex sedilibus ad mortem vsque repugnarunt. Periere tamen supra quatuor Turcarum millia, & omnium instar Dragutes, quem duabus Melitis Solymanus redemisset. Nec tamen Parisotus hac clade demisit animos, sed magnâ alacritate Turcos excepit: donec arce S. Michaëlis & Burgo ad magnas angustias redactis 7. Idus Sept. Garsias diu tergiuersatus adfuit, conuiciis Equitum Melitensium, & obtorto collo tantùm non attractus; cùm jam vasa colligerent Turcæ, & Melitam capi posse desperarent. Cùm nihilominus vidissent Ottomani adducta duntaxat auxiliatorum octo millia, ea delere cogitarunt, antequam jungerentur Parisoto, atque ex maris nauseâ reficerentur, expositis in terram raptim decem suorum millibus. Sed cùm Christiani in eos fortiter pergerent, perturbatissimè naues suas repetiere, multis suorum amissis, atque victoriâ prid. Idus Sept. quindecim millibus armatorum desideratis, octo nautarum millibus, & 78. millibus maiorum tormentorum globis frustra eiaculatis. Parisotus vltimo perfunctus periculo, Deo grates egit, & reddere conatus est immortales; Solymanus, magnâ æquitate animi cladem hanc, aliis etiam coniunctam, accepit: Garsias denique ob præposteram cunctationem exautoratus, in suis ædibus consenescens, errati sui, vel Principis pœnas luit diuturnas.

Societatis IESV Patres obtulere Senatui Parisiensi libellum supplicem vt iuuentutem erudire possent in scholis publicis, prout jam impetrarant à Rege, cuius voluntatem probari postulabant. Verùm reclamauit Academiæ Rector, & partes eius consultatione peracerbâ Carolus Molinæus fouit. Pro Iesuitis eloquentissimè *Iesuitæ Parisiis docent.*

tissimè Petrus Versorius, vir in quo dicendi facultas cùm virtute certabat; pro Academiâ perorauit. Stephanus Pasquerius confusissimæ eruditionis, vitæque liberioris orator, simul consutis hæreticorum atque improborum mendaciis, & fabulis. Stetit & ab Academiâ contra Patres Ioannes Baptista Menilius cognitoris Regij sustinens partes, eiusdem cum Pasquerio farinæ. At Senatus suspendit judicium sapienter, relictâ Iesuitis docendi potestate, tum aduersus hæreticos necessariâ; non efferatâ tamen Academiâ, in quam heterodoxi irrepserant, meliorum, & plurium authoritate coërcendi.

Carolus IX excipit Elizabetham sororem.

Carolus IX. interim lustrabat Aquitaniam, vbi & sororem suam Elizabetham excepit, multis spectaculis, & sumptibus in alios vsus magis necessariis. Hîc hæretici suspicati sunt coniurationem inter duos Reges ad eos opprimendos; quare parauerunt arma, occultè tamen, querimoniis tantùm agentes, vt distinerent Regem, eumque incautum opprimerent: omnia disponente Colinio Archithalasso, quo in gerendis negotiis cautiorem sæculum istud neminem tulit.

Hæretici Belgæ coniurant in Philippũ.

Hæretici quoque Belgæ Francorum exemplo, ac monitis incitati, in Philippum coniurarunt, accensi duabus facibus, innatâ rebellione, & huic agnatâ hæresi. Ac principiò egere supplicibus libellis vt obtinerent libertatem, quam à Rege suo Franci extorserant. At Rex verè sapiens tergiuersationibus petitiones elusit, & Tridentini Concilij decreta accuratè seruari jussit: contrà illi pararunt arma, quæ retundere quoque statuit ipse, edoctus Francorum damno, vi tantùm hæreticos ad obsequium sanamque mentem reuocari.

S. Lazari Ordo restituitur.

Pius Papa hoc anno Ordinem militiæ S. Lazari, seu pauperum leprosorum ab Innocentio VIII. cum Rhodio coniunctum, seruatum tamen

tamen in Franciâ Boniaci, *Boigny*, in Diœcesi Aurelianensi, vbi erat Ordinis Sedes, à Ludouico VII. seu Iuniori stabilita, restituit; eique propinquum suum Ioanottum Castilionæum Mediolanensem præfecit. Verùm hoc mortuo Greg. XIII. magistratum assignauit Emmanueli Philiberto Sabaudiæ Duci eiusque successoribus; quod tamen in Sabaudiâ duntaxat habuit locum. Nam in Galliâ Lazarinorum bona collata sunt Ordini S. Mariæ de monte Carmelo, quem Paulus V. rogante Henrico Magno, instituit, cuius Magister creatus est Philibertus Nerestangus, vir fortissimus, & maiori Magisterio dignior.

Idem Pius Pontifex ex victûs intemperantiâ in morbum incidit, in quo munitus omnibus Sacramentis à nepote suo sanctissimo Cardinali Boromæo piissimè obiit 5. Id. Dec. annos natus ferè 67. cùm sedisset annos ferè 6. cuius optimum opus, licet non omni ex parte bonum, Carolus nepos factus Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis Præsulum lux, & exemplar, & cui si plures similes nancisceretur Ecclesia, nihil sibi ab hæreticis, & improbis Catholicis reformidaret. *Moritur Pius IV.*

Prodiit hoc anno liber quintus Chronici Carionis expositus, & auctus a Gaspare Peucero Phil. Melanchthonis genero, quem meritò dixeris cloacam conuiciorum in Pontificem, Ecclesiam, Orthodoxos; ideo tanto in pretio apud sectarios, quanto odio apud Catholicos, immo apud prudentes quoslibet rerum æstimatores. *Carionis Chronicon auctum à Peucero.*

Obiit hoc anno Lutetiæ Hadrianus Turnebus, Andelijad Sequanam nobili genere natus, verè Catholicus, vt scibit eius discipulus Genebradus, eo præceptore gloriari solitus: Tauri-ni quoque mortuus est Antonius Goucanus Lusitanus Poëta, Philosophus, & Iurisconsultus maximus: denique ex sectariis elatus est *Mors Turneb. Gouean. Gesneri.*

peste

peste Conradus Gesnerus, multæ, sed malè ordinatæ, neque satis concoctæ, eruditionis.

In Floridam nauigatio Gallorũ. Instituta est hoc anno, seu reparata sub auspiciis Caroli IX. curâ Gasparis Colinij Architalassi in Floridam nauigatio, duce Ribaldo cum 7. nauibus. Hæc tamen extitit infelicissima, vtpote ab impiissimis hæreticis suscepta. Nam Ribaldus ortam dissentionem auxit imprudentiâ suâ, & Carolinam arcem perdidit, vbi Galli omnes sine discrimine ætatis, aut sexus trucidati. Ribaldus fugiens cum nauibus, passus naufragium dedere se Hispanis coactus est, à quibus contra datam fidem necatus est cum sociis: sexcentos hac clade periisse volunt, malè acceptos ab Hispanis, sed minùs ex gentis odio, quam religionis.

MVNDI 5619. CHRISTI 1566.

Solymani bellũ Hũgaricum. Excitatum est hoc anno à Solymano Hungaricum bellum, cui causam dedit Maximilianus, postulans ab eo fœdus eâ lege, vt Ioannes-Sigismundus Transyluaniæ Princeps excluderetur. Iratus in illum aliunde Turca Legatum Cæsaris custodiri iussit, ipse licèt annis grauis suscepit expeditionem in Christianos, vt Melitense dedecus relineret. Verùm antequam discederet Constantinopoli, Pialin Bassam maris præfectum occupare iussit Chium insulam, *Chios insula à Turcis occupata.* sub Genuensibus & Iustinianâ familiâ sibi tributariam. Hanc sine cæde, sine armis calliditate sibi vindicauit, & à direptione, præterquam Ecclesiarum, abstinuit. Iustiniani omnes Cassam abducti; 20. pueri ad Solimanum ac per vim circumcisi sunt, quorum nullus eiurauit fidem in tam tenerâ ætate, pæne omnes virgis cæsi periere. Quidam eorum, libertate pecuniis emptâ, repetierunt Italiam; cæteri postea, interueniente Carolo IX. patriæ restituti sunt cum vmbrâ Principatus, ne insula nobilis, incolis demigrantibus, deserta relinqueretur.

Quibus & impetrauit ne inde pueri Constantinopolin abducerentur; quod etiamnum seruatur accuratè, Chijs sub Ottomanico jugo placidè, sed prudenter, viuentibus, & pietate magis suâ, quàm Principum suorum potentiâ tectis.

Solymanus Zygethum oppugnare parat, munitissimum Hungariæ oppidum duplex, duplicique arce munitum, paludibus circumfusum, extructo per Drauum fluuium, & paludes, ponte, mille passuum longitudinis, latitudinis 14. cubitorum, intra 12. dies, per Hamsam Quinqueecclesiensem Præfectum Turcam, quem suspendij metus intentatus à Principe per missum linteum, tam diligentem effecerat. Et obsidionem discutere potuisset Maximilianus Iauarinum vsque progressus cum ingenti exercitu, in quo Henricus Guisius, & plerique nobiles Galli militabant, si animi ipse satis, consiliarij eius prudentiæ paulò plus habuissent; verùm dum cunctatur; diffluxere socij, vrbs capta, quam tamen fortissimè Nicolaus Comes Zrinius tutatus est. Hic cùm se dedere honestè posset, cum 300. militibus reliquis, impressione in Turcos factâ, certus mori, non inultus cum suis occubuit, quatuor tantùm seruatis. Triduo ante expugnatam ciuitatem prid. Non. Sept. obiit ex Apoplexiâ Solymanus; mors tamen eius celata est à Mahomete Bassâ Selimi genero, donec in Asiâ agens Selimus, & coronaretur Constantinopoli, & veniret in Hungarica castra, intentato medicis & famulis metu pœnæ grauissimæ, si mors Principis vulgaretur. Quo facto militares inhibitæ sunt turbæ, seruatus Solymani Thesaurus, alioqui diripiendus. Successit ergo patri annos natus quadraginta duos Selimus, multùm corpore, ac moribus dissimilis patri, qui tamen eius felicitate vsus, non minùs quàm pater nomini Christiano terribilis ac perniciosus extitit.

Zygethum captum à Turcis.

Inertia Maximiliani.

Solymanus moritur.

Succedit ei Selimus.

Auditâ Melitensi clade vnus ex Tammasi liberis Babyloniam recuperare conatus est, immissisque Bagdetum aliquot suis, ab vno eorum proditus, regredi coactus est, & inire prælium, in quo suorum 9. millia perdidit, ægrè reliqua tria retraxit. Excusauit hanc expeditionem Tammasus, quasi se inscio factam: non credidit Selimus, misitque Legatos qui Bajazeti apud Persas cæsi spolia repeterent; quod cùm vnus ex ijs præstaret superbiùs, huic Persa nasum, & aures amputari jussit. Hic cùm ad Turcorum fines rediјsset, etiam jussu Selimi perdidit caput, ne Persicam ignominiam Constantinopolin deferret. Reliquo vitæ tempore Tammasus satis feliciter regnauit; quidam è contra fuisse infortunatum scribunt; neutris satis fide dignis, dum non sua & longinqua narrant. Sed nos jam ad certiora, nostraque redeamus.

Persæ frustra Bagdetum tentant.

Septimo Idus Ianuar. electus est Pontifex Cardinalis Alexandrinus, Ant. Michaël Ghislerius, patre aratore natus, licèt ex Senatoria familiâ Bononiensi, anno ætatis 14. factus Dominicanus. Coronatusque 16. kal. Febr. dictus est Pius V. Sub eo & Roma, & Aula, nouam faciem sumpsit, sequi solita Pontificum mores. Tum de Fide suspectos inquiri jussit; Caraffas restituit; Melitenses etiam pecuniâ juuit ad statuendam Valletam; medicos post tertium diem ægrotum inuisere vetuit, nisi confessum; eiusque prouideri noluit corpori, qui animæ salutem neglexisset.

Pius V. creatur Pontifex.

Molinis edictum exijt à Carolo IX. quo multa vitia sublata sunt; reconciliati in speciem cum Colinijs Guisij; illorum dissimulata clam noua proditio in Regem, & Reginam, per Maium quendam peragenda; qui tantùm vt grassator, non maiestatis reus in rotam

Edictum Molinense Caroli IX.

totam fractus conjectus est, ne dedecus in concitatores rediret.

Erupit tandem hoc anno Hæreticorum in Belgio væsania; quando fœdere inito ad sanctam Gertrudem, non longè ab Antuerpiâ, Henricus Bradenrodius, Guillel. Nassouius Guill. Arausicani Principis frater, alijque viri nobiles ad 400 Nonis April. Bruxellis ex ædibus Comitis Culembergij prodeuntes quaterni, aut quini, magno silentio, quasi mimum agerent, in vestibus cinericijs, cum ligneis scutellis è zonâ pendentibus, & numismatis è collo pendentibus, ad Margaritam peruenerunt libertatem petituri. Huius autem numismatis pars antica repræsentabat Philippum, postica duas manus coniunctas, & manticæ superpositas cum hoc lemmate *jusque à la Besace*. Margaritam perterritam vt firmaret Carolus Comes Barlæmontius exclamauit Gallicè; *Que veulent ces Gueux?* hoc est, Mendici; vnde ijs adnatum nomen, vt qui in Franciâ Hugonoti, in Belgio Geusij dicerentur. Proposuere tamen tùm placidè libellos suos, quibus libertatem Religionis exposcerent; at cùm in Hispaniam remissi essent, & Philippus necteret moras, atque aduersus eos arma in Hispaniâ, & Germaniâ pararentur; ipsi inclamantes, *Viuant Geusij*, rebellarunt, & Francicis hæreticis juncti, ijsque sacrilegijs ac crudelitate pares, sacra omnia profanaque Antuerpiæ, multisque in locis, miscuerunt. Restitere tamen ijs fortiter quidam Catholici, qui & appenderunt sibi ex collo numismata cum imaginibus Christi ac Virginis, quibus & Pius Pontifex indulgentias affixit, vt eas quasi Fidei Symbolum Heterodoxorum numismatis, ac manticis opponerent.

Geusiorum rebellio in Belgio.

Insignia Geusiorum.

In Scotiâ etiam truculentiores tumultus extitere, seu veriùs Tragœdiæ. Reuocati enim

Scoticæ turbæ.

in Scotiam Elizabethæ operâ exules hæretici induxere Henricum Regem, vt Dauidem Reginæ à secretis, quasi eius adulterum, coram eâ interimeret. Erat iste Dauid cognomento Riccius, patriâ Taurinensis, musicus, & Catholicus bonus, qui ingenio suo ad eam dignitatem peruenerat: verùm cùm eâ superbiùs vteretur, alioquin infensus ob Fidem, hæc ei techna parata est. Cæditur ergo in oculis Reginæ, vt prægnans intempestiuo partu ex metu, & horrore, fœtum perderet. Cùmque de occidendâ quoque Reginâ coniurati deliberarent, Rex Henricus magnitudine sceleris territus, ad eam quasi capita nonnulla propositurus accessit, ad eius pedes accidit, totam retexuit fabulam, obtinuit vitam; elusisque mox custodibus cum eâ ad Dumbarum arcem profugit. Hic exercitu collecto, ambo iterum fugarunt rebelles, & eorum aliquot captos sustulêre supplicijs. Sed exulibus postea iterum Elizabetha veniam, & reditum impetrauit in Scotiam cum Iacobo notho, hoc est ijs ducem ad omnia scelera reddidit.

David Riccius cæditur à Rege.

Rebelles in Scotiam redeunt.

Mariam sic afflictam consolatus est Pius V. litteris suis, quibus addidit viginti millia aureorum. Hæc tum filium peperit, quem ægrè ritu Catholico baptizandum curauit, dictum Carolum-Iacobum, qui postea primum nomen omisit, dictus tantùm Iacobus, Rex simul Scotiæ, & Angliæ, proindeque Maioris Britanniæ, factus hæres regni materni, sed non religionis.

Nascitur Iacobus postea Rex Angliæ.

Æthna mons in Siciliâ Kal. Dec. cum terribili terræ motu, & fragore, igneos fluuios euomuit, & campos, ad mille passus ignito torrente exussit ac steriles reddidit; ex consuetudine, maiori damno, quàm terrore Siculorum.

Æthnæ incendium.

Mortuus est tum Nostradamus, Fatidicus ille

ille vates, Salone in patriâ suâ, cuius nomine deinceps multi abusi sunt ad vaticinia confingenda, eiusque versus recens conditos, quasi ab eo scriptos typis edendos curarunt, vt imponerent plebeculæ, huicque prophetæ nomen adsciscerent: quod tamen huic meritò concessum, nonnulli putant, virumque bonum fuisse scribunt, & hoc cœlesti munere, propter ingenuitatem, & probitatem suam non indignum.

MVNDI 5620. CHRISTI, 1567.

Hoc demum anno tandiu optatæ induciæ saltèm octennales initæ sunt inter Maximilianum & Selimum, minori tamen huius, quàm illius commodo, cùm Cæsar paulò antè plura occupasset loca, quæ inpossidentium manibus relicta sunt. Id perfecere pretiosa munera à Maximiliano missa; sicque verum quod cecinit Flaccus, *Munera nauium sæuos illaqueant duces.* *Induciæ Cæsaris, & Turcorum.*

Henricus Scotiæ Rex Iacobum nothum perdere destinat, quo viuo nec ipse nec Regina tuti essent. Deterretur à Reginâ; idque consilium subodoratus Iacobus, ad Henricum interficiendum excitat Iacobum Heburnum Comitem Bothuelium, huic iniectâ spe nuptiarum cum Reginâ. Assentitur ille; supposito puluere tormentario cubiculum euertit, ac Principem necat. Postulatus ad supplicium absoluitur à judicibus conscijs eiusdem sceleris, qui ei insuper dato instrumento publico Reginam despondent vxorem. Ille moræ impatiens, eam rapit, & ad nuptias consentire qua vi, quà blanditijs cogit. Verùm illicò rebelles in vtrumque irrumpunt, at mutato habitu antequam caperentur ambo; Dambarum fugiunt. Regina collectis copijs, rebellibus occurrit: negant hi sibi rem cum *Henricus Rex Scotiæ caditur.* *Regina Bothuelio nubit.*

eâ esse, sed cum Bothuelio, si dimittat exercitum, & Bothuelium dedat, eam incolumem fore. Incauta vtrumque præstat: at perfidi captam Edimburgum raptant, & compingunt in carcerem, indeque in arcem Leuini lacus, *Lohleuin*, ignominiosè trahunt. Hîc de eius nece, exilio, exauthoratione deliberatur. Cùm ergo per Knoxum Scotiæ Caliphan, & Morauium tum in Franciâ, quæ crimina promouebat, occultantem, Reginæ mors decreta esset, eam impedijt missus ab Elizabethâ Trogmonius, qui Mariæ suasit, vt deponeret regnum, Iacobo relinqueret, cautione priùs editâ se id per vim facere. Statim ergo Iacobus Rex inauguratur; Regina innocens postea detecta est, sicut & impostura Buchanani post homines natos mendacissimi omnium, atque impudentissimi calumniatoris.

Capitur, & regnum deponere cogitur.

Actum de nuptijs Caroli Archiducis, fratris Maximiliani, & Elizabethæ Anglicæ, quas non tam discussit religio, quàm quod hæc nubere nec posset, nec vellet; nec ad matrimonium, nec ad vllum bonum opus habilis.

Actum de nuptijs Elizabethæ cum Carolo Archiduce.

Geusiorum res in Belgio decliuant captis Valencenijs, ac debellatis eorum auxilijs; eorum aliquot laqueo, aliquot gladio necati. Antuerpiæ quoque in seditione malè habiti sunt, coniunctis in eorum perniciem Catholicis atque Lutheranis. Quare fugit in Germaniam Bredenrodius, vbi ex mœrore obijt; Arausicanus ad alia se scelera reseruauit. Interea mittitur à Philippo in Belgium Albanus vir acer, ac recti tenax, & venit cum exercitu Bruxellas ad Margaritam XI. kal. Sept. Nec ita multò pòst Lamoralium Egmondanum, & Philippum Mommorantium dat in custodiam, carceres implet reis, & per Belgium durissimas rebellionis, & re-

Albanus Geusios in Belgio exagitat.

& religionis quæstiones exerceri curat, quarum metu 30. & amplius Belgarum millia in Angliam, Franciam, Germaniam profugere. Instituit & Concilium, quod propter acerbitatem Concilium sanguinis dictum est. Quorum pertæsa Margarita recessit in Italiam, cum Philippi veniâ; Arausicanus copias in Germaniâ confecit, cui Albani seueritas plures & meliores in Belgio parauerat,

Vbi vidêre Condæus & Colinius, conscripta esse sex Heluetiorum millia & delectus haberi per Campaniam, ne exercitus Albani aliquid in Franciâ tentaret, rati has parari aduersus se copias Regem præuenire parant, eumque cum Reginâ intercipere Moncelli ad Meldas. Habito militari consilio, statutum est Lutetiam esse reducendum Regem, ne in oppido Meldis parum firmo se dedere cogeretur. Quare Rex mediâ nocte se committit viæ cum octingentis nobilibus, & sex millibus Heluetiorum agminis latera præcingentibus, & paratis mori. Vix emensus erat leucas quatuor cùm apparuit Condæus, albescente jam cœlo, cum suo equitatu. Receptus est fortiter à Regijs; at veritus Mommorantius, ne hîc pugna committeretur, Aumalio, qui cum lectissimâ equitum alâ venerat, commisit Regem ac Reginam, & aliâ viâ Parisios pergere jubet. Ipse seruatis ordinibus recedit, idemtidem frontem ostentans, pugnaturus si appeteretur, donec rebelles abscessere. Rex ante vesperam sequentis diei cum matre Parisios subijt jeiunus ex quo discesserat Meldis, ex indignatione, quam nisi cum vitâ deposuit.

Condæus, & Colinius conspirant in Regem.

Carolus IX. Parisios reducitur.

Vrbs ergo obsidetur ab Hugonotis, sparsis circumquaque excubijs: missusque ad eos Hospitalius omnia infausta retulit; itaque per Fecialem regium, ijs nisi arma deponant indicitur bellum. Ferunt tum Sandionysij Lu-

Lutetia obsidetur.

douicum Condæum ab Heterodoxis coronatum esse Regem, percussamque monetam cum hac Epigraphe *Ludouicus XIII. Dei gratia Francorum Rex primus Christianus*: quam etiamnum in curiosiorum scrinijs seruari aiunt.

Inter hæc captis quoque Aurelijs, & vrbe ad summam penuriam redactâ, plebs fremere, de Mommorantio quærere, pugnam cum rebellibus deposcere. Itaque is deteriora veritus, sedecim peditum millia, equitum tria educit ex vrbe, quibus nihilo seciùs Condæus & Colinius mille quingentos equites, mille ducentos pedites opponunt, & quod erat caput, magnos animos. Itaque 4. Idus Sept. in patentibus Sandionysij campis ab horâ primâ promeridianâ ad noctem pugnatur; Franciscus primogenitus Connestabilis oppositam sibi aciem dissipauit; ab alterâ desertus à suis Mommorantius non ducis modò, sed & boni militis partes expleuit, donec tandem à Roberto Stuarto Scoto, quem vulnerarat, lethalem plagam accepit. Mox tamen acies restituta per Damuillam & Aumalium; Condæus equo suffosso periculum adijt; Colinius diu inter regios versatus agnitus non est, nox vna prælium diremit. Regij tamen castris & cadaueribus potiti sunt, & victoriâ, sed Cadmæâ, cùm eorum plures, & maioris nominis quàm rebellium ceciderint. Connestabilis sex vulneribus acceptis postridie non minùs religiosè, quam gloriosè expirauit, paulò minor octuagenario, Regio elatus funere, delatâ in eius exequijs imagine, nunquam honorandus satis, qui pro Deo simul & patriâ vitam profudisset.

Pugna Sandionysiana.

Mommorantius Connestabilis cæditur.

Veriti ergo Rebelles ne confluentibus vndequaque ad Regem copijs circumfunderentur, Parisios relinquunt, & Carnutum obsident. Vrbs acriter verberata, fortiùs defensa est à Lignerio, & Burdelio, sed meliùs à B. Virgine eius Patronâ. Immò & hîc pax inita per Legatos Angliæ & Florentiæ, sed ficta breuisque fuit, & ab impijs data, qui nec se, nec alios quietos volebant. Porrò

Carnutum liberatur; Rupella rebellat.

ab

ab ijs hoc tempore multæ occupatæ sunt vrbes, inter cæteras Rupella, quæ proditione Trucharis vrbis Maioris (sic præfectum vocant) Condæo se, atque hæresi dedidit, exinde facta asylum rebellium, atque seditiosorum.

Dominicus Gurguesius nobilis Aquitanus Senatoris Burdegalensis filius hoc anno Hispanis in Floridâ reposuit vicem. Is bello Italico captus, & contra datam fidem, addictus remo, liberatus à Romegasio equite Melitensi, suis sumptibus tres parauit naues, quibus ducentos milites electos imposuit. In Floridam appulit, Carolinam arcem, cum duabus alijs, intra biduum occupauit, quamquam à 400. Hispanis seruarentur, quos omnes interemit, aut suspendit cum hâc Epigraphe, *Pendent, non quia Hispani, sed Homicidæ.* Tormentis autem bellicis & prædâ nauibus impositâ Rupellam appullit, vnâ tamen deperditâ naue cum viris octo, & aliquot nobilibus in expugnatione arcium. Verùm in Franciam redux latere debuit, Philippo de eo acerbiùs querente, & precio in eius caput pronunciato; id tamen per amicos incolume præstitit, & ad alia, & ad publicum in hostem odium sapienter reseruauit. *Gurguesius Hispanos extermi[n]at in Florida.*

MVNDI 5621. CHRISTI 1568.

Inclusus est hoc anno 15. kal. Febr. à patre suo Philippo Carolus, sublatis ei priùs omnibus, quibus ipse sibi mortem posset consciscere. Ferunt cum de patris nece cogitasse, de eius occupando regno, tentatâ nouercæ pudicitiâ, de hæresi: certè magnam fuisse causam suspicari licet, cùm pater tam acerbè in primogenitum suum statuerit. Scripsere quidam huic parentis jussu propinatum venenum; vulgò alij volunt sibi procurasse mortem, partim inediâ, partim ingurgitatione ciborum, & crebrâ potione aquæ *Caroli Philippi filij mors.*

frigidæ, adolescentem 23. annorum, præcipitis ingenij, ac temerarij. obijsse tamen creditur piè, quare magnificè tumulatus Philippi jussu, qui vti creditum est, optimus pater pluris animæ eius salutem, quàm corporis fecit.

Maria in Angliam fugit, vbi carcerem inuenit.

Maria Scota fugit ex arce Leuini lacûs, operâ Io. Duglasij, 6. Non. Maij suscepta ab Hamiltonijs; eius coactas copias Morauius delet. Itaque fugit hæc in Angliam repugnantibus suis, qui huic potiùs Belgium, Franciam, aut Hispaniam ostentabant. Et verò in Angliâ carcerem inuenit; vbi tamen bis innocens declarata est Eboraci, & coram Elizabethâ, quidquid contrà Morauij mercenarius scriptor Buchananus garriat. Tandem jussa deduci Tubariam à Salopiâ duce arctiori custodiâ detinenda, vt hîc se ad mortem Martyre dignam per otium compararet.

Albanus in rebelles sæuit.

Albanus multis rebellibus vadimonium dicit; illi se libellis tuentur; & auditâ Caroli morte faciunt, quod desperati solent; eum tollere destinant, sed coniuratione patefactâ multi perierunt. Inde inter Albanum, & rebelles certatum est, non tantùm in acie, sed & judicijs. Aliquot Hispani cæsi, multi suspensi: vicè versâ Egmondano & Hornano Comitibus, publici serui manu, Bruxellis demessa capita, lugentibus omnibus, & ijs maximè qui Sanquintini prælij meminissent. Egmondani quoque Secretarius quadrigis laceratus est, alijque fautores eius igne cremati, tanto Albani odio vt vulgò *Busiris Belgicus* appellaretur, desperarint plerique, & ab hoc tempore duret eorum desperatio, & in Hispanos odium.

Albanus seuerus exactor disciplinæ militaris.

Nec tantùm Albanus domi, sed & militiæ seuerus suis. Relatâ enim ad Groningam in Emdensi Comitatu victoriâ (vbi ab aquis Regiæ copiæ periculum adiere) cædem à meridie ad vesperam, & totâ nocte in sequentem diem continuauit, cæsis septem millibus rebellium, cùm ex

Re-

Regijs vix decem cecidissent; Nasouius natando fugiens vitauit necem. Mox Amstelodami duces legionis Sardorum, per quos Arembergensis Comes victoriam perdiderat, ac vitam, capite mulctari iussit, in pace atque in bello disciplinæ militaris seuerissimus vindex. Qui autem fortitudine Ludouicum, prudentiâ Guill. Arausicanum, fretum licèt auxilijs Francicis sub Cossæo & Ianlio, negatâ ei pugnæ copiâ, expulit Belgio. Hic in Germaniam demum abire compulsus, reiectus ex Galliâ, supellectile suâ diuenditâ, vt suis Ducibus faceret satis, verè ad manticam redactus est.

Victi duo fratres Nasouii.

In Franciâ Hugonoti dum arma deponere renuunt, Regem ad ea sumenda impulere. Tum exautoratus Hospitalius, sigilla data Moruillerio Episcopo Aurelianensi, deinde Renato Birago Cardinali. Vtrimque ergo paratus exercitus; Regio præfuit Henricus Dux Andegauensis, magnæ expectationis iuuenis, & ad bella natus antequam Polonicum frigus virtutem eius militarem extingueret. Sic ergo inchoatum est tertium Hugonoticum bellum, quando & Odetus Cardinalis Castillonæus supplicij metu, cum suâ pellice transijt in Angliam, & vt suorum causam apud Elizabetham, cui gratiosissimus erat, accuratiùs promoueret.

Henricus Andeg. præficitur copijs Regijs, tertio Bello Hugonotico.

Parum est, hæreticos Franciæ ab Anglis & Germanis sectarijs auxilium postulasse, confugerunt & ad Selimum Turcam, à quo reiecti, se Turcis nequiores ostenderunt.

Hæreticorum Franc. desperatio.

Aliunde Carolus IX. ne eos efferaret, pollicitus est securitatem omnibus sequioris Religionis, si quieti viuerent; sed ea facilitas nihil profuit: multò magis quòd nulli admissi sunt ad magistratus, quàm qui Catholicam profiterentur Fidem. Permisit & Pontifex Carolo vt de bonis Ecclesiæ 50. aureorum millia annui reditus abalienarentur, nec vnquam

Carolus IX. Hæreticos abijcit.

Ecclesiæ, persolutio pecuniæ eidem vtilior extitit, & melioriiure concessa.

Puritanorum ortus in Anglia.

Hoc anno statuitur Puritanorum ortus in Angliâ præcipuis authoribus Butteno, Colmano, Hallinghamo, & Benzono, qui se cæteris Caluinianis accuratiores, & puriores arbitrabantur, rigidi Caluiniani dogmatis sectatores, qui alios Parlamentarios, & Caluino-Papistas appellabant; tetrum hominum genus inimicum Regibus, & vero Caluini spiritu, hoc est Dæmonis animatum.

Errico Sueco exautorato succedit Ioannes frater.

Erricus Succiæ Rex crudelissimus, cùm fratrem suum Ioannem Filandiæ ducem, ex falsâ suspicione, detinuisset in carcere toto decennio, multos innocentes sustulisset, scortum curasset coronandum: exautoratus est ab vtroque fratre, totâque nobilitate, & datus est in custodiam, in quâ detinuerat fratrem, atque in eâ hæsit ad annum 1578. Successit ei Ioannes frater eius nominis III. qui bellum cum Danis fecit, sed vt mox cum ijs pacem firmiorem iceret.

S. Theresia primum cœnobium statuit.

Fundatum est hoc anno primum monasterium Carmelitarum discalceatorum à Sancta Theresia Durnelbi ad Abulam, in quo primùm rigidam regulam professi sunt, eiuratâ molliore, Antonius Heredius, dictus deinceps de Iesu, & Io. de Yepez nominatus à Cruce, magnorum deinceps in hoc ordine virorum parentes, quibus hæc sancta Virgo mater fuit, sui sæculi prodigium, & digna viris imperare.

Onuphrius Panuvinius moritur.

Obijt denique hoc anno Panormi in Siciliâ ætatis anno 38. Onuphrius Panuinius Veronensis Eremita S. Augustini, scriptor eruditissimus, & omnium iudicio maturiùs ereptus, quàm Historia Ecclesiastica postularet.

Hoc

MVNDI 5622. CHRISTI 1569.

Hoc anno 3. Id. Mart. inter Iarnacum, & Castrum Nouum ad pagum Bussacum, & Fl. Carentorum, commissum est ingens prælium inter Catholicos quibus præerant Henricus Dux Andeg. Guisius, Brisacus, & Hugonotos ducibus Lud. Condæo, duobus Coliniis, & Lanouio. Decem totis horis acerrimè pugnatum, cæsus Condæus à Montesquio ductore satellitum ducis Andegauensis, licet offerret centum aureorum millia: corpus eius ad contumeliam impositum Asinæ, delatum est Iarnacum, & concessum Henrico Beneharniæ Principi ad sepulturam. Colinij fratres Angeriacum confugêre, tumque Architalasso credita est administratio belli, quâ se dignissimum ostendit. Vt tamen potentiùs ageret bellum, geri voluit sub auspiciis Principum Henrici Beneharnensis, & Henrici filij Condæi, tum adolescentium, qui nomina sua factiosis commendarent, Colinius caput, & manum. Andelotus enim eius frater ex febre post duos menses obiit, sacerdotum acerrimus hostis, ex quorum auribus torquem ferre consueuerat; cui ludus erat Sanctorum reliquias flammis addicere, templa inflammare, Ecclesias spoliare, inter primos Cacodæmonis satellites numerandus.

Condæus in prælio Iarnacēsi cæditur.

Colinius præficitur hæreticis.

Moritur Andelotus

Pauló pòst ingressus in Franciam cum 1600. equitibus, ac totidem peditibus Germanis hæreticis Bipontinus, cui se adiunxere Belgæ, atque Franci vnâ cum Arausicano Principe ac fratribus, adeo vt decem equitum millia, 20. peditum conficerent. Eum impedire conatus Aumalius longè viribus impar, nihil potuit. Cùm autem has copias jungere Architalasso Bipontinus conaretur, ex febri quartanâ, veriùs ex crapulâ ebriosus Germanus interiit, curâ exercitus Volrado Mansfeldio relictâ.

Bipontinus Franciam ingressus moritur.

Eius

Eius cadauer Rupellam translatum, inde mari in patriam deportatum. Hîc copiis auctus Colinius, etiam superbiam auxit, & majora postulauit, quæ rejecta sunt, sicut oblata pugnandi copia. Cùm ergo Regiæ turmæ reficerentur, missus in Aquitaniam & Beneharniam Mongomerius, ac bene vsus dissentione Damuillæ, atque Monlucij, Res Hugonotorum promouit, & ostendit malos nonnunquam ad iniuriam, quàm bonos ad æquitatem magis esse concordes.

Morgomerius hæreticorum partes promouet.

Aliunde Architalassus Pictauium obsidet, quod fortiter defendit Ludensis Comes cùm Henrico Guisio, eiusque fratre Carolo Meduano. Itaque obsidionem soluere coactus, cùm hanc vrbem 50. diebus acerrimè oppugnasset, vt suppetias ferret Castro Eraldi *Chastel raud*, quod Dux Andegauensis oppugnabat. At Henricus liberato Pictauio, quod cogitabat vnum, copiis inferior recessit, donec omnis eius exercitus conuenisset, non tantùm fortis, sed & prudens ante ætatem Imperator.

Pictauiũ, & Castrũ Eraldi obsidentur.

Interea judiciis actum est Lutetiæ cum rebellibus Colinio, Fererio, Mongomerio; quorum effigies traductæ contumeliosè ex publicis furcis pependerunt. Andium autem Dux auctus copiis Pontificiis, & Etruscis, deposcebat prælium quod defugiebat Coloniùs, ad quod tandem compulsus est prid. kal. Octobr. ad vicum S. Clari in Pictonibus, & quominus omnino deleretur nox tantùm impediit. At quarto pòst die ad Moncontorium duabus abinde lucis decretoria pugna inita est. In eâ Hugonoti ad internecionem cæsi, duodeuiginti suorum millia perdidere. Pugnauere fortissimè Andium dux & Guisius, hic vulneratus in pede, ille equo suffosso, Germani pedites ad vnum ab Heluetiis concisi, nunquam fœdior à sectariis accepta clades.

Pugna ad Moncon. turium.

Sed Catholici non sunt vsi victoriâ; statim refe-

refectus Hæreticorum exercitus, adiunctis Mongomerij copiis; itaque Colinius paratum objecit victoribus exercitum, æquè metuendus ac si non victus, sed victor abscessisset. *Colinius victus reparat exercitum.*

In Angliâ res quoque Catholicorum turbatæ, dum bellare potiùs quàm pati malunt. His tumultibus dedisse causam creditur Pius Pontifex Philippum rogans, aliunde ostensum ab Elizabethâ, vt Catholicorum partes tueretur. Conspirauerunt ergo in Elizabetham Thomas Navvartus Norfolciæ Dux, Percius Northumbriæ, & Neuillus Vvestmerlandiæ Comites; sed cùm eorum fautores & timidiùs, & tardiùs conuenissent, facilè dissipati sunt, eorum plures aut capite, aut exilio omnes bonorum jacturâ mulctati sunt. Maria Scota, huius quoque coniurationis suspecta, seruata est diligentiùs, & vrgente Morauio etiam ad mortem destinata, Catholici plerique non jam vt Martyres, sed vt perduelles ab hominibus habiti, palmam nihilominus Martyrij meruerunt. *Catholici quidam in Elizabetham rebellant.*

Turbatum quoque Belgium vectigalibus, ab Albano impositis Decimis, vigesimis, centesimis, quibus ærarium tam auctum est, quàm imminutus subditorum in Principem amor. Ita statutæ in vrbibus arces, quibus injiceretur dumtaxat metus, malus officij magister, neque diuturnus. *Belgium turbatur auctis vectigalib.*

Hoc anno 6. kal. Sept. Cosmus Florentiæ Dux de Fide optimè meritus, à Pio V. Dux Magnus Etruriæ nominatus est, & coronâ regali donatus, qua vti ipse posset, eiusque successores. Reclamauere Romæ Maximilianus, & Philippus: sed neglecta intercessio est; & Pontificis voluntas, atque honorati dignitas præualuere. *Cosmus Magnus Dux Etruriæ.*

Rebellauêre Granatenses Mauri, & sibi Ferdinandum Valorium annorum 25. ferocem adolescentem præfecere Regem Cordubæ, & Granatæ, sub nomine Aben Humeia, Præfe- *Maurorũ in Hispania rebellio.*

ctorum

ctorum ad inuicem æmulatio, & in eos odium Regis huius negotia promouêre, vnde multis vrbibus captis totum Granatense regnum in eius partes inclinabat. Neque satis potuit Ioannes Austrius Philippi frater Nothus in eum missus, cùm propter solutam militarem disciplinam, tum ob Turcas & Afros grassatores ad prædam huc aduolantes. Mox tamen Rex ille per libidinosam concubinam suam, eiusque adulteram, sublatus est. Suffectus ei Abdala Aben-Abus, vir moderatus & prudens qui rem Mauricam valdè promouit. Tandem Ducis Aracosij sapientiâ turbæ illæ sedatæ sunt, magno Hispaniæ bono; in quam si Selimus paratas in Cypriam expeditionem copias immisisset, non facilè sedari potuisset illa Maurorum rebellio, & quam fortè Christiani Principes ventilassent.

MVNDI 5623. CHRISTI 1570.

Selimus Cyprum inuadere cogitat.

Inflammato Venetorum Armamentario ex puluere tormentario, vel casu, vel malitiâ incenso, Selimus Cypriam aggressurus in Ciliciam immittit copias, ab eâ insulâ vix sexaginta millibus passuum diremptam. Inuitati sunt à Pontifice ad auxilium Christiani Principes; hi aut bellum, aut belli metum prætexuere; itaque in vnos Venetos tanti belli moles incubuit. Tum mortuo Petro Lauredano Venetiarum duci successerat Aloysius Mocenicus, qui statim Hieronymum Zanium classis præfectum creauit, & magnam parauit classem, maiorem à Pontifice, Philippo, Auriâ expectauit; sed tantos illos sumptus & conatus, Hispanorũ, & Auriæ cũctatio discussit.

Interea paratur per otium Turcica classis, instruitur magnus exercitus, & ducibus Mustapha, Piali, & Hali Ianizariorum præfecto in Cyprum immittitur, dum Christiani moras agunt, & pesti se demetendos objiciunt. Obsidetur

detur Nicosia olim *Leucosia* regni caput in vmbilico insulæ, & intra 45. dies expugnata est ex Ducum discordiâ, & torpore Nicolai Danduli non satis animosi, qui tamen vrbe captâ fortiùs quàm credebatur mortuus est animis ex desperatione collectis. Turci incitati suorum damno, qui multi ceciderant, in omnes atrociter sæuierunt sine discrimine, reliquos in durissimam adduxere seruitutem, cum multâ prædâ quam nauibus tribus imposuere, simulque speciosas virgines & matronas, atque adolescentes ad libidinem. Sed matrona Cypria immisit ignem in puluerem tormentarium, quo tres illæ naues implicitæ cum multis Turcis inflammatæ perierunt; prædam omnem aut ignis absumpsit, aut mare sorbuit, castissimæ mulieris virtute; de cuius nobili desperatione nullâ vnquam ætate tacebitur.

Nicosiam occupant Turci.

Matronæ Cypriæ audax facinus.

Eodem die, quo capta est Nicosia, misit Mustapha præcisum Dandulo caput ad M. Ant. Bragadinum Famagustæ præfectum, quem statim intellexit Dandulo meliorem Ducem, & magis reformidandum. Itaque audito Christianæ classis aduentu abstinendum putauit obsidione, & recessit Limissum, decertaturus maritimo prælio, si Christiani aleam pugnæ subire vellent. At hi auditâ Nicosiæ jacturâ, cuius causâ venerant, ortis dissidiis repetiere patriam suam, omnes inglorij, omnes exhausti sumptibus, quos tam inutiliter collocatos esse meritò doluerunt.

Christiani re infecta recedunt.

Iacobus nothus Morauiæ Comes sceleratus inter suos cæsus est à Iacobo Hamiltonio, cuius familiam persequebatur, & traiectus glande plumbeâ, inter blasphemas voces desperatam euomuit animam; quem tamen Buchananus frustra inserere voluit cœlo, & huic affingere martyrum patientiam, fictione quæ nec Poëtam saperet, neque Christianum. Fugit Iacobus in Franciam, vbi Catholicus factus, de

Iacobus nothus cæditur.

de malo ſicario bonus effectus eſt miles; dum Hamiltoniorum caſtra per Elizabethæ copias immiſſas euerterentur. Tum actum eſt de libertate Mariæ, quam multi Principes poſtulabant; ſed cùm eas conditiones propoſuiſſet Elizabetha, quibus Maria & Catholica, & regina eſſe deſineret, reiectæ ſunt conſtanter; vnde acerbiùs tractata Maria, jam ſe ad nobile martyrium animosè parauit, quod ſibi ab Elizabethâ imminere ſatis agnoſcebat.

Maria ſe ad necem parat.

His auditis Pius V. 5. kal. Mart. Anathemate perculit Elizabetham, eiuſque ſubditos omnes exſoluit fidei ſacramento; quod affixum eſt ad Epiſcopi Londinenſis valuas à Feltono nobili Catholico, qui & hanc audaciam morte conſtantiſſimâ luit. Inde acerbè in Catholicos ſæuitum, negantes Anglicanum Primatum; Chriſtiani Principes libratam in hanc furiam neglexere excommunicationem, pluriſque eius quàm Pontificis fecere amicitiam, atque poteſtatem.

Elizabethā Pius V. percellit anathemate.

In Galliâ hæretici modò victi, modò victores de ſtipendiis auxiliatorum ſolliciti, cum Rege alioquin exhauſto pacem inierunt 6. Id. Aug. Philippo vehementer reclamante, ne tot vtrimque copiæ in Belgium infunderentur. Tum nihilominus affinitate juncti ſunt ambo Reges, ductis duabus ſororibus filiabus Maximiliani; quorum junior Elizabetha Carolo, major quartis nuptiis Philippo nupſit; quod hæretici vtrimque improbauere, tantam inter tantos Principes exoſi concordiam, ſibi ſerius ocyus nocituram.

Hæreticì ægrè ferūt Caroli & Philippi concordiam.

S. Borromæus juſſus à Pontifice perditos Humiliatorum emendare mores, ab iis primùm veneno tentatus, demum ab eorum vno Donato Farinâ Apoſtatâ, appetitus eſt ſclopo, cuius tamen globus, magno miraculo nihil ei nocuit: ſacrilegus meritas dependit pœnas, extinctus ordo quaſi inſanabilis, quorum præcipui datâ ſicario pecuniâ tanti ſceleris authores extitiſſent.

S. Borromæus appetitur à Sicario.

Cele-

Celebris est hic annus multorum Iesuitarum martyrio, quorum 38. cum eorum Duce Ignatio Azebedio Iacobus Sora Deppensis Caluinianus pirata inseruit cœlo, reliquos 30. alter eiusdem farinæ grassator Io. Cardauilius; quorum sanguinem multùm profuisse Brasiliæ, regionis huius ad fidem conuersæ eximia pietas docuit. *Martyres Iesuitæ nauigatione Brasilica.*

CAPVT VIII.

DECAS OCTAVA.

Ab anno Christi 1570. *ad* 1580.

MVNDI 5624. — CHRISTI 1571.

VEneti de suâ Cypro solliciti, quàm honestis possunt cum Selimo conditionibus depacisci conantur; nihil obtinent; quare ad resistendum se fortiter parant; atque insulam non nisi cum vltimo Reip. periculo deserere statuunt. *Veneti parant se ad Turcos excipiendos.*

Interea labore Pij Pontificis conciliatur inter Principes Christianos aduersùs Ottomanum societas, decretæ 200. bellicæ triremes, 100. onerariæ peditum 50. equitum supra quatuor millia, cum bellicis tormentis plurimis; Lusitani & Franci Indicum, & Hæreticum prætexuere bellum, non minùs Ecclesiæ, quàm Ottomanicum, salutare. Interim Famagusta impugnatur grauiter à Turcis, dum Pertaüs Bassa Piali exautorato ob non tentatam Christianorum classem suffectus, ditionem Venetam in Occidente depopulatur. Et vrbem sibi commissam fortiter tutatus est Bragadinus, Græcisque ipsis mulie- *Famagusta oppugnatur, & deditur.*

tandem Christianis per B. Virginem est concessa victoria, mutato derepente vento, & tormentorum fumo in oculos Ottomanorum delato Et verò hæc Pio Pontifici reuelata est, qui ideo festum B. Virginis de Victoriâ primâ Dominica die octobr. recoli voluit, adjuncto huic præcipuo Rosarij festo, vt esset hæc gratiarum actio celebrior, atque diuturnior. Turcorum cæsi 30 millia, captitria quingenti, duces ferè omnes periere. Interiit Hali Bassa, Pertaüs ægrè Naupactum fugit; Ochialis insignis ille pirata Calaber Algeriæ Prosultanus, prætoriâ Melitensium naue primùm occupatâ, mox perditâ, vndequaque circumfusus Christianis nauibus, nihilominus cum 30. tiremibus Constantinopolim fugit, vsus insigni stratagemate, elusoque Auriâ, cuius pæne culpâ victoria perditâ, est. Captæ Turcorum naues 117. triremes 15. biremes 13. quinquaginta tantùm euaserunt, cæteris aut allisis ad scopulos, aut inflammatis: quindecim millia Christianorum subducti sunt remo; erecta Christiana res, Turcica si victores vsi essent victoriâ suâ, penitùs afflicta, & labefactata.

Rosarij dies festus & B. Virginis de Victoria.

Enim verò jam Turcæ de relinquendâ Constantinopoli cogitabant; Thracia, Peloponnesus, Insulæ rebellionem meditabantur. Verùm statim immutata rerum facies, dum Christiani circumspicere, & mirari victoriam suam malunt, quàm promouere. Certè mox eam irrisit Selimus, nihili fecit Tammasus Persa, & vtrumque fuisse vatem ostendit euentus.

Christiani nō vtūtur victoria Naupactina.

Moschum inuitauit Pontifex vt equitatum suum in Turcos emitteret; vbi tamen audiit eius crudelitatem in fratrem, & proceres suos, ac fregisse Polonis fidem, legato suo significauit ne excederet Poloniâ. Aliunde Tartari Præcopenses obtinuerunt & incenderunt præcipuam vrbem eius Moschuam, ac præda diuites redeunt, Moschis qui prædam iis excutere nitebantur

Moschi Principis crudelitas punitur.

bantur

bantur internecione deletis: has Deo atque hominibus Basilides impius luebat pœnas crudelitatis.

In Scotia amici Mariæ plectuntur. Iterum agitata est Mariæ Scoticæ causa, vt precibus Principum fieret satis; cùm interea eius amici in Scotiâ subjicerentur suppliciis: certè tum suspensus est è patibulo Io. Hamiltonius Archiep. Santandreanus, non aliam ob causam quàm quòd in eam, & religionem optimè affectus esset. Hic Lenoxius Prorex crudelis cæsus est; eius quoque successor Io. Aresfkinus Mariæ Comes morte repentinâ sublatus, ambo vt Morauio scelere, sic & morte pares.

Io. Sigismundo Transyluano succedit Steph. Battorius. Mortuus est hoc anno Ioannes Sigismundus Vvayuoda Transyluaniæ 17. Kal. April. ætatis anno 32. perfidus Arianus, cuius operâ in hoc tractu hæresis ista profundas radices egit. Successit ei Stephanus Battorius Somlianus, corporis dignitate Principatu dignus, cui animus quoque respondebat, probatus à Maximiliano simul & Selimo, cùm ab eo vterque speraret, ille vtrique se ostentaret, vt rem promoueret suam.

Tumultus Lutetiæ ob crucem Gastineã. Parisiis hoc anno magnus est tumultus exortus ob Gastineam, crucem Philippus Gastineus mercator Parisiensis hæreseos conuictus, & habiti apud se Hugonotorum cœtus, damnatus erat à Senatu, eius euersa domus, eiusque loco ex illius bonis statuta Crux, cuius in basi erat in ære incisa sententia. In gratiam Architalassi hæc expuncta fuerat, & ejus loco descripta Epigraphe in honorem Crucis, Cruxque ipsa in Cœmeterium SS. Innocentium translata fuerat noctu. Re tamen patefactâ à pueris & mulierculis cæsus latomus, domus eius euersa & aliquot suspectorum de hæresi. Accurrens præfectus vrbis aliquos interemit, homuncionem suspendit, cuius supplicio restincta seditio est. Ferunt tum cœlum ardere visum, ventos vehemen-

mentiſſimos perflaſſe, audita tonitrua, viſa fulgura, mediâ licèt hyeme; quæ, quantumuis publica, negata ſunt tamen, ab iis qui hæc contigiſſe noluerant.

Mortuus eſt hoc anno Claudius Eſpencæus magnus Theologus, donandus purpurâ, niſi malè ſentire de Fide accuſatus eſſet. Certè Beza in multis ſibi accinuiſſe aſſerit; verùm hæretico de hoſte ſuo loquenti quæ poteſt adhiberi fides? piè enim admodum diſceſſit, & in vitâ & in obitu habitus eſt ab omnibus Catholicis religioſiſſimus ſimul, & erudiſſimus.

Cl. Eſpencæus moritur.

MVNDI 5625. CHRISTI 1572.

Metrophanes Patr. Cōnſtantinop. ſponte abdicauit ſe dignitate, cui ſuffectus Hieremias Archiep. Lariſſæus annorum dumtaxat 32. ſed eximiæ pietatis, qui turpe illud Simoniacæ labis ſeminarium 'εμβατι'κιον ſuſtulit, ac Patriarchium ſic illuſtrauit ſuum, vt in eo deſinendum ſibi Malaxus, non ineptus ſcriptor, putauerit.

Hieremias tollit Seminarium Simoniæ.

Malaxus ſcriptor.

Erupit hoc anno iampridem informata in Albanum rebellio, Brielâ oppido à Geuſiis occupato, cum aliquot aliis, in Hollandiâ, & Zelandiâ, defixis vbique crudelitatis hæreticæ monimentis. Montes quoque capit in Hannouiâ Lud. Naſſouius, quam vrbem obſedit Albanus, & recepit; licèt eâ ſe Lanouius Gallus cum Ludouico Naſſouio incluſiſſent, victus quoque ei ferens ſuppetias Ienliſius, mox & à ruſticis captus; Albanus non ſe modò præfectum bonum, ſed & Imperatorem præbuit. Certè ſub eo militare non erubuit Dux Medinæ Sidoniæ, ſubmiſſus illi ſucceſſor, faſſus huic tanto oneri poſt tantum virum ſe non eſſe parem.

Rebellio in Albanum, eiuſque victoria.

Approbata eſt hoc anno kal. Ian. congregatio Fratrum Ioannis Dei Luſitani Eborenſis, quam inchoarat anno 1538. Grannatæ: in Franciâ de

Congregatio F F. Ioannis Dei.

de Charitate dicta eſt, pauperum morbis ſcitè ſubleuandis vtiliſſima, & Dei, nec tantùm Ioannis opus.

Pij V. Papæ obitus. Pius V. poſt diuturnam grauemque δυσουρίαν patientiſſimè toleratam, vti vixerat obiit, multis editis ſignis eximiæ pietatis kal. Maij, ætatis 68. ſedis 6. cum menſibus 3. & diebus 24. Certè plus ſibi ab eius precibus, quàm armis Chriſtianorum Selimus metuebat, & Naupactinam illis adſcribebat victoriam; vir ab omnibus culpis alienus, etiam ab iis quæ in Pontificibus tolerantur ex amore in propinquos; quem mirum eſt in Album Sanctorum nondum relatum eſſe, quamquam huic proximum. Hunc etiam probauere Hæretici, in eius tantùm nomine frigidè ludere contenti hoc Epigramate, contumeliâ tantùm in Eccleſiam deriuata.

Papa Pius Quintus moritur, res mira tot inter
Pontifices tantùm quinque fuiſſe pios.

Succedit ei Gregorius XIII. Huic paulò pòſt datus eſt ſucceſſor Hugo Boncompagnonus coronatus 8. Kal. Iunij die Pentecoſtes, & in honorem S. Gregorij, cui addictiſſimus erat, dictus Gregorius XIII. Eius adhortatione ingens eſt parata claſſis Chriſtianorum, quæ non minorem Naupactinâ pollicebatur victoriam; verùm eam cunctatio Ioannis Auſtrij & Ochialis calliditas euertit. Itaque re infectâ diſceſſere fœderati, quibus non fortuna defuit, ſed ipſi fortunæ, *Christiani fruſtra armantur.* Ochialis meritò triumphans receptus eſt Conſtantinopoli, cui non eſſe victum, tum magna victoria fuit.

Moritur Ioanna Nauarræa. Euocata Lutetiam Ioanna Nauarræa ad nuptias filij ſui Henrici Regis Nauarræ cum Margaritâ IX. ſorore, mortua eſt hæretica mulier, & quæ Caluini ſectam omni ope promouit. Ferunt hanc veneno enecatam eſſe chirothecis veneno illitis, quas ſubornatus ſeplaſius Mediolanenſis huic adornarat; quod tamen Medici conſtantiſſimè denegarunt. Itaque, diſpenſante

Pon-

Pontifice, quoniam hic eas impedire non poterat, inter Henricum & Margaritam contractæ sunt nuptiæ, coram Condæo, Colinio, Rupifulcadio, & alijs heterodoxis rebellibus; qui tum, magno suo damno, ad eam celebritatem accurrerant, in eorum perniciem, vti postea creditum est, à Rege callido, & vindictæ cupido, comparatam.

Nuptiæ Henrici cum Margarita.

Enimuerò post aliquot festos dies extrema gaudij luctus occupauit, cuius præludium fuit Archithalassi Colinij vulnus, à Moreuellio quodam, qui disploso in eum sclopo, per posticum statim equo concitatissimo profugit. Rex vulneratum inuisit, multa ei pollicitus, contrà quàm ipse cogitabat. Nam Dominico die festo S. Bartholomæi ex condicto, adsonum S. Germani Antissiodorensis inchoata est vbique Hugonotorum cædes dicta Matutinæ Parisiénses, quia summo mane cœpta fuerat. Primus cæsus est Colinius Archithalassus, tractus à pueris per plateas, & in Sequanam fluuium proiectus. Eundem casum subiere Rupifulcadius, Telinius, Lauardinus, Pardalianus, Pilius, alijque viri fortes, & Caluinianæ sectæ præsidía: multi tamen effugêre, aut seruati ab amicis, aut lintribus in suburbium Sangermanium transeuntes, vbi socios admonuere de periculo, & cum ijs maturè fugerunt. Nec tantùm in militares viros, sed & litteratos tempestas sæuijt, tum enim cæsus Petrus Ramus vir rerum nouarum cupidissimus, factus demùm Caluinianus, & aliquot alij. Dionysius autem Lambinus, auditâ Rami cæde, veritus sibi à Carpentario aduersario, quem Ramææ cædis autorem putabant, ita territus est, vt in morbum inciderit, ex quo intra mensem sublatus est. Tum autem cæsa perhibentur fuisse Sectariorum præter propter tria millia: quo tempore Oxyachantes: Vere tantùm florere solita, in Cœmeterio SS. Innocentium, flores emisit; ad

Vulneratur Colinius.

Matutinæ Parisienses, seu cædes Sanbartholomea.

quod ſpectaculum populus vniuerſus adeòque ipſe Rex accurrit, pollicitus ſibi ex hoc ſigno conſilij ſeuerioris fe licitatem.

Nauarraus, & Condæus ejurant hæreſin.

His peractis Nauarræus, & Condæus, hæreſin ex metu ejurauere, atque ad Pontificem ſupplices dedere litteras. Excuſauit & hoc factum Edicto ſuo Carolus IX. negauitque mulctatos eſſe vt Hæreticos, ſed vti rebelles, regni perturbatores: ac cæteris quieſcentibus impunitas promiſſa. Sæuitum quoque in alijs vrbibus Catholicis, vnde in Hæreticas ſectarij tranſiere, ſicque non eſt ſublata perturbatio, minùs reformidanda tamen, cæſis ducibus factionum, atque rebellionis

Sigiſmundus Aug. Pol. Rex moritur.

Mortuus eſt hoc anno Non. Iulij Poloniæ Rex Sigiſmundus Auguſtus, nullis relictis liberis ex tribus vxoribus: cui cùm Carolus IX. ſucceſſorem optaret fratrem ſuum Henricum Ducem Andegauenſem, excuſauit Sanbartholomæam cædem apud hæreticos Principes, quorum tunc indigebat auxilio; at hi tantùm illi adhibuere fidei, quantum illorum negotia poſtulabant.

Quartum bellum Hugenoticum in Francia.

Interea paratum eſt quartum Hugonoticum bellum aduersùs Rupellam, Montalbanum, & alias hæreticorum vrbes, quæ Regis excuſſerant jugum, auxilia ab exteris Principibus, & potiſſimum ab Elizabethâ, poſtulabant. Quare per Armandum Gontaldum Bironium rei tormentariæ præfectum obſeſſa Rupella; ſicut & Cereris Fanum ſeu *Sancerra* per Claudium Caſtræum; Rupellam autem miſſus à Rege Lanouius, vt eam reuocaret ad obſequium, vbi hanc obſtinatam vidit, ex ſequeſtro propugnator effectus, eam defendendam ſuſcepit, nequaquàm turpi apud perfidos hæreticos præuaricatione.

Rodolphus Rex Hungariæ.

Rodolphus primogenitus Maximiliani, ſucceſſor eius electus eſt in regnum Hungariæ, Poſonij: quando impoſtor quidam miſeris Hungaris illudens opinione ſanctitatis, quaſi eos à Turcorum ſeruitute, vel metu liberaturus, detectus

tectus tandem suspendio necatus est, vt eius insania, vel temeritas postulabant.

Institutus est hoc anno in Sabaudiâ à Philiberto Emmanuele ordo Militiæ S. Mauritij, cujus Magistrum perpetuum creauit Ducem Sabaudiæ Gregorius XIII. Dictus autem Ordo S. Mauritij & S. Lazari, cùm inter se conjuncti essent ad majorem dignitatem. *Ordo S. Mauritij in Sabaudia.*

Hoc denique anno mense Nouembri nouum sidus deprehensum est sub signo Cassiopeæ, etiam Iouem fulgore superans, & magnitudine; quæ post octauum mensem extenuari visa, tandem sub initium anni 1574. penitus euanuit, materies illustris suffecta Philosophis, & Astrologis, & litis nunquam dirimendæ. *Nouum sidus in Cassiopea.*

MVNDI 5626. CHRISTI 1573.

Veneti sumptibus exhausti pacem cum Selimo, inutilem quidem, sed necessariam, composuere: displicuit illa Pontifici, qui tamen mox placatus est; Philippus ne commotus quidem, sed corpore magis, quàm animo. *Veneti pacem faciunt cum Selimo.*

Ioannes Austrius Regnum Tunetanum, aliàs à Carolo V. occupatum, postea deperditum, recuperare parat. Vrbem ergo ingreditur desertam à præfectis Turcarum, & ditissimis quibusque ciuibus. Tum nouam Arcem inter Guletam, & vrbem excitat, cui Gabrielem Serbelonum Mediolanensem præficit Philippi II. in Africa legatum. Eodem impetu Bisertam occupat, & toti Regno Philippi nomine constituit Madimetem, seu Muleassem Iuniorem. Amida octuagenarius inuasor spoliatus regno suo cum duobus liberis deductus est Neapolin, vt hic viueret sub custodiâ, nec saltèm tantillo tempore successorem turbaret. *Regnum Tuneti Io. Austrius recuperat.*

Harlemum obsessum à Friderico Toletani filio post octo mensium accerrimam oppugnatio- *Harlemum capitur.*

nem,& propugnationem ſeſe dedidit, cùm priùs naues Hiſpanæ 60. Gueſiorum 100. retudiſſent. Ex dedititijs duo ferè millia cæſi, quia ex alijs vrbibus venerant quæ jurauerant ſe non militaturas, & in reliquias & imagines obſidionis tempore ſæuijſſent; itaque non vt Harlemenſes ſed vt ſacrilegi perierunt. Tum columbæ vt quondam Mutinæ litteras detulere, volantibus per cœlum nuncijs. Cùm autem Albanus etiam malè audiret in Hiſpaniâ, & eius juſſu in Belgio carnifices hominum 10. millia cecidiſſent, reuocatus eſt in Hiſpaniam inglorius, eique ſubſtitutus Ludouicus Zuniga Requeſenius Dux Ceſanus, qui egregiam in bellis Granatenſi & Tunetano nauarat operam, & nuper in Africâ Ioannis Auſtrij Legatus fuerat; ſed aliud erat militi, aliud ciuibus, & ciuibus Belgis, atque Saxonum veterum colonijs imperare.

Albano ſufficitur Requeſenius.

Sacrum Cereris aut Cæſaris *Sancerra*, experta parem Numantinæ, & Hieroſolymitanæ famem, ſe dedidit, ciuibus tantum mulctatis pecuniâ, ne quid truculentius auderent, cùm totis octo menſibus regium exercitum, & vicinas prouincias diſtinuiſſent.

Sacrum Cereris recipitur.

Rupella, vt majoris momenti, majoribus etiam copijs obſeſſa eſt, etiam adjunctâ claſſe, & vtrique præeſſe juſſus Dux Andegauenſis. Nunquam vtrimque decertatum acrius, cùm pro Religione depugnaretur. Anglicana claſſis, duce Mongomerio, depræhenſâ Franciçæ alacritate, eam tantùm tormentis ſalutauit eminus, & abſceſſit. Quominus tamen veniret in Henrici manus, impedijt regnum ei Poloniæ commiſſum: tum enim pacis renouati tractatus, inter quos tantùm non eſt cæſus Henricus. Soluta tandem obſidio, ſubmiſere ſe Carolo Rupellani; ſed eorum obſequium verè mimus fuit; quod tandem ætate noſtrâ verè ab ijs extortum eſt.

Rupella obſeſſa ſimulat obſequium.

Tunc enim, multis prenſantibus regnum, cæte-

cæteris prælatus eſt Dux Andium Henricus, fortitudine, & victorijs vbique notus; miſſique legati eum à Carolo fratre obtinuerunt. Nec ita multò pòſt ſtipatus ipſe multis nobilibus, & aliquot eruditis, ac prudentibus viris, cum ijſdem legatis in Poloniam abijt, reſpectans tamen ſubinde Franciam, quam nonniſi ægerrimè relinquebat; cùm ſibi agendum eſſet cum populis fortibus quidem, ſed longè minùs quàm in Franciâ politis & cultis: quod cùm antea tantùm auditione accepiſſet, oculis hauſit in viâ, ac multò magis in viæ termino. Porrò per Germaniam dum tranſijt, à Friderico Palatino malè viſus eſt accipi verbis, ob San-Bartholomæanam cædem, quam cùm nihil ad ſe pertinere ſapienter reſpondiſſet, eluſit ferociam Principis, rixarum occaſionem parum prudenter exquirentis, & meritò ab alijs eiuſdem ſectæ Principibus improbatam.

Henricus Andegauenſis fit Poloniæ Rex.

Friderici Palatini in Henricum ferocia.

Mortuus eſt hoc anno Michaël Hoſpitalius Franciæ Cancellarius, quem Caluinianum fuiſſe nepotes ab eo inſtituti, eiuſque teſtamentum, nimis arguerunt. Occultus autem fautor ſuis mirificè profecit: quod tum multi magni nominis viri in Franciâ perfecere, in ſpeciem Catholici, reuera hæretici & Lupi inter oues magno religionis damno verſati, & occultè graſſati. Obijt tum quoque Andreas Maſius, vir linguarum peritiſſimus, & qui Biblijs Antuerpienſibus Philippi II. Πολυγλώττοις egregiam cum Ariâ Montano nauauit operam. Iis quoque adjungendus Franciſcus Balduinus, deſignatus Cracouienſis Academiæ adminiſtrator ab Henrico Rege Polono, vir doctiſſimus, quondam amicus Caluino, poſtea capitalis hoſtis, ideo ab hæreticis grauiter exagitatus, quâ non poteſt afferri laus eius illuſtrior.

Moritur Mich. Hoſpitalius Cancellarius.

Et Andr. Maſius.

Et Fran. Balduinus.

MVNDI 5627. CHRISTI 1574.

Io. Moldauiæ Vvaiuoda perfidè ceditur à Turcis.

Iuonia, seu Ioannes Moldauiæ Vvaiuoda, ejecto Bogdano Principatum consecutus, cum relinquere jubetur à Selimo, aut duplicare tributum, quod persoluere Petrus Vvaiuodæ Valachiæ frater eius æmulus pollicebatur. Id cum suis constanter negat, ac bellum exorsus, & Vvalacho, & Turcis superior fuit, eorùmque vim incredibilem sustulit. Tandem perductus in insidias, vt suis exitum obtineret, ipsi se dedidit, eâ lege vt viuus offerretur Selimo. Verùm huic non est seruata fides: crudeliter enim cæsus est, vir meliori dignus fortunâ, ac Sertorio geminus, quem Turcæ tanti hostes non nisi fraude & perfidiâ vincere, ac perdere potuerunt.

Selimo succedit Amurathes III.

His de Moldauiâ auditis, sicut & de Africâ minùs lætis nuncijs, majora voluebat animo Selimus cùm Idib. Dec. Apoplexia correptus interijt, annos natus 50. cùm imperasset annis 8. & mensibus 3. dispar patri fortitudine, sed felicitate superior. Successit ei filiorum natu maximus Amurathes III. annorum 27. regnum exorsus à morte quinque Iuniorum fratrum, ad cujus minimi blanditias dicitur illacrymasse, vir similior auo, quàm patri, & vtroque longè justior, ac temperantior.

Henricus coronatur Rex Poloniæ.

Henricus in Poloniam ingressus 8. kal. Febr. in festo S. Matthiæ coronatus est Cracouiæ, turbantibus nonnihil hæreticis, quos tamen Catholicorum multitudo major, & eiusmodi Rege munita, disjecit.

Factio Politicorum in Francia.

Eo absente Francia turbari cœpit, quòd rebellibus se commodare Dux Alenconius videretur, olim Coliniorum amicus, & Sectarijs, plus quàm par esset, indulgens. Hæc factio dicta est Politicorum, vulgò *Malcontens*, & in eam transierant Monmorantij æmuli Guisiorum. Quare

in carcerem dati Monmorantius & Cossæus, Alenconio & Nauarro militaris est adhibita custodia; Condæus Picardiæ Prorex Ambiano fugit in Germaniam. Mongomerius Danfronij obsessus à Matignonio captus, & Parisios deductus, capite minutus est, vt multa crimina, & vt Henricianam necem, cuius erat minùs nocens, suo sanguine miser elueret.

Die Pentecostes 3. Kal. Iunias Carolus IX. obijt, relictâ administratione regni Catharinæ matri, donec Henricus rediret ex Poloniâ, vixit autem annos ferè 25. regnauit annis tredecim, ferè cum dimidio; naturâ ad iram propensior, ideo & ad iuramenta, quæ didicerat ab aulicis perditissimis. Amabat Musicam, quare Orlandum Lassum euocarat ex Norico; sicut & Poëtas, quos equorum more alendos, non saginandos aiebat; quod sanè in Petro Ronsardo, Aurato, & Baisio sordidiùs præstitit. Tum mortuus est, cum jam regni administrandi sibi scientiam comparasset. Eius mortem didicit post dies 14. Henricus, qui & statim elusis Polonis abijt; susceptus magnificè à Maximiliano, Carolo eius fratre, Venetis, ac Philiberto Emmanuele, quibus plura pollicitus est, quàm dare decreuerat. Receptus demum Parisijs sic inchoauit Regnum, vt meliorem Principem & sapientiorem Francia vix auderet exoptare.

Carolus IX. moritur.

Orlandus Lassus.

Henricus III redit in Franciam.

In Belgio res Hispanica sub Requesenio fluctuabat, occupato per Aurangium Middelburgo Zelandiæ. Aliunde victi Geusij ad Mukum Cliuensis Ducatus magnâ strage, quâ tamen victoriâ vti nescierunt Hispani; sed & corruperunt, direptâ penè à suis Antuerpiâ: Lugduni quoque Batauorum obsidionem soluere compulsi sunt; ac denique Philippus paulò tardiùs veniam ijs obtulit præteritorum ab anno 1566. verùm irrisus est, quia tum exigere non poterat vltionem.

Res Hispanica labat in Belgio.

Euertitur & in Africa.

Nec felicior in Africâ quàm in Belgió Hispanus fuit: cùm enim paulò ante obitum, Selimus contra Tunetanum Regem emisisset 300. nauium classem, duce Ochiali, & 40. armatorum millia duce Sinane Bafsâ, captæ statim Tunetum & Biserta omnibus rebus destitutæ, ob regios ministros, inuidentes Ioanni Austrio: Guletana arx tam flagitiosè defensa per Portocarreram, vt prodita dici posset: arx noua à Serbellone fortiùs defensa, per vim capta est: Hispani penitùs ejecti ex Africâ, etiam spem eam recuperandi perdiderunt.

Cosmus Magnus moritur; succedit ei filius Franciscus.

Obijt hoc anno XI. kal. Maij Cosmus Magnus Etruriæ Dux, verè Musarum publicus Mecœnas, & litteratorum præsidium. Reliquit hæredem Franciscum filium, maritum Ioannæ Austriacæ, ex quo nata Maria Medicea vxor Henrici Magni, quæ præter reliquas virtutes, etiam secum extulit ex Tusciâ magnam in viros litteratos propensionem.

Card. Lotharingus moritur.

Mortuus item Auenione Cardinalis Lotharingus, vir eruditus, & eloquens, cui Ecclesia multùm debet, eius virtute, scientiâ, authoritate fortiter, & malis temporibus propugnata.

MVNDI	CRHISTI
1628.	1575.

Iubilæum celeberrimum sub Gregorio XIII.

Celeberrimus hic annus Iubilæo fuit Romæ magnâ pietate, prudentiâ, liberalitate Gregorij, redditus illustris, prælucente alijs in bonis operibus Pontifice. Certè à Natalitijs Christi ad Pentecosten in Xenodochio. SS. Trinitatis excepti sunt, & aliquot diebus honestè refecti peregrini 96348. & cùm in Italiâ, atque Siciliâ pestis grassaretur, nullus est in vrbe repertus, qui eâ afflaretur. Venerunt tum quoque in vrbem aliquot hæretici qui in ea erroris virus euomuere, & indidem, contra parœmiam, rediere meliores.

In

In Belgio Maximilianus Princeps turbas componere voluit, & in vrbem Dordracum, pars vtraque conuenit: verùm tam absurda petiere Geusij, vt à sapientibus omittendi viderentur, & quæuis potiùs & bella & damna subeunda. Hæretici autem primo impetu belli vrbes aliquas perdidere in Zelandiâ, quare ad Elizabetham Angliæ Reginam confugêre. Hæc diu tergiuersata, eorum demum patrocinium suscepit. Tum etiam Arausicanus repudiatâ vxore suâ Electoris Saxonici filiâ, Carlotam Borboniam superinduxit, Montispenserij Ducis filiam; quod Caluiniani licitum judicabant. Author etiam fuit Academiæ Lugdunensis Batauorum, quæ deinceps huius Reip. liberalitate exculta viros egregios tulit, in opprobrium Catholicarum Academiarum. Philippus autem eodem tempore Duacensem instituit, magno juuentutis appulsu exinde celebrandam.

Pax frustra tentatur in Belgio.

Academia Lugd. Batauorum, & Duaci excitata.

Henricus III. Rhemis inauguratus est à Lud. Card. Guisio Episcopo Metensi, cùm Rhemensis vacaret sedes; postridie duxit Aloysiam Nicolai Lotharingij Valdemontij Comitis filiam. Hinc cœptæ in Franciâ turbæ, sub nomine belli pro regni tranquillitate suscepti, cuius se ducem præbuit Alenconius Parisijs Drocas fugiens: ad quem profecta Catharina mater, nihil præter inducias impetrauit cum amplis & ipsi & Heterodoxis conditionibus. Quibus tamen spretis Condæus acceptas à Palatino magnas copias immisit in Franciam, litteris Bezæ animatus, quarum partem præmissam ad Castrum Theodorici deleuit Henricus Guisius & in prælio vulnus accepit in malâ cicatrice relictâ gloriosum, inde dictus *le Balafrè*, hæreditariâ, & propriâ virtute generosissimus.

Henricus III inauguratur.

Henricus Guisius Germanorum auxilia delet.

In Poloniam cùm satis maturè venire non potuisset Pibrachius, inuenit jam decretum interregnum; Henricum suâ dignitate exci-

disse. Cùm ergo jam penè electus Maximilianus in comitis Varsaniensibus, immo acclamatus ab Archiepiscopo Gnesnensi, reclamauere plerique Poloni, atque vt sibi Rex daretur ex Polono sanguine postularunt. Verùm cùm inter eos non conuenirent, proposita est Anna Sigismundi Augusti soror, cui Stephanus Battorius Transyluaniæ Princeps maritus adjungeretur; quod statim omnibus placuit. Dum autem tergiuersatur Maximilianus, statim aduolauit Battorius, ac præmium suæ diligentiæ, & Annam, & regnum retulit. Kal. Maij anni sequentis Rex inauguratus.

Rex Poloniæ creatur Stephanus Battorius.

Hoc anno 6. Kal. Nouembr. Ratisponæ creatus est Rom. Rex Maximiliani Imp. primogenitus Rudolphus, ætatis annum agens 24. & suo, & patris merito dignitatem consequutus.

Rudolphus Rex Romanorum.

Genuenses jampridem quieti, ad suas turbas rediere, jam in tres factiones distracti, Antiquorum, Nouorum, & Plebeiorum; nec tantùm verbis & scriptis, sed & armis egerunt, accitis etiam externis auxilijs. Tandem adnitentibus Pontifice, Cæsare, & Philippo inter eos inita pax, quam ausus est improbare nemo, per tres illusmodi sequestros conciliata.

Genuensis tumultus, & pax.

Instituta est hoc anno Romæ, Presbyterorum Oratorij congregatio, cujus author fuit S. Philippus Nerius vir excellentissimæ pietatis. Concessa est huic primùm Ecclesia & parœcia B. Mariæ Vallicellanæ, vt in eâ cum suis commissam sibi curaret plebem, & peculiaria sui Ordinis instituta magno animarum fructu exsequeretur. Fuit huius Ordinis surculus Cæsar Cardinalis Baronius, ex quo in hoc opere multa desumpsimus, magnus eruditione, pietate major, ac propè omni laude superior.

Congregatio Oratorij à Philippo Nerio.

Mor-

MVNDI CHRISTI
5629. 1576.

Mortuus est hoc anno 5. Id. Maias Tammasus, aliter Techmas, vel Thomas Rex Persarum, cum vixisset, annis duodeseptuaginta, quinquaginta regnasset, vndecim relictis filijs qui statim inter se parum concordes vixerunt. Maximus natu Mahometus Codabanda, hoc est *cæcus*, vel *Adeodatus*, vel *seruus Dei*, vir mitioris ingenij, facilè sibi debitum reliquit regnum, quod occupauit secundo loco natus Haidaz Mirizes: sed hunc paulò post sustulit Pieriæconcona soror primogenita insidijs interceptum. Ergo regnum adijt tertius Ismaël, quem pater destinarat regno, sed incluserat carcere ob Turcos lacessitos; hic Imperium exorsus est à fratricidio fratribus suis septem necatis; nec ita multò pòst ab eadem sorore suâ, vel veneno, vel laqueo necatus est. Itaque reuocatus est in solium suum Mahometes, verùm priùs oblato sibi sororis capite Verùm hic cùm non satis fortis esset, multi sunt enati in Persíde tumultus; quare injecta spes est Amurathi ditionis Persicæ Ottomanico Imperio conjungendæ, initijs tamen, quàm fine melioribus. *Tammasus Persa moritur. Discordiæ inter fil. Tammasi.*

Hoc anno pestis atrocissima per Italiam sæuijt, & maximè in Longobardiâ, vbi S. Borromæus se totum suis Mediolanensibus addixit. Nec pepercit bonis suis, qui vitam offerebat, distractâ omni suâ supellectile, adeo vt in nudâ tabulâ cubare cogeretur. Flexit & diuinam iracundiam humillimâ supplicatione laqueo in collum inserto, crucem ferens, & nudis pedibus offendiculo cruentatis, sese pro grege suo victimam obtulit. Cujus exemplo incitati præsules alij, se veros Ecclesiæ pastores, non Mercenarios, & honoris atque diuitiarum mancipia præbuerunt. *S. Borromæi pietas tempore pestis.*

Alenconius Dux tandem hoc anno quis esset ostendit, litteris ad Senatum Parisiensem datis. Aliunde ineunte anno collectum in Germaniâ exercitum, duce Casimiro Electoris Palatini filio, Condæus adduxit in Franciam, hoc est mille Germanos equites, & peditum 12. millia, hæreticos pæne omnes, à quibus est potissimùm in res sacras sæuitum. Tandem post multos circuitus iunctæ sunt illæ copiæ Alenconio in agro Borbonio. Cùm autem Principibus deessent pecuniæ ad stipendia, & aliunde Regis exercitus esset inferior, Catharina Regina mater in cœnobio Belliloco apud Turonas pacem confecit, sed turpissimam. Per eam enim obtinuerunt hæretici, quæ nondum potuerant extorquere Synodorum facultatem, Sacerdotum & Monachorum nuptias, admissionem ad magistratus, concessas vrbes octo ad securitatem in varijs prouincijs, aliaque eiusdemmodi 62. capitibus comprehensa. Multa quoque Casimiro promissa, multa Alenconio data; & vt Germani remitterentur in patriam, permittente Pontifice alienata sunt Ecclesiæ bona; sicque hæc non tantùm ab hostibus suis, sed & ab amicis spoliata.

Casimirus irrumpit in Franciam.

Rex turpem pacem cum hæreticis fecit.

Pupugit ea pax acerrimè bonos Catholicos, qui tum nouum inter se fœdus de Fide defendendâ inierunt, initio à Picardis ducto, apud quos floruit semper, floretque religio. Hîc cùm data esset Condæo Perona turpi hâc conuentione, eum repulit Humerius alijque nobiles, neque iubenti atque minanti Regi parere voluerunt; certi potiùs emori quam munitissimum locum, & Belgij Franciæque nexum hæreticis prodere. Picardos imitata est Pictauiensis nobilitas Tremolio duce, sparsumque per vniuersam Galliam fœdus de bonis, honoribus, sanguine pro Religione, & Henrico III. legitimo rege profundendis. Hoc fœdus promouisse putant egregiè Guisium, quem tum ad

Catholici inter se fœdus ineunt pro tuenda religione.

id

id pietas, & auita tantùm religio concitabat; sed ambitionem deinceps irrepsisse nonnulli crediderunt, siue hæc vera fuit, siue conficta ab aduersariis, quibus nunquam magni viri caruerunt. Id autem fœdus cùm videret Rex sibi, ac Franciæ perniciosum, eo distrahi populos suos in factiones duas, quæ sibi quærerent duces, quos pæne Regis haberent loco, consilio parum honesto, sed quod Moruillerius Aurelianensis Episcopus necessarium putauit, Rex fœderis huius se Ducem, & caput dixit, vt sic Catholicos amore, hæreticos metu in officio contineret. *Rex fœderis huius caput profitetur.*

Indicta tum fuerant Regni Comitia Blesensia, quæ medio circiter Nouembri inchoata sunt. In iis vnica est statuta in Franciâ religio: verùm aliqui Heterodoxos amicè reuocandos, alij per vim cogendos arbitrabantur. Cùm inde Rex bellum videret emergere, moras de industriâ nexuit, clam egit cum Nauarro, Condæo, Damuillâ, Guisios verò à quibus sibi reformidabat, & videbat in oculis esse Catholicorum, deprimere conatus est, edito decreto de Principibus sanguinis Regij, atque paribus Franciæ, reliquis omnibus anteponendis; sed eo non sunt depressi viri fortes, sed eò elati vnde cum magnâ Regis, & Regni pernicie deciderunt. *Comitia Blesensia.* *Henricus III Guisios deprimere nititur.*

In Belgio sub Requesenio, mitioris ingenij viro, res magis turbatæ fuerunt, quàm sub Albano: vnde didicit Philippus aduersus hæreticos mollibus & inertibus consilijs nihil esse deterius; cùm hi ex benignitate colligere soleant audaciam. Mortuo igitur ex peste Requesenio, Senatus omnem sibi authoritatem arrogauit in Belgio, & id Philippus ratum habuit, magno tamen rei Hispanicæ damno. Sic enim coaluit Belgium fœderatum, cui fœderi etiam initio Ecclesiastici turpiter subscripserunt Catholicis etiam Hispanicum jugum, tum sine *Requesenius moritur ex peste.*

dubio

dubio (absque duce qui militum licentiam inhiberet) graue & intolerandum, excutere molientibus. Sic informata Respublica quæ terrâ nullum jam Principem timet, mari nec timere potest. Neque tamen tum Hispani rebus suis depositis animos desponderunt, sed propè Louanium fœderatos fuderunt, Traiectum occuparunt, Antuerpiam contra arcem firmatam diripuerunt, facti ex desperatione fortiores, ac timendi. Interim venit in Belgium Ioannes Austrius; sed hic quoque spretus est: eo enim inuito fœderati Gandauum conuenerunt, Hispanos declararunt hostes Belgij, Ordinibus administrationem commiserunt, & Arausicano Zelandiæ, & Hollandiæ Præfecturam, tamen sub Philippi nomine, & Religione Catholicâ vbique stabilitâ, sublatis tantùm pœnis ab Albano in Heterodoxos statutis. His conditionibus delusi Belgæ, nullo negotio sese fœderatis adiunxerunt; paucis tamen metu potiùs, quàm voluntate, in officio, & obsequio Hispanorum remanentibus.

Initium Belgi fœderati.

Ioannes Austrius venit in Belgium.

Maximilianus Poloniam sibi vindicare tardiùs & frustra conatus, ex dolore calculi & palpitatione cordis obiit Ratisponæ 4. Id. Oct. anno ætatis vndequinquagesimo à morte Ferdinandi patris 12. cum duobus mensibus & 17. diebus, vir pacis amantior & mitior quàm hæc tempora postulabant; ipse sibi religiosissimus, aliis non satis, cùm Protestantibus multa neganda concesserit. Successit ei filius Rudolphus II. jam annos 25. natus, & jam Imperij, quia Cæsar, sine controuersiâ candidatus.

Maximiliano Imperatori succedit Rudolphus II.

Mortuus est hoc anno Hieronymus Cardanus Mediolanensis Medicus, & Mathematicus insignis, Iosephi Scaligeri aduersarius. Illum nonnulli putant inediâ sibi mortem accelerasse, vt die à se assignato periret, & melior Astrologus, quàm Christianus videretur.

Hieronymus Cardanus moritur.

Con-

MVNDI · CHRISTI ·
5630. 1577.

Continuata sunt Blesensia Comitia, in quibus actum est accuratè de vnâ religione conseruandâ; ita tamen vt Rex hæreticos ad desperationem adigere nolle videretur. Quâ benignitate magis efferati, de Casimiro reuocando, & externis auxilijs iterum cogitarunt, & inierunt fœdus junctis duabus factionibus Catholicorum, vti vocabant *Malecontentorum*, & hæreticorum; cui tamen fœderi, Damuilla, & plurimi Catholici minùs acquieuerunt, ac Regi firmiùs adhæserunt. Rex igitur factus animosior duces suos, & copias, in factiosos immittit, qui adeò fortiter, atque feliciter se gessere, vt aduersarios ad pacem compellerent. Hanc Henricus suam dicere solebat, Catholicis proficuam magis, quàm hæreticis, qui eam nihilo seciùs magnâ animi alacritate susceperunt, aliquid perdentes sponte; ne iis omnia funditus interirent. *Haeretici rebellãtes à Rege victi.*

In Belgio magnæ concordiæ spes in fœdissimum bellum desiit. Cùm enim Ioannes Austrius Ordinum petitioni acquieuisset, ac nouam condidisset formulam nomine *perpetui Edicti*, ea continens capita vndeuiginti magno vbique studio recepta est, & pace vbique factâ, arcibus traditis Hispanicæ copiæ in Italiam recessere; receptus est magnâ pompâ Bruxellis Ioannes Belgij gubernator. Sed statim eum turbauit Arausicanus, & sic exagitauit, vt securitatis gratiâ arcem Namurcensem intercipere cogeretur. Quo audito Ordines Antuerpiensem occuparunt ac diruerunt, eumque vt turbarum causam apud Philippum accusarunt. Quare in Lucenburgensem Ducatum recipere se coactus est, creatus est ab Ordinibus Arausicanus Brabantiæ gubernator, quæ dignitas ei multos inuidos peperit. Catholici itaque ne Religio sub Præfecto Heterodoxo perclitaretur, euocauere *Perpetuũ Edictum. Pax Belgica desinit in bellũ atrox.*

Mat-

Matthias euocatur à Catholicis. Matthiam Rudolphi Cæsaris fratrem, quem opponerent Arausicano 22. annorum adolescentem, & in quo plus esset spei, quàm fructus. At hic statim expertus est Arausicanum nimis posse; itaque volens nolens transiit in eius partes; sicque magnificè receptus Antuerpiæ, atque ita præpositus Belgio, vt præfecti larua esse videretur, sine ordinum consensu mouere non auderet pedem. Factus autem Ordinum Vicarius Arausicanus in societatem pertraxit Elizabetham, cui intentauit metum ab Ioanne Austrio quasi is Mariæ Scotæ nuptias prensaret. Hæc autem Elizabetha credidit, aut credere simulauit, cum vt Societatem cum Ordinibus excusaret apud Philippum, tum vt materiam sæuiendi reperiret in Mariam atque Catholicos; quos hoc tempore vexauit acerbiùs, eorumque Sacerdotes conata est funditus exterminare, quia eorum operâ vigere veram Religionem deprehendebat, jacere suam. *Arausicanus trahit in suas partes Elizabethã.*

Sinus Forbisherius detectus. Detectus est hoc anno Sinus in Americâ Septẽtrionali supra nouam Franciam, ab inuentore dictus *Forbisherius*, Martino scilicet Forbishero, qui hàc viam in Catayum, & Sinas quærebat; vnde nihil retulit præter mulierem vnicam cum duobus infantibus, & aliquot saxa in quibus aurum latere credebat: verùm cùm ea mera saxa inuenta essent, eaque prædura, iis stratæ sunt viæ, irrisus miser Forbisherus, qui lapides tantùm, difficilis ac periculosæ nauigationis præmium, reportasset.

MVNDI 5631. CHRISTI 1578.

Bellũ inter Codabendam & Amurathem. Inchoatum est hoc anno bellum inter Codabendam Persam, & Amurathem, cui à Turcis præpositus est Mustapha, atque in eo feruntur 70. Ottomanorum millia cecidisse, vocatis ab vtrâque parte Georgianis, ac Tartaris. Cùm rei malè gestæ Mustapha accusatus esset, auarus aliunde, & superbus, in eius locum sub-

substitutus est Sinanes Bassa, pollicitus se Persarum Regem captiuum abducturum; quod quam longè fuerit ab eius expectatione, postea cum eius dedecore videbitur.

Reparatum est hoc anno in Belgio bellum per Ioannem Austrium, & missum cum magnis copiis Octauium Parmensem. Ac primo aspectu Austrio arridere visa est fortuna, relata insigni ad Gamblacum victoriâ, in quâ 8. aut 10. millia Geusiorum interierunt, vix Austrianis decem desideratis. Verum mox illi Amstelodamum interceperunt, vbi hæreticorum more in res sacras atque Sacerdotes sæuiere, omnibus Catholicæ religionis insignibus exterminatis. Auditâ autem clade Gemblacensi Franciscus Henrici III. frater, antè Dux Alenconius, nunc Andegauensis inhians Belgio, Ordinibus se & mille equites Volonos, octo millia peditum obtulit. Sic impediit Austrium partâ vti victoriâ, cui iunctus est Arausicanus, & pecuniâ Elizabethæ Casimirus excitatus, multum Hispanis nocuere. Arausicani autem potentia creuit, atque Geusiorum, qui exinde disjecerunt vbique templa, carceres Catholicis impleuerunt, in prosperâ fortunâ non soliti seruare modum. Tum autem aliqua est iniecta pacis mentio per Legatos Cæsaris, Henrici, & Elizabethæ; sed cùm Ioannes Austrius vnam optaret Religionem Romanam, & alia quæ parum Geusiis placerent, omnes re infecta discesserunt.

Octauius Parmensis fert sup. perias Io. Austria.

Dux Alenconius rē Geusiorū restituit.

Tum quoque vt in Francia, sic in Belgio excitata est *Malecontentorum* factio ex proceribus Catholicis, quòd Ordines fauere magis Hæreticis, quàm Catholicis viderentur; quæ factio plurimùm turbauit Ordines, sed Hæreticos multò magis, in quos potissimùm erat comparata.

Factio Malecontentorum in Belgio

Verùm tum accidit intempestiua mors Io. Austrij Kal. Octobr. apud Namurcum ex peste, vel ex phthysi concepta ex mœrore quòd ei parum

Io. Austrias moritur, succedit ei Alex. Farnesius.

parum Rex fidere videretur, quem tamen ex animo & sincerè diligebat. Obiit autem ætatis anno 32. & eo ipso die, quo Naupactinam victoriam retulerat. Ei ergo suffectus est in administratione Belgij Alexander Farnesius, inter Imperatores sui sæculi facilè Princeps, & antiquioribus sine adulationis notâ comparandus, quem experti rebelles Geusij, Austrium non valdè Catholici desiderarunt.

Ioannis Austrij nihilominùs obitu Belgicę res admodum desolatæ sunt, dum Matthias cum Ordinum exercitu, Casimirus cum suis Germanis, Andegauensis cum Gallis, *Malecontenti* cum suis fautoribus Belgium lacerarent, & omissâ boni publici curâ res suas promouere studerent. Arausicanus interea omnibus ostentans sese, omnibus videbatur imperare; nec tamen Parmensis despondebat animos, verâ religione, & causæ bonitate confisus, qui & tum oppida nonnulla cepit, nec industriâ nec virtute vllas officij partes omittens. Tum autem Franciscus Andinus questus sibi non seruari promissa, munitis quibusdam vrbibus in limite, exercitum suum inter Ordines, & *Malecontentos* partitus est, atque inde discessit inglorius, nec à Franciscis nec à Belgis probatus satis. Casimirus vt stipendia reciperet in Angliam transijt, milites eius in Belgio malè accepti, nudi, atque semineces in Germaniam recessêre, quò mox eos sequutus est, Belgium, Ordines, & Elizabetham execratus.

Parmēsis rem fortiter & sapienter gerit.

In Scotiâ Mortonius Prorex quam consequutus erat prudentiæ & virtutis famam apud omnes suis sordibus perdidit; quare quodammodo exauthoratus est, regni administratione Iacobo regi duodenni traditâ, cui adjuncti consiliarij 12. ex quibus vnus Mortonius fuit, ne omnino dejectus videretur. At is omnibus experientiâ, & ingenio superior, statim ad se traxit omnia, & Regem in suâ potestate, non in-

Mortonius exautoratus restituitur.

inuitâ Elizabethâ, retinuit. Quo facto irritati proceres in eum Atholiæ Comitem concitarunt: huic opposuit Mortonius fautores suos; cùmque nihil propiùs esset, quàm inter se armis confligerent, per Robertum Rovves Anglum inter eos inita pax: Mortonius quasi pertæsus aulæ, se recipit domum, Atholiæ Comes non sine suspicione veneni mox interijt, quæ suspicio postea in vltimum discrimen eumdem Mortonium impulit, propter alia crimina morte digniorem. *In eū cōspiratur.*

Memorabilis est annus iste Sebastiani Lusitaniæ Regis casu, atque cæde. Hic implicitus discordiis Xeriphorum, Mahamedem exautoratum contra Abdelmelechum Regem Fessæ & Marochi defendere parat, & cum exercitu in Africam trajicere. Tandem neglecto sapientum consilio cum quindecim millibus armatorum transfretat, & excipitur à Mahamede cum paucis copijs, nec jis quas pollicitus erat. Occurrit vtrique cum sex millibus equitum, & peditum quatuordecim Abdelmelechus, & in campis Tonitensibus pugna conseritur pridie Nonas Aug. die Lunæ. Et principiò Lusitanis visa est fauere fortuna, sed demum ad Mauros conuersa est. Fecit enim suis animos Abdelmelechus æger, egressus tamen è lecticâ, equoque conscenso, ac restituto prælio, paulò pôst objit, monitis suis, vt eius celarent mortem, & victoriâ fruerentur. In sinistro cornu cecidit Georgius Lanclastrius, Aueri Dux, cum multis proceribus, in dextro Sebastianus tertio equo suffosso, quartum conscendit, & supra hominem pugnans, inuitatus à Mauris vt se dederet, cum tribus nobilibus in cuneum hostium irrupit, in quo suâ manu multos occidit. Tandem captus atque exarmatus cùm de eo milites duo disceptarent, centurio superueniens litem diremit, & interemit Regem, spectante Nonio Mascareniâ, qui solus ex tribus comitibus *Sebastiani Lusitani infelix expeditio, & cædes.*

tibus.

tibus nobilibus superfuit. Mahametes fugiens in Mucazzeni cœnoso vado submersus interjit, mortuoque detracta pellis atque salita, per totum regnum plena fœno circumlata est, ne quis eum cecidisse dubitaret. Cum Sebastiano cecidit tota ferè Lusitana nobilitas, aut capta est, octo millibus trucidatis, aut captiuis; nunquam maior accepta clades, cumulata tanti Principis, & tantæ expectationis casu, cùm vixisset annis 24. mensibus 7. cum diebus 15. Hametes Abdelmelechi Regis frater, accurrens ad lecticam ei gratulaturus victoriam, eum reperit mortuum; ac lacrymis perfudit suis, inter quas Rex acclamatus est. Sebastiani corpus Septam, *Ceute*, ditionis Lusitanæ, delatum, inde cùm publico instrumento in Lusitaniam translatum est. Hoc ergo bello vix vllum est auditum funestius, in quo tres interiere Reges, vnus morbo, alter aquâ, tertius ferro; eò hic gloriosior quòd cùm Chisti hostibus pugnans quodammodo pro fide Martyr occubuerit.

Henricus Cardinalis succedit Sebastiano.

Auditâ statim morte Sebastiani Henricus Cardinalis Presbyter frater Ioannis III. filius Emmanuelis 4. kal. Octobr. annos natus 66. sed cùm infirma valetudo huic paucos sponderet annos, de hoc regno agere cœperunt Philippus Hispaniæ Rex, natus ex Isabellâ Henrici sorore, & Emmanuelis maiore natu filiâ; Philibertus Emmanuel Sabaudiæ Dux ex Beatricè alterâ filiâ Emmanuelis ortus; Reinutius Farnesius Dux Parmensis, ex Mariâ Eduardi item Henrici fratris filiâ primogenitâ natus; Catharina minor filia eiusdem Eduardi, quæ nupserat Duci Bragantiæ; quorum omnium jura per magnos Iurisconsultos disceptata sunt; his tamen jus bellicum præualuit, & primi occupantis arma.

Qui disceptarunt de Regno Lusitaniæ.

Accesserunt & Antonius Crati prior Ludouici Henrici fratris filius nothus, & Catharina Henrici III. Francorum Regis mater, altiùs ex Alphonso jure repetito ante ann. 335, quibus se admisce-

miſcebat Gregorius XIII. tum quia regnum erat eneficiarium, ſanctæ Sedis, tum quia bona Cardinalium ad Pontificem ſpectare videntur; lis magna profectò, tot digna competitoribus maximis, neque facilè ab hominibus arbitris dirimenda.

Henricum quidam ſollicitabant ad nuptias, haud nouo exemplo, quod ille firmare recuſauit; inclinabat in Bragantinum, ſed vtrumque territabat Philippus; iamque Bragantinus dedebat manus impar Philippo, & eò quoque Henricus trahebatur; ſed obſiſtebant Luſitani, ex innato in Caſtellanos odio, ſibique regem indigenam dari poſtulabant; nec acquieuere niſi cùm ætate noſtrâ Bragantinum elegere, mirabili conſenſu in Europâ, Aſiâ, Africâ, Americâ in eum conuenientibus, tam diſſitis loco, quàm coniunctis animo Luſitanis. *Luſitani ex petunt regem indigenam.*

Circa hoc tempus Io. Sturmius Lutheranus conatus eſt nouam ſectam inducere, quam appellabat *Mediam Viam*; hæc tamen vulgò reiecta eſt. Mortuus eſt & Franciſcus Dauid, per quem infecta fuerat Tranſyluania, coniectuſque in carcerem a Chriſtophoro Battorio, ibidem amens multaque deblaterans obiit. Vt autem eius errores populus dedoceretur, ſtatuti ſunt Ieſuitæ Claudiopoli, qui profecere plurimùm, ſimul & paſſi ſunt, quoniam pauci agni multis lupis circumundebantur. *Media Via Io. Sturm ii Lutherani* *Franciſcus Dauid Heret. moritur.*

Tum etiam piè admodum obijt Laurentius Surius, Carthuſianus Lubecenſis, Coloniæ, vir improbi laboris, vt eius teſtantur hiſtoriæ, vitæ Sanctorum, Concilia, aliaque eiuſdemmodi, quæ vel ab vno homine ſcribi potuiſſe vix poſteritas credet. *Laurentij Surij Carth. obitus.*

MVNDI 5632. CHRISTI 1579.

Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus deſtitutus patrocinio Michaëlis Cantacuzeni (hic accuſatus de turbis in Moldauiâ concita- *Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus.*

tis

tis Anchiali in domo suâ suspensus fuerat) hoc anno operâ Metrophanis depositus est, qui & ei substitutus est. Ferunt hunc à Lutheranis accusatum apud Turcos ideoque depositum, & jis, quia studiosus erat odiosum, virum bonum æqui rectique peramantem; quod tunc temporis inter Græcos instar miraculi fuit.

Institutus Ordo Spiritus S. ab Hērico III.

Institutus est hoc anno ab Henrico III. Ordo Spiritus Sancti, quòd Sacro Pentecostes die ipse duo adiisset regna, Francicum atque Polonicum, & jam S. Michaëlis à Ludouico XI. statutus ita viluisset, vt jam Francico conuicio diceretur, *le Collier à toutes Bestes*. Eius autem formam Henricum accepisse ferunt à Venetis, atque excogitatam anno 1352. à Ludouico Rege Hierosolymitano, qui eodem die Rex creatus fuerat. Scio in eius insignibus, atque coloribus, nonnullos maleuolos amores obscœnissimos suspicatos esse; verùm vt id credam, impedit qui erat Henrico à confessionibus Edmundus Augerius Soc. IESV, vir mirabilis eloquentiæ, & maioris adhuc solidiorisque virtutis.

Henricus III. suscipit Geneuæ patrocinium.

Verùm aliunde nocuit Henrico, quo minùs pius satis haberetur, Geneuæ suscepta tutela, quæ cùm esset hæreseos sentina, & omnium errorum cloaca, patrocinium eius Regem Christianissimum dedecere videbatur. Id tamen suscepisse creditur inuitus, ne Heluetjis aditus in Franciam intercluderetur, si veniret illa in Sabaudi, vel Hispani manus; quamquam Principibus nunquam perperam factorum excusationes desint.

Parmensis in Belgio præualet, & ægrotat.

In Belgio *Malecontenti* proceres, quia se ab Ordinibus contemptos videbant, in Regis partes inclinant; eos ergo retrahere conatur Arausicanus; sed euicit Parmensis; sicque Gallobelgæ in Regis verba jurauerant; itaque multa in eos gesta hostiliter, at hi demùm præualuere. Interea Parmensis Trajectum ad Mosam

ſam obſidet, & oppugnat magnâ cæde; neque tamen vti victoriâ ſuâ potuit, cùm ob imminutum exercitum, tum quia in grauem incidit morbum, ſine dubio Geuſijs ſalutarem.

Quominus pax in Belgio ſanciretur impediit Arauſicanus; cum Philippus ad pacis conditiones omnes deſcenderet: cum id deprehendiſſent honeſtiſſimi quique Belgarum, ſe à Geuſijs ſeiunxerunt, quorum exemplo prudenter vſus Parmenſis, nec corpore, nec animo docuit ſe infirmum eſſe. *Arauſicanus vnus pacem diſcutit.*

Prenſabat tum Elizabethæ nuptias Franciſcus Dux Andegauenſis, ideoque traiecerat in Angliam: quas dum confectas putat, illuſum ſe deprehendit à callidâ muliere, quæ religionem prætexens nihilminus, quàm illam curabat. *Franc. Andegauenſis luditur ab Elizabetha.*

Gregorius XIII. Romæ, ac Rhemis Anglorum Collegia condit: Hibernis ſufficit auxilia Philippus, quibus freti illi rebellant in Anglos; ſed ij non ſatis concordes, docuerunt ſe ad lites, quàm arma aptiores eſſe, & linguâ meliùs quàm manu pugnare. *Angli & Hiberni Catholici iuuantur.*

Bellum hoc anno Polonos inter Moſchoſque ſuſceptum Stephanum Battorium, & Ioannem Baſilij. Capta vrbs Polotia, in quâ capta nobilis Moſchorum Bibliotheca; eiuſque loco ſuffecti Societatis IESV Patres, viui libri, atque ſpirantes. *Bellum inter Polonos, & Moſchos.*

Agitata lis inter competitores Regni Luſitanici, adhibitis Leguleijs, & viris qui omnes iuris apices noſſent vt vngues digitoſque ſuos; ſed aliud parabat Philippus, validas ſcilicet copias ad jus ſuum conſeruandum; diſputationibus omnibus aptiores. *Philippus arma iuri ſuo adiungit.*

Celebre fuit hoc anno Æthnæum incendium, quo quinque Crateribus apertis poſt graues terræ concuſſiones, ac fremitus, quinque ignei riui eruperunt, iactis lapidibus ignitis vægrandibus qui vltra viſum ferebantur in ſublime, *Æthnæũ incendiũ.*

& ma-

& magno impetu decidebant; adeò vt gyganteum bellum hic jactibus, & casibus repræsentari videretur.

MVNDI 5633. CHRISTI 1580.

Mustapha moritur.

Mustapha Bragadini carnifex ex mœrore, quòd ei Sinanes Bassa prælatus esset ad bellum Persicum, & in Vicariatu, immo & in eâdem dignitate Achmetes, sibi consciuit necem vel veneno vel nimio melopeponum esu, dignus ob crudelitatem, qui αὐτόχειρ sui carnifex esset. Sinanes autem, qui mira de bello Persico pollicitus erat, ita circumduxerat copias, quasi peregrinaturus, non pugnaturus aduenisset. Accepit autem & duas clades, in quibus etiam tormenta bellica perdidit. Quare cùm videret Codabendam ad pacem inclinare, effecit vt hic Legatos ad Amurathem mitteret. Ipse Constantinopoli susceptus magnificè, ridentibus Persarũ Legatis in suo sinu qui eius ignauiæ, & stoliditatis testes exciterant.

Sinanes Bassa pacem iecere cogitur.

Moritur Henricus Lusit. Rex.

Comitia Amerini sunt hoc anno in Lusitaniâ celebrata de successore regni; inter quæ contigit obitus Henrici prid. kal. Febr. cùm regnasset mensibus 17. Selecti erant ab Henrico gubernatores 5. ad quos scripsit statim Philippus, multa pollicitus, multa minatus. Cùm hi tergiuersarentur, immittit in Lusitaniam duos exercitus, maritimum sub Aluaro Marchione S. Crucis, & terrestrem sub Ferdinando Aluaro Albano, relegato ob erratum filij, & quem tũ etiam Rex videre noluit. Expediunt arma gubernatores, magis vt placerent furenti plebi, quàm vt repugnarent. Creatus Rex interea Antonius Crati prior regia sumpsit insignia, & Olysipponem pergit, vbi negligentiâ Ioannis Tellij Gubernatoris, & Petri Acunæ Præfecti negligentiâ receptus est, ab omnibus Rex salutatus, etiam à Monachis, quorum plures ei manus, & arma polliciti sunt, san-

Philippus inuadit Lusitaniam.

Antonius nothus creatur Rex Lusitaniæ.

sanctiùs in suis templis atque cellis oraturi. Aliunde Hispani duces multas vrbes occupauere; Cascajum Albanus, vbi Didacum Menesem Antonij Præfectum, quòd ad primam iussionem non reddidisset vrbem, capite truncari iussit, nec in Lusitaniâ Belgicæ suæ seueritatis oblitus.

Gregorius amicè controuersiam Lusitanicam componere voluit; verùm Legatus eius Alexander Cardinalis Riarius inter arma non est auditus. Albanus inter hæc Antonium compulit ad subeundam prælii aleam: id commissum est 8. kal. Sept. ad vicum Alcantaram; sed tumultus veriùs, quàm prælium fuit. In eo vulneratus in facie Antonius ægrè diffugit; nusquam tutus; cùm in eius caput octuaginta millia aureorum essent pronunciata. Tot ergo militibus ad eum quærendum intentis, nunquam inuentus est tamen; apud Monachos, & nobiles subinde latens, tam charus Lusitanis, quàm iisdem erant odiosi Castellani.

Antonius victus ab Albano, latere cogitur.

Philippus inter hæc grauiter ægrotauit: vbi conualuit, suam ingressus est Lusitaniam, vbi ad se venientem Ducem Bragantiæ perhumaniter excepit, & auitis honoribus atque nouis cumulauit. Statim ergo vbique Rex agnitus est, præterquam in Azoribus, operâ Franciscanorum, quæ Antonium agnouere: Episcopus tamen insulæ S. Michaëlis, eam in officio continuit. Sic Philippus nullo, aut paruo sumptu potitus est regno, quòd dimidiâ ditionis suæ parte redimendum videbatur.

Philippus potitur Regno Lusitaniæ.

In Franciâ diu non quieuêrunt Hugonoti: Nauarræus enim Cadurcum, magnâ suorum & ciuium clade, occupauit, ex improuiso vrbem adortus. Perrexit & Condæus ad quærenda auxilia in Germaniam; sed his opposuit Henricus tres exercitus; quibus, sicut & diplomate securitatis, iis qui remanerent quieti, ostentato, adeo pressit Nauarræum, vt hic de pa-

Hugonoti à cum Henr. pacem inire compelluntur.

pace cogitaret. Verùm & promouit eam Condæus ex Germaniâ vacuus rediens, & postulatus Belgij Princeps ab Ordinibus Franciscus Dux Andegauensis; itaque hæc pax Flexiæ icta est, quod & eam Henricus, otij nimis cupidus, exoptaret.

Francisc. eus Andeg. eligitur Belgij Princeps.

Franciscus ergo eligitur Belgij Princeps, ab Ordinibus fœderatis commendatus ab Elizabethâ, adstipulante Arausicano, qui mortem aliter defugere non poterat. Iam enim caput eius 25. millibus aureorum constitutis insuper atrocissimis pœnis, qui latentem occultarent, aut non indicarent, ex quo periculo illum sua duntaxat felicitas eripuit. Missi sunt igitur in Franciam Legati, qui Franciscum fratrem obtinerent ab Henrico, & cum nouo Principe transigerent. Quæ cùm videret Matthias Austrius, deserere Belgium cogitauit, petitis tamen sumptibus, quos impenderat; hi sunt ipsi quidem, sed malignè suffecti, assignatis pensionibus in bona Ecclesiasticorum, vt disceret hæreticis, & rebellibus famulari, quorum præmia essent sacrilegia.

Sacerdotes in Angliam transeunt Personius, & Campianus.

Turbata est hoc anno Anglia terræ motibus, sed multò magis edictis in Catholicos, atque Sacerdotes, qui ex Collegijs Romano Rhemensi, Duacensi docti, pijque redibant in patriam; in quorum parentes graues sunt pœnæ constitutæ. Hæ tamen non impedierunt quominus Robertus Personius, & Edmundus Campianus è Societate IESV Sacerdotes suam repeterent patriam, tam alieni tamen à subditis alienandis ab Elizabethâ, quàm parati ad populares suos Ecclesiæ; ac veræ Fidei restituendos.

Varij hæretici tum cele. . . .

Eodem tempore nouæ quoque hæreses ex Hollandiâ transierunt in Angliam, authoribus Hermanno Nicolao Lugdunensi Batauo, (cujus plerique libri publicis flammis exusti sunt) & Hadriano Hamstedio improbo homine, &

ad

ad væsaniam inclinante. Eodem quoque anno Io. Vvillemius Ruremundensis Anabaptista in Arce Iuliacensis ditionis, in vinculis licèt, toto quinquennio rebus omnibus circumfluens, inter suos Reginarum greges versabatur, corruptis auro custodibus eius, per gregales suos; verùm tum detecto mimo duabus Reginis obstinatioribus resecta capita, reliquæ ad pœnitentiam seruatæ, ipse lentis ignibus assatus est, cum eâ pertinaciâ, quæ afflatum illum malo genio satis indicaret.

Maroci Petrus Elcius Madritensis creditus Mahumetanus retractus è fugâ, ad portam ciuitatis exsectâ linguâ clauis affixus est, vbi & locutus est expeditè, & nihil se pati professus est, donec à pueris lapidatus, duplici martyrio affectus animum triumphantem immisit cœlo, cum magnâ spectantium Maurorum admiratione. *Petrus Elcius Martyr.*

Hoc anno missus est Louanium Franciscus Toletus è Soc. IESV postea Cardinalis, vir magni ingenij atque prudentiæ, vt ageret cum Michaële Baio Academiæ Louaniensis Decano, qui multa asseruerat Fidei non satis consona, & à Pontificibus Pio V. & ipso Gregorio jam damnata. Hunc hominem doctissimum licèt Franciscus sic conuicit, vt daret huic manus; adeo vt Baius errasse, hæreticus non fuisse videatur. Cuius primi Magistri sui (fuit enim Baius Cornelij Iansenij Iprensis Episcopi præceptor) si exemplum secuti essent Iansenìani, non tantas excitassent in Ecclesiâ tempestates; & qui retulerunt aliquam ingenij atque scriptionis laudem, eam pertinaciæ, & hæreseos labe nequaquam inquinassent. *Michael Baius se submittit Pontifici.*

Stephanus bellum Moschouiticum; de more, fortiter gessit atque feliciter, & Liuoniæ aliquot arces occupauit, adeo vt Moschus ei partem huius regionis offerret; sed volebat *Stephanus Batorius feliciter in Moschum pugnat.*

totam Stephanus, & sperare debebat. Itaque rediit ad hiberna, communi suorum acclamatione susceptus, & Polonico sceptro, adeoque meliore, dignissimus iudicatus.

Per Dracum Orbis circumnauigatio. Rediit hoc anno in Angliam Franciscus Dracus, qui anno 1577. Plimutho cum 5. nauibus soluens Brasiliam Pirata vexarat, inde transito Magellanico freto Peruuiæ & Mexici littora, adeo diues, vt nauim suam vnicam ex reliquis superstitem argento saburrarit. Multa de eius itinere Angli fabulati sunt, vt de Noua Albionæ, quæ diu in tabulis apparuit, iam in recentibus expuncta est. Verùm hoc certum, accessisse ad Moluccas, & Iauam, & flexo Bonæ Spei promontorio (dum frustra expectabatur ab Hispanis ad fretum Magellanicum) 3. Non. Nouembr. Plimuthum rediisse. Creatus est eques à Reginâ, eiusque nauis ad memoriam iuxta Depfordiam ad Tamesin fluuium seruata est Orbis circumnauigati illustre monimentum.

CAPVT IX.

DECAS NONA.

Ab anno Christi 1580. ad 1590.

MVNDI	CHRISTI
5634.	1581.

IOannes Basilius Moschouiæ Dux, impar Stephano, petit à Pontifice & Cæsare, vt arma sua, & Polonorum, in Turcam potiùs quàm in Christianos impendantur. Pontifex, tantum ne officio

officio suo defuisse videretur, misit ad eum Antonium Posseuinum è Soc. IESV, virum eruditum, & rei gerendæ gnarum, cuius operâ inter Polonum & Moschum pax inita est, huic non nimis grauis, illi perhonorifica, quam & Pontifex firmauit. Moschus autem admonitus vt fidem Ro. Ecclesiæ ex Synodo Florentinâ profiteretur, contempsit, quia multùm de terrenis, nihil de cœlestibus sollicitus erat. Neque verò hic, tot cladibus illatis à Polono, aut filij Ioannis morte, ad se redijt; quem ipse ex iracundiâ, quasi seditionis autorem baculo ferrato interemit; ideo deinceps à populo spretus, ab hostibus irrisus, mœrori suo, ex quo obijt turpiter, derelictus. *Anton. Posseuinus ad Moschum Legatus.* *Ioannes Basilius filium interimit.*

Comitia Lusitaniæ Tomari celebrata sunt: in quibus sapientiam suam cum æquitate coniunctam Philippus ostendit. Egit enim blandè cum subditis, seueriùs in rebelles, & Monachos maximè, qui se imprudentissimè ciuilibus negotijs immiscuerant. Antonius Batauicâ naue, quam huic callidè mulier parauit ad portum Centobricæ, pretio 600. aureorum, Calisium appulsus, inde Parisios venit à Rege benignè susceptus; sed fine spe auxilij. Inter hæc Philippus Olysipponem magnificè ingressus, & illustri exceptus pompâ, didicit Lusitanos quantumuis feros, posse tempore & facilitate dimitigari. *Philippus Lusitaniam componit.* *Antonius Rex fugit in Franciam.*

Philippus grauiter questus est de Henrico III. quòd Franciscum Audinum Principem dedisset Belgis, nuptias eius cum Elizabethâ curaret, recepisset Antonium perduellem; quibus Francus satisfecit, vti Principes solent; atque vt recipiuntur excusationes, probatæ, cùm vi refelli non possunt. *Philippus de Henrico III. queritur.*

In Belgio pars vtraque attrita sustinere potiùs bellum quàm gerere videbatur, vtraque victrix, vtraque victa. Strunicâ enim ab Ordinibus liberatâ, Franciscus obsidionem Cameraci disjecit; aliunde Parmensis recepit Bredam, & Tornacum rogabatur Andegauensis vt pergeret vlteriùs in Belgium; sed videns diffluere copias suas, ex Voloni- *In Belgio vtraque pars victrix, & victa.*

Ionibus ferè cõflatas, deflexit in Angliam, vt nuptias suas cum Elizabethâ promoueret, sicque & maior, & paratior regrederetur in Belgium. Et verò eàdem caussâ nobilis est Francorum in Angliam missa Legatio. Verùm & Henrico, & Francisco, & Batauis callida mulier illusit, omnibus speciem religionis obtendens, quam nullam vnquam habuit.

Elizabetha omnibus illudit.

In Belgio & Comitijs Hagæ Comitis 9. Kal. Aug. à rebellibus omnis est eiurata Philippo legitimo Principi fides; statutum est liberum esse Ordinibus alium Principem eligere, delectusque Franciscus Andegauensis; quæ bonos adeò pupugerunt, vt qui substiterat Matthias, statim Antuerpiâ sibi putaret exeundum, ne tam sceleratos homines videre cogeretur.

Omnis Philippo fides eiuratur in Belgio.

Elizabetha, vt metum adimeret suis, de nuptijs cum Francisco Andegauensi, Catholicos ad supplicium rapi iubet, atque inter cæteros Edmundum Campianum Iesuitam, eloquentissimum virum, quem cùm suis calumnijs Ministelli exagitassent, eos egregiè retudit *Rationibus decem*, in quibus elucet magnum Tullianæ orationis exemplar. Sublatus est vir tantus perduellium supplicio, cum aliquot alijs Sacerdotibus; atque in eo viri eruditi Ciceronem, in Elizabethâ Fuluiam repræsentatam esse doluerunt.

Ceditur Edmundus Campianus.

Mortonius olim Scotiæ Prorex, dum perdere conatur Albinium Stuartum, Regis consanguineum, huicque charissimum, eum compegit in carcerem Iacobus: & quanquam eum modis omnibus eximere conaretur Elizabetha, Rex eum capite minui iussit, negauitque huic vitam dari posse, quem Deus, & homines ad mortem deposcerent.

Mortonius capite mulctatur à Rege.

Ioannes Episcopius Casserius Aruernus Equitum Melitensium Magister prope octuagenarius accusatus est quasi bona Ordinis dilapidas-

Ioann. Mag. Equit. Melitensium in carcerem conijcitur.

daſſet, reuerâ quod ſeuerè diſciplinam Ordinis exigeret, & maximè proſtibula fugaret. Itaque ſuſpenſus eſt ab officio ſuo, & in arcem S. Angeli compactus; factionis huius duce Mauritio Scuto Vaſcone, viro fortiori, quàm ſapientiori. A Gregorio ſtatim laxari juſſus eſt ac venire Romam cum Romegaſio Equite. At cùm ille magnificè ſuſceptus eſſet à Pontifice, & Cardinalibus, hic Magiſtrum adire juſſus eſſet; tantum hic inde mœroris concepit, vt Turcorum, atque Orientis terror, paulò pòſt interierit. Altero pòſt menſe ſecutus eſt Romegaſium Magiſter, vt factorum vterque rationem Deo redderet, quem homines judicare non potuiſſent. *Romegaſius Eques Melit. moritur.*

Obijt hoc anno Guillelmus Poſtellus Normannus vir ad miraculum doctus, in quo tamen plus eruditionis & ingenij, quàm ſapientiæ & pietatis fuit; ideoque hunc a Societate ſuâ excluſerat S. Ignatius. Librum edidit quem inſcripſit *Virgo Veneta*, in gratiam vetulæ Virginis, quam credebat fœminas reparaturam, & alia eiuſdemmodi, quæ ſatis huius hominis inſaniam arguunt. Mortuus eſt prope centenarius in Cœnobio San-martiniano Pariſienſi piè, atque Catholicè, corpore ob caſtimoniam, vt aiebat, ſemper vegeto atque ſano; vtinam & mente. *Guill. Poſtellus moritur.*

MVNDI 5635. CHRISTI 1582.

Celebrata eſt hoc anno Conſtantinopoli maximo apparatu Circumciſio Mahumetis, filij Amurathis, annorum ſexdecim adoleſcentis. Celebrati ſunt ludi varij generis totos 50. dies, conuiuia, & largitiones; in quibus tamen, Mocenico teſte, qui his omnibus interfuit, plus Barbaricæ pompæ, quàm elegantiæ mirati ſunt Europæi ſpectatores. *Mahumetes circumciditur.*

Turcorum clades à Persis.

Interim est Turcis per Persas magna clades illata, tempore induciarum; quare horum Legatus, qui primo loco sederat antea in spectaculis, in teterrimum carcerem coniectus est. Sinanes Vizirus, quòd petulantiùs respondisset, nec satis patienter Domini sui tulisset conuicium, exautoratus est, ac relegatus inops in Macedoniam, substituto ipsi Sianse, qui & mox Osmanem successorem accepit, cui bellum Persicum, post Ferhatum commissum fuerat, vt valdè fragilis est, & desultoria Sultanorum beneuolentia.

Sultanorum Turcicorum fragilis beneuolentia.

Vulneratur Arausicanus.

Excitata est hoc anno tanta persecutio in Catholicos Anglos, vt hâc veram fidem abolendam in Angliâ sperarent Heterodoxi. Ex eodem regno emissus Franciscus Andegauensis probè instructus milite, & pecuniâ, ab Elizabethâ, venit in Belgium magnificè susceptus Antuerpiæ. Verùm lætitia hæc turbata est periculoso Arausicani vulnere, sclopo trajecti à quodam Lauregio Bilbaensi adolescente, quem Gaspar Anastrus Cantaber mercator diues, & Timmermanus Dominicanus, Sacramentis munitum, & incitatum spe beatæ vitæ, flagitiosè immiserant. Fugit Anastrus, reliqui omnes cæsi, & in partes dissecti, Arausicanus ex vulnere ægrè conualuit; à quo tantùm suspicione huius criminis liberatus est Franciscus. Hinc atrocius bellum exortum, euocatis ex Hispaniâ à Parmensi auxilijs, adjunctis Francisco cum Francicis copijs Mompenserio, & Marescallo Bironio, & quod caput fuit, cum ingenti spe liberandi Belgij, vel vindicandi.

Bellum recrudescit.

Coniuratio Salsedana.

Turbauit eodem tempore non tantùm Galliam, sed & pænè totam Europam, vel vera, vel ficta in Henricum III. Franciscum Andegauensem, totamque familliam Regiam patefacta coniuratio. Hanc Nicolaus quidam Salseda, qui profugerat ad Franciscum vt

hunc

hunc aut ferro vel veneno tolleret, captus ex suspicione, totam hanc conspirationem retexuit, eiusque complices fecit Philippum Regem, Parmensem, Pontificem, multosque proceres Franciæ, de Regno Galliæ in Philippum transferendo; quæ tamen postea inficiatus est omnia, & falsa esse, ac tormentis expressa pronunciauit. Auxit tamen suspicionem Franciscus Bassa Brixianus, adjunctus ei consiliorum comes à Parmensi, vt ferebatur, qui siue sceleris, siue atrocis quæstionis metu, sibi consciuerat necem. Missus Parisios Salseda damnatus à Senatu quatuor equis distractus est, lis abolita flammis ad abolendam tanti criminis, vel calumniæ memoriam. Suspicio tamen haud leuis fuit paratam hanc Henrico, à fratre stropham; vt eum terreret, atque distraheret à proceribus suis; neque id temerè judicatum esse, paratus ad omnes dolos animus Francisci nimis arguebat.

Suscepta est hoc anno parum felix à Francis in Azores insulas expeditio, sub auspicijs Catharinæ reginæ matris, quæ aliquid in Lusitaniæ regno sperabat, & Antonij Nothi sibi mira exinde pollicentis. Parata classis 60. nauium cui impositi sex millia bellatorum cum multis nobilibus Francis, Ducè Philippo Strozzio Florentino, eiusque Legato Coslæo. Eò quoque perrexit Antonius Nothus, & Vimiosus Comes huius incentor belli, cui tantùm Mars in ore calebat, frigebat manus. Primo impetu occupata insula S. Michaëlis, vrbsque eius præcipua Villa Franca, vbi Antonius Rex. acclamatus est. Cùmque res confecta putaretur, aduenit cum ingenti classe Marchio S. Crucis; à quo victi Franci suorum duo millia, cum octo nauibus perdiderunt; capti Strozzius, & Vimiosus paulò pòst ex vulneribus interiere; *Suscepta per Francos infelix in Azoras insulas expeditio.*

ægrè fugit amisſâ naue Ceſſæus. Pridie quàm dimicaretur fugerat Antonius, vt ridiculum ſeruaret Regem, & vt, quem nomine referebat, Antonium Triumuirum repræſentaret. Capti omnes Galli carnificis manu ſtrangulati ſunt, cum ſuo ſacerdote, qui eorum confeſſiones audierat, juſſu Sanctacrucij quod ſcelus Chriſtiani Principes omnes, & qui fortè imperarat Philippus, exhorruere, ad Turcas atque Saracenos amandandum.

Moritur Dux Albanus. Obijt hoc anno magnus ille Ferdinandus Albanus, in hoc felix, quòd aſſidentem habuit ſibi morienti perpetuò Ludouicum Granatenſem, ſæculi ſui lumen, & in quo Deus oſtendit quid Chriſtiana poſſet eloquentia.

Antonius Luſitanus redit in Franciam. Antonius vanus ille Rex Luſitanorum hæſit in ſuâ Tercerâ, vbi ſe totum libidini dedidit, quam vt expleret etiam in virgines Deoconſecratas, nullas rapinas omiſit. Quare ab inſulanis ſibi metuens, relicto hic Franciſco Syluâ cum aliquot Francicis cohortibus, renauigauit in Galliam, vt hic omnium digitis ad dedecus oſtentaretur.

In Iacobum Scotica conſuratio. Coniurauere hoc anno in Regem ſuum Iacobum Scoti, eumque in Caſtro Rutheno detinuerunt, & vt factam ſibi apud Elizabetham probaret iniuriam, compulere. Quod tamen vt ederet libello Buchananus, adduci non potuit, ac paulò pòſt obijt, annos natus 76. magni ingenij & impietatis, Apoſtata ſimul Ordinis S. Franciſci, atque Eccleſiæ, proditorum atque rebellium propugnator acerrimus, vt bonorum atque Catholicorum virulentus calumniator. *Moritur Buchananus.*

De Iacobo Scoto qui ſolliciti. Interea Henricus III. de Iacobo ſollicitus, miſit in Angliam & Scotiam, qui eius incolumitati prouiderent, cui etiam Maria mater precibus apud Deum, & litteris ad Elizabetham, quod vnum poterat, conſulebat,

bat, afflictissima, & magnum depressæ pietatis exemplar. In hanc enim Elizabetha sæuiebat, ac mendacijs occultabat crudelitatem suam, atque calumnijs: quæ vitia malis Principibus, & hæreticis maximè, semper ingenita Catholici deprehendere.

Pertinet ad hunc annum Gregoriani Kalendarij reformatio, dignum Pontifice Romano negotium, de quo diximus in Prolegomenis. Recepta est ab omnibus Catholicis, quam & suscepissent Græci, nisi Turcorum suspiciones ineptæ prohibuissent. Eam impugnauere Iosephus Scaliger, & Michaël Mæstlinus Tubigensis Mathematicus; sed ita retusi sunt à Christophoro Clauio Societatis IESV, sui sæculi peritissimo Matheseos, vt intelligerent ab eo sibi ereptum esse in his disciplinis, quem sibi vanissimi homines arrogarant, doctrinæ principatum. Cui succenturiatus demum Dionysius Petauius ex eâdem Societ. Scaligerum illum Emendatorem temporum, vaniloquentissimum sui temporis hominem, sic emendauit, vt Germanis ac Septentrionalibus, Scaligeri fautoribus magnis, defendendi magistri sui etiam ademerit voluntatem. *Gregoriani Kalendarii reformatio.*

Gebhardus Truchesius Archiepiscopus, & Elector Coloniensis, & magni Othonis Cardinalis nepos, ex familiâ Vualdeburgensium, Agnetem suam duxit vxorem, & vt cum eâ liberiùs viueret, Lutheranam sectam in ditionem suam inducere voluit. Sed huic fortiter obstitit Coloniensis Senatus, & armis etiam armatum repulit; vnde magnæ consequutæ sunt turbæ, quæ neque huius ditionis tantùm, neque huius anni fuerunt. *Gebhardus Colon. Archiep. fit Lutheranus.*

Mortuus est hoc anno Parisijs primus Senatus præses vir egregiè Catholicus, & virtutibus etiam quàm dignitate illustrior, Christophorus Thuanus, defletus ab omnibus bo- *Christophorus Thuanus.*

nis, & lacrymis veris; quem vtinam imitatus esset historiarum consarcinator filius Augustus, vel Augustinus, de quo id optari potuit, vt hæresin publicè professus esset, nec hæreseos venenum Catholici nominis melle contectum propinasset. Successit Christophoro Achilles Harlæus, vir sui plerumque sensus tenacior, & in probos homines odij non semel amantior, quàm æquitatis.

Achilles Harlæus.

Obijt denique eodem anno ætatis suæ duodeseptuagesimo 4. Non. Octobr. S. Theresia, Ordinis Carmelitarum, tam virorum quàm fœminarum, sanctissima mater, Virgo nobilissimæ, ac generosissimæ pietatis. Hæc Deo freta plus potuit, quàm vir & magnus, & diues, sibi vel animo informare potuisset; atque inops ipsa, obsistentibus hominibus ac malis geniis, præstitit, quæ vix posteritas credet; ætas omnis admirabitur.

Moritur S. Theresa.

MVNDI 5636. — CHRISTI, 1583.

Franciscus Andegauensis veritus feroces Belgarum animos, eorum quibusdam fortiter imperare, quàm omnibus precariò, maluit. Occupauit ergo Dunkerkam, Dixmundam, Teneramundam, atque aliquot minora oppida in quibus Franci præualebant; repulsus est Brugis, Antuerpiâ etiam cum magnâ clade, atque damno, mille suorum & quingentis trucidatis, multis captis, cum vniuersâ supellectile. Henricus tamen frater has turbas composuit; Franciscus tamen reliquit Belgium, vt desiderium sui subditis relinqueret. Sed interim Parmensis rem Hispanicam promouit; quo tempore impostor quidam Batauus Cornelius de Hooch se filium Caroli V. finxit, fabulâ non inconcinnè adornatâ; sed is demum quis esset detectus, caput & spes suas perdidit.

Francisci Andegauensis imprudens consilium.

Impostor Batauus.

Hoc

Hoc demum anno Azores insulæ jugum Hispanicum recepere in Tertiam seu Terceram, misso Sanctacrucio, quam Æmarus Melitensis Eques cum mille ducentis Præsidiarjis ingressus erat. Æmarus ad deditionem cum suis compulsus, remissus est in Franciam. Sylua per auia fugiens, tandem proditus à seruâ Maurâ pœnas luit, plaudentibus insulanis in eius morte, quem calamitatum suarum causam agnoscebant.

Tertiam recuperât Hispani.

In Germania Truchesius depositus est, atque ei suffectus Ernestus Bauariæ dux, bellum maximum conflatum, in quo Tuitiense Monasterium S. Heroberti, olim Diuitense munimentum, captum & incensum est. Demum Truchesium reliquit Casimirus protector, vt tutelam susciperet nepotis Friderici, mortuo fratre suo Ludouico Electore Palatino; sicque miseri Archiepiscopi res defluxere; statim enim bona perdidit, & cum thesauris & Agnete suâ in Hollandiam fugere compulsus est, à Catholicis simul, & hæreticis irrisus.

Truchesius fugere cõpellitur in Hollãdiã.

Interea Parisiis pietati vacabat Henricus III. cum suis pœnitentibus, & obibat supplicationes suas, adnitente Edmundo Augerio concionatorum ætatis suæ, sine controuersiâ, maximo. Quas cùm traducerent, etiam ex sacris pulpitis, concionatores quidam, ac de Rege liberiùs loquerentur, contempsit eos Henricus non satis prudenter, immo & addidit nobilium sese flagellantium turmas, & peregrinationem cum Reginâ suscepit pedes; quæ, licèt de se bona, hoc potissimùm tempore Regem hæreticis circumseptum, & improbis, vti ferè contigit, aulicis vallatum, dedecebant.

Henrici III. supplicationes.

In Scotiâ Iacobus Rex captiuus euolauit ex rebellium manibus, eosque sic repressit, vt Scotiam relinquere cogeret. Cepit etiam Gurium Principem, quem frements licèt Elizabethâ,

Iacobus Rex in Scotia p[r]æualet.

capi-

capite mulctari iussit. Ministros quoque exauctorauit, Episcopis dignitatem reddidit, omnes à tam forti, ac sapiente supra ætatem Rege fausta omnia sperauerunt. Aliunde in Angliâ Parlamentarij, & Caluiniani, inter se atrocibus conuicijs pugnauere, quæ tamen nimis esse vera fautores eorum doluere. Hîc quoque coronati sunt Martyrio Catholici quidam quibus accensendum non putamus Guill. Parrium, qui confessus est, se in Reginam conspirasse, ne quidem dignus qui vocetur Christianus; hic enim Principem, quantumuis improbum, quasi Dei spirantem imaginem colere, multò magis tolerare debet.

Guill. Parius perduellis

Celebris est hic annus primitijs Christianorum apud Sinas quibus initium dedit Matthæus Riccius Iesuita, æde tum Sianchini impetratâ; qui & de Sinicâ expeditione librum Italicum informauit, quem Latinum fecit, & absoluit Nicolaus Trigaltius, eius successor, & alter huius Ecclesiæ parens, postea à Principibus Europæis mno cum honore, ac veneratione susceptus.

Primitiæ Christianorum apud Sinas.

MVNDI 5637. CHRISTI 1584.

Mortuus est hoc anno ad Castrum Theodorici Franciscus Dux Andegauensis, receptis Ordinum legatis, qui spe auxilij Francici huic iterum submittebant sese. Obijt autem, vti creditum est ex veneno sanguine ex partibus eius corporis omnibus erumpente; quod tamen nonnulli in vehementiorem equitationem refudere. Sepultus est, vti Dux Brabantiæ, vir magnanimus, sed inquietus, & in quo sæpe prudentia desiderata est. Eius frater Henricus plurimùm turbatus est, inter ἑνωτικὸν (Ligam dicebant Franci) & Hugonotos medius. Nauarræum igitur ad se, & ad Catholicam fidem per Espernonium reuocare conatus est; quem

Moritur Francisc. Andegauensis.

Henricus III. Nauarræum ad se aduocat.

fil.

si ille recta monentem audijsset, & se laboribus magnis, & regnum magno periculo eripuisset. Nam hoc tempore repræsentari cœpere Parisiis depictæ Anglorum Sacerdotum cædes, & horrendæ carnificinæ, quibus imperita plebs in Nauarrum, & Regem efferabatur. Hæc fouere Guisius credebatur; nec aberat à temeritate suspicio, cùm hic id temporis Ionuillæ conuentum habuisset, in quo actum est de Fide in Galliâ conseruandâ, cui interfuere legati Regis Hispaniæ, & Caroli Borbonij Cardinalis; cuius hic summa fuit, vt si Henricus III. ἄτεκνος moreretur, exclusis hæreticis, succederet ei Carolus; sola Religio catholica retineretur; promulgaretur Tridentinum Concilium, & alia quædam minoris momenti, quæ Regem & omnes quietis amantes ac patriæ, vehementer perculere.

Consilia in Nauarrum.

In Belgio Yprâ à Parmensi captâ, Brugæ se eidem dedidere: inter hæc cæsus Delphi in Hollandiâ Arausicanus à Baltazare quodam Geraldo (qui se jampridem in eius familiaritatem insinuarat) tribus glandibus veneno illitis; qui cùm jam pæne effugisset, captus est. Toto triduo excarnificatus nullum tristitiæ signum edidit, negauitque semper se à quoquam impulsum esse, sed tantùm vt Tyrannum Belgicum tolleret. Elatus est Arausicanus funere regio, regimen Ordinum delatum eius filio adolescenti annorum duodeuiginti, sed magnæ spei. Hac morte perculsum Gandauum se Parmensi dedidit, ac tota Flandria, præter Ostendam, & Slusas, vt munitiones aliquot; quibus inuitatus Parmensis ad obsidendam Antuerpiam se accinxit, vt publicâ trepidatione sapienter vteretur. Conatus est tamen Ordines ad Officium reuocare blanditijs; sed eas hi contempsere, & se Franciæ Regi dedere, quàm possent honestis condirionibus, decreuere, missâ ad eum perhonorificâ legatione; certi quamuis alium acci-

Cæditur Arausicanus.

Perturbatione publica bene vtitur Parmensis.

accipere Dominum quàm Hispanum; tantùm est periculi viros fortes efferare.

Io. Basilides moritur, ei succedit Theodorus.

Mortuus est hoc anno 5. Kal. April. Moschorum Dux Ioannes Basilides, veste monachi indutus Russico more, cujus cadauer vermibus arrosum euanuisse Poloni scribunt, eius inimici. Successit ei filius Phædron siue Theodorus, imbecilli vir ingenio, cui ideo quatuor viri à patre assignati, admonito vt in pace cum Polonis viueret, & suo contentus esset Imperio, qui regendo vix par esse videbatur.

S. Card. Borromeus moritur.

Objjt & hoc anno sanctissimè Cardinalis Borromæus, exacto ætatis anno 46. cum vno mense, morbo inter recolendos patientis Christi dolores concepto; anno 1610. inter Sanctos adscriptus, quem jam viuentem populi, ac Principes vti Sanctum coluerant, omnibus gubernatoribus & præfectis, etiam publicâ authoritate armatis, sua virtute superiorem. Cui similes erunt præsules omnes, si pietate, atque sanctimoniâ, non pompâ & ambitione, contra potestates sæculares armauerint.

Chronicō Genebrardi.

Ad hunc vsque annum perduxit Chronologiam suam Gilbertus Genebrardus Ricomagensis Benedictinus Monachus, Hebraicæ linguæ Parisiis Regius Professor, postea Aquensis Archiepiscopus, eruditione ac pietate vir maximus, atque his temporibus Ecclesiæ necessarius.

MVNDI 5638. — CHRISTI 1585.

Bellum Persicum continuatur.

Chodabendes Persarum Rex hoc anno à Philippo belli societatem petjit, jam Lusitaniæ Rege, cùm ipse fortiter Turcis obsisteret. Perdidit tamen Taurisium immunitum, vbi Osmanes arcem ædificauit relictis in eâ 12. præsidiariorum millibus, ac compulsus à suis prædâ grauibus, redjit in Europam. Verùm eum insecutus est Emir-Buza Chodabendis primogenitus,

bitus, eique octuaginta millia interemit; atque ex jis quadraginta veteranorum millia, inter quæ certamina Osmanes perjit ex dysenteriâ. Taurisium quoque receptum, præter arcem, Turcæ de more initio Persici belli, quàm in fine feliciores extitere.

Interea in Syriâ Ibraimus Bassa Ægypti Præfectus Maronitas & Drusos populos Christianos vexabat. Erant hi Drusi seu Trusci Christianorum, tempore Godefredi Bullionij, reliquiæ, solo nomine Christiani, varjis inquinati erroribus; & cum Maronitis conjuncti, à Selimo Amurathis patre vinci non potuerant; nunc ab jis disjuncti, facilem victoriam reliquerunt Ibraimo. *Ibraimus Drusos & Maronitas vincit.*

Ordinum Belgicorum Legati ab Henrico petunt auxilium, eique se submittunt: negat Rex implicitus turbis domesticis se jis opitulari posse, perfecturum se tamen asserit, vt jis Elizabetha non deesset; quod certè fuit eos ex Franciâ in Angliam rejicere. *Ordines opem Henrici implorant.*

Varij hoc anno libelli sparguntur, Cardinalis Borbonij, Henrici III. Henrici Nauarræi, quò hic negat se hæreticum esse atque pertinacem, doceri se tantùm velle, vt sponte faceret, quod antea præstiterat inuitus. Henricus III. cùm videret Catholicos potentiores, se jis adjungit, inuitatque Nauarræum, ad veram, Romanamque religionem, cuius præmium esset regnum Franciæ, pertinaciæ pœna rerum omnium perturbatio. Ita respondet Henricus Nauarræus, vt se Ministrorum spiritu afflatum ostenderet. Itaque fœderati agunt apud Pontificem vt anathemate feriretur. At Gregorius festinandum lentè putauit, vt sapiens pater, & ad Ecclesiæ potiùs incommoda, quàm præposterum quorumdam ardorem attendendum judicauit. *Inuitatur Nauarræus ad fidè Catholicam.*

Celebris est hic annus Iaponum Legatorum in Vrbem aduentu, quo mirificè Pontifex optimus *Legatio Iaponica Romam.*

timus

timus recreatus eſt: erant hi regum nepotes, vel ex præcipuâ nobilitate adoleſcentes quatuor, eximiæ ſpei atque pietatis; qui tanto amore ſunt excepti à Gregorio, vt ex gaudio mortuus eſſe ſenex pijſſimus à quibuſdam meritò ſit judicatus.

Moritur Gregorius XIII. Obijt enim hoc anno ex epiphorâ Gregorius XIII. 6. Idus Aprilis, ætatis anno 83. cum 3. menſibus, ſedis ferè decimo tertio; vera Romani Pontificis Idèa, qui in pauperes vicies centena aureorum millia (vt ex publicis tabulis conſtat) ſcribitur impendiſſe, rectè vſus Chriſtj ſangu ne, & liberalitate Chriſtianorum: ſub cuius Pontificatu in S. R. E. ditione juſtitia, pax, rerum omnium copia floruiſſe perhibentur, atque informaſſe Principibus Chriſtianis imaginem, ex quâ ſanctè ſubditos ſibi populos regerent. Laudatus eſt eximiè à M. Ant. Mureto Lemouice excellentiſſimo Oratore, & non ſatis, materiâ orationem omnem ſuperante. Datus eſt ei ſucceſſor 8. kalend. Maias Felix Perettus Picens, humili loco natus, & ipſe aliquando ſubulcus, ac poſteà relictis porcis factus Franciſcanus, deinde ſui Ordinis Generalis, tum Cardinalis; ac demum eodem quo natus erat die, kal. Maij, coronatus Pontifex dictus Sixtus V. Hic, qui ante Pontificatum *obſtipo capite*, & *defigens lumine terram*, incedebat, ſtatim erexit caput, jocatus antea ſe quæſiuiſſe claues, tunc ſeram quærere, vt Cœli portam reſeraret. Statim graſſatoribus, atque ſicarjis purgauit Pontificiam ditionem, & effecit, vt propoſitâ impunitate percuſſores mutuis ſeſe cædibus conficerent. Adjunxit & induſtriæ ſeueritatem: nam Ioannem Pepulum è prima Vrbis nobilitate, exules in ditionibus ſuis extra terras Eccleſiæ retinentem, & ſe priuilegio munientem, noctu interceptum ſtrangulari juſſit; cuius exemplo reliqui admoniti modeſtiores ſe, atque

Succedit ei Sixtus V.

Initia eius Pontificatus.

que

que obsequentiores præbuerunt; vniusque hominis vitâ multorum fortunis, & incolumitati prospectum est.

Heretici insurgunt in Catholicos.

Sixtus V. Henricum Nauarræum anathemate percellit 5. Id. Sept. Hæretici non tantùm libellos in Pontificem, sed & arma in Catholicos expediunt, & vrbes aliquas intercipiunt. Condæus Iacopolin seu Broagium obsidens, vocatus Andegauum, Æsopico similis cani neutro potitus; dissipatis copiis in insulam Grenesceam fugere compulsus est; vnde nummis adiutus Anglicanis Rupellam redjit, vt foueret partes suas, jam in pluribus locis præualentes.

Antuerpia Parmensi deditur.

In Belgio Parmensis Antuerpiam toto anno obsessam ad deditionem compulit; quare Geusij ad extrema redacti Belgij dominium obtulerunt Elizabethæ, si eis opitularetur: hoc promisit; illud recusauit; quòd illorum non esset dare dominium, neque suum recipere. Itaque receptâ Vlissingâ cum arce Ramecanâ, misit eis Regina Comitem Lincestriæ cum magno apparatu, vt quid vellet, ac posset, Ordinibus ostenderet.

Elizabetha iuuat Ordines Belgicos.

Contigit hoc anno Franci Draci in Americam excursio, cum 21. nauium classe. Hac diripuit Insulam S. Iacobi è regione promontorij Asinarij *le Cap-Verd*, in Hispaniolâ vrbem S. Dominici, in continente Carthagenam, editis vbique sacrilegæ crudelitatis exemplis. Legit & Floridæ littora; lustrauit Virginiam, vnde colonos cum Valtero, rerum omnium egenos reduxit. Nec enim multò antè detexerat eam Ricardus Greinuilla Eques Anglus, & in gratiam Reginæ suæ innuptæ Virginiam dixerat, quæ ab Anglis deinceps veriùs ad pompam, quàm ad vtilitatem conseruata est.

Dracij in Americā excursio.

Exagitata est hoc anno Maria Scota, exagitati Sacerdotes & maximè Iesuitæ, quasi omnium coniurationum in Elizabetham autores exi-

Elizabetha exagitat Catholicos.

existerent. Philippus quoque Hauuardus Comes Arundeliæ primogenitus Ducis Norfolciæ, dum Angliam parat relinquere, Reginâ per litteras salutatâ, interceptus, in carcerem coniectus est, ter iudicatus, bis addictus neci, spoliatus est bonis omnibus, pro Fide Confessor, antiquis Martyribus meruit annumerari.

Iacobus à coniuratis capitur. Rex quoque Iacobus iterum à coniuratis, adnitente Elizabethâ, Sterlini obsessus & captus est. Fugit huic fidissimus Araniæ Comes, & tandiu errauit, donec interfectus est; miser Iacobus Rex esse desiit, larua Regis effectus, & vmbra.

Sebastianus fictitius. Lapicida ex insulâ Tertiâ fingens se Anachoretam, dixit se Sebastianum Lusitanum esse, sibique circiter septingentos fautores adsciuit. Tandem captus ab Austriaco Cardinali Prorege, & in quæstione fassus quod erat, pependit è furcâ, cum suis aliquot sectatoribus, ne solus, & incomitatus Rex mimicus moreretur.

Moriuntur Cardinalis Armaniacus & Sirletus. Muretus, Sigonius, Molanus, Ronsardus. Celebris & hic annus multorum illustrium morte: objit enim Georgius Cardinalis Armaniacus Auenione, quam vrbem pietate potiùs suâ, quàm armis tutatus erat; Romæ Cardinalis Sirletus, vir doctissimus, & præfectus Bibliothecæ Vaticanæ; ibidem M. Antonius Muretus, vir eloquentissimus, laudatus à discipulo Franc. Bencio, gloriâ sui præceptoris: Mutinæ Carolus Sigonius Romanæ illustrator historiæ: Louanij Io. Molanus Theologus in historiâ Ecclesiasticâ versatissimus: denique Petrus Ronsardus nobilis Vindocinus Poëtarum Francicorum princeps & doctissimus, & ingeniosissimus, ad Turonas, in Cœnobio S. Cosmæ objit, laudatus à Iacobo Dauitio Perronio magnæ spei adolescente, qui postea de se conceptam spem longè superauit.

MVNDI CRISTI
5639. 1586.

Extincto in cubiculo per domesticum Eunuchum *Emir-Emsa*, res Persica concidit, quo viuente, nec Ferhatus, nec Osmanes Turcarum duces profecerant. Certè ex eius morte tantùm doloris hausit pater Chodabenda, vt ipse paulò pòst interierit, relicto filio Abu Mirizâ, sub quo continuatum bellum, nec illatum fortiter, nec vt antea generosè propulsatum. *Emir-Emsa cæditur.*

Obeliscus ille Pyropæcilus ex vno lapide 107. pedum longitudinis, olim delatus ex Thebaide, consecratus primùm Soli deinde Augusto, & Tiberio Imp. à Totilâ deiectus, & latens in loco sordido Vaticani, jussu Sixti V. per Dominicum Fontænam Nouocomensem, in aream S. Petri translatus est, & ei crux aurata imposita; de cuius translatione ipse Architectus librum edidit, ex quo & difficultatem operis, & ingenium eius deprehendes. *Obeliscus Sixti.*

Sixtus V. Congregationem B. Mariæ Fuliensis confirmauit 3. Non. Maij, quam paulò anteà instituerat Io. Barrerius Abbas Monasterij Fuliensis, in Diœcesi Riuensi: quæ primùm eò loci fixa, inde in varias regni partes effusa viros edidit & pietate, & litteris illustres. *Fuliensium Ordo.*

In Galliâ veriùs parabatur, quam gerebatur bellum, dum Nauarræus, ad omnes Ordines scriberet, Protestantes & Heluetij Henricum Regem ad pacem hortarentur. In Belgio, vtrimque res meliùs agebatur, & à Parmensi, & Lincestrio occupabantur vrbes, sed ab hoc majori fastu; vnde factus odiosus populis liberis, exire compulsus est, cum magno decore suo, majori Elizabethæ furore. *In Gallia & Belgio res turbata.*

Comparata est hoc anno in Mariam Scotiæ Reginam accusatio, sed coram judicibus qui sententiam mortis priùs informarant animo, quàm eius defensionem audirent; & verò ita hæc respondit, vt innocentia non aliter loqueretur. *Maria Regina indicatur.*

tur. Elizabetha hâc auditâ simulauit horrorem & se cogi voluit; Maria sententiam mortis accepit, vt sub Diocletiano martyres. Tria tantùm postulauit, vt Catholico ritu sepeliretur, moreretur coram domesticis, ipsi postea cum suis reculis dimitterentur. Vitam ei conati sunt impetrare Henricus Francus, & Iacobus filius; sed illi parum Elizabetha fidebat, in hunc Scotiæ ministros sic armarat, vt vitæ suæ quàm maternæ sollicitior esset.

Stephanus Battorius moritur.

Mortuus est hoc anno Idib. Decembr. Stephanus Battorius Poloniæ Rex Grodnæ in Lithuaniâ ex epilepticis paroxysmis, ex iracundiâ, ob repudiatum Gregorianum Kalendarium & Iesuitas Rigæ malè acceptos. His accessit malitia medici Ariani Nicolai Bucellæ, vt discant Catholici Principes illiusmodi perfidiosis hominibus vitam suam non facilè committere. Princeps omnium judicio maximus, dignissimus habitus qui bello Turcico præficeretur vnus, & Godefridum Bullionium repræsentaret.

Persecutio Iaponica.

Exorta est hoc anno in Iaponiâ crudelis Christianorum persecutio, in regno Bungensi, quam propagauit Quabacondomus, aliique deinceps Iaponiæ Imperatores, Diocletianis & Maximianis sæuiores, suppliciis excogitatis quæ duo hæc crudelitatis portenta olim latuerant.

Mortui Martinus Nauarrus Augustinus, & Petrus Victorius

Mortui sunt hoc anno, Martinus ab Aspilcuetâ (dictus Nauarrus, quòd ex hoc regno ortus esset) anno 96. Romæ: Tarraconæ verò Antonius Augustinus Archiep. huius vrbis, septuagenario major, vir vndicunque doctus; denique Florentiæ in patriâ suâ Petrus Victorius, vir eruditionis exquisitæ, quorum singuli, singulas ætates illustrare potuerunt.

MVNDI	CHRISTI
5640.	1587.

Maria Regina Scotiæ caput amputatur, &

Subscripsit hoc anno, quasi renitens, & inuita

vita morti Mariæ, Elizabetha: itaque illa 12. kal. Mart. ad supplicium se comptiùs, quàm ad nuptias parauit; crucemque ac Rosarium manu tenens, ad Martirij locum perrexit. Hîc se Catholicam mori professa, datisque ad filium Iacobum sanctissimis monitis, caput supposuit trunco, quod ei altero ictu rescissum est; statim omnia supplicij instrumenta, aut aquis eluta, vel flammis absumpta, ne quid à Catholicis seruaretur. Sic periit Maria Stuartia propter Catholicam fidem, nullius alterius criminis rea, licèt etiam eius vmbram, acerrimi Legulij Anglicani perquisiissent, multas in hac vitâ experta calamitates, & instabile regnum, vt æternum ac stabile consequeretur. Elizabetha fecit omnia quæcunque potuit excogitare callida & vafra mulier, vt dolorem suum de hac morte testaretur; nam & lugubria sumpsit, & qui iudicium vrserat compegit in carcerem, & pecuniâ mulctauit, adeò mimicè, vt ipsa rideret sese, vixque risum suo contineret sinu. Eadem quoque excusauit se apud Mariæ filium Iacobum, & coactus est miser adolescens accipere excusationem, ne fato suo matris fatum cumularet. *Dolere fingit Elizabetha.*

In Belgio Angli Duces Dauenteriam, & Arcem Zutphaniæ tradiderunt, Scotus etiam quidam Gueldriam. Quare Ordines Imperium Mauritio mandarunt, & Slusis à Parmensi obsessis opitularetur. Accurrit quoque in vrbis auxilium Lincestrius, sed vt eius captæ spectator adesset, cum magno Anglorum dedecore; itaque reuocatus est in Angliam, huicque alter suffectus est. Sed Mauritius seruauit Imperium, in eius manu, quàm cuiusuis fortunatius. *Angli malè rem gerunt in Belgio.*

In Franciâ commissum est prælium Curtracense ad insulam amnem, in finibus Petrocoriorum; in quo, licèt copiis inferior Nauarræus, superior extitit. Cecidit cum fatre Annas Ioyosa, non in prælio, sed cùm captus seruandus esset; sicque pœnas luit approperati certaminis, *Prælium Curtracense.*

Germani malè in Francia mulctantur.

minis, & ne in victoriæ partem veniret Mareschallus Matignonius. Fructus autem huius victoriæ nullus fuit quia maior sperabatur. Expectabantur enim octo millia Equitum Germanorum (*Reitras* illi vocant) & sex peditum (quos *Landsquenetos* dicunt) cum 20. millibus Heluetiorum. Verùm eorum 4. millia Valleta Espernonij frater in Delphinatum missa cecidit: reliquus exercitus à Guisiis carptim trucidatus, aut à Rege Ligerim transire prohibitus, ad vltimam redactus inopiam defluxit, atque ab Henrico pecunias, & commeatum accipere compulsus, rusticorum, quos spoliarat præda fuit; Germanis nondum edoctis in Galliâ sibi tumulos apertos esse, & eorum corporibus sæpe Franciam tumuisse.

Sigismundus III. Poloniæ Rex creatur.

In Poloniâ actum est de Rege, multisque prensantibus antepositus est Sigismundus III. Suecus, iuuenis viginti annorum; quamquam eam dignitatem prudenter desugeret, & huic oneri se non esse parem profiteretur. Erat autem Catholicus, & enutritus in Fide; eius parens Ioannes priuatim in manibus Ant. Posseuini Iesuitæ Lutheri sectam eiurarat. Texerat insuper & fouerat Moniales S. Birgittæ, quas nec precibus, nec minis, nec verberibus ad nuptias Lutherani perduxerant, certas in virginitate mori. Huiusmodi parentis filius, polonorum Rex electus, factus est gloria, & propugnaculum Christianitatis.

MVNDI 5641. CHRISTI 1588.

Annus mirabilis mundi.

Hoc anno, quem Ioannes Regiomontanus & Stoflerus dixere *Mirabilem*, alij *Climatericum Mundi*, Nancei inter Lotharingiæ Ducem, Guisios, aliosque fœderatos inita est conspiratio, in Ecclesiæ commodum, sed Henrici III perniciem, eiusque legitimi successoris. Hoc fœdus se probare simulauit Rex

Hen-

Henricus, sed metu maioris mali, cùm videret Concionatores Parisijs addictos hisce fœderatis, & ad plebem incitandam comparatos. Aberat tamen Lutetiâ Guisius, & à Catholicis ardentioribus petebatur; sed eò venire prohibebatur à Rege, qui in eum iracundiam suam non satis occultabat. Tandem igitur, amicos suos prætulit Regi, ac Parisios venire statuit; & vt se nihil timere ostenderet, venit cum comitibus octo duntaxat. Statim Catharinam adijt quam verbis ita demulsit, vt hunc illa ad Regem deduceret; quem cum Rex iratus suscepisset, eum sic affatus est vt saltèm in speciem, iram omnem suam posuisse videretur.

Concionatores Parisijs in Regem concitati.

Aduentu tamen Guisij animata multitudo 4. Idus Maij, quæ nullo negotio reprimi poterat, Heluetijs, & Prætorianis Francis per vrbem vniuersam scitè dispersis, cum fidis Regi ciuium cohortibus, in vltimam est perducta dementiam. Itaque extendi catenæ, dolijs, & curribus impediri viæ (vnde dictus iste dies Septorum, *le jour des Baricades*) ad fenestras lapides, & saxa comportari, jam non agnosci Henricus, sed Guisius acclamari. Cùm autem Rex jam timidior audiuisset Scholasticis arma distributa, veritus ne obsideretur ac detineretur, pedes ipse, cum paucis peditibus aulicis, dum fingit deambulationem, excedit Vrbe huic interminatus perniciem, quâ mox ipse sibi grauiorem accersijt.

Septorum dies des Baricades.

Relinquit vrbem Henricus III. Guisius Parisijs omnia potest.

Scribit igitur ad omnes prouincias Henricus, ijsque Principis inculcat obsequium; scribit & Guisius Fidem Catholicam personans; quæ autem hæserat Parisijs Catharina Mater Regis, effecit vt Senatus ad Regem Legatos mitteret, quos hic ita recepit, vt omnia læta sperarentur; cùmque flagraret odio apud populum Espernonius, eiusque ab Aulâ recessus peteretur: præuenit ille Decretum Regis,

Guisius Macchabæo comparatus

& regni tranquillitatem honori suo sapienter antetulit.

Interea multa sunt habita colloquia, multæ consultationes: Sixtus etiam ad Guisium litteras dedit, quibus eum Machabæis æquabat. Henricus Rex aliunde demulcebat Cardinalem Borbonium, quem vti laruam fœderati ostentabant Nauarræo. Hunc autem supra modum afflixit Henrici Condæi Principis minùs expectata nex, inter summos cruciatus demortui, & vt credebatur ex veneno. Quare qui curam domus eius gerebat, quatuor equis discerptus est viuus, & vxor eius Catharina Trimolia, data est in custodiam, donec grauida fœtum emisisset. Peperit illa demum Kal. Sept. filium cognominem patri, magnum postea fidei Catholicæ propugnatorem, & capitalem hostem hæreticorum. Hæc item postea anno 1596. absoluta est, & omnia rescissa decreta, quæ tumultariò edita esse jactabantur.

Henricus Condæus moritur.

Nascitur ei filius Henricus.

Cùm nullam lucem rebus suis affulgere videret Henricus III. indicit Blesensia Comitia, ex omnium judicio publicam compositurus pacem; quæ Rex aperuit tantâ eloquentiâ, vt huic pacem & prudentiam omnes apprecarentur. In his autem comitijs deprehendit Rex Guisios omnia posse, Nauarræum incredibili flagrare odio, quod in se quoque redundaret. Itaque consilium capit plenum desperationis: Henricum Guisium ad se euocatum, per suos satellites confodi jubet, eius fratrem Cardinalem includi, quem mox quoque sustulit. Multos quoque eorum amicos inclusit, sed plures elabi passus est, & inter cæteros Meduanum, in quo mox Guisium reuixisse deprehendit; sicque agnouit Princeps infortunatus, se inchoasse fabulam, sed non absoluisse, vltimaque remedia, semper cum ingenti periculo esse conjuncta.

Blesensia Comitia.

In iis Guisii caduntur.

In iisdem Comitijs nunciatum est Ducem Sabaudiæ occupasse Principatum Salutiarum, eius-

Salutiarum Principatus

eiusque vrbem Carmaniolam cum quadringentis tormentis bellicis & ampliùs, quæ hîc ad Italica bella reseruabantur, statim ergo huic bellum indici placuit; sed cùm hic prætexuisset se hanc ditionem vsurpasse, ne veniret in hæreticorum manus, suscepta est excusatio, quia id erat faciliùs credere, quàm ei Principatum extorquere. *occupatur à Sabaudo.*

Periclitata est hoc anno Anglia à Philippi II. Classe, quæ ambitiosè nimis, *inuincibilis*, dicebatur. Hæc centum & quadraginta nauium erat, quarum aliquæ ita grandes, vt arces fluctuantes viderentur: his erant imposita armatorum viginti millia, cum octo nautarum millibus, & magnâ Volonum multitudine ex primariâ Hispaniæ nobilitate, quibus omnibus præerant experientissimi duces; ijs omnibus Parmensis ex Belgio Classem suam adjuncturus erat. Huic apparatui tanto, tamque metuendo, nihil præter fortunam defuit. Cùm enim Parmensis tempore non adfuisset, nec in rem præsentem satis benè capta essent consilia, aliunde supra quàm putabatur Angli repugnassent, non tantùm fortiter, sed & callidè, immissis in Classem Hispanam secundo vento ardentibus nauibus; illa disjecta atque dissipata, & circum Britannicas Insulas circumflectere coacta, dedecoris & ignominiæ plena in Hispaniam rediјt, amissis 32. nauibus, & 10. armatorum millibus, cum magnâ parte nobilitatis, adeò vt de hac Classe, id in ære percussum sit tam verè, quam ingeniosè, *venit, vidit, fugit*. *Classis inuincibilis Philippi II. in Angliam.* *De infecta redit.*

Cladis huius nuncium recepit Philippus, quo recipere debent modo Christiani Principes, petitis à Deo auxilijs, nec impetratis. Mulctauit tamen duces aliquot qui defuerant officio, ne pietas obesset æquitati. Aliunde Elizabetha gratias Deo per totam Angliam agendas curauit; quæ in tanto regni sui periculo, nunquam des- *Nuncium huius cladis accipit Philippus Christianè.*

 pon.

pondit animos; & in parandâ Classe sæpè visa est cum baculo militari, nec tantùm animo virili, sed & habitu. Duces quoque suos excepit magnificè, atque inter cæteros Drakum, quem victoriæ huius præcipuam causam, & manu, & consilio fuisse inter omnes esse constabat.

DraKus huius author.

Sæuijt exinde crudeliter in Catholicos Elizabetha, quos expeditionis huius fautores arbitrabatur, & credebat expectasse exscensionem Hispanorum in Angliam, vt ijs jungerentur. Pace tamen corporum hic compositâ, bellum atrox animorum exortum est, nato inter heterodoxos dissidio; quod grauius esse solet inter eos, qui odio se, furorique permittunt.

Catholici vexati, Hæretici discordes in Anglia.

Mortuus est hoc anno Fridericus II. Daniæ Rex Lutheranus, anno ætatis 54. Regni 30. cui successit primogenitus Christianus IV. annorum vndecim puer, assignatis huic quatuor consiliarijs, qui eius regno, ac moribus prouiderent.

Friderico II. Dano succedit Christianus IV.

Obijt & hoc anno pænè octuagenarius Io. Auratus Lemouix, cuius discipulus fuit Petrus Ronsardus, aliaque huius ætatis lumina, qui præceptorem de se clarum illustrare potuerunt.

Ioannis Aurati obitus.

MVNDI 5642. CHRISTI 1589.

Hoc anno initæ sunt inter Ottomanos & Persas induciæ decennales, factâ etiam his potestate retinendi 4. arces excitatas in Perside, donec plena pax inter vtramque gentem coalesceret; quæ tamen non tam citò expectabatur, ob sectæ diuersitatem, quâ nulla est odij causâ capitalior.

Induciæ Turcarum, & Persarum.

Tum quoque concitati sunt inter Turcos à nouæ sectæ hominibus motus, ferro etiam & armis

Tumultus inter Turcos.

miscompescendi. Sed longè grauior à Ianizaris Constantinopoli, reuersis ex Perside, quibus etiam alij juncti sunt, ijsque persolui stipendia voluerunt, tincta sanguine Ibrahimi, quem Amurathes ferebat in oculis. Tunc ergo Assanus Bassa partem horum seditiosorum imposuit Classi, quam mutato cursu in Tripolitanos rebelles deduxit, à Religiosis quibusdam Turcis concitatos; in quibus retundendis impar fuisset Assanus, nisi armis & militi fallacias, & dolos adjunxisset, nunquam apud Turcas inhonoros.

Mortua est hoc anno Catharina Medicæa ætatis anno 61. ex mœrore de nece Guisiorum, in quos erat propensior, & tumultuum, quibus sedandis filium non putabat parem, à quo viciſſim ipsa despiciebatur. Sepulta est in Mausoleo nouo Valesiorum, quod ipsa inchoarat magnificè, atque etiamnum hodie, extinctâ familiâ Valesiorum imperfectum visitur; quia inter Principes magna est viuentium cura, nulla, aut parua mortuorum. *Moritur Catharina Medicæa.*

Comitia Blesensia, stabilito fœdere de fide Catholicâ tuendâ, dissoluta sunt, cùm priùs à singulis deputatis Rex exegisset fidem, quam pauci seruarunt. Tum enim Parisijs concionatores non dicere, sed debacchari cœperunt. Nec ijs sapientiores extitere Sorbonæ magistri: decreuerunt enim seruandam non esse datam Henrico fidem, eius sacramento populos exsolutos, fas esse armari plebem, & pecunias cogi in eum, eiusque fautores, quæ, aliaque facultas ipsa saltèm probauit ex metu, misitque ad Pontificem, qui sapientior illa rejecit. Præterea preces pro Rege fundi solitæ in sacris mysterijs obliteratæ sunt, aliæque pro Principibus Catholicis suppositæ; quibus omnibus viri isti boni, se sapientibus Christianis deridendos objecere. *Concionatorum & Sorbonicorum insania.*

Petulantia seditiosorum Parisijs.

Cùm igitur omnia spectarent ad vim, & ad cædem, dati sunt in custodiam Achilles Harlæus Senatus Princeps, & ferme 50. Senatores, à nescioquo Ioanne Bussio vitiligatore in Bastiliam: tunc enim aliquis erat qui auderet, & dabant authoritatem scelus, & petulantia. Tumque ab omnibus expressum iuramentum de fide Catholicâ, & Henotico; Aumalius vrbis Gubernator locum Meduano vti apud populum chariori cessit, & omnium judicio prudentiori; hisque temporibus, ac turbis magis necessario.

Meduanus Henotico præficitur.

Enimuerò tum Meduanus Regni Vicarius (Locumtenentem vocant) constitutus est: fracta sigilla Regia, alia substituta cum throno vacuo, & insignibus regni. Metropolis amentiam secutæ sunt pleræque vrbes, non quò eundum esset, sed quò iretur, pecudum ruentes more. Quod cùm videret Henricus, & jam Lutetiam desperaret, huius vrbis Senatum Turonas transfert; euocat ad se Nauarræum, & euocatis auxilijs Germaniæ & Heluetijs exercitum 35. millium peditum, quinque equitum conficit, atque ad Fanum S. Clodoaldi *S. Cloud*, castra locat, obsessurus seditiosam vrbem. Confluxit quoque ad illum penè vniuersa Franciæ nobilitas, sed heu! vt eius exequias cohonestaret.

Lutetia ab Henrico deficiens obsidetur.

Enimuerò kal. Aug. Iacobus Clemens Dominicanus 24. annorum, illiteratus, & rudis, excitatus fanaticis concionatorum vocibus, & fortè priuatis quorumdam, quasi ab Harlæo litteras afferret, ad Regem admissus, venenatum ei cultrum in auo defixit, ac reliquit. Monstrum statim à Regijs satellitibus trucidatum, cadauer quatuor equis distractum est, & flammis absumptum, proiectis cineribus, ad abolendam immanis parricidij memoriam. Vixit Rex vulneratus duos dies, datâque inimicis veniâ piè mortuus est, Princeps bonus, &

Henricus III. à Iacobo Clemente caditur.

& meliori tempore, ac morte, dignior.

Sicarij factum fanatici quidam probarunt, & Clementem pro martyre coluerunt. Eius quoque Prior Edmundus Burgonius, factum hoc cum Iudithæ facinore comparauit; qui mox in obsidione Parisinâ captus, suspectus aliunde tam scelerati consilij viuus quatuor equis decussatis distractus pœnas atrocissimas Turonibus sui persoluit sceleris, vel imprudentiæ. *Prior eius pœnas luit atroces.*

Tum igitur de Henrici III. successore deliberatum; ac deficiente Valesiorum familiâ, quæ 260. annis regnauerat, ad Borboniam recurritur, & ad Henricum Nauarræ Regem, qui demortuum Regem 22. tantùm contingebat gradu: quare leguleij quidam jus eligendi Regis ad populum deuolutum contendebant. Verum præualuit Aulæ pars sanior cum exercitu, ijsque accedens Henrici III. voluntas. Itaque Rex Franciæ, & Nauarræ declaratus est Henricus Borbonius, huius nominis IV. expresso tamen priùs juramento, se nihil contra Catholicam fidem moliturum. Haud tamen hæc electio placuit omnibus; itaque multi nobiles varia prætexentes recessere; quare coactus est Henricus in Normanniam recedere, vt auxilia reciperet sibi ab Elizabethâ submissa. Verùm paulò post apud Arquas, haud procul à Deppâ, per Meduanum obsessus est, qui jam captam feram scripserat Parisios. Sed ab eo se Henricus, relatâ insigni victoriâ, fortiter expedijt, statimque ad Lutetiam redijt, vt huic vrbi jugum imponeret, quæ cæteris præluxerat ad rebellionem. Et verò eam occupasset, si in Parisinos irruisset, ab eâ vrbis parte, quæ Carthusianos spectat, tanta erat omnium perturbatio. Tempore autem resumpserunt animos fœderati, & Carolum Borbonium dixere Regem X. nomine; cuius imagine, & titulo monetam vidimus, & hæc in plerisque eruditorum scrinijs adhuc inuenitur. *Sufficitur Henrico III Henricus IV. Borbonius.* *Arquense prælium.* *Carolus X. Rex eligitur.*

Interim à Sixto V. Pontifice missus est in Franciam Cardinalis Cajetanus, cum viris aliquot eruditis, inter quos eminebant Panigarolus, & Bellarminus Iesuita postea Cardinalis. Displicuit vehementer Regis fautoribus aduentus Cajetani, quem norant Hispanis, & Philippo conjunctiorem: id tamen tum ferendum fuit, quod hæc tempora, plus modestiæ, quàm majestatis exigerent. Sabaudus quoque tum Delphinatum sperauit, eumque à Senatu Gratianopolitano petijt; sed is illum ad comitia rejecit; neque tamen huic spem abstulit, à quâ tamen abesse procul arbitrabatur.

Cardinalis Caietanus Lutetiam intrat.

Sperauit hoc anno in Regnum Lusitaniæ restitui Antonius nothus, armis Elizabethæ, auxilijs Turcorum, & Maurorum. Et verò parata est in Angliâ classis 166. nauium: sed cùm neque Turcæ, neque Mauri adfuissent, & quieta mansisset Olijsippo, post piraticas excursiones, Anseatici s vrbibus perniciosissimas, tanta classis, amissis 6. hominum millibus, deficiente tormentario puluere, redijt in Angliam. Angli tamen fabulosis narrationibus, & mendacijs occultauere veritatem; & tam vani historici, ac superbi, quàm miseri milites exciterunt, & infortunati.

Antonius nothus Lusitaniæ regnum affectat.

Anglicana expeditio infelix.

In Belgio Getrudberga in Arausiorum ditione oppidum permunitum deditum est Parmensi à militibus veteranis, cum aliquot alijs vrbibus; fortuna hoc anno Hispana magis, quàm Belgica fuit.

Maximilianus hoc anno solutus est ex Polonico carcere, in quo ab vltima clade detinebatur, coactus abdicatione regni redimere libertatem. Verùm hanc vbi consequutus est, omnia eiurauit: quibus tamen discordijs nuptiæ fecere medicinam, vulgaria principibus, bello defatigatis amuleta.

Maximilianus emittitur.

Mortuus est hoc anno diligens Polonicarum rerum scriptor Martinus Cromerus Varmiensis Episcopus, varijs perfunctus legationibus, & factis

Moriuntur Mart. Cromerus, & Dudithius.

factis ac scriptis illustris. Finem quoque viuendi & insaniendi fecit Andreas Dudithius Episcopus Quinque Ecclesiensis, qui in Tridentina Synodo inter Patres cum laude consederat, sed irretitus aulicæ puellæ in Poloniâ amoribus, eam duxit vxorem, & eâ mortuâ aliam, ex quâ liberos suscepit; tandem Vratislauiæ obijt ex Apoplexiâ, nullius religionis, èx quo veram turpiter reliquisset.

MVNDI 1643. CRHISTI 1590.

Lucemburgius Pinei Dux hoc tantùm anno ad Sixtum Pontificem venit, excusaturus factum Procerum Francorum in eligendo Henrico Nauarræo, cum cautionibus pro Catholicâ religione, quoniam id Regni jus & publica tranquillitas exigeret. Ita respondit Pontifex, ve rerum euentum præstolari videretur; vnde post Yuriacensem pugnam visus est paulò placatior, nec à recepto per proceres Rege tantùm abhorrere. *Legatio Pinei Romam.*

Parisijs receptus est Cajetanus magnificè, & Sixti diploma à Senatu Parisiensi amicè, quamquam aliquid contra jus Francicum contineret; sed à Turonensi contumeliosè, ipse Cajetanus, vt regni perturbator proscriptus. Sed hoc Edictum damnatum est Parisijs, & in Senatu, & Sorbonâ, quæ tum maximè incaluit, & cuius sententijs tanquam lesbiâ regulâ aduersus Henricum IV. fœderati abutebantur. Sed quid agas? id potiùs temporis, quam hominum error fuit. *Parisijs receptus Magnificè Cajetanus.*

Qui missus fuerat à Pontifice pacis sequester Cajetanus, se totum fœderatis dedit; quod vehementer Sixtus improbauit. Quo tempore Philippus Hispanus operam obtulit ad Religionem in Franciâ conseruandam, & simul ad partes suas Sixtum V. pertrahere conatus est; sed cum Oliuarius Comes eius Romæ legatus, *Sixtus V. de Henrico IV. fauere cupit.*

precibus adjunxisset minas; ita segessit Sixtus, vt in hoc negotio à Principibus negaret consilium accipere, sed expectaret à Spiritu sancto, sicque voluntatem Philippi collaudauit, vt sibi semper huius causæ reseruaret arbitrium.

Inter hæc ad Parmensem in Belgium Meduanus excurrit, atque ab eo auxilia sub Philippo Egmondano Comite recepit. Hic fretus mouit in Henricum Drocas obsidentem; is fortiter occurrit hosti & pridie Idus Mart. ad Yuriacum prælium conserit; post diuturnum certamen victoriam retulit, cùm supra hominem ipse manu pugnasset. 900. equites cæsi; in his Egmondanus, & Brunsuicensis nothus; Germanus, & Heluetics peditatus se dedidit, Gallicus omnis armis abiectis effugit, capta omnia Tormenta, omnia impedimenta; ægrè Meduntam *Mante* receptus Meduanus, vnde Sandionysium venit, non ausus se Parisinis ostendere, scommatum in Thrasones illiusmodi paulò liberalioribus. Eodem tempore de fœderatis, & Lud. Rupifucaldio Randani Comite, Regij Duce Franc. Chabanio retulere victoriam ad Issoriacum in Aruernis, vbi vicinisque in locis firmatæ partes Henrici Regis, fœderatorum labare cœperunt.

Prælium Yuriacense.

In Aruernis Regij præualent.

Obsidetur iterum ab Henrico Lutetia; Parisienses animati à concionatoribus ad propugnationem, se paratissimos ostenderunt. Habitæ sunt in hac vrbe supplicationes vna religiosorum omnis generis & coloris; qui arma ridiculè superinduerant, ad magnam τῶν ἐφορώντων voluptatem. Sed altera Festo Ascensionis die processit religiosiùs, & Deum precibus placare conata est. Certè nihil omisit Nemorosius vrbis gubernator, quo ciues ad omnia toleranda inuitaret non tantùm fortiter, sed & ingeniosè: & conatibus eius respondit euentus. Quotidie enim erumpebant cum magno Regiorum damno. Parisini, parati vincere vel

Lutetia iterum obsidetur ab Henrico IV.

mori

mori pro religione, quâ nulla eſt ad accendendos animos machina potentior. Accedebant concionatorum adhortationes crebræ, diſcurſationes Religioſorum per domos, largæ eleëmoſynæ, quibus diuites continebant inopes in officio, oſtentato paſſim Dei, & hominum auxilio, mendacijs, & falſis etiamnum rumoribus ſuffulto. Verùm enim-verò tandem fame præualente facienda erat deditio niſi Parmenſis, quaſi Deus ex machinâ auxiliator adfuiſſet. Venit enim ille Meldas 12. kal. Sept. junctiſque copijs, captoque ſpectante ipſo Rege Latiniaco *Lagny*, ad Pariſios venit. Pugnandi copiam huic non ſemel fecit Henricus Rex; verùm ille liberaturus vrbem, non pugnaturus acceſſerat; quod & præſtitit, & ſe tum Henrico meliorem oſtendit Imperatorem. Alij tamen aiunt tum ſtetiſſe per Regem, quominus Lutetia caperetur: Sed ille ſapienter intactam, & diuitem, quam populatam, & egentem habere maluit. His geſtis Henricus exercitum remiſit in Hiberna, Parmenſis capto Corbolio, vbi magnam edidit ſtragem, receſſit in Belgium, quo euocabatur, Ordinibus jam Hiſpano inſultantibus, & quaſi carente animis, cùm ab eo Parmenſis abeſſet.

Parmenſis fert auxilium Pariſinis.

Latiniacum occupat.

Redit in Belgium.

Aliunde Mercurius Dux receptis ad Blabiam *Blauet* ſex Hiſpanorum millibus, de adſciſcendâ ſibi Aremoricâ cogitabat. Prenſabat & Prouinciam Sabaudus, occupatis jam Foro-Iulio, Draguignano, & aliquot oppidis, quanquam aliquot cladibus affectus eſſet à Valettâ eius præfecto, & Lediguerio Delphinatus. Sed cùm copijs præualeret, hæc ei commiſſa eſt, à Senatu Aquenſi; vicinis omnibus ex tanto regno laciniam aliquam expectantibus.

Mercurius Armoricam affectat.

Sabaudus prouinciam.

Inter hæc mortuus eſt Romæ Sixtus V. editis Biblijs, quæ tantùm negotij nobis exhibuerunt,

Biblia Sixtina peruerſa.

runt, quibus & præfixerat Bullam, quam Bullam non esse deprehensum est, nec adhibitos in consilium peritos viros, vt perperam in eâ ipse profitebatur, & sic tanti momenti opus non satis emendatum emisisset. Sed tum huic obsistere audebat nemos; & fertur Hispano Legato huic constantiùs resistenti parasse perniciem, quæ huius sapientiâ, magno Ecclesiæ bono, declinata est. Obijsse creditur, vel ex iracundiâ, aut ex Arthritide, vinoque Græco, vt dolores sedaret suos, liberaliùs hausto, anno ætatis vndeseptuagesimo, Sedis quarto cum 4: mensibus, & diebus tribus, 6. kal. Septembr. Vir ingenio magnus, & ad res gerendas aptus, qui & in Arce S. Angeli ad subitos casus ad quinquagies centena aureòrum millia, dicitur sepofuisse; quanquam egregiè exornasset Vrbem, & rerum omnium copiam in ditionem Pontificiam induxisset; nulli sine dubio secundus, nisi sub vitæ finem, suo judicio fuisset paulò addictior, quod in eo vitium authoritas summa, & rerum experientia pepererant. Statuerat recuperare S. Sedi regnum Neapolitanum, ideoque tantùm pecuniæ confecerat, si in eius Pontificatum Philippi mors incideret; sed omnia hæc eius consilia, mors disjecit, sicut & magnam atrocis belli materiam.

Moritur Sixtus V.

Sixto V. succedit Clemens VII.

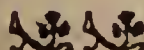
Suffectus est Sixto V. Io. Baptista Castanea dictus Clemens V I I. qui die 13. ab electione suâ mortuus est, gratiasque egit Deo, quod ex periculis tantæ dignitatis eum eriperet; &, quod poterat vnum, in pauperes largas eleemosynas effudit. Statim ergo huic suffectus Non. Decembr. Nicolaus Sfondratus, Mediolanensis 6. Id. eiusdem mensis coronatus, vocatus est Gregorius XIV. cuius quoque Pontifica-

Et huic Gregorius XIV.

tificatus breuis fuit, vt hanc dignitatem obiter multi deguſtarent.

Hoc denique anno obiere Iac. Cujacius Tholoſæ magnus juris interpres: Franciſcus Ottomanus, tam illuſtris doctrinâ, quàm infamis hæreſi; Guill. Bartaſius, Poëta Vaſco item hæreticus; Flaminius Nobilius editione Latina Sixtinorum 70. Bibliorum Clarus; Ambroſius Morales Cordubenſis, eiectus à Dominicanis, quod Origenem imitatus eſſet; Franciſcus Vvalſinghamus à ſecretis Elizabethæ, & crudelitate ſuâ in Catholicos infamis; quibus addere poſſis illum Marcum Bragadenum χρυσοποιὸν Olim Capucinum, ſuſpenſum quod multis aurum pollicitus, multis illuſiſſet; quicum cæſi duo nigri canes; ſub quibus latere Dæmones vulgò credebatur; his porro impoſtoribus, nunquam carebit Orbis, quandiu non deerunt inſani, qui fidem eis adhibeant.

Moriuntur Cujacius. Franc. Ottomanus, Bartaſius. Ambroſius Morales, Vvalſinghamus, M. Bragadenus.

CAPVT X.

DECAS VLTIMA.

Ab anno Christi 1590. ad 1600.

MVNDI 5644. CHRISTI 1591.

Bellū inter Turcū & Rudolphum. Sinanes Vizirus, æmulo Ferhate sublato, ex Perside parat transferre bellum in Christianos, quos capitaliter oderat: cùm Muphti pacem seruandam contenderet, veneno sublatus est, atque ex crapulâ obijsse senem vulgò jactatum est. Monetur ergo Hassanes Bassa Bosniæ, vt quantum possit Hungaros vexet; ille in Illyricum & Croatiam irrupit; multas intulit clades, multas accepit; questusque de violatâ à Cæsarianis pace mendacijs effecit, vt bellum in Rudolphum decerneretur, faciliùs cœptum, quàm terminatum.

Greg. XIV. Heretico fauet. Gregorius XIV. Parisinos & Catholicos inuitat ad resistendum fortiter Nauarræo, inductus ab Hispanis, pollicitus 15. aureorum millia quolibet mense, ex Pontificio ærario. Sed superueniens Lotharingus Cardinalis, & copias, & jis præfectum nepotem obtinuit. Negauit tamen tam Philippo quàm Meduano alienationem bonorum Ecclesiæ, quia hanc fieri maiori Principum, quàm Ecclesiæ vtilitate jampridem cognouerat.

Dubio marte pugnatur in Francia. Interim bellum gerebatur in Franciâ, Fœderati Sandionysio per Dominicum Vicum rejecti cæso Claudio Aumalio Equite, Regij Lutetiæ farinis amissis, quibuscum in vrbem irrepere mo-

moliebantur. Lutetia quoque tum & Meldæ Præsidia Hispanicum recepere: Henricus Carnutum recepit, à Burdeserio fortiter propugnatum; sed perdidit Castrum Theodorici; vnde copiosa annona Parisinis subuecta; sic cladibus victorijsque permixtis, vt neutra pars desperaret, neutra nimis attolleretur.

Partis Tertiæ origo.

Tum jacta creduntur semina Partis Tertiæ vulgò *le Tiers Party*; cuius author fuisse creditur Cardinalis Vindocinensis, jam Borbonius dictus, ab obitu Caroli Borbonij Cardinalis, quem Fœderati sub nomine Caroli X. colebant Regem. Is apud Pontificem egit, vt eius haberetur ratio tanquam proximi hæredis, si Henricus IV. perseueraret in hæresi, cùm Contius, medius inter ipsum & Henricum, mutus esset, & surdus, nec aptus ad regnum; quæ consilia sensim multis patefacta, ijsdem placuerunt. Interim Philippus, Lotharingus, Sabaudus, Guisius, aut regnum, aut partem sperabant regni, & miris artibus res promouebant suas, bonis Francis inepto pietatis zelo cæcutientibus.

Vicini Principes Franciā discerpere parant.

Henricus IV. excōmunicatur Romæ.

Famâ percrebescente imminentis exercitus Pontificij Gregorius Henricum vti relapsum excommunicat, & omnibus suis ditionibus priuatum declarat. Hæc ridentur à Senatibus Catalaunico, Turonensi, Rothomagensi, probantur à Parisiensi. Franciæ tamen Præsules edixerunt colendum esse Henricum Regem, dum pacta seruaret, mittendos Romam Legatos, qui Pontificem malè edoctum dedocerent.

Fœderatorum res malè procedunt.

Aliunde res fœderatis malè cessit; Sabaudus Prouinciâ reiectus est per Valettam & Dediguerium; Pontificius exercitus malè mulctatus ad Pontem Charræ ab eodem Dediguerio ægrè Virdunum peruenit, oppidò lassus, & quietis amantior, quàm pugnæ. Hic dum reficitur vt Parmensi coniungatur, Pontificis est audita mors; quâ perculsus copiarum ductor eius nepos, magis de suâ quàm de Francorum salute cogitauit. Iunctus est

Rotho. magnus vi- fidetur. est tamen Parmensi ad soluendam obsidionem Rothomagensem, quam Rex, auxilijs Germaniæ & Angliæ receptis oppugnabat, certus vi sibi parare regnum, quod hæreditario jure debebatur.

Sexdecim viri Parisini. Parisiis autem omnia per Sexdecim viros agebantur, Philippi Hispani emissarios, & ab eo emptos, aut delinitos, homines improbos, atque ex sanguine sordibusque concretos. Quare ab jis sibi metuens Cardinalis Contius Episcopus, reliquit vrbem. Hi Barnabam Brissonium *Brissonius suspenditur.* munus primi Præsidis obeuntem, & prudenter jis obsistentem, cum duobus Senatoribus, Arcenio & Tardiuio, suspenderunt per publicum seruum, tali supplicio indignissimos. Inclinabant illi porrò in Guisium, quem sibi Philippus generum designabat, jam prope electum Franciæ *Henricus Gui. Rex Franciæ destinatur.* Regem, & qui tum euolarat ex carcere Turonensi, aut veriùs emissus erat ab Henrico IV. vt inter eum, & Meduanum discordiam fereret, rebus suis vtilissimam. Quare Sexdecimvirûm audacia vel insania Meduanum reuocauit in vr- *IV. viri repressi.* bem, vbi eorum quatuor comprehensis in Luparâ gulam frangi jussit; quo supplicio ita reliquos 12. repressit, vt ex eo tempore, quantùm bonis iniecerant metus, tantumdem ingererent contemptus sui, atque voluptatis.

Moritur Gregorius XIV. Interea sæuientibus Romæ, & in Italiâ fame, atque peste objit Gregorius XIV. 17. kal. Octob. cùm vixisset annos 57. sedisset menses 10. ac totidem dies, ex calculo inter magnos dolores, quos patientissimè tulit. Hic primus assumptis Cardinalibus ex ordine Regulari Pileum rubrum indulsit. Denegauit quoque Alphonso Duci Ferrariæ ἄτεκνῳ seligere aliquem ex Atestinâ, seu Estensi familiâ, in quem hunc Principatum refunderet; cum eâ tantùm lege recepisset; & ab eius successoribus laudata est tanti Pontificis fortitudo 4. ergo kal. Nouembr. ei suffectus est Ant. *Sufficitur ei Innocentius IX.* Fachinetus Bononiensis, coronatus 3. Non. Nouembr. sub nomine Innocentij IX. qui duobus tan-

tantùm mensibus sedit, mortuus 3. kal. Ian. Eclipsin patiente Luna, cum Ecclesia sui Solis aspectabilis lugeret absentiam.

Contigit hoc circiter tempore causa Antonij Peresij Arragonensis, de cuius crimine, carcere, fugâ, variisque casibus, non est hic commemorandum, cùm totum exigant codicem. Sciendum tamen hunc in Angliam & Franciam transiisse, & vtrobique parum prudentem agnitum, tandem egentem obiisse, suarum duntaxat rerum commemoratione, & varjis casibus illustrem, multisque gratum. *Antonij Peresij causa.*

MVNDI 5645. CHRISTI 1592.

Electus est Pontifex ætatis 56. 3. Kal. Febr. Hippolytus Aldobrandinus Florentinus, crato priùs Deo, vt nisi hæc dignitas in eius gloriam cederet, priùs obmutesceret, quàm electioni suæ assentiretur. Quare 4. Non. coronatus, dictus Clemens VIII magnam sui Pontificatus bonis omnibus spem iniecit. *Clemens VIII. fit Pontifex.*

Statim initio sui Pontificatus judicauit alium ab Henrico IV. Regem in Franciâ eligendum esse, eâque de re scripsit ad Legatum suum Philippum Selgam Card. Placentinum; sed eius litteræ igni traditæ sunt jussu quarumdam Curiarum, quarum quoq; decreta parem aleâ subiere Parisiis adeò vt hîc mimicè nô seriò res agi viderentur. *Rex nouus eligendus decernitur.*

Rothomagum jam tribus mensibus obsessum erat, fortiter defensum ab Henrico Aguillonio Meduani Ducis primogenito adolescente, veriùs ab Andreâ Brancarsio Villarsio, qui crebris, & acerrimis eruptionibus multos ex Regijs trucidauit. Venit ergo in huius vrbis auxilium Parmensis, cui Franciciæ, & Pontificiæ copiæ coniunctæ sunt; quibus cùm Henricus Rex occurrisset, relicto in obsidione vrbis Bironio, agnouit numero plerumque viris fortibus cedendum esse, leuiter vulneratus Nonis *Parmensis auxiliatur Rothomago.*

Febr.

Vincitur Henricus ad Albamalam.

Febr. ad Albamalam *Aumale*. Sic res Fœderatorum restituta est; & si (vti volebat Parmensis) vrsissent Regem, fortè illum in vltimas compulissent angustias; verùm tum Meduani præualuit æmulatio. Mox igitur Rex valentior ad obsidionem redijt; itaque reuocatus est Parmensis, per quem penitùs est obsidio soluta, Rex fugienti similis abire compulsus; quem cùm insequendum & vrgendum putaret Parmensis, iterum euicit Meduanus esse potiùs oppugnandum Calidobeccum *Caudebec*, vnde annona copiosior Rothomagum deportaretur ad quod oppidum Parmensis vulneratus est. Rex ergo sapienter ad Yuetotium collocauit castra, vnde sic Fœderatos vexauit, vt Sequanam trajicere compelleret. Si autem Rex per Pontem Arcuatum *le Pont de l'Arche*, equitatus partem traiecisset, ex fœderatis superfuisset nemo. Pontonibus, ergo, & ratibus, Parmensis traiecit exercitum, sed tam tacitè, vt Regem transitus iste lateret. Sic recessit Parmensis Sanclodoaldum, victori similis; quia sic abire coram hoste potentissimo, instar victoriæ, ab æquis rerum æstimatoribus judicatum est.

Soluitur penitùs obsidio Rothomagensis.

Parmensis Henricum eludit.

Obiit hoc anno Antuerpiæ, quò redierat Parmensis, dum nouam expeditionem parat in Franciam, 4. Non. Decembr. pientissimè, rebus Belgij Ordinatis, & Fœderatorum tuto relictis loco; Princeps fortissimus, experientissimus, & Græcis ac Romanis Ducibus æquandus, eorum plerisque felicior, quod rerum à se gestarum scriptorem nactus est Famianum Stradam, antiquis Historicis nequaquam inferiorem. Reliquit filios duos Ranucium Parmensem Ducem, & Odoardum Cardinalem; successit ei in Belgio Ernestus Austrius Rudolphi Cæsaris frater; & dum aduenirct Ernestus Mansfeldius rerum administrationem suscepit, ne Ordines ex Parmensis morte aliquid

Parmensis moritur Antuerpiæ.

supra

ſupra vires, & præſentem ſtatum auderent.

In finibus Cenomanorum ad fluuium Odonem victi Contius Princeps, & Dux Dumbarenſis, qui Cranonem obſidebant, à Mercurio Lotharingo pridie Idus Maij. Cæſus quoque à Theminio ad Villamurium Antonius Scipio Ioyoſa, vnde factum vt frater eius Henricus Buchagiæ Comes, jam ſexennio toto Capucinus, hortantibus quibuſdam Theologaſtris fœderatis, cucullum cum galeâ mutauerit, relictâ S. Francisci malitiâ, vt ſæcularem parum religiosè ſequeretur. Obiit autem Eſpernaci in Campaniâ, globo tormenti bellici eliſo capite, Mareſchallus Antonius Bironius, cùm vrbem luſtrat; ſicut & in Prouinciâ Valetâ Eſpernonij frater annorum 37. fortiſſimus, & belli ſcientiſſimus Imperator, cuius locum frater, nihil ei inferior, occupauit; à quo, ſicuti & à Dediguerio repreſſus Sabaudus, etiam vltra Alpes infortunatus.

Ioyoſa cedit, Henricus Capucinus arma induit.

Bironius interfectus & Valetia.

Actum inter Præſules de remediis Eccleſiæ Gallicanæ tunc temporis turbatiſſimæ, in quâ quidam conſtituendum Patriarcham cenſebant, quia Pontifex videbatur eſſe in partibus. Sed obſtitit maximè qui ad ſchiſmaticam dignitatem depoſcebatur Cardinalis Borbonius. Satiùs itaque judicatum eſt mittere Legatos Romam; ſelecti Cardinalis Contius, & Marchio Piſanius; hic And. ſani ad Benacum lacum ſubſtitit; ille dum vltrà pergit, ſtare à Clemente juſſus eſt, quod eſſet Principis hæretici fautor; ſed ita ſe excuſauit, vt accerſeretur Romam, vbi tam Galliæ, quàm Eccleſiæ vtiliſſimus extitit.

Eccleſiæ Gallicanæ ſtatus turbatior.

Germania turbata eſt morte Ioannis Epiſcopi Argentoratenſis, cui ſuffecti ſunt duo, vnus à Proteſtantibus, alter à Catholicis. Tandem Electi poſitis armis Cæſarem arbitrum audire compulſi ſunt. In Saxonia quoque & Palatinatu tumultuatum eſt; hic Caluiniani, illic

Turbæ in Germania

illic præualuere Lutherani. Ioannesque quoque III. Sueciæ Rex obijt anno ætatis 55. cui successit Sigismundus Poloniæ Rex, non tantùm duplici regno, sed & Imperio dignissimus.

Ioan. Sueco succedit Sigismundus III.

MVNDI 5646. CHRISTI 1593.

Turcæ victi Christianos inuadunt.

Ad arcem Scissiam Croatiæ, & Saui ac Colapis fluuiorum confluentes Turcorum 12. millia cum Assane Bosniæ Præfecto, & Mahomete, ex sorore Mahumetis nato, ceciderant, licet 30. millibus armatorum tantùm Christianorum sex millia inuasissent. Hinc decretum Rudolpho bellum, quamquam hic omni arte ac demissione quæreret pacem. Sinanes Vizirus cum ingenti exercitu Hungarium ingressus multas vrbes cœpit, Christianis tamen acriter resistentibus, & sæpe non inultè deuictis.

Muleius Xequus fit Christianus.

Muleius Xequus, filius Mahometis Fessæ & Maroci Regis, quem Sebastianus restituere frustra conatus erat, datusque ei obses à parente, & posteà sub Philippo piè educatus, tandem cum cognato, & aulicis suis Baptizatus est. Vnde enata sunt bella, quæ nec facilè confecta sunt, nec breuiter possunt recitari.

Indicta sunt hoc anno Parisijs Comitia, quæ Clemens Pontifex, & Philippus vrgebant; hic vt filia sua eligeretur Franciæ Regina, ille vt Henricus IV. excluderetur regno; neutrum optabat Meduanus, sed vt suspenderetur negotium, ipse de more posset omnia. Cùm ad ea inuitarentur Regij, Schombergius natione Germanus, affectu & animo Francus, accipiendam conditionē putauit. Itaque habitum est colloquium Surenæ *Sureine* ad Sequanam fluuium, & radices montis Valeriani, cuius hæc summa fuit, nihil præter religionem impedire quominus Henricus IV. Francorum Rex ab omnibus exciperetur, & remissus Schombergius, qui id significaret Regi. Hic Ministros

Colloquiū Surenēse.

nistros interrogat suos, vtrum esset in Catholicâ religione salus; affirmarunt ipsi. Ille, vt erat ingenio solerti & acuto; satius est, inquit, me Frãciæ Regem adire cœlum: statimque de articulis controuersis se doceri petiit. Is nuncius Fœderatos perculit, sed Hispanum multò magis; hic itaque nihil deinceps cunctandum ratus offert Claram Eugeniam Elizabetham à Francis Reginam eligendam, cui demum post varios maritos propositos à Duce Feriâ, Guisius sponsus addicitur. At Meduanus callide disjecit hoc quoque consilium; sicque irrisi sunt Hispani, dum miseris Francis illudere volunt, & eorum insaniâ, atque vanâ religione ad res suas promouendas abuti. *Henricus doceri petit: Fœderati discordes rem suam euertit.*

Rex itaque accuratè institutus per Episcopos eruditos (inter quos eminebat Iacobus Dauitius Perronius Ebroicensis) iisque per sex horas patientissimè auditis, asseruit se ab jis didicisse, quæ eum latere Ministri sui voluerant, nihil moræ esse, quin Romanam profiteretur fidem. Sed obstitit Cardinalis Placentinus, negauitque id fieri posse, nisi priùs Rex absolueretur à Pontifice; & illi Meduanus, & Fœderati ardentissimè adstipulabantur. Quare vetuêre ne quisquam Parisinorum Regiæ Professioni interesset; quod tamen edictum plerique contempserunt; magnoque numero, & animo, Sandionysium confluxerunt. *Henricus IV ab Episcopis instituitur de Ro. fide.*

Igitur die Dominicâ 8. kal. Aug. qui dies hoc anno S. Iacobo sacer erat, vt plus doloris haurirent Hispani, Hæresin publicè eiurauit Henricus, seque filium Ecclesiæ obsequentem professus, factâ peccatorum exomologesi absolutus est ab Archiepiscopo Bituricensi; ac religiosè Montis Martyrum inuisit Ecclesiam, vt omnibus Parisinis, eius esset religio testatior. Debacchabantur nihilominus ex sacris pulpitis concionatores, eaque effutiebant quæ sibi ab Hispanis, & fœderatis suggerebantur; sed jam contemni cœperant, & plus jam populus *Sandionysii eiurat hæresin, & absoluitur. In Regẽ concitati concionatores spernuntur.*

pulus suis oculis, quàm auribus credebat. Induciæ insuper armorum denunciatæ, rem promouerunt magis; promouit & Dux Niuernensis Legatus ab Henrico delectus Romam; eumque frustra scriptis fœderati lacessebant; sed scelera- tè scriptis etiam addiderunt facta, quæ eorum consilia penitùs euertit. Inuentus enim Barterius olim Nauicularius Aurelianensis, nunc miles, captus Meloduni, qui confessus Regis attentatum parricidium, fractus in rotam coniectus est; vnde intellectum Fœderatorum causam desperatam esse, qui ad tam horrenda & vltima remedia confugerent.

Eius quoque vitæ insidiatur Barterius

Profectus autem Romam Niuernensis obuium habuit Antonium Posseuinum Iesuitam, virum eruditum, & Legatione Moschouiticâ illustrem, qui ei denunciauit hanc Legationem, vti à Rege missam, recipi non posse. Perrexit ille nihilominus, & Pontificis omnia mandata diligenter exhauriens, saltèm effecit vt Clemens dubitaret, necjam sibi ab Hispanis pateretur imponi: denique ita se gessit, vt eius prudentia, natales etiam atque dignitatem superasse videretur.

Niuernēsis Dux Clementē demulcet.

In Belgio Mansfeldius Comes, suasione Comitis Fontani, Albano moribus gemini, vetuit captiuos redimi, & conferri pecunias, ad arcenda incendia: verùm id improbauere non modò Ordines, sed & Hispanorum fautores, & perfecere monitis suis, vt bellum hoc non inter barbaros, sed inter Christianos geri censeretur.

Mitiora Consilia magis probantur à Belgis.

MVNDI 5647. CHRISTI 1594.

Sigismundus Battorius Transyluaniæ Vvaiuoda filius Christophori, cui frater Stephanus electus Poloniæ Rex ditionem suam cesserat, irritatus Sinanis Viziri minis, & adhortationibus Rudolphi, se Principibus Christianis adiungere decreuit. Sed suos renitentes expertus

Sigismundus Battorius adhæret Cæsari.

tracta-

tractauit eos acerbiùs ; ac demum nuptiis junctus est cum Cæsare, quas tandem agnouit Transyluaniæ fuisse fatales.

Dux Niuernensis videns addictum Pontificem sententiæ suæ de differendâ Henrici IV. absolutione, & Ant. Posseuinum jam ad partes suas adductum, eiectum Vrbe, protestatus est causam deinceps turbarum Clementem fore, idem quoque præstitit Venetiis Episcopus Cenomanensis, cui ad Vrbem accedenti potestas negata fuerat. Quibus Pontifex commotus, minùs properare decreuit, sic Hispanis vnam accommodare, vt alteram Francis reseruaret aurem. *Clemens audire statuit Frãcos.*

In Franciâ moliebantur omnia Fœderatorum duces, vt subditos alienarent ab Henrico, nec artibus, nec mendaciis parcentes. Regi nihilominus se aliquot dedebant vrbes ; & Meldæ, Aquæ Sextiæ, Lugdunum, Bituriges Henoticon eiurauerant ; aliis mox secuturis, cùm Rex sacro oleo inunctus esset. Cùm ergo visum esset, nihil opus esse vnctione Rhemensi, delata est Turonibus sacra S. Martini ampulla, quâ vir ille Sanctus præcipitatus à Dæmone, per Angelum sanatus erat, vti referunt Seuerus, Fortunatus, Paulinus, testes omni exceptione maiores. Hac inauguratus est Henricus IV. Carnuti ab Episcopo vrbis Nicolao, à quo & Ordinem S. Spiritus recepit, ac pro S. Marculphi peregrinatione, perrexit Sanclodoaldum, vt inde rebus suis, atque Parisinis faciliùs prospiceret. *Henricus IV. Carnuti oleo S. Martini inungitur.*

Hinc autem Rex egit cum Brissaco Lutetiæ Præfecto, vt reciperetur vrbe : sed huic consilio obstitere Sexdecimuiri authoritatem suam recuperare conantes, & ex sacris pulpitis concionatores passim in Politicos (sic appellabant fautores Regis) intonantes. Verùm cùm hi omnes Edictis Senatus, & Meduani Ducis autoritate, repressi essent ; idemque Dux in Belgium *Brissacus Lutetiam Regi reddit.*

gium auxiliorum causâ profectus esset, Brissacus ad Regias partes Mercatorum præpositum, Ædiles duos, Tribunos aliquot, & Centuriones pertraxit. His subnixus 12. Kal. Iunias, quatuor militum Regiorum millia delectorum, per varias portas in vrbem immisit, qui eâ potiti cum leui Germanorum cæde, eam mox patentem Regi submisere, cum Luparæ Palatio.

Parisiis intra 3. horas, erectis Hispanis omnia quieta.

Inde dimissi sunt per vrbem Feciales qui ἀμνηστίαν proclamarent, quibus respondit populus vitam Regi suo accinens: demissi ergo Hispani, Belgæ, Neapolitani milites cum Duce Feriâ; actæ Deo in maiori Basilicâ gratiæ, intrà tres ab ingressu Regis in vrbem horas, apertis tabernis commercia restituta sunt, quasi in eâ nulla belli suspicio viguisset Vnde intellectum, tumultuum omnium Hispanos fuisse concitatores, quibus abeuntibus, belli etiam vmbra disparuisset.

Card. Placentinus exit Parisiis moritur Pelleneus.

Inuitatus benignè ad Luparam & Regem Placentinus Cardinalis, honestè recusauit accedere: itaque jussu Regis à Dauitio Perronio deductus est Montargium. Pelleuæus verò Cardinalis, cuius maximè industriâ steterat Henoticon, audito Regis in vrbem ingressu, cùm in lecto jaceret ægrotus, conuerso ad parietem vultu, loqui ac viuere desiit, ex dolore, vti creditum est, exanimatus.

Tum ad studia pacis omnia sunt conuersa; conjuncti Senatores Parisienses; Catalaunici, Turonenses; vetita præteritorum recordatio; abolita Senatusconsulta; scripta vtrimque emissa, ignibus addicta. Quæ egregiè confirmata sunt visâ Regis in Paschalibus feriis pietate; quare Academia contra eum edita, irrita jussit esse, eique parendum esse sanctè decreuit.

Religiosi quidam decreto Sorbonico de Rege non facilè acquiescunt.

Huic tamen decreto non statim paruere Religiosi; quidam Carthusiani etiam bonorum proscriptione fuere compellendi; tergiuersati sunt Capucini, Iesuitæ, Minimi, aliique non

nisi

nisi ægrè dedere manus. Itaque reliquis omissis tempestas noua in Iesuitas concitata est ab Academiæ Rectore, homine turbulento, & eorum hoste denunciato, lite sopitâ, & pendente, in Senatum denuo reuocatâ. Pro Academiâ maledicentissimè Antonius Arnaldus perorauit, & quid jampridem fouerat in Patres illos, & suis hereditarium reliquit virus, turpiter euomuit. Neque sapienter & religiosè magis dixit Dolæus consarcinatis in accusatos omnibus hæreticorum, & impiorum calumniis, atque conuicijs. His autem modestâ æquè, & eloquenti oratione respondit Claudius Duretus, cui cùm adjunxisset suam, moderationis, & ingenij plenissimam, Antonius Seguerius cognitor Regius, iterum comperendinata lis, nouæ accusationes veteribus adjunctæ, pendere sapientes jussæ, ad obliterandam tempore, rixæ huius, & æmulationis turpissimæ memoriam.

Iesuitæ exagitantur ab Academicis.

Lis ista suspenditur.

Interea vrbes Franciæ certatim Henricum agnouere Regem; prima ex vrbibus Picardicis Abbauilla, de.nceps Regibus addictissima, & in factionibus ijs semper constanter adhærens; quando & imminens sibi Castellum euertit; eo deluso, & eiecto Principe, qui id dejecerat. Idem Rothomagus aliæque Normaniæ vrbes præstitere, aliæque quamplurimæ. Restitit Laudunum, quod obsidendum à Rege fuit, cui dum suppetias Hispani ferre volunt, duce Carolo Mansfeldio, victi ad Crepiacum, re infectâ abire compulsi sunt. Tunc autem Guisius optimis conditionibus cum fratribus, reconciliatus est Regi, eique attributa sapienter Prouinciæ præfectura, vnde videbatur eiiciendus Espernonius, nec acceptus Regi, nec suis Prouincialibus satis charus; per quem erat etiam refellendus Sabaudiæ Dux, qui ab hac parte adhuc ostentabat arma, nec eum toto conatu Rex volebat, aut poterat reprimere.

Vrbes sese Regi certatim dedunt.

Guisi Henrico reconciliantur.

Mercurius in Armorica Henoticon tuetur.

In Armoricâ Mercurius suis Hispanis fretus Henoticon fortiter defendebat, cui oppositus est Mareschallus Aumontius cum Francicis, & Anglicis copijs. Hic Crodunam munitionem inter Brestam, & Conquestum ad Imperium maris retinendum, loco peropportuno excitatam cepit, cæsis eius propugnatoribus quadringentis. Cui cum auxiliari peroptaret Aquila ductor Hispanici auxilij, Mercurius obstitit ex æmulatione, vt ille minùs, ipse omnia in hac Prouinciâ posset.

Bellum Philippo denunciat Henricus.

Bellum insuper, stimulante Henrico Turrio Turenio, Rex Francus indixit Philippo; sed id Hugonotorum consilium fuit, res suas promouere molientium, vt Regi semper vtiles essent ac necessarij. Sed id bellum nec inferenti multùm profuit, nec nocuit accipienti, quia nec èrat ex prudentiâ, neque ex pietate susceptum.

Henricus vulneratur à Io. Castello.

Inter hæc Henricus IV. Parisijs 6. kal. Ian. magnum vitæ periculum adijt, à Ioanne Castello perditissimo adolescente, & ad insaniam vsque scelerato, cultro vulneratus in facie; qui captus, confessus est se id criminis suscepisse, vt peccatorum suorum consequeretur veniam, si Tyrannum, & rebellem Ecclesiæ Principem sustulisset. Is, quoniam fuerat antea Iesuitarum discipulus, quamquam alium postea Magistrum audijsset, miseros Patres tum flagrantes inuidiâ apud hæreticos qui tum poterant omnia, & fœderatorum inimicos, quibus fauere nimis visi fuerant, improbosque plurimos quibus odiosi semper erunt, suo inuoluit parricidio. Eorum ergo scripta sunt excussa diligenter; in quibus cùm inuenta essent aliqua Epigrammata aduersùs Benearnensem, (sic tumultus tempore dicebatur Henricus IV.) in scrinio Io. Guignardi Sacerdotis, patriâ Carnotensis, magnam eis perniciem creauere. Maturè ergo peracto

Iesuitæ quondam ejus magistri vocantur in crimen.

in

in re tanti momenti negotio Castellus forcicibus candentibus concerptus, manuque, cum cultro, resinâ ac sulphure plumboque crematâ, viuus ab equis quatuor laceratus est; corpus incensum, proiecti cineres; pater exulare jussus; Iesuitæ eiecti regno; Guignardus publicè suspensus; Gueretus, qui parricidam aliàs in confessionibus audierat, immaniter tortus; domus denique Castelli diruta, eiusque loco erecta pyramis; quæ sententiam in eum latam, & Patres Societatis IESV contineret, cum atrocibus multis versibus, quos hæretici, atque Academici scripserant, in eos tum permissis habenis effusi. Eos abeuntes multi viri boni cum lacrymis prosecuti sunt, & miseros innocentes scelerati quondam discipuli sui desperationem & insaniam luere doluerunt.

Eiciuntur à regno Pyramis contumeliosa iis excitatur.

Ernestus frustra hoc anno Belgas cum Hispanis reconciliare conatus est, recentibus adhuc nimis odij capitalis causis: Mauritius autem Groningam vrbem potentem ac firmam, duorum mensium obsidione cepit, & in ea Hispanicæ dominationis, simul & Religionis monimenta disjecit.

Frustra pax tentatur in Belgio.

In Scotiâ, & Angliâ, coniurationes etiam aliquot detectæ esse perhibentur; quæ contra Catholicos decreta seuerissima expresserunt, hæreticis vtrobique innatâ sibi calumniandi facultate scitè & gnauiter abutentibus.

In Scotia & Anglia Catholici exagitantur.

Sigismundus Poloniæ Rex anno superiori ad accipiendum Succiæ regnum hæreditarium euocatus, ab obitu patris hoc anno coronari voluit Vpsaliæ. Cùm huc reuocare veram fidem conaretur, sensit sibi aduersantes Lutheranos; itaque solam confessionem Augustanam relinquere coactus est, & recipere coronam ab Abrahamo Andreâ Lutherano, habitis regni comitijs, quibus Rex optimus nec sibi, nec Ecclesiæ profuit.

Sigismundus Poloniæ Rex, Sueciæ regnum adit.

Rotho-magus obsidetur.

est tamen Parmensi ad soluendam obsidionem Rothomagensem, quam Rex, auxilijs Germaniæ & Angliæ receptis oppugnabat, certus vi sibi parare regnum, quod hæreditario iure debebatur.

Sexdecim viri Parisini.

Parisiis autem omnia per Sexdecim viros agebantur, Philippi Hispani emissarios, & ab eo emptos, aut delinitos, homines improbos, atque ex sanguine sordibusque concretos. Quare ab jis sibi metuens Cardinalis Contius Episcopus, reliquit vrbem. Hi Barnabam Brissonium munus primi Præsidis obeuntem, & prudenter jis obsistentem, cum duobus Senatoribus, Arcenio & Tardiuio, suspenderunt per publicum seruum, tali supplicio indignissimos. Inclinabant illi porrò in Guisium, quem sibi Philippus generum designabat, jam prope electum Franciæ Regem, & qui tum euolarat ex carcere Turonensi, aut veriùs emissus erat ab Henrico IV. vt inter eum, & Meduanum discordiam sereret, rebus suis vtilissimam. Quare Sexdecimvirûm audacia vel insania Meduanum reuocauit in vrbem, vbi eorum quatuor comprehensis in Luparâ gulam frangi jussit; quo supplicio ita reliquos 12. repressit, vt ex eo tempore, quantùm bonis iniecerant metus, tantumdem ingererent contemptus sui, atque voluptatis.

Brissonius suspenditur.

Henricus Gui. Rex Franciæ destinatur.

IV. viri repressi.

Moritur Gregorius XIV.

Interea sæuientibus Romæ, & in Italiâ fame, atque peste objit Gregorius XIV. 17. kal. Octob. cùm vixisset annos 57. sedisset menses 10. ac totidem dies, ex calculo inter magnos dolores, quos patientissimè tulit. Hic primus assumptis Cardinalibus ex ordine Regulari Pileum rubrum indulsit. Denegauit quoque Alphonso Duci Ferrariæ ἀτέκνῳ seligere aliquem ex Atestinâ, seu Estensi familiâ, in quem hunc Principatum refunderet; cum eâ tantùm lege recepisset; & ab eius successoribus laudata est tanti Pontificis fortitudo 4. ergo kal. Nouembr. ei suffectus est Ant. Fachinetus Bononiensis, coronatus 3. Non. Nouembr. sub nomine Innocentij IX. qui duobus tan-

Sufficitur ei Innocentius IX.

tantùm mensibus sedit, mortuus 3. kal. Ian. Eclipsin patiente Luna, cum Ecclesia sui Solis aspectabilis lugeret absentiam.

Antonij Peresij causa. Contigit hoc circiter tempore causa Antonij Peresij Arragonensis, de cuius crimine, carcere, fugâ, variisque casibus, non est hic commemorandum, cùm totum exigant codicem. Sciendum tamen hunc in Angliam & Franciam transiisse, & vtrobique parum prudentem agnitum, tandem egentem obiisse, suarum duntaxat rerum commemoratione, & varjis casibus illustrem, multisque gratum.

MVNDI 5645. CHRISTI 1592.

Clemens VIII. fit Pontifex. Electus est Pontifex ætatis 56. 3. Kal. Febr. Hippolytus Aldobrandinus Florentinus, orato priùs Deo, vt nisi hæc dignitas in eius gloriam cederet, priùs obmutesceret, quàm electioni suæ assentiretur. Quare 4. Non. coronatus, dictus Clemens VIII magnam sui Pontificatus bonis omnibus spem iniecit.

Rex nouus eligendus decernitur. Statim initio sui Pontificatus judicauit alium ab Henrico IV. Regem in Franciâ eligendum esse, eâque de re scripsit ad Legatum suum Philippum Selgam Card. Placentinum; sed eius litteræ igni traditæ sunt jussu quarumdam Curiarum, quarum quoq; decreta parem aleā subiere Parisiis adeò vt hîc mimicè nō seriò res agi viderentur.

Parmēsis auxiliatur Rothomago. Rothomagum jam tribus mensibus obsessum erat, fortiter defensum ab Henrico Aguillonio Meduani Ducis primogenito adolescente, veriùs ab Andreâ Brancarsio Villarsio, qui crebris, & acerrimis eruptionibus multos ex Regijs trucidauit. Venit ergo in huius vrbis auxilium Parmensis, cui Francicæ, & Pontificiæ copiæ coniunctæ sunt; quibus cùm Henricus Rex occurrisset, relicto in obsidione vrbis Bironio, agnouit numero plerumque viris fortibus cedendum esse, leuiter vulneratus Nonis

Febr.

Vincitur Henricus ad Albamalam.

Febr. ad Albamalam *Aumale*. Sic res Fœderatorum restituta est; & si (vti volebat Parmensis) vrsissent Regem, fortè illum in vltimas compulissent angustias; verùm tum Meduani præualuit æmulatio. Mox igitur Rex valentior ad obsidionem redijt; itaque reuocatus est

Soluitur penitùs obsidio Rothomagensis.

Parmensis, per quem penitùs est obsidio soluta, Rex fugienti similis abire compulsus; quem cùm insequendum & vrgendum putaret Parmensis, iterum euicit Meduanus esse potiùs oppugnandum Calidobeccum *Caudebec*, vnde annona copiosior Rothomagum deportaretur ad quod oppidum Parmensis vulneratus est. Rex ergo sapienter ad Yuetotium collocauit castra, vnde sic Fœderatos vexauit, vt Sequanam trajicere compelleret. Si autem Rex per Pontem Arcuatum *le Pont de l'Arche*, equitatus partem traiecisset, ex fœderatis superfuisset nemo. Pontonibus, ergo, & ratibus,

Parmēsis Henricum eludit.

Parmensis traiecit exercitum, sed tam tacitè, vt Regem transitus iste lateret. Sic recessit Parmensis Sanclodoaldum, victori similis; quia sic abire coram hoste potentissimo, instar victoriæ, ab æquis rerum æstimatoribus judicatum est.

Obiit hoc anno Antuerpiæ, quò redierat Parmensis, dum nouam expeditionem parat in Franciam, 4. Non. Decembr. pientissimè, rebus Belgij Ordinatis, & Fœderatorum tuto

Parmensis moritur Antuerpiæ.

relictis loco; Princeps fortissimus, experientissimus, & Græcis ac Romanis Ducibus æquandus, eorum plerisque felicior, quod rerum à se gestarum scriptorem nactus est Famianum Stradam, antiquis Historicis nequaquam inferiorem. Reliquit filios duos Ranucium Parmensem Ducem, & Odoardum Cardinalem: successit ei in Belgio Ernestus Austrius Rudolphi Cæsaris frater; & dum adueniret Ernestus Mansfeldius rerum administrationem suscepit, ne Ordines ex Parmensis morte aliquid

supra

ſupra vires, & præſentem ſtatum auderent.

In finibus Cenomanorum ad fluuium Odonem victi Contius Princeps, & Dux Dumbarenſis, qui Cranonem obſidebant, à Mercurio Lotharingo pridie Idus Maij. Cæſus quoque à Theminio ad Villamurium Antonius Scipio Ioyoſa, vnde factum vt frater eius Henricus Buchagiæ Comes, jam ſexennio toto Capucinus, hortantibus quibuſdam Theologaſtris fœderatis, cucullum cum galeâ mutauerit, relictâ S. Francifci malitiâ, vt ſæcularem parum religioſè ſequeretur. Obiit autem Eſpernaci in Campaniâ, globo tormenti bellici eliſo capite, Mareſchallus Antonius Bironius, cùm vrbem luſtrat; ſicut & in Prouinciâ Valetâ Eſpernonij frater annorum 37. fortiſſimus, & belli ſcientiſſimus Imperator, cuius locum frater, nihil ei inferior, occupauit; à quo, ſicuti & à Dediguerio repreſſus Sabaudus, etiam vltra Alpes infortunatus.

Ioyoſa cæditur Henricus Capucinus arma induit.

Bironius interfectus & Valetia.

Actum inter Præſules de remediis Eccleſiæ Gallicanæ tunc temporis turbatiſſimæ, in quâ quidam conſtituendum Patriarcham cenſebant, quia Pontifex videbatur eſſe in partibus. Sed obſtitit maximè qui ad ſchiſmaticam dignitatem depoſcebatur Cardinalis Borbonius. Satiùs itaque judicatum eſt mittere Legatos Romam; ſelecti Cardinalis Contius, & Marchio Piſanius; hic And. ſani ad Benacum lacum ſubſtitit; ille dum vltrà pergit, ſtare à Clemente juſſus eſt, quod eſſet Principis hæretici fautor; ſed ita ſe excuſauit, vt accerſeretur Romam, vbi tam Galliæ, quàm Eccleſiæ vtiliſſimus extitit.

Eccleſiæ Gallicanæ ſtatus turbatior.

Germania turbata eſt morte Ioannis Epiſcopi Argentoratenſis, cui ſuffecti ſunt duo, vnus à Proteſtantibus, alter à Catholicis. Tandem Electi poſitis armis Cæſarem arbitrum audire compulſi ſunt. In Saxonia quoque & Palatinatu tumultuatum eſt; hic Caluiniani, illic

Turbæ in Germania

nistros interrogat suos, vtrum esset in Catholicâ religione salus; affirmarunt ipsi. Ille, vt erat ingenio solerti & acuto; satius est, inquit, me Fraciæ Regem adire cœlum: statimque de articulis controuersis se doceri petiit. Is nuncius Fœderatos perculit, sed Hispanum multò magis; hic itaque nihil deinceps cunctandum ratus offert Claram Eugeniam Elizabetham à Francis Reginam eligendam, cui demum post varios maritos propositos à Duce Feriâ, Guisius sponsus addicitur. At Meduanus callide disjecit hoc quoque consilium; sicque irrisi sunt Hispani, dum miseris Francis illudere volunt, & eorum insaniâ, atque vanâ religione ad res suas promouendas abuti.

Henricus doceri petit.

Fœderatis discordes rem suam euertit.

Rex itaque accuratè institutus per Episcopos eruditos (inter quos eminebat Iacobus Dauitius Perronius Ebroicensis) iisque per sex horas patientissimè auditis, asseruit se ab jis didicisse, quæ eum latere Ministri sui voluerant, nihil moræ esse, quin Romanam profiteretur fidem. Sed obstitit Cardinalis Placentinus, negauitque id fieri posse, nisi priùs Rex absolueretur à Pontifice; & illi Meduanus, & Fœderati ardentissimè adstipulabantur. Quare vetuêre nequisquam Parisinorum Regiæ Professioni interesset; quod tamen edictum plerique contempserunt; magnoque numero, & animo, Sandionysium confluxerunt.

Henricus IV ab Episcopis instituitur de Ro. fide.

Igitur die Dominicâ 8. kal. Aug. qui dies hoc anno S. Iacobo sacer erat, vt plus doloris haurirent Hispani, Hæresin publicè eiurauit Henricus, seque filium Ecclesiæ obsequentem professus, factâ peccatorum exomologesi absolutus est ab Archiepiscopo Bituricensi; ac religiosè Montis Martyrum inuisit Ecclesiam, vt omnibus Parisinis, eius esset religio testatior. Debacchabantur nihilominus ex sacris pulpitis concionatores, eaque effutiebant quæ sibi ab Hispanis, & fœderatis suggerebantur; sed jam contemni cœperant, & plus jam populus

Sandionysii eiurat hæresin, & absoluitur.

In Regē concitati concionatores sperr nuntur.

pulus suis oculis, quàm auribus credebat. Induciæ insuper armorum denunciatæ, rem promouerunt magis; promouit & Dux Niuernensis Legatus ab Henrico delectus Romam; eumque frustra scriptis fœderati lacessebant; sed scelerate scriptis etiam addiderunt facta, quæ eorum consilia penitùs euertit. Inuentus enim Barterius olim Nauicularius Aurelianensis, nunc miles, captus Meloduni, qui confessus Regis attentatum parricidium, fractus in rotam coniectus est; vnde intellectum Fœderatorum causam desperatam esse, qui ad tam horrenda & vltima remedia confugerent.

Eius quoque vitæ insidiatur Barterius

Niuernēsis Dux Clementē demulcet.

Profectus autem Romam Niuernensis obuium habuit Antonium Possevinum Iesuitam, virum eruditum, & Legatione Moschouiticâ illustrem, qui ei denunciauit hanc Legationem, vti à Rege missam, recipi non posse. Perrexit ille nihilominus, & Pontificis omnia mandata diligenter exhauriens, saltèm effecit vt Clemens dubitaret, necjam sibi ab Hispanis pateretur imponi: denique ita se gessit, vt eius prudentia, natales etiam atque dignitatem superasse videretur.

Mitiora Consilia magis probantur à Belgis.

In Belgiô Mansfeldius Comes, suasione Comitis Fontani, Albano moribus gemini, vetuit captiuos redimi, & conferri pecunias, ad accenda incendia: verùm id improbauere non modò Ordines, sed & Hispanorum fautores, & perfecere monitis suis, vt bellum hoc non inter barbaros, sed inter Christianos geri censeretur.

MVNDI 5647. CHRISTI 1594.

Sigismundus Battorius adhæret Cæsari.

Sigismundus Battorius Transyluaniæ Vvaiuoda filius Christophori, cui frater Stephanus electus Poloniæ Rex ditionem suam cesserat, irritatus Sinanis Viziri minis, & adhortationibus Rudolphi, se Principibus Christianis adjungere decreuit. Sed suos renitentes expertus

tracta-

tractauit eos acerbiùs ; ac demum nuptiis junctus est cum Cæsare, quas tandem agnouit Transyluaniæ fuisse fatales.

Dux Niuernensis videns addictum Pontificem sententiæ suæ de differendâ Henrici IV. absolutione, & Ant. Posseuinum jam ad partes suas adductum, eiectum Vrbe, protestatus est causam deinceps turbarum Clementem fore, idem quoque præstitit Venetiis Episcopus Cenomanensis, cui ad Vrbem accedenti potestas negata fuerat. Quibus Pontifex commotus, minùs properare decreuit, sic Hispanis vnam accommodare, vt alteram Francis reseruaret aurem.

Clemens audire flatuit Frãcos.

In Franciâ moliebantur omnia Fœderatorum duces, vt subditos alienarent ab Henrico, nec artibus, nec mendaciis parcentes. Regi nihilominus se aliquot dedebant vrbes; & Meldæ, Aquæ Sextiæ, Lugdunum, Bituriges Henoticon eiurauerant; alijs mox secuturis, cùm Rex sacro oleo inunctus esset. Cùm ergo visum esset, nihil opus esse vnctione Rhemensi, delata est Turonibus sacra S. Martini ampulla, quâ vir ille Sanctus præcipitatus à Dæmone, per Angelum sanatus erat, vti referunt Seuerus, Fortunatus, Paulinus, testes omni exceptione maiores. Hac inauguratus est Henricus IV. Carnuti ab Episcopo vrbis Nicolao, à quo & Ordinem S. Spiritus recepit, ac pro S. Marculphi peregrinatione, perrexit Sanclodoaldum, vt inde rebus suis, atque Parisinis faciliùs prospiceret.

Henricus IV. Carnuti oleo S. Martini inungitur.

Hinc autem Rex egit cum Brissaco Lutetiæ Præfecto, vt reciperetur vrbe: sed huic consilio obstitere Sexdecimuiri authoritatem suam recuperare conantes, & ex sacris pulpitis concionatores passim in Politicos (sic appellabant fautores Regis) intonantes. Verùm cùm hi omnes Edictis Senatus, & Meduani Ducis autoritate repressi essent; idemque Dux in Belgium

Brissacus Lutetiam Regi reddit.

gium auxiliorum causâ profectus esset, Brissacus ad Regias partes Mercatorum præpositum, Ædiles duos, Tribunos aliquot, & Centuriones pertraxit. His subnixus 12. Kal. Iunias, quatuor militum Regiorum millia delectorum, per varias portas in vrbem immisit, qui eâ potiti cum leui Germanorum cæde, eam mox patentem Regi submisere, cum Luparæ Palatio. Inde dimissi sunt per vrbem Feciales qui ἀμνηστίαν proclamarent, quibus respondit populus vitam Regi suo accinens: demissi ergo Hispani, Belgæ, Neapolitani milites cum Duce Feriâ; actæ Deo in maiori Basilicâ gratiæ, intrà tres ab ingressu Regis in vrbem horas, apertis tabernis commercia restituta sunt, quasi in eâ nulla belli suspicio viguisset. Vnde intellectum, tumultuum omnium Hispanos fuisse concitatores, quibus abeuntibus, belli etiam vmbra disparuisset.

Parisiis intra 3. horas, erectis Hispanis omnia quieta.

Inusitatus benignè ad Luparam & Regem Placentinus Cardinalis, honestè recusauit accedere: itaque jussu Regis à Dauitio Perronio deductus est Montargium. Pelleuæus verò Cardinalis, cuius maximè industriâ steterat Henoticon, audito Regis in vrbem ingressu, cùm in lecto jaceret ægrotus, conuerso ad parietem vultu, loqui ac viuere desiit, ex dolore, vti creditum est, exanimatus.

Card. Placentinus exit Parisiis moritur Pelleuæus.

Tum ad studia pacis omnia sunt conuersa; conjuncti Senatores Parisienses, Catalaunici, Turonenses; vetita præteritorum recordatio; abolita Senatusconsulta; scripta vtrimque emissa, ignibus addicta. Quæ egregiè confirmata sunt visâ Regis in Paschalibus feriis pietate; quare Academia contra eum edita, irrita jussit esse, eique parendum esse sanctè decreuit. Huic tamen decreto non statim paruere Religiosi; quidam Carthusiani etiam bonorum proscriptione fuere compellendi; tergiuersati sunt Capucini, Iesuitæ, Minimi, aliique non nisi

Religiosi quidam decreto Sorbonico de Rege non facilè acquiescunt.

nisi ægrè dedere manus. Itaque reliquis omissis tempestas noua in Iesuitas concitata est ab Academiæ Rectore, homine turbulento, & eorum hoste denunciato, lite sopitâ, & pendente, in Senatum denuo reuocatâ. Pro Academiâ maledicentissimè Antonius Arnaldus perorauit, & quid jampridem fouerat in Patres illos, & suis hereditarium reliquit virus, turpiter euomuit. Neque sapienter & religiosè magis dixit Dolæus consarcinatis in accusatos omnibus hæreticorum, & impiorum calumniis, atque conuicijs. His autem modestâ æquè, & eloquenti oratione respondit Claudius Duretus, cui cùm adjunxisset suam, moderationis, & ingenij plenissimam, Antonius Seguerius cognitor Regius, iterum comperendinata lis, nouæ accusationes veteribus adjunctæ, pendere sapientes jussæ, ad obliterandam tempore, rixæ huius, & æmulationis turpissimæ memoriam.

Iesuitæ exagitantur ab Academicis.

Lis ista suspenditur.

Interea vrbes Franciæ certatim Henricum agnouere Regem; prima ex vrbibus Picardicis Abbauilla, deinceps Regibus addictissima, & in factionibus ijs semper constanter adhærens; quando & imminens sibi Castellum euertit; eo deluso, & eiecto Principe, qui id dejecerat. Idem Rothomagus aliæque Normaniæ vrbes præstitere, aliæque quamplurimæ. Restitit Laudunum, quod obsidendum à Rege fuit, cui dum suppetias Hispani ferre volunt, duce Carolo Mansfeldio, victi ad Crepiacum, re infectâ abire compulsi sunt. Tunc autem Guisius optimis conditionibus cum fratribus, reconciliatus est Regi, eique attributa sapienter Prouinciæ præfectura, vnde videbatur eiiciendus Espernonius, nec acceptus Regi, nec suis Prouincialibus satis charus; per quem erat etiam refellendus Sabaudiæ Dux, qui ab hac parte adhuc ostentabat arma, nec eum toto conatu Rex volebat, aut poterat reprimere.

Vrbes sese Regi certatim dedunt.

Guisii Henrico reconciliantur.

Mercurius in Armorica Henoticon tuetur.

In Armoricâ Mercurius ſuis Hiſpanis fretus Henoticon fortiter defendebat, cui oppoſitus eſt Mareſchallus Aumontius cum Francicis, & Anglicis copijs. Hic Crodunam munitionem inter Breſtam, & Conqueſtum ad Imperium maris retinendum, loco peropportuno excitatam cepit, cæſis eius propugnatoribus quadringentis. Cui cum auxiliari peroptaret Aquila ductor Hiſpanici auxilij, Mercurius obſtitit ex æmulatione, vt ille minùs, ipſe omnia in hac Prouinciâ poſſet.

Bellum Philippo denunciat Henricus.

Bellum inſuper, ſtimulante Henrico Turrio Turenio, Rex Francus indixit Philippo; ſed id Hugonotorum conſilium fuit, res ſuas promouere molientium, vt Regi ſemper vtiles eſſent ac neceſſarij. Sed id bellum nec inferenti multùm profuit, nec nocuit accipienti, quia nec erat ex prudentiâ, neque ex pietate ſuſceptum.

Henricus vulneratur à Io. Castello.

Inter hæc Henricus IV. Pariſijs 6. kal. Ian. magnum vitæ periculum adijt, à Ioanne Caſtello perditiſſimo adoleſcente, & ad inſaniam vſque ſcelerato, cultro vulneratus in facie; qui captus, confeſſus eſt ſe id criminis ſuſcepiſſe, vt peccatorum ſuorum conſequeretur veniam, ſi Tyrannum, & rebellem Eccleſiæ Principem ſuſtuliſſet. Is, quoniam fuerat antea Ieſuitarum diſcipulus, quamquam alium poſtea Magiſtrum audijſſet, miſeros Patres tum flagrantes inuidiâ apud hæreticos qui tum poterant omnia, & fœderatorum inimicos, quibus fauere nimis viſi fuerant, improboſque plurimos quibus odioſi ſemper erunt, ſuo inuoluit parricidio. Eorum ergo ſcripta ſunt excuſſa diligenter; in quibus cùm inuenta eſſent aliqua Epigrammata aduersùs Benebarnenſem, (ſic tumultus tempore dicebatur Henricus IV.) in ſcrinio Io. Guignardi Sacerdotis, patriâ Carnotenſis, magnam eis perniciem creauere. Maturè ergo peracto

Iesuitæ quondam ejus magistri vocantur in crimen.

in

in re tanti momenti negotio Castellus forcicibus candentibus concerptus, manuque, cum cultro, resinâ ac sulphure plumboque crematâ, viuus ab equis quatuor laceratus est; corpus incensum, proiecti cineres; pater exulare jussus; Iesuitæ eiecti regno; Guignardus publicè suspensus; Gueretus, qui parricidam alias in confessionibus audierat, immaniter tortus; domus denique Castelli diruta, eiusque loco erecta pyramis; quæ sententiam in eum latam, & Patres Societatis IESV contineret, cum atrocibus multis versibus, quos hæretici, atque Academici scripserant, in eos tum permissis habenis effusi. Eos abeuntes multi viri boni cum lacrymis prosecuti sunt, & miseros innocentes scelerati quondam discipuli sui desperationem & insaniam luere doluerunt.

Eijciuntur à regno Pyramis contumeliosa ijs excitatur.

Ernestus frustra hoc anno Belgas cum Hispanis reconciliare conatus est, recentibus adhuc nimis odij capitalis causis: Mauritius autem Groningam vrbem potentem ac firmam, duorum mensium obsidione cepit, & in ea Hispanicæ dominationis, simul & Religionis monimenta disjecit.

Frustra pax tentatur in Belgio.

In Scotiâ, & Angliâ, coniurationes etiam aliquot detectæ esse perhibentur; quæ contra Catholicos decreta seuerissima expresserunt, hæreticis vtrobique innatâ sibi calumniandi facultate scitè & gnauiter abutentibus.

In Scotia & Anglia Catholici exagitantur.

Sigismundus Poloniæ Rex anno superiori ad accipiendum Sueciæ regnum hæreditarium euocatus, ab obitu patris hoc anno coronari voluit Vpsaliæ. Cùm huc reuocare veram fidem conaretur, sensit sibi aduersantes Lutheranos; itaque solam confessionem Augustanam relinquere coactus est, & recipere coronam ab Abrahamo Andreâ Lutherano, habitis regni comitijs, quibus Rex optimus nec sibi, nec Ecclesiæ profuit.

Sigismundus Poloniæ Rex, Sueciæ regnum adit.

In Hungaria Christiani parum fortiter Turcis resistunt.

In Hungariâ perseuerabat bellum, initio quidem Matthiæ Cæsari fratri prosperum satis, captis Nouogrado, & Strigonio Vetere (Strigonium enim triplex) sed cùm Nouum obsideret, suis repulsis, & aduenientis Sinanis panico terrore correptus, omissâ obsidione tertiæ partis, duas alias turpiter reliquit, reclamantibus Germanis ducibus, & obsessis quoque ignauiam eius irridentibus. Sinanes autem aduenìens Iauarium (*Rab* vocant) præfecti proditione, vel ignauiâ potius occupauit, quàm fortitudine Turcorum. Repulsus est tamen ab arce Comaronij insulæ in Danubio; gloriæ nihilominùs, tumorisque plenus redijt Constantinopolin, quasi aliquid eximij gessisset, quod bene vsus esset timore & ignauiâ Christianorum.

MVNDI 5648. CHRISTI 1595.

Amurathes III. moritur.

Mortuus est hoc anno Constantinopoli. 15. Kal. Febr. ex calculi doloribus, aut Epilepticis paroxismis, Amurathes I I I. Turcarum Imp. anno vitæ 48. regni 21. inchoato, à sanguine quàm antecessores sui alienior, per duces suos bellicosus, de se gulæ, ac veneri deditus, quas abrumpebat Historicorum lectione, quibus mirifice afficiebatur. Successit ei Mahumetes I I I. qui mox fratres 18. vel 21. sustulit, sorores 27. viuere permisit; vir aliunde sæuissimus; quem ideò pater, naturâ mitior, tollere decreuerat; sed diutiùs humanitas inter Turcos non poterat imperare.

Succedit ei Mahumetes III.

Prælium ad Fontem Francicum imprudentius.

Denunciatum hoc anno inter Francos & Hispanos bellum, magno vtrimque ardore gestum est; in quo Henricus ipse Rex magnum discrimen adijt ad Fontem Francicum Burgundiæ, cùm eò Velascus Castiliæ Conestá-

nestabilis magnas copias adduxisset. Hic enim Rex congressus cum hoste sic pugnauit, vt Villarius, & Bironius vulnerarentur; & si Velascus Meduano copias vniuersas commisisset, Henricus aut cæsus, aut captus erat. Itaque actæ Deo de hac victoriâ gratiæ, quam Rex perdere debuerat, minùs tum prudens, quàm fortunatus.

Petrus Gusmanus Comes Fontanus res Belgicas post Ernestum administrauit, & rem bene aduersùs Francos egit, Henrico magis fruente regno, quàm id administrante. Tum enim Castelletum perijt; Dulendium obsessum est; magnâque priùs acceptâ clade (in quâ Villarsius pugnarat obstinatiùs, quàm prudentiùs) captum est tandem cùm grandi nobilium cæde, vicesque repositæ, ob Hispanos Hami interfectos. Postea à Gusmano tentatum Cameracum, quod Ioan. Monlucius Balanius, Ioannis olim Episcopi Valentini nothus ab Alenconio regendum susceperat, tunc Princeps possidebat, susceptus in patrocinium Regis. Vrgebat porro hanc obsidionem Lud. Barlemontius eius Archiepiscopus, vt ad Imperium, & antiquum dominum rediret, oblatâ pecuniâ, quod & præstiterant Atrebatenses, Hannonij, & Tornacenses. Quamquam autem vrbs ista defenderetur à Carolo Rethelesio filio Ducis Niuernensis, & Dominico Vico fortissimo ductore, nihilominus capta est, quòd Balanius ob rapinas ciuibus exosus esset, nec in arcem in quam se receperat ex supinâ incuriâ induxisset annonam. Balanij vxor Renata Ambosia, vbi exprobrasset marito inertiam, antequam exiret ex arce obijt; ipse honestis conditionibus abscessit. Corpus Caroli Gauri Incij qui hanc Alenconio prodiderat, exhumatum; Vrbs Archiepiscopo, Arx Philippo,

Hispani in limite Picardiæ rem bene gerunt.

Cameracum perdit iniuria sua Balanius.

Francis & Balanio dedecus, & ignominiæ esse.

Faram Henricus obsidet.

Aliunde Henricus Faram ad confluentias Oesiæ, & Saræ à Meduano securitatis loco datam Parmensi, mense Nouembri ineunte obsedit, nec nisi post sex menses recepit; cum interea vrbes aliæ se vi coactæ, aut sponte dederent, ex quo Rex simul & Catholicus, & superior esse cœpisset.

Henricus IV Romanæ reconciliatur Ecclesiæ maximè operâ Card. Toleti Iesuitæ.

Hoc quoque anno, curante Arnaldo Ossato, & Iacobo Dauitio Perronio, negotio accuratè precibus commendato Henricus IV. Clementi Romæ reconciliatus est, plaudente totâ ciuitate. Egregiam autem Francis nauauit operam Franciscus Toletus, primus è Societate IESV Cardinalis, qui & populariũm suorum conatus discussit ingenio suo, & eloquentia; quare in eum deinceps optimè eiusque Societatem meliùs affici cœpit Henricus, qui nunquam immemor beneficiorum extitit, vt magnanimi solent.

Moritur S. Philippus Nerius.

Obijt hoc anno Romæ 7. kal. Iunij S. Philippus Nerius parens Congregationis Oratorij Romani, octuagenarius & adhuc meritis, quàm annis grauior; qui postea relatus inter Sanctos, publicam recepit, quam viuus consequutus erat priuatim tantùm Romæ venerationem.

Carolus patruus Sigismundi petitur Gubernator Sueciæ.

Pax inter Suecos & Moschos, Sigismundum Polonum, & Theodorum conciliata est, Rudolpho Cæsare sequestro. Sueci quoque pertæsi parere Principi Catholico, ipsi Lutherani Carolum Sudermaniæ Ducem patruum eiusdem Sigismundi, sibi gubernatorem dari postularunt; quem cùm nimis posse Rex passus esset, hic eum etiam jure exuit regni, fide planè hæreticâ atque Lutheranâ.

In Comitijs Hungaricis & Polonicis actum & de bello Turcico: in his cùm propenderet Rex Sigismundus, consilium discussit Zamoscius Can-

Cancellarius, & magnus exercituum ductor; in illis petitus Comes Mansfeldius bellis Francicis, & Belgicis exercitatus. Hic Strigonium statim obsedit, in quod dum Turcæ parant immittere præsidium 14. suorum millia cum signis, & tormentis perdiderunt: verùm eo die tantùm laborauit Mansfeldius, vt contraxerit morbum ex quo mox obijt vir bellicosus in primis & citiùs quàm ætas sua, & res Christianorum postularent. Eò mortuo Matthias Archidux in castra venit certus Ernestum imitari: venit & Vincentius Gonzaga cum 300. equitibus, ac peditibus totidem è suâ ditione collectis; post varia certamina Strigonium deditum est; secutum mox Vvisigradum, & si perrexisset Matthias eodem impetu Budam occupasset; Turcica perstitit, quia eam tentare Christiani noluerunt. *Mansfeldius præfecitur ab Hungarii bello Turcico.* *Mansfeldio mortuo succedit Matthias.*

In Transyluaniâ Sigismundus Battorius adscitis in societatem belli contra Turcos Aaraone Moldauiæ, & Michaële Vvalachiæ Transalpinæ Vvaiuodis feliciter pugnauit. Itaque cum Michaële ditionem Turcicam ingressus (neque enim fidere ausus est Aaraoni, immo & eum exauthorauit, suffecto ei Stephano Resuano Moldauo) multa hîc occupauit loca. Cùm Sinanes Vizirus in eos mouisset ad Girgionem seu S. Georgium victus turpiter redire cumpulsus est vnde venerat, Constantinopolin: nunquam Turcis est illata clades turpior, & vnde plus dedecoris hauserint. *In Transyluania victi turpiter Ottomani.*

Victorias tamen Sigismundi Battorij nonnihil impedijt occupata per Zamoskium Moldauia, captusque Resuanus, prælio victus, quod ea esset Polonici juris non Pannonici: nec eam controuersiam terminare potuerunt Pontifex & Cæsar, tam vtilem tum Ottomanis, quàm Christianis perniciosam. *Christianorum victoriam Poloni turbant.*

Q 4 Pe-

Turci Vrbem Patras perdunt.

Petrus Toletanus vt vlcisceretur clades Italiæ tam mari supero, quàm infero, à Turcis illatas, classem in Achaiam ad vrbem Patras deduxit, vbi nundinæ magno conuenarum appulsu celebrantur. Igitur occupauit vrbem & incendit, merces omnes rapuit, & extulit, Cicada cum classe 22. triremium stante ad Tænarum promontorium, nec se mouere auso, ne classis Turcicæ jacturâ, vrbis huius damnum cumularetur.

Mortui sunt Læuinus Torrentius, Torquatus Tassus, Antonius Nothus Lusitanus.

Mortui sunt hoc anno Læuinus Torrentius Gandauensis, secundus Antuerpiæ Episcopus, vir scriptis & Legationibus illustris. Eodem cum ipso die 6. kal. Maias Romæ Torquatus Tassus Etruscus annos 45. natus, identidem furore melancholico correptus, adeò vt sapere nonnisi ex interuallo videretur; scripsit excellentissimam poësin, & in eo tantùm arguendam, quòd nimis admirabilis videatur: quibus addes Antonium illum nothum Lusitaniæ Regem, qui Parisijs, annos natus 64. omnium rerum inops obijt, relictis duobus liberis, qui ex patris hæreditate, nihil præter egestatem, & vanum Regis titulum extulere.

MVNDI 5649. CHRISTI, 1596.

Sigismundus Battorius Cæsari iungitur.

Sigismundus Battorius ad Rudolphum Cæsarem Pragam venit, petiturus auxilia, vbi graue periculum adijt vitæ à pustulis. Sanatus plura sibi promissa, & animo prolixiori vidit, quàm postea data expertus est. Sed tum ei Legatus Pontificius in singulos menses 40. millia aureorum promisit, quibus vti certioribus animatus, suam repetijt Transyluaniam, sedauitque motus, quos absentia Principis solet excitare.

Ab eo decipitur.

Paulò pòst idem Sigismundus Temesuarium, olim

olim munitissimum oppidum, tunc Bassæ Turcici sedem obsedit, eiusque labefactatis mœnibus; cùm Tartari in eum irruissent & cum illis dubio marte pugnasset, nec promissa Cæsaris venirent auxilia, recepit se in suam ditionem, vt copias sibi conficeret, satis augurans Germanos cunctatione suâ rem Christianam euersuros.

Clissa tum munitissima in rupe ciuitas (forte olim Dioclea) non longè à Salone ruderibus, ab Vskochijs capta: sed quia huic obsessæ statim auxilium ferri non potuit à Pontifice, Venetis prohibentibus, frustra parato à circumpositis indigenis auxilio, recepta est; nullo alio operæ pretio, quàm vt Turcæ ab hac parte irritarentur. *Clissa perit Turcis, atque ab ijs recipitur.*

Aliunde Maximilianus Rudolphi frater, collectis Viennæ copijs, Vaciam à Turcis relictam occupat: inde Hathuanam munitionem expugnat, vbi acerbè sæuitum etiam in infantes & prægnantes; quam cùm defendendam suscipere auderet nemo, combussit, cum magno Germanicæ gentis dedecore. *Maximilianus aliquot vrbes recipit.*

Mahometes expeditione susceptâ eò ipse mox adfuit, frustra dissuadente Ibrahimo nouo Viziro, qui Sinani octuagenario successerat, anno superiori, ex mœrore acceptæ cladis, mortuo. *Mahometes venit in Hungariam.* Is Agriam primò bene defensam, deinde ignauiter, deditione recepit; vbi tamen contra datam fidem sæuitum in dedititios, in vltionem Hathuanensis cædis; quod tamen adeò Mahometi displicuit, vt Prætorianorum præfectum statim in frustra concidi iusserit, quò fidem etiam Christianis seruandam esse suos edoceret. *Agriam capit.* Maximilianus ergo cum 70. armatorum millibus huic occurrit ad Kerestium siue Crestesium, & cum eo prælium conserit 7. kal. Nouembr. In eo Mahomete jam cum paucis recedente Christiani victores, citiùs quàm par esset in prædam conuersi ab Assane Cicadâ Calabro Apo- *Vincit Christianos ad Kerestium.*

ſtatâ vltimi agminis ductore ſuperati ſunt, relictis ſuorum 12. millibus. Cùm facilè prælium reparari poſſet, victi non ſua caſtra, ſed quiſque in patriam ſuam receſſere, ſicque Mahometi plenam, & certam reliquere victoriam. In hac expeditione nihilominus Mahometes 70. Turcorum millia perdidit, Chriſtiani 20. millia, ſed quod pluris erat, gloriam tot prælijs, tam copioſo ſanguine quæſitam. Cicala inuitus & repugnans Vizirus creatus eſt, vnde tamen mox dejectus eſt (rogante Mahometis matre, vt reſtitueretur Ibrahimus) & relegatus in fines Perſidis, at poſt biennium præpoſitus eſt maritimis copijs, luculentum fortunæ variantis monimentum.

Cicalæ varia fortuna.

Ineunte hoc anno Meduanus cum Rege reconciliatus eſt, & honeſtis quidem conditionibus, ſed non ijs quas ante rejecerat: hoc ei peruicacia diuturnior ſtetit. Suſcepti quoque Nemoroſius, & Ioyoſa, ſatis honorificè Maſſilia adhæc recepta per Guiſium opera Petri Libertati Corſi, cæſo Caſalio Conſule, ſeu veriùs Tyranno qui hanc Hiſpanis prodere moliebatur, jam recepto in portu cum aliquot triremibus Auriâ. Sed proditor fugit, ſeditioſi compreſſi, Maſſilia, plaudentibus ſimul Italiâ, & Galliâ, Francica fuit.

Meduanus, Nemoroſius, Ioyoſa Regi reconciliantur.

Maſſilia ſeruatur Franciæ.

Ab alterâ parte Galliæ Rex Henricus minus fortunatus fuit. Caliſium enim ab Alberto Auſtrio Cardinali opera Ronei experientiſſimi ducis Francici intra dies ſexdecim cum arce captum eſt, cæſo cum pleriſque præſidiarijs Bidaſſano Præfecto, licet Henricus relicto ad Faram Mommorantio, Bononiam vſque excurriſſet. Secutæ ſunt mox Hama, & Guinæ, tantùm per tubicines tentatæ. Reddita inſuper Ardra munitiſſimum oppidum à Belinio parum fortiter, cùm hîc prius Monlucius, Blaſij Mareſchalli nepos, occidiſſet; Belinius precibus amicorum ſe magno dedecore exemit. Has clades effecit aut

Caliſium capitur ab Alberto Auſtrio.

Cum aliquot alijs oppida.

aut Henrici parcitas 20. aureorum millibus Roneum ad se trahere cunctantis, aut Elizabethæ Calisium iniquè postulantis; sed maluit Rex ab hostibus, quàm amicis spoliari, cùm id esset ignauiæ, illud fortunæ posset imputari. Exinde recessit Austrius, quia jam par exercitu non erat Henrico; obsedit tamen Hulstum in Flandria, cepitque, sed Cæso Roneo, quem decem illiusmodi vrbibus redemisset.

Hulstum capit Austrius.

Henricus reddita Farâ XI. Kal. Iunias per Aluarum Osorium Hispanum, fœdus cum Elizabethâ renouauit; quo, reluctantibus licet Anglis, Belgici Ordines comprȩhensi sunt. Missa inde in Hispaniam Anglica classis, vt bellum Hibernicum discuteretur, quod parabat Hugo Comes Tirȩniæ Catholicus potentissimus, in dies operiens Hispanica auxilia. Ad Gadeis facta est exscensio, ibique acriter pugnatum depressis ac crematis plerisque nauibus in Nouum Orbem destinatis. Vrbs quoque Gadira capta & expilata; at ne seruarent eam Angli effecit prædæ magnitudo, quam dum reuehere volunt, fructum omnem corrupere victoriæ. Hispanus vice versâ in Hiberniam classem immisit suam, quæ tempestatibus jactata, multis nauibus amissis ad Tiræniam appulit, nullo alio fructu, quàm vt bonus ille Comes egregiè Catholicus, & in fidem optimè affectus esse videretur.

Anglica classis Hispaniam vexat.

Hispanica appellit in Hiberniam.

Alexander Medicæus Cardinalis Legatus in Franciam missus à Clemente magnificè susceptus est. Missus & Romam Franciscus Lucemburgius Pineus, anno sequente tantùm accessit; quando & mora de regno Nauarræ difficultas, Ossati ingenio sublata est, viri egregij, & cui multùm Henricus, plus etiam Ecclesia debuit.

Legationes Regis & Clementis.

Habitus est Rothomagi Conuentus pridie Non. Nouembr. paruo, vti solet fructu, nec labori & sumptibus conuenientium respon-

Comitia Rothomagensia.

denti: ficuti nec Comitia Parisijs Cleri Gallicani, quæ tantùm, de more, ijs qui interfuerunt, profuere.

Nauigatio Batauorum in Orientem per Septentrionem. Nauigatio in Orientem per Septentrionem hoc anno fuscepta eft à Batauis defcripta per Gerardum Vohetum, qui ei interfuit. Fuit eis acre certamen cum vrfis candidis, grauiùs cum frigore, eorum naue, glacie conftricta, & frangenda, vt in domum conuerteretur, inter tenebras ab initio Nouembris ad finem Januarij. Quare duo tantùm ex ea expeditione fuperftites profeffi funt, fe meritò pœnas luiffe temeritatis.

Moritur Franc. Cardinalis Toletus. Mortuus eft denique hoc anno ætatis ferè 74. 18. kal. Octobr. Francifcus Toletus Cardinalis è Societate I E S V, vir omnium judicio maximus, & quem ægrotantem ipfe Clemens inuifit. Morbum conceperat, cùm calente cœlo die Sabbati, vt femper folebat, pedes ad B. Virginis Ecclefiam proceffiffet; fic pietatis operibus immortuus eft, de totâ Ecclefiâ, ficut & de Francia optimè meritus; quare illi Parifijs in majori Bafilicâ Regio funere, & filiorum Franciæ parentatum Henrici Magni juffu, & tum in Societatem bene animari cœpto; hæreticis nequicquam, atque fceleratis omni conatu refiftentibus.

MVNDI 5650. CHRISTI 1597.

Mauritij de Auftrio ad Tornahutum victoria. Mauritius Belgicorum Ordinum ductor Alberti Auftrij copias ad Tornahutum in Brabantiâ magnâ ftrage deleuit, cæfis duobus armatorum millibus cum duce Varaffio; captis omnibus impedimentis, aliquot fignis, & pecuniâ ad ftipendium paratâ; ficque dedecori additum eft damnum.

Portocarrerus Ambianum intercipit. Hoc anno Ferdinandus Tellius Portocarrerus, Dulendij præfectus, admonitus à quodam

dam Dumolino exule interdiu seruari negligentiùs Ambianum, id magnâ audaciâ, ac pænè temeritate occupauit. Vsus est carris, quos pomis & nucibus onerauit, & hos fortissimi milites aurigarum loco deducebant: eorum vnum supponunt pensili clathro, loris equorum rescissis, alterius effundunt nuces, & poma, quæ dum colligunt præsidiarij ciues, trucidari ab Aurigis probè armatis portam patentem reliquerunt sequentibus copijs. Sic vrbs nobilis capta est, in cuius suburbio Heluetij plurimi, & quæ supra 14. armatorum ciuium millia continebat, per tria equitum, peditumque millia. Vix octuaginta ciues repugnantes cesi sunt, sex tantùm Hispani; res tantâ inertiâ tantoque metu peracta est, vt superet fidem. Perturbatus est hoc casu mirificè Rex Henricus, perturbata Lutetia, quæ hostem jam adesse putabat ad portas. Statim nihilominus vrbs per Bironium obsessa est, ab ea parte quâ venire poterant auxilia; in quam tamen Ioanne Gusmano duce 500. equites post acre certamen irruperunt, sed exiguum tantæ vrbi mox diligentius obsidendæ auxilium. Ad eam igitur cum ingenti exercitu venit Henricus, accitis etiam 4. Anglorum millibus. Ad eam fortiter vtrimque certatum, donec Portocarrerus glande plumbeâ, casu tantùm trajectus interijt. vir parui corporis, sed industriæ, & fortitudinis Maximæ. Mortis huius letitiam inter Francos compressit cæsus Franciscus Spineus Sanlucius rei tormentariæ præfectus experientissimus, atque doctissimus. Nihilominus Ambianum aut vi aut deditione capiendum erat: accessit igitur Cardinalis Austrius cum ingentibus copijs 17. Kal. Octobr. cum Duce Albamalæ, & Principe Aurangio; & si impetu inuasisset Regia castra, ea perturbata, sine dubio pertupisset. Sed dum cunctatur, præcedenti nocte quâ transiturus erat viam fossoribus abru-

Obsidetur ab Henr.

Austrius nequicquã ei afferre parat auxilium.

abrupit Meduanus, & in eâ Tormenta priùs occultata scitè disposuit. Quare transire parans Albertus, fortiùs quàm sperabat exceptus, sibi recedendum esse intellexit, ne penitùs deleretur, & qui venerat vt fortis Imperator, vti Presbyter ignauus abscessit. Vrbem ergo reddidit Hieronymus Caraffa Marchio Montis Nigri qui Portocarrero præfectus Equitum successerat, emissi gloriosè Hispani, cum armis, impedimentis, & magnâ prædâ; Vrbi præpositus Dominicus Vicus, Arx ædificata vt eâ tuti essent ciues, qui priuilegia causati ab Heluetijs Regijs defendi noluerant per superbiam, à suis per ignauiam non potuissent propugnari. Sic Ambianum perdiderunt Hispani, simulque pacis ineundæ cum tam forti Principe desiderium concepêre.

Vrbs Regi deditur

Carolus Suecus Lutheranus Sueciæ Gubernator patruus Sigismundi præfecturam deposuit, vt Rex coronaretur: celebrata sunt Arbogiæ Comitia, quæ impedire Polonus non potuit; in his Carolus declaratus est prorex, confessio Augustana recepta, alijs omnibus explosis; Holmia insuper Regni metropolis occupata, Catholica fide se eum Catholico Rege Sigismundo eiurati sunt.

Carolus Suetus Regnum sui nepotis occupat.

Objit hoc anno 6. kalend. Nouembr. Alphonsus Ferrariæ Dux annos natus 64. fine liberis, dicto hærede Cæsare Atestino, agnato suo sed notho, factâ sibi gratiâ à Maximiliano, & Rudolpho de ditionibus Mutinæ, Rhegij Lepidi, & Carporum, quàm de Ferrariâ Pontifices negauerant. Hic ergo Cæsar accitis in auxilium aliquot Principibus Italiæ, sibi Ferrariam vindicare conatus est; sed ei fortiter obstitit Clemens paratus armis agere, spretis precibus Venetorum, & minis Hispanorum. Immò Aldobrandinum Cardinalem cum copiis versùs Ferrariam misit; quibus territus Cæsar Atestinus honestissimis conditionibus

Alphonsus Dux Ferraræ moritur.

Clemens recipit Ferrariã, & Cæsarem Atestinum in amicitiã.

Dux

Dux Mutinæ Regij & Carporum agnitus Romæ, ditionem minorem quidem, sed tranquilliorem consequutus cum Pontificis amicitiâ, ei deinceps profuturâ.

Maximilianus Archidux Cæsariani dux exercitus Tattam oppidum à Turcis occupatum dolo recepit; vi expugnauit Pappam, cum arce. Sed ad Turcarum aduentum maturè recessit. Hi ergo iterum cepere Tattam (sed deditione) in quâ se acerrimè defendêre Cæsariani. Nec plura hoc anno tentarunt Ottomani, ob Bassarum discordias, & Ianizarorum tumultus. Battorius interim frustra expectatis à Cæsare auxiliis, selectum militem misit qui pontem impositum Sauo dejiceret ad Belgradum; ipse rursus Temesuariam obsedit, hyemis tamen asperitate eam relinquere coactus; captis aliquot oppidis minoris momenti vt leuaret vtcunque dedecus, & ignominiam vrbis tam sæpe frustra tentatæ.

Christiani in Turcos mouet paruo fructu.

Idem Sigismundus anno ineunte Pragam venit pertæsus laborum, atque belli, acturus de principatu suo Cæsari reliquendo, accepto Oppolitano in Silesiâ, & 50. millibus aureorum, cum spe Cardinalatus impetrandi à Pontifice. Coniugem itaque remisit ad matrem, quoniam illam oderat ex fascino coniugali, nec ea erat æquiori in maritum animo, Princeps bello, coniuge, negotiatione infortunatissimus extitit.

Sigismundus Battorius principatum cæsari paret relinquere.

Eodem tempore in Angliam Hispana, Anglicana in Hispaniam nauigabat; incredibili vtraque ardens pugnæ desiderio, quod tempestas discussit; Anglica Tertiam ex Azoribus diripuit; sed frustra expectauit Indicas naues, quæ portum incolumes, cum incredibili Anglorum dolore, tenuerunt.

Classis Anglicana & Hispana pugnare nequeunt.

Mortui sunt hoc anno Gabriel Palæottus Cardinalis, vir doctus, & commodæ senectutis, de quâ & scripsit, sed majore conatu quàm gloriâ: ibidem Romæ quinquagenario major

Mortui Card. Palæottus, Aldus Manutius Genebrardus.

major Aldus Manutius, Pauli filius, Aldi nepos, alterius Aldi pronepos, omnes de litteris benè meriti; denique Gilbertus Genebrardus, Henotici tempore designatus Aquensis Archiepiscopus, quo tamen dejectus est, & læzæ Majestatis postulatus innocens, sed præualente eius æmulo majoris authoritatis, verùm qui longè minus Ecclesiæ dignitatis allaturus erat.

MVNDI 5651. CRISTI 1598.

Agitur Veruini de pace inter Philippũ, & Henr.

Clemens VIII. Ferrariæ Principatum adjungit Pontificiæ ditioni, eoque pergit. Interim Veruini agebatur de pace inter Philippum & Henricum, selectis vtrimque viris prudentissimis, qui de rebus controuersis disceptarent: verebatur enim Philippus II. vehementer ab Henrico, ne filius eius item Philippus prope puer, cum veterano Imperatore, multarumqne palmarum congredi armis imparibus cogeretur.

Mercurius in gratiam cum Henrico redit.

Et verò hoc tempore Rex Franciæ Mercurium jam desertum ab omnibus, & se demittere compulsum, recepit in gratiam; verùm eam paulò tardiùs implorauit, ideoque minorem recepit; quare de eo dictum, quod ipse de Meduano jactare solitus erat, nec bellum facere nouisse, nec pacem. Nihilominus receptus est, ob filiolam suam, quam Rex Cæsari filio suo notho ex Gabriele Estræa junctam connubio volebat. In eo quasi vltimo fautore, Henoticon, seu *Liga* euanuit, & quod Rex hæreditarium acceperat regnum, fortitudine, consilio, industriâ, nouo alio jure suum effecit, meritò liberator patriæ, Franciæ restitutor, & populi Pater appellatus,

Eius filia paratur vxor Cæsari notho

Angli, & Batavi nolunt Hispanico fœdere comprehendi.

Monuit Henricus Anglos, & Ordines Belgicos de fœdere suo cum Hispanis, vt eo si vellent continerentur; recusarunt illi suis in-

tenti

tenti rebus, neque addicti Franciæ, nisi quantum sua commoda postularent. Tum quoque, ingratis licèt, & inuitus, ac partim pressus Hugonotorum minis, partim ne in eos à quibus impensius adiutus esset parum gratus videretur, Edictum emisit, quod à loco vnde prodjit Nannetense dictum est: id tamen promulgari vetuit sapienter, nisi post Legati Pontificij discessum, ne ex eo tumultus oriretur Romæ; Catholicis Edictum sine dubio perniciosum, hæreticis vtile, sed hoc tempore necessarium, ne bellum externum, in domesticum ac ciuile mutaretur.

Edictum Nannatēse pro Hęreticis.

Tandem post multas altercationes, & tergiuersationes Ducis Sabaudiæ, Principatum Salutiarum restituere denegātis, pax confecta est 6. Non. Maias Veruiuensis dicta, duodequadraginta articulis contenta, cuius beneficio, & Regis sapientis industriâ Francia sic refloruit, vt paucos intra annos nullo bello aut ciuili aut externo concussa fuisse videretur.

Pax Veruiuensis inter Francum, & Hispanū.

Senatus Parisiensis, qui tanto ardore, tam præcipiti depulerat Iesuitas, eos quoque vexare extra jurisdictionis suæ limites voluit, & Turnonio depellere; quod oppidum pendet ex Senatu Tholosano: verùm contrarijs edictis ab hoc Senatu retenti, defensique sunt: quod factum res Franciecas Romæ plurimùm turbasse scribit Ossatus, & in hoc judicio Senatus illustrissimi prudentiam desiderauit. Quare adnitente Clemente non modò suspensum est Senatusconsultum Parisiense, sed & Laurentius Magius è Societate Iesu Venetus ab Henrico petitus est Visitator, atque exinde cognita Regi sagacissimo Societas, quam hactenus nonnisi ex maleuolorum sermonibus agnitam tulit in oculis, & eius se parentem esse, atque alumnum supra reliquos Principes Christianôs ostendit.

Henricus IV. Iesuitas agnoscit, & exindedeligit.

Periculosè tum Henricus Magnus ægrotauit, & per biduum sine vllâ spe vitæ; quod Francos mirificè perculit: redditus est tandem precibus bono-

Morbus Henrici IV. periculosus.

bonorum omnium, qui in hoc capite fortunas suas & incolumitatem verti, nec immeritò, judicabant.

Moritur Philippus II. Non idem contigit Philippo II. Hispaniarum Regi, qui ætatis 74. cum mensibus 4. Regni 42. mense 9. Idibus Septembr. Esculari obijt, quò se Madrito succollantibus famulis portari jusserat. Erumpebant autem ex eius corpore vermes, & pediculi tantâ copiâ, vt per duos famulos, sibi per vices succedentes abstergi vix possent; inter quos aliosque acutissimos dolores patientissimè toleratos, pientissimè mortuus est, qui ferè totum orbem, saltem ex parte, viderat suum, & cuius Imperio *Sol semper alluceret*. Succ ssorem reliquit filium suum Philippum III. Eugeniæ claræ Alberto Austrio jungendæ nuptijs Belgium; Nauarram, vti eius pater, reddi imperauit, ex facto suo, filij sui facta non satis piè, prudenterque dimensus.

Succedit ei Philippus III.

Magna celebrãtur matrim. Exinde magni momenti matrimonia celebrata sunt, Philippi III. cum Margaritâ Austriacâ, Isabellæ cum Alberto. Hic depositâ purpura in templo B. Virginis Hallensis perrexit in Germaniam, vt Margaritam adduceret, quam & Ferrariam deduxit à Clemente magnificè susceptam, vnde Pontifex rediit Romam. Tertio ab eius aduentu die sic exundauit Tiberis, vt nunquam eluuiem similem viderit Roma, nec parem Pontificis & Cardinalium liberalitatem in egentibus miserisque subleuandis.

Iauarinũ intercepit Valuecurtius. Hoc quoque anno Iauarinum munitissima ciuitas per Valuecurtium nobilem Campanum fractâ portâ per catapultorium tubum, captum est; dubiâ tamen diu victoriâ quingentis Francis interfectis, mille sexcentis Mahumetanis jugulatis. Mox à Schuuartzgenburgio Cæsarianorum duce obsessa Buda, parsque eius inferior capta, sed obsidionem soluere propugna-

gnatorum virtus, annique tempestas sæuior compulerunt.

Sigismundi Battorii leuitas.

Sigismundus Battorius magnâ animi leuitate deserit Transyluaniam, vt in Silesiâ Principatus Oppoliensem, & Ratiboriensem adiret, & adhuc majori repetit, facilè receptus à suis. Inde ad se aduocat Andream Cardinalem Battorium, vt cum eo de Transyluaniâ consultaret, quam ei relinquere meditabatur; Princeps non satis firmus, & in quo constantia in negotiis suspiciendis, & exsequendis semper expetita est.

Sigismundus perdit regnum Sueciæ.

Sigismundus Poloniæ Rex cum modicis copijs in Sueciam imprudenter nauigat, regnum à Carolo patruo repetiturus; quem hic ludificatus est, donec majorem conflasset exercitum. Post aliquot prælia, victus terrâ marique Sigismundus Gedanum, seu Dantiscum fugit. Ita Carolus eum exautorandum curat nisi mallet filium suum Ladislaum quinquennem dare in Sueciâ instituendum. Quod cùm negasset Sigismundus Carolo firmatum est regnum; cunctis in eius verba jurantibus, & perfidis Deo, hominem etiam hominibus perfidiosum Regem exoptantibus.

Moritur Theodorus Moschus.

Mortuus in Moschouiâ Theodorus Dux Magnus reliquitque principatus sui administrationem Gerniæ vxori suæ, & Patriarchæ Russorum; illa dignitatem in fratrem suum Borisium callidum hominem transferre voluit; hic dum se imparem clamitat, & onus omni industriâ deprecatur, asseruit sibi, mense Maio diebus Borisius *phedorouitz-Goduuouu*. Huic tamen negotij multùm exhibuit Demetrius quidam frater Theodori, quem hic ante cædendum curarat; tunc autem aut seruatus erat, aut se seruatum simulabat; & si fallacia fuit, huic imposturæ suæ non furca, sed diadema, prętium fuit.

Succedit ei Borisius

Eum turbat Demetrius.

Mortui Arias Monta-

Mortui sunt hoc anno Benedictus Arias Montanus, egregiâ in edendis Philippi II. Bi-

nus, Stapletinius Ortelius. Bibliis operâ; Thomas Stapletonius Anglus magnus Theologus, exul Louanij; denique Antuerpiæ Abrahamus Ortelius de Geographiâ optimè meritus, quam multùm promouit, antiquam maximè, dum huius thesaurum eruditis omnibus liberaliter aperuit.

MVNDI 5652. CHRISTI 1599.

Seruatur Christianis S. Sepulchrum Christi. Actum est hoc anno Constantinopoli de adimendo Christianis Sepulchro Christi Domini, & donarijs indidèm efferendis, authore quodam Mahumetano Hispalensi. Verùm hoc consilium autoritate suâ Legatus Francicus discussit, Venetus rationibus: quæ tamen absente Franco, nihil potuissent.

Andreas Cardinalis factus princeps Transylvania cæditur. Sigismundus Battorius Transyluaniam transfert in Cardinalem Andream patruellem suum, qui eâ diu potitus non est in eam imminentibus Cæsare, Turco, Polonis. Statim autem appetitus est bello à Michaële Vvalachiæ Transalpinæ Vvayuodâ, victusque in campis Cibiniensibus, errans, & famelicus tertio die inuentus, ac cæsus est. Huius tamen corpus Albæ Iuliæ Michaël sepeliri jussit magnificè; de cuius nece postea habita est Romæ quæstio, cùm jam alter Cardinalis (is erat Georgius Monachus) in his partibus interfectus esset, & ad Cæsarem vtriusque nex spectare videretur.

Cardinales Creati Offatus, & Bellarminus. Creati sunt hoc anno Romæ 12. Cardinales inter quos Arnaldus Offatus, de Franciâ, adeoque totâ Ecclesiâ optimè meritus, dum causam bonam defendit optimè, sine eo fortè periclitaturâ: huic adjunctus Robertus Cardinalis Bellarminus è Societate IESV, vir doctrinæ incomparabilis, à quo editum opus in hæreticos, à viris sapientissimis *Ecclesiæ Armamentarium*, & *Turris Dauid* appellatum; eò dignior sacrâ purpurâ, quò majori curâ, & sollicitudine eâ religiosè defugit

Disso-

Dissolutum matrimonium Sigis. Battorij, & Mariæ Austria.

Dissolutum est hoc anno matrimonium inter Sigismundum Battorium, & Mariam Austriacam, causâ in partibus judicatâ, atque vtrique parti factum satis, cùm nec vir conjuge, nec conjux viro satis contenti essent.

Turcæ & Tartari Christianos inertes expilant.

Tentata pax inter Turcos & Cæsarem coalescere non potuit, neutris conditiones justas proponentibus, aut admittentibus. Hoc tempore Cicala bellum gerebat in Persas, nec satis rem Turcicam promouebat, ob annonæ penuriam, non in Græciâ modò, sed & in Asiâ. Disjecto consilio pacis, Turcæ, ac Tartari, Christianorum terras diripuere, & innumerabilem captiuorum adduxere multitudinem, cum pecoribus & armentis. Harum cladium spectator iners erat Schuuartzemburgius in suis castris, qui tandem permotus de se sermonibus, ac propè conuiciis, in palantes hostes, & jam propè saturos prædæ mouit, eisque aliquot castra eripuit, minus vt eis noceret, quàm vti suam velaret ignominiam.

Batauorum Nauigatio in Nouum Orbem infelix.

Bataui nauigationem suscipiunt in Nouum Orbem, quam displicere plurimùm Hispanis norant, classe octuaginta nauium. Verùm ea infelix fuit: exscensione enim factâ ad Canariam insulam, & vicinas adjacentes, in eas flamma ferroque sæuierunt. At in reditu classis magnâ ex parte tempestate periit, milites & nauicularij morbis absumpti, aliquo tempore, ne quid auderent eiusçemodi, popularibus suis injecere desperationem.

In Belgium redeunt conjuges Albertus, & Isabella.

Rediere hoc anno in Belgium post celebratas Valentiæ nuptias Albertus & Isabella. Louanii more antiquo inaugurati, vbi audiuere Iustum Lipsium Plinii Panegyricum enarrantem, cujus lectionem præsentiâ suâ cohonestauêre, virum magnum, & tantis auditoribus dignissimum.

Henr. Ioyosa Mareschal re-

Hoc anno Henricus Ioyosa factus Mareschallus Franciæ, qui alias Capuccinorum vestem

exuc-

Iumit Capucinorum habitum. exuerat, eandem induit sub alijs signis religiosiùs militaturus. Paulò post conscendens in suggestum auditores suos in admirationem rapuit; sed exemplo potentiùs, quàm verbo perorans; & ignarus licet (vix enim litteras puer degustarat) habitus est orator maximus, quia fieri posse, quæ dicebat, exemplo factisque suadebat.

Edictum Nannetense promulgatum. Hoc anno 5. Kal. Mart. post multas difficultates Regis patienti sapientiâ superatas, obnitentibus Senatu atque Clero Edictum Nannetense promulgatum est, sed eâ cautione, ne id Ecclesiæ fraudi esset, quod sanctè promisit Henricus. Quod cùm ingratissimum accidisset Clementi, Rex hunc ita demulsit, vt tandem fateretur Pontifex Henricum sapientem Patrem esse, plus ei cordi salutem subditorum esse quàm plerique rerum iniqui æstimatores putarent.

Nuptiæ Henricus & Margarita Valesiæ irritantur. Actum est tum de matrimonio Henrici IV. cum Margaritâ Valesiâ, quod plerique irritum volebant esse. Re accuratè discussa pronunciatum est has nuptias nullas esse, Regi concessum aliam vxorem ducere. Ferebatur eum propendere in Gabrielem Estræam ex quâ jam duos filios susceperat, Cæsarem quinquennem, & Alexandrum anniculum; verùm hoc matrimonium Deus auertit, eâ mortuâ ex violentissimis appoplexiæ paroxysmis, vultu in tergum detorto tantâ deformitate, vt hæc dæmoni quàm mulieri similior videretur; vnde multa à popello jactata, & credita: Rex certè auditâ eius morte, post multas lacrymas ad se, Deumque redijt, quem huius casus, & mortis autorem in Franciæ commodum agnouit, & veneratus est. *Gabriele Estraæ obitus.*

MVNDI 5600. CHRISTI 1653.

In iubilæo Clem. VIII. pietas. Celebratum est hoc anno, mano etiam virorum Principum concursu Iubilæum: certè tricies centena hominum millia tum Romam

ve-

venisse in Clementis VIII. vitâ scribitur. Qui & tum ostendit quantùm posset Rom. Pontificum pietas ad hæreticos ab errore deducendos. Multi enim Lutherani, & Caluiniani ex eius aspectu, modestiâ, pietate ad aram facientis impia Sectariorum dogmata euomuere. Ferunt eum tum frequenter abluisse pauperum pedes, accumbentibus peregrinis ministrasse, accommodasse aurem pœnitentibus; quibus etiam permoti Turcæ ad salutares aquas Baptismi accessere: Illis enim hæc visa sunt opera in tanto Pontifice miraculis omnibus potiora.

Actum hoc anno de nuptijs Henrici Magni cum Mariâ Medicæa filiâ Francisci Ducis Etruriæ, quæ sub tutelâ Ferdinandi patrui seruabatur; cui cum eas probasset Pontifex magno est petita ambitu, magno data, triremibus Pontificijs, Melitensibus, & Florentinis, eam deducentibus Massiliam. Lugduni magnificentissimè recepta, Regem expectauit Sabaudico implicitum bello; cui cùm nupsisset, intra nouem menses Delphinum dedit, ex æquo nobilis, diues, & fœcunda. *Nuptiæ Mariæ Medicea cum Henrico IV.*

Tum autem in Sabaudiâ gerebatur bellum, quoniam Carolus Emmanuel conditionibus pacis acquiescere noluerat, nec reddere volebat Salutiarum Principatum, fretus sibi promissis auxilijs ab Hispano per Comitem Fontanum Proregem Mediolanensem, qui tandem miserum Principem delusit. Rex ergo Henricus per Desdiguerium Sabaudiam occupauit, per Bironium Mareschallum Bressiam, dum otiosus Taurius sederet Emmanuel opperiens Hispanicas copias, quæ nonnisi vtroque perdito Principatu recipere potuisset. Tandem Dux ad se rediit, & satius duxit paratiorem Henrici clementiam implorare, & permutato Principatu Salutiarum cum Bressiâ, à se tempestatem amoliri, cuius erat Hispanus spectator, non auxiliator: Rex ex eâ pace, & permutatione *Sabaudus dominus Rege pacificitur.*

tione & fructum, & gloriam retulit.

Mornæus Plessius conuictus à Perronio. Cùm Rex & Reginâ Parisios redijsset aliud concitatum est bellum, sed incruentum, & quod Linguis & Calamis paratum est. Ediderat librum de Missâ, & Eucharistiâ Philippus Mornæus Plessius Marlius, nobilis Normannus, Salmurij præfectus, magni inter Caluinianos nominis, sed ita scripserat, vt hic stylum, Ministelli huic materiam, & dicta Patrum suggererent. Cùm hæc adulterata esse questus esset Iacobus Dauisius Perronius Episcopus Ebroicensis, & plusquam 500. loca corrupta se inuenisse publicè professus esset, dicam ei Plessius dixit, apud Regem, à quo assignati sex Iudices tres Catholici, tres Caluiniani, qui de calumniâ, vel veritate statuerent. Dicta ergo die conuenere actores coram Rege, Cancellario, atque judicibus, excussisque locis nouem, sex ipsis horis, pronunciatum est omnium judicio omnia aut corrupta, aut truncata, aut detorta, ac certamen in diem sequentem rejectum est. Sed *Quã malè cesserit hæreticis hæc collatio.* noctu ægrotauit Plessius, Parisiosque deferri permissus, insaluato Rege Salmurium fugit vnde ausus est effutire quæ victi solent hæretici tam veritatis inanes, quàm modestiæ. Vnus ex tribus Heterodoxis judicibus, hæresin ejurauit, idemque fecisset Casaubonus, nisi eum innata superbia prohibuisset; verùm quod non fecerat pater præstitit filius, etiam Capucinorum Ordinem ingressus, vt sibi, atque aliis bonus esset: Rex in fide confirmatus, eius deinceps laudator fuit, magno emptam hanc Collationem Plessius, cæterique hæretici voluissent.

Mauritij Neoportensis victoria de Alberto. In Belgio frustra pace tentatâ bellum recruduit; Mauritius cum classe bis mille octingentorum omnis generis nauigiorum venit in Flandriam, vt Ostendæ subueniret. Verùm inter hanc vrbem, & Neoportium *Nieuport* in pontis transitu magnam accepit cladem,

Cum-

Cùmque ſapientiores Alberti duces cenſerent, huic tantùm intercludendum comeatum, vt ſe fame compulſus dederet, euicit oppoſita ſententia, vt hoſtis attonitus vrgeretur, nec ei ſui colligendi daretur tempus & copia. Igitur redintegratum certamen, in quo pænè victus Mauritius animum ſuis indidit ex deſperatione, ac grandem illam retulit victoriam Neoportenſem dictam: Albertus leuiter vulneratus, recedere compulſus eſt à ſuis. Nec eſt victos inſequutus Mauritius, ne ad eundem cum Alberto lapidem impingeret; nec multum profecit ex hac victoriâ; obſidionem Neoportenſem ſoluere coactus; reſtauratæ circa Oſtendam munitiones, victi victoreſque ſperare, & bellare perrexerunt.

In Scotiâ Rex Iacobus in Gaurianâ conſpiratione tantùm non perijt, ad Perthum oppidum; ſeruatus eſt quia percuſſoribus, ipſi animus nequaquam defuit. Aduocauit enim domeſticos à quibus percuſſores trucidati ſunt, ſæuitum in eorum cadauera, nihil omiſſum, vt deteſtandi parricidii grauitas omnibus innoteſceret.

Iacobi Scotiæ Regis periculum.

Hibernicum quoque perſeuerabat bellum, & Tirænius Comes Catholicus, fretus Hiſpanienſibus auxilijs, totam ſibi fauentem experiebatur Inſulam. Ab eo victi Proreges Angli repugnabant magis, quàm aggrediebantur. Neque cæteris meliùs egit Comes Eſſexius gratioſiſſimus Elizabethæ; immò accuſatus ab inuidis conjectus eſt in turrim Londinenſem: vnde dimiſſus, iterumque vocatus in crimen perduellionis, præmij loco tulit à Reginâ amicâ ſuâ, ne publicè, & tortoris manu tolleretur. Eius loco miſſus Baro Montioius, vt res Anglicas vtcumque reſtituit, ſic Hibernicas penitùs non afflixit.

Hibernicum bellum ad ueſus Tiranium.

In Pannoniâ Chriſtiani ipſi res turbarunt ſuas. Qui enim erant Pappæ 1200. præſidiarij,

Rebellio Pappenſium præſidiariorum.

Franci & Gallobelgæ, ob rem benè gestam ad Iauarinum nobiles, ideòque sibi arrogantes omnia, tumultuati sunt ob dilata stipendia; immò cum Turcis Albæ Regalis egerunt, vt ijs vrbem proderent, præfecto suo in vincula dato, electisque ducibus nequissimis Finno atque Mothâ. Ab ijs Pappa Turcis prodita est, cum ciuibus Christianis, qui obsistebant socij modestiores trucidati. Schuuarzenburgius statim Pappam obsedit, vt seruaret arcem; at rebelles eruptione factâ, desperatorum more pugnantes, & hunc, & multos Germanos interemerunt. Huic quoque suffectus Melchior Roderus paulò post obijt ex morbo; Subrogatus denique Nadastius, fugientes intercepit, plures repugnantes fortiter cecidit, quosdam captos omnibus suppliciis excarnificandos objecit, Pappa multo sanguine Christiano stetit.

Mercurij ad Canisiam nobilis recessus.

Interea Turcis magno exercitu per Ibraimum Bassam inuadentibus Hungariam oppositus est Dux Mercurius; petitus à Rudolpho, non illibenter ab Henrico concessus, qui eò perrexit cum Henrico fratre Comite Chalignio, & Ioanne Tillio fortissimo Belga legato suo, & multis nobilibus, quos Dei vel vana armorum gloria rapiebat. Eius prima expeditio, & magni nominis recessus fuit ab vrbe Canisiâ, quam obsidebat Ibraimus, & cui propter cœnosas voragines, nunquam afferri auxilium potuit. Verùm periculosus receptus erat, inopiâ jam vrgente Christianos, & per vias lutulentissimas. Eum autem sic instituit Mercurius tormentis etiam bellicis subductis, vt apud peritos artis bellicæ æstimatores, glorioso certamini antepositus sit, & coram hoste numerosissimo, nec non equitatu præualente ita recessisse ingentis victoriæ habitus sit loco. Canisiam autem Paradisius præfectus, citiùs quàm par erat reddidit, ideò capite mulctatus; Mercurius autem diffluentibus Germanis, penè solus relictus Viennam redijt, vbi

vbi ex morbo fratrem amisit, factus tamen solo nomine Ottomanis terribilis, & ad Turcæ ardentissimas petitiones ex Hungariâ ab Henrico IV. reuocandus.

Sigismundus Battorius iterum resumpsit hoc anno Transyluaniæ Principatum, inuitatus à suis, & Hieremiæ Moldauiæ Despotæ viribus subnixus. Sed à Michaële Vuayuoda Vvalachiæ, & Georgio Bastâ Cæsaris nomine affectus est magnâ clade, cum Moyse ciculo, fortissimo duce, sed Ariano. Postea sunt commissi inter se Basta & Michaël, hic vt proditor ab illo sublatus, ipse Transyluaniam non tam regendam, quàm expilandam suscepit. Zamoscius ergo Poloniæ Cancellarius hisce turbis immiscuit sese tum quòd Sigismundum affinitate contingeret, tum quia has regiones juris Polonici putabat esse, vnde atrocia enata sunt bella, magnoque Turcorum commodo, sese lacerauere Christiani.

Motus in Transyluania Christianis fatales.

Venit hoc anno Viennam ab Abaso ex Perside legatio, credita Ant. Sirleio nobili Anglo, vt Turcus simul ab Occidente, & Oriente impeteretur, quæ tamen plus pompæ, & ostentationis, quàm fructus & vtilitatis attulit.

Legatio ex Perside in Turcos.

Petebat ab Henrico IV. Clemens VIII. vt admitteretur in Franciâ Concilium Tridentinum, & expulsi Iesuitæ reuocarentur, sed obsistebat vtrique Senatus magnâ contentione; primum igitur obtinuit Senatus, alterum vt consequeretur jam conceptus in hunc Ordinem Regis amor, & detecta sanctorum hominum à solertissimo Principe innocentia prohibuit.

Clementis petitiones.

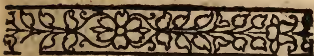
Denique hoc anno contigit celebris illa de Sebastiano Lusitaniæ Rege rediuiuo controuersia, qui jam anno 1598. exeunte Venetias accesserat eodem vultu, ætate, staturâ, sermone cum eo, jurabantque eum ipsum esse qui aderant Venetijs Lusitani. Cùm Senatui hæreret aqua, dimissus est; dumque pergit in Lusitaniam,

Controuersia de Sebastiano Lusitano rediuiuo.

niam, vbi jam aliquid turbarum, in Etruriâ à Duce Ferdinando captus, Hiſpanis traditus eſt, & Neapolin perductus, hic contumeliosè traductus eſt, inde miſſus in Hiſpaniam, vbi finem vitæ atque Tragœdiæ impoſuit. Hunc quidam Calabrum fuiſſe volunt, à Luſitanis excitatum, quod alij negant ob mitius ab Hiſpanis de eo ſumptum ſupplicium, illiuſmodi reis nequaquam parcere ſolitis, & tam leuem mulctam, certum proferunt eius innocentiæ teſtimonium.

L I-

LIBER XVII.

Ab anno Christi 1600. *ad* 1663.

exeuntem.

CAPVT PRIMVM.

DECAS PRIMA.

Ab Anno Christi 1600. *ad* 1610.

MVNDI 5654. CHRISTI 1601.

Lemens VIII. hoc anno F. Raymundum Pennafortium Catalanum Dominicanum Sanctorum fastis adscripsit, eiusque festum diem 7. Idus Ianu. designauit. Sedauit & turbas aliquas exortas in Angliâ inter Religiosos & Sæculares Sacerdotes ex occasione Archipresbyteri plus juris quàm par esset sibi arrogantis; adeo etiam suus est superbiæ pænè inter martyres locus. *Canoni. zatio S. Raymun. di Pennafortij.*

In Belgio ab Alberto Archiduce obsessa Ostenda vrbs munitissima in Flandrico littore, quæ etiam aliquot annis restitit; quia obsessis *Obsidetur Ostenda.*

claudi mare non potuit, per quod semper commeatus, nouumque militem recepit, emissis vulneratis, ac defessis. Itaque Belgicis Ordinibus non est erepta Ostenda, sed Ostendæ locus.

Mercurij in Turcas gesta.

In Hungariâ Ferdinandus Archidux cum ingenti exercitu Canisiam anno superiori amissam duobus mensibus obsedit, vnde pluuijs probè elutus, & frigore torpescens abscessit, relictis cum magno dedecore tormentis bellicis, impedimentis, atque vulneratis. Felicior ibidem Mercurius fuit: nam & Albam Regalem cepit, & accedentem ad eam recuperandam Turcam non semel profligauit, ab hac parte Mahumetanorum terror, & Christiani nominis gloria.

Carolus Suecius repressus.

Carolus Suecus Sigismundi Poloni patruus Liuoniam Tyrannidi suæ voluit adjungere: verùm à Polonis fortiter rejectus, etiam & Carolum filium Nothum perdidit, in occupando regno quàm dilatando fortunatior.

Hispani parum fortunati.

Ioannes Aquilanus cum Hispanicâ classe descendit in Hiberniam, vt Comiti Tirœniæ, atque Catholicis ferret opem; sed Hibernis parum auxilij conferentibus, sæpè victus, se dedere compulsus, remissus est in patriam. Tirænius quoque pacem inire cum Elizabethâ coactus est, obtentâ præteritorum veniâ, & tandiu repugnauit, quandiu prudenter potuit. Nec felicior fuit Algeriana tum expeditio Hispanorum: missus enim in Africam cum 70. triremibus 10. Andreas Docia Algerium vidit, & abijt, quasi vrbem tantùm salutaturus aduenisset.

Natales Annæ Austriacæ, & Ludouici XIII.

Eo denique anno nata est Philippo III. 10. Kal. Octob. festo die S. Mauritij Anna Maria Mauritia, & quinto post die festo SS. Cosmæ & Damiani 4. Kal. eiusdem mensis Ludouicus Delphinus postea XIII. cui recèns nato Pater Henricus IV. gladij capulum inseruit dextræ, precatus, vt eo ad Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem

vte-

vteretur ; quæ vox non optantis , sed vaticinantis fuit.

MVNDI 1655. CRHISTI 1602.

Clemens Pontifex damnauit opinionem quorundam Theologorum , qui putabant pœnitentem absentem per litteras peccata sua confessum absolui posse : tum quòd absolutionis verba præsentiam denotent ; tum quòd hoc tempore pœnitentis status sit incertus absoluenti. Sed major excitata est controuersia , & difficilior de Auxilijs diuinæ gratiæ inter Dominicanos , atque Iesuitas , magnis vtrimque studijs agitata , cùm illi Molinæ opinionem vt hæreticam damnare vellent, in Tribunalibus Inquisitionis , cui præsunt; hi Catholicam esse defenderent. Selecti ergo viri magni qui coram Pontifice , ac Cardinalibus , alijsque judicibus disceptarent, sed ardore tanto & labore , vt ex ijs nonnulli interjerint. Verùm hæc pugna neque vnius anni , neque sub eodem Pontifice , nec ab ijsdem pugilibus fuit; quâ nulla est vnquam majoribus studijs impugnata , atque defensa , Ordinibus magnis venientibus in partes. *Absolutio Absentes damnata.* *Controuersia de Auxilijs Gratiæ.*

Dum obsideretur ab Hispanis Ostenda , Mauritius Grauiam ad Mosam oppidum permunitum duobus mensibus oppugnauit , ac cepit , vt Ostendæ jacturam præueniret. *Grauia capta à Batauis.*

Mercurius magnâ gratulatione à Rudolpho Cæsare susceptus est Pragæ , ob bellum ex æquò fortiter , atque feliciter confectum: dum redire parat in Galliam , vt hic conficeret equitatum , ad domandos Turcos idoneum , quorum jam artem bellandi penitùs inspexerat , Norimbergæ acutâ febre correptus interijt , non sine suspicione veneni , sibi ex inuidiâ propinati. Auditâ eius morte Ottomani Albam Regalem receperunt ; Christiani vice *Mercurij Ducis obitus.*

versâ tentarunt Budam; sed huic oppositum Pesthum duntaxat obtinuerunt, cum ingenti prædâ Germanorum, majori gloriâ Caroli Gonzagæ Ducis Niuernensis, qui hic fortiter depugnans illustri plagâ vulneratus est.

Conspiratio Bullionij, Bironij, & Caroli Valesij.

Pacem publicam Franciæ turbauit domesticus tumultus excitatus à Mareschallis Carolo Gontaldo Bironio, & Henrico Turrio Turenæ, ac Bullionij dynastâ, viris inquietioris ingenij, & pacis tempus exosis. Bironium Iacobus Lafinius Æduus tentarat ab Hispaniæ Rege, promissâ filiâ, & ijs quæ polliceri solent, qui proditores labefactare volunt, horum sequestro Comite Fontano. Cùm autem hæc conspiratio detecta esset, nec eam sæpè monitus Bironius Principi suo fateri voluisset, aliunde sibi & filio si quid ei contingeret humanitus reformidanti ab homine forti juxta (& ambitioso) damnato amputatum est caput prid. kal. Aug. à tortore Burgundo, sicut huic à fatidico quodam prænunciatum fuerat. Ita vir sui temporis bellicosissimus, & aliàs vtilissimus Henrico, caput, quod vt Pater tormento bellico debebat, serui publici manu ignominiosè perdidit. Bullionius Caluinianus, & callidior periculum vitauit, & Geneuam primò, deinde Heildelbergam ad Palatinum confugit, vbi Protestantium operâ, anno 1606. Henrico reconciliatus est. Carolus quoque Valesius Caroli IX. nothus, eiusdem conspirationis reus conjectus est in custodiam; moxque dimissus, non quòd innocens, sed quòd Principem bonum offenderat: qui post biennium alterius coniurationis postulatus, in Bastiliâ annis 12. detentus, carcerem suum mutauit in Scholam, ex quâ exijt & doctior, & sapientior.

Pax cum Heluetiis.

Henricus IV. societatem cum Heluetijs amicissimè renouauit, quos promissis onerauit, sed multò magis vino, eorum conuiuium dignatus præsentiâ sua, & in capite mensæ perbibens bonis compatribus suis, quos eo facto sibi magis, quàm

auro

auro deuinxit. Tum quoque Edictum in duella promulgauit, quibus intra paucos menses quatuor virorum nobilium millia cæsi esse ferebantur: sed vt erat generosus & fortis, cùm laudaret admittentes duellum, nihili faceret, aut irrideret recusantes, manu dextrâ quod sinistrâ statuerat improuidè diruebat. *Duella male repressa.*

MVNDI 5656. CHRISTI 1603.

Ad finem anni huius Mahometes III. anno ætatis vndequadragesimo, Imperij nono, mortuus est Constantinopoli, cùm priùs vxorem aquis, filium primogenitum laqueo suffocasset, sicque animam duplici inquinatam parricidio dæmonibus euomuit. Paulò antequam interiret Scribani Bassæ Asiatici rebellionem extinxerat, & Ianizarorum tumultum in ministros Principis, quibus omnia perperam facta tribuebant. Aliquot eorum sanguine extinctæ sunt illæ turbæ, quæ semper apud Turcas laqueo, & morte sedantur. *Mahometi III. obitus.*

Successit patri Achmetes annum ætatis 14. ingressus; cuius tamen frater minor occisus non est ex Turcicâ consuetudine; sed in carcerem datus, donec frater filium genuisset. Tertium quoque huic fratrem fuisse aiunt Iucaiam dictum, qui ex matre Christianâ natus, factus & ipse Christianus diu per Asiam, & Europam vagatus est, vt sibi copias conficeret, & solio deturbaret Achmetem, tam vano conatu, quàm vani erant, & incerti eius natales. *Acmetes ei succedit.*

Mortua est hoc anno Madriti Maria Imperatoris Caroli V. filia, Philippi II. soror, Maximiliani I I. coniux, & mater Rudolphi I I. ac Matthiæ, anno ætatis 75. meritis tamen, quàm annis grauior. Huic ætate prope par, sed dissimilis vitâ, obijt Elizabetha prid. Non. April. ex mærore: quod se à suis despectam videret, alioquin annis satura, & sanguine *Maria & Elizabetha moriuntur.*

Anglorum Sacerdotum, quibus aditum in Angliam frustra prohibere conata erat.

Elizabethæ succedit Iacobus.

Successit Elizabethæ Iacobus eius nominis Scotiæ Rex VI. Angliæ primus, qui se dixit eruditè Regem Majoris Britanniæ, cùm hâc insulâ, quæ prius Albion, deinde Britannia Major dicta est, duo regna Angliæ, & Scotiæ contineantur. Ingressus Angliam detexit magnam coniurationem Anglorum procerum in caput suum, & Arbelam sanguine regio natam, jam Reginam designatam. Verùm hæc extincta est multorum sanguine, quorumdam carcere, ac bonorum jacturâ. Quo etiam tempore in his regnis exorta lues atrox subditorum de nouo sibi Rege dato, atque seruato, lætitiam temperauit.

Christianorum Hungarica & Transyluanica.

Christiani in Hungaria Turcos grandi clade prostrauere, cuius fructus fuit Hathuanum oppidum receptum, illis peropportunum. Transyluania magnis motibus exagitata, cùm eam Moses Ciculus Arianus, copijs Turcicis munitus, occupasset. Victus est tamen à Georgio Basta, Rudolphi Cæsaris nomine eam administrante. Verùm cùm idem Moses reparasset exercitum, multosque sibi proceres adjunxisset, iterum victus à b eodem Bastâ, & Radulpho Vvayuodâ Vvalachiæ, cum magnâ parte Transyluanæ nobilitatis interijt, sicque magno nudatam præsidio Turcis fautoribus suis diripiendam regionem objecit.

Res Cherifforum in Africa.

Obijt hoc anno Hametes Cherifus Marochi, & Fessæ Rex, cum annos totos 25. à prælio Alcazariensi regnasset; subinde tamen turbatus à filijs Abdelmelechi. Successit ei secundogenitus Busferius, delectus à patre, non tamen sine vi: qui tamen superior factus, fratrem suum Xequum, cui pater thesauros reliquerat, Fessæ regnare indulsit; melior frater, quàm gentis huius genius postulabat.

Hoc

MVNDI 5657. CHRISTI 1604.

Hoc anno Henricus Magnus Petrum Cotonum Iesuitam sibi à Confessionibus, & concionibus acciuit, quem filii sui instar dilexit, vt patrem coluit, multis licet contra nitentibus. Nec ita multò pòst Societatem IESV, quam (vti sæpè professus est coram testibus omni exceptione maioribus) impulsus calumniis hæreticorum, & impiorum, eiecerat ex Franciâ, postliminio recepit, & pectore, eamque sic deinceps amauit, tantis cumulauit beneficiis, vt tam inexpectatam, tanti Principis beneuolentiam, & gratiam, non vno tantùm exilio sibi redimendam putarent. Hanc autem hoc anno non tantùm in 14. vrbibus Franciæ restituit, sed & in Palatio suo, atque cunabulis Flexiæ collocauit, vbi Collegium sic dotauit, sic rebus omnibus instruxit, vt nullum statutum sit in hoc Regno magnificentius, & quod conditoris sui pietatem cum munificentiâ coniunctam nobiliùs eloquatur. *Iesuitas reuocat Her. IV* *Flexiense Collegium statuit.*

Mauritius in Belgio dum fingit ferre suppetias Ostendæ, quam premebat grauiter, omni arte bellicâ Ambrosius Spinola Genuensis, dux sui temporis peritissimus belli, Slusas vicinum oppidum cepit, vt Ostendæ iacturam sarciret. Dedita ergo Ostenda XI. Kal. Octobr. cum totos 39. menses tenuisset obsidio, nec iam vrbs videretur, sed vrbis cadauer; sine domibus, ac propè sine solo. In eâ obsidione 150. hominum millia periisse, vno mense quinquaginta millia globorum ex maioribus tormentis explosa fuisse perhibentur; tanta fuit Belgarum in vnius oppidi propugnatione, atque oppugnatione pertinacia. *Slusa Capta, Ostenda reddita,*

Pax inter Anglos, & Hispanos hoc anno coaluit, & restitutum commercium, ab vtràque gente diu, & ardenter concupitum. Ne tamen Catholici aliquid exinde sperarent, *Pax inter Anglos & Hispanos.*

emissi, omnes carceribus Sacerdotes, & redire volentibus, & audentibus pœna grauior constituta, atque denunciata. Ab ijs autem liberi Anglo-Caluiniani, & Puritani, seu Rigidi Caluiniani, inter se depugnarunt, vti solent lupi, cùm canes abegere.

Turcorum gesta in Hungaria. Turcæ receperunt hoc anno Pesthum, atque Hathuanum, non suâ fortitudine, sed panico Christianorum metu. Strigonium cùm ijdem obsedissent Turcæ, repulsi sunt turpiter, tantùm quia statim vrbs dedita non est; sed acriter defensa, conceptam de eâ facilè occupandâ spem elisit.

Transylvanica res. Turbatior fuit Transyluania, quia Stephanus Bostkaius Hungarus cognatus Sigismundi Battorij, Zuinglianus, aut Caluinianus, Gabrielem Betlehemum, ex clade Mosaicâ superstitem sibi adjunxit, vt coniunctis armis Bastæ, & Cæsarianis obsisterent. Quare hoc anno proscriptus licet à Cæsare magnam huius regionis partem occupauit, quàm sperabat quoque suo tempore Betlehemus.

Ossati Card. mors Perronius & Marzatus Cardinales. Obijt hoc anno Arnaldus Ossatus Cardinalis, magnæ in Regem Henricum fidei, & eximiæ prudentiæ, quam Itali quoque suspexerunt. Nec ita multò pòst electus est à Clemente item Cardinalis Iacobus Dauisius Perronius Episcopus Ebroicensis, vir eruditionis maximæ, multarumque aduersùs hæreticos palmarum; cui adjunctus est Socius Anselmus Marzatus eximius Theologus, & concionator, qui primus cilicium Capucinorum mutauit in purpuram.

MVNDI 5658. CHRISTI 1605.

Clementis VIII obitus, succedunt Leo XI. & Paulus V. Clemens VIII. Pontifex annos natus vndeseptuaginta cum annis 13. & diebus 30. Ecclesiam sanctissimè gubernasset, 5. Non. Martias, Sanctorum morte, qui eorum vixerat more pientissimè obijt. Suffectus ei kal. Aprilis Ale-

xan-

xander Medicæus dictus Leo XI. appellandus tamen X. diebus tantùm 27. ostensus est Ecclesiæ: in cuius locum 17. Kal. Iun. electus Camillus Burghesius, nuncupatus Paulus V. vir egregijs moribus, & quo meliorem optare tum Roma non potuit.

Bostkaius fractus licèt aliquot infaustis prælijs, ope tamen Turcorum emersit; & Comitijs celebratis Princeps dictus est; in Transyluaniâ tres tantùm religiones toleratæ, Catholica, Lutherana, Zuingliana. Regem quoque eum dixit Ottomanus coronâ missâ, quæ Ladislai Hungariæ Regis fuisse ferebatur, vt quotiès Rex diceretur (nisi ingratus audire vellet) Turcorum meminisset. *Bostkaius rerum potitur in Transyluania.*

Turcæ in Hungariâ Strigonium occupant 35. dierum obsidione, Germanorum ignauiâ, quibus Dampetra Comes, vrbis Præfectus animos reddere non potuit ipse generosissimus. Sæuitum in deditionis authores, qui si à duce cæsi essent, melius esset his, illi, imperioque consultum. Minùs felices in Asiâ iidem Turci extitere; victi sunt enim iterato certamine Cicala, & Bassa Trapezuntinus, à Rege Persarum. Adenum quoque Emporium in Erythræo mari jis ereptum est, quondam à Solymano occupatum. Legatione quoque Persicâ Cæsar est admonitus ne pacem iniret cum Turcâ, quem victum, ac probè subactum in Asiâ, ab Europæis facilè debellandum Rex Persarum pollicebatur. *Turca in Europa felices in Asia infortunat*

Carolus Succus Rigam Liuoniæ vrbem obsedit; vnde repulsus à Polonis licèt inferioribus numero, eos non esse facilè tentandos didicit, seque ad fraudes pacis, quàm ad belli munia esse aptiorem. *Carolus Suecus repressus à Polonis.*

Demetrius siue verus, siue fictitius ex monacho miles, dictus proprio nomine Griska, siue Gregorius Strepius, adjutus à Polonis Russia n sibi subdidit, mortuo Borisio, qui in expedi- *Demetrius in Russia rerum titur.*

tione

tione ex apoplexiâ perierat. Vxorem duxit filiam Palatini Sandomiriensis, cuius consilio res suas promouit ad solium, sicque partem eius filiam in societatem Imperij venire voluit, tam gratus, quàm fortis & generosus.

Pyramis Parisina sublata. Parisiis deiecta est Regis jussu infamis illa pyramis excitata in areâ domus Petri Castelli perduellis, non tam ad percussoris, quàm ad Iesuitarum innocentium ignominiam; quod optimi atque sapientissimi Regis judicium Senatusconsultis omnibus præualuit, & publicum fuit eorum innocentiæ testimonium omni ære perennius & marmore, quod tum conflatum est, atque ita confractum, vt in eo nulla littera legeretur.

Atrox in Iacobum Anglum coniuratio. Hoc anno Londini Robertus Catesbius, & Thomas Percius Angli nobiles, cum pluribus aliis ferè Catholicis, Regem Iacobum, & plerosque Angliæ proceres tormentario puluere extulissent, atque discerpsissent, nisi patefactis mirabiliter eorum consiliis, Deus ostendisset, veram synceramquè fidem non augeri Hæreticorum sanguine, sed Catholicorum. Captus inter cæteros Henricus Garnetus è Societate IESV Sacerdos

Henr. Garneti supplicium. septuagenarius proditorum supplicio sublatus est, & fassus, se hanc coniurationem in sacramentum pœnitentiæ nouisse, sed dissuasisse. Eius sanguinis gutta in spicam tritici decidens eius veram effigiem cum coronâ & cruce depinxit; quare à plerisque cultus pro martyre, quem tanto miraculo Deus ipse depinxisset.

Solis Eclipsis magna. Solis Ecclipsin horâ primâ circiter promeridianâ tantam vidi puer quinquennis Abbauillæ, vt dies in noctem conuersus esse videretur 6. Non. Octobr. cunctis attonitis nouitate rei, cuius rei, vt potè quæ tum me plurimùm affecit, memoriter memini.

Mors Theodori Bezæ. Obiit denique hoc anno Theodorus Beza Geneuensis Calypha, jam à duobus annis sine mente, sine memoriâ, natus annos octuaginta

ſex & ampliùs, ſed adhuc criminibus, quàm annis grauior.

MVNDI 5659. CHRISTI 1606.

Gambolatus Alepi Baſſa contra Achmetem rebellauit, & Cicalam Orienti Præfectum vicit Tripoli, & Damaſco vrbibus captis. Itaque ſe Syriæ Sultanum dixit; initoque cum Perſis fœdere Ægyptum quoque conatus eſt adjungere Syriæ. Sed tandem à Turcis profligatus, & deſertus à ſuis, veniam ab Achmete petere coactus eſt; quam obtinuit eâ lege, vt aduersùs Perſas militaret, & hoſtes haberet, quos ſocios elegiſſet. *Gambolatus Baſſa rebellis ſubactus.*

Paulus V. controuerſiam de Auxilijs, hoc anno quieſcere voluit, cùm Cardinalis Perronius, vir omni exceptione maior, eum admonuiſſet Dominicanorum ſententiam Heterodoxis placere magis, & ab eorum erroribus minus alienam oſtendiſſet, quàm opinionem Ieſuitarum. Itaque vtrique parti ſilentium indictum, permiſſum vtrique tueri ſententiam ſuam, vetitum alterutram Hæreſeos inſimulare, quo judicio lis adjudicata eſt Ieſuitis. Inhibitæ inſuper de hac materiâ ſcriptiones, & libri: ſed eas prohibitiones Ianſeniani magno Eccleſiæ damno violauêre, atque vt confutari poſſent, Catholicos vt idem facerent, prope nolentes coëgere. *Controuerſia de Auxilijs terminat.*

Pontificem inter & Remp. Venetam grauior eſt exorta lis, ob quædam jura, quæ ſua aiebat eſſe Paulus, negabat Senatus; eoque res proceſſit, vt vniuerſus Status Venetus ſubjiceretur interdicto. At impedijt Senatus ne id ex juris formulâ innoteſceret: quod tamen reſcire cùm viri aliqui religioſi, miſſo Romam nuncio, voluiſſent, receſſere Venetijs & turbas in hanc Vrbem inuexere. His autem cum præluxiſſent Ieſuitæ, editum eſt Senatusconſultum atrox, ne vnquam de *Controuerſia inter Paulum V. & Venetos.* *Eiecti Venetiis Ieſuitæ.*

de iis reuocandis agere fas esset. Ita viri alioqui prudentes nunquam peccauerunt imprudentiùs, nunquam imprudentia seueriùs ab illa Republica, & pœnâ diuturniori castigata est.

Turbæ Anglicæ, & Scotiæ de Relig.

Turbatæ sunt hoc anno, Anglia, & Scotia; hæc quòd ritus Anglici in illam inducerentur, authoritas esset adempta ministris, quorum aliqui frēdentes compacti erant in carcerem, inter eos seditiosissimus Neluinus in turrim Londinensem, vt hîc rabien suam, furoremque concoqueret: illa autem excogitato nouo iuramenti genere, quod ab omnibus Anglis Catholicis exigeretur. Cùm id emitti posse viri quidam docti crederent, negauit semel, & iterum Paulus Pontifex, & eâ de re litteras vberiores Bellarminus dedit, quæ sunt contrarijs litteris, à Iacobo ipso Rege confutatæ, & hæ iterum à Bellarmino: quæ omnia nec vnius anni, nec vnius aut alterius hominis opera fuerunt.

Demetrius Dux Moschouiæ cæsus.

Hoc anno Demetrius, quòd Germanis potiùs, & Polonis quàm suis Moschis confideret, à suis cæsus est 16. Kal. Iunias, cadauer eius per vias lutulentas raptatum, sine sepulturâ proiectum est. Poloni quoque qui huic sponsam adduxerant trucidati, eorumque suppellex direpta. Quæsita tum huic cædi πρόφασις, quòd Pontifici Romano adhæreret, quòd Iesuitas amaret, quòd ritum Græcum exterminare cogitaret. Eius loco creatus est coniurationis Princeps, Theodorus Sueskius, origine Boiarius, qui se Basilium Ioannidem dixit. Finxere tamen Moschi quidam Demetrium non esse cæsum, sed profugisse in Hungariam, altero in eius locum substituto, vnde bellorum materies seditiosis, fabularum impostoribus suffecta fuit.

Succedit ei Basilius Ioannides.

Sigismundus Polonus hæreticos retundit.

In Poloniâ quoque in Sigismundum Regem, ab hæreticis facta conspiratio, paratis eum exautorare, nisi quibusdam articulis subscriberet. Sed Rex fortis in eos sine calamo, sed cum armis irruit, & fugauit perduelles; quos tamen

cùm

cùm benignè tractaſſet, eos hac facilitate reuocauit ad officium ſuum, ſapienter tamen priùs vi depreſſos, vt hæc gratia ſponte data, non extorta videretur.

Boſtkaius qui Tranſyluaniam, Valachiam, & Moldauiam occuparat, morbis conflictatus, videns res Ottomanorum turbatas, pacem cum Rudolpho iniit, à quo & accepit partem ei relictam à Battorio. Eiuſdem quoque Boſtkai operâ induciæ vicennales Achmetem inter, & Rudolphum initæ ſunt; quibus iuratis obijt ille anno exeunte. Huic autem Tranſyluani ſucceſſorem elegere Sigiſmundum Ragotzium Caluinianum, à quo dignitas hæc quæſita non eſt, ſed tantùm recepta. Approbarunt ſilentio ſuo hanc electionem Auſtriaci, qui potuerant impedire, cùm Boſtkaius ἄπαις mortuus eſſet, verùm quia dignus erat Principatu Ragotzius, huic relinquere, quàm diſceptare maluerunt. *Boſtkais mortuo ſuccedit Sigiſm. Ragotzius.*

Ambroſius Spinola in Belgio Grollam & Rhinbergam obſidione cepit, Mauritio huic cedente, cui par militari ſcientiâ non erat: & verò caſtra Spinolæ erant veræ militiæ ſchola, in quibus impunè titubaret nemo: quare hunc imitari conatus eſt Mauritius, nec eum puduit hoſtem habere doctorem; eius ſecutus exemplum factus eſt Mauritius idea vigilantiſſimi, atque experientiſſimi Imperatoris. *Ambroſius Spirola magnus Imperator.*

Eodem anno Louanij Martio exeunte mortuus eſt magnum litterarum, reique Chriſtianæ decus Iuſtus Lipſius, cui tum Europa paucos ſimiles pietate, eruditione vidit neminem. *Iuſtus Lipſius moritur.*

MVNDI 5660. CHRISTI 1607.

Lis Veneta magni momenti, & quæ vergebat in ſchiſma, Anglicano geminum, hoc anno ab Henrico IV. compoſita eſt, per Cardinales Ioyoſam, & Perronium. Quamquam autem peteret Ioyoſa, & vrgeret Pontifex, vt Ieſuitæ reſtituerentur, id tamen nunquam impetrari potuit, *Lis Veneta extinguitur etiã non admiſ. ſis Ieſuitis.*

tuit, Venetis paratis eiurare potiùs Pontificem, & omne cum eo fœdus, quàm eos admittere. Itaque Paulus generosus ille Præsul, & flecti nescius, constantiæ suæ obliuisci, & Religiosos viros, qui in eius authoritate defendendâ peccauerant, deserere compulsus est; minori tamen expulsorum, quàm Papæ id tolerare coacti dedecore.

Carolus Succus Rex denunciatus. Poloni hæretici iterum & tertio rebellantes in Regem semper eum inuictum, mitemque senserunt. Carolus autem Succus contra nepotem suum electus, & jam inauguratus, huic etiam eripere Liuoniam voluit; certè eam fœde vastauit, jam minùs timendus, quia denunciatus hostis, neque par fortitudine Sigismundo.

Douauertiam Bauarus occupat. In Germaniâ Vertia seu Douauertia ciuitas Imperialis ad Danubium, nidus hæreticorum, proscripta à Cæsare ob Abbatem S. Crucis cum sodalibus suis malè ab iis acceptum in supplicatione S. Marci. Hanc autem occupauit Maximilianus Bauarus, quia juris Bauarici olim fuisse dicebatur. Tunc quia hæresi stimulante egit quod non debuit, quod noluit passa est cum jacturâ libertatis.

Iacta pacis Belgicæ fundamenta. In Belgio jacta sunt fundamenta pacis inter Albertum, & Belgicos ordines, quando ille passus est, vt cum his, tanquam cum liberâ Rep. ageretur, factis induciis in menses octo quibus mirum est quàm oblectati sint heterodoxi, eorumque fautores.

Mors Cardin. Baronij. Denique mortuus est hoc anno ætatis sexagesimo nono Cæsar Cardinalis Baronius, quem Centuriatorum maledicentiæ & fraudibus Deus obiecit, vnum quatuor gladiatoribus parem. Fuit is eruditionis magnæ, sed sanctimoniæ excellentioris, & qui eodem ardore à se Summum Pontificatum depulit, quo sæpe numero, à quibusdam prensatus est.

Caro-

MVNDI 5661. CHRISTI 1608.

Carolus Gonzaga Dux Niuernensis Legationem objit Romæ magnificentissimam, nomine Henrici IV. eò gratiorem, quò fuerat expectata magis. *Legatio Romæ Caroli Niuern.*

Creatus est hoc anno, aut veriùs reparatus Ordo S. Mariæ de Monte Carmelo, adnitente Henrico IV Eum instaurare conatus erat Aimarus Castus nobilis Hierosolymitanus Eques, sed eius conatus mors interciderat; primus igitur Magister eius tum creatus est Philibertus Nerestangus, vir fortissimus, & scientissimus belli, cui adjunctus quoque Ordo Lazarinus in Galliâ. Hi equites centum debent esse, vxores ducere possunt, eorumque ornatus illustris est & pius, quique semper eos admoneat de B. Virginis cultu & patrocinio. *Ordo S. Mariæ de Monte Carmelo.*

Pax inter Hispanos, & Batauos coalescere non potuit, quod illi hos arcere volebant ab Indiis quò tamen isti maximè spectabant. Et verò hoc anno recepere Legatos à Rege Sionis seu Siami potentissimo, qui bellatorum 300. millia educebat, ac bis mille Elephantos, & cui 5. aut sex parebant Reges. Hæc Legatio qui in Indiâ possent ostendit; vtinam cum Ecclesiæ minori incommodo. *Batauí in India potentes.*

Venissent ad arma Rudolphus Cæsar, & Matthias Archidux eius frater, collectis jam vtrimque copijs, nisi ille pacis amantior fuisset, & acquieuisset Legato Pontificis. Matthias vt flecti difficilior, plus obtinuit; Rudolpho sua facilitas, & ad pacem propensio nocuit. *Dissidens Rudolphus, & Matthias.*

Transyluania hoc anno cessit Gabrièli Battorio, Ragotzio eam cedente, quem tot turbarum, laborum, ac periculorum tædebat. Gabriel autem neglecto Cæsare confugit ad Turcos, quos potentiores agnouerat; & piè licèt educatus, atque Catholicè, defecit ad hæresin, *Transyluania cedit Gabr. Battorio Caluiniano.*

resin, plusque apud eum potuit recens Caluinianorum conuictus, quàm patrui sui vetus institutio.

MVNDI 5662. CHRISTI 1609.

Iesuitæ ab Henr. IV Peræ Collocati. Missi anno præcedente Patres Societatis IESV Constantinopolin; hoc anno stabilem sedem Peræ, seu Galatæ, Collegiumque receperunt à Turcis, quia sic flagitarat Henricus Magnus, cuius victoriæ & potentia tantum Ottomanis etiam intentabant metum, vt huic nihil denegandum putarent.

Fides in Perside disseminatur. In Persidem quoque Fides translata est adnitente Rege Abassio, vulgo *Scha-Abas*, qui id Pontifici per litteras significauit. Debebatur is fructus Goënsi Archiepiscopo Alexio Menesio Augustiniano, cum Ordinis eiusdem viris egregijs, quibus & se Carmelitæ Descalceati coniunxere, à Rege tam bene habiti, vt Pontifex huic gratias habendas esse judicaret.

Sigismundus Polonus rem benè gerit in Moschos. Rex Poloniæ Sigismundus rem in Liuoniâ per Legatos suos, ipse in Moschos bene gessit. Et Sueci antea victi sæpè, tum etiam profligati sunt, dumque Rigam obsident, turpiter abire compulsi, de vitâ suâ, quàm de victoriâ sollicitiores. Sigismundus autem sapienter vsus ciuili bello Moschorum, quo Demetrius Suiskium deturbare conabatur, cùm ille ab hoc victus esset, confugit ad Polonum, qui ei auxiliaturus Smolenskum quondam Polonici juris obsedit. Huic suppetias tulit Suiskius, Polonosque vexauit, sed quantùm vires, furorque sinebant.

Bellum pro Religione in German. Socordiâ Rudolphi bellum ciuile in Germaniâ ortum est. Protestantes enim in Cæsarem & Catholicos mouerunt, seque *Correspondentes* dixerunt; quorum Dux erat Palatinus, Vicarius Anhaltinus. Aliunde Catholici inter se inierunt fœdus, quod *Ligam Catholicam* dixere, cui facile fuit reperire ducem.

Dux

ux Iuliacensis, Cliuensius, Bergensis Ioan: Guillelmus moriens ætatis anno 47. duos reliquit hæredes, Marchionem Brandeburgicum Lutheranum, & Ducem Neoburgensem Catholicum; vnde Hæretici, & Catholici Principes venerunt in partes; nec qui hanc controuersiam dirimere debuerat Rudolphus, huic sedandæ par erat: quo cunctante, & æquitate dubiâ, omnia ad vim & arma spectarunt. *Bellum inter Brandeburgicum, & Neoburgensem.*

Hoc pariter anno diem clausit extremum Magnus Etruriæ Dux Ferdinandus, & reliquit hæredem Cosmum II. annorum vndeuiginti, vel ipso nomine, ne ab auitâ gloriâ degeneraret, inuitatū. *Ferdinando Tuscia Duci succed. Cosmus II.*

Mortuus quoque 12. kal. Febr. ætatis anno 68. Lugduni Batauorum, quò splendidè vocatus erat post Iusti Lipsij discessum Iosephus Scaliger: obijt autem vti vixerat Caluinianus, vir sanè doctus, sed superbissimus, quod vitium nunquam ab hæresi disjungitur. *Mors Iosephi Scaligeri.*

Ibidem etiam extinctus est Arminius Theologiæ Caluinianæ Professor, creditus Socinianus, cui hostis antea fuerat in eâdem Scholâ Franciscus Gomarus Brugensis, & qui eum excepit Vorstius, vnde nati Arminiani molles Caluiniani, & Gomariani rigidi. Eorum præcipua controuersia fuit de prædestinatione, & reprobatione; quibus se immiscuit Theodorus Cornartius, Ordinum Secretarius, qui peccatum Originale negabat, & de suo quoque nomine sectam effecit. Inter eos non tantùm linguâ, & stylo, sed & armis certatum est, in quibus se paratos semper ostendêre Caluiniani. *Arminius, Gomarus, Cornartius.*

MVNDI 5663. CHRISTI 1610.

Abassus Persarum Rex hoc anno aduersùs Turcos expeditionem suscepit, eisque Babyloniam prouinciam eripuit, cæsis eorum 20. millibus; paratus vltra progredi, si Christiani voluissent, qui tum minus Christi commoda, quàm sua curauerunt. *Persa Turcos vincit.*

Hic annus non Franciæ modò, sed & Ecclesiæ, ac bonis omnibus funestissimus extitit. Cùm enim Henricus Magnus pararet exercitum, toti Europæ adeoque Asiæ metuendum, inter plausus, & magnificentiam coronandæ Reginæ dum lustrat vrbem, ab amente sicario vili ludimagistro Francisco Raualliaco Inculismensi bis in corde percussus repentè interiit prid. Idus Maias, annos natus 57 regni sui 21. Sic periit Henricus IV. verè, & sine adulationes Magnus, Gallicæ gentis deliciæ, & Orbis amor, aut timor, qui sibi hæreditate debitum regnum armis pepererat, vt duplici jure Rex Franciæ diceretur. Ex acerbissimis in percussorem quæstionibus nihil extortum, nisi hunc insaniisse; in eum nihilominus resinâ, plumbo, sulphure, forficibus candentibus, equisque decussatis sæuitum, & tamen nondum satis atrociter. Obtulerunt etiam se ad eum viuum excoriandum, sic vt ei vita ad reliqua tormenta subeunda superesset, Lanij Parisienses; sed laudatus est eorum in Principem amor, pœna reiecta, quæ Barbaros saperet. Cor Regis, sicuti jusserat, Flexiam delatum est, & Patribus Societatis concreditum, quod mœstissimi suscepere, non tantùm vti Principis sui, sed & parentis optimi, à quo tot bona tantâ amoris significatione susceperant, vt ij sperare maiora non auderent.

Henricus IV. Cæditur à Raualliaco.

Statim parenti suo successit Ludouicus XIII. qui debet esse XVI. sub tutelâ matris Mariæ Medicææ, post aliquot menses inauguratus Rhemis; qui statim dictus est Iustus, editis ab adolescente magnæ æquitatis exemplis. Illicò sub eius regno cœpti exagitari Iesuitæ, quos texerat Henrici Magni fauor; addictusque flammis Io: Mariani liber, de Rege, & Regis institutione; interdictus Roberti Cardinalis Bellarmini tractatus de potestate Ro. Pontificis, sed impedita edicti promulgatio, & de emisso edicto Romæ se Reginam purgauit. Damnata deinceps & aliqua

Lud. XIII. Patri succedit.

Exagitãtur Iesuitæ.

qua ſcripta vt Becani, Eudæmonis Ioannis Santarelli, quæ nunquam ſcripta eſſe prudens Societas exoptauit, cautumque deinceps, ne quis in hos lapides impingeret. Ludouicus tamen edicto ſuo Patrum innocentiæ proſpexit, neque paſſus eſt in æquitatis regno calumnias, & inuidiam aduersùs veritatem atque ſcientiam præualere.

Turbata eſt eodem tempore Hiſpania, ſed tumultu Eccleſiæ vtiliori. Mauri enim omnes indidem faceſſere juſſi, qui ſollicitare Turcas, & Mauros Africæ aduerſum Philippum certum erat dubium an non Iacobum Anglum, & Henricum Francum inuitaſſent. Abjiſſe tum dicuntur varjis ex locis ſupra nouies centena Saracenorum millia: neque tamen hac grandi medicina penitus ſublatum eſt in Hiſpaniâ malum; gliſcit adhuc periculoſiùs, quia latet, & inde in Galliam, Angliam, Belgium occultè diſpergitur. Tum quoque rogatus Philippus III. ſuppetias à Xequo Seripho aduersùs fratrem ſuum Zidanum, cepit eius induſtria Larachiam munitiſſimum Africæ propugnaculum, atque Hiſpanis hactenus perinſenſum; quod ſatis magnis auxiliis non poterat à Chriſtianis redimi, atque vindicari.

Mauri eiecti ex Hiſpania

Larachia ab Hiſpanis occupata.

Polonis hic annus feliciſſimus extitit. Dum enim Sigiſmundus ipſe Smolenſkum oppugnaret, alius Volonum Polonorum exercitus, Moſchuam regni caput aggreſſus eſt, alius quoque cum Lithuanis multas reportauit victorias, capto etiam Suiſkin cum duobus fratribus; quando & Nouogardia Sigiſmundo ſe dedit, & Tartarorum Aſtracanenſium Chamus, rem Moſchouiticam deſperans, ſe quoque Polonis adjunxit. Denique Demetrius turbarum domeſticarum author & fautor Polonicæ victoriæ, poſtea futurus hoſtis, trucidatus eſt, ne quid Sigiſmundus, præſentis, aut futuræ fortunæ poſſet expectare.

Polonis hic annus fortunatiſſimus.

In Italiâ hoc anno Paulus V. S. Carolum Borromæum

romæum

Borromæi Canonizatio. romæum sanctorum adscripsit albo Kal. Nou. & eo die qui sanctis omnibus sacer erat. Quando patruelis eius Fridericus Borromæus excitauit nobilem illam Bibliothecam Ambrosianam dictam, euocatis vndequaque viris magnis, ex quibus Collegium conflauit; nec præsulis huius votis successus defuit.

Bibliotheca Mediolanensis.

Institutus Ordo Visitationis. Franciscus Salesius Antistes Geneuensis, vir in quo pietas ipsa, & Christiana prudentia viuere videbantur, Ordinem Visitationis B. Mariæ instituit, cui præposita est Francisca Fremiota mulier ex æquo solers, ac pia. Antequam includerentur Moniales istæ inuisebant inopes; reclusæ suscepere sorores ægrotas, & quas morbus ab alijs ordinibus excludebat; ne vnquam carerent primæ suæ charitatis materiâ, sic Ordinis sui nomen implerent.

Vorstius Hollandiā turbat. Hollandiam hoc anno turbauit Conradus Vorstius ex Steinfurto, vbi Ministrum primarium agebat, vocatus Lugdunum Batauorum, vt Arminij demortui locum occuparet; sed hic reiectus est, vt schismaticus à quibusdam, ab alijs obstinatissimè cultus multas turbas excitasset, nisi authoritatem suam, & potentissimas minas interposuisset Iacobus Magnæ Britanniæ Rex. Igitur adnitente hoc Principe Lugduno Batauorum præceps eiectus est vt hæreticus, scripta eius in Angliâ flammis exusta. Receptus est nihilominus in alijs vrbibus vti vir de cælo lapsus, & persecutionem passus ob fidem; multosque etiamnum habet deliriorum suorum, atque errorum sectatores.

CA-

CAPVT II.

DECAS SECVNDA.

Ab anno Christi 1610. ad 1620.

MVNDI 1664. CRHISTI 1611.

OBiit hoc anno Parisijs anno ætatis 4. Dux Aurelianensis Ludouici XIII. frater, pijssimus puer, & jam maturus cœlo. Mortuus & Carolus Meduanus Henoticarum partium (quam vocabant *Ligam*) dux maximus, & sub initium, prudentiâ suâ Henrico Rege potentior. Is ad tempus saltèm partis Galliæ Rex esse potuisset, si patriam suam cum Hispano partiri voluisset: verùm totam reseruare legitimo Principi maluit; quo sanè facto probauit, se tot prælijs & laboribus, non eius sceptrum ambitiosè, sed fidem religiosè quæsiuisse. Mortem eius grauiter tulit Maria Regis mater, quæ prudentibus eius consilijs multùm indigebat, & manu; cùm Caluiniani in Conuentu Salmuriensi minitarentur arma; qui tamen tum duntaxat injecit metum.

Dux Aurelianensis moritur.

Caroli Ducis Meduani obitus.

Leopoldus Austriacus nomine Cæsaris collectum exercitum, vt Iuliacensem Ducatum, adjunctasque ditiones in officio contineret, donec statuisset Rudolphus, præposterè eum in Bohæmiam, Pragamque conuertit: & quamquam eundem paulò post dimisisset, Matthias nihilominus eodem cum magnis copijs aduolans Rex coronatus est, sicque quodammodo exauthoratus est Rudolphus; quem tamen hæc parum pupugit infamia, cùm ex pusillanimitate ad illiusmodi probra jampridem eius animus occaluisset.

Matthias fit Hungariæ Rex.

Smolenkum capitur. Expugnatum est hoc anno Smoleuskum, magna ab his partibus belli mora, ad quam vrbem perijsse dicuntur, ducenta Moschorum millia. Sigismundus in Poloniam redijt, Moschouiam mox repetiturus cum filio Vvladislao, quem Moschorum plurimi exoptabant Ducem. *Prussia datur clientelaris Brandeburgico.* Dedit & hoc anno idem Rex, Ioanni-Sigismundo Electori Brandeburgico Prussiam clientelarem, sicque Poloniæ Regnum ab hac parte, nec minus amplum, nec minùs tutum reddidit.

Carolo Sueco succedit Gustauus Magnus. Obijt hoc anno Carolus Suecici raptor Imperij, atque eò perfidiosior, quòd id nepoti patruus rapuisset. Mortuus est autem inito in Danos, & Suecos bello, quo hic Christiano polin, illi Calmariam arcem munitissim m expugnarunt; vnde tantùm doloris hausit, arthritide alioqui graui vexatus, vt paulò post expirarit. Eo demortuo cùm regni proceres plerique, in Sigismundum Poloniamque respectarent, Adolphus Gustauus Caroli filius magnæ spei, atque audaciæ iuuenis consilium interuertit, & veteranum Imperatorem, factione suâ Dux idem, & propè miles superauit; & quis futurus esset aliquando vir, tum pænè puer ostendit.

Ordo S. Vrsulæ Institutus. Inchoatus est hoc anno Parisijs Ordo S. Vrsulæ ad instituendas puellas, curâ potissimùm & industriâ D. Bobiæ *de Sainte Beuue*, pientissimæ fœminæ, & ad Dei gloriam promouendam factæ. *Item & B. Mariæ duplex.* Quo pæne tempore alius similis est excitatus Burdegalæ, dictus Congregatio B. Mariæ, à nobili matronâ Mariâ Lestonacâ: aliusque item sub nomine Congregationis sanctæ Virginis à Petro Fererio Augustiniano Parocho Matincurtio in Lotharingiâ, qui Ordines omnes suscepere Puellas ad artes fœmineas simulque ad pietatem, & honestos mores magno cum religionis, & Christianæ modestiæ fructu erudiendas.

Achme-

MVNDI 5665. CHRISTI 1612.

Achmetes à Deruisio quodam monacho grandi lapide appetitus, periculum adijt. Cùm eo Batauici Ordines inijere fœdus; ficut & Perfæ miffo Legato: verùm cùm hic ignominiofæ paci fubfcripfiffet, redux in Perfidem capite minutus eft, Legatus Turcicus remiffus, bellum atrociùs recruduit. *Bellum Perficum recrudefcit.*

Hoc anno magna matrimonia contracta funt, inter Ludouicum XIII. & Annam Mariam Mauritiam Auftriacam, & Philippi Principis Hifpaniarum cum Elizabethâ Francicâ; nuptiæ tamen vtrimque dilatæ, ob immaturam conjugum ætatem. Difplicuerunt illæ quibufdam Proceribus, & caufæ vel prætextus fecutis tumultibus, extitere, quibus nunquam carent, qui regna turbare volunt. *Matrimonia Regum Franciæ, & Hifpaniæ*

Majores excitaffet turbas, vt in periculofiori negotio, Edmundus Richerius Syndicus facultatis Theologicæ Parifienfis, edito Libro de Ecclefiafticâ, & politicâ poteftate. Verùm hæ maturè compreffæ funt à Iacobo Cardinali Perronio Archiepifcopo Senonenfi, coactâ Parifijs Synodo, in quâ liber ifte profcriptus eft, faluis tamen Iuribus Regis, & Ecclefiæ Gallicanæ. Confutatus eft à multis feditiofus ifte Liber, fed potiffimùm ab Andrea Duuallio, doctiffimo juxta, atque fanctiffimo eiufdem facultatis Theologo. cui femper parem Academia illa nobilis exoptabit. *Richerius Ecclefiam turbat.*

Obijt hoc anno Pragæ 13. kal. Febr. Rudolphus Imperator anno ætatis vndefexagefimo, cum menfibus 4. Imperij ab obitu Patris 35. menfe 3. vir pacis, & tranquillitatis, quàm eius honor, & dignitas poftulabant, amantior: Suffectus eft ei mox Francofurti Idib. Iunij Matthias frater, jam Hungariæ, & Bohæmiæ Rex, qui mox fedem Pragâ Viennam tranftulit, for- *Rudolphus Imper. moritur.* *Succedit ei Matthias frater.*

 titu-

titudine suâ, rebusque gestis aliam Imperio faciem inducturus.

Polonis hic annus infortunatus extitit. Deserti enim à Moschis fœderatis, ob non persoluta stipendia, à Moschis hostibus qui nouum elegerunt Ducem Michaëlem *Phadorvvitz*, superati sunt ingenti prælio, quo Moschuam ipsi, Vvladislaüs spem omnem Ducatus huius perdidit.

Poloni victi à Moschis.

Turbatior etiam fuit Transyluaniæ status: cùm enim Gabriel Battorius misisset ad Achmetem Andream Gyetzium, vt auxilia aduersus Hungaros obtineret, hic obtinuit ab Achmete sibi Principatum; iussus ergo Mahometes Bassa Battorium eijcere, Principem constituere Gyetzium. Sed Battorius ad Matthiam confugit, à quo suppetias obtinuit; at quominus bellum indiceretur Matthiæ, nimis audere Turcis viso, Arabes tantùm rebelles impediuere.

Turbatur Transyluania à Gyetzio.

Mortuus est hoc anno Franciscus II. Dux Mantuanus, sine virili prole, cui successit Ferdinandus frater Cardinalis, nondum inauguratus sacris. Ortæ tamen sunt turbæ inter hunc, & Carolum Emmanuëlem Sabaudum, ob Principatum Montisferrati, quem deberi Maria filiolæ relictæ, ex eodem Francisco, & Margaritâ primogenitâ suâ contendebat; cùm aliunde eandem ditionem putaret suam: quâ de re non scriptis tantùm, sed & armis proprijs atque socialibus decertatum est.

Francisco II. Duci Mantuano succedit Ferdinandus frater.

Tentabatur inter hæc nouum à Batauis per Oceanum Tartaricum ad Sinas iter, labore sumptuque majore quàm fructu. Roëssinus dux huius expeditionis, cùm in vastissimo mari vix inuenisset lucem, nullas terras, multis suorum desideratis redijt vnde discesserat; hoc tantùm non vituperandus, quòd magna tentasset.

Nouum iter ad Sinas tentatum.

MVNDI 5666. CHRISTI 1613.

Abaſſus Perſarum Rex hoc anno Turcos magnis cladibus affecit, & ſuis, & Arcomati Ducis ſui fortiſſimi auſpicijs; ac bene vſus victorijs ſuis ditionem ſuam ab Occidente promouit. Hæc cauſa fuit cur Achmetes Turcus Melitam omitteret, & paratas in eam copias conuerteret in Orientem, ne ſua perderet dum affectat aliena. Cozaki etiam à Septentrione eum vexarunt, & in quodam Euxini maris portu 24. eius trjremes incenderunt. Aliunde triremes Etruſcæ aliquot oppida Natoliæ ceperunt, ac diripuerunt. Hiſpani quoque eorum multas onerarias intercepere, multiſque Chriſtianis reddidere libertatem, Saracenis in eorum locum, & ignominiam ſuffectis. *Turca vbique male habiti.*

Pariſijs inſtituta eſt Congregatio Oratorii autore Petro Berullo, viro piiſſimo, & ad inſtituendos ad officia diuina Sacerdotes nato, atque facto; cuius curas & pium ardorem multùm promouit P. Petrus Cotonus Societatis Ieſu Regi à Confeſſionibus, & Concionibus, quo ille plurimùm vtebatur, etiam ingreſſurus Societatem, niſi aliter Cotono viſum eſſet, hanc Presbyterorum Inſtitutionem mirificè comprobanti. Dicta eſt hæc *Congregatio Oratorij Ieſu Chriſti Domini*, Eccleſiæ perutilis, & ad formandos Clericos valdè accommodata, diuerſa tamen ab eâ quam Romæ Philippus Nerius inſtituit, & Gregorius XIII. approbauit, vt maior eſſet in Eccleſiâ Dei famulorum varietas, atque nationum. *Congregati Oratorii Pariſ inſtituta.*

Danus victoriæ ſuæ curſum contra Suecos tenere non potuit, acerbiſſimâ peſte, in eius exercitum graſſante, & Danis plus vitam ſuam, quàm gloriam curantibus. *Dani afflicti peſte.*

Gabriel Battorius vir aggrediendis negotiis, quàm perficiendis aptior, & conſtitutus inter *Gabr. Battorius caſus Betlehem*

Gabor ei succedit. Matthiam Imperatorem, atque Turcam, quorum hunc metuebat, illi non fidebat satis, à Betlehemo Gabore Caluiniani, Græcique schismatis fautore profligatus, postea cæsus est à suis, non alterius criminis reus, quàm quod infelix esset, & nactus æmulum callidiorem, fideique sequioris. Gabor tamen initio antecessoris sui pressit vestigia, medius inter Cæsarem, & Achmetem, donec ab Ottomano Transyluaniæ Vvayuoda dictus, Matthiam spreuit, in quo plus inuidiæ, quàm virium agnoscebat.

Cozaki Ko-rum depopulatio-nes. Cozaki hoc anno non tantùm Turcis metuendi, sed & Moschis, & Tartaris extitere, quorum concursauere regiones, & prædarum diuites ad suâ redierunt. Pugnax hominum genus, atque ex rapto viuere solitum; quibus duntaxat eripi vita potest, quam in manibus habent, ideoque semper hostibus terribiles, quia desperati, & alienæ vitæ domini, quia negligentes suæ.

Moritur Sigismundus Battorius. Denique mortuus est hoc anno Pragæ ex Apoplexiâ Sigismundus Battorius, quondam Transyluaniæ Vvayuodâ sæpe deposito, sæpe resumpto, ex incredibili leuitate animi, Principatu; quem tamen penitus reliquerat anno 1602. donatus arce Lobcouiciâ in Bohæmiâ, in quâ priuatim annis circiter vndecim vixit, in suâ calamitate, quàm fortunâ felicior, & tum contentus cum nihil, aut parùm sperauit.

MVNDI 5667 | CHRISTI 1614.

Ciuilis in Francia motus ob Concinum. Ob obitu Henrici Magni (tantum valuit apud Francos tanti Principis recordatio) quatuor annis omnia satis tuta constitere. Ciuilium armorum, & motuum prætextus fuit Concinus Florentinus factus Galliæ Mareschallus, eiusque vxor Leonora, Reginæ collactanea in aulâ minus potentes, neque satis Principum, ac procerum reuerentes; Causa verò genius gen-

gentis inquies, maximè cum Regem non timet. Itaque secessionem tum fecere Princeps Condæus, Ducesque Vindocinensis, Niuernensis, Meduanus, & Mareschallus Bullionius, qui primùm scriptis, mox etiam armis repugnauere. Verùm capti fuissent omnes, si qui præerat Regijs Copijs Mareschallus Boscodelphinus vti totâ militari suâ virtute, & exercitu potentissimo voluisset. Quare mox est inita pax, maximè cum Rex annos natus 14. 6. Non. Octob. administrationem regni de more suscepisset. Tum autem, id exoptantibus proceribus, conuocata sunt Parisios magnâ Pompâ totius regni Comitia. In his cùm aliqua proposita essent à Plebeio (seu vti vocant *Tertio* Ordine) de authoritate Summi Pontificis, repudiata sunt a Clero, & Nobilitate, adnitente potissimum Cardinali Perronio, qui aduersus hæc eloquentissimè perorauit; quare Paulus Pontifex & judicibus, & Oratori pietatem in sanctam Sedem gratulatus est. Tandem anno sequenti soluta sunt hæc Comitia, peracta nullo alio emolumento, quàm vt multi conuenisse, multa sine vllâ emendationis spe aduersus præposteram regni administrationem congesta esse viderentur.

Comitia Regni Parisijs.

Dissentiones inter Brandeburgicum, & Néoburgensem fouerunt hinc Archidux, duce Spinola, inde Ordines, duce Mauritio, magni vtrimque, magnisque copijs fautores. Spinola etiam occupauit Aquisgranum proscriptum à Cæsare, propter tumultus excitatos, aduersus Catholicos, atque vrbis hujus ciues ita repressi, vt ab ijs sibi nihil Ecclesia metueret.

Dissentio Brandeburgici, & Neoburgensis augetur.

In Germaniâ Francofurti ad Mœnum est concitata seditio inter ciues, Senatores quidam ejecti ab vrbe, quidam noui in eorum locum substituti. Sed mox autoritatem suam Cæsar interposuit, & prope armatus loquens, expulsos restituit, seditionis authores castigauit, ostenditque quid esset discriminis inter Matthiam, &

Francofurti sedata seditio.

& Rudolphum Imperatores.

Bellum Italicum inter Sabaud. & Hisp. Italia etiam motus suos sensit commissis inter se Hispano, & Sabaudo, cùm hic esset ausus illi resistere, Montisferrati patrocinium suscipienti. Nec satis; cùm Mediolanensis Prorex Subalpinam Regionem inuasisset, Sabaudus inuasit Insubriam, præliis vtrimque initis, & aliquot vrbibus captis, maiori tamen Ducis gloriâ, quem Rex tantus primo impetu non potuisset opprimere.

Poloni commodè bellum gerunt in Moschos. Polonis hoc anno bellum commodè cessit. Moschi enim eorum confederati accepto stipendio vtilem illis nauarunt operam, Smolenskum seruarunt, & Neudam arcem occuparunt. *Cozaki grassantur in Turcos, & Tartaros.* Cùm autem apud eos Achmetes Turcus de Cozakis grassatoribus questus esset, hi simulauere regressum, omnia tamen priùs Constantinopolin vsque depopulati; vnde in Nagahiensium regionem irruperunt, in hanc quoque grassati fædiùs, ex objurgatione Turcicâ, & Polonicâ prohibitione facti deteriores.

Abaffus rebelles vincit. In Perside Abassus Rex Alqueuinum nepotem suum rebellem viuum cepit, & capite minuit: ejus quoque patruelem Cadum rebellionis eiusdem reum prælio vicit, felicem qui non venerit in victoris manus, ex quo viuus nequaquam abijsset.

Persecutio Iaponica. Copioso sanguine Martyrum hoc anno est irrigata Iaponia, quem Cubo profudit, incitatus à Dæmone, Anglisque ac Batauis Dæmone ipso deterioribus. Hi enim Principi, alioqui naturâ sæuo, & crudeli suaserunt, Christianos Iaponas jungi tantùm religione Lusitanis, & Hispanis, vt ijs aditum in Iaponiam aperirent, eosque Regni sui Dominos constituerent. *Eius auctores Angl. & Bataui.* Id autem confingebant, vt ijs aditum ad mercimonia in has insulas præcluderent, aperirent sibi. Crudelem calumniam, & Christianis, ne dicam Barbaris indignam! quam auri sacra fames apud homines sacrilegos procudit.

Achme-

MVNDI 5668. CHRISTI 1615.

Achmetes cum Matthiâ pacem, aut potiùs inducias vicennales pepigit; sed longè meliùs quam Rudolphus seruandas curauit, quia arma semper habuit parata, ipse bellicosior. Aliunde Turcus premebatur a varijs hostibus Mingrelijs, Georgianis, Persis; ne tot hostibus circumfunderetur, cum eorum quibusdam fœdus inire compulsus est; jam bellicâ virtute inter suos marcescente.

Achmetes pacem inire cogitur cum multis.

Celebres hoc anno Romæ susceptæ sunt Legationes, vna Iaponum longioquior ab Indare Rege *Voxu*, alia vt propinquior ita nobilior à Lud. Iusto Rege Francorum, quam obijt Alexander Vindocinus Melitensis Eques, & magnus Prior Tholosæ, quem excepit Pontifex perhumaniter, quoniam in eo aliquid Henrici Magni considerabat.

Legationes Romam Iaponica, & Francica.

Romæ prid. Kal. Febr. obijt Romæ Claudius Aquauiua Quintus Societatis Iesu Generalis, vir absolutissimæ prudentiæ, & cui suus Ordo debet accuratam administrationem & Oeconomiam; adeo vt alter ejus parens ab Ignatio possit appellari.

Moritur Claudius Aquauiua Iesuitarum Generalis.

Hic annus Valesiæ familiæ funestus fuit: desijt enim; tum in viuis esse Margarita mulier erudita, & quod innatum fuit ejus familiæ, doctorum hominum Patrona. Separata ab Henrico IV. cui inuito, inuita nuptijs illegitimis conjuncta fuerat, postea annuente Pontifice separata, retinuerat nihilominus vtcumque Reginæ insignia, vt & nomen, quibus se & filiam Regis; & sororem trium Regum, & Regis vxorem meminisset. Quo tamen anno Francia Reginæ vmbrâ spoliata est, veram feliciter accepit Annam, Mariam Mauritiam Austriacam sapientissimam, & pijssimam Principem, & in vtrâquè fortuna magnum exemplar Christianæ magnanimitatis, atque constantiæ. Eodem quoque

Mors Margaritæ Reginæ.

Anna Maria nubit Ludouico, Elizabetha Philippo.

tempore Gallia reddidit Hispaniæ sæculi sui lumen Elizabetham, breuioris quidam vitæ, sed maximæ, & nunquam morituræ apud eam gentem virtutis.

Card. Ioyosæ obitus. Mortuus est hoc anno Auenione Franciscus Cardinalis Ioyosa, sacri Collegij Decanus anno ætatis 54. Rothomagensis Archiepiscopus; vir prudentissimus, piissimus, doctissimus, vt arguit, ejus Bibliotheca, quæ partem illustrem facit Bibliothecæ Parisinæ Societatis IESV; eidem porro Societati fuit addictissimus, & huius sicut Ecclesiæ & Galliæ magnus protector, quique tam citò ad illarum commodum, & gloriam mori non debuerat.

Pax inter Hispanum & Sabaudum. Pax inter Sabaudum, & Hispanum inita est: adnitentibus Regibus Franciæ Angliæ, & Rep. Venetâ, renitente tamen Duce cui fecerant animos illatæ clades Hispanis, quorum spreuerat minas, eosque fortiter armis depulerat, consilio potiùs, & fortitudine, quàm numero copiarum.

MVNDI 5669. CHRISTI 1616.

Turcæ rem male gerunt. Infelices bello vbique hoc anno fuerunt Turcæ, expositi deprædationibus Hispanorum, Florentinorum, Melitensium in mari Interno, & Palude Mæotide, Cozacorum in Asiâ, atque Persarum, qui iis acceptas quondam clades, cum fœnore reponebant.

Tertium ciuile bellum inter Francos. Hic annus tertiùm in armis ciuilibus Francos vidit, & opposita Lilia Liliis. Cùm enim fœdus incertum, & dubium ictum esset inter Regem, & Principes, siue ob nouas molitiones, siue ob veteres nondum obliteratas, adnitente potissimùm Concino, qui tum omnia poterat in

Condæus datus in custodiam. Aulâ, datus est Henricus Condæus partium caput, in arctissimam custodiam primùm in Regiâ Iuparâ, deinde in Bastiliâ, denique in castrum Vicennarum. In vtroque porro cârcere bene vsus oblato otio, sic excoluit omnibus disciplinis inge-

genium, aliundeacre, ac magnum, vt detentionem istam, etiamsi parum justam nonnulli putauerint, nemo tamen dicere potuerit fuisse regno, atque incluso perniciosam.

Renouatum est in Italiâ bellum inter Hispanum, & Sabaudum, cui causam dedit nouus Prorex Mediolanensis Petrus Toletanus Castellæ Connestabilis; quod vt impediretur, aut certè ne deueniret ad vltima, multùm Pontifici, & Franciæ Regi per Legatos laborandum fuit; in quo tamen sopiendo tantùm tempori concessum est, quàm industriæ.

Bellum Italicum iterum accenditur, & sopitur

Vskochi Croatæ gens crudelis, & dedita latrociniis, non insultabat modò Turcis, ac Venetis vicinis, sed Archiducem Græciensem, cui subditi erant, nihili faciebant: quare appetiti sunt bello jubente Ferdinando, quod quidem alacritate singulari suscepere, immò & in Striam irrumpere conati sunt: verùm aliquot cladibus ab Austriacis repressi, de audaciâ & feritate suâ multùm remisere.

VsKochj Croatæ ab Austriis repressi.

Hoc denique anno M. Antonius de Dominis, quodam Societatis Iesu, postea Segniensis Episcopus, ac denique Spalatensis in Dalmatiâ Archiepiscopus, homo leuissimus, atque vanissimus, nescio quo œstro percitus, fugit in Angliam, benignè susceptus â Rege doctissimo, ipse non ignarus. Hic duo concinnauit vægrandia volumina *de Rep. Christiana*, in quibus multa stolidè effutiit aduersus Pontificem, & Ecclesiæ administrationem. Hoc hæreticis visum est opus palmare; quod tamen ipse rejecit, ad sanam mentem, ac lucidum saltèm interuallum reuocatus; neque enim se planè sapuisse postea demonstrauit.

M. Antonij de Dominis Apostasia, & reditus.

MVNDI 5670. CHRISTI 1617.

In Oriente cùm annos ferè 14. Achmetes Ottomanicum regnum administrasset, id Osmano filio suo impuberi (erat enim is tantum anno-

Achmetes moritur et succedit frater Mustapha.

R 6 rum

rum 12.) moriens reliquit, ipse natus annos triginta. Itaque è Cella raptus est ad Solium Religiosus Mustapha, homo stolidæ pietatis, & vergentis ad insaniam. In hac tantâ Imperij luce, tantâque Maiestate, dum cerebro diminutus caligat, & titubat; dum crudeliter in omnes desæuit, vt intelligant quid possit, dum delicijs illiberalibus indulget, ac ijs totus immergitur: ostendit se magis idoneum esse Mahumetano Cœnobio, quàm Solio. Et verò anni sequentis exordio, substituto in ejus locum Osmane, exauctoratus à Ianizzaris beneficij loco duxit repetere Cellam suam, nec inficere suo sanguine Solium, quod istic hactenus nemo, nisi cum vitâ reliquisset. Verùm amenti, & stulto Eremitæ non sua semel stoliditas profuit.

Osmanes succedit Mustaphæ exauthorato.

Abassus Persarum Rex, aliquot Christianos Reges frustra conatus ad suum Mahumetem pertrahere, per insidias eos sustulit; alijs reseruauit vitam, qui hanc suæ religioni prætulerunt. Inter Principes enituit Catharina Christiana, quæ per tormenta, martyribus debitam palmam promerita est; à Patribus quidam Augustinianis, sed longè melius à Spiritu sancto ac plenius erudita, ac sanctiùs corroborata.

Abassus Principes Christianos corrumpere conatur.

Ludouicus XIII. in Principes Franciæ confœderatos suum immisit exercitum; cui præerat Comes Alueniæ, per quem vrbs Suessiones, & in eâ Dux Meduanus obsessus est; cùm aliunde Dux Guisius cum alijs copijs cæteros rebelles vrgeret. Verùm tandem recidit malum in ejus caput, quod jam tribus ciuilibus bellis appetitum erat. Concinus Florentiæ quondam ciuis de plebe, in Galliâ Ancrensis Marchio, atque Mareschallus, eò potentiæ deuenerat, vt jam timeret neminem, omnium capitibus, & fortunis insultaret impunè. Ostentabat se suosque nimiùm, vt à Rege & iuuene, & ejus inimicis circúmsepto (grandi enim apud Francos omnes flagrabat inuidiâ) diu tutus esse posset. Fama est hunc à

Suessiones vrbs obsessa.

Concinus Ancrensis Marchio caeditur.

Rege

Rege impellente potissimùm Luynio, qui se penitiùs in animum ejus insinuarat, sub specie venationis, & aucupij, addictum esse neci. Alij Regem optimum & innocentissimum duntaxat imperasse malunt, vt in carcerem raperetur; hominem in Franciâ parendi Regiis Satellitibus rudem, dum tergiuer atur, etiàm admotè capulo manu, & vitam inter suos tueri parat, inter suos eam amisisse. Vtut se res habuerit glande plumbeâ trajectus interiit 8. Kal. Maias. Paulò post exhumatum ex Ecclesiâ S. Germani Antissiodorensis à plebeculâ cadauer ejus raptatum, discerptum, conbustum ignominiosè. Regina Mater Blesas tantisper secedere jussa, quæ nimis extulisse hunc terræ filium jactabatur. Eam secutus est Armandus Richelæus Lucionensis Antistes, paulò post ad Episcopatum remissus, atque inde aliquantò post Auenionem relegatus, vbi sancto vsus otio, vir incomparabilis ingenij, nec minoris eruditionis, opera scripsit immortalitate donanda, adeò vt hoc exilium tam ei fuerit graue, quàm toti Ecclesiæ salutare. Neque egestum tantùm in Concinum repentè, & tumultuosè, iampridem in eum collectum maleuolentiæ virus; animaduersum quoque in eius domum ex Iuris formulâ, & Senatus Parisiensis autoritate: vxor eius Leonora, inuidiâ, & odio, quàm criminibus grauior capite truncata publicè, flammis absumpta est, liberi dissipati; vnius familiæ citò nimis potentis & magnæ litatum est tranquillitati Franciæ, Principibus illicò certatim ad Regem aduolantibus.

Regina Mater Blesas relegatur. Armandi Richelæi secessus.

Leonora vxor Concini cremata.

Bellum interea in Subalpinâ regione & Venetâ maioribus animis, quàm damnis gerebatur: Venetorum hostis erat Archidux Ferdinandus Græciensis, Sabaudi Gubernator Mediolanensis Regis Hispani nomine: sed maior erat metus, vt periculum maius imminebat à sociis, ab incentoribus, quàm authoribus belli. Petrus ergo Toletanus Vercellas obsessas, altero mense ad deditio-

Bellum Sabaudicum & Venetum à Germanis & Hispanis.

tio-

tionem compulit; Sabaudus Gallicis instructus copijs aliquot oppida Mediolanensis agri occupauit, hostemque obuium deleuit sæpe, maiori tamen affectum dedecore, quàm damno. Archiducem Dux Ossunæ Neapolitanus Prorex superiorem Venetis effecit. Ille in oras Hadriani maris circumferens bellum, ostendit Hispanorum Germanorumque bella iisdem auspiciis geri, nec Germanis dum vicinos appetunt aurum & consilia Hispanorum deesse, nec Hispanis ferrum, & sanguinem Germanorum.

Gomariani, & Arminiani in Hollandia.

In Belgio graues extiterunt, ex more, de religione motus, inter Gomarianos, & Arminianos, hos *remonstrantes* vocabant, illos *contraremonstrantes*: sed Gomarianis fauebat Mauritius Comes, vt potè antiquioribus; multi tamen erant in partibus Arminianis viri eruditi, & magni. Frustra eos reconciliare conatus Iacobus Angliæ Rex, magnus controuersiarum conciliator, vtrique etiam parti suspectus fuit; nec satis charus vtrique, nec reformidatus.

Congregatio fratrum Ioannis Dei.

Hoc anno Romæ primùm instituta est Congregatio *Fratrum Ioannis Dei*, qui pauperibus ægrotis, & peregrinis alendis, & fouendis egregiam nauabat operam. Facti sunt igitur hoc anno Religiosi, sub regulâ S. Augustini, eorum conditor postea Beatorum adscriptus est Albo per Vrbanum VIII. jampridem, & facilè receptus cœlo, qui tam sæpè Deum aspectabilem hospitio, lectoque suscepisset.

Iubilæum Pauli V. & Lutheranum.

Paulus Pontifex hoc anno Iubilæum piè promulgauit, ad furorem Dei placandum, eius gratias obtinendas; Lutheranus Ioan. Georgius Saxo Elector paulò post suum quoque indixit impiè; quia tum annus centesimus ab Lutheri Apostasiâ defluxerat; curauitque cudendam monetam auream, & argenteam cum hac Epigraphe *Sæculum Lutheranum* 1617. quod disputationibus friuolis, & compotationibus, non bonis operibus celebratum est.

Mul-

Multa hoc anno dicta scriptaque de Terrâ Australi, non ita pridem per Hispanos detectâ, Americâ nequaquam minor, nec ei rerum copiâ decedens, si auri argentique copiam eximas, quam nonnulli quintam Orbis partem appellauere, sic vocanda sine dubio, si eius amplitudinis creditæ ratio habeatur. *Terra Australis detecta.*

Denique mortuus est hoc anno Augustus (veriùs Augustinus) Thuanus vægrandis historiæ scriptor, quam in manibus, & oculis ferunt Heterodoxi, eamque nobis obtrudunt ad calumnias in Pontificem, virosque probos adstruendas, & suos ab impietate atque sceleribus vindicandos; ideoque hunc Ecclesia meritò expungit è suorum scriptorum numero; qui autem ei Sacramenta impertiit Parochus S. Andreæ de Arcubus, eumque sacra sepulturâ donauit, aut eius scripta nunquam legerat, aut dicendus fuit in Ecclesiæ defendendis Iuribus præuaricator, qui huic morituro non injunxerit publicam, solemnemque palinodiam. *Moritur Augustus Thuanus.*

MVNDI 5671. CHRISTI 1618.

Turcæ atque Persæ magnis animis & copiis ad Ardauillam pugnauere, & prælio tam atroci, vt in eo vtrimque octuaginta millia ceciderint; plures tamen Ottomâni, quam Persæ. Hi tamen illis obtulere pacem, & victoriâ nihil feroces, quam magnus Vizirus statim accepit, non minùs sibi, quam Imperatori suo necessariam. *Turca, & Persa atrociter confligunt.*

In Galliâ hoc anno receptæ duæ nobiles Legationes, vna Mauritij Principis Cardinalis Sabaudiæ, Ludouico XIII. gratias habituri de auxiliis, atq; insuper petituri Victori Amedæo filio Ducis vxorem Christianam, virginem expectationis maximæ, quam & ipsa superauit. Susceptus est Mauritius magnificentissimè, quia sic ipse, sic Legationis causa flagitabat. Venit quoque tum Lutetiam Legatus ab Osmane, vt Regi faceret satis de Legato ejus malè accepto Constantinopoli, *Legatio Sabaudica, & Turcica Parisiis.*

tem-

tempore Muſtaphæ, qui nec à ſe, nec ab alijs arcere potuerat injuriam.

Moritur Cardinal. Peronius

Ibidem mortuus eſt ætatis ſuæ anno Climaterico Non. Sep. Iacobus Dauitius Cardinalis Perronius Archiep. Senonenſis Regi ab Eleemoſinis, meritò dictus *hæreticorum malleus*, cui eorum, ſine controuerſiâ par nemo fuit. Multa reliquit eruditionis ſuæ monimenta, ſed eius ingenio, atque eloquentia longè minora, & quæ in libris tantùm diſtant ab iis quæ fundebat ore, quantùm diſſidet viuus à mortuo. Cor ſuum addixit Patribus Soc. IESV Profeſſæ Domus, vt oſtenderet quanti eos faceret, à quibus nec viuus, nec mortuus amore disjungi voluiſſet.

Pax inter Venetos & Ferdinandum, Sabaudũ & Hiſpanum.

In Italiâ pax duplex inita eſt, duoque bella magni momenti ſublata. Ferdinandus enim jam deſignatus hæres Matthiæ non illibenter ad fœdus cum Venetis deſcendit, quia de Imperio magis, quàm de incertâ, vanâque victoriâ cogitabat. Petrus quoque Hiſpanus, territus minis Galliæ Regis, ad fœdus Vercellaſque reddendas cõpulſus eſt. Venetiis Ioanni Bembo Duci mortuo ſubſtitutus eſt Nicolaus Donatus, major octuagenario; qui vix vno menſe Rem. adminiſtrauit. Minuſque huic commodi, quàm ſuæ familiæ attulit gloriæ. Itaque datus eſt ei ſucceſſor Antonius Priolus abſens, & in dimittendis copijs quibus præerat occupatus, vt exercitui Reſpublica ſuccederet.

Bellum Bohæmicum concitatur.

In Germaniâ magnæ concitatæ ſunt turbæ ab hæreticis Bohæmis, qui impellente Comite Turrenſi Pragẽſes ad rebellionẽ inuitati ſunt, expulſis Patribus Societatis Ieſu, & tribus Cæſaris Conſiliariis ex præaltis feneſtris furioſè præcipitatis qui tamen damni nihil mirabiliter experti ſunt. Hinc Morauiâ, Sileſia, Luſatia ſollicitatæ ſcripſerunt copias, ducibus eodem Turrenſi, & Mansfeldio notho. Sed his ſuas Matthias fortiter objecit, duceſque maximos Buquoium, & Dampetram, ſeu Tampirium, qui licet minori præ-

eſſent

essent exercitui, cum tamen animo, & alacritate fecerunt hostili superiorem.

Hoc anno sub initium Nouembris obiit Archidux Austriæ Maximilianus, Matthiæ Cæsaris frater sexagenarius, cùm pauló antea Kleselium Viennensem Episcopum Cardinalem custodiæ mancipasset, de quo maiores Romæ quàm in Germaniâ de morte Maximiliani tumultus extitere. *Maximilianus Archidux Austriæ moritur.*

Rhæti, (Grisones vocant) Catholicos hoc anno malè vexarunt, Archipresbyterum Sundrensem in quæstione necarunt, Curiensem Episcopum perpetuo mulctauerunt exilio; vnde factum vt à Catholicis arma sumerent Hispani, luculento prætextu, de more; vt simul tuerentur Fidem, & res curarent suas, quas inter se ingeniosissimè colligarunt. Quo tempore in eâdem Rhætiâ pridie Non. Sept. post ingentem terræ motum mons vicinus Plurium oppidum, in quo tria & amplius ciuium millia, cum duabus Ecclesiis, & aliquot Cœnobiis sic obruit, vt nulla hujus vestigia superfuerint, quatuor tantùm vrbis hujus ciuibus turbinis impetu abreptis, vt testes calamitatis tantæ restarent. *Hispani Catholicos Griso. ne[illegible] tuentur* *Plurium oppidum obruitur.*

In Belgio de Religione rixæ tristiùs sæuierunt. Cùm enim Gomariorum patrocinium suscepisset Mauritius, factus tum Princeps Arausicanus morte Philippi fratris sui, Ioannes Barneueldius Hollandiæ Generalis Aduocatus vir prudentissimus, Hugo Grotius Syndicus Lugdunensis, & aliquot alij compacti sunt in carcerem. Inde cum copiis Hollandiam ac Vvestfrisiam percurrit Arausicanus, expulitque Prædicantes omnes Arminianos, & fauentes iis abdicauit Magistratu, vi vt credidit tum necessariâ, ne religionum varietate Ordines Belgici disjungerentur. *Arminiani malè habiti ab Arausicano Principe.*

In Scotiâ quoque prognatum est Schisma ob administrationem Ecclesiarum, in quam noui ali- *In Scotia de religione tumult.*

aliquid induxerant Angli, Puritanis contra nitentibus; nec hoc tempore sopitum est, sed Regis prudentia repressum nonnihil, suo tempore in maiores, & periculosiores discordias erupturum.

Cometes horribilis apparet.

Hoc denique anno ineunte Nouembri Cometes apparuit Lunâ plenâ longè maiori lumine illustris horribili caudâ: Constantinopoli sub specie visus est acinacis: quid autem præcinuerit, jam pœnè sentimus adhuc, & lugemus; ab hoc enim tempore Europa in armis, & lacrymis est.

MVNDI 5672. CRISTI 1619.

Matthia Imp. succedit Ferdinandus II.

Bohæmi cum alijs hæreticis conspirantes bello appetendi fuerunt, cùm neque monitis, neque minis possent ad officium reuocari. Inter has turbas moritur Matthias 13. Kal. April. ætatis anno 62. Imperij sexto, cum mensibus nouem, vt antecessore suo melior, sic deterior successore; post cuius obitũ Ferdinandus eius patruelis, iam electus Bohæmiæ, atque Hungariæ Rex, vniuersam eius hæreditatem adiit, annos natus quadraginta duos, & in quo nihil ad bonum, iustumque Principem desiderabatur. Is primùm suis adhortationibus conatus est compescere seditiosos; at eorũ de more, vti hæreticorum, ex facilitate creuit audacia. Expulerunt enim, quos capitaliter oderant, Iesuitas, Cardinalem Olomucensem inclusere, obuia quæque diripuere; & tentasset Viennam Turrensis Comes, nisi Mansfeldij clade deterritus esset, quem Buquoius malè mulctarat, & prudentiâ suâ, armisque retuderat. Paulò post electus Imperator Francofurti Ferdinandus II. spes Catholicorum, & bonorum Germanorum erexit. Verùm statim in eum insurrexit Fridericus Elector Comes Palatinus Rheni, qui stimulante Elizabethâ coniuge, saltèm Rex esse voluit. Hæc enim Angliæ Regis filia vehementer angebatur

Palatinus Comes in eum rebellat, & se Regem Bohæmiæ dicit.

se

se marito Rege carere, & impares natalibus suis nuptias querebatur. Itaque vir vxorius Bohæmiæ Rex electus in consessu tumultuario, sibi atque vxori Pragæ festinantiùs & nondum firmatis rebus suis, coronam imponendam curauit Regnorum duorum Hungariæ simul & Bohæmiæ, quæ spe tantùm deuorarat. Sed hæc turpiter mox reuomere compulsus est; infelix Elizabetha nec Regina fuit, & desiit esse Palatina, reliquamque vitam cum mimiro Rege suo in Hollandiâ trahens, ac propè victitans precariò, satis longas, & acerbas pœnas dedit, auidiùs, & incautiùs appetitæ dignitatis, atque Majestatis.

Interea Betlehemus Gaborius Vvayuoda Transyluaniæ Caluinianus, aut veriùs nullius religionis, Ottomani cliens, inuasit Hungariam, imposito etiam sibi diademate, quod Possonij, *Presburg*, reperit, Catholicis, & hominibus Deo sacris crudeliter exceptis, vti Fridericus in Bohæmiâ fecerat; cùm sit immanitas certus hæreseos character, hæc sanguine, & lacrymis Catholicorum, vt lacte, pascatur. *Gaborius Hungariā vastat, & Catholicos malè excipit.*

In Galliis relegata Blesas Maria Medicæa, quanquam regio haberetur cultu, exulem tamen se magnam, & miseram illustrem appellabat, ac carcerem suum fortibus Fràcis ostentabat. Espernonius vir ingenij, & fortitudinis summæ, licèt naturâ paulò durior, & vulgò habitus μισογύνης, Dominæ suæ querelis inflexus est, cui in primâ regni tutelâ egregiam nauarat operam. Crimen ergo non putauit eripere matrem filio, iram fortè simulanti; aut certè veniâ dignum scelus, effringere Regium carcerem, quem Rex optimus, optimæ matri Aulici gratiosi suasione parasset. Eam porro ducit Inculismam, quò statim Rex copias misit, vt illam cum fautore suo, etiam per vim retraheret. Verùm cum reuocatus Armandus Richelæus ad Regem missus esset, sic eius animum demulsit, vt penitùs placarat matris; qui deinde suauiùs ab eâdem exoratus, liberatori quoque nō inui- *Espernonius Reginā Matrem Blesis abducit.* *Richeleus Regē placat.*

Condæus liberatur & reconciliatur Regi. inuitus, & ingratis veniam indulsit, Atque vt esset tum Franciæ lætitia plenior, & cumulatior, qui in arce Vicenarum seruabatur Condæus accessit liber ad Regem, paratum vti jam eius consilio, & prudentiâ, quam sibi longo otio, & diuturnâ codicum lectione compararat.

Impij Doctores in Francia mulctati. Detecti sunt hoc anno in Gallijs non sibi tantùm, sed alijs impij, & morum, sicuti religionis corruptores. Tholosæ Lucio lus Italus detectus clam docere nullum esse Deum, exustus est viuus. Parisiis etiam Theophilus quidam Poëta melior, quàm Christianus, eodem fortè supplicio interiisset, nisi fautores magnos in aulâ nactus esset, & alumnos, quibus perniciem, corporis saltèm, creditur accersiisse.

Dordracena Synodus. Hoc anno habita est in Belgio famosa illa Dordracena Synodus excitis ex Germaniâ, Angliâ, Belgio Ministris; quominùs enim venirent quoque Franci, Rex inhibuit. In hac Gomariani, & Arminiani lacerauerunt sese, & illa tandem secta præualuit, quia sic Arausicanus peroptabat; non jam hîc armorum tantùm, sed & religionis arbiter. Hi expulsi sunt Belgio, eorumque præcipuus fautor Barneueldius, vti seditiosus, capite mulctatus. 3. Idus Maias Hagæ. Hugo Grotius carcerem, & paratam sibi mortem, vxoris suæ fraude defugit, & virum magnum Musis atque eruditioni reseruauit; in quo vix hæretici quidquam fuit, præter externum cultum & nomen, quæ etiam parabat ejurare, vt significauit mihi, & Dionysio Petauio, idque fecisset maturiùs, nisi ad Ecclesiam comitatior, licèt fortè imprudentiùs redire maluisset.

Barneueldius, & Hugo Grotius mulctati.

Ordo de Sacra Militia Christiana. Hoc anno Viennæ in Austriâ nouus Ordo *de sacra militia Christiana*, superiori tantùm informatus, perfectus est à Carolo Gonzaga Duce Niuernensi Gallo, Adolphô Althano Germano, Ioanne Baptistâ Pretignano sub patrocinio B. Virginis, S. Michaëlis, & S. Francisci, ad compescendas Turcarum in mare Internum excursiones:

nes: magnum in speciem opus, & majori inchoatum pompâ, quàm prudentiâ propagatum quod tandem etiam cum Christianorum risu euanuit, cum Mahumetanorum contemptu; quia aliud, quàm Dei gloriam, & fidei præsidium, præclari illi, si Deo placet, Ordinum conditores spectasse videbantur.

MVNDI 5673. CHRISTI 1620.

Bellum gestum est hoc anno in Germaniâ, quo ætas nostra nullum atrocius vidit: agebatur enim de duplici sceptro, immò & de Imperio, & quod erat caput vtrimque mala, & vera Religio erant in partibus. Poloni enim & Hispani copias, Pontifex pecuniam Ferdinando; Angli & Bataui suppetias Palatino suffecerant. Frustra Rex Franciæ nobili Legatione sollicitatus à Ferdinando, eos reconciliare per Legatos suos conatus est, adeò vtrimque animos vera, & falsa pietas efferarat, vt omnes arma spirarent, & sanguinem. Inter hæc Ioannes Georgius Elector Saxonicus, Lutheranus licèt, Cæsari tamen addictus Lusatiâ occupauit; Ambrosius Spinola cum exercitu Hispanico Palatinatum ingressus in eo multa oppida, quâ vi, quâ deditione cepit: Dux Bauarus Cæsaris, & Catholici in Germaniâ ductor exercitus cum Bucquoio junctus Bohæmiam ingressus, vrbes aliquot sibi vindicauit, demumque ad Pragam venit. Hic Dominicus à Iesu Maria Hispanus Carmelita discalceatus cùm inuenisset Imaginem B. Virginis, cui oculos suffoderant Hæretici, Catholicis animos addidit, & ardentissimâ oratione eos ad vindictam Deiparæ fortiter incitauit. Igitur initum est certamen, quo primùm vincere visi hæretici grandi postea clade prostrati sunt. Hâc victoriâ dedita Praga, Bohæmia subjugata, reducta Morauia, Silesia repressa, Germania facta est sui Iuris, ac verè Catholica. Palatinus autem ex hac suorum strage tam-

Bellum atrox inter Ferdinandum II. Comitem Palatinum.

Palatinus victus nūquam recepit animos.

tantùm timoris hausit, vt nunquam illum deposuerit, vnoque prælio, & perdiderit victoriam, & spem omnem alienæ ditionis inuadendæ, atque suæ recuperandæ dignitatis.

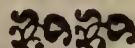
Poloni Belli. & Turcici initia. In Vvalachiâ & Moldauiâ non minores extitere motus, cùm Osmanes Compagium misisset ad cædendum Gratianum Vvayuodam Christianum Græcum, sibi vectigalem. Hic enim Campagium vice versâ interemit, & à Polonis luculentum recepit auxilium, quo fretus bis cum Turcis conflixit, primò feliciter, deinde malè, cæsus etiam cum multis nobilibus Polonis. Quæ causa fuit cur Osmanes, jam quietus à Persis arma conuerterit in Polonos; quæ hi tam fortiter depulerunt, vt non tantùm victoriam Turcis adimerent, sed & eos aggrediendi voluntatem.

Hispani Grisonum socijs auxiliantur. Telina Vallis ditionis Rhæticæ, nexus Italiæ atque Germaniæ, jugum hæreticorum excussit, cæsis aut depulsis eorum fautoribus. Cùm sibi meritò à Dominis Grisonibus hi reformidarent, implorauere Feriæ Ducis auxilium; qui sic eis tulit opem, vt miseros Telinenses ex Grisonum seruis, mancipia faceret Hispanorum, collocatis vbique arcibus munitissimis. Ea res Venetos, Heluetios, Francosque meritò turbauit; quare primùm legationibus actum est, vt tam pinguis præda eriperetur Hispanis: verùm opus erat aliâ machinâ, vt hæc regio retinentissimis hominibus sui atque alieni tolleretur.

Pugna Francorũ ad Pontes Cæsaris. Inter hæc Franci dum ad Pontes Cæsaris, *le Pont de Ce*, in pago Andegauensi bella gerunt, ludere videbantur; (quare hæc expeditio linguâ patriâ dicta est, *la Drolerie du Pont de Ce*) verùm hic ludus, in veras Hæreticorum lacrymas conuersus est. Proceres enim irati Luynio, quem ex vltimâ nobilitate, cum duobus fratribus suis Chalnio, & Lucemburgio, peruenisse videbant ad summa, illo etiam facto Connestabili, ad Reginam matrem confugere: hæc cum rebellibus, copias scripsit; sed Cadomo diligentiâ

tiâ Regis, & prudentiâ Condæi occupato, necnon Reginæ Matris exercitu ad Pontem Cæsaris, fœdè debellato, victi clementiam Regis implorarunt, qui sic excepit Matrem, vt hæc illas ei copias coëgisse videretur. Septus rego Rex jam ingenti exercitu (copiæ enim omnes in vna castra cofluxerunt) de mulctandis rebellibus hæreticis egit, quos idem Rex pientissimus capitaliter oderat & cum jis inimicitias, pæne cum lacte, suxerat. Tum Beneharnus, & Rupella, Caluinianæ religionis in Gallijs propugnacula, jampridem cum Romanæ Ecclesiæ jugo, Regium excusserant. Obediebatur vtrobique Regi tantùm imperanti placentia, aut certè jis mandatis, quæ Caluiniani Doctores Trossuli, accincti gladio præscripsissent. Enimuero id intolerandum visum est exercitui Catholico, ex filij atque matris ad Andegauum conuenientibus copijs conflato. Alterutra non poterat imparata resistere. Antepositа est igitur vrbi prouincia, quam Rex fortissimus iniquissimâ anni tempestate, non tam passibus, quàm victorijs peragrauit. Restitutus vbique veræ Religionis ablatus jampridem cultus; aspersasque Borbonio nomini, atque familiæ Regiæ, ab Auiâ impotenti fœminâ maculas, sapiens & religiosus nepos abstersit.

Beneharnus sinuaditur ab vtroque exercitu coniuncto.

CAPVT III.

DECAS TERTIA.

Ab anno Christi 1620. ad 1630.

MVNDI 5674. — CHRISTI 1621.

Osmanes aggreditur Polonos, & cum his turpẽ pacẽ inire cogitur.

SEquenti anno Turcus Osmanes Polonos aggreditur, cuius fortitudini si Ianizzari respondissent, nec Ladislaûs Sigismundi filius, cum suis, supra mortalium conditionem repugnasset, actum erat de Poloniâ, & ab hac parte de Christianitate. Sed ita repressus Osmanes, tam crebris cladibus est affectus, vt cùm grauiores expectaret à Sigismundo, qui cum ducentis millibus equitum mox adfuturus nunciabatur, cum Ladislao ægrotante licet, & rerum omnium egeno, non satis ex Ottomanicâ majestate deciderit. Centum millibus suorum gladio, totidemque morbo, alijsque casibus absumptis Constantinopolin rediit, Polonis vtique quàm suis placatior, quos inertes, & ignauos appellabat; quod ei mox vitâ stetit, & Imperio; quoniã erat ad accipiendã iniuriã, quàm ad inferendam paratior.

Bucquoius cæditur: Gaborius pacem init cum Cæsare.

In Hungariam veniens Bucquoius rem Cæsaream reparauit, vrbibus ei certatim sese dedentibus; quando & Posonium captum est. Verùm cùm hic in prælio ad Neuuensolum ceciderit, Gaborius multa recepit oppida. Pacem nihilominus oblatam accepit; sed vtiliorem sibi quàm gloriosiorem; cùm hac aliquot vrbes suæ adjunxerit ditioni, Coronam Hungaricam tam propriè, quàm metaphoricè restituerit.

Ludouicus autem in Galliâ bellum id tempori gere-

gerebat, & sanctius, & si spectes initia, fortunatius. Fanum enim S. Ioannis Angeriaci, *S. Ioan d'Angely*, quia diutius restiterat Regi, muro spoliatum est, ad reliquarum vrbium hæreticarum terrorem. Cætera oppida ambulando recepta: & tum actum erat de Hæreticis in Francia, nisi Montem ipsi Albanum objecissent, locum naturâ, & arte munitum, plenumque propugnatoribus mori paratis aut vincere. Hæc tamen parum eis profuissent, nisi casu traiectus plumbeâ glande Meduanus Catholici ductor exercitus occidisset. Tanta erat Ducis huius gloria, tanta bellicæ virtutis existimatio, vt eo sublato, præsente licèt Rege, Gallis omnibus animi conciderint. Obsidio certè soluta est curante Luynio Stabuli Comite, occulto præuaricatore, simulque viro aulicarum rerum, quàm belli scientiore. Is autem paulò pòst inglorius obijt; jam enim Regi cœperat minùs acceptus esse, neque satis æquis oculis respiciebatur, ob Montalbanense dedecus: adeo gratiosis apud Principes semel titubare periculosum.

S. Angeriacum capitur. *Cæditur Meduanus.* *Montalbanensis obsidio soluitur.* *Moritur Luynius.*

Rhæti procrastinantibus Hispanis restituere Telinam Vallem, in eam armati irrupere, recuperaturi ferro, quam precibus & minis non poterant. Verùm ijs objecti cum lectissimis copijs Feria, & Leopoldus Austrius, aduenientes ita retuderunt, vt concordiam turpem inire coacti sint, metu mali grauioris.

Rhæti repulsi ab Hispanis.

Fuit hic annus virorum illustrium morte celebris. Nam elatus est ætatis vndeseptuagesimo, Sedis 15. cum mensibus nouem Paulus V. moribus incorruptissimis, & sub quo Roma, quantùm potest reddita melior. Eius locum impleuit Gregorius XV. in quo supra Paulinas virtutes gratia maior, facilitas suauior elucebant.

Paulo V succedit Gregor. XV.

Obijt hoc quoque anno, ætatis 62. Albertus Archidux, veris lacrymis defletus à suis Belgis; quo sublato statim eius vxor Isabella velum, & vestem Clarissarum suscepit, pietati vacatura

Albertus Archidux moritur.

Spinola aliquas vrbes capit.

deinceps, dum Ambrosius Spinola, fortiter arma tractaret. Hic Iuliacum obsidens anno proximo ineunte cepit; Aurangio Principe nequicquam obsessis succurrere conato: erat enim Spinola sæculi sui scientissimus Poliorcetes.

Philip. III. Hisp rex moritur succedit ei Philippus.

Interijt & Philippus III. Hispaniarum Rex ætatis 43. regni 23. reliquitque locum filio, eiusdem nominis Quarto, annorum sexdecim adolescenti, quem tamen virum statim sunt experti Dux Ossunæ, olim Siciliæ Prorex, itemque Rodericus Calderonus. Hic ex humili fortunâ ad summam euectus, cùm omnia posset, non potuit saltèm non carere multorum criminum suspicione: at si ex morte de vitâ coniecturam capere licet, odio maiore flagrauit, quàm scelere. Ossunensis turbulenti vir ingenij ob res Neapolitanas, animi impotentiâ in vltimum discrimen adductas, carceri mancipatus est, vt per otium ad se rediret, animique sui moribus præposteris fræna moliretur, atque procuderet.

Comes Oliuare. fius Ducis Lermæi locum occupat.

Sed & aliæ turbæ Hispaniensem aulam distraxerunt. Rex enim statim ἑταῖρον habuit Comitem Oliuaresium, qui Ducis Lermæi, sub Philippo III. potentissimi locum occupauit. Hic præuisâ Principis sui morte, sapienter ad sacram purpuram promoueri curarat sese, quæ hunc à noui Regis iracundiâ texit, iussum ab aulâ tantùm recedere, in quâ tandiu propè Regis vices obierat.

Hispani de Mauris, & Batauis victores.

Fortunatè hoc anno res Hispanis terrâ, marique cesserunt. Rex enim Marochi obsidens arcem ab iis statutam ad fluuium Mamoram prope Alarchiam, adueniente Hispanâ classe fugatus est: eadem classis paulò pòst incidit in 32. Batauicas naues Venetijs redeuntes, elapso iam tempore induciarum, quas aut cepit, aut demersit; fortunâ primo aspectu iis arridente, vt eos postmodum turpius irrideret.

Mortuus hoc anno Cosmus II. Magnus Etruriæ Dux ingenio, quàm corpore vegetior. Reliquit liberos multos magno inter se amore concordes, quibus præfuit Ferdinandus II. decem circiter annorum puer sub tutelâ Auiæ, Matris, & Patrui, quorum curæ, & studia, Principis optimæ indoli responderunt.

Cosmus Medicæus II. moritur & succedit ei Ferdinandus II.

Felicius item migrauit ad Deum Robertus Cardinalis Bellarminus Politianus, ferè octuagenarius, qui virtutibus suis & eruditione, plus honoris addidit sacræ purpuræ, quàm ab illâ recepit; futurusetiam maior si voluisset, aut in sanctiora tempora incidisset.

Card. Bellarminus obit.

MVNDI 5675. CHRISTI 1622.

Osmanes Turcus dum maiora molitur, quàm eius ætas, aut ratio regni postularet, exautoratus est à Ianizaris, & Spachijs (hi equites sunt, illi pedites in militiâ Ottomanicâ) quibus exterminatis nouam militarem disciplinam cogitabat. Itaque ab ijsdem restitutus est in solium stolidus Mustapha, tantùm vt nepotem suum cædendum curaret; quod vbi præstitit, & quasi impositam sibi personam Regius morio non malè gessit, deturbatus est, ei anno sequente substituto Amurathe, huius nominis Quarto; & datus est in custodiam dumtaxat, bis licet spoliatus regno, magno apud Turcas eius vecordiæ, & stoliditatis argumento.

Osmanes tollitur sufficitur ei Mustapha, & huic Amurathes IV.

Hoc anno capta est à fortissimo Bauaricarum copiarum duce Tillio Hildelberga, Palatinatus Rheni caput, huiusque vrbis Bibliotheca conflata ex omnibus pæne Germaniæ Monasterijs, ideo simul & semel eorum præcipuo Domino Pontifici Romano restituta fuit. Romam itaque tota missa est, magna tamen deferentis incuriâ, qui codices exquisitissimos dirripi passus est, eamque maluit deferri in Vr-

Capta Hildelberga, & Bibliotheca Romam defertur.

bem librorum numero, quàm delectu copiosiorem.

Passi in Iaponia Martyres.

Passi sunt hoc anno in Iaponiâ gloriosi Martyres Petrus de Suniga Augustinianus, Carolus Spinola Genuensis, & Sebastianus Quimura, primus è Iaponibus Sacerdos, ambo Societatis IESV, alijque multi nobiles, lentis ignibus cremati, maioribus se flammis ardere docuerunt in animo. Multis etiam in fantibus Christianis demessa capita, qui se constantiâ maturos cœlo demonstrarunt.

M. Anto. de Dominis Papæ reconciliatur.

M. Antonius de Dominis operâ Legati Hispanici, reconciliatus Ro. Pontifici, ab eo veniam obtinuit, & recinuit Palinodiam; homo magni ingenij, & maioris leuitatis, cui plus & Ecclesiæ carcer, quàm concessa libertas profuit.

Vignacurtius Magister Melitensis obit.

Mortuus est hoc anno Magnus Ordinis Melitensis magister Adolphus Vignacurtius, quem annis ferè duobus, & viginti magnâ cum laude prudentiæ administrauit, magistratu æquè sancto, atque diuturno.

Moritur & Franc. Salesius.

Nec ita multò post exeunte anno eum secutus est Franciscus Salesius, Episcopus Geneuensis, ætatis anno 56. sedis 20. Lugduni, vir innocentissimæ vitæ, dignusque qui die sanctis Innocentibus sacro moreretur. Singularis eius pietas, mirâ suauitate, & humanitate condita, multis & religiosis, & sæcularibus profuit; cùm ex eâ nescio quem horrorem detèrserit, & sapienter ostenderit aditus nemini ad excellentem sanctimoniam esse præclusos.

V. Sanctorum Canonizatio.

Gregorius XV. altero sui Pontificatus anno Isidoro, Ignatio, Xauerio, Thereſiâ, atque Philippo, indigetibus quinque Sanctorum numerum auxit. Ignatij atque Xauerij fretus auxilio quibus tantum honoris procurarat Ludouicus XIII. hæreticos aggressus aut malè mulctauit, aut ad obsequium, & fidem redire compulit. Victus enim ad Riensem Insulam,

non

non tamen sine periculo Regis, Subizius. Eidem quoque Regi se tum submisit Rohanius illius frater, reuocatus per Desdiguerium, quem Ludouicus Comitem stabuli mortuo Luynio suffecerat, multorum annorum, palmarumque Ducem. Rupellani etiam ipsi terrâ pressi, ac mari domiti, jussa Regis implere simularunt, & aliquid visa est in vrbe tam superbâ, rebellique, vel obsequij, simulatio.

Lud. XIII. hæreticos sibi parere cogit.

Trepidatum est tamen in limite Campaniæ; quia Mansfeldius nothus, cum collectitiâ Germanorum prædatorum manu, per hanc in Belgium irrumpere moliebatur: at prohibitus est prudentiâ & fortitudine Ducis Niuernensis Campaniæ Proregis latronibus istis cum exercitu semper imminentis, quos demum in aditu Belgij Gonzalo Cordubæ Hispano concidendos, dissipandosque tradidit.

Mansfeldius nothus exclusus Francia victus ab Hispanis.

Gregorius XV. Armandum Cardinalem Richelæum postulante Ludouico, & Maria Medicæa, sed longè magis exigentibus tanti viri prudentiâ, & ingenio inter purpuratos patres adscripsit, vt supra omnes emineret, eoque efferret dignitatem illam, quò vlterius promoueri non posset. Ciuitas quoque Parisiensis de se tam illustris, facta est etiam splendidior Archiepiscopatu, substracta Senonensi, eique attributis suffraganeis Carnotensi, Aurelianensi, Meldensi Episcopatibus. Huius primus Archiepiscopus fuit Ioannes Franciscus Gondius, nepos atque frater Cardinalium Petri, & Henrici Gondiorum, qui diu expectauit purpuram, quæ in eius nepotem, & corpore, & ingenio digniorem translata est.

Arm. Richelæus fit Card.

Primus Parisiensis Archiepiscopus.

MVNDI 5676. CHRISTI 1623.

Mansfeldius, & Halberstadiensis duo Ger-

maniæ funera, idoneos putarunt sese, qui latrocinijs suis, ac deprædationibus vlciscerentur Fridericum Palatinum Electoris dignitate ab Imperatore spoliatum. Verùm oppositus eis Tillius fortissimus & experientissimus copiarum Cæsarearum ductor, latrones istos sic contudit & contriuit ad Statabum, vt quò diffugissent eorum reliquiæ, Germania ipsa diutiùs ignorarit.

Mansfeldius & Halberstadiensis vi, à Tillio.

In Comitijs Ratisponensibus Electoratus Palatini in Ducem Bauariæ translatus erat, cuius & ditio creuerat, huic adjuncto Palatinatu superiori, eiusque potentiam domus Austriaca, cui addictissimus erat ille Princeps, putabat esse suam. Turbabat etiamnum Hungariam Gaborius; cum quo tamen factæ sunt induciæ; quas minùs Imperij gloria, quàm necessitas postulabat. Denique tum Vallis Tellina Summo Pontifici consignata est, vt bellum inter Francum & Hispanum, Sabaudum & Venetos componeretur; cui præpositus est Marchio Bagnius, vir bonus, & prudens, & sic omnibus acceptus, vt eo meliorem nec ipsi Grisones exoptarent.

Bauarus spolijs Palatini exornatur.

Vallis Tellina Pontifici consignatur.

Carolus Vvalliæ Princeps Iacobi Angliæ Regis filius vnicus Mariam Philippi IV. filiam postulauit vxorem, atque eam vt obtineret, per Galliam cum quatuor socijs incognitus transijt, & Madritum venit; eas etiam nuptias probabat Pontifex, quasi profuturas Ecclesiæ, aut saltèm nequaquam nocituras. Cur autem hæc non coaluerint, incertum, Anglo & Hispano sibi inuicem causam abrupti matrimonij obijcientibus; ambo certè rei, aut non innocentes.

Caroli Angli iter in Hispaniam sine fructu.

Vrgebat tum in Hispaniâ *Illuminatorum* secta, inquinatissimum hominum genus, & deditissimum orationi, quæ solâ mente peragitur, qui & Sacramentorum, & alia Christianæ pietatis opera posthabebant. Verùm septem

Illuminatorum secta in Hispania repressa.

ſeptem eius authores igni traditi, in alijs excitatos libidinis ignes extinxerunt.

In Germaniâ quoque, horum monſtrorum feraciſſimâ, nata eſt ſecta vocata *Fraternitas S. Crucis à Roſa*, cuius profeſſores ſe inuiſibiles, & incognitos dicebant, omnia indulgentes corpori, fœdiſque voluptatibus ventris, & infra ventrem addictiſſimi; Lutherani omnes, Empirici, ſimul & Magi; quo ex contextu, quid mali non expectandum fuit? *Fraternitas S. Crucis à Roſa.*

Obijt tum Gregorius X V. ætatis 72. ſedis 2. cum quinque menſibus, magno bonorum omnium mœrore; quem vtcumque ſedauit ſublectus eidem Maphæus Barberinus vir eruditiſſimus, dictus Vrbanus V I I I. qui tam diuturnum, quàm vtilem Eccleſiæ geſſit Pontificatum. *Greg. X V. ſuccedit Vrbanus VIII.*

MVNDI	CHRISTI
5677.	1624.

Vallis Tellinæ negotium non ſatis procedebat ex fœderatorum voluntate, & Bagnius cui commiſſa erat hæc ditio ab Hiſpanis circumcluſus, illam ijs ſeruare potiùs, quàm Pontifici videbatur: cum Marquio Coëurius Eſtæus Legatus Regis Franciæ ad Heluetios & Rhætos depoſitâ Legati perſonâ, & Imperatoris aſſumptâ, eam nomine ſui Principis, Sabaudiatque Venetorum, armis fortiter inuaſit, atque intra duos menſes totam occupauit; querente Pontifice grauiter, quaſi per Francos contemptus eſſet apertè, cùm tamen priùs, occultè licèt, magis ab Hiſpano ſperneretur, & taceret. *Vallem Tellinam occupat Marchio Coeurius.*

VrbsBreda in limite Brabantiæ egregiè communita ab Hiſpanis duce Spinola, magnis operibus circumuallata, longa quidem, & in annum ſequentem protractâ, ſed certâ, ſecurâque obſidione ad deditionem compulſa eſt. *Bredam capit Spinola.*

Conceptionis Ordo à Duce Niuernensi institutus confirmatur.

Tum etiam confirmatus est à Pontifice Conceptionis Ordo institutus à Duce Niuernensi, maiori pompâ, quàm emolumento, & cuius præter nomen nihil audiuere Mahumetani, quorum in perniciem comparatus erat.

Damnati Antiperipatetici.

Damnati sunt hoc anno Parisijs, noui quidam Antiperipatetici, Chymistæ, Medici, eorumque prohibitæ theses, quibus turbabatur potius, quàm illustrabatur Academia.

Henr. Lothar. obit, relictis duabus filijs; Nicoléa Carolo nubit.

Mortuus est 13. kal. August. Henricus Lotharingiæ Dux, anno ab obitu Patris decimo sexto. Reliquit tantùm filias duas quarum natu maior Nicolea nupsit Carolo patrueli suo filio Francisci Comitis Valdemontij, fratris Henrici, cui aut dotalem attulit Lotharingiam, aut saltèm ei debitam firmauit, cùm Maritum aut vxorem nemo negare posset esse Duces Lotharingiæ.

F. Paulus Seruita mortuus colj vetitus.

Frater Paulus Venetus Seruita Summi Pontificis magnus hostis, ipsisque hæreticis Sanctæ Sedi longè infestior, & cucullatus Lutheranus, anno superiori mortuus, isto à plebeculâ Venetâ Sanctorum honore consequutus esset, nisi sub Anathematis pœnâ prohibuisset Vrbanus ad eius sepulchrum appendi Anathemata, & coli Venetijs, qui Romæ ignibus (vt creditur) addictus foret. Et verò compar eius, ac propè æmulus Marcus Antonius de Dominis in Dalmatiâ Spalatensis Archiepiscopus, Apostata quondam, & ad relictos Anglos per summam leuitatem respectans, Romæ in custodiam datus est, vt per vim desipere prohiberetur. Hic senex, & Ventriosus contraxit morbum, ex quo paulò pòst mortuus est, Sacramentis omnibus Ecclesiæ munitus. Nihilominus inquisitorum judicio, cum suis scriptis in campo Floræ crematus est igne mortuus; quem fortè viuus nunquam effugisset.

De Dominis post mortem comburitur.

Pax inter Ferd. Imp.

Hoc anno demum pax inita est inter Ferdi-

dinandum Imperatorem, & Bethlehemum Gaborium Principem Transyluaniæ, qui titulum Regis Hungariæ deposuit, eiusque administrationem, seruatis tamen aliquot vrbibus, quandiu viueret, & quas vt Princeps Imperij possideret; eâ tamen lege, vt nihil negotij Catholicis Caluinianus, aut potiùs nullius religionis Dynasta facesseret; conditionibus sine dubio vtrimque honestis, & quæ omnes belli pertæsos iuuerent. *& Gaborem.*

Tartari Podoliam, & Russiam Nigram, seu Rubram infestantes, tandem in Polonos, & Cozakos inciderunt, à quibus grandi sunt affecti clade, multis suorum desideratis, ac primario duce. Ita jam de reliquijs exercitus sui seruandis, quâm prædæ sollicitiores, maturiùs vtique quàm venerant patriam suam egentes atque vulnerati repetierunt. *Tartaris grassatores repressi a Polonis.*

Batani hoc anno Hispanicam classem 30. nauium ad Limam oppidum Peruuiæ, 12. tantùm instructi nauibus vicere, ac magnâ ex parte depressêre. In Brasiliâ quoque cum 9. nauibus occupauere Sinum omnium Sanctorum, & vrbem S. Saluatoris expilarunt magnis refectam diuitijs, capto etiam Prorege cum filio, Episcopo, & alijs primarijs viris, quos in Hollandiam, victoriæ suæ fercula, submisere. Verùm statim aduersus eos parauit ingentem classem Philippus, cui præfecit Fridericum Toletanum. Hic Batauos auxiliatores cum 36. nauibus præuenit vrbem ijs eripuit; & quod caput fuit, hæreticorum ac rebellium audaciam fastumque repressit. *Batau vincunt Hispanos ad Peruuiam, & Brasiliam.*

In vrbe Mexico Nouæ Hispaniæ lis exorta inter Proregem Syluesium, & Archiepiscopum, de Iuribus Ecclesiæ, publicam rem in vltimum pæne discrimen adduxit. Iussus enim vinciri Archiepiscopus, fortitudine suâ Proregem detrusit in carcerem, causâque coram *Turba Mexicana inter Arch. & Proregem.*

Rege in Hispaniâ excusâ, pietas & Religio, seueritati, atque impotentiæ præualuere.

MVNDI 5678. CHRISTI 1625.

Barberinus Legatus a latere.

Venit in Franciam Legatus à latere Vrbani VIII. nepos Franciscus Barberinus, vt dissidentes inter se Francos, Hispanos, & Genuenses reconciliaret; nullo tamen alio operæ pretio, quàm vt venisse, & magnificè receptus esse videretur.

Subizius, & Rohanius reconciliantur Regi.

Subizius & Rohanius inquietissimi fratres, & hæretici, populos ad rebellionem sollicitarunt, & terrâ, marique prædas egerunt. Sed Subizius ad Reacum seu Ream Insulam Rupellæ vicinam terrâ marique victus est à Mommorantio Franciæ Archithalasso. Itaque ambo compulsi sunt à Rege veniam petere, quæ ijs concessa est, quia nocere poterant, Rex subditorum, quàm sui voluit videri sollicitior.

Salica lex in Lotharingia.

Salica lex de successione masculorum in Ducatum Lotharingiæ, in Comitijs Lotharingicis hoc anno admissa est. Huic etiam subscripsisse perhibetur Nicolea, sed coacta; reclamauit certè eius soror, & adhuc lis est sub Iudice, magnis vtrimque propugnatoribus defensa, & quamvis tantùm, & potentia decident.

Carolus Vualliæ Princeps ducit Mariam Henricam.

Carolus Vvalliæ Princeps Mariæ Henricæ Francicæ nupsit, Catholicis exultantibus, frementibus hæreticis, vanis vtriusque partis & spe, & timore.

Iubilæum Romæ. S. Elizabetha Canonizatio.

Iubilæum promulgatum Romæ, multos etiam Principes acciuit in Italiam, quibus præcelluit Ladislai Poloni pietas multis gratijs per Pontificem honorata.

Ibidem Elizabetha Portugalliæ Regina tertij

tij Ordinis sancti Francisci in sanctarum Album relata est 8. Kal. Iunias. Beatos quoque dixit Vrbanus Pontifex Andream Abellinum Theatinum, & Felicem de Cantel.cio Capucinum, magno omnes Ecclesiæ plausu receptos.

Andreas Abelinus & Felix Canteliccius Arati.

Hoc tempore Respublica Genuensis appetebatur à Francis ob iniurias Sabaudis illatas, nec Hispani, quorum in potestate, vel tutelâ Genua est, aut volebant, aut poterant resistere. Et Francusquidem victor, perrumpere paratus omnia, jam imminebat vrbi, neque jam de finibus, & ditione, sed de muris agebatur. Metu itaque ciues perculsi discrimen quod armis & ferro amoliri non poterant, consilio, & auro discusserunt. Vt se res habuerit, non est huius operis dicere; id tamen taceri non potest, vt publicum nimis, ex illâ expeditione Francos ignominiæ, ac dedecori plenos cum suo Duce redijsse.

Genuenses pacem à Francis rediment.

Anno vitæ vndesexagesimo, Regni Anglici 22. obijt Iacobus Rex, Princeps amantissimus pacis, adeòque addictus procurandæ inter vicinos concordiæ, & hæc eius sollicitudo ab illis rideretur, & apud plebeculam abiret in prouerbium. Mortuus est quoque Mauritius Arausicanus Princeps, cui successit Henricus frater, cùm ipse ἄτεκνος obijsset, neque duxisset vxorem, quam impedimentum viri bellatoris appellabat, ipse tantùm intentus in bellum, in quo vir magnus euasit, factus tandem longo vsu, multisque damnis acceptis bonus Imperator.

Moritur Iacobus Angliæ Rex, cui succedit Carolus filius.

Mauritio succedit frater Henricus.

Renouatâ inter Ferdinandum, & Amurathem pace, eique inserto etiam Gabore Transyluano, idem Ferdinandus filium suum Regem Hungariæ curat eligendum, qui coronatus est Sopronij ætatis anno 17. Nec enim Hungari admittere vllum voluerunt

Pax inter Turcum, & Cæsarem.

Ferdinandus creatur Rex Hungariæ.

Regem aut cessione, aut hæreditate; idque sapienter indultum est eorum pertinaciæ, quam solâ facilitate bonus Princeps posse credidit emendari.

Christianus Danus victus à Cæsareis. Christianus Daniæ Rex, Dux electus Protestantium inferioris Saxoniæ, vt Palatinum restitueret, tam malè à Cæsareis Ducibus exceptus est Tillio, & Vvalsteinio, vt dum alteri prouidet, parum sibi consuluisse putaretur.

Melitensium ad Leucadem infelix expeditio. Melitenses Equites susceptâ ad Leucadem, *Sainte Maure*, expeditione, vrbem occuparunt quidem, sed cruento certamine; eamque incendere compulsi sunt. In reditu cum 5. triremibus occurrentes Bisertinis sex, è suis amisere duas, tres plane conquassatas, & inutiles Melitam reduxere; sed non omnes Equites quorum multi cæsi, aliquot captiui relicti sunt, siue ea militum, seu Ductorum culpa fuit, cum mâgno Ordinis dedecore copulata.

MVNDI 5679. CHRISTI 1626.

Bagdetum recuperant Persæ. Bellum hoc anno gestum est magnâ contentione, atque ardore Turcos inter, & Persas, cum hi Bagdetum suo restituissent Imperio, illi perditum ferrent impatientissimè; quare & Vizirem suum Amurathes exauthorauit, atque ei, quem fortiorem, & sapientiorem putabat, substituit alium. Babylonem vulgo hanc vrbem inepti vocant, quasi Bagdetum veteris Babylonis ruderibus impositum sit, & non Seleuciæ quæ eluitur Tigri vt Bagdetum, cùm Euphrates Babylonem interfecaret; de quibus tanta est inter Geographos controuersia, quanta tum fuit inter Persas & Ottomanos.

Beatus Vrbinas S. Sedi restitutus. Creuit hoc anno Pontificia ditio Vrbinate Ducatu, qui ab hac parte Patrimonium Ecclesiæ denor-

denormabat, sponte cedente Francisco Maria de Rouerâ, quem tum tutiùs à Romana Pontifice, se viuo possideri, quàm à mortuo expectari iudicauit.

Incile à Mosæ ad Rhenum.

Tentatum in Belgio opus audax, Incile quo deriuabatur Rhenus in Mosam, & commercia Batauorum inhibebantur, quod incredibili partium labore, atque sumptu tentatum est, atque impeditum.

Multi proceres in Francia coniecti in carcerem.

In Gallia Vindocini fratres duo, Mareschallus Ornanus alijque proceres in regni perniciem aliquid moliti, coniecti sunt in carcerem; vnus Chalæsius caput perdidit, non cuius animus, sed lingua fuerat sceleratior, atque nocentior. Suessionensis Comes, maturè, & sapienter fugit; Dux Aurelianensis cuius causa fuerat hæc inita conspiratio, non modò nihil passus est mali, sed & accepit Mariam Borboniam coniugem, filiam vnicam Ducis Montispenserij, è Regio ortam sanguine, formâ, & prudentiâ adhuc, quàm genere illustriorem. Quem autem deprimere conati fuerant isti coniurati Cardinalem Richelæum, extulerunt magis: nam ab eo tempore Rex illum pluris fecit, expertus singularem in hoc negotio dissuendo eius prudentiam; ideo vt se deinceps illi regnumque administrandum permiserit, frementibus licèt multis, & aduersus eum lapidem omnem mouentibus, quos ille nihil veritus, aut tacere compulit, aut nimis renitentes exterminauit, quasi regno aut Principi suo perniciosos; mirabili politices genere, & cui Theologi quidam sunt adstipulati, de quorum doctrinâ posteritas judicabit.

Card. Richelæus apud Regem potest omnia.

Gabarius cũ aliis in Cæsarem conspirat.

In Germaniâ quoque aduersus Cæsarem noua est facta conspiratio, cui Betlehemus Gaborius Turcos quoque suos permiscuit, vir quietis impatiens, & nullius apud homines, vt apud Deum fidei. Huic conjunxerat consilia

sua,

sua, atque vices Mansfeldius; quem hoc anno ad Pontem Dissauiensem Vvalsteinius deleuerat, peditatu eius cæso ad internecionem, equitibus ægrè cum ipso duce dilapsis. Reparauit nihilominus statim exercitum, & per Germaniam populabundus in Hungariam ad Gaborium venit, cui latronum suorum reliquias commisit. Ipse dum ad Venetos pergit, in Bosnia mortuus est morbo; Attila Germaniæ vulgò nuncupatus, cui grassando, desolandoque vix cessit, huic etiam morte dissimilis parum.

Mansfeldius nothus victus à Vvalsteinio.

Paulò post moritur.

Christianus Daniæ Rex, qui Palatini susceperat patrocinium, in agro Brunsuicensi à Tillio duce Cæsareo victus, suos pænè omnes duces, 22. tormenta bellica, 66 Signa militaria, & quod caput fuit existimationem suam perdidit, non ab hostibus deinceps tantùm, sed à suis derisus ignominiosè.

Christianus victus grandi clade à Tillio.

In Austriâ desæuiit 70. millium rusticulorum furor, quos armarat desperatio. Hi legatos quoque miserunt impudenter ad Imperatorem, & æquo pænè jure egerunt cum suo Principe: quâ audaciâ, nobiles (quorum in perniciem conjurarant) contra se accenderunt, à quibus fracti sæpe, atque profligati, aut famè enecti sunt in syluis, aut ex arboribus in viâ militari consitis, popularibus suis terricula, pependerunt.

Rusticulorum in Austria rebellio, & pœna.

Pertinent ad hoc tempus Gustaui Adolphi magni Sueciæ Regis initia; quando hic in Prussiam nauigans Gedanum valdè terruit, vnde & postea rediit cumulatus gloriâ, visus par esse Sigismundo Polono. Corrasit & tum vndique pecuniam, quâ fretus & auro Gallico, sic eius aspectu inflammatus est, vt huius splendore perculsus magnas intulerit in Germaniam tenebras, diuini humanique juris perturbationem.

Gustaui Adolphi initia.

Hoc

MVNDI 5680. CHRISTI 1627.

Hoc anno iterum majori conatu tentatum Bagdetum à Turcis, Calilo Vizire, majori horum ignominiâ defensum atque seruatum. Tum autem Constantinopoli Cyrillus Patriarcha, ex Turco, Græco, Caluiniano hybrida, homo versipellis, atque sceleratus, adolescentes Græcos misit in Hollandiam instituendos, qui deinceps per Græciam, quod hîc combiberant Caluinianum spargerent virus. Huius præuaricatoris nomine edita professio Fidei; sed qualis hæc porro? missa videlicet ab impio, & ad impios, etiam optima quæque corrumpere solitos. *Bagdetũ iterum tẽtatum à Turcis.* *Cyrillĩ patr. Cõst. professio fidei.*

Parisiis duella repressa sunt, nobilibus gladiatoribus publicè tortoris manu capite minutis, Francisco Mommorantio Butteuillio, & Francisco Rosmadeco Comite Capellarum; duorumque pœna, & ipsis, & multis alijs saluti fuit. *Duella duorum supplicio repressa.*

Antonij Santarelli Societatis IESV liber hoc anno à Parisiensibus Theologis damnatus, turbarum aliquid commouit, Richerianis Theologastris erigentibus caput; atque in Pontificem paratis insurgere. Verùm eos egregiè retudit Franciscus Cardinalis Rupifucaldius, magnus Ecclesiæ patronus, cui se auxiliatorem quoque præbuit Cardinalis Richelæus, à quo tamen hæc tempestas in Societatem concitata, non improbabiliter credebatur; sed vbi hanc vergere in detrimentum Ecclesiæ vidit, sapienter sedauit; & fassus est postea se Societatem tum non agnouisse satis, cognitam impensiùs amare, ac sibi obstringere beneficijs destinare, vt hanc sarciret iniuriam. *Santarelli Iesuitæ liber dãnatus.*

Turbæ tum quoque Viroduni concitatæ sunt per Franciscum Lotharingum vrbis Episcopum, dum Anathemate perculit aliquos, qui Regis nomine hac in vrbe statuerent Arcem; quod *Turbæ Virodunẽses ob Arcem.*

qui-

quidem locis publicis affixum Præfes tolli jussit, lacerari, & publici serui comburi manu. Episcopus prouocauit ad Cæsarem, eiusque tum auditæ querelæ, sed omissum remedium, quod non poterat absque majori malo adhiberi.

Angli ad Ream insulam appellunt.

Appulerunt hoc anno ad Ream insulam (hæc veteribus Geographis Reacus est) permixti rebellibus Francis Angli, à Rohanio, & Subizio concitati, duce Buckimgamo, priuatis iniurijs accenso; & illam occupassent, nisi fortissimum, & scientissimum rei militaris præfectum nacta esset Ioannem Sanbonetum Thorasium. Is enim non modò cum hostibus, sed cum fame, rerumque omnium penuriâ mensibus quatuor luctatus, ostendit quò Francica fortitudo pertineret.

Thorasius Arcem S. Martini egregie tuetur.

Angli in Rea insula deuicti duce Schombergio.

Rex interea cum exercitu stabat in littore; at æstuario latissimo dirimebatur à suis. Magni Richelæi consilio factum, vt eò nauiculæ, atque cymbæ ex vicinis omnibus oris appellerent, quibus impositus miles Francus animatus oculo Regis contemptis Britannorum Liburnicis ad varias insulæ stationes fecit exscensionem. Is demum collectus à Schombergio magni nominis, majorisque virtutis duce, S. Martini arcem, Thorasiumque liberauit, & Anglos naues suas non satis celeriter repetentes oppressit, extremò exercitus agmine disjecto, atque trucidato. Sic Rupella Ream insulam ab hoste Gallico tentandam curauit, nullo alio opere pretio, quàm vt se magis ream ostenderet, & justum furorem optimi Regis excitaret, quem inertem, & inanem non fuisse, mox erat aspectura.

Horribilis Apuliæ terræmotus.

In Apuliâ exeunte Iulio mense, ingenti motu terra contremuit, horis quinque: quo tempore multa sunt absumpta hominum millia, cum fortunarum omnium jacturâ, ædes sacræ profanæque corruerunt, inter quas Venturius vrbis Sanseueri Episcopus mirabiliter seruatus

est,

est, ne deesset afflictissimo gregi pastor, qui eum solaretur.

Danus hoc anno planè retusus est à Tillio, & Vvalsteinio; quando & S. Norberti Archiepiscopi corpus ex vrbe Magdeburgo exportatum est Pragam, vt hic coleretur, neglectum illic à Lutheranis, quibus incautis magnum est ereptum præsidium

S. Norberti corpus elatũ Magdeburgo.

Poloni, & Sueci sub magnis ducibus, Regibus suis Sigismundo, & Gustauo fortiter pugnauerunt: sed præualuere tandem Poloni, Gustauo, & Magno Sueciæ Marescballo vulneratis; cruentâ tamen victoribus victoriâ, quæ sic horum extulit animos, vt illorum nequaquam deprimeret.

Sigismundus Rex Gustauum superat.

MVNDI 5681.	CRISTI 1628.

Constantinopoli Angli & Batau hæretici pacem turbare conati sunt inter Ferdinandum, & Turcos. Cùm nihil obtinuisset, Ven. adiuncti Iesuitas expellere conati sunt Græciâ: verùm obstitit eorum conatibus Regis Franciæ Legatus Cesius, & vnus tribus alijs legatis superior extitit: quia causam optimam fortissimi Regis, ipse bonus ac fortis defendebat.

Angli & Batau turbant Constantinopoli.

Rupella hoc demum anno grandi indagine cincta est, multisque arcibus, & præsidiis circumuallata non ad terrorem obsessorum, & obsidentium tutamen modò, sed & ad horum quoque voluptatem. Ita tamen inclusis fauebat mare, vt ab eo rebelles sperarent omnia, nec jam Regijs esset duntaxat cum hominibus, sed cum teterrimi Elementi furijs depugnandum. Quid ingenia non possunt supra conditionem mortalium elata? Richelæus æstum hunc aggere lapideo putauit frænari posse, & audacibus eius consiliis respondit euentus. Relicto itaque tantumdem spatij, quantùm satis esset ad emittendas aquas è continenti defluentes, reli-

Rupella munitionibus circũuallatur.

Moles extruitur in æstuario Rupellano.

reliquam æstuarij partem, ducto ab vtroque littore diuisit muro, ex lapidibus impolitis, & grandibus, quos inter aqua se maris insinuans cum algâ, intritam calce omni arenâque tenaciorem conuehebat. Sic stetit opus Rupellanis inclusis, & Anglis auxiliatoribus metuendum. Ne quis autem aditus, exitusve superesset ad fauces, quas agger interruptus relinquebat; in ijs depressæ sunt magnæ naues probè saburratæ, longis crassisque trabibus inter se cohærentes, quibus irrumpens classis Anglorum implicaretur; si tamen priùs eminentes è mari proceras arbores, huic ostio prætentas, & brachia ferro armata longe objicientes (*candelabra* vocabant artifices) multo molimine, majorique discrimine perfregissent. Et verò bis Angli viderunt, & mirati sunt molem, ac displosis frustra in eam tormentis, quasi suæ expeditionis obicem salutarunt. Sed quid tantum Anglos appello? immo quis Rupellam capi præter Ludouicum, & Richelæum optauit? Hispani ipsi (quod Francis magno crimini vertunt) Hugonotis fauebant tantùm non apertè, atque oblatis magno apparatu auxilijs sapienter metuendi. Qui eam obsidebant nobiles Galli, & proceres tentari volebant, non expugnari Asylum suum si quando Regem offendissent, Richelæus tamen diuini vir ingenij eorum omnium diuersa consilia, atque pugnantia traduxit ad sua, & Rupellam capere nolentes licet atque reluctantes ingeniosè compulit expugnare. Itaque fame malisque domiti Rupellani, non jam homines, sed viua cadauera, quæ sibi inuicem faciebant terrorem, & accipiebant post quindecim mensium obsidionem Regi se humanissimo, exeunte huius anni Octobri dediderunt. Nihil imperatum vrbi ab optimo Principe grauiùs, nihil quod exigeret tam atrox atque diuturna rebellio: disjecta tantùm propugnacula quæ hanc fouerant, & ac-

Candelabra prætenta medio aluei.

Fame domiti Rupellani se dedunt.

& accenderant diruta, omnibusque prouisum modis, ne si maximè vellet, ipsa se perderet; & dum pateret vndecumque, furori duntaxat, & coniurationibus occluderetur.

Interea furebat in Occitaniâ Rohanius, in cuius caput aureorum 50. millia pronunciata sunt; remedium in hac forti gente semper improbatum, & ex quo semper pronuncians plus hausit dedecoris, quàm appetitus incommodi. At prudentiùs in eum missus Condæus cum Mommorantio, & Ventadutio, eum nusquam passi sunt consistere. Multis vrbibus captis, laqueo & furcis sæuitum in rebelles; qui & Catholicis reposuerunt vicem, feliciùs vtique morituris. Verùm cùm Rex vbique præualeret, visa est intempestiua crudelitas ista, ac deinceps cum ijs actum mitiùs; quæ facilitas, armorum ostentatione condîta, multos reuocauit ad Ecclesiam inter quos excelluit Dux Tremolius Richelæi qui eum instituit sapienter, & eruditè dedocuit, nobile ferculum.

Rohanius proscriptus.

Rebelles facilitate domiti.

Nouum est tum conflatum inter Anglos, Danos, Suecos, Batauos de Palatino restituendo fœdus; inutile tamen, præualentibus vbique Tillio, atque Valsteinio. Danus ad Volgastum Pomeraniæ, fugere compulsus est; multæ vrbes captæ à Tillio atque Papenhemio, qui egregiam in his bellis nauauit operam, vir supra Germanos suos intrepidæ fortitudinis, & expeditæ.

Fœdus pro Palatico inutile.

Inter Suecos & Polonos continuatum est bellum, fortunâ tamen illis secundiore, his aduersâ; ex quâ Gedanenses plus incommodi recepere, dum tentantur, atque defenduntur; sicque hostium, atque sociorum rapinis patuere, quas minuere boni Duces possunt, penitus impedire, desperant.

Dantiscani bello Suevico malè accepti.

Italiam mors Vincentij Mantuani anno superiori exeunte fato functi, hoc anno turbauit. Hæreditatem enim eius adijt Carolus Gonzaga Dux

Vincentii Mantuani obitu Italia turbata.

Dux Niuernensis, cuius filius Dux Rethelius Mariam filiam Francisci, fratris Vincentij, hoc jubente, duxerat vxorem. Reclamabat tamen Ferdinandus Gonzaga Dux Guastallæ, sicut & Margarita vidua Ducis Lotharingiæ, soror natu major trium vltimorum Ducum Mantuanorum, totamque sibi hæreditatem vindicabant: Sabaudus quoque sibi Montisferratensem ditionem deposcebat, & rationes suas armatus offerebat. Imperator optabat hanc dirimere litem, Hispanus turbare, Francus tollere: verùm Hispanus præualuit. Gonzales enim Cordubensis, Mediolani præfectus Casale S. Euasij obsedit; Sabaudus huic concors, Trinum & Albam cepit; Niuernensis nequicquam expectabat auxilium à Ludouico quem Hugonoti rebelles distinebant in Galliâ, difficili bello. Verùm hoc maturiùs finitum est, quàm expectabant aut optabant Catholici Principes, &, si Deo placet, accerrimi hæreticorum oppugnatores.

Multi sibi hæreditatem prensant.

MVNDI	CHRISTI
5682.	1629.

Iam inchoatus erat hic annus, & hostes in Italiâ hyeme, Alpibusque freti magna moliebantur: vtrumque cùm contempsissent Franci, & montibus superatis, etiam Segusium, *Suze*, cepissent, visæ tantùm Italiæ, & Casali pacem restituerunt. Eam enim vrbem statim Hispanus liberam deseruit, & gratiæ loco duxit, non esse Mediolanensis agri vrbem aliquam ab exercitu victore, & inexpectato tentatam, quam, sine dubio imparati perdidissent.

Franci hyeme Alpes trajiciunt & hostes turbant.

In Gallia post Rupellam captam, quæ ciuitas jam sui juris vellet esset? certatim ergo se dedebant Hugonotorum vrbes, murosque dejiciebant suos, jam Regis nomine & amore, quàm propugnaculis ac mœnibus tutiores. Priuasium tamen insigni temeritate ausum est resi-

Vrbes Hugonotorum se dedunt, præter Priuasiū.

resistere, & occludere portas Regi victori; sed statim agnouit periculosum esse Principi ad veniam prono, & facili resistere; sic enim exceptum est, vt ex vrbe bustum fieret, atque morticinum.

Huius mali causa, & author Rohanius extitit, dum ab Anglis & Hispanis expectat auxilium; qui nec poterant dare, nec volebant, videlicet nec dantibus, nec accipientibus profuturum. Tandem ipse desperans Hereticorum negotia, se submisit Regi, sed paulò tardiùs, quàm vir sapiens, & benè affectus in regnum debuisset: ideoque jussus est Galliâ facessere, nec sibi, nec Regis subditis, quandiu in eâ viueret, satis tutâ. *Rohanius paulò tardiùs se submisit Regi. Ideo Regno cogitur exire.*

Hoc item anno pax inita est inter Anglum, & Francum, cùm jam hic nihil, ille timeret omnia. Eadem inter Danum & Cæsarem coaluit, hunc victorem, illum sæpe profligatum, sed vtrumque diuturno fatigatum bello. Inter Polonos, & Suecos non pax, sed induciæ constitutæ sunt neutris pacem, sed tempus ad bellum reparandum exoptantibus. *Multa huius anni fœdera.*

Sanctorum numerum auxit hoc anno Andreas Corsinus Florentinus Carmelita, & Episcopus Fæsulanus; Beatis quoque indigetitus adscriptus Cajetanus Thienæus, alter Theatinorum conditor, & in eo antepositus etiam Collegæ Romano Pontifici; quoniam Beatos, ab omnibus recepta probataque virtus, non dignitas quantumuis summa & illustris, efficit. *Andreæ Corsini Canonizatio: Caietani Thienæi Beatificatio.*

Captæ sunt à Batauis in Brabantiæ limite Boscoducus (sic Syluam Ducis patriâ linguâ Flandri nuncupant) & Vesalia in Cliuiæ Ducatu: hæc intercepta nocte; illa mensibus quatuor oppugnata, & deficiente tormentario puluere sese dedere coacta, quamquam ciues nihil intentatum, nihil inausum reliquissent. Cessit vtraque Hollandis magno Rei Hispanicæ damno majori dedecore. *Boscoducus Vesalia capta.*

Dux

Ducem Mantuanum Lud. defendit aduersus Hispanos & Cæsarem. Dux aliàs Niuernensis, tum Mantuanus appetitus est bello ab Imperatore, & Hispanis, ducibus Ramballo Comite Collalto Foroiuliensi, & Ambrosio Spinolâ jam præfecto Mediolanensi; verbo quoniam Princeps Imperio non satis se submisisset; re, quoniam Francus erat, & Austriacæ familiæ metuendus. Verùm fretus armis Ludouici expertus est, saltèm hoc anno, amicum Franciæ Regis Dynastam, quicunque sit ille, haud Hispanum reformidare simul, & Imperatorem.

Moritur Cardinal. Berullus. Mortuus est denique hoc anno Petrus Berullus Oratorij Francici conditor, Creatus Cardinalis ab Vrbano, Rege Ludouico tolerante potiùs, quàm exoptante; sed id postulauerat enixiùs Maria Medicæa Regis mater, vt hunc opponeret Richelæo, quem iam odisse cœperat; quoniam odio quo flagrabat illa in Niuernensem, hic nolebat velificari, nec quis olim fuerat, sed quis jam esset gloriosè cogitabat. Obijt autem Petrus inter sacro-sancta Religionis nostræ mysteria, quæ inchoata non potuit absoluere; vir sine dubio pius, & cui nec purpura, nec eius amicis profuit.

MVNDI 5683. CHRISTI 1630.

Bagdet à Turcis malè tentatum. Bagdetum hoc quoque anno de more tentarunt Turcæ Duce Visiro Coferono; qui multis suorum amissis redire turpiter compulsus est, atque Amurathis inter pellicum greges otiantis, delicias abrumpere.

Sabaudicum bellū incboatū. Inchoatum est hoc anno ab ipso Armando Richelæo Cardinali bellum aduersus Sabaudum, qui tergiuersationibus suis, & artibus plus nocebat Franco, quàm vi, & armis. Itaque huic denunciatum est bellum, occupato Pinarolio. Rege Gratianopolin accedente, vniuersa Sabaudia jugum eius accepit, præter arcem Mommelianam. *Lud. XIII. morbus.* Monmorantius quoque trajecit Alpes, & non semel fusis hostibus Salucias occupauit. Rex Lugdunum

dunum regressus, ægrotauit periculosè, vixque & non nisi pæne per miraculum ex fati faucibus emersit; tandem recepit valetudinem suam Franciæ intus & foris omnino necessariam.

Interim Mantua à Venetis non satis prouidè, ac diligenter seruata, atque insuper afflicta peste, per Germanos intercepta, experta est Barbarorum rapinas, luxuriam, crudelitatem, ædibus omnibus prophanis, & sacris turpissimè compilatis. Dux, & Estræus in arcem confugêre, vnde fide datâ recessere Ferrariam. Huius cladis nuncius Carolum Emmanuelem Sabaudum intra triduum sustulit anno ætatis vndeseptuagesimo, Principatus quinquagesimo, virum ingenio magnum, cupiditate majorem, cuius tamen vires & potentia non respondebant consilijs; & sine dubio futurum majorem, nisi ditio eius tenuior inter duos Reges nimiùm potentes esset constituta, quorum vires ipse perfringere non potuit ingenio.

Mantua capta a German.

Moritur Carolus Emmanuel Dux Sabaudus

In oppugnatione Casalis S. Euasij minus felix fuit Ambrosius Spinola, quàm Colaltus in expugnatione Mantuæ: habebat enim repugnantem sibi Thorasium gentis Gallicæ decus, & gloriam. Nam ad hanc vrbem sæpe malè mulctatus obijt inglorius Spinola, vir alioqui bonus & fortis, & dignus exitu furtunatiore, & Principe minùs credulo, apud quem calumnijs oneratus, tempore extinctus est. Ei è viuis sublato successit Marchio Sancta-crucius, cui tandem vrbs dedita cum arce, seruatâ tantùm ad tempus Acropoli, donec ex Franciâ veniret auxilium. Et verò id pauló pòst adfuit sub tribus Mareschallis omnia perrumpere paratissimis. Cùmque jam essent in procinctu acies, hinc animosior Gallica, inde Hispana numerosior intra munitiones suas, 7. Kal. Nouembr. eas Iulius Mazarinus, magno Franciæ bono, majori fortè Hispaniæ, crebro itu, redituque conciliauit, & quid aliquando facturus esset in Purpurâ,

Moritur Ambros. Spinola.

Vrbs Casale, deditur Sancta-Crucio.

Casalis obsidio soluitur pax inter Francum & Hispanũ initus.

purâ, tùm priuatus oſtendit.

Guſtaui Suecus immittitur in Germaniam.

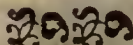
Guſtauus Adolphus Sueciæ Rex pecunijs Francicis inuitatus, & artibus boni Monachi (qui in Clauſtro ſuo religioſiùs oraſſet, & ſanctiùs) vt Ferdinandum Imperatorem incubantem Italiæ diſtraheret, Imperij ſeſe tumultibus, & controuerſiis implicuit, bellumque ſuſcepit toti Germaniæ, adeoque Eccleſiæ periculoſiſſimum: ex quo tamen vtraque Dei duntaxat vnius ope, contra omnium expectationem emerſit incolumis, non tamen ſine aliquâ jacturâ, atque dedecore.

Cardinales dicti Eminent.

Eminentiſſimi titulus hoc anno Cardinalibus eſt conceſſus jubente Pontifice, vt non tantum purpurâ, & colore, ſed & nominis nobilitate ab alijs diſtingueretur.

Pernābu. cum occupatum; Mexicus aquarum eluuione diruta.

Bataui denique in Braſiliâ Pernambucum occuparunt, atque munierunt, ditionis huiuſce potentiſſimum propugnaculum. Quo tempore Mexicus vrbs, regni cognominis in Nouâ Hiſpaniâ caput, aquarum eluuie ſic deformata eſt, vt pulcherrimæ vrbis veſtigia vix agnoſcerentur.

C A-

CAPVT IV.

DECAS QVARTA.

Ab anno Christi 1630. *ad* 1640.

MVNDI 5684. CRHISTI 1631.

ERupere tandem hoc anno domesticæ dissentiones in aperta odia, atque denunciata Cardinalem inter Richelæum, & Reginam Matrem; felicem planè fœminam, si tantum hominem, aut non adhibuisset rebus suis, aut non reliquisset. Sed cum eum, vti seruum perutilem, dedisset illa filio suo; hic Regis auxiliatoris gloriosi Minister, quàm fœminæ odio flagrantis seruus esse maluit. Regina indignè ferens minùs apud filium posse maternum amorem, quàm Cardinalis ingenium, fugit in Belgium; quò perrexit & Dux Aurelianensis, jam infensus Cardinali: sed hic ita jam sibi Regem demeruerat, vt eum parentis haberet loco, atque in eius gratiam, & matris, & fratris, ac propemodum obliuisceretur sui. *Dissensiones Reginæ matris & Richelæi.* *Richelæus Cardinalis prævalet.*

Incubuit & hoc anno magna tempestas in Germaniam à Septentrione. Gustauus enim Suecus diu collectas in regno suo vires, & paulò ante paratas in Pomeraniâ, tandem exeruit, junctusque Saxoni, vno prælio ad Lipsiam, quid posset, ostendit. Ita Cæsarianos cecidit, vt eum jam vinci negarent posse, atque fugæ s[.]tis legitimam putarent causam, in armis vidisse Gustauum. Sic Sueuiam, Bauariam, Alsatiam, Palatinatum, Vvestphaliam deambulando depopulatus est, maximè ex quo ad Lyci fluuij transitum deuicit Tillium. Hic dux fortissimus, & experientissimus globo minoris tormenti vulneratus paulò pòst obijt, cum magno Cæsaris, & Catholicorum dolore. In eius *Lipsiense prælium quo Gustauus victor.*

locum restitutus est, antea exauthoratus Vvalsteinius, illi non inferior fortitudine, sed fide atque pietate. Itaque Suecus impunè per vniuersam Germaniam pertraxit exercitum, initio pellitum, egentem, suspensisque fune è collo gladijs, mox Ecclesiasticorum maximè spolijs locupletem, quorum in bona, ceu vacuam possessionem, sibi jure belli debitam, inuolabat. Iamque eò progressus erat, vt pænè socijs quoque metuendus esset, Rhenoque pertransito, eos etiam contemnere videretur, sine quorum auxilio inter Gothicas niues torperet, atque venaretur: at inspectis aliquot Gallorum copijs, eas tentari non posse sine periculo, judicauit, & Ludouicum non paucioribus, neque minoribus illustrem victorijs, esse Gustauo parem. Itaque in Germaniam jam magnâ ex parte suam retrocessit, vt hîc victorias suas firmaret, atque potentiam.

Populatur Germaniam.

Traiicit Rhenum, & reprimitur visis Francicis copijs.

Inter hæc mense Maio Magdeburgum jamdiu obsessum, à Tillio primum, deinde à Pappehennio expugnatum, totum pæne in cineres abijt, siue hos ignes victor ex irâ, seu victus injecit ex desperatione, quos vehemens statim procella circumtulit. Hoc profuit vbi miserrimæ corpus præsulis sui S. Norberti perdidisse.

Magdeburgum capitur, & incenditur.

Italica pax hoc demum anno firmata est: Mantua restituta Duci Niuernensi, tum etiam Mantuano, eique data, vti vocant, Ducatus *in uestitura*, quæ jure non poterat denegari, & si negaretur, erat armis Francicis extorquenda. Eius item Ducis, cum Sabaudo, vtcumque compositæ lites; vt & cum Marchione Guastallensi; sicque omnia à Gallis erepta Sabaudo liberaliter restituta sunt, Rege ex hoc bello sibi nihil præter gloriam reseruante. Pinarolium tamen ab eo emit. Ludouicus cum Perosâ valle, idque sic communijt, eamque viam per Alpes deduxit, vt Antiquis Romanis faciat inuidiam, & Franci quando volent, cum tormentis bellicis & impedimentis iter expeditum in Italiam inueniant.

Pacatur Italia. Franci Pinarolium emunt, & muniunt per Alpes viam.

Exeunte

Exeunte hoc anno, & 18. kal. Ianuar. Vesuuius mons inter horrendos mugitus, atque tonitrua intestina, terribiles flammas euomuit, iisque permixtos lapides ignitos cum cinere, qui in mare vsque Ægæum fertur esse delatus. Erupit quoque ex montis cratere fluuius bituminis inflammati, in septem riuos mox dissectus, obuia quæque ad mare vsque exurens, & in fluctibus ipsis, duodecim dierum spatio aquas ipsas accendens, depascensque. Ex opposita verò montis parte erumpentes aquæ fœtidæ, atque bullientis torrens, multa loca inundauit, atque fœdauit. Quæ clades anno sequenti mense Februario renouata mirificè Neapolin perculit, & eius plerisque ciuibus pœnitentiam extorsit, quantumuis in malo induratis. Portus naues omnes suas vidit in sicco, aquis supra modum recedentibus, quas ignis iste Tartareus exederat Tandem vrbs liberata etiam timore per Reliquias S. Ianuarij vrbis huius celeberrimi patroni, cui jam pridem vrbs tanta, ac sæpe periclitari solita, suam debet incolumitatem.

Vesuuius incendium.

Neapolis tandem metu liberata.

MVNDI	CHRISTI
5685.	1632.

Hoc anno demum Germanis postliminio animus rediit, post aliquot velitationes etiam cum victore Sueco congredi ausis, ad Luzenam, duce Valsteinio. Atque in prima acie ita Suecos excepere, vt hi se vinci posse, dum molliùs repugnant, innuerent. Pupugit ea res audacem Gustaui animum, & qui hactenus Germanorum terga, non vultum vidisset, procurrit ad frontem copiarum, non jam magni exercitus Imperator, sed pæne gregarius miles, aut certè ductor Rorariorum. Hic dum vilem plebeculam cædit, omnium telis appetitur, incertum à quo, Rex tantus, miles inglorius occubuit, ætatis duodequadragesimo, ita vulneratus, atque deformatus, vt vix à domesticis agnosceretur. Quin etiam cum vitâ tot victorijs illustrem perdidisset exercitum, nisi prudentiorem ipso Imperatore Legatum nactus esset, &

Gustauus ad Lutzenam cæsus.

præstantioris ingenij Bernardum Veimarium Saxonem. Is enim sapienter occultatâ Regis nece, simulatoque duntaxat vulnere, Suecos ad vindictam Regij sanguinis accendit, ijsque hac arte non incruentam, ac prope Cadmeam seruauit victoriam.

Veimarius reportat victoriam.

Treuirensis Archiepiscopus damno admonitus vicini sui Moguntini, cuius ditionem Suecus fœdè diripuerat, suis rebus consulere statuit, & à Ludouico, Francisque suppetias, & præsidium petere. Itaque eis non tantùm Hermansteinam Arcem è regione Mosellæ in Rhenum confluentis munitissimam tradidit, sed & Treuiros vrbem committere decreuit. Eius tamen Canonici Hispanum præsidium euocauere: quare vrbs à Francis obsessa, capta, ac legitimo Domino reddita fuit, Gallis interim sub Archiepiscopo, huic inuigilantibus, & ne quid aut à Sueco; aut à Cæsare damni pateretur, accuratè prouidentibus.

Treuirensis Arch. Francorum implorat opem.

Sigismundo ex Apoplexiâ mortuo ætatis anno 66. regni 45. Ladislaüs, seu Vvladislaüs IV. successit, magni parentis, major filius, & cui res in adolescentia fortiter, prudenterque gestæ, pacem diuturnam, quietemque peperere.

Sigismundo Polono succedit filius Ladislaus IV.

Hoc item anno Fridericus Palatinus, quondam Elector, eius nominis. V. ætatis anno 37. obijt Moguntiæ, ex pestilenti morbo, cùm nihil propiùs esset, quàm vt à victore Sueco restitueretur; turbarum Germanicarum primus, ac præcipuus author, quarum tamen pœnas dedit peracerbas, eò redactus, vt precariò, ac prope emendicato viueret, ex Palatino Rex, ex Rege mēdicus, ac nihil.

Fridericus Palatinus moritur.

Irrupit demum hoc anno Dux Aurelianensis cum Duce Mommorantio ab Occitaniâ in Gallias, quasi Regem vi erepturus ex manibus sui Richelæi; is enim ciuilibus hisce tumultibus prætextùs inanis, ac ridiculus fuit. Verùm statim ab vtroque emissus cum expeditissimis copijs veteranus Ductor Schombergius, ostendit quantùm sapientia præualeat audaciæ. Nam vallo latis-

Bellum ciuile in Occitania. Victus Dux Aurel. captus Mommorantius.

fim, per equum bellicosissimum superato, progressum longiùs à suis, & grauiter vulneratum, ad Castrum Ariani Mommorantium viuum cepit, Principem indignum consilij, defluentibus copijs; pacisci cum Rege fratre, parum honestis conditionibus impulit. Et verò vbi primùm is potuit, in Belgium refugit. Neque enim hærere poterat in regno, cuius tranquillitati, vti ferebatur, litatum erat sanguine Mommorantij, hominis sibi amore coniunctissimi, cui rebellionis conuicto Tholosæ caput, ex juris formula resectum est. Sed quidquid dedecoris intulerat Serui publici manu illata nex, pietas absterfit; atque adeo religiosè, sanctèque mori, omnibus victorijs, nobilis verè Christianus anteferat. *Mommorantius capite plectitur Tholosæ.*

MVNDI 5686. CHRISTI 1633.

Vrbs Constantinopolis tristissimo est fædata incendio, mense Septembri, quo tertia pars vrbis creditur deflagrasse. Inter cætera damna quamquam litterarum rudes, queruntur Turcæ absumptam esse Bibliothecam, quā Muphti, qui tum rei sacræ præerat, eiusque, Antecessor comparauerat; viri quidam minus eruditi, sed lusci cæcis præcellentes. *Incendium Constantinopolitanum.*

Hic annus Germaniam totam in armis vidit, Cæsarianis eam pacare, ac pristinæ dignitati restituere; Suecis hanc turbare, atque diripuere volentibus. Gustaui enim locum occuparant Veimarius, Hornius, & Banerius, sub præcipuo Regni Suecici administro Aretio Oxensternio, in quibus Sueca felicitas, atque fortitudo visæ sunt reflorescere. *Germania turbatur à Suecis.*

Mouit & eodem tempore Ludouicus XIII. aduersus Carolum Lotharingum in multis eidem suspectum: maximum tamen eius crimen erat Aurelianensi Duci sororem suam Margaritam vxorem dedisse: sororis felicitas fratri, suâ ditione stetit. Coactus est enim Gallis eam cedere Carolus, à quibus illam seruare non poterat, sua- *Lud. XIII. occupat Lotharingiam.*

dente hoc ipsi Cardinali Richelæo, qui eum oratione suâ delinierat, & magna amoris significatione eum reconciliauerat Regi; quare huic tradere sollicitatus erat sororem suam: verùm eam simulato habitu ad suum Aurelianensem in Belgium abire passus est. Nanceium insuper consignauit Ludouico, quam vrbem diu seruare poterat, si Regis armis, & Cardinalis consilio repugnare ausus esset. Hanc sicut & Lotharingiam dum postea recuperare cupijt alienissimo tempore, pæne totam desolauit, ac perdidit, malus traditor, ac pejor recuperator.

Nanceium ei traditur à Duce Carolo.

Romæ susceptus est magnificè Dux Crequius Franciæ Mareschallus, sui prope temporis scientissimus belli, & Italiæ terror. Tunc autem damnata est opinio Galilæi Florentini, excogitata per Nicolaum Copernicum, quâ in orbis vniuersi centro Sol locatur immobilis, circa quem alij planetæ, adeoque terra ipsa circumageretur. Explosa est ergo ab Inquisitoribus sacris, vt opposita codicibus sacris; Isque cum pollicitus esset eam damnare, & nihilominus scripto etiam docuisset, atque vulgasset, septuagenarius licèt inclusus est carcere, non quia hæreticus, sed quòd fidem datam in re tanti momenti fefellisset.

Legatio Crequij Romam.

Opinio Galilæi damnata.

Coronatus est hoc anno Carolus Magnæ Britanniæ Rex in Scotiâ 7. kal. Iulias, quando & rogatus est habitum præscribere omnibus publico Officio vel politico, vel Ecclesiastico defungentibus, cùm antea nullâ publicâ distinguerentur notâ: vnde inter homines seditiosos & φιλονείκους multæ exortæ sunt contentiones, quæ demum in miseri Regis caput reciderunt.

Carolus Rex Britan. coronatus in Scotia.

Scotia turbatur.

Ladislaüs polonus hoc anno Moschos Smolenskum obsidentes commisso prælio, grandi repulit clade, eosdem Lithuaniam, sicut & Tartaros ditionis suæ prouincias infestantes, per Duces suos profligauit; ipse tamen periclitatus sæpe, quia non tantùm consilio, sed & manu pugnabat.

Ladislai Poloni fortitudo.

Obijt hoc anno Isabella Eugenia Clara, magnum

gnum pietatis exemplar, & cuius precibus, atque sanctimoniæ pax Gallum inter & Hispanum debet adscribi. Successor ei datus est Ferdinandus Infans Cardinalis, Philippi Regis frater sed tantùm Gubernatoris titulo; qui hoc anno Mediolanum venit, nonnisi sequenti in Belgium mese Oct. magnificentissimè susceptus, quod id eius natales, & de eo concepta expectatio postulabant.

Isabella Eugenia clara moritur.

Infans Cardinalis Eug. succedit.

MVNDI 5687. CHRISTI 1634.

Agnouit Ducem alium hoc anno Lotharingia Franciscum excardinalem ductâ Claudia, Nicoleæ sorore, pro Carolo, pactis tamen non satis constantibus, & certis. Itaque de titulo discepta bant fratres, re fruebatur Ludouicus, qui Caroli vxorem diffidentem a marito Parisijs magnificè haberi jussit; non quia placebat illa, sed vt eius coniugi metus intentaretur. Metis autem à Rege constitutus est Senatus (Parlamentum vocant) qui regionibus hisce jus diceret, & alijs quæ in hoc tractu sperabantur. Nam Ludouici patrocinio submiserant se Alsatiæ pars magna, Episcopatus Basileensis, Spira, & Philippoburgus, oppida à Suecis reddita, adeo vt Francus ab hac parte belli, ac pacis arbiter appellaretur.

Franciscus Lotharingus Claudam ducit.

Parlamentum Metense.

Dux Aurelianensis degens in Belgio cum suis rerum omnium egenis, aliunde multis appetitus iniurijs post obitum Isabellæ à ministris Hispanis, ne nouas, & majores adueniente Cardinali Infante deuorare cogeretur, quasi ad venationem proficiscens cum Equitibus sex redit in Franciam, insalutatis hospitibus suis. Receptus est à fratre Rege perhumaniter, pollicitus amorem Richelæo, eiusque matrimonium & à Rege, & à Senatu irritum declaratum est, quod inscio principe contractum esset. Eâ de re acriter vtrimque disputatum est, cum ab vtraque parte, docti, & ingeniosi fautores steterint; qui nunquam Principibus deerunt, qui eorum partibus, quæcunque sint illæ, patrocinentur.

Dux Aurelianensis Franciam repetit.

Disceptatio de nuptijs Ducis Aurel.

Vvalsteini Dux interimitur.

In Bohæmia non satis generosè Albertus Dux Frislandiæ Comes Vvalsteinius sublatus est magnus Cæsarianarum partitum restitutor, & ductor cui potentia potiùs, & inuidia, quàm agitata cum hoste consilia nocuisse perhibentur. Certè si mortem eius Ferdinandus imperauit, sinistrâ sibi manu præscidit dextram : & verò auditâ eius morte dicitur collacrymasse ; quas tamen lacrimas quidam putant fuisse similes Cæsarianis, viso Pompei capite, defluentibus.

Ratisbona Suecis eripitur.

Ratisponam ad Danubium ciuitatem permunitam, tum Suecici juris Ferdinandus Hungariæ Rex, & Maximilianus Bauariæ Dux conjunctis exercitibus obsedêre. Nusquam visa propugnatio generosior; obsessi enim quadringenties sexagies in obsidentés eruperunt ; septem generalibus oppugnationibus tētata mœnia, cuniculis, & tormentis disjecta. Frustra Veimarius, & Hornius opem vrbi afferre conati sunt, & ad auertendum Maximilianum in eius Bauariam irruperunt: tandem sese dedere coacta est deficiente puluere tormentario; propugnatores honestè dimissi quorum bis mille quingenti perierant, cùm oppugnatores supra octo millia perdidissent ; quorum tamen jacturâ principes non malè emptam tam nobilem ciuitatem putauerunt.

Sueci victi ad Norlingam à Cæsareis, Belgis & Lotharingis.

Hinc ad Norlingam obsidendam Cæsareus perrexit exercitus, cui Cardinalis Infans copias adjunxit, quas ducebat in Belgium, & Carolus Lotharingus suas, jam ductor Bauarici exercitus fœderati Catholici. Cùm his tamen tantis copijs numero longè dispares prælium Sueci commisere 8. Idus Sept. quo totis decem horis acerrimè pugnatum est. Obruti numero victi Sueci suorum octo millia in acie, nouem in fugâ perdiderūt, quatuor millia capti, inter quos Hornius, cum 80. tormentis bellicis, signis militaribus ducentis, atque omnibus impedimentis. Actum erat de Suecis, si desperassent viri fortes, neque se ad meliora tempora viri rei militaris scientissimi reseruassent.

Hoc

Hoc tempore Thomas Sabaudiæ Princeps, Francis eiuratis confugit ad Cardinalem Infantem, & secum infelicitatem detulit, quam mox eo Duce non semel Hispani sunt experti. *Thomas Princeps Sabaudus Card. Infanti iungitur.*

Pax denique hoc anno inter Moschos, & Polonos inita, quâ hi titulum Ducatus Michaëli Federovvitz cessere, illi Smolenskum; Nouogardiam; Bialam, & alias arces, cum amplissimis earum territorijs; quod quid est quàm pacem turpissimam emere, & dedecus honestioribus verbis obuelare? *Pax inter Moschum & Polonum inita.*

MVNDI 5688. CHRISTI 1635.

Amurathes Turcorum Imperator in Persidem cum ingenti exercitu mouit, cepitque Reuanum nobilem vrbem, quam expeditionis huius vberem fructum Imperator non nimis ambitiosus existimauit. *Amurathes Reuanum occupat.*

Fuit is annus fœdere Gallos inter, & Hispanos violato celebris. Prætextus fuit Treuirensis præsul Francorum socius datus in vincula; causa Hispanorum calliditas, qui bellum spargebant in omnes populos quieti, & eos committere videbantur inter se, vt fractis & attritis recentes, & integri superuenirent. Irrumpunt itaque denunciato per Fecialem bello, Galli in Belgium, ducibus Castillionæo, & Brezæo, quorum iter ad Batauos dum intercludere Princeps Thomas Sabaudus parat, cum Hispanis ad Aueinum Brabantiæ expertus est quàm periculosum sit occurrere primæ Gallorum impressioni. Perdiderunt enim quatuor millia suorum cæsos, quingentos captiuos cum omnibus tormentis, signis, ac bellico apparatu, & quod grauiùs fuit, bellicæ laudis existimationem, cum fugissent, vbi nulla causa videbatur fugæ. Postea victores Batauis juncti, captoque Tillemontio, *Thienen*, (vbi sæuitum Turcico more) ita diffluxere, vt tantus, ac talis exercitus, solo terribilis aspectu, per jocum ab hostibus Gallicis vulgò quæreretur. *Fœdus inter Hispanos, & Francos abrumpitur.* *Prælium Aueinense.*

Quatuor Franciæ exercitus eodem tempore.

Eodem tempore Ludouicus quatuor alios parabat exercitus cum stupore totius Europæ, in Lotharingiâ, Germaniâ, Italiâ, Valle Tellinâ sub quatuor Ducibus, Ineulismensi, Cardinale Valeta, Crequio Marefschallo, atque Rohanio, quibus omnibus nec defuit animus, nec pugnandi voluntas, licet quibusdam annona, aut occasio, omnibus fortuna defuerit. Nam Regi quoque ipsi cum Volonibus, & Euocatis in Lotharingiam redeundum fuit, in quâ multi rebellarant, subnixi auxilio Caroli Ducis, & Ioannis Verdani Bauaricarum copiarum ducis. Verùm hic omnia Regis oculus pacauit, atque restituit.

Rex in Lotharingiam cum Euocatis redire cogitur.

Valettam redeuntem è Germania carpit Galasius.

Valetta Vvermario junctus, in Germaniam ingressus ferociter, non satis de reditu cogitauit, aut Hessiis nimis confidit, qui ei defuere: itaque rediit fine tormentis bellicis, quæ defodit, aut projecit in lacus; at cum pluribus vulneribus, quàm spoliis, agmen eius vltimum Galasio importuniùs carpente. Hic autem junctus Lotharingis multa suorum millia perdidit peste, atque fame, neque satis cum Lotharingo concors, nulla re gestâ, inhonorus in suam rediuit Germaniam.

Frustrà tentata à Crequio Valentia.

Crequius cum Sabaudo, & Eduardo Parmense junctis, plus terroris intulit Hispano, quàm damni, frustraque Valentiam tentauit, quæ tum trium Ducum conatibus, & copiis præualuit. Rohanius paulò felicior fuit, Hispanis Germanisque deuictis, locisque aliquot in Valle Tellinâ munitis; omnes denique veræ vel falsæ gloriæ diuites redierunt ad Regem, cui tum impositum est; vel hic certè imponi sibi patienter tulit, eum tam veris quàm falsis victoriis, & nunciis populus in officio contineatur.

Vallis Tellina defensa à Rohanio.

Petrus Seguierius fit Cancellarius.

Sub finem huius anni Haligrio Cancellario successit Petrus Seguierius, cui eloquentia parem, nec audiuit Curia nec Regia, cuius & linguæ eruditio, virtusque respondebant. Acceperat jam ab annis tribus Sigilla regia, tum re hoc anno, etiam nomine, longe antea merito suo, & bonorum

nornm omnium votis, Cancellarius Galliæ fuit,

In Germaniâ quantùm minuebantur Succorum vires, tantùm Imperatoris augebantur, huicque se Spirâ, Vormatia, Vlma, Francofurtum, Moguntia, aliæq; vrbes dediderant. Sed longè plus eis nocuit Georgius Saxoniæ Dux præuaricator, ex eorum fæderato factus hostis, & Cæsarei exercitus Imperator sub Summo Duce Rege Hungariæ; à suis Lutheranis vehementer improbatus; sed tū pluris hic res suas fecit, quàm religionem. *Res Sucorum dolabuntur Cæsaris eriguntur.*

Induciæ demum inter Suecum, & Polonum ad 26. annos confectæ sunt: Prusis Polono, & Brandeburgico. Liuonia Sueco cessit, cum ingenti contentionum, bellorumq; materiâ. *Induciæ inter Polonum, & Suecum.*

MVNDI 5689. CHRISTI 1636.

Henricus Condæus Burgundiæ Prorex in Burgundiæ Comitatum ingressus Dolam obsedit audaciùs, quàm feliciùs. Restiterunt enim supra ciues Dolani, & collectus ex indigenis exercitus, suppetias ostentabat vrbi. Itaque soluere obsidionem compulsus est, ne ipse inuolueretur, & conciderctur. Interea Hispani maioribus animis, & copiis inuadebant Picardiam, atque vno impetu Capellam Castelletum oppidula munita, solo aspectu ad deditionem compulerant. Nec qui Sommonam tuebatur Suessionensis Comes cum duobus Mareschallis, & paruo quidem, sed luculento exercitu, fortitudine suâ, copiis suis, & rusticorum auxiliis vti voluerat, fortè præuaricator occultus. Itaque Picardiæ pars rebus omnibus circumfluens, aut ignauiter, aut perfidè relicta est hosti, qui Corbeiam statim, ad turpem deditionem compulit, & jam sine metu Francici exercitus (hic enim vltra Oesiam quasi hunc fluuium tutaturus, meticulosè transierat) omnia cæde rapinisque miscuit. Ingens igitur est à Rege intra paucos dies conscriptus exercitus; cuius tantùm aspectu fugatus hostis, multâ præda grauis abscessit, Cor- *Dolam obsides frustra Condæus.* *Hispani Picardiã malè sere nantam vastant.* *Corbeiã capitur & munitur ab Hispanis.*

V 6 b. ia

Ludouicus ingenti exercitu Hispanos repellit, & recepit Corbeiam.

beia deinde majoribus operibus circumsessa, & grandiori exercitu, quam eius flagitabat obsidio. Itaque recepta est faciliùs quam sperabatur, neque in eâ propugnanda se satis fortes Hispani, Belgæque præstiterunt, neque prout exigebant, quas magnis sumptibus, & incredibili labore excitarunt munitiones. Raptim ergo in suum Belgium recesserunt, imminentibus eorum tergo Francicis copiis: hyemi debent, viisque luculentissimis quod non sint eos Galli Bruxellas vsque prosecuti, & quam intulerant Sanguitersæ, *Santerre*, depopulationem, cum fœnore toti Flandriæ, adeoque Brabantiæ reposuerunt.

Eduardus Dux Parmæ, & Veimarius parisios veniunt.

Lutetia vidit hoc anno Eduardum Parmæ Ducem Ludouico XIII. gratias agere, quòd eius armis, ab Hispanicis tutus extitisset, atque ex propugnatore, factus esset oppugnator. Eodem quoque venit Barnardus Vveimarius, magnus ille Imperator, ac prope Gustaui successor, qui hanc vrbem cum admiratione vidit; sed improbauit, vt bellicis rebus atque temporibus minùs aptam; verùm judicio quod minus saperet politicum prudentem, quàm virum militarem.

Hisp. S. Ioan. de Lucio emporium diripiunt.

In Aquitanico limite Hispani emporium S. Ioannis de Lucio, locum immunitum, sed commercio vtriusque gentis diuitem occuparunt, ac diripuerunt. Finxerunt quoque id magnis operibus cingere; sed cum res operosior videretur, & majoris sumptus, locum cum vestigijs auaritiæ, & crudelitatis reliquerunt.

Batau. ScheinKũ arcem recipiunt, alii alia loca.

Bataui hoc anno post diuturnam obsidionem Scheinkum arcẽ munitissimã ab Hispanis receperunt, multo sanguine, labore, sumptibus redemptam. In Germaniâ quoque Elector Saxonicus Magdeburgũ, aut veriùs eius cadauer recuperauit Moguntiam Comes Donaüs. Interim ab Vrbano

Frustra pax tentatur.

VIII. tentata pax per Cardinalem Ginettum; sed triennio toto, nihil hic egit, quam vt multùm temporis ac laboris, inutiliter terreret, nondum

satis

ſatis vtramq; partem atrritam eſſe deprehenderet.

Ferdinandus Imperator Ferdinandum Erneſtum jam Hungariæ Regem, creandum, & inaugurandum inſuper curauit Regem Romanorum, annos natum duodetriginta, in Comitijs Ratiſponenſibus. Hæc electio à multis eſt improbata, quòd Elector Treuirenſis detineretur captiuus, & Bauarus Palatini loco ſubſtitutus eſſet. Verùm in his negotijs magnum occupaſſe locum, & vi retinere poſſe, ſummi inſtar juris eſt. *Ferdinādus Erneſtus creatur Rex Romanorum.*

Occidit denique hoc anno ad propugnaculum nullius nominis in Italiâ magnus ille Thoraſius, rebus præclarè geſtis, quàm morte fortunatior. Taceretur omnino loci nomen niſi ad Fontanettam Thoraſius cecidiſſet. *Thoraſius interimitur.*

MVNDI 5690. CHRISTI 1637.

Neuum is annus ſuggerit Imperatorem, nouumque Ferdinandum, huius nominis III. cui detulit Imperium, non Auſtriacum, tum odioſum nomen, & jam minoris, ob acceptas clades exiſtimationis, ſed propria fortitudo, quam reſtituendæ paci Germanicæ idoneam plerique judicabant; nec ſuâ ſunt expectatione deluſi. *Ferdinādus III. creatur. Imperator*

Obijt autem Pater eius Ferdinandus II. Viennæ anno ætatis 61. Imperij vndeuigeſimo, vir omnino pius, & meliori tempore, magiſque pacato dignior: ſub quo tantùm adiere periculum in Germaniâ religio ſimul & Imperium, vt Dei tantùm manu, tecta ſeruataque videantur. *Ferdinādi II. Obitus.*

Tum Comes Harcurianus vir audaciſſimæ felicitatis Leronem, & Lerinam (Sanctæ Margarîtæ, ſanctique Honorati hodie dicimus) inſulas aggreſſus, occupatas ab Hiſpanis, reſtituit regno, mirantibus eas capi potuiſſe, qui perdidiſſent, & negantibus ſibi rem fuiſſe hominibus, ſed cum laruis, atque lemuribus. Idem ergo de Leocatenſi expeditione ad- *Lero, & Lerina inſulæ à Francicis receptæ.* *Leocatæ obſidio ſoluta.*

ſtruart,

struant, quâ Haluinus Occitaniæ Prorex, siue auxilio vicinarum prouinciarum, collectitio tantùm milite, Hispanos vægrandibus suis propugnaculis, & munitionibus exuit, eorumque castris est ante potitus, quàm quâ parte inuaderentur cogitarent.

Vrbes aliquos à Francis occupatæ.

Neque ab aliis partibus fortunatiores Hispani fuerunt. Yuosium enim & Damuillerium pèr Castillionæum Ducem, Landresium Capellam bellicas vrbes (immunitas enim prætereo) eodem impetu per Valetam, & Candalam fratres oppugnatas perdidere: vbique hoc anno & in suis oppugnationibus, & propugnationibus infelices.

Mors Iametij, & Kamburij.

Sed ne quid dissimulemus Capellam recepimus duorum virorum jacturâ ipso Belgio pretiosiore, & quod lugendum magis, damno cum dedecore coniuncto. Cum enim ex hac vrbecula erupisset hostis, ad eius aspectum prætorianus Regis miles turpiter fugit, quâ in fugâ contritus est, & cæsus à nostris Bussius Lametius fortissimus ille, atque constantissimus Hermanstinæ arcis propugnator. Dum autem suis animos restituere conatur Ramburius, heros incredibilis audaciæ, & alacritatis, flagitiosè desertus ab iisdem, erumpentium omnium globos vnus excepit, quibus multis transuerberatus locis brachium primò, deinde etiam vitam perdidit. Vir etiam inter tumultus bellicos religiosissimæ pietatis, cuius nomine sæpe Belgium Hispanicum contremuit, ad primas & summas militiæ dignitates promouendus, nisi eas soli virtuti suæ, non nuptiis debere voluisset.

Mortui Duces Sabaudiæ, & Mantuæ.

Obierunt & eodem tempore Sabaudiæ, Mantuæque Duces, partium diuersarum semper, id vnum habuere commune, quod impacati ambo, tranquillo satis fine quieuerunt. Carolus Gonzaga successorem reliquit ex filio nepotem sexennem, ac sine pompa sepeliri voluit in habitu S. Francisci, mortuus vti vixerat pientissimè,

& di-

& dignus qui Principum fastus & delitias multo felle dilutas sentiret. Victor verò Amedæus sub tutelâ matris deseruit liberos duos, Ludouicum Amedæum septennem, qui tum Dux salutatus est, & Carolum Emmanuelem qui fratri mortuo successit, eiusque nominis Secundus dictus est. Sortiti sunt ambo matrem Tutricem sapientissimam fœminam, cuius ingenium, prudentiam, religionem in hac Regione Inalpinâ nemo satis mirari potuit, atque venerari: quæ Regij sanguinis Francici fœmina, ita cum Francis, Hispanisque, amicis & hostibus vixit, vt nec amori nimis, nec odio indulgeret; sed sic illos amaret ex innato affectu, vt hos ex ratione non offenderet, efficeretque vt in eius capacissimâ mente concordissimi Principes viuerent, quorum discordias vix caperet Orbis terrarum. *Ducissæ Sabaudic. prudentia.*

MVNDI	CHRISTI
5691.	1638.

Hoc anno fannaticus ille Cyrillus Patriarcha Constantinopolitanus Græco Caluinianus, ab Vrbis Præfecto coniectus in carcerem, ad fauces Bosphori (Castrum septem Turrium dicunt) atque ex turri in mare præcipitatus, tantum aquæ sorbuit, quantùm ex Caluini sordibus hauserat veneni, morte sublatus impiorum. Restitutus est in Sedem Cyrillus alter ex Iberiâ, quem ille detruserat, capitalis eius hostis, sed qui cum eo pecuniâ vt Turcorũ subditus, non eruditione, atq; pietate, vti Christianus disceptauit. *Cyrillus Patr Const. Necatur. Succedit ei Cyrillus detectus.*

Amurathes hoc anno Bagdetum obsedit, & quadraginta dierum oppugnatione acerrimè verberauit: disjectis mœnibus quadruplici assultu totius exercitus, eam demum quarto expugnauit, exeunte Decembri, atque vniuersos eius propugnatores, & ciues trucidauit, desideratis tamen suorum 40. millibus; & fortè plu- *Bagdetũ capit Amurathes.*

plures amissurus erat, nisi Persarum Rex, bello Mogorico implicitus esset; sicque clades illa plus Persis damni, quàm dedecoris attulit.

Veimarii & Guebriantii de Cæsareanis victoria ad Reinsfeldum.

Bernardus Vveimarius Rhinsfeldium in agro Basileensi cum copijs Suecicis, & Francicis obsedit: sed adfuerunt Sabellus Cæsareus, & Ioannes Verthius, Cæsarei duces, Enckenfortius, Speerreuterus, Furstenbergius, alijque, qui commisso certamine primùm superiores extitere: verùm eodem post quatriduum restituto, magnâ sunt affecti clade, multis interfectis & captis, inter quos antedicti Duces quinque, cùm multis Tribunis, atque Centurionibus. Vveimario tamen hæc victoria non incruenta fuit; qui tamen eâ sapienter vsus, eius præmium Rhinsfeldium, Neoburgum, Friburgum Brisigauiæ, & aliquot alia oppida cepit, temporis huius habitus præstantissimus Imperator, cuius tamen tum sine dubio dextra, & fortè caput Guebriantius fuit.

Brisacum occupatur.

Exinde Brisacum, vbi egregio ponte nectitur Rhenus, & sine quo bellum à Gallis in Germania vix geri potest, maximè Guebriantij consilio, & fortitudine, sæpe reiectis hostibus, sese dedere compulit, rebus omnibus jam destitutum; quod vt seruarent nihil omisere Bauari, & Cæsariani, sed horum conatibus Guebriantij virtus, & Vveimarij felicitas præualuit.

Fontarabia tentata infeliciter.

Fontarabiam malè tentarunt Duces duo Condæus, & Espernonius, causam rei malè gestæ alteri alter adscripsit; certe opus erat minimùm alterutriùs, & inferioris infamiâ vt tantùm dedecus relineretur, de quo Hispani tantas tragœdias excitauere, & meritò Francis etiam ex suis theatris insultauere.

Sieg. & S. Audomari ciuitas.

Nihilo gloriosior extitit S. Audomari obsidio, soluta non minori infamiâ, quia premebatur à duobus ducibus, pari Imperio; in quo sæpe minus potest gloria, quàm inuidia; auxi-

lia

Ila recepit Hispanicâ quoniam alter alteri non est auxiliatus; alteruter, sine dubio, hanc vrbem Francici juris effecisset.

Ludouicus XIII. hoc anno B. Virgini magno eius festo in cœlum translatæ, regnum consecrauit suum: accepit illa munus, at ei reddidit Delphino auctius. Anna enim Regina non ita multò post enixa, diu expectatum Ludouico dedit hæredem; populus Adeodatum dixit; & tum populi vocem, Dei vocem esse combrouauit euentus. *Ludou. XIII regnum suũ B. Virg. consecrat. Nascitur Ludou. XIV.*

Perdidit & eodem anno Gallia, eodemque mense magnos Duces duos, Rohannium, & Crequium, dignos ambo fato honestiore: ille enim ex vulnere ad Rhinsfeldium accepto, vbi inter volones pugnauerat, obijt; hic Bremam Italiæ dum parat defendere, globo tormenti bellici contusus, & vrbem amisit & vitam. *Rohannij & Crequi j Ducũ obitus.*

In Calabriâ exeunte Martio horribilis terræ motus vrbes Consentiam, Stilianum, Nicastrum aliasque proximas cum omnibus pagis concussit, & aliquot penitus obruit. Certè Nicastri Dux Aquini cum vxore suâ inuolutus est, Solus Episcopus & Capucinorum præpositus (*Guardianum* vocant) euasere mortem, vnde cladis huius magnitudinem colliges. *In Calabria terræ motus horrendus.*

In Poloniâ turbatum nonnihil, quod Vvladislaüs Ordinem militarem 72. fratrum instituere decreuisset, Radziuilius huic tam constanter obstitisset in Comitijs Varsauiensibus, vt Rex non tantùm hoc consilium, sed & consilij cogitationem deponere compelleretur. Interea Casimirus Regis frater electus Lusitaniæ Prorex, dum in hoc regnum festinat incognitus per Galliam, interceptus, & Lutetiam perductus in honestâ custodiâ lautè habitus est, donec precibus fratris, & Legationi Polonorum concessus est: hoc ei stetit parum prudens, & curiosa peregrinatio. *Turba Polonica. Captus in Franc. Casimirus Polonus.*

In Scotiâ longè maiores turbæ concitatæ sunt; quoniam in his agebatur de Religione, quæ *Turbæ Scoticæ ob Relig.*

falsa

falsa homines efferare solet. Ministri enim audaciores facti, ex lenitate Regis de suo iure nimis remittentis, fœdere suo (*Conuenantum* Barbarè Barbari dicebant) in vltimam audaciam prorupere, atque ita se gessere, vt satis innuerent, quo feratur Caluini spiritus, Regiæ maiestatis exosor, atque Democratiæ, aut veriùs Anarchiæ fautor acerrimus.

MVNDI 5692. CHRISTI 1639.

Cyrillo sufficitur Parthenius.

Cyrillus ab Iberiâ Patriarcha Constantinopolitanus ob turpissimam pecuniarum exactionem, in fœdum carcerem meritò coniectus, successorem habuit Parthenium Metropolitam Hadrianopoleos, tam populo, Cleroque probatum, quàm Cyrillus vterque fuerat odiosus.

Hesdinium capta à Melleræo

Hesdinium munitissimam vrbem in Atrebatensi regione cepit Melleræus, sæculi huius nostri Poliorcetes, bellicæque artis, & Tormentariæ magister scientissimus; eam enim eò ipse perduxit, quò vltra promoueri non possit. Creatus est Franciæ Marescallus à Rege in eodem, quod euerterat propugnaculo, vt illustrius esset ex loco beneficium. Eodem tempore Theodonis-Villa, *Thionuille*, pariter obsessa Gallorum effugit manus, quoniam disparibus copiis, nec satis benè instructis tentabatur. Ad eam bellicum apparatum, ac Ducem, & quod vtroque grauius fuit, existimationem Franci perdidere.

Theodonis Villa tentata infeliciter.

Salsulæ capta, & perdita.

Salsulæ, *Salses*, feliciores extitere Condæo, quàm Dola, & Fontarabia, non tamen Galliæ: hæ enim velociùs perditæ sunt, quàm captæ; tantùmque in hanc vrbem præsidium immissum est, vt statim dejiceretur.

Veimarij mors. Banerius, & Guebriantius ei succedũt

Veimarium Saxonem pestilens afflauit morbus, & abstulit, cui nobilis sepultura index magnæ victoriæ Brisacus est. Eo sublato Banerius Suecici ductor Imperij animos extulit, & sibi hactenus occasionem defuisse non fortitudinem, factis ostendit, restituitque partes suas Veimarij fato

fato prope labefactatas ; sed majoris momenti fuit præsentiâ Ducis Longauillæi, qui maturè ex Italiâ in Germaniam translatus erat; maximi autem & primi Guebriantius Armoricus, cui vix parem Gallia vidit, Succia sine dubio neminem. Hunc Veimarius ferebat in oculis, & animam vocabat suam, à quo rebus deploratis animos hauserat, & cui moriens equum bellatorem & arma Heros, Heroi veterum Germanorum more legauerat. Hâc autem hereditate se dignissimum deinceps ostendit, quem nisi immatura mors abstulisset, Guesclinium alterum, quem sanguine contingebat, Galliæ, atque toti Occidenti repræsentasset, Ducemque ad confundendos Ottomanos aptissimum, ob fortitudinem magnæ religioni colligatam.

Turbabat inter hæc Regionem Inalpinam Princeps Sabaudus Thomas, & Hispano coniunctus, nepotem suum, atque eius exagitabat matrem, Taurino occupato, cuius arx ægrè seruata fuit. Fugit ergo in Sabaudiam Ducissa, vnde & fratrem Ludouicum conuenit Gratianopolin, quo accesserat, & fortis, & bonus frater. Itaque oppositus est Thomæ Valeta, maximè ex quo Longauillæus in Germaniam transire jussus erat. Verùm eundem Valetam subitus morbus extinxit, atque extulit pientissimâ morte, & quæ plus Cardinalem saperet, quàm virum militarem, quam conditionem ipse moriens sapienter improbauit, & eiurauit. *Princeps Tho. Sabaudiam turbat.* *Cardinalis Valeta moritur.*

Princeps Palatinus Rheni auditâ Vveimarij morte dum Brisacum occupaturus pergit per Galliam, ignotus ex Angliâ, Molinis interceptus, & iter suum abruptum vidit, & patefacta consilia, & suscepta imprudenter, & imprudentiùs exsecutioni mandata. *Palatinus Princeps interceptus.*

Carolus Angliæ Rex magnam suscepit expeditionem, sed quam exosus bellum, & pacem deamans, non satis fortiter abrupit: ministris post eius discessum de more rebellantibus, quos nunquam *Expeditio irrita Caroli Regis Angliæ.*

quam lenitas in officio continuit, multò minùs ad id reuocauit.

MVNDI 5693. CHRISTI 1640.

Amurathes IV. moritur: Mortuus est hoc anno Constantinopoli 6. Id. Febr. anno ætatis 32. Imperij 17. Amurathes IV. Turcarum Imperator, ex crapulâ, cum apud Vizirum se vino, & aquâ viuâ ingurgitasset, contra votum suum, quod coram suo Muphti nuncuparat, vt arthritidem leniret, quâ cruciabatur acerrimè. *Succedit à frater Ebraimus I.* Successit ei frater Ibraimus annos natus duodetriginta, & jam addictus neci, qui timorem non posuit, nisi viso cadauere fratris, cuius se demum morte viuere intellexit.

Moritur Scha-Sophi Pers. Obijt & eodem ferè tempore Scha-Sophi Rex Persarum, duobus relictis filijs, alio septenni, qui successit patri, altero quadrimo. Mors eius tam læta Turcis fuit, quàm Persis luctuosa, ob excitatas ab Ottomanis munitiones, quas eo mortuo deijcere se posse desperabant.

Hic annus fortitudine Harcuriani Comitis, prudentiâque Richelæi, honestissimus accidit Galliæ. *Casalis liberatur ab Harcurio.* In Italiâ enim Casale vastis, altissimisque operibus ab Hispano circum-septum, audaciâ incredibili perruptum est, ac discussa tertiùm repetita vrbis huius obsidio.

Taurinū Captum à Franc. Eodem ductu, eodemque Duce Taurinum captum, quamuis pauciores obsiderent; quàm obsiderentur, & præterea Leganesius Marchio, cum grandi exercitu Francis incubaret. Verùm Sabaudi inclusi Hispanique auxiliatores repressi maximè imperterritâ Mothæ-Hodancurtij alacritate; probatumque ad magna gerenda, nil opus esse magnis exercitibus sed Ducibus, & animis.

Atrebatū occupatū à Franc. Atrebatum amplissima ciuitas, & firma ad deditionem compulsa est, Richelæi solertiâ hostes deludente. Dispersit enim Gallicos exercitus, quorum duces Mareschalli Chalneus, Castillioneus, & Milleræus, ire redireque jussi, sed incerti quò tenderent, eodem tempore ad

Atre-

Atrebatum consederunt. Nihil non est molitus Cardinalis Infans, vt magnæ vrbi, fidissimæque auxiliaretur. Commeatum obsidentibus intercludere conatus est; per Hallerium Mareschallum accepere: perrumpere voluit vallum Gallicum; audaciores transcendere ausos cecidere vel obtriuere generosissimi fratres Vindocini Mercurius, atque Bellefortius. Cùm aliud posset nihil, vrbi depositæ atque deploratæ Infans lacrymas dedit, & abijt; Gallus potitus est tantâ vrbe, tam nobili, magno populorum suorum gaudio, hostium terrore, qui ad terram vsque peruasit; quæ hoc anno in Belgio, sicut & in vicinâ Germaniâ motibus insolitis agitata coutremuit.

Dux Andegauensis nascitur.

Auxit & gaudium Francorum altera Regis proles mascula, Dux Andegauensis, solatium magnæ matris, & optimi fratris amor, qui cum ad res magnas, cum singulari vtrimque amore adoleuit.

Optati Galli liber confutatus.

Turbauit tamen nonnihil Franciam liber quidam Paræneticus, *Optati Galli* titulum præferens, *de Cauendo Schismate*, omnium Præsulum judicio damnatus, & confutatus, jubente Richelæo eruditissimo libello, qui tamen Romæ minùs placuit, nec est in Galliâ probatus ab omnibus: adeò de his rebus vtrimque scribere periculosum viris eruditis, & quid sentiant publici juris facere; itaque in hoc negotio securiùs sibi, Musisque canitur.

Desperatio Catalanorũ, & rebellio.

Erupit tunc tempris in apertum Catalanorum desperata rebellio, quos ad libertatem natos Hispanorum auxilia, & Hibernorum quorumdam militum impietas ad arma compulit. Hi tum eiuratâ Hispano fide, non sine magnâ cæde, multoque sanguine, & tutelam implorarunt Ludouici, & quàm essent vtiles Principi, cui se adjungerent, paulò pòst Comitatus Ruscinonensis perpetuâ jacturâ insigniter ostenderunt.

Atque

Lusitani sibi Regẽ eligunt.

Atque vt vtrimque Castellani premerentur quod jampridem meditabantur, suppeditato sibi per Francos & Batauos apparatu militari, Lusitani sibi Regem creauere Ioannem Brigantiæ Ducem, de cuius jure multi semper dubitarant. Tunc autem tantâ coniunctione animorum vbiq; terrarum Rex ille receptus est, vt in hoc negotio, de Dei digito nemo dubitet, nisi qui Deum semper à suis partibus stare velit ambitiosiùs.

Desperatur pax German.

Res Germanicæ hoc anno constitere, quia Duces Banerius Suecus, & Picolomineus Cæsareus, dum pugnandi quærerent copiam, nihil magis quàm pugnam reformidabant. Tum quoque Pontifex pacem desperare cæpit, Ginneto Cardinali reuocato, & relicto tantùm Legato suo, ne querelis relinqueret locum, & ne paternæ sollicitudini defuisse videretur.

Carolus Angliæ Rex serius agnouit errorẽ suum.

Carolus Angliæ Rex hoc demum anno sensit se leniùs cum suis Scotis egisse: in quos dum bellum parat, agnouit seriùs Puritanos potentiores in Angliâ, ab ijs stare. Progressus est tamen cum exercitu Eboracum vsque, vbi de pace consultatum est; sed cuius specie delusus Princeps, bonique cum illo omnes summam & vltimam perturbationem in hanc insulam imprudenter inuexerunt.

Tartarorum, & Moschorũ excursiones

Hoc denique anno Tartari, atque Moschi mutuis se excursionibus, atque grassationibus fatigarunt: hôc atrocioribus, quia vtraque gens ad rapinas, cædesque nata, dum accipit, & reponit damna, ditauit milites improbos, subditos innocentes attriuit.

CA-

CAPVT V.

DECAS QVINTA.

Ab anno Christi 1640. ad 1650.

MVNDI 5694. CHRISTI 1641.

ARiam, *Ayre*, vrbem munitiſſimam, ad deditionem compulſam fortitudine ſuâ, paulò pòſt Hiſpanorum patientiâ Francus perdidit; & meliorem ſe, de more, oppugnatorē præſtitit, quàm propugnatorem; verùm diuturna obſidione Francus vrbem, Hiſpanus exercitum perdidit. *Aria capta & recepta.*

Res meliùs ſucceſſit in Catalaniâ, Duce Mottâ Hodancurtio homine impigro, atque forti; cui ſatis èrat audire Hiſpanos adeſſe, vt eos aggrederetur atque conficeret. Is egregiè vſus alacritate nouorum ſociorum, & amore quo eum proſequebantur, rem Gallicam ad ſummum gloriæ promouit, multùmque terroris intulit vicinis regionibus, cum exiguâ Gallorum manu, quam ipſe magnam & inuictam fortitudine ſuâ præſtabat. *Hodancurtij res geſtæ in Catalania.*

Hactenus cum hoſte tantùm externo, nunc etiā cum domeſtico pugnandum fuit. Ludouicus Borbonius Sueſſionenſis Comes, Gallique aliquot fœdus iniere cum Bullionio Duce, & id fouebat Hiſpanus, miſſo duce Lamboyo. Vt ferè fit in ciuilibus bellis, primùm rebellibus fortuna fauit. Mareſchallus Caſtilionæus victus recedere coactus eſt. Sed victoriæ reliquias dum auidiùs colligit Sueſſionenſis, vel à ſe, dum rete caſſidis auræ colligendæ gratiā ſclopo attollit, vel à ſuorū aliquo, vel oſtium (nam id incertum) interfectus eſt. Primario duce ſublato diſſipatæ partes, oſtēdêre deinceps nihil præter nocendi voluntatem. *Comes Sueſſionēſis rebellat, & interficitur.*

Hoc item anno Romanus Pontifex contrà Parmenſem Ducem, fulminibus Eccleſiæ primò dein- *Ro. Pōt. in Parmenſem bellū gerit.*

deinde & Regum, agere decreuit. Pugnatum hîc animis Romæ nouæ, non veteris; victoriæ fere nullæ, nisi quas panicus terror peperit. Captæ tamen aliquot vrbes quia peiori defendebantur, quàm oppugnabantur, modo. Maiori ergo tumultu, quàm fructu ab jis gentibus bellum gerebatur quæ hodie sunt ad pacis, quã belli opus aptiores.

Banerius rem malè gerit in German.

Sueci Banerio duce irrumpunt in Palatinatum Superiorem, & tum poterant occupare Ratisponam, si in vnum coniunxissent vires suas, & vincere, quàm populari maluissent. Tum ergo Cæsareis dedere copiam colligendi sui; qui mox Picolomineo duce irruentes in Slangium, eum cum lectissimo Suecici Equitatus flore se dedere compulerunt. Itaque Banerius fugienti similis recessit in Misniam, vbi junctus est copijs Veimarianis; & si huic institisset Picolomineus, actum erat de Suecis in Germania. In hoc receptu seu fuga Banerius contraxit morbum ex quo obijt 13. Kal. Iunias Halberstadij, quo se deferendum curarat, sibique successorem dixit Leonardum Tortenstonium absentem, cuius vices obirent tres præcipui duces Sueci, inter quos eminebat Vrangelius, dignus postea qui totis exercitibus imperaret.

& moritur.

Torstensonius ei succedit.

Vrbes frustra tentatæ.

Hoentiuilla totâ æstate à Sparrio obsessa est, qui demùm hanc exercitu valdè debillitato, & cladem timente deseruit. Neque fortunatiùs à Luneburgico Hassis & Veimariis tentata Vvolfenbutelia, fortiter per Ioannem Reuschenbergium defensa; quæ tamen demùm inundata esset, nisi adueniens auxilium fluminis obicem discussisset.

Rex Anglicanæ turbati ssimæ.

Res Anglicanæ fœdè turbatæ sunt à Parlementarijs, quorum plerique Puritani Scotis rebellibus fauebant. Fouit & malum Rex imprudens, cum passus est Parlamentum, vt vocant, perpetuum declarari, donec turbæ penitùs sedatæ essent, inter turbulentos homines istos nunquam defuturæ. Hoc decreto Regis authoritas penitùs labefactata est; tum enim dari in custodiam

Guill.

Guill. Landius Archiep. Cantuariensis, & Hiberniæ Prorex fautores Regis; huic etiam tortoris manu caput amputatum est, atque immanitati tantæ Carolus subscribere coactus est. Instituta est & quæstio de Regina; quare hæc consultura etiam vitæ suæ, quasi deductura filiam suam Guill. Arausicano desponsatam secessit; at Rex in tutiora fugit loca non jam Rex, sed Regis larua, cuius authoritate ad omne nefas hæretici rebelles abutebantur.

Regis authoritas penitus infringitur.

Bruxellis mense Nouembri obijt Cardinalis Infans, cùm annis septem Belgio præfuisset tam charus suis, quàm infortunatus, & cuius mors ei paratas turpissimas insidias abrupit.

Cardinalis Infans obit.

MVNDI 5695. CHRISTI 1642.

Hoc anno repentè caput extulit nouus Gallicarum copiarum ductor, ac propè maximus Guebriantius, cui animum cum armis hæreditario jure relinquere visus erat magnus Veimarius. Is cum Lamboyo cis Rhenum congressus in agro Kempensi, magnis refertum copijs ita prostrauit, vt non modò ceperit viuum, sed eius militem omnem aut cecîderit, aut inter suos conscripserit. Victi exercitus fortunam experta est regio, vbi prælium commissum est: in eâ Guebriantius vixit, vt in ditione jam suâ, magno vbique pietatis, magno moderationis exemplo: vir in quo nihil ad antiquorum Heroüm gloriam, & existimationem defuit, præter vitam diuturnam.

Guebriantius Dux magnus.

Kempensem refert victoriam.

Ab alterâ Galliæ parte Perpinianum egregijs operibus ab ipso Rege circumseptum est. Non aliter capi poterat arx Hispaniæ imposita saxo, quàm fame; at illam Hispanico more obsessi tolerauere. In eâ obsidione dum Rex ludit cum suis (in his enim castris omnia vsque ad delicias reperiebantur) Galli ludendo vrbes etiam inexpugnabiles à Regibus suis capi posse docuerunt.

Perpinianum capitur à Rege.

In limite tamen Belgico, vnde longiùs Rex aberat, fortuna paulò visa est iniquior. Propè

Pugna infelix ad Honerurtium.

Honecurtium pagi Cameracensis, ad Hispanos transijt, quia copiarum Gallicarum ductor, majori audaciâ, fluuio vti pro vallo noluit; vir alioqui magnus & strenuus, & solitus hostes aggredi, non numerare; sed qui tum didicit suo & multorum damno non esse omnia ferro atque animis militum tribuenda, callidum Imperatorem, forti nonnumquam anteponendum esse.

Ramburij Iunioris cædes. Inter eos qui hoc prælio interierunt, satis lugeri non potuit Ramburius Iunior annorum duodeuiginti adolescens, & jam robustæ, & corroboratæ fortitudinis, qui cùm sibi cognomine Legione sic excepit hostem, vt eum vinci posse doceret: nostris autem copijs dissipatis, bis suos restituit; immo & tertiùm eos cum parte Prætorianorum: tantùm cæsus, quia reparare prælium conabatur, cùm jam nullum esset prælium, sed fuga, etiam ductorum exemplo firmata.

Sammartii, & Thuani supplicium. Turbata est intereà Aula intestinis motibus; qui planè latuissent tamen, nisi sumptum de duobus viris maximis Sammartio & Thuano supplicium, eos occulti cuiusdam criminis reos arguisset. Mortui sunt ambo tam fortiter & piè, vt ab ipsis inimicis suis lachrymas expresserint; Rex ne commotus quidem est, ardentissimo amore, in atrocissimum odium commutato, quod vel verum vel confictum crimen accenderat.

Richelæus Cardinalis moritur. Exeunte anno obijt magnus Richelæus excellentissimi vir ingenij, atque consilij, cui Gallis ad hoc vsque tempus prudentiâ superior Hispanus fassus est se non esse parem. Obijt vti vixerat, fortiter, atque sapienter, relicto plerisque sui desiderio, viris eruditis maximè, quibus omnibus ipse præcellebat. Id tanto viro vnum defuit, ad exitum non perducere bella, quæ tantâ suæ gentis gloriâ inchoasset. Id si fecisset, vt spes ostentabat, quàm acceptus vixerat Regi, tam Gallis omnibus charus interijsset.

Maria Medicæa obit Coloniæ. Præcesserat eum paulò antea, mortua Coloniæ, inter opera Christianæ pietatis & patientiæ, Maria

ria Medicæa, Ludouici XIII. mater, Henrici Magni conjux, rerum tamen omnium egena; quæ cùm Cardinalem Richelæum nimis extulisset, dum eum postea parum consultè deprimere nititur, eò demum se redactam vidit, illius ingenio & acerbitate, vt cui nihil olim ad delicias defuerat, rebus etiam ad vitam necessarijs indigeret, omnium præterquam filij atque serui misericordiam concitaret.

Coningkmarchius rem fortiter gerit in Germaniâ: eum secutus Tortenstonius summus copiarum Suecicarum ductor Glosgauiam Majorem *Grosglogauu*, inuadit & capit. Mox etiam Franciscum Albertum Brandeburgicum ad Suidniciam profligat, & cædit, sicque totâ Silesiâ potitur. Inde Morauiam ingreditur, & Olomucium regionis caput occupat. Iamque majora cogitans in Saxoniam regreditur, & Lipsiam obsidet: cui cùm suppetias ferre Archidux Leopoldus, & Octauius Picolomineus niterentur, ambo victi suâ clade illustrarunt eumdem locum, quem Gustauus victoriâ suâ de Tillio nobilitarat. Hujus dedecoris testimonium fuit capta Lipsia: verùm vt id ambo victi duces eluerent Maldonianam legionem, quæ prima fugisse ferebatur, notarunt ignominiâ, gladio in Duces eius animaduerterunt, in signiferos laqueo, in reliquos milites decimatione: Maldonius ipse datus in carcerem, Pragæ demum decollatus ostendit quantùm ea clades Cæsarem pupugisset. *Sueci Cesarianos profligant ad Lipsiam.*

Tum jacta fuisse videntur fundamenta Germanicæ pacis, selectis vrbibus Osnaburgâ & Monasterio, & huic gnauiter allaborante Daniæ Rege, qui se demùm imprudentem huius sequestrum agnouit; armis Suecicis appetitus. *Fundamenta iacta pacis Germanicæ.*

In Angliâ pauci tantùm Catholici fauebant Regi, cæteri Parlamento, quod ad se statim traxit omnia vectigalia. Rex itaque Londinum reliquit, & vt eò redeat precibus armatis inuitatur. Cùmque tum idem filiam suam Arausicano *Rebellant omnino in Regem suum Angli.*

Principi dedisset vxorem, veriti rebelles auxilia Batauica in Scoticum fœdus jurant, expediunt arma, in speciem ne opprimerentur, reuerâ vt Principem suum regno, vitâque spoliarent.

MVNDI 5696. CHRISTI 1643.

Lud. XIII. moritur.

Post Matrem & Cardinalem Richelæum non diù in viuis superfuit Ludouicus XIII. seu quòd eius viscera tabe corrupta diffluerent, siue quòd animum tantis negotijs imparem sollicitiùs admoueret: sensit autem se lento confici morbo], & vt erat ad pietatem factus, mori voluit, vt vixerat, sanctè. Vota pro eius incolumitate totâ Galliâ fusa sunt; sed jam debebatur cælo: vnde etiam meliùs res Gallicas, quàm è terris curaret. Successit ei filius Ludouicus XIV. sub tutelâ sapientissimæ Matris, quæ assumpsit ipsa Ducem Aurelianensem totius Regni cum summâ potestate vicariùm, eòque absente Principem Condæum consilij caput.

Succedit ei sub tutela matris Lud. XIV.

Sed insuper eius filij, Ducis Anguinij, manu indigebat Gallia. Vbi enim Hispani Regem extinctum esse audiuerunt, illicò Regiam obsederunt Rupem, quâ sibi aditum in regni præcordia victores aperirent. Enimuerò id ferendum non putauit Anguinius, in Campaniâ Francici Imperator exercitus, cui rudimentum belli fuit maxima victoria. Is cum Hospitalio atque Gassione fortissimis atque experientissimis ductoribus, eos aggressus, tantâ deleuit clade, vt si ea victoribus innotuisset, actum erat de Belgio. Deletus est enim omnino eorum peditatus, qui ab hoc tempore reparari non potuit. Auxit cladem Comitis Fontani mors, in quo visa est emori Hispanicæ & Belgicæ statariæ pugnæ gloria; oblatâ hic ab hoste vitam respuit, & cum totâ legione suâ concidendus fuit; sed facta major est in fugâ cædes sparsis per syluas rusticis, qui locorum gnari fugientes jugularunt, seu spe prædæ, siue vindictæ cupiditate. Quare nemora quibus Belgium & Francia distinguntur diù cladis huius Hispanicę monimenta seruauere.

Victoria Anguinij Ducis ad Rupem Regiam.

Quæ feda fuerit hæc clades.

Visum

Visum est porrò satis hoc anno, relinere dedecus ad Villam Theodonis acceptum: fuitque vrbs illa monumentum Anguianæ victoriæ, quæ fuerat Feuquerianæ cladis. Temperauit tamen hæc gaudia magni Imperatoris Franci ad Rotteuillam cædes Ad hanc enim minori tormento ictus Guebriantius paulò pòst interijt ex vulnere. Is quantus esset magis morte suâ, quàm victorijs patefecit. Hoc enim sublato dissipatus est eius exercitus, capti Duces, impedimenta direpta, sic vt vno eius capite Gallici nominis gloriam verti atque contineri Germania judicarit.

Villa Theodonis capta.

Cæsus ad Rotteuillam Guebriantius.

MVNDI 5697. CHRISTI 1644.

Sperauerat hoc anno pacem Europa, sed spes statim omnes conciderunt. Venerunt enim Monasterium magni Feciales Franci Hispanique (Plenipotentiarios barbarè dicimus) qui se hîc ostentarunt magnificè, vt nihil agerent.

Pax frustra tentatur.

Bellum Francis longè meliùs cessit: nam capta est in Flandriæ, vt aiunt, fronte Grauelinga, auspicijs Ducis Aurelianensis, cuius in hostilem regionem prima irruptio oræ huius maritimæ potentissimo propugnaculo Belgis stetit.

Grauelinga capitur.

Cepere & in agro Spirensi Philippopolim arcem magni nominis, per Ducem Anguinium, præter vrbes magnas ad Rhenum. Sed antea Dux idem magnâ victoriâ Bauaris atque Cæsareis terrorem injecerat ad Friburgum, & ostenderat neque opportunitatem loci, neque numerum prodesse hostibus, quoties à tam forti Principe inuaderentur.

Philippopolis capta.

Victoria Anguinij ad Friburgum.

Dedit & hoc anno locum Vrbanus VIII. Ioan. Baptistæ Cardinali Pamphilio, qui dictus est Innocentius X. sic reliquit Sedem suam vir mitioris ingenij generosissimo Pontifici, & cuius animo & ingenio, in suis turbis Ecclesia multùm indigebat.

Innocentius X. succedit Vrbano VIII.

Obierunt & hoc anno Isabella Francica, filia Henrici IV. vxor Philippi III. ætatis anno 42. sicut & Cæcilia Renata Vilnæ, annorum 33. soror

Isabella, & Cæcilia Renata moriuntur.

Ferdinandi III. ambæ ex æquo piæ & nobiles, maritisque suis uculenta materies lachrymarum.

Bellum Sueco-Danicum. Inchoatum est hoc anno bellum Sueco-Danicum, à Torstenstonio in Iutiâ, ab Hornio in Schonia, vt ancipiti malo Danus distraheretur; & verò vtrobique malè mulctatus est. Ac ne quid deesset ad eius cladem, classis etiam Danica fugata vel depressa ad Fremeram insulam, expugnata spoliataque alia insula Bortholmia; tam feliciter inchoatum bellum, vt Danus nihil, omnia Suecus expectaret. *Causa belli huius.* Causa expeditionis huius varia traditur, sollicitatus à Dano Moschus in Suecos, detentæ naues in Sundico freto, data pecunia duci Cæsareo, vt Pomerania inuaderetur: verior, inuidia vtrique innata genti, & à primâ hominum memoriâ; illatis subinde cladibus & damnis ventilata.

Transyluanicum bellum. Eodem ferè tempore exortum est bellum Transyluanicum, sollicitato à Suecis Georgio Ragotzio Vvayuoda Transyluaniæ, vt Hungariam inuaderet cum ingenti exercitu. *Ragotzius repressus à Buquoio.* Eius tamen impetum repressit Comes Bucheimius, seu Buquoius dux Cæsareus, licèt paucis instructus copijs, sed animis ingentibus & prudentiâ. Immò & anno sequenti eundem Georgium malè mulctatum compulit ad pacem; quam auidè recepit Cæsar, ad depellendos ex Germaniæ visceribus Suecos sapienter intentus, & cui bellum hoc vnicum plusquam satis erat.

Polonorum victoria de Tartaris. Stanislaüs Conjecpolsius Dux militiæ Polonicæ grandem victoriam retulit de Tartaris Tauricis, qui collectis equitum quadraginta millibus ad Oczacouiam irruperant in Podoliam. Eos autem ingenti deleuit cladè, quam Podolienses, Moldaui, Cozaki, Zaporauenses absoluere, damnis grauibus acceptis efferati, & atroces direptæ suæ regionis vltores.

Rex Angliæ victus ad Eboracum. Eboracum obsidetur à Scotis, & Parlamentarijs. Huic vrbi vt Rex ferret auxilium, Rupertum Principem Palatinum in eos immittit cum 30. millibus

libus armatorum. At huic rebelles occurrunt, & prælio duabus horis ante noctem inchoato, & in sequentem diem continuato Regios vincunt, eisque tormenta bellica, & impedimenta omnia eripiunt: peditatus omnis concisus aut captus, magna pars equitatus cum Rege fugit Oxonium, parum vtile obsidioni ferendæ, aut inane potiùs auxiliũ.

Guillelmus Landus Archiep. Cantuariensis accusatus, quòd videretur in Ecclesiam Romanam propensior, & addictior Carolo, atque Parlamenti consilia parum probaret, publicè in Londinensi foro perdidit caput, supplicio, quod atrocioris, & funestioris præludium fuit. *Arch. Cantuariensis capite minuitur.*

Denique Regina Britanniæ, Henrici Magni filia committere se coacta est mari minùs infido, quàm in se suosque experta est Caluinianos; qui ne quid intentatum relinquerent, nauem quâ vehebatur filia, conjux, & mater regum, tormentis bellicis impetiuerunt. Timendum hominum genus, qui neque Deum, neque Dei viuas imagines, nec inanimes venerantur. *Regina Britanniæ dire ab Anglia tractata.*

MVNDI 5698. CHRISTI 1645.

Fuit & hic annus tristibus ac lætis intermixtus, sed tristia præualuere. Obijt enim Cleri Gallicani decus & gloria Cardinalis Rupifucaldius, vir integræ commodæque pietatis. Erat ille Ecclesiasticis bonis non diues, eius tamen in pauperes, resque Deo sacras effecit amor, vt munificentiâ ditissimos quosque superasse videatur: siue id tribuas sapienti eius parcimoniæ, seu meliùs causam refundas in Deum, liberalitate cum homine sibi conjunctissimo depugnantem. *Card. Rupifucaldius obit.*

Melitenses equites perterrefacti Ottomanico apparatu Valonæ in portu Albaniæ, ad suam insulã defendendam cucurrere. Frustrâ; detonuit enim illa tempestas in Cretam, Venetamque ditionem. Quis credat? ad hanc vsque diem durat hoc bellum. Venetique prudentiâ & fortitudine suâ perfecerunt, vt jam Turcam Europa reformidare de- *A Turcis inchoatur Creticum bellum.*

fierit, cuius pars exigua non conatus eius modò represserit, sed eidem victrix, & domina maris insultarit. Hoc nihilominùs anno perdidere Caneam munitissimam vrbem, non virtutis, sed commeatus inopiâ, eâque potiti sunt Turcæ, non quia fortes, sed quia rerum omnium copiâ circumfluebant.

Canea capitur.

In Hybernia hæretici prævalent.

In Hiberniâ Catholica religio, dum nimis exultat, pessum ijt. Eam enim ingressus Legatus Pontificius majori pompâ, quàm viribus atque pecuniâ, nondum satis beneordinatis rebus in Insulâ, eam imprudens distraxit in partes, quibus demum Hæretici magno Christianitatis & Insulæ damno præualuere.

Hugo Grotius moritur.

Obijt & hoc anno dum redit ad Suecum, cuius in Galliâ legatus erat, litteratorum decus & gloria, Hugo Grotius, cui inter Catholicos moriendi voluntas non defuit, sed facultas. Is enim illam ipsam quam tenemus, animo (vt mihi fassus est) profitebatur fidem, & quominus id publicè faceret, studium alios secum adducendi compellebat. Dum de alijs cogitat, oblitus sui, forsan malè perijt.

Obit Franciscus Sublettus.

Verùm longè certiori spe salutis suæ mortuus est 13. Kal. Nouembr. Dangutij in domo huic à Rege donatâ, ob regiam pecuniam domi, militiæque sanctissimè administratam, Franciscus Subletus Nucetius, *Des-noyers*, magni Richelæi dextera, sine quo nihil vnquam hic Cardinalis egit, etiam aliqua ipse sine Cardinali: vir inter aulicos tumultus religiosissimus, & inter maxima belli pacisque negotia saluti suæ, rebusque pietatis addictissimus. Nec hunc Aula, nec Aulam ipse ferre potuit; in quâ si viuere, & dissimulare potuisset, feliciorem & meliorem fortasse; sine dubio, minùs turbatam reliquisset.

Motta vrbs deditur.

Motta in Lotharingia arx munitissima, imposita Saxo, post quinque mensium obsidionem, Francis se dedit. Iidem occupauere Mardicum, mox perdidere. Hulstum Bataui intercepere feliciùs, & sapientiùs conseruauere.

Maria

Maria Ludouica Niuernensis Princeps, in quâ pietas, pulchritudo, dignitasque certabant, à Ladislao Poloniæ Rege deamata, & postulata, magnificentissimâ quàm Gallia vidit vnquam legatione, hoc anno magno Principi nupsit; verùm paulò tardiùs, quàm res Polonica postularet. *Lu lou. Niuernensis nubit Ladislao.*

Philippus Christophorus Elector Treuirensis, jam decennio captiuus, vrgentibus legatis Franciæ atq; Sueciæ restituitur libertati. Hispani quoque Treuiros restituêre domino suo; inter quem & Clerum mox graue dissidium exarsit. Ille enim Canonicos suos præbẽdis, vt vocant, spoliauit: at hi ad Cæsarem & Pontificem prouocauere; tandemq; inter eos inita est concordia vtriq; parti, atq; ciuitati jã satis miseræ, sine dubio, necessaria. *Arch. Treuirensis libe- ratur.*

Torstenstonius relicto in Daniâ Vrangelio redit in Germaniam Olomutium à Cæsarianis obsessum liberaturus: ei occurrit in Bohæmia Hartzfeldius cum Cæsaris exercitu, qui & victoriam & libertatem perdidit. Imperator auditâ suorum clade Viennam fugit, vt copias reparet; at Suecus sapienter vsus victoriâ suâ multas vrbes Bohæmiæ, Morauiæ, Silesiæ occupauit, vt fructuosè de Cæsare triumphasse videretur. *Torstenst. de Hartzfeldio victoria.*

Turenius Halâ captâ, dum spargit bellum, à Mercio Bauaricarum copiarũ duce inuaditur, & operâ potissimùm Ioannis Verdani vincitur ad Mergentheimium: multi capti duces Turenij, hic ægrè cũ reliquiis exercitus sui se recipit in Hassiam, junctisque Coningsmarchio, & Hassicis copiis reparat exercitum; quem demum adueniens cum nouo supplemento Anguinius effecit idoneũ, vt cũ Bauaricis victricibus copiis congrederetur. *Victus Turenius ad Mergentheimium.*

Et verò hic mox ad Nordingam cum Cæsareis, oblatâ occasione tanto ardore depugnauit, vt qui hactenus fortitudinem eius ferre non potuerant, hîc ejus constantiæ cesserint; ex victis superfuisset nemo, nisi nox eorum texisset fugam, pugna diuturnior minùs plenam victoriam reddidit. *Anguinii ad Nordlingam victoria.*

Hoc anno pax inita est inter Danos, Suecos, & *Danica pax.*

Batauos, sed Danorum damno, portorijs eorum imminutis ex Sundico freto, quod Regni eius tutor est & alumnus.

Harcurii in Catalania victoria. Harcurius Comes Prorex Cataloniæ Marchionem Mortaram vicit & cepit, cum plerisque ductoribus, & magnâ parte Hispanicæ nobilitatis. Andreas Cantelmus cum equitatu Balaquerium confugit, vbi statim obsessus ad deditionem compulsus est, ab eodem Harcurio, non minùs forti, quàm fortunato.

Nouus Moschouiæ Dux Alexius. Mortuus est denique hoc anno Michaël Fedorouicius Moschouiæ Dux, incertum an morbo repentino, an veneno: successit ei filius Alexius Michalouicius, qui statim Comitem Vvaldemarum dejectum à Patre, & attritum recepit in gratiam, ne odium hæreditarium cum Principatu recepisse videretur.

MVNDI 5699. CHRISTI 1646.

Turcorum, & Venetorum prælia. Turcæ ex Bosniâ in Dalmatiam excurrunt, & Venetos vexant: quin & illorum præfectus intercipit Nouigradum: at qui hanc rediderat Martinius Strikius capite pœnas luit maturatæ deditionis. Iaderenses vicissim Ottomanos exagitant, atque diripiunt, iisque rependunt vicem. Veneti feliciores mari fuere: Thomas enim Morosinus bis Turcos prælio naualivicit, exegitque tributum ab Insulis Ægæi maris. Nihilominus Turcæ vires nauticas reparauere, & in Cretam reuersi, Caneã à Venetis obsessam liberauere atque instruxere commeatu: mox ad Rethimum fusis Christianis etiam hanc vrbem fructum retulere victoriæ.

Turcæ in Creta prævalent.

Vrbes multæ à Francis captæ. Franci hoc anno potiti sunt Curtraco, Vinoxbergæ, Mardico; Curtracum etiam Cassio ita communiit, vt eam belli sedem constitueret, vnde Flandros exagitaret; vir impigræ fortitudinis, & præsens, absens metuendus hosti; & tunc imminens, cùm procul abesse putaretur.

Anguinius Dunkerkam capit. Quo tempore miles reducitur in Hiberna, Dux Anguinius suâ & milites bene vsus alacritate,

com-

compulit paucis diebus ad deditionem Dunkerkam cum Marchione Ledæo, vtilissimum Flandris totius Belgij emporium; quod tanti Principis fortitudine comparatum, posteà faciliùs eiusdem defectione perditum est.

Morauiâ totâ potiuntur Sueci, præter Brinnam vrbem, quæ fortiter eis resistit. Tum Torstenstonius excusatâ valetudine abdicauit se summâ militiæ Suecicæ præfecturâ; cui suffectus Gustauus Carolus Vrangelius statim eâ se dignum ostendit magnâ Germaniæ parte peragratâ: sed dum obsidere parat Augustam Vindelicorum, prohibitus à Leopoldo Archiduce copias Austriacas nondum planè attritas esse intellexit.

Torsten. stonio succedit Vrangelius.

Aliunde Ferdinandus Franciscus Ferdinandi III. Imperatoris filius, ipse posteà dicendus IV. 5. Id. Aug. Bohæmiæ Rex coronatur spectante patre, cuius hæreditatẽ excepturus erat, nõ infelicitatẽ.

Ferdinan. Rom. Rex

In Italia Casimirus Ladislai Poloniæ Regis frater, contemptâ sæculi pompâ, Societatem IESV ingressus, ex eâdem retractus est ad purpuram. Is tamen nec Iesuita fuit nec Cardinalis, sed posteà Poloniæ Rex ad magnas calamitates, cladesque reseruatus.

Casimir. Polonus fit Iesuita, & Cardin.

Ibidem Barberini nepotes Vrbani, quondam potentissimi, ab Innocentio successore exagitati, fugerunt in Galliam, afflictorum commune perfugiũ: vbi eorũ alter acceptissimus Regi, nec patriã nec curiæ Romanæ honores desiderare debet.

Nepotes Vrbani VIII. fugiunt in Galliam

Interim Thomas Sabaudus ejuratis jam Hispanis, cum ingenti classe, & exercitu viginti millium armatorum, occupat in Etruriæ littore Portus S. Stephani, atque Telamonis & Orbitellum munitissimam vrbem obsidet; sed eam defendit Carolus Gatta Hispanus, donec in eius auxilium veniret Neapolitana classis; itaque Thomas coactus est copias reducere in Pedemontium, perdito Bressæo Architalasso, maximæ spei adolescente, & jam suprà ætatem forti, atque sapienti. At paulò pôst Mareschallus Melletæus, lectissimis in-

Expeditio Francor. in Tuscia.

Bressæus Archith. fus cadit.

ſtructus copiis, & pulcherimo belli apparatu Portũ longũ *Portolongone* in Iluâ inſulâ cepit, & Populoniũ *Fiombino* in cõtinente; Italiæ ſine dubio fræna, & quæ inſaniâ noſtrâ ciuili perdidimus.

Ilerdam fruſtra obſidet Harcurius. In Hiſpaniâ hactenus felicem Harcurium fortuna deſtituit. Obſedit enim fruſtra Ilerdam, *Lerida*, menſibus quinque; eique ſuperueniens cum viginti millibus armatorũ Leganeſius Marchio, nõ modò huic eripuit gloriam, tot ante victoriis paratam, ſed & tormenta bellica & impedimenta.

Rebelles in Anglia prævalent. In Angliâ Farfaxius obſidere parat Oxonium, quare Rex fugit mutatâ veſte in caſtra Scotorum: Oxonium occupatur, Iacobus ſecundo-genitus Regis, & Dux Eboracenſis in triumphum abducuntur Londinum: exinde rebelles in Britannicis inſulis omnia potuere.

Mutius Vitelleſcus moritur. Fuit hic annus magnorum morte funeſtus: obiit enim Mutius Vitelleſcus Prępoſit. generalis Soc. Ieſu, vir magnæ & ſuauiſſimæ prudentiæ; cui ſucceſſit Vincentius Caraffa, ſolidę ac vegetæ pietatis. *& Maria Imperatrix.* Mortua eſt & Maria Imperatrix ſoror Philippi III. ex ſubita epiphora, dum redit ex venatione cum Cæſare; cuius ex aluo exempta filia Maria dicta eſt, quæ ſacris aquis eluta ſtatim ad meliorem fortunam tranſiit. *Infans etiam Hiſp.* Philippus quoq; IV. Hiſpaniarum Rex perdidit filium ſibi cognominem, annorum ferè ſexdecim adoleſcentem, deſtinatum Cæſaris filię maritũ, quem puſtulę intra quatriduum magno Hiſpanorum luctu extulerũt.

Henr. Condæus obit. Denique extinctus eſt ſub finem huius anni inter filiorum ſuorum belli, paciſque victorias & plauſus Henricus Princeps Condæus, eodem regni, quo ſuæ familiæ damno; quem perdidit Gallia, cùm eo potiſſimùm indigeret. Erat enim belli ciuilis mora: & ſi vixiſſet longiùs, nec vidiſſet ille liberos in cuſtodiam datos, neque Gallos armatos in patriam timuiſſet.

MVNDI 5700. CHRISTI 1647.

Turba Neapol. Tumultuatum hoc anno in vtriuſque iciliæ

re-

regno, sed Neapolitanæ turbæ & grauiores, & diuturniores extiterunt. Exortæ sunt illæ propter vectigalia imposita minutis rebus, vt pomis & oleribus; quæ vt aboleret, & priuilegia Ferdinandi & Caroli V. seruanda curaret, se patriæ liberatorem professus est vilis homuncio Thomas Agnelus (Masamelum vulgus appellabat.) Hic stipatus plebe vectigalia sustulit omnia, & vt idem præstarent Prorex & Archiepiscopus, vi & armis impulit. Cæterùm compositis rebus se dementem esse docuit, quare cæsus est à quatuor nobilibus, vt tumultuari simul, & insanire desineret. Eo cæso nihilosecius durauit tumultus, dum nobilitas imminui quoque vectigalia postulat: quare ad turbas illas fouendas emissus è Gallia Guisius, popularitate innata familiæ suæ fouit eas, quandiu potuit, neque stationem sibi concreditam, nisi cum libertate, deseruit. *Auctore Thoma Agnelo.* *Guisius eas in bas fouet.*

Vrangelius obsidet Lindauiam in Menauiâ insulâ, & lacu Acronio; verùm hæc egregie defenditur; itaque soluere cogitur obsidionem, moxq; fœdus init cum Bauaro, atque in Bohæmiam redit. Hîc Egram vrbem capit, & mouet in Cæsarianos; quare defuncto Galassio substituitur Melander, qui turbatur fœdere Bauarico, recreatur seditione Vueimarensium. Hi stipendiorum defectu Gallos ejurare parabant: quare Turenius vi eos domare parat; vim illi vi repellere decreuerunt, ac diligenter sua muniuere castra: tandem Coningsmarcius eos duplici stipendio sedauit, suisque copiis adjunxit. Vrangelius relinquit Bohæmiam, ac venit in Hassiam: hunc sequitur Melander, & Marpugum expugnat; arx seruatur tamen, à qua graue periculum adiere ipse & Marchio Badensis, septem tormentis bellicis in eorum domum (simul enim degebant) eodem momento displosis, quibus ambo grauiter sauciati sunt. Vrbs itaque militi diripienda relicta est, vt saltem hosti minùs vtilis esset. *Variæ res gestæ Sueorum in Germania.*

Ferdinandus IV. in magno Procerum consessu Rex *Ferdinandus coronatur.*

Rex Hungariæ. Rex Hungariæ coronatus est, vbi sumptibus parcitum non est, vt Imperij diuitiæ etiam difficilimis temporibus ostentarentur.

Varia Principũ funera. Obiit hoc anno Henricus Fridericus Princeps Arausicanus, cui successit, in Præfecturâ militari Belgicorum Ordinum, filius Guillelmus. Mortuus quoque Christianus V. Daniæ Rex, cui successit frater Fridericus Archiep. Bremensis, dictus anno sequenti Fridericus III. cùm ipse Christianus V. occupasset Regiam sedem Christiani IV. Casimirus item Elector Moguntinus dedit locum Philippo Episcopo Herbipolitano; hique omnes morte suâ hunc annum illustrarunt.

Moritur Gassio Mareschallus. Denique Gassio Franciæ Mareschallus vir artis bellicæ scientissimus, & audax, quantùm Gallica fortitudo finit, dum gregarij militis partes agit, palumque reuellit, transitus obicem, globo plumbeo trajectus ad Lentium modicam vrbem interijt, nec loco, nec mortis genere præclara eius facinora, ac bellicam gloriam satis æquantibus.

MVNDI 5701. CHRISTI 1648.

Lentianâ Anguinij victoria. Sed anno sequenti, eius manibus multo hostium sanguine ad eamdem vrbeculã litauit Condæus; vir acer consilio atque manu, & cui adhuc fuit idem & vincere & pugnare. Superiori quàm certatum est die, hostes quasi inescare prospero successu fortuna voluit, sed cùm seriò ventum est ad pugnam, Gallica fuit. Profligatus enim Leopoldus exercitus magnam partem, omnia impedimenta, & tormenta bellica perdidit. Immo captus esset nisi maturiore fugâ Austriaco nomini consuluisset. Actæ sunt Parisijs de tantâ victoriâ solemnes gratiæ: quæ tamen capto Brusello funestate sunt. Is Tribunus plebis de Senatore habitus in Aulâ, eo die datus est in custodiam: sed includẽtibus illico Lutetia carcer fuit, ciuibus armatis vias, & angiportus omnes occludentibus. Itaq; redditus populo, metuq; solutus potestatis regiæ, à quibusdã omnia euertere volẽtibus, abreptus est, qui

Parisina turbæ capto Brusello.

qui eius ingenio populari abusi sũt ad magnos tumultus in vrbe regiâ, adeoq; toto regno cõcitãdos.

Vrangelius hoc anno in agris Brunsuicensi & Mindensi refectis copiis; receptoque cum septem millibus armatorum Turenio, primo vere Danubium trajicit, atque haud procul Augustâ Vindelicorum cõgressus cum Cæsareis, Bauaris cunctãtibus, illos conjicit in fugã. In illo prælio lethaliter vulneratus Melander dux Augustæ obiit. Inde totâ pæne Bauariâ potitus est victor Vrangelius, Lyco & Isarâ fluuiis transitis, Oeno tantum repressus est; paulò pòst tamen fortiùs retusus à Picolomineo in locũ Melandri substituto, & Ioanne Verdano, per quos cohibita est licentia Suecorum.

Vrangeli & de Melandro victoria.

Melander obit ex vulnerib.

Sueci repressi.

Coningsmarchius post cæsum Melandrũ regreditur in Palatinatum Superiorem, vnde in Bohæmiam irrumpit. Tum primo impetu arcem Pragensem, & Paruam vrbem occupat, sed ab Nouâ vrbe, & vetere fortiter rejectus est ab huius Præfecto Coloredo, cui sicut & Suecis venerunt auxilia, pace tamen mox firmatâ, neutris profutura.

Praga tentatur à Suecis.

Feliciùs aliunde pugnauit pro Cęsare Lamboius, Ernestum enim Hassiæ Langrauium, commisso prælio, cecidit ac cepit apud Geisecam vrbem Vvestphaliæ; quam tamen dum occupare parat, rejectus est. Posteà feliciùs Brendebendam arcem cepit ac diruit; confertâq; iterum aduersus Hassos pugnâ, victus est, Cadmæâ tamen hosti victoriâ.

Lamboius Ernestum vincit.

& postea vincitur.

Ferdinandus III. ad secundas nuptias transiit, duxitque Mariam filiam Leopoldi Tyrolensis. Verùm hæc anno sequenti mortua est enixa filiũ dictum Ferdinandum Carolũ Iosephũ, cuius natales de matris ejus morte luctus vtcumq; temperarũt.

Noua nuptia Fer. III.

Intereà dum Gallia turbaretur, pax exoptata diù accidit Germaniæ, 9. Kal. Nouemb. obsignata, & sequenti die publicata; probrosa illa quidem Imperio atque Ecclesiæ, si quidem, vt Gallum omittam, Suecus, Hassius, Brandeburgicus aliquid decerpsere: sed repudianda non erat, ne maius vtrique, tempore ipso, dedecus inureretur; partis ja-

Pax Germanica

ctură

ctura sapienter tota est seruata Germania.

Ladislao IV. succedit Casimirus. Hoc denique anno Iunio mense, dum plures adhuc sibi sponderet annos, obiit Ladislaus IV. Poloniæ Rex morte repentinâ regnumque suum reliquit Casimiro fratri, qui sub huius anni finem Rex â Polonis non difficiliter dictus est. Nam paulò antè Duce Bogdano Chmielnicio ortum á Cosakis bellum, Regis morte in manifestam defectionem transiit. *Bellum CozaKũ oritur.* Hi autem Tartaros Præcopenses sibi socios adsciuere, & iis juncti Poloniam desolarũt, cæsis apud Constantinouiam Sarmaticis copiis. Casimiro autem tantùm nocuit fratris incomparabilis fortitudo, quam adæquare propter iniquitatem temporum, dum visus non est, contemptus est: vir alioqui magnus, ac regno pacatiore, hostibusque minùs reformidandis dignior.

MVNDI 5702. CHRISTI 1649.

Veneti in Turcos feliciter pugnant. Turcæ cum anno superiore Vizirum interemissent, & deinde Imperatorem: filiumque eius Mahometem annorum 16. sibi præfecissent, in magnis turbis versabantur, maximè cùm Veneticum bellũ magno Ottomanorum dedecore gereretur. Nulla enim nauis ex Ægæo mari appellebat Constantinopolim, nulla egrediebatur ex portu, excubantibus ad fauces Hellesponti Venetis triremibus. Euocant ergo in auxilium suum classem Africanam: cuius audito aduentu Iacobus de Riuâ Præfectus Venetæ Classis in ejus occursum progreditur. Classis quoque Constantinopolitana ventis secundis vsa erupit ex faucibus Ægæi maris. Eam cùm quæreret Riua inuenit in portu Foggiano, jam conjunctam classibus Africanæ, atque Rhodiensi: nihilosecius eam tormentis impetit, eiusque quinque deprimit. Earum præcipua & maxima plena pyxidibus pyrobolariis, cùm flammam concepisset, Centurio Iacobus Santorinus ad eam enauit, præscidit funes, eamque inflammatam in classem Turcicam immittit, atque incolumis redit ad suos. *Audacia Iacobi Santorini* Turcarum multi flammis absumpti, plures

hau-

hausti fluctibus, Iacobus audaciæ suæ magnum à Senatu præmium retulit.

Obsidetur Lutetia cùm eam Rex deseruisset.

Sub initium hujus anni, Galliæ Reginam, magni animi, Deoque confidentissimam fœminam puduit se, Regemque filium quasi captiuum detineri: suscepit itaque cōsiliū plenum audaciæ, & subducere Regem, & tantam vrbem prohibere commeatu, non totis decem millibus armatorum: sed ijs præerat Condæus diligentiâ suâ & alacritate grandis instar exercitus. Vrbi consternatæ fecerunt animos Principes aliqui, virique fortes, qui magno tumultu magnâque pompâ visi sunt. Suburbanitati latè illata vastitas, in rusticulos magnâ acerbitate sæuitum, qui tum innocentes *Dominorum suorum deliria* luerunt. Occupata sunt insuper vicina oppida, Sandionysium, pontesque S. Clodoaldi & Charentonius. Ad hunc, quia commodior erat vrbi, pugnatum acriter: ab vtrâque parte ductores cecidere Castilionæus & Clanleuius, hâc morte, locoque mortis digniores. Intereà Parisinis annona malignè suggerebatur, sed suggerebatur tamen; & satis ea fuisset omnibus, si omnes ad diem viuere voluissent; sed dum quidam seponunt cibaria, metu futuræ, præsentem fecere penuriam. Itaque malis, fameque domitâ plebecula infantes morituros ostentans, petebat pacem, extortura ni daretur. Et ab eâ non refugiebant Duces vtrimque Parisinorum spolijs & auro locupletes. Sed vt fabula meliùs perageretur, accitus est etiam Hispanus hostis, ne quid intentatum videretur. Cùm non procul abesset, pax vtrimque coaluit, Rexque sapienter subditos minùs domitos, quàm Hispanos videre maluit.

Euocatur in auxiliū Hispanus.

Condæus præficitur Aquitaniæ.

Aquitanos jam naturâ feros efferasse credebatur Espernonius; neque vllâ arte componi potuerunt motus, quamdiu illum Proregem senserunt. Datus est itaque eis Condæus Princeps, quem dū nimiùm deamant, & se & eum propè perdiderunt: tantum interest Regibus dare populis Legatos aut nō exosos nimis, aut nimis gratiosos.

Sub

Moritur Chalnius Maresc hallus.

Sub finem hujus anni interijt ex apertâ viâ per vulnus calculo Chalnius primus tùm Franciæ Mareschallus, vir ex tenuibus initijs gratiâ fratris Luynij perductus ad summa, nec ijs indignus propter summam animi vtrâque fortunâ moderationem. Reliquit vxorem virilis ingenij fœminam, quæ non paruam sui conjugis felicitatem gratiamque perfecit.

Leodium reuocatur ad obsequium sui Principis.

Ferdinandus Elector Coloniensis & Leodiensis Episcopus, Leodium vrbem jampridem sibi rebellem, ad obsequium vi & armis reuocare parat. Obsessi ergo & malè habiti cum Maximiliano Principe paciscuntur, recipiunt Præsulem suum, paucorum supplicio abolita rebellio; ita restricta priuilegia, vt neque concedentibus, neque recipientibus deinceps obsesse possent.

Ioan. Casimirus inauguratus ducit Aloysiam.

In Poloniâ inauguratus Rex Ioannes Casimirus ducit relictam fratris sui Aloysiam Mariam, vt bis Regina diceretur: mox mouet ipse in Cosakos & Tartaros, qui ad 300. millia conuenerant, cum ijs ita pugnat, & tantâ Polonorum virtute, vt eorum incredibilem ediderit stragem; quâ perculsi petiere pacem, quæ eis concessa est eâ lege, vt Cosakorum numerus ad 40. millia reuocaretur; sic priuilegia ijs confirmata, loca assignata, ijsque præfectus Dux Boguslaüs, seu Bogdanus Chmielnicius, & alia quædam quæ fœderis diplomate continentur, quæ nec breuitas, nec prudentia commemorare sinit.

Et vicit Cozakos Tartaris junctos

Rex Angliæ venditur Anglis, à Scotis.

Carolus Angliæ Rex Oxonio relicto, confugere coactus ad Scotos, ab his pecuniâ venditur Anglis rebellibus; vt, exemplo Iudæ, majoris criminis essent rei. Addidere tamen conditiones aliquas, videlicet vt Angli Regi suo primo quoq; tempore dignitatem restituerent, nec ipsi regnum adimerent, sed ad libitum, & contra patrias leges imperandi voluntatem. Et verò exceptus est à summo rebellium duce Thomâ Farfaxio perhonorificè, indeque translatus in insulam Vectim, arcemque Caresbrocham, nihil præter libertatem

Ducitur in insul. in Vectim.

pote-

poterat desiderare. Interim agebatur cum eo de conditionibus pacis; cùmque nihil propiùs esset, quàm vt emitteretur, militiæ Principes, atque ex ijs duo Angliæ funera Farfaxius & Cromvuelus, libellum supplicem offerunt Parlamento, quo de multis criminibus Rex accusabatur. Eorum hæc erat summa; accendisse ciuile bellum, Parlamentum opprimere voluisse, externa quæsisse auxilia, Germanos equites, pedites Hibernos conscripsisse, imposuisse vrbibus præsidia vt νομίμως regnare detineret, ceremonias Papisticis similes induxisse, imperasse grauissima vectigalia atque portoria; promisisse Scotis quatuor Prouincias Angliæ Boreales & Londini direptionem, si vel Parlamentum tollerent, vel eius abjicerent authoritatem. Cùm huic libello non responderetur, Farfaxius & Cromvuelus cum exercitu Londinū aduolant, & vrbe recepti, ex Parlamento sibi suspectos Regis fautores ejiciunt, ac Carolum ad judicium adducendum curant. Quid plura? fertur in eum capitis sententia, eique triduum, vt se paret ad mortem, conceditur. Hoc euoluto tempore constituitur Theatrum, & in eo Regi per duos tortores personatos securi caput abscinditur. Inde tollitur penitus Parlamenti pars melior & prima, dicta Superior Domus *La Chambre haute* conflata ex proceribus regni; retinetur tantùm altera Inferior dicta, *La Cambre basse*, quæ Legatos populorum & vrbium continet; ex ijs delecti quadraginta viri constituendæ Reipublicæ gratiâ, qui cœtus *Consilium status* appellatur, eique præficitur Oliuarius Cromvuelus, vir magni planè ingenij atque nequitiæ, qui tum sui criminis pretium, si non nomine, saltèm retulit diadema.

Accusatur Rex,

Damnatur & capite minuitur.

Mutatur Angliæ status.

Cromvuelus præest consilio status.

Eidem Cromvuelo committitur Hibernicum bellum; superatur Ormontius Hiberniæ Prorex, & regij ductor exercitus, qui tum Dublinum obsidebat. Hic rem optimè gerit Cromvuelus, nec tantùm obsidionem Dublini soluit, sed & vrbes reli-

Cromvuelus fit Prorex Hiberniæ.

Carolus Vvalliæ Princeps Rex à Scotis acclamatur.

reliquas jugum nouæ Reip. ſubire cogit. Quibus auditis Scoti jam proditionis Regiæ pœnitentes Regem acclamant Carolum Vvalliæ Principem, qui tum cum fratre Duce Eboracenſi verſabatur in Hollandiâ, eumq; miſsâ legatione ad regnum, & ſimul ad magnum diſcrimen accerſunt.

MVNDI 5703. CHRISTI 1650.

Condæus, Contius, Longauillæus dantur in custodiam.

Vt reſidet aliquando mare, quò poſtmodum truculentiùs concitetur, ſic Pariſinis reddita pax, vt poſteà diuturnioribus affligerentur malis atque grauioribus. Iis initium dedere in cuſtodiam dati Principes Condæus, Contius, & Longauilleus, auctoribus, vt exiſtimatum eſt, fœminis; conſilij tamen arbitro Antiſtite Corinthiaco, hoſte Condæi denunciato: qui præterquàm quòd à Principe & naturâ & rebus geſtis præferoci violatus erat, in his tumultibus ad magnam fortunam properabat. His duobus ſtimulis incitatus, vltione & gloriâ, vir intrepidus alioquin, atque vnius negotij, tres vno impetu taleſq; viros includendos curauit. Die quo capti ſunt Principes, feſti tota vrbe excitati ſũt ignes: quis enim negaret eos & Præſuli, & Duci Bellefortio, homini populari, ſiue optantibus, ſiue etiam depoſcentibus.

Bellum Burdegalense.

Intereà magnæ in Aquitaniâ concitatæ ſunt turbæ, ex pueri Principis Anguinij, Condeæq; matris miſerorũ aſpectu. Ad eas comprimendas Rex ipſe cum copijs adfuit: ſed Burdegalenſes Duce Bullionio freti, & rem Condæam vrbemq; ſuam fortiter defenderunt. Neque ſpes erat hanc capi poſſe, quamquam ad eam obſidendam adhibitus eſſet Mellereus, cui in capiendis vrbibus ætas noſtra parem non habuit. Siue igitur hic cunctãtiùs nec ſe toto ageret: ſeu generoſiùs illi, & ſuprà ciues repugnarent, obſidio parũ procedebat; Regina

Fruſtra obſidetur Burdegala. Pax conficitur.

ſapiẽtior ipſis rebellibus fuit. Videbat enim Hiſpanos rẽ facere ſuam, jam cepiſſe in limite Picardiæ Capellam; Populonium, Portumque longum, *Portolongone*, in Iluâ inſulâ, quæ nobis vrbes

alias

alias malto ſanguine ſteterant. Obtulit ergo tam honeſtas fœderis cōditiones,vt deſiperent obſeſſi niſi eas reciperent.Burdegalenſibus pax conceſſa, cum obliuione præteritorum; facta poteſtas Condææ, recipere ſe cum filio Montem-rotundum *Mouron*; vbi ſecurè viueret,donec Principes ſoluerentur: hujus enim gratiæ tum quoque ſpes oblata eſt. Hi tamen paulò poſt,quia cōſilia fugæ agitare dicebantur,ex caſtro Vicenarum,Marcuſium primò,deinde in arcē Portus gratiæ tranſlati ſunt; vnde tamen de omnibus admoniti per ſibi addictiſſimos homines atq; fidiſſimos res ſuas expediêre,& vincti & ſoluti,ſuis aduerſarijs mollioribus, nec ſatis rerū Francicarū gnaris affecti ſunt reformidandi, adeoque ipſi terribiles Regi. *Mutatur Principum carcer.*

In limite Picardiæ nondum poſuerat arma Turenius, Principumque libertatē armatis precibus poſtulabat. Contrà eum progreſſus Mazarinus ad Rethelium, ita per ſuos duces retudit, vt de ſe deinceps, quàm de captiuis ſollicitior eſſet. *Turenius ad Rethelium victus.*

Hæc victoria Principum carcerē firmare poterat feciſſetque, niſi qui parauerant cuſtodiam,eamdē perfregiſſent. Eos enim vt flecterent incluſi Principes, & nuptias, & Purpuram, & montes aureos pollicebantur, quo libertatem conſequerentur; certi omnia polliceri,nihil dare,illis qui Principes liberos captiuoſq;fortunæ accōmodarent ſuæ. *Agitur de liberandis Principibus.*

Suſcepta eſt ingēti pompâ Madriti filia Cæſaris Maria Anna,Regi Hiſpaniarū Viennæ deſponſata eo majori gaudio Hiſpanorum atq;Germanorum, quod Auſtriaca domus his nuptijs firmari videretur,& aduerſus potētiſſimos aduerſarios cōmuniri. *Maria Anna Madriti recipitur.*

Coronata eſt menſe Octob. Chriſtiana Regina Sueciæ magnificentiſſimè explicatis Germaniæ ſpolijs. Huic deſtinabatur ſponſus Carolus Guſtauus Palatinus; ſed quia hæc celebs viuere decreuerat, idem deſtinatus ei ſucceſſor, huiuſmodi hæreditate, ac nuptijs digniſſimus. *Chriſtiana Sueciæ Regina coronatur.*

Treuirenſe diſſidium inter Archiepiſcopū,atq; Canonicos, quia ſic præſcripſerant Conuentus *Treuirēſe diſſidium ſopitum.*

No-

Norimbergensis, & Imperator, tum sopitum est per Electores Moguntinum & Coloniensem, effectumque ne inde tumultuum materies oriretur, quæ Germaniã, Belgium, Franciamq; turbauerat.

Iubilæum Romæ. Celebratum est hoc anno Iubilæum Romæ magno Christianorum concursu, Tum autem Pontifex damnauit Germanicam pacem, quâ nouus Electoratus constitutus erat, & Ecclesiæ bona abalienata, quæ fieri debuisse, se inconsulto, negabat Innocentius; sicque materiam nouo bello suffecit, quoties Austriaca domus, ad sua repetenda parata videbitur. *Papa improbat pacem Germanicam.*

Regia dignitas aboletur in Anglia. Londini dejectæ sunt Iacobi & Caroli statuæ vt Regiæ Tyrannidis monimenta; affecti insuper supplicio, aut acti in exilium, qui Regiæ authoritati fauere videbantur. Oliuarius Cromvuelus cum 20. millibus armatorum mouet in Scotos; hostes denunciatos Anglicæ Reipub. qui castra ad Dumbarum collocarant duce Dauide Lesleo: hîc collatâ acie victi Scoti Sterlinum fugêre, quam tamen vrbem milite refertam aggredi victor ausus non est, sed Edimburgum occupauit Nihilominus anno sequenti 3. Idus Ianuarij coronatus est Rex Carolus Schonæ, vbi Scotorum Reges inaugurari solent, vnde Iustoniam perrexit ad suas copias, reparaturus bellum maioribus animis, quàm prudentiâ. *Scoticum bellum paratur.* *Carolus Schonæ coronatur.*

Memmij fratres duo moriuntur. Is denique annus in exitu suo literatis hominibus luctuosissimus extitit: perdiderunt enim intra quadraginta dies fratres duos Memmiũ & Auauxiũ, doctissimos ambo, ambo magnos eruditorum virorum fautores. Natu major Memmius præses infulatus modis omnibus in Senatu Parisiẽsi fouit eloquentiam, liberalesque disciplinas: easdem aluit & in Galliâ & extrà Galliam Auauxius, honestissimis perfunctus legationibus: qui & regio præpositus fisco, ex eo nihil præter benè administrati gloriam retulit; & quod diuitem præfecturam eodem ardore ad se depulisset, quo ab alijs vulgò prensari, retinerique solet. *Auauxi, virtus*

CA-

CAPVT VI.

DECAS SEXTA.

Ab anno Christi 1650. ad 1660.

MVNDI 5704. CHRISTI 1651.

QVæ festis ignibus Principum carcerem salutarat Lutetia, jam deposcebat faces, quibus eum incenderet; nec eorum libertatem plebs postulabat modò, sed & Senatus ipse, numeratis tamen potiùs, quàm ponderatis suffragijs. Cùm itaque Mazarinus Lupum, vt aiunt, teneret auribus, consilium capit desperationis pleniùs, quã vtilitatis. Relicta vrbe conuolat Portum Gratiæ, *le Havre de Grace*, & libertatem Principibus offert, quam vltra denegare non poterat. At illi jam aliunde moniti, munus vt ab hoste recipiunt, parantque reditum in vrbem, vt ei penitus occludant. Is itaque magnis itineribus, & omnia circumspiciens Sedanum fugit, inde petiturus Coloniam, dum tempestas deferuesceret; & qui eum capitaliter oderant, conuersis in sese odiis, ei in hanc vrbem iterum aperirent viam. Redeũt ergo Lutetiam soluti Principes, eisque obuiam effusa Ciuitas vniuersa, illatam alias accensorum ignium sarcit injuriam. Constricti videbantur fuisse, vt jam legibus omnibus soluerentur, nec jam rogare gratias, sed imperare: Si quid Regina negaret, ab eorum fautoribus Senatus decreta, operarum Bajulorumque cœtus, seditiones, obtentæ catenæ, viarum obices intentabantur. Hæc quia parum, aut nihil curabantur Condæus ad Bagaudarum Castrum (Fanum S. Mauri Fossatensis ho-

Soluuntur carcere Princeps.

Recedit Mazarinus.

Redeunt Parisios Principes.

hodie dicitur) ſeceſſit iratior. Putabat ſeceſſionẽ ſuam, grandes minas eſſe; ſed vbi contemptas vidit, ipſe prenſare plebeculam, venientes ex vltima populi fæce, vino lautijſque excipere, appellare blandiùs etiam interpolatrices, & propolas, eò denique ſe demittere, quò ſolent, qui ad ſumma enituntur, & vltima.

Maiori-tas Lud. XIV. Interea venit dies, quo nullus fuit hâc tempeſtate celebrior, vt optatior. 7. Idus Septembris aſcendit in Senatum Rex de more anno ætatis 14. ineunte, ſui Iuris arbiterque regni pronunciandus, & venit cum vniuerſa Nobilitate in equis & ſtragulis ſerico, auro, argentoque diſtinctis. Tum dies conuenit cum vultu populi ſerenus, & abſque nubilo, niſi quod defuere fratres duo Condæus, & Contius, atque vt Dioſcuri præſentes, ſic imminentem abſentes illi præcinuere tempeſtatem. Quærebantur porro omnium oculis, & linguis: reſpondebant eorum amici fautoreſque, metum mortis aut carceris eos arcuiſſe Regio palatio, non potuiſſe huic intereſſe ſuſpectæ celebritati, ſuſpectos Principes, abſque vitæ, vel libertatis periculo

Recedũt Condæus & Contius. His diſſeminatis rumoribus in Prouincias ſibi commiſſas abeunt, Contius Biturigas, Condæus Burdegalam, repugnaturi ſi appeterentur bello, aut etiam prouocaturi, ſi fortuna ſatis populique fauerent.

Marſinus Cataniam deſerit. Exarſit igitur ex illâ ſeceſſione bellum duplex, Aquitanicum ſimul & Catalanicum, ciuile atque externum, vnius hominis defectione. Marſinus Leodienſis, vir bellicoſus & acer, tum Cataloniæ Prorex, concreditas ſibi à Rege copias, ab Aulâ ſibi metuens, quæ nihiloſeciùs à Mazarino abſẽte regebatur, ad ſuum Condæum deduxit, quæ & Aquitanici exercitus quaſi fermentum extiterunt & Barcinonem ſociam vrbem, atque amicam Hiſpanis, cum magno Gallici nominis dedecore, prodiderũt. Vt ijs prouideretur malis, emiſſi ſunt Duces duo maximi, Hodancurtius, & Harcurius; hic

hic lectissimis stipatus copijs, ille solo nomine, & Catalanorum amore munitus. Et Harcurius quidem Condæum non semel repressit, immo coniecit in fugam, Heroem aliàs semper inuictum, quandiù pro Rege pugnauit. Hodancurtius confectis ægerrimè copijs, & ferè absque pecuniâ, per Hispanorum aciem, Barcinonem obsessam irrupit, eamque tutatus esset, nisi in eâ impressione periculosum vulnus accepisset. Ea plaga Barcinoni grauior, quàm ipsi propè morituro accidit. Dum enim omnia ipse obire solitus militiæ munera, detinetur lecto, nec amicos & Gallos suo accendit exemplo, vir ad miraculum fortis, ostendit quàm pretiosa vnius hominis anima sit, quâ vnâ vrbium sæpe populorumque salus contineatur.

Harcurius in Aquitaniam mittitur.

Hodancurtius in Cataloniam.

Inter hæc belli damna etiam à viris alioqui sapientibus (si tamen sapere in tumultu ciui li licet) rei litterariæ graue inflictum est vulnus. Bibliotheca enim Mazarina, quâ nulla ferè fuit in Europâ libris instructior, ad omnium eruditorum vsum comparata magnis impensis, maiorique Naudæi Bibliothecarii labore, Senatus jussu vænijt, atque inter plures distracta, nunquam deinceps coalescere potuit. Musarum pari damno, ac dolore.

Bibliotheca Mazarina vænit.

Obijt & eodem anno viuens Bibliotheca P. Iacobus Sirmondus Societatis IESV, quondam Ludouico XIII. à Confessionibus, vir incomparabilis memoriæ, atque ingenij, nonagenario maior, famæ tamen, quàm vitæ longè diuturnioris.

Moritur P. Iacob. Sirmondus.

Neostadij celebratum est matrimonium Cæsaris Ferdinandi cum Eleonorâ Mantuanâ, eâ pompâ, atque magnificentiâ, cui vix quidquam simile vidit vnquam Germania.

Ferdinando nubit Eleonora Mantuana.

Exortum est hoc anno Brandeburgicum bellum, in quo maximè videbatur agi de religione. Marchio enim in Montensem regionem hostiliter ingressus, Ducem Neoburgicum damnis ali-

Bellum inter Brand. & Neoburg.

aliquot affecit. Quamquam autem vtrimque collectæ essent ingentes copiæ, pax nihilominùs confecta est per delectos à Cæsare Feciales, intentantes arma Cæsaris, ei qui hanc admittere recusaret.

Carolus mouet in Cromvuellum.

Carolus Scotiæ Rex consecratus, confecto exercitu numeroso, amissum à parente suo cum vitâ regnum recuperare nititur, & deijcere Cromvuellum: certatum vtrimque primò leuibus prælijs, sed ferè semper cum damno Scotorum. Rex tandem Vigornum vrbem occupat, vnde copias suas Londino parat admouere: verùm Cromvuellus, eius abrupit iter, commissoque alacriter prælio, Scotos omninò profligat: in hoc certamine cæsa est magna pars Scoticæ nobilitatis; multi etiam capti inter quos generosissimè dimicans Hamiltonius, grauiter vulneratus, morte suâ securim Anglicanam fugit, ac turpe supplicium. Vrbs Vigornum eodem impetu capta, ex quâ Rex fugit per aduersam portam, vt olim sine regno, nunc sine subditis, & fugit in veste plebeiâ, quò meliùs lateret inter Anglos, metu mortis semper animis obuersante, donec Deppam, & Francicum littus attigit, spectator futurus Gallicarum miseriarum, ipse miserior.

Vincuntur Scoti.

Rex fugit in Galliam.

Casimirus Cozacos & Tartaros superat.

Hoc anno Poloni de Cosakis, & Tartaris simul junctis nobilem retulere victoriam, ad Constantinouiam 15. ferè passuum millibus à Camenicia Kamieniek, 4. Kal. Iulias. Decertatum est acriter diuturno prælio, cùm suis adderent animos, hinc Tartarorum Chamus, inde Casimirus cum lectissimâ Poloniæ nobilitate. Occupata inde Kiouia, & aliquot vrbes aliæ; quare compulsus est Præfectus Cosakorum pacem petere; quo nullus fructus fuit certior, & euidentior plenæ victoriæ.

Maximiliano Elect. Bauaro succedit Ferdin. Maria.

Denique hoc anno mortuus est Maximilianus Elector Bauariæ Dux, ætatis anno septuagesimo octauo, vir ex æquo religiosus, & prudens, & supra reliquos Germaniæ Principes bene animatus

in

in Catholicam fidem: reliquit filios duos Ferdinandum Mariam, & Franciſcum Ignatium, hunc paternæ virtutis, illum & Principatus hæredem; qui duxit Adelaidem Sabaudiæ Ducis ſororem, in quâ virtus cum pulchritudine decertauit.

MVNDI	CRHISTI
5705.	1652.

Huius anni principio Lodouicus Rex Cardinalem Mazarinum, ſponte exulem, accerſijt, vt non tantùm animo, ſed & corpore ſuis conſilijs intereſſet. Redijt ille victori ſimilis, tribus Polemarchis ſtipatus, lectiſſimiſque copijs; quibus cùm obſiſtere poſſent Principes, & factionis Duces (abruptis videlicet pontibus, oppidiſque per quæ huic tranſeundum erat, milite firmatis) ei potiùs aperire viam, quàm claudere viſi ſunt. Sic ad Regem glorioſior poſtliminiò redijt, quàm contemptior exierat, & expertus eſt in tumultibus Gallicis vitare primum impetum, certum iter eſſe ad victoriam; in Franciâ res turbari facilè, facilè conquieſcere, & iſtic motus quamcumque in partem incubuerint, non eſſe diuturnos. *Redit Mazarinus in Aulam.*

Harcurius intereà Condæum in Aquitaniâ ſequebatur, fugienti quàm pugnanti ſimiliorem; vſque adeò Heroem illum diſſimilem ſui reddiderant & miles, & cauſa. Neque tantùm in ſe infelix Condæus, ſed ſuis quoque ducibus fuit. Fouebat eius partes Dux Rohannius Andium Prorex, & huic Andegauum magnam vrbem, & populoſam, regionemq; ad ciuilia bella in primis vtilem conſeruabat. Verùm ad eam ciuitatem accedens cum paruo Regis exercitu Mareſchallus Hoquincurtius, docuit, ad comprimendos ciuiles motus, ſatis eſſe plerumque Regium nomen, & autoritatem, ſi viris fortibus, & audacibus committantur. *Harcurius Condæum fugat.* *Rohannium Andegauum perdit.*

Eodem tempore Corinthiacus Archiepiſco-

Radesius fit Cardinalis. pus inter Principes, Regemque medius, dum vtrique parti ostentat sese, vtriusque partis fauore creatus est Cardinalis, atque his tumultibus, & ingenio suo purpuram debet.

Regij victi ad Montem Argium. Veris initio in Franciæ quoque præcordia incendij ciuilis flamma penetrauit. Nemursius enim, & Bellofortius ad Montem Argium, ciuile bellum de more satis feliciter inchoarunt, sub auspicijs Ducis Aurelianensis. Is pacis quàm belli erat amantior; sed qui eum circumstabant nolebant pacem: horum consilijs, & assiduis adhortationibus, dum non satis fortiter resistit, abreptus est. His auditis Condæus rem Aquitanicam pæne deploratam reliquit Contio fratri, emensâque magnâ Galliæ parte, ignotus Lutetiam venit, eam belli maximi constitutus sedem, si bellum solus administrasset. Verùm hoc animis non satis concordibus gestum est. *Condæus venit Parisios.* Dum hic itaque non modò cum armatis, & Regijs, sed cum occultis, suisque luctatur, multùm laboris, atque periculi subijt, vt tandem nihil egisse videretur.

Regij ad Stampas præualent. Regiæ demum copiæ ad Stalioclitam (Stampas hodie vocant, *Estampes*) præualuere: & nihil propiùs erat, quàm vt hac vrbe conclusis Principum exercitus ad deditionem compelleretur; cum Franciam ingressus Carolus Lotharingiæ Dux, quasi belli arbiter (hoc enim vltimum in malis fuit, vt ab hoste remedium quæreretur) rem vtcumque composuit, & Regios omnia posse, Principes omnino atteri prohibuit. *Carolus Lotharingus Franciam ingreditur.* Sic huius aduentu bellum reparatum magis, quàm sublatum est; & quis tum esset in Gallos & tum Gallia vidit, & postea sensêre Campani, atque Parisini.

Ad S. Genouefa supplicatio. Interim Lutetiæ habita est ad Sanctæ Genouefæ supplicatio, quâ nulla visa est ex hominum retro memoriâ celebrior. Neque enim jam pluuia, aut serenitas, sed pax exposcebatur, sine quâ dies sereni, aut rigui frustra desiderantur.

Ab

Ab eo tempore (seu hanc eis mentem iniecit bona Patrona, seu malis domiti tandem sapere didicerunt) hos sibi tumultus, & diuturnam Regis absentiam displicere Parisini demonstrarunt. Quod cùm innotuisset Ludouico, Principum copias, vrbis vicinitate fretas inuadi, cædique imperat; atque ex ijs superfuisset nemo nisi Condæus præfuisset. Iam enim obruendas numero subduxit sapienter in S Antonij suburbium, easque domibus, & hortorum muris, seu veriùs suâ fortitudine, ac prudentiâ texit. Pugnatum à summo manè ad vesperam obstinatissimè, dum hinc oculo Rex, inde Condæus etiam pugnaret manu, & Dux, & ordinum ductor, & miles. Inclinante in occasum Sole, saltèm Regij numero superiores erant, cum in victores Bastilia detonans (Arci ad portam sancti Antonij hoc nomen est) eorum impetum retudit, neque omnia, vt creditum erat, in vrbe stare à Rege significauit. Hæc tormenta bellica collibranda curarat Aurelianensis Ducis primogenita filia, Virgo supra fœminam fortis: quæ insuper perfecit eloquentia sua populari, vt deletis Condæi copijs pateret vicina porta, eriperetur que victoribus Regijs, victus Principum miles, atque eius impedimenta. Quæ si clausa perstitisset, vti sperabatur, hoc die, sine dubio bellum ciuile profligatum erat.

Pugna ad S. Antonij suburbium.

Aperitur porta Condæi copijs.

Quarto ab hinc die cædes est edita longè funestior, quâ non milites, sed viri sapientes & boni crudeliter interierunt. Ad domum Vrbanam, vt vocant, cùm plerique conuenissent cordati ciues ex omnibus ordinibus, malis quibus vrgebatur ciuitas remedium quæsituri, eos adorti permixti operis, ac mediastinis milites pugionibus, Sclopis, fustuario inermes mactauerunt; vnde ingens in hanc vrbem luctus, magnasque omnes pæne familias redundauit. Hac cæde, quia eam videbantur vel imperasse Principes, vel certè, cùm facilè possent, non impedijsse,

Cædes funesta ad Domum Vrbanam.

Res Principum euersis.

Res Princi. pum euersis.

a'flixere rem penitus suam, & ab eo tempore boni omnes ab ijs refugere, vel vt ab improbis, vel vt non potentibus satis, pari vtrobique periculo publicæ tranquillitatis. Passim ergo concurrebatur ad Regem, sed occultè: quominùs enim id apertè fieret, vnus impediebat metus, non diuturni magister obsequij. Nam Senatus Pariensis pars non melior, sed maior repugnabat, & eo freti Principes, ac reliquijs exercitus sui pacem optantibus metum incutiebant. Hunc tandem penitus discussit facilitas Regis. Ad eum enim cum accessissent Legati Parisienses, tantâ amoris significatione recepti sunt, vt carere diutiùs tam boni Principis aspectu, atque præsentiâ magno crimini ducerent. Re itaque Principum nondum benè compositâ recipiendo Regi alligatus est dies 12. Kal. Nouembr. Et Condæus quidem eum diem opperiri noluit, sed ad Hispanos se conferens ostendit in se omnia magnasse vsque ad desperationem. Aurelianensis Dux cum in Vrbe restitisset, inde discedere cum filiâ compulsus est maturius, quàm eorum dignitas, natalesque postulassent. Senatores quidam eandem quoque aleam subierunt; inter cæteros Bruselius, quanquam Iuris consultissimus, turbis tamen hisce Gallicis, quàm Iuredicundo notior. Condæus interea vt ostenderet quid in se Gallia perdidisset, neque solus ad Hispanos, & egens, sed cum aliqua Franciæ parte accessisse videretur. Rethelium, Fanumque Sanctæ Manehildis *Sainte Menehoult* vrbes capit, tum non satis munitas: quasi verò parum Gallis esset amisisse inter hos tumultus ciuiles Dunkerkam, Barcinonem, Casale, atque in Italiâ, Flandriâ, Catalaniâ, defixa esse Francici dedecoris, atque leuitatis monimenta. Nunquam enim ciuilibus discordijs insanimus gratis, ex ijs semper Hispanus proficit, has expectat; nos ex damnis nostris nunquam sapere discemus.

Legati Parisini benè accepti à Rege.

Rex Parisios redit.

Condæus abit ad Hispanos.

Damna Ciuilis huius belli.

Ne-

Neque hoc anno tantùm damna belli, sed & pacis experti sumus. Amisimus enim litteratorum decus Dionysium Petauium Societatis IESV, virum cui parem Orbis terrarum vidit neminem, omnibus disciplinis ad miraculum excultum, sed adhuc virtute maiorem, cuius eruditionem non Catholici modò, sed & hæretici suspexere, ac meritò reformidauere hostem erroris, atque hæreseos capitalem.

Moritur P. Dion. Petauius.

Quamquam omnia in Aulâ quiescere, ac ridere viderentur, fuit tamen huius anni finis Cardinali Radesio, *de Retz*, luctuosus. Is dum ad magna festinat, jamque Mazarino æqualis, non vult habere parem, æmuli sui consilio datus est in custodiam Vicennarum; dum Mazarinus pristinum recipit & seruat gradum, tam acceptus Regi, vt magis esse non possit, neque inimicorum suorum artibus depulsus ex Galliâ, nisi vt in Regis pectus & animum altiùs penetrasse videretur. Nullus est profectò repertus vnquam in quem & plures, & atrociores libelli prodierint, quos ille dum despexit, visus est confutare; atque in suo hæsisse gradu tot impellentibus Francis, externum hominem, tantoque flagrantem odio, vix ipsa posteritas credet.

Cardinalis Radesius includitur.

Mazarinus omnia potest in Aula.

Catholicam fidem hoc anno professus est Ernestus Landgrauius Hassius, eiusque coniux Eleonora Maria Comitissa Solmensis, ambo jam veræ Religionis inter Germanos lumina, & quibus Ecclesia Romana trans-Rhenum plurimum debet.

Ernestus Hassius fit Catholicus.

Mortuus est tum Philippus Christophorus Elector, atque Archiepiscopus Treuirensis, & Spirensis Episcopus, cui in Francos amor, in Hispanos odium, suâ ditione, atque libertate stetit.

Moritur Elector Treuirensis.

Hoc anno ægrè restitutum est Friderico Palatino Frankendalium 8. kal. Maias, & non nisi numeratâ præsenti pecuniâ, quàm sibi persolui tardiùs Hispanus exoptasset.

Frankendalium restituitur.

In Angliâ paratæ sunt pecuniæ ad alendos tres exercitus Anglicanum, Scoticum, & Hiberni-

Bellum inter Anglos & Batavos.

nicum, quod Respublica nascens exigebat, ne opprimeretur in cunis. Eodem tempore aduersus Anglos à Batauis parabatur ingens classis sexcentarum nauium, quarum singulæ triginta minimùm tormenta bellica deferrent, cuius erat Præfectus Herpertus Trompius naualium Ducum huius ætatis præstantissimus. Hoc apparatu Batauus sibi Pelamidum piscationem parabat vindicare, quam sibi arrogabat Anglus, nec jure nec animo, nec viribus inferior.

Cosaki iterum rebellant in Polonos. Chmielnicius Dux Cosakorum iterum Tartaris jungitur, eorumque Chamo, quos tamen primo impetu Poloni vincunt: verùm cùm centum Tartarorum millia superuenissent, vicissim superati sunt Poloni. Camenicia tentata septies, illæsa perstitit, naturâ loci simul, & virtute propugnatorum. Habitâ sunt igitur Varsauica Comitia, in quibus Regi decreta pecunia, Cosakis retundendis, & seruandæ Poloniæ omnium judicio necessaria.

Legatio Sinica Martini Martinij. Hoc anno Romam vênit ex Sinis Legatio, quam obijt Martinus Martinius ex Soc. IESV, missa per Iungliæum Imperatorem Sinarum, cuius Mater & filius primogenitus, dictus Constantinus, cum Principe Eunuchorum Achille Pangâ, jam Christianis aquis erant eluti, idemque mox de summo Principe sperabatur. Hic porrò Martinius vir ingenio maximus Atlantem Sinicum, & Historiam gentis huius, ex syncceris monimentis eruta Typis vulganda curauit in Europâ, magno eruditorum plausu, & voluptate suscepta.

Franc. Picolomineus moritur. Obijt tum Romæ Franciscus Picolomineus Soc. IESV Generalis vir sapientissimus, cui successit Alexander Gottefridus; eique statim post Gosvuinus Nikelius Germanus, vitæ quàm administrationis diuturnioris.

MVNDI 5706. CHRISTI 1653.

Pugnant Angli & Batavi. Bellum Maritimum superiori inchoatum anno, etiam in vtroque mari, hoc continuatum est. Angli

gli hactenus Domini maris, gentem naualibus certaminibus illustem ferre nolebant: Batavi duce Trompio experientissimo Imperatore ostēdêre hos vinci posse, qui vincere non potuerant, & dubiam reliquissent aleam prælij. Ita enim pugnatum est vt neutra pars se fateretur victam, vna sibi defuisse diem, altera puluerem tormentarium quereretur, ad plenam perfectamque victoriam. Ad Iluam Insulam in Tusco littore superiores Batavi Anglos mari Mediterraneo maiori dedecore, quàm damno depulêre. Sed in Atlantico eorum fortuna visa est decrescere, ex quo Dracus Anglus iis oppositus est: primo enim certamine victores, altero naues, & militem, tertio Herpetum Trompium globo tormenti bellici discerptum perdiderunt, Ducem omnium judicio maximum, atque huius populi spem, & gloriam. Eo sublato quamquam bellum magnâ classe reparatâ simularent, atque huic nouum Ducem præfecissent Iacobum Guassenarium; nihilominus quasi victi pacem turpiter postularunt, & ignominiosiùs impetrarunt. *Cæditur Trompius.* *Batavi pacem petunt.*

In Polonia bellum aliud gestum est longè funestius, & quia ciuile, & quia inter magnos hostes Ottomanorum. Poloni non excipiebant, tractabantque Cosakos, vti fortes viros & miseros, quibus cauendum, ne fiat iniuria: arma itaque in Tartaros, atque Turcos, tantâ rei Christianæ gloriâ, & toties expedita, in dominos subditi conuerterunt, Moschisque coniuncti rem Polonicam pæne in vltimum exitium præcipitârunt. *Cosacki Polonos vincunt.*

Turbatum est etiam nonnihil in Ottomanico Imperio; sed de more tumultus iste paucorum Procerum cruore restinctus est. *Turbæ Turcicæ.*

Motus quoque in Heluetiis ex leuibus initiis Catholicos inter, & Hæreticos in graue bellum erupit: tenuit duobus annis ista contentio; & duraret adhuc, nisi Galliæ Regis Legatus vir ingenio potens, atque linguâ pacis sequester intercessisset, & vtriusque partis sanguinem Principi *Motus Heluetiicus.*

Norimbergensis, & Imperator, tum sopitum est per Electores Moguntinum & Coloniensem, effectumque ne inde tumultuum materies oriretur, quæ Germaniã, Belgium, Franciamq; turbauerat.

Iubilæum Romæ. Celebratum est hoc anno Iubilæum Romæ magno Christianorum concursu, Tum autem Pontifex damnauit Germanicam pacem, quâ nouus Electoratus constitutus erat, & Ecclesiæ bona abalienata, quæ fieri debuisse, se inconsulto, negabat Innocentius; sicque materiam nouo bello *Papa improbat pacem Germanicam.* suffecit, quoties Austriaca domus, ad sua repetenda parata videbitur.

Londini dejectæ sunt Iacobi & Caroli statuæ vt Regiæ Tyrannidis monimenta; affecti insuper *Regia dignitas aboletur in Anglia.* supplicio, aut acti in exilium, qui Regiæ authoritati fauere videbantur. Oliuarius Cromvuelus cum 20. millibus armatorum mouet in Scotos; hostes denunciatos Anglicæ Reipub. qui castra ad Dumbarum collocarant duce Dauide Lesleo: hîc *Scoticum bellum paratur.* collatâ acie victi Scoti Sterlinum fugêre, quàm tamen vrbem milite refertam aggredi victor ausus non est, sed Edimburgum occupauit Nihilominus anno sequenti 3. Idus Ianuarij coronatus *Carolus Schonæ coronatur.* est Rex Carolus Schonæ, vbi Scotorum Reges inaugurari solent, vnde Iustoniam perrexit ad suas copias, reparaturus bellum maioribus animis, quàm prudentiâ.

Memmij fratres duo moriuntur. Is denique annus in exitu suo literatis hominibus luctuosissimus extitit: perdiderunt enim intra quadraginta dies fratres duos Memmiũ & Auauxiũ, doctissimos ambo, ambo magnos eruditorum virorum fautores. Natu major Memmius præses infulatus modis omnibus in Senatu Parisiẽsi fouit eloquentiam, liberalesque disciplinas: easdem *Auauxi, virtus* aluit & in Galliâ & extrà Galliam Auauxius, honestissimis perfunctus legationibus: qui & regio præpositus fisco, ex eo nihil præter benè administrati gloriam retulit; & quod diuitem præfecturam eodem ardore ad se depulisset, quo ab alijs vulgò prensari, retinérique solet.

CA-

CAPVT VI.

DECAS SEXTA.

Ab anno Christi 1650. ad 1660.

MVNDI 5704. CHRISTI 1651.

QVæ festis ignibus Principum carcerem salutarat Lutetia, jam deposcebat faces, quibus eum incenderet; nec eorum libertatem plebs postulabat modò, sed & Senatus ipse, numeratis tamen potiùs, quàm ponderatis suffragijs. Cùm itaque Mazarinus Lupum, vt aiunt, teneret auribus, consilium capit desperationis pleniùs, quã vtilitatis. Relicta vrbe conuolat Portum Gratiæ, *le Havre de Grace*, & libertatem Principibus offert, quam vltra denegare non poterat. At illi jam aliunde moniti, munus vt ab hoste recipiunt, parantque reditum in vrbem, vt ei penitus occludant. Is itaque magnis itineribus, & omnia circumspiciens Sedanum fugit, inde petiturus Coloniam, dum tempestas deferuesceret; & qui eum capitaliter oderant, conuersis in sese odiis, ei in hanc vrbem iterum aperirent viam. Redeũt ergo Lutetiam soluti Principes, eisque obuiam effusa Ciuitas vniuersa, illatam alias accensorum ignium sarcit injuriam. Constricti videbantur fuisse, vt jam legibus omnibus soluerentur, nec jam rogare gratias, sed imperare: Si quid Regina negaret, ab eorum fautoribus Senatus decreta, operarum Bajulorumque cœtus, seditiones, obtentæ catenæ, viarum obices intentabantur. Hæc quia parum, aut nihil curabantur Condæus ad Bagaudarum Castrum (Fanum S. Mauri Fossatensis ho-

Soluuntur carcere Principes.

Recedit Mazarinus.

Redeunt Parisios Principes.

hodie dicitur)feceditiratior. Putabat fecessionẽ suam, grandes minas esse; sed vbi contemptas vidit, ipse prensare plebeculam, venientes ex vltima populi fæce, vino lautijsque excipere, appellare blandiùs etiam interpolatrices, & propolas, eò denique se demittere, quò solent, qui ad summa enituntur, & vltima.

Maiorimas Lud. XIV.

Interea venit dies, quo nullus fuit hâc tempestate celebrior, vt optatior, 7. Idus Septembris ascendit in Senatum Rex de more anno ætatis 14. ineunte, sui Iuris arbiterque regni pronunciandus, & venit cum vniuersa Nobilitate in equis & stragulis serico, auro, argentoque distinctis. Tum dies conuenit cum vultu populi serenus, & absque nubilo, nisi quod defuere fratres duo Condæus, & Consius, atque vt Dioscuri præsentes, sic imminentem absentes illi præcinuere tempestatem. Quærebantur porro omnium oculis, & linguis: respondebant eorum amici fautoresque, metum mortis aut carceris eos arcuisse Regio palatio, non potuisse huic interesse suspectæ celebritati, suspectos Principes, absque vitæ, vel libertatis periculo

Recedũt Condæus & Contius.

His disseminatis rumoribus in Prouincias sibi commissas abeunt, Contius Biturigas, Condæus Burdegalam, repugnaturi si appeterentur bello, aut etiam prouocaturi, si fortuna satis populique fauerent.

Marsinus Cataniam deserit.

Exarsit igitur ex illâ secessione bellum duplex, Aquitanicum simul & Catalanicum, ciuile atque externum, vnius hominis defectione. Marsinus Leodiensis, vir bellicosus & acer, tum Cataloniæ Prorex, concreditas sibi à Rege copias, ab Aulâ sibi metuens, quæ nihilosecius à Mazarino absẽte regebatur, ad suum Condæum deduxit, quæ & Aquitanici exercitus quasi fermentum extiterunt & Barcinonem sociam vrbem, atque amicam Hispanis, cum magno Gallici nominis dedecore, prodiderũt. Vt ijs prouideretur malis, emissi sunt Duces duo maximi, Hodancurtius, & Harcurius;

hic

hic lectiſſimis ſtipatus copijs, ille ſolo nomine, & Catalanorum amore munitus. Et Harcurius quidem Condæum non ſemel repreſſit, immo coniecit in fugam, Heroem alias ſemper inuictum, quandiù pro Rege pugnauit. Hodancurtius confectis ægerrimè copijs, & ferè abſque pecuniâ, per Hiſpanorum aciem, Barcinonem obſeſſam irrupit, eamque tutatus eſſet, niſi in eâ impreſſione periculoſum vulnus accepiſſet. Ea plaga Barcinoni grauior, quàm ipſi propè morituro accidit. Dum enim omnia ipſe obire ſolitus militiæ munera, detinetur lecto, nec amicos & Gallos ſuo accendit exemplo, vir ad miraculum fortis, oſtendit quàm pretioſa vnius hominis anima ſit, quâ vnâ vrbium ſæpe populorumque ſalus contineatur.

Harcurius in Aquitaniam mittitur.

Hodancurtius in Cataloniam.

Inter hæc belli damna etiam à viris alioqui ſapientibus (ſi tamen ſapere in tumultu ciuili licet) rei litterariæ graue inflictum eſt vulnus. Bibliotheca enim Mazarina, quâ nulla ferè fuit in Europâ libris inſtructior, ad omnium eruditorum vſum comparata magnis impenſis, maiorique Naudæi Bibliothecarii labore, Senatus juſſu vænijt, atque inter plures diſtracta, nunquam deinceps coaleſcere potuit. Muſarum pari damno, ac dolore.

Bibliotheca Mazarina venit.

Obijt & eodem anno viuens Bibliotheca P. Iacobus Sirmondus Societatis IESV, quondam Ludouico XIII. à Confeſſionibus, vir incomparabilis memoriæ, atque ingenij, nonagenario maior, famæ tamen, quàm vitæ longè diuturnioris.

Moritur P. Iacob. Sirmondus.

Neoſtadij celebratum eſt matrimonium Cæſaris Ferdinandi cum Eleonorâ Mantuanâ, eâ pompâ, atque magnificentiâ, cui vix quidquam ſimile vidit vnquam Germania.

Ferdinando nubit Eleonora Mantuana.

Exortum eſt hoc anno Brandeburgicum bellum, in quo maximè videbatur agi de religione. Marchio enim in Montenſem regionem hoſtiliter ingreſſus, Ducem Neoburgicum damnis ali-

Bellum inter Brand. & Neoburg.

aliquot affecit. Quamquam autem vtrimque collectæ essent ingentes copiæ, pax nihilominùs confecta est per delectos à Cæsare Feciales, intentantes arma Cæsaris, ei qui hanc admittere recusaret.

Carolus mouet in Cromvuellum.

Carolus Scotiæ Rex consecratus, confecto exercitu numeroso, amissum à parente suo cum vitâ regnum recuperare nititur, & deijcere Cromvuellum: certatum vtrimque primò leuibus prælijs, sed ferè semper cum damno Scotorum. Rex tandem Vigornum vrbem occupat, vnde copias suas Londino parat admouere: verùm Cromvuellus, eius abrupit iter, commissoque alacriter prælio, Scotos omninò profligat: in hoc certamine cæsa est magna pars Scoticæ nobilitatis; multi etiam capti inter quos generosissimè dimicans Hamiltonius, grauiter vulneratus, morte suâ securim Anglicanam fugit, ac turpe supplicium. Vrbs Vigornum eodem impetu capta, ex quâ Rex fugit per aduersam portam, vt olim sine regno, nunc sine subditis, & fugit in veste plebeiâ, quò meliùs lateret inter Anglos, metu mortis semper animis obuersante, donec Deppam, & Francicum littus attigit, spectator futurus Gallicarum miseriarum, ipse miserior.

Vincuntur Scoti.

Rex fugit in Galliam.

Casimirus Cozacos & Tartaros superat.

Hoc anno Poloni de Cosakis, & Tartaris simul iunctis nobilem retulere victoriam, ad Constantinouiam 15. ferè passuum millibus à Camenicia Kamieniek, 4. Kal. Iulias. Decertatum est acriter diuturno prælio, cùm suis adderent animos, hinc Tartarorum Chamus, inde Casimirus cum lectissimâ Poloniæ nobilitate. Occupata inde Kiouia, & aliquot vrbes aliæ; quare compulsus est Præfectus Cosakorum pacem petere; quo nullus fructus fuit certior, & euidentior plenæ victoriæ.

Maximiliano Elect. Bauaro succedit Ferdin. Maria.

Denique hoc anno mortuus est Maximilianus Elector Bauariæ Dux, ætatis anno septuagesimo octauo, vir ex æquo religiosus, & prudens, & supra reliquos Germaniæ Principes bene animatus

in

in Catholicam fidem: reliquit filios duos Ferdinandum Mariam, & Franciscum Ignatium, hunc paternæ virtutis, illum & Principatus hæredem; qui duxit Adelaidem Sabaudiæ Ducis sororem, in quâ virtus cum pulchritudine decertauit.

MVNDI 5705. CRHISTI 1652.

Huius anni principio Lodouicus Rex Cardinalem Mazarinum, sponte exulem, accersijt, vt non tantùm animo, sed & corpore suis consilijs interesset. Redijt ille victori similis, tribus Polemarchis stipatus, lectissimisque copijs; quibus cùm obsistere possent Principes, & factionis Duces (abruptis videlicet pontibus, oppidisque per quæ huic transeundum erat, milite firmatis) ei potiùs aperire viam, quàm claudere visi sunt. Sic ad Regem gloriosior postliminiò redijt, quàm contemptior exierat, & expertus est in tumultibus Gallicis vitare primum impetum, certum iter esse ad victoriam; in Franciâ res turbari facilè, facilè conquiescere, & istic motus quamcumque in partem incubuerint, non esse diuturnos. *Redit Mazarinus in Aulam.*

Harcurius interea Condæum in Aquitaniâ sequebatur, fugienti quàm pugnanti similiorem; vsque adeò Heroem illum dissimilem sui reddiderant & miles, & causa. Neque tantùm in se infelix Condæus, sed suis quoque ducibus fuit. Fouebat eius partes Dux Rohannius Andium Prorex, & huic Andegauum magnam vrbem, & populosam, regionemq; ad ciuilia bella in primis vtilem conseruabat. Verùm ad eam ciuitatem accedens cum paruo Regis exercitu Mareschallus Hoquincurtius, docuit, ad comprimendos ciuiles motus, satis esse plerumque Regium nomen, & autoritatem, si viris fortibus, & audacibus committantur. *Harcurius Condæum fugat.* *Rohannium Andegauum perdit.*

Eodem tempore Corinthiacus Archiepisco-

Radesius fit Cardinalis. pus inter Principes, Regemque medius, dum vtrique parti ostentat sese, vtriusque partis fauore creatus est Cardinalis, atque his tumultibus, & ingenio suo purpuram debet.

Regij victi ad Montem Argium. Veris initio in Franciæ quoque præcordia incendij ciuilis flamma penetrauit. Nemursius enim, & Bellofortius ad Montem Argium, ciuile bellum de more satis feliciter inchoarunt, sub auspicijs Ducis Aurelianensis. Is pacis quàm belli erat amantior; sed qui eum circumstabant nolebant pacem: horum consilijs, & assiduis adhortationibus, dum non satis fortiter resistit, abreptus est. His auditis Condæus rem Aquitanicam pæne deploratam reliquit Contio fratri, emensâque magnâ Galliæ parte, ignotus Lutetiam venit, eam belli maximi constitutus sedem, si bellum solus administrasset. Verùm hoc animis non satis concordibus gestum est. *Condæus venit Parisios.* Dum hic itaque non modò cum armatis, & Regijs, sed cum occultis, suisque luctatur, multùm laboris, atque periculi subijt, vt tandem nihil egisse videretur.

Regij ad Stampas præualent. Regiæ demum copiæ ad Stalioclitam (Stampas hodie vocant, *Estampes*) præualuere: & nihil propiùs erat, quàm vt hac vrbe conclusns Principum exercitus ad deditionem compelleretur; cum Franciam ingressus Carolus Lotharingiæ Dux, quasi belli arbiter (hoc enim vltimum in malis fuit, vt ab hoste remedium quæreretur) rem vtcumque composuit, & Regios omnia posse, Principes omnino atteri prohibuit. *Carolus Lotharingus Franciam ingreditur.* Sic huius aduentu bellum reparatum magis, quàm sublatum est; & quis tum esset in Gallos & tum Gallia vidit, & postea sensêre Campani, atque Parisini.

Ad S. Genouefa supplicatio. Interim Lutetiæ habita est ad Sanctæ Genouefæ supplicatio, quâ nulla visa est ex hominum retro memoriâ celebrior. Neque enim jam pluuia, aut serenitas, sed pax exposcebatur, sine quâ dies sereni, aut rigui frustra desiderantur.

Ab

Ab eo tempore (seu hanc eis mentem iniecit bona Patrona, seu malis domiti tandem sapere didicerunt) hos sibi tumultus, & diuturnam Regis absentiam displicere Parisini demonstrarunt. Quod cùm innotuisset Ludouico, Principum copias, vrbis vicinitate fretas inuadi, cædique imperat; atque ex ijs superfuisset nemo nisi Condæus præfuisset. Iam enim obruendas numero subduxit sapienter in S Antonij suburbium, easque domibus, & hortorum muris, seu veriùs suâ fortitudine, ac prudentiâ texit. Pugnatum à summo manè ad vesperam obstinatissimè, dum hinc oculo Rex, inde Condæus etiam pugnaret manu, & Dux, & ordinum ductor, & miles. Inclinante in occasum Sole, saltèm Regij numero superiores erant, cum in victores Bastilia detonans (Arci ad portam sancti Antonij hoc nomen est) eorum impetum retudit, neque omnia, vt creditum erat, in vrbe stare à Rege significauit. Hæc tormenta bellica collibranda curarat Aurelianensis Ducis primogenita filia, Virgo supra fœminam fortis: quæ insuper perfecit eloquentia sua populari, vt deletis Condæi copijs pateret vicina porta, eriperetur que victoribus Regijs, victus Principum miles, atque eius impedimenta. Quæ si clausa perstitisset, vti sperabatur, hoc die, sine dubio bellum ciuile profligatum erat.

Pugna ad S. Antonij suburbium.

Aperitur porta Condæi copijs.

Quarto ab hinc die cædes est edita longè funestior, quâ non milites, sed viri sapientes & boni crudeliter interierunt. Ad domum Vrbanam, vt vocant, cùm plerique conuenissent cordati ciues ex omnibus ordinibus, malis quibus vrgebatur ciuitas remedium quæsituri, eos adorti permixti operis, ac mediastinis milites pugionibus, Sclopis, fustuario inermes mactauerunt; vnde ingens in hanc vrbem luctus, magnasque omnes pæne familias redundauit. Hac cæde, quia eam videbantur vel imperasse Principes, vel certè, cùm facilè possent, non impedijsse,

Cædes funesta ad Domum Vrbanam.

Res Principum euersis.

Res Principum euertit.

afflixere rem penitus suam, & ab eo tempore boni omnes ab ijs refugere, vel vt ab improbis, vel vt non potentibus satis, pari vtrobique periculo publicæ tranquillitatis. Passim ergo concurrebatur ad Regem, sed occultè: quominùs enim id apertè fieret, vnus impediebat metus, non diuturni magister obsequij. Nam Senatus Pariensis pars non melior, sed maior repugnabat, & eo freti Principes, ac reliquijs exercitus sui pacem optantibus metum incutiebant. Hunc tandem penitus discussit facilitas Regis. Ad eum enim cum accessissent Legati Parisienses, tantâ amoris significatione recepti sunt, vt carere diutiùs tam boni Principis aspectu, atque præsentiâ magno crimini ducerent. Re itaque Principum nondum benè compositâ recipiendo Regi assignatus est dies 12. Kal. Nouembr. Et Condæus quidem eum diem opperiri noluit, sed ad Hispanos se conferens ostendit in se omnia magna esse vsque ad desperationem. Aurelianensis Dux cum in Vrbe restitisset, inde discedere cum filiâ compulsus est maturius, quàm eorum dignitas, natalesque postulassent. Senatores quidam eandem quoque aleam subierunt; inter cæteros Bruselius, quanquam Iuris consultissimus, turbis tamen hisce Gallicis, quàm Iuredicundo notior. Condæus interea vt ostenderet quid in se Gallia perdidisset, neque solus ad Hispanos, & egens, sed cum aliqua Franciæ partè accessisse videretur. Rethelium, Fanumque Sanctæ Manehildis *Sainte Menehoult* vrbes capit, tum non satis munitas: quasi verò parum Gallis esset amisisse inter hos tumultus ciuiles Dunkerkam, Barcinonem, Casale, atque in Italiâ, Flandriâ, Catalaniâ, defixa esse Francici dedecoris, atque leuitatis monimenta. Nunquam enim ciuilibus discordijs insanimus gratis, ex ijs semper Hispanus proficit, has expectat; nos ex damnis nostris nunquam sapere discemus.

Legati Parisini benè accepti à Rege.

Rex Parisios redit.

Condæus abit ad Hispanos.

Damna Ciuilis huius belli.

Ne-

Neque hoc anno tantùm damna belli, sed & pacis experti sumus. Amisimus enim litteratorum decus Dionysium Petauium Societatis IESV, virum cui parem Orbis terrarum vidit neminem, omnibus disciplinis ad miraculum excultum, sed adhuc virtute maiorem, cuius eruditionem non Catholici modò, sed & hæretici suspexere, ac meritò reformidauere hostem erroris, atque hæreseos capitalem.

Moritur P. Dion. Petauius.

Quamquam omnia in Aulâ quiescere, ac ridere viderentur, fuit tamen huius anni finis Cardinali Radesio, *de Retz*, luctuosus. Is dum ad magna festinat, jamque Mazarino æqualis, non vult habere parem, æmuli sui consilio datus est in custodiam Vicennarum; dum Mazarinus pristinum recipit & seruat gradum, tam acceptus Regi, vt magis esse non possit, neque inimicorum suorum artibus depulsus ex Galliâ, nisi vt in Regis pectus & animum altiùs penetrasse videretur. Nullus est profectò repertus vnquam in quem & plures, & atrociores libelli prodierint, quos ille dum despexit, visus est confutare; atque in suo hæsisse gradu tot impellentibus Francis, externum hominem, tantoque flagrantem odio, vix ipsa posteritas credet.

Cardinalis Radesius concluditur.

Mazarinus omnia potest in Aula.

Catholicam fidem hoc anno professus est Ernestus Landgrauius Hassius, eiusque coniux Eleonora Maria Comitissa Solmensis, ambo jam veræ Religionis inter Germanos lumina, & quibus Ecclesia Romana trans-Rhenum, plurimum debet.

Ernestus Hassius fit Catholicus.

Mortuus est tum Philippus Christophorus Elector, atque Archiepiscopus Treuirensis, & Spirensis Episcopus, cui in Francos amor, in Hispanos odium, suâ ditione, atque libertate stetit.

Moritur Elector Treuirensis.

Hoc anno ægrè restitutum est Friderico Palatino Frankendalium 8. kal. Maias, & non nisi numeratâ præsenti pecuniâ, quàm sibi persolui tardiùs Hispanus exoptasset.

Fran Kendalium restituitur.

In Angliâ paratæ sunt pecuniæ ad alendos tres exercitus Anglicanum, Scoticum, & Hiberni-

Bellum inter Anglos & Batauos.

gli hactenus Domini maris, gentem naualibus certaminibus illustem ferre nolebant: Batavi duce Trompio experientissimo Imperatore ostẽdêre hos vinci posse, qui vincere non potuerant, & dubiam reliquissent aleam prælij. Ita enim pugnatum est vt neutra pars se fateretur victam, vna sibi deluisse diem, altera puluerem tormentarium quereretur, ad plenam perfectamque victoriam. Ad suam Insulam in Tusco littore superiores Bataui Anglos mari Mediterraneo maiori dedecore, quam damno depulêre. Sed in Atlantico eorum fortuna visa est decrescere, ex quo Dracus Anglus iis oppositus est: primo enim certamine victores, altero naues, & militem, tertio Herpetum Trompium globo tormenti bellici discerptum perdiderunt, Ducem omnium judicio maximum, atque huius populi spem, & gloriam. Eo sublato quamquam bellum magnâ classe reparatâ simularent, atque huic nouum Ducem præfecissent Iacobum Guassenarium; nihilominus quasi victi pacem turpiter postularunt, & ignominiosiùs impetrarunt.

Caditur Trompius.

Bataui pacem petunt.

In Polonia bellum aliud gestum est longè funestius, & quia ciuile, & quia inter magnos hostes Ottomanorum. Poloni non excipiebant, tractabantque Cosakos, vti fortes viros & miseros, quibus cauendum, ne fiat iniuria: arma itaque in Tartaros, atque Turcos, tantâ rei Christianæ gloriâ, & toties expedita, in dominos subditi conuerterunt, Moschisque coniuncti rem Polonicam pæne in vltimum exitium præcipitârunt.

Cosachi Polonos vincunt.

Turbatum est etiam nonnihil in Ottomanico Imperio; sed de more tumultus iste paucorum Procerum cruore restinctus est.

Turbæ Turcicæ.

Motus quoque in Heluetiis ex leuibus initiis Catholicos inter, & Hæreticos in graue bellum erupit: tenuit duobus annis ista contentio; & duraret adhuc, nisi Galliæ Regis Legatus vir ingenio potens, atque linguâ pacis sequester intercessisset, & vtriusque partis sanguinem Principi

Motus Heluetícus.

suo solertissimè, atque sapientissimè reseruasset.

Principes Condæi parum felices. In Galliæ vtroque limite Condæi fratres parum felices extitere. Contius in Aquitania, rebelles ab Vlmo dictos, *l'Ormee* (quod in locum conuenirent vlmis consitum) supplex prensare cogebatur, & per eos rem suam vtcumque tueri. Frater eius & natu, & desperatione maior in agro Campano hibernare conatus, reiectus est, sicut & ex agro Sanguitersensi *Santerre*, in quem irruperat; atque vtrobique fortis & acer visus est de more, verùm non satis fortunatus.

Veneti Turcos superant. Veneti etiam hoc anno (quod pæne incredibile) non modo pares Ottomanis, sed etiam superiores euasere. Eorum enim deuictam classem etiam obsedere in Rhodiensi portu, & cepissent totam, vel incendissent: nisi aquatum exiissent: his aquis longè petendis, paratum huic classi Mahumetanæ restinctum est incendium.

Rex duas recipit vrbes, vnam perdit. Eodem quoque anno in Gallijs compulsæ sunt ad deditionem vrbes duæ, Mozomum, *Mouzon*, Fanumque Sanctæ Manehildis *Sainte Menehoult*; Hispanus Francis vnam eripuit, Regiam rupem, *Rocroy*, ille felicior, hi iustiores: quia hi suis armis receperunt sua: ille etiam alienis copiis, & alieno duce Condæo, rapuit aliena.

Cromvuellus Protector omnia potest in Anglia. Cromvuellus initio huius anni pace vbique per Britannicas insulas compositâ Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ regnorum protector renunciatus est, nomine minùs ambitioso, sed quo regia potestas omnis callidiùs occultabatur. Et verò oratione habitâ in Senatu ostendit se muneri suo, atque dignitati commissæ nequaquam defuturum; statimque verbis adjunxit facta. Nam milites immisit in Senatum, Parlamentum emendauit, iis exautoratis qui turbas ciere possent, leges judicibus dedit, ex quibus pronunciarent; ea denique perfecit; quæ hactenus Reges Angliæ fieri posse desperant.

Ferdin. IV Rex Roman. Ferdinandus Franciscus, filius Ferdinandi III. Rex

Rex Romanorum eligitur Augustæ Vindelicorum, jam Bohæmiæ Rex, & Elector; ac Sedi super aram collocatæ, de more imponitur; inauguratusque mox Ratisponæ ingenti pompa, deinceps Ferdinandus IV. haud diu tamen appellabitur.

Hoc denique anno Iansenii Yprensis Episcopi quinque dogmata tanto ambitu, & sumptibus à quibusdam Doctoribus propugnata, tanquam aliena à fide Innocentius X. proscripsit, finemque imposuit controuersiæ tantoque vtrimque ardore, & studiis exagitatæ. Sed mirum! quæ fuerant antea Iansenij hæc dogmata, eiusque nomine ab eius fautoribus tanquam Catholica Romæ coram Pontifice, atque judicibus defensa, statim atque damnata sunt, ex Iansenij libris jactantur euanuisse; sicque noua expectantur à Iansenianis Ecclesiæ fulmina. Quod profectò qui confingunt, qui sic tergiuersantur, ostendunt se amore magis partiū duci, quam studio veritatis. *Dogmata v. Iansenij Romæ damnata.*

MVNDI 5707. CHRISTI 1654

In Aquitania pertæsus belli, turbarumq; Contius, vt doceret obliteratā esse penitus superiorū temporum recordationem Martinossiam duxit vxorem, factus ex hoste Mazarini nepos, magnâ huius Cardinalis gloriâ, cuius sanguis etiam cum sanguine Regio, hisce nuptiis miscebatur. *Contius ducit Martinossiam.*

Dependit tum pœnas desolatæ Galliæ, agriq; Parisini Carolus Lotharingus, & eas dedit Gallis ab hoste, à quo in eorum ditionem, & perniciem immissus erat. Delusus enim fraudibus Arscotani, & Garciæ, raptus est in custodiā Bruxellas, immo, & in Hispaniam relegatus, quò à suis copiis remotior, longiùs à libertate disjungeretur. Purgarunt se de hoc carcere per libellū emissitium Hispani: quasi verò vægrandibus etiā libris hoc factum in Duce, & socio, & fautore relinquerent. Verū illi nō insipienter omninò, quos amicos timent, hostium habent numero, atq; loco. *Carolus Lotharingus includitur ab Hispanis.*

Melleræus Mareschallus, acceptâ fide Rade-

Fugit Radæus Nannetas sium Cardinalem affinem suum quasi liberum, secum Nannetas, ex Castro vicennarum deduxit. Is tamen fidem à captiuo datam putauit falli posse, elusisque custodibus, vbi primùm potuit ex Castro Nannetensi fugit, & per Hispaniam ad Pontificem Romanum perrexit; nec itinere, nec fugâ ab omnibus satis probatis.

Harcurius redit ad Regem. Qui item antea Brisacum receperat sese ex Aquitaniâ fugienti similis Harcurius, vbi res suas in tuto collocatas vidit, & submisit se Regi, & quàm fortis esset, non agendo tantùm, sed & patiendo demonstrauit.

Recifum Lusitani recipiunt. Lusitani in Brasiliâ, sub Castellanis infirmi, jam sui juris resumpserunt animos, & Batauos gentem bellicosam, huic agro per vim insertam capto Recifo, *le Recif* (arx est naturâ magis, quàm arte munita) fortissimè depulerunt; simul se fortes, liberosque professi.

Ludou. XIV. Rhemis inauguratur. Eodem mense Ludouicus XIV. inaugurabatur Rhemis, & Christina Suecorum Regina Vpsaliæ deponebat diadema, pari hinc gaudio, inde mœrore subditorum. Interfuerunt Ludouici sanctæ vnctioni præter Galliæ proceres, Angliæ Regina, Carolus Scotiæ Rex, eiusque duo fratres Eboracensis, & Henricus Claudiocestriæ Duces, atque ex huius cerimoniæ aspectu, & fortunæ suæ recordatione, plus mœroris, quàm voluptatis hausere. Christina autem postrema filia Gustaui Adolphi, ex Mariâ Eleonora, filia Sigismundi, *Christina Sueca abdicat regnum.* Electoris Brandeburgici, coronâ deposuit suam, jusque omne Suecici Regni, in Carolum Gustauum transtulit, qui & tum Eduigin Eleonoram filiã Principis Holsatiæ duxit vxorem. Christina autem jam priuata venit Holmiam, inde Hamburgum, inde in Belgium & Bruxellas, comite sibi carissimo Pimentello, vbi magnificè suscepta ab Archiduce Leopoldo, & sicut recipientis, receptæque dignitas exigebant. Hîc autem Luthe- *Venit in Belgium.* rum priuatim eiurauit, Catholicã professa fidem operâ Ioannis Baptistæ Gaemes Dominicani,

qui

qui in Succiâ dissimulato cultu ab Epistolis fuerat, & à Secretis, quæ tum primum vulgata sunt.

Hoc ferme tempore Ferdin. IV. Rex Hungariæ, & Bohæmiæ, jamq; dictus Cæsar à diebus 40. anno ætatis 20. ex pustulis obiit, & regna terræ permutauit cœlo, magno Rei Christianæ luctu, cuius in gloriam, & felicitatem adolescebat.

Ferdin. IV Cæsar moritur.

Satanacum, *Stenay*, dum obsident Galli per Fabertium fortissimum juxtà, & prudentissimũ ducem, nihil propiùs factum est, quàm vt Atrebatũ magnam vrbem, munitamq; perderent. Circumsessum enim erat tot, ac tantis operibus, & quod caput erat Condæo vrbis oppugnatore, simul, & castrorum Hispanorum propugnatore, vt sine periculo obsidionis solutio tentari non posse videretur. Nihilominus S. Ludouico Franciæ Regi dies sacer per puteos bellicos, fossam, aggerem, arma Francis aperuit viam. Capta omnia hostiũ tormenta bellica; & Hispanorum, Belgarumque fugisset nemo, nisi Condæum simul ductorem habuissent & militem: huius cõsilio & fortitudine ereptus est victoribus Gallis tantus exercitus; per Gallum stetit, quò minùs Galli plenâ victoriâ potirentur. Huius tamen prælij qualiscumque & probrosioris quàm damnosioris præmia fuere in Hannouio Pago Querceium, *le Quesnoy*, in Lotharingiæ limite Claromontium; hoc dirui placuit, quin seruatum non proderat, receptum incommodabat; illud ita firmatum est aggeribus, & milite, vt hosti deinceps iniecerit desperationẽ.

Satanacũ capitur.

Atrebatũ obsessum liberatur.

Mortuus est paulò pòst Ludouicus Ioinuillæus, vulneratus in Atrebatensi certamine, annos natus 33 supremus Franciæ Cubicularius, magno totius Aulæ, & Galliæ luctu, quarum erat amor, atque deliciæ, & in quo veteres illi, magnique Guisij reuiuiscere videbantur. Reliquit filiolum cognominem sibi, bonorũ ac præclaræ indolis suæ hæredem, qui jam ad illustres virtutes innatas familiis Guisianæ, atq; Valesiæ nobiliter adolescit.

Ludouici Ioiauillæi obitus.

Eodem ferè tempore Moschi ditionem Polonicam

Moschi Poloniam Franci ;

Neapol. Regnum inuadunt. cam aggrediebantur, & Galli Neapolitanum regnum, sed exitu dissimillimo. Smolenskum ceperunt illi Idib. Octobris, tutamen, & claustra Lithuaniæ. Hi ad Castrum Marinum, *Castel-à Mare*, fecerunt exscensionem, nullo alio operæpretio, quàm vt Neapolin terrerent, & Plessæum Bellerium magnæ experientiæ, & fortitudinis ducem perderent, cuius jacturâ ipsa non esset emenda Neapolis.

Alexius Moschus Smolenskum ingreditur. Alexius Michalouicius magnus Moschouiæ Dux, cum filio suo Smolenskum ingreditur, vbi imaginem B. Virginis quondam ex Roxolaniâ cò delatam magnâ veneratione coluit, huicque rem bene gestam adscripsit. Inter hæc Luscus quidam Lubecæ deprehensus est, qui se Magnum Moschouiæ Ducem fingeret. Hic per Sueciam deductus est Moschuam, vbi capite truncatus, objectus est lacerandus feris canibus, qui Moschouiam distrahere ciuili bello conatus esset.

Brema occupatur à Suecis. Brema tum à Koninkmarsio variè tentata, Suecis se dedit: vrbs magna, atque munita, sed heterodoxis obstinatioribus plena, habere meruit dominos, Germaniæ totius depopulatores.

Protector Legationibus honoratur. In Anglia Protector Cromvuellus omnium fermè Europæ Principum Legationibus cohonestatus est, qui inter se discordes in tantùm dedecus conuenire potuerunt. Cùm igitur huic jam deesset nihil præter Regis nomen trecentos satellites Sclopis armatos sibi corporis custodes adhibet: reijcit tamen *Maiestatis* appellationem, *Celsitudinis*, assumit ex odio aduersus Reges, quorum ad excidium se vocatum putabat à Deo. In eum multę sunt exortæ coniurationes, sed inanes: quid enim aliud in nouâ Reip. formâ, & maximè inter Anglos expectaretur?

Pax inter Anglos & Batauos. Tum denique inter Protectorem, & Belgicos Ordines pax inita est vtrisque necessaria; his quia suis hostibus erant impares, illis quia externa bella, & ab hoste vicino erant periculosa, subditis nouo jugo nondum assuefactis.

Hoc

MVNDI 5708. CHRISTI 1655.

Hoc anno Mahometes IV. filius Ibrahimi mortui 1648. natus ipse 1642. Imperij Turcici recepit insignia, annorum 13. & mensium 4. adolescens. Facta est eius inauguratio magnâ pompâ, sed apparatu Barbarico, in quo non diuitiæ, & magnificentia, sed ordo defuit. Ab hoc tempore per Vizirum, & Bassas Imperium administratum est, sed vt à pluribus, hoc est pessimè, regi solet. Quare in eo statim tumultuatum; ideoque demessa multis capita, multis neruo fauces elisæ. Ianizari autem, & Spachij, non authoritate, sed vberiori stipendio incitati ad bellum Venetum, ostenderunt quid ab ijs expectandum esset, quos pecuniæ studium, non amor gloriæ, & honoris ad bella rapiebat. *Mahometes IV imperare incipit.*

Lotharingi quamquam alium jam nacti Ducem, Hispanis nihilominus pugnabant; ijsque conueniendi Gallos voluntas non deerat, sed occasio: sub anni huius initium cùm se obtulisset illa, quædam Legiones, & alæ transgressæ signum alijs sustulere; nec finis transeundi fuit, donec exeunte anno copias omnes suas nouus Dux ipse Franciscus secutus est. Reformidabat enim meritò idem cum fratre suo laborum præmium, ab ijs, apud quos impunè nimium nemo potest. *Lotharingi ad Francos transeunt cum Duce Francisco.*

Sub anni quoque huius principium 7. Idus Ianuarij Innocentius X. finem viuendi fecit, ex febriculâ ad hydropem accedente. Pontifex supra ætatem, & indolem gentis suæ fortis, atque propositi tenax; sub quo Ianseniani dogmatis assertores, aut se receperunt Oues in caulas Petri, aut ab ijsdem Lupi discesserunt. Nocuit tantùm eius existimationi Olympia Maldachina, vxor eius fratris; quam cùm nimis posse passus esset, calumniarum materiam, in suspiciosâ gente non satis prudenter visus est declinare. *Innoc. X. moritur.*

Occu-

Succedit ei Alexander VII. Occupauit eius locum 7. Idus Aprilis Alexander VII. qui antecessoris sui clauserat oculos, ab eo morituro nunquam discesserat; quo meliùs & sanctiùs Pontificatum adiit nemo, maiorem nullus tantæ dignitatis rectè administrandæ spem concitauit. Cùm enim ceremoniarum Magister, sedem eius in medio altari de more collocasset, eam ipse retraxit ad Euangelij cornu, negauitque se eo sessurum loco, vbi Corpus & Sanguis Christi conficerentur. Tum quoque sibi Sarcophagum parari iussit, vt mortis cogitatio semper oculis eius obseruaretur; affines suos, pauperes dixit, quibus vt Christo, ita sibi propinquiores & coniunctiores esse nullos asseruit: ita denique exorsus est, vt si finis respondeat initio, *Sanctitatis* nomen sibi cum aliis Summis Pontificibus commune, peculiare faciet & proprium, nec vitæ innocentissimæ atque pientissimæ terminis continebitur.

Leopoldus Ignatius fit Rex Hungariæ. Sub initium quoque huius anni Leopoldus Ignatius Iosephus filius alter Ferdinandi III. substitutus est in locum demortui fratris, & 5. Kal. Iulias Possonij, *Presbourg*, Hungariæ Rex coronatus in se Germanorum omnium spem, animosque conuertit.

Christina Sueca Romam iter. Hoc etiam anno Christina Sueca ex Belgio venit Augustam Vindelicorum, indeque Oenipotem vbi Lucas Holsteinius vir eruditissimus huic nomine Pontificis occurrit, ipsa professionem edidit Fidei ex Formulâ Concilij Tridentini. Venit inde Tridentum, Veronam, Ferrariam, Bononiam, Imolam, Lauretum, vbi B. Virgini sceptrum coronamque suam religiosissimè consecrauit; Denique Romam ingressa est 10. Kal. Ianuarias per Flaminiam portam, quæ fuit ipsi Porta Triumphalis.

Tumultus Heluetiensis. Tumultuatum est apud Heluetios occasione Religionis Catholicæ, & Romanæ quam Artenses quidam inter Suitios abiecerant: eorum autem quidam mulctati sunt, quidam fugêre ad-

Ti-

Tigurinos, à quibus repetiti cùm non redderentur, paratum est bellum graue inter Hæreticos, atque Catholicos; quibus pagi reliqui distracti auxiliatores accesserunt; eò majori periculo, quòd de Religione ageretur.

Landrecium captũ cum alijs vrbibus.

In Flandriâ bellum satis feliciter administrauit Gallus, captis Landrecio, Condato, Fano S. Gisleni, vrbibus, aut arte, aut naturâ munitis. Non ita cessit Italicum: Ticinum enim re infectâ deseruit; fortè quia copijs Gallicis quidem, sed duobus, & Italicis vtebatur. In hac obsidione tamèn se fortissimè gessit Alphonsus Mutinensis, eique nihil præter fortunam ad magnam existimationem defuit.

Victoria Venetorum de Turcis.

Victi ad Sestum, Abydumque Turcæ per Venetos locum hunc suâ clade quàm fabuloso amantis naufragio celebriorem reddiderunt. Hanc victoriam magni fecit Ecclesia, eâque se inter clades suas, vtrumque consolata est. Carolus enim Suecus rebellibus quibusdam Polonis junctus, eam in Sarmatia exterminaturus timebatur: victus atroci prælio Casimirus, iterumque Poloni, Cracouiam omnes fugere compulsi fuerant. Captæ etiam à victore vrbes inclytæ Varsauia, Cracouia, Thorunum, vt alias omittam eundo, atque redeundo interceptas, prodentibus omnia Palatinis quibusdam, aliàs ad regionis tutelam creatis.

Carolus Suecus Poloniã infestat.

Nascitur Carolo filius.

Quo die autem se Carolo Thorunum reddidit, eidem natus est ex Heduige coniuge Carolus filius, cui Sueci fortunam Alexandri inter victorias Philippi parentis sui quondam nati ambitiosè spoponderunt.

Vilna intercipitur à Moscho.

Moschus Schismaticus hoc tempore Lithuaniam sanguine, terroreque compleuit. Vilnam primariam eius vrbem ceperat, eam tantùm ingredi ausus. Causa cladis fuere Radzeuillius Polonique propugnatores; qui hoste aduentante, dum satis præse non ferunt audaciæ, metum ciuibus injecerunt, à quibus vrbs de-

ferta

ferta venit in Moſchorum manus ; vnde ijdem per vniuerſam prouinciam latiùs, & ſecuriùs cædes, & incendia ſparſerunt.

Francus, & Anglus pacem ineunt cō tra Hiſpanum.

Eodem tempore Francus cum Anglis pacem inijt, Hiſpanus abrupit, rebus ſuis ita poſtulantibus, atque ita disjunctis, vt eoſdem ſocios habere non poſſent. Vter autem horum id fructuoſius præſtiterit, Belgæ poſtea ſenſerunt, atque judicarunt.

Protectori naſcitur ex fortuna audacia.

In Anglia plurimi contra Cromvvellum conjurarunt, qui ex vanis ſuis & atrocibus conſilijs nihil præter pœnam retulere. Soluit ipſe Parlamentum Pridie Idus Febr. ſicque magnâ ſe ſollicitudine exſoluit, & metu. Scotos etiam Montanos perdomuit, cùm ijs quidquam inferri ex campeſtribus locis ſeuerè prohibuiſſet. Atque vt ſibi aſtringeret Hiberniam, ei præfecit filium ſuum Henricum, cui ſedem aſſignauit Dublinum. Iam ergo domi pacatis omnibus etiam ad ſocios curam, & conſilia conuertit: neque enim ſe Britannorum tantùm, ſed & vallium Pedemontanarum Protectorem geſſit, aduerſus Sabaudum, à quo earum incolæ malè tractari propter religionem ferebantur. Quare hos hæreticos miſsâ etiam pecuniâ juuit, & Regi Franciæ vallium illarum patrocinium propè minacibus litteris commendauit: quas tamen diſſimulandas Mazarinus Cardinalis exiſtimauit, vir majoris, quàm Gallica fortitudo patiebatur, tolerantiæ.

Antonius Nicolaius moritur.

Hoc denique extinctus eſt anno in ſupremâ Pariſienſi Rationum Curiâ Princeps Senatus Antonius Nicolaius, vir integritatis ſummæ, & ſublimioris eloquentiæ: qui moriens æternum ſui deſiderium, mœroremque reliquiſſet, niſi magni parentis locum maior filius Nicolaüs hæres virtutum eiusatque facundiæ, ſextus huius familiæ, in hoc nobiliſſimo cœtu Primus Præſes ſtatim impleuiſſet. Sub huius autem auſpicijs hoc opus prodijt, quoniam publicus

eſt

est litterarum Mecœnas, domus eius commune hospitium eruditionis.

MVNDI 5708. CRISTI 1656.

Interea Polonica ditio Suecorum & Moschorum fœdis excursionibus patebat, immo & Tartarorum, qui auxiliatores crudeliùs, quàm hostes ipsi sæuiebant. Et Imperator Suecum cum Polono reconciliare omni ope conatus est; verùm hic erat abjectior, ille erectior, quàm vt inter se ex Regum dignitate conuenirent. Omissâ itaque mentione pacis Polonus ex desperatione vires hausit; ac demum seriùs agnouit Suecus tum maximè metuendos esse viros fortes, cùm sperare desierunt. *Pax inter Polonū & Suecum frustra tētatur.*

Enimverò celebratis à Carolo Sueco, & Casimiro in Poloniâ Comitijs, ab illo Varsauiæ, ab hoc Lubouiæ in finibus Silesiæ, Poloni ad se redierunt, ac sibi libertatique suæ pugnare decreuerunt. Gedanenses etiam cremauere suburbia sua (Nouam vrbem ipsi vocant) & vltima quæque pati, ne Sueco se dederent, animosè statuerunt. Cùm tamen Marchio Brandeburgicus, & Succiæ Rex conuenissent, & nouo se fœdere deuinxissent, Casimiri res deploratæ videbantur: sed hominibus, non autem Deo, qui ex eo tempore in illius partes transiit. Cæsarnecius enim Polonus 4. Idus Martij ad Iaroslauiam Carolum tantâ affecit clade, vt eum Varsauiam se recipere compulerit, non victum tantùm, sed & fugitiuum. Nec ita multò post Sueci etiam perdidere Varsauiam, & omnem Poloniæ prædam, quam in hanc vrbem conuexerant. Eas quidem secundo flumine deferre cogitabant in Prussiam; verùm Poloni coniectis in Vistulam multis, & grandibus arboribus, eum innauigabilem reddiderunt, jam non tantùm fortes, sed & industrij, nec tantùm tueri sua, sed & recuperare paratiores. *Poloni animos recipiunt.* *Cæsarnecius vincit Suecos.*

Ne-

Polon iā Suecis superiores, & Moschis pares. Neque tamen Sueci despondeurunt animos; sed victoriarum suarum memores, aut vincere, aut perire decreuerunt. Commissum itaque prælium duobus diebus totis continuarunt, ex quo pars vtraque victrix, pars vtraque victa discessit, si vtriusque gentis scriptoribus adhibenda fides. Certè ab eo tempore, res Polonica feliciorem cursum tenuit. Casimirus enim non iniquis cum Moscho conditionibus pepigit; ijsdem relicto Smolensko Lithuaniani, Podelassiam, & Russiam Rubram, seu Nigram recepit; ac 17. kal. Decembr. magnificè susceptus Gedani, se Regem esse demum intellexit.

Christiena Romæ confirmationis recipit Sacramentū. Romæ hoc anno Christiana Suecorum Rigina ab Alexandro VII. Pontifice sacro Confirmationis oleo delibuta, eius quoque suscepit nomen; vt eius esset in Christo Pater, qui esset Orbis terrarum.

Pestis in Italia grauis. Pestis hoc anno peracerba Romæ sæuiit, atque Neapoli, cui remedium non humana vis, & industria dedit, sed allatum est per Sanctos Indigetes auxilium, quo & sublata est ex corporibus lues, & animis est major infusa piëtas, atque religio.

Duo Venetiarum Duces clari. Hic annus tres vidit Venetiarum Duces, quorum duo fato functi sunt, Contarenus, & Cornarus, sed hic intra dies viginti sui Principatus elatus est. Suffectus est ei statim Bertuccius Valerius, à quo parata est classis ingens, cui præpositus est Laurentius Marcellus. Hic inito nauali certamine ad Dardanellas Turcos profligauit quidem, sed globo tormenti bellici confractus interiit. Bardo ërius mox tamen eius occupauit locum, à quo penitus classis Turcica deleta est atque depressa. Victoriæ duplicis præmium fuit occupata Tenedos, accessisset, & Lemnos si vel tentata foret; vna insulâ securiùs frui, quàm duabus incertò Veneti sapienter maluerunt.

Pax inter Badæ inter Helueticos pax est composita per Lega-

Legatos Francos, Hispanos, Batauos, & Sabaudos, quibus hæc adeo necessaria tantique momenti visa est, vt in eâ perficiendâ, tot viri magni operam suam bene collocatam existimarent. *Heluetios compesita.*

Turcæ in Croatia fusi, fugatique sunt, dum plùs de prædâ, quàm de prælio cogitant. Comitia tum celebrantur Pragæ, vbi Eleonora Mantuana Imperatrix coronata est, sicut & Rex Bohæmorum Leopoldus, vt duorum principum inauguratione, fieret illa celebritas illustrior. *Turcæ in Croatia victi.*

Eodem anno Lupia, & Aquisgranum vrbes de cœlo tactæ deflagrarunt: in hac absumpta omnia præter Capucinorum Cœnobium: Coloniensium tamen, & Alexandri Puntificis in eâ quondam hospitis liberalitate restaurata, pulchrior Phœnicis instar, ex suis cineribus emersit. *Vrbes duæ de cœlo tactæ.*

Ioannes Austrius hoc anno designatus Belgij Præfectus Genuam appulit, magno perfunctus à Mauris Latronibus periculo; inde terrestri itinere venit in Belgium, vbi non minora pericula à Francis adiit, subiturus majora nisi hunc incredibilis Condæi fortitudo texisset. *Io. Austrius venit in Belg.*

In Angliâ quamquam & armis, & scriptis vbique Protector impeteretur, præualuit tamen, & quem per vim, & iniuriam consecutus erat, Principatu apud suos, & exteros se dignum ostendit; quorum hi fœdus & amicitiam eius prensarunt ambitiosè; illi se huic ex animo, volentesque submiserunt, & Protectorem nomine, re quasi legitimum Dominum agnouerunt, atque coluerunt. *Protector tandem præualet.*

Ibidem exorta est Trementium secta (Angli voce patriâ Quacrios *les Quaq ers* vocant) quod inter orandum toto corpore contremiscerent. Eorum author & Parens Iacobus Naylos insidens equo, vrbibus, ac pagis, instar Prophetæ recipiebatur, populis huic effusis obuiam reli- *Tremēses in Anglia repressi.*

religiosè, & pueris *Osanna* occidentibus. Verùm tandem jussu Cromvvelli captus, exceptus est verberibus per compita vsque ad λι ποτιμι'αν, cessantibus tantùm terroribus, vel ex defatigatione, vel commiseratione.

Comitia cleri Gallicani. Idibus Februarij inchoatus Gallicanorum Antistitum cœtus, vix sequenti finitus est anno; durauitque longiùs, quàm vtilitas cleri, dignitasque postularent.

Valencenarum soluitur obsidio. Valentinianæ (hodie Valencenas, *Valenciennes*, nominamus) in Hannonio tractu, geminis castris à Gallis obsessæ, interfluente Scaldi fluuio, Europæ totius in se oculos conuerterant. Sed Hispani, quod armis tantùm non poterant, consilio & arte perfecerunt. Cùm enim deprehendissent majori quàm par erat parsimoniâ, cuncta ad hanc obsidionem parata esse, suo fluuio infra, supraque vsi, & eius aquis scitè retentis, atque laxatis, minoribus castris majorum commercia, atque auxilia substraxerunt. Tum oppugnarunt illa, majori tamen oppugnantium, quàm propugnatorum strage, sed expugnarunt tamen: his ne potirentur effecit Turenii Mareschalli singularis prudentia, recessum sapienter, & fortiter imperantis; attamen cum tormentorum, & Gallicæ existimationis jacturâ; quam nihilominus idem Turenius recuperatâ Capella, vtrumque reparauit.

Capella recepta.

Condatū Francis perit. Sed & accessit dedecori damnum: Condatum enim vicinum oppidum magnis operibus communitum, virisque bellicosissimis plenum, deficiente commeatu, statim ad deditionem compulsum est, in auctuarium Valentinianæ victoriæ; mirantibus ipsis hostibus, Gallos aliena tam ardenter appetere, vt sua negligere videantur.

Quercetū Regis præsentia seruatur. Periclitabatur item & Quercetum, *le Quesnoy*, nisi huic Ludouici Regis fortitudo subuenisset. Eò enim ipse profectus cum exercitu, & hosticum

cum ingressus, tantùm terroris injecit Hispano, vt hic de Condato, Valencenis, Cameraco sollicitus Querceti obliuisceretur, & diu ista durauerit obliuio. Quercetum enim hostilibus licet oppidis circumseptum, Gallicum esse perstitit, quia semel in armis tantum Principem vidit.

In Italiâ fuit Gallus, quàm in Flandria fortunatior. Cepit enim Valentiam ad Padum, munitissimum locum, sed obsidione tam diuturnâ, vt eam capi posse plerique desperarent. Tum Francici juris effecta est, quando minùs expectabatur, Gallica fuit, quia hanc occupari posse Galli non desperarant. *Valentia capta.*

Denique fuit hic annus multorum illustrium morte funestus. Parisiis enim sub initium huius anni obijt Matthæus Molæus, quondam primus Præses Senatus Parisiensis, in Gallicis tumultibus vltimis vir confidentissimæ probitatis; cui & commissa fuerant Regia sigilla, erepta Petro Seguerio Cancellario tantùm, quia sic temporum iniquitas postulabat. Mortuus quoque Erricus Oxensternius Suecus vir prudentissimus, ex calculo, majori tamen dolore Caroli Regis, quàm suo. Item & fato functus est Princeps Thomas Augustæ Taurinorum xi. kal. Febr. febri correptus in obsidione Ticinensi, quæ eum 150. diebus torsit, vt pientissimè moreretur. Obiit insuper, sed impiorum morte, Dresdæ 15. kal. Nouembr Io. Georgius Saxo Lutheranus Elector; cui successit Ioan. Georgius, eius primogenitus ex Sibyllâ Brandeburgica, ambo Principatus sui, quàm religionis sollicitiores. Elatus quoque Joannes IV. Lusitaniæ Rex 5. Id. Nouembr. Olysippone, relicto filio Ioanne Alphonso sub tutela matris Sidoniæ, sororis Ducis Medinæ Sidoniæ, in quâ fœmineũ nihil præter sexum fuit, omnia virilia, & muliere majora. Ad hæc in insulâ Cretâ sublatus est Horatius Parmensis juuenis acerrimus, *Moritur Matthæus Molæus. Erricus Oxesternius. Princeps Thomas Sabaudus. Georgius Elector Saxon. Ioan VI. Lusit. Rex. Horatius Parmēsis.*

mus, prælio nauali in Turcos celeberrimus; qui moriens tantùm doluit, se reddidisse naturæ vitam, quam Deo, & bellis Ottomanicis addixerat. Demum vt piè credimus Petrus Gassandius receptus est cælo mortuus, quod tam sæpe oculis lustrauerat viuus. Fuit enim magnus Astrologus, nec Philosophus minor, cui multùm Philosophia recens, fortè & plùs antiqua debet, ab eo doctissimis commentariis illustrata.

Petrus Gassãdius

MVNDI 5710. CHRISTI 1657.

Turcæ Tenedon insulam, Venetis eripiunt.

Capta Tenedos à Venetis arcem eis dederat vnde Turcis insultarent, & quasi obsessam tenerent Constantinopolin: itaque eam totis viribus Ottomanus oppugnauit; at tantùm eam cepit, non fortitudine suâ, sed loci propinquitate, quæ plerumque ignauos homines fortibus effecit superiores.

& Lemnon.

Lemnos quoque insula, facta etiam Venetici juris, eandem sortem experta est, quamquam eamdiu armis in Turcos Veneti, diutiùs mendaciis apud Christianos propugnarint. Suis enim litteris multo tempore Occidentales delusere; & fassi sunt tantùm se illam perdidisse, cùm periculum esset, ne cum eâ insulâ, etiam eorum periret existimatio.

Fanũ S. Gisleni occupant Hispan.

Sperauerunt anno superiori Hispani Fanum S. Gisseni; sed in hunc dilata spes eorum est: nec hoc oppido potiti essent, nisi ad eorum pertinaciam accessisset Hibernorum proditio, qui militabant nobis. Itaque hoste domestico externoque vrbs oppressa, Gallis periit, absque dedecore tamen, duobus ferè mensibus circumsessa, & cum suppetias hiberna tempestas præscinderet.

Alex. VII. in Venetos liberal. tas.

Alexander VII. quam verbo pollicitus erat Venetis opem reuerâ cumulauit: eos enim & pecuniâ juuit, & milite, bellumque Ottomanicum causam Ecclesiæ judicauit. Ita sibi deuinctam

uinctam eâ liberalitate Remp. impulit ad opus & Pontifice, & Alexandro Pontifice dignum.

Iam ab initio huius sæculi propter Rom. Sedem Societas IESV ab omnibus Venetæ ditionis vrbibus extorris erat, & altè sedebat animo Senatoribus nunquam eam recipere, quod ab ea deserti essent, cùm non viderentur à viris sapientibus, & bene affectis in Remp. deserendi. Tam intererat Romanæ Sedis, quàm Societatis hanc immutari sententiam; idque sibi cordi esse & publicè, & priuatim tam sæpe significarat Alexander, vt Veneti Pontificem optimè de se meritum non amarent, nisi votis eius subscriberent. Id fecere tantâ obsequij significatione, vt dubites vtrùm ardentiùs rogarit Pater, an filij demissiùs tam boni Parentis precibus obtemperarint. Quare refixum est magnâ suffragiorum consensione decretum; recepti vbique Iesuitæ tam splendidè, tam amicè, vt jam de exilio conqueri non possint; videantur tantùm ab eâ ditione abfuisse diutiùs, vt in eâ & magnificentiùs habitarent, & humaniùs colerentur. *Iesuitæ Venetijs restituuntur.*

Veris initio magnus in Franciâ fuit apparatus belli; & verò Cameracum petebatur, munitissima tractus Belgici ciuitas, tam à Gallis aliena, quàm ad resistendum imparata. Capta erat vrbs tanti nominis, nisi Gallis, Gallus Condæus obstitisset. Et in eo casu non solùm fortis, sed & fortunatus fuit: nam quâ parte expectabatur non venit. Vrbem ingressus, eam aspectu suo recreauit, & milite; atque ex eâ propè exijt audaciùs, & feliciùs, quàm eandem subierat. *Cameracum Condæus seruat Flandris.*

Ad Mommedium igitur arma Francorum conuersa sunt, quod Montem Maledictum nisi dixissent veteres, quoniam ad hunc locum victus fuerat Valentinianus Imperator, hoc nomine Galli victores appellarent, qui arcem *Mommedium capitur.*

affixam scopulo tot ductorum sanguine oppugnarint, vt illis meritò similes victorias Hispanus apprecetur.

Fanum S. Venantij deditur, Ardra seruatur. Fanum S. Venantij dum Turenius acriter premit, Ardra vrbecula longè melior Gallis perijsset, si quod facilè poterat, hostilis ductor ad diem repugnasset. Et verò velociorem horis viginti quatuor deditionem Gubernator Elander capite luit, vt sunt apud Hispanos præmia militiæ, suppliciaque, quàm apud Francos certiora.

Burburgum captum munitur. Burburgum ab ijsdem Francis in Flandria occupatum, quasi expeditionis huius racematio fuit: quod oppidum diligenter quidem, sed more Gallico communitum est.

Mardicum cedit Anglis. Item paulò antequam miles dimitteretur in hiberna, præmium auxilij sui Anglus recepit Mardicum captum auspicijs Gallicis, vbi propugnaculum excitat Flandris hostibus minùs aggeribus suis, quàm Angliæ vicinitate metuendum.

Alexandria tentatur infeliciter. Inter hæc in Italiâ Principes Contius atque Mutinensis Alexandriam in pago Mediolanensi obsidione cinxerant ijs copijs, quæ cladem expectare viderentur. Deerat enim illis non tantùm miles, sed & pecunia. Belli itaque neruis membrisque Duces destituti medijs in conatibus succidêre, minori tamen damno, quàm dedecore; cùm in eos recedentes hostis plùs contumeliarum, quàm plumbi effuderit.

Victoria Venetorum de Turcis misera. Veneti ad hæc anniuersariam de Turcis retulere victoriam, ad Seston & Abydum (*Dardanellas* vocant) de more congressi, magnam illam quidem, sed ex parte miseram. In eâ enim perdidere Mocenicum magnæ virtutis, & experientiæ ducem; qui cum multis nobilibus, nauis suæ accenso puluere tormentario, deflagrauit; infaustis illis ignibus tantæ victoriæ malè prælucentibus.

Fuit

Fuit & hic annus militiæ Gallicæ, togæque luctuosus: objerunt enim magna vtriusque lumina Belleuræus, Princeps Senatus Parisiensis, & Motta Hodancurtius Franciæ Mareschallus: huic ad omnes victorias tantùm materia defuit; illi ad omnes dignitates ætas diuturnior. Mortuus est porrò vterque religiosissimè; & minùs obesse pietati militares, aut forenses tumultus pientissimâ morte suâ Imperator Præsesque optimi viri docuerunt. *Mortui Belleureus & Hodancurtius.*

Neque verò domus Principum damni huius, atque luctus extores fuere: immò Lotharinga vna familia, duo magna capita perdidit. Nicolea enim hæres Lotharingiæ à plerisque credita ineunte hoc anno, morbo quo pridem exagitabatur, vel potiùs animi mœrore extincta est: Princeps optima, atque marito vxoris amantiore digna, & fortunatiore; à quo deserta, eundem nihilominus in Cantecrucianis, & Hispaniensibus vinculis deamauit. Obijt & eodem anno exeunte Carolus Ellebouij Dux bonus Imperator, ac fortis, inprimisque religiosus, ad demerendos animos factus à naturâ. Quorum testes lacrymæ sunt in eius funera à Picardis profusæ, & diuturnus quo absumptus est morbus, morsque eminùs visa, quâ sperari non potest religiosior. *Mors Nicoleæ Lotharingæ, & Caroli Ducis Ellebonij.*

Ludouicus XIV. vt suis, & toti terrarum Orbi ostenderet quantopere recens enata Iansenianorum sibi secta displiceret, eandem iterum à Summis Pontificibus Cleroque Gallicano damnatam Parisiensis Senatus decretis exterminandam objecit; vt qui hactenus Romana fulmina riserant in Christianissimi Regis ditione, bruta non esse intelligerent. Effecere tamen calliditate suâ, & tergiuersationibus, vt saltèm impunè laterent, & commodiora suis spargendis erroribus tempora, non insipienter opperirentur. *Iansenianorum hæresis à Rege proscripta.*

Burdegalæ aut casu, aut de cœlo accensus puluis tormentarius, qui publicos in vsus, non satis prudenter in vrbis medio seruabatur, plùs *Burdegalæ incendium.*

ciuibus terroris incussit, quàm damni. Nulli autem magis, quàm Musis nocuit, labefactato magnâ ex parte Iesuitarum Collegio, quod vti speratur, liberalitate Regis, & ciuium magnificentiùs exsurget.

Condæus ægrotat in Flandria. Denique sub hujus anni finem periculosissimè Condæus Princeps ægrotauit in Flandriâ: quando inter se plurimùm diffidentes Franci, atque Belgæ in id vnum conuenere, vt ardentissimis precibus huic à Deo valetudinem impetrarent.

MVNDI 5711. CRHISTI 1658.

Rebellat Bassa Aleppensis. Aleppensis Bassa rebellat in Ottomanum Sultanum cum 70. millibus armatorum, & multis Bassis conspirantibus, quibus animos facit Princeps, qui se Amurathis filium jactat, Hic vindicatis sibi Asiæ, & Syriæ vectigalibus, etiam ad Iconium, *Cogne*, nobilem victoriam retulit; quâ tamen vsus est malè: quare anno sequenti hæc factio dissipata est, multi se dedere compulsi, qui nihilominus cæsi sunt à Turcis, qui tantùm fidei seruant, quantùm suæ res exigunt.

Veneti parant se ad bellum Turcicum. Veneti aliunde se parant ad bellum, quod jam annos ipsos 13. tenet, omnibus prolixè sufficientibus pecunias, quibus Dux ipse prælucebat; quo exemplo nullus est modus ad permouendos populos facilior, atque potentior.

S. Xauerius patronis Neapolitanis accensetur. S. Franciscus Xauerius ediderat tam multa miracula, quibus Neapolin exemit peste, vt ciues eius se ingratos putarent, nisi hunc vrbis suæ Patronis accenserent. Id præstitere tantâ pompâ, atque magnificentiâ, vt vix quidquam simile Neapolis viderit neque vnquam editum sit in hac ciuitate spectaculum, quod plùs simul oculos, animumque refecerit.

Bertucio Sub anni huius initium elatus est Bertuccius Va-

Valerius Dux Venetiarum, dotibus animi & corporis ad administrandam Remp. ornatus: cui mox successit non inferior Pezarus delectus ex numero Senatorum, quorum singuli ad majorem ditionem regendam videntur idonei.

Valerio Vener. Duci succedit Pezarus.

Trinum in Italiâ receptum est à Marchione Villa, viro hac ætate Equestris militiæ peritissimo. Mortara quoque honestissimis conditionibus reddita est 8. kal. Sept. Duci Mutinensi; qui mox pridie Idus Octobr. moriens magnum Francis sui desiderium reliquit.

Moritur Dux Mutinensis.

Valentia munitissimus in Longobardia locus, egregiè munitus à Francis, bis frustrâ tentatus ab Hispanis docuit, nec vrbem propugnatoribus, nec vrbi propugnatores defuisse.

Valentia resistit Hispanis.

Kal. Nouembr. Sanctorum numerum auxit S. Thomas de Villanoua Augustinianus, qui ad infulas sacras magna miracula detulerat, & virtutes miraculis majores.

Canonizatio S. Thomæ de Villanoua.

Obsidetur à Turrenio Dunkerka, cui vt faceret animos, vt ferret auxilium ex vicino Ludouicus, Mardikum venit. Nec Hispani suis defuere ducibus Ioanne Austrio, & Ludouico Condæo; quorum ille majori animo, quàm prudentiâ sine tormentis bellicis in Francos irruit; hoc frustra dissuadente, Condæo & Turrenij prudentiam indicante. Neque delusus est expectatione suâ Condæus. Relictâ enim obsidione cum omnibus ferè copijs, & tormentis bellicis Turrenius adfuit, & 17. Kal. Iulias, *ad Dunas*, vt vocant, tanto ardore aggressus est hostem, vt eum magnâ deleret clade, tribus millibus abductis, pluribus cæsis. Condæus equo suffosso tantum captus non est dum suos colligit, & ter prælium alacritate summâ redintegrat. Huius victoriæ fructus fuit dedita Dunkerka per Bassecurtium eius præfectum, cùm Leidensis Marchio paulò anteà, ex vulneribus interiisset. Rex Ludouicus eam ingressus Lokartio Anglisque ex pacto commisit, quando vellet

Victoria Turrenij ad Dunas.

DunKerka capta Anglis relinquitur.

pecuniâ redimendam;quo pacto neque socijs, neque sibi, neque religioni defuit.

Secutæ sunt Dunkerkæ fortunam Berga S. Vinoci.Furnæ.Dixmũda,tantæ victoriæ duntaxat appendices.Verùm huius gaudium Registurbauit morbus.Is tam atrox fuit, vt pæne salus eius medicis deplorata videretur:præualuit tamen firma Principis habitudo, potentissimis adjuta remedijs,quibus Ludouico salus,simul & Franciæ reddita est.

Lud. XIV. morbus & sanitas.

Quamuis autem Ioannes Austrius sibi vehementer à Francis reformidaret, & accuratè sibi, suisque præcaueret,illorum tamen diligentiâ, & alacritate in vltimum discrimen impulsus est: nam ad Brugas tormenta omnia sua bellica, & supellectilem perdidit,& sine dubio captus esset, nisi reseruare suo Principi, fugâ non satis honestâ,bonum Imperatorem maluisset.

Ioan. Austrius iterum victus.

Consternatis hoc casu Flandris, Feritatis Mareschallus vir impiger, & magni animi 6. Kal. Aug. Grauelingam vrbem Belgij munitissimam obsedit, & cum paucis copijs 3. Kal. Sept. ad deditionem compulit. Aliunde secutæ sunt vrbis huius fortunam Aldenardâ, & Menenium, turmis Hispanicis cum Lignio delenitis. Ypræquoque grandis ciuitas, cum his duabus redditæ Turrenio, cuius aduentus satis fuit, vt tres illæ vrbes legitimè, honesteque redderentur: tantùm prodest Imperatoribus bonis fortiter vti suâ victoriâ,& hostium timore,ac infelicitate.

Grauelinga cum aliis dedita.

Agger Francicus, *le Bastion de France* in Africa non procul ab Hippone *Bonne*, relictus est à Piquetîo, quoniam hunc inuadere Algeriani decreuerant: extulit tamen ille secum omnia, Turcis egregiè retusis,quibus nihil reliquit præter plagas,& ignominiam.

Agger Francicus fortiter relictus.

Ludouicus XIV. cum Aulâ Lugdunum perrexit, vbi magnificè susceptus est: eum inuisit Aula Sabaudica, multo honore, magno amore re-

Lud. XIV. Lugdunum adit

recepta. Quæ causa autem fuerit huius itineris Regij, resciit tantùm qui id curauerat Cardinalis Mazarinus; neque noscum multis conjectoribus hîc vaticinari volumus.

Fionia insula, *Fuhnem*, capta est à Suecis, in quâ Danus multa tormenta bellica, naues aliquot, & plurima signa perdidit, initio huius anni. Quare majorem veritus cladem, turpioremque jacturam 3. Kal. Martias cum victoribus iniit fœdus, non tantùm inhonorum, sed & perniciosum, dare coactus Schoniam prouinciam, quâ nectebatur cum Sueco; vt ab eo deinceps non tantùm armorum metu, sed & ipso mari, & freto Sundico dirimeretur. *Victus Danus cum Suecis turpem pacem init.*

Bataui cum Suecis prælio nauali confligunt, & hos superant, sed Cadmeâ victoriâ, Sueci enim perdidere vndecim naues, Bataui ducem suum, tota classe longè meliorem, & vtiliorem. *Bataui de Suecis victores.*

Mense Iulio Leopoldus Ignatius Francofurti electus est Imperator, exteris plerisque contranitentibus occultè; Principibus Germaniæ dignitatem hanc prensare non ausis, quæ plus diuitiarum, & virium flagitat, quàm voluntatis & ambitionis. *Leopoldus Ignatius creatur Imperator.*

Ragotzius Vvayuoda Transyluaniæ delet grandem Turcorum exercitu, virtute suâ potiùs, quàm numero copiarum: at ne potiretur victoriæ fructu, idem Turcus impediit, ingressus in Transyluaniam cum quinquaginta millibus armatorum, multis insuper adjunctis Tartaris inuitatis ad prædam. Itaque ad montes fugere compulsus est, vnde petiit à Venetis auxilium, quod hi negarunt, ne eo deuicto, in Venetam ditionem belli huiusce tempestas detonaret. Neque tamen Ragotzius despondit animos, sed virtute suâ fretus Turcis obstitit, ac propè par fuit, tandem à suis, propè admotâ vi, pacem coactus postulare, sed quæ fortibus viris concedi solet. *Ragotzius Turcis animosè resistit.*

Fœdus Pol. & Brandeb. Polonus pacem init cum Marchione Brandeburgico, vtrimque sine dubio expetitam, ac fermè necessariam: idem quoque præstare cum Cozakis rebellibus parat, quos exscindere, nihil aliud est, quàm vna manu, sibi alteram amputare.

Pacem cum vicinis Polonus init. Thorunium à Suecis quondam occupatum, fortiter defensum est sex ipsis mensibus à Iuniore Oxensternio, ac tandem redditum Polono conditionibus perhonestis; ex quibus propugnator tantùm gloriæ retulit, quantùm oppugnator percipiet vtilitatis.

Obsidio Pacis Augustæ soluitur. Obsidio Pacis Augustæ, *Badajos*, post menses quatuor à Lusitanis turpiter soluitur, vnde magnus Olysippone mœror; qui tamen delinitus est nuncio victoriæ de Batauis ante Goam in Indiâ; quam quidem externam, domesticæ libenter antepofuissent.

Moritur Cromvvelius, relicto Ricardo filio successore. Oct. Kal. Iunias magna detecta est Londini aduersus Protectorem coniuratio, cuius exitus multorum carcer fuit. Sed paulò pòst alia major patefacta est, quâ Rex Angliæ Carolus cum equitibus mille, peditum septem vel octo millibus euocabatur; huic cautum multorum supplicio, quorum sanguine Cromvueli securitati litatum est. Quem tamen homines tollere nequaquam potuerant, jam ab ijs securum exterminauit Deus Idibus Sept. relicto filio Ricardo dignitatis suæ, non ingenij, & industriæ successore: quare hic tanto impar oneri statim succubuit. Mortuus autem sepultus Regiâ Pompâ, docuit Tyrannos aliquos atque sceleratos, saltèm vsque ad obitum, in hac vitâ esse fortunatos.

In Iamayca Angli vexant Hispanos. In Iamaycâ insulâ vexati sunt grauiter Hispani per Anglos: qui sic ostendêre sopitos esse domesticos tumultus suos, cùm tam longè spargerent bellum, & hostibus tam potentibus, etiam in alio Orbe insultarent.

Alep-

MVNDI 5712. CHRISTI 1659.

Aleppensis Bassa fultus Pseudoprincipe suo terroris plurimùm Turcis injiciebatiquare huic larue offerebantur dignitates magnæ, vt hoc rebellionis fermentum tolleretur. Verum callidiores erant ambo, vt infidis Aulæ Turcicæ pollicitationibus sibi paterentur illudi. *Syriaci tumultus Turcosan. gunt.*

Mox tamen eiusdem Bassæ res nutare cœperunt: quare hic fugit ad Bassam Mortazam, qui tum præerat Syriæ, eique quinquaginta millia armatorum pollicebatur. Verùm ab eo captus, cum præcipuis triginta rebellibus, caput spemque omnem suam perdidit. Eorum præfixa contis capita è regione Turcici palatij (*Serallium* vulgò dicunt) diro spectaculo crudelem Sultani animum refecerunt. Ab aliis paulò aliter hæc historia scribitur; & ferunt quidam hunc rebellem interceptum esse Alexandriæ ad Issum, (hodie *Alexandretta* dicitur) cum suis ducibus Septemdecim, quò venire Sultanus ipse finxerat hoc negotium compositurus: at captis insidiosè, jussu Viziri demessa esse capita, & Aleppum ad terrorem sudmissa. Verùm hæc tam dubia sunt, quàm huius Bassæ mors certa fuit. *Bassa Alepensis tollitur.*

Quieuit tum nonnihil Aleppense bellum: sed huic suffecto Duce mox recruduit. Filius enim Vssaim Bassæ nactus thesauros patris, quos astutè subduxerat, copias scripsit, quæ nunquam diuitibus in Turciâ desunt, vbi omnia ex auro, & pecuniis pendent. *Reparatur bellum Alepense.*

Morosinus Venetæ classis præfectus Methonem, *Modon*, munitissimam Poloponnesi ciuitatem occupauit: cepisset & Coronem, *Coron*, nisi aliâ expeditione vtiliori distractus esset; videlicet occupandis Hellesponti faucibus (Dardanellas dicunt) & *Veneti feliciter in Turcos pugnant.*

præcludendo Turcis Ægæo mari; quod jam sæpe præstiterant Veneti, pari dedecore, damnoque Turcorum.

Nouus Dux Venetiarum. Ioannes Pesarus Dux Venetiarum obiit kal. Octobr. annos natus vnum atque septuaginta: cui 3. Idus mensis eiusdem, substitutus est Dominicus Contarenus, hac dignitate, & hoc tempore dignissimus.

Palauicinus fit Card. P. Palauicinus è Societate IESV 4. Idus Nouembr. recepit purpuram propter excellens ingenium, atque intimam cum Alexandro Summo Pontifice familiaritatem: sicque tanta dignitas amoris simul, & meriti præmium fuit.

Ingens terræ motus in Calabria. Oct. Idus eiusdem mensis magnus contigit in Calabriâ terræ motus maximè ad Cantazarum, Sorianum, Miletum, Squilacium, quo multæ corruerunt domus, obtriti plurimi; mortem omnibus, plerisque vltimum Orbis exitium opperientibus.

Mors Nemorosij & Seruientij Perdidit hoc anno Francia viros illustres duos Henricum Ducem Nemorosium, & Abelem Seruientium, ambo diuturno elatos morbo: hunc quidem 13. kal. Mart. annos natum 66. magni ingenij, firmissimique virum, & in multis negotiis cum magnâ laude versatum: illum 19. kal. Febr. decurrentem annum 30. indolis aureæ, & quem sibi vindicarat Ecclesia: verùm vt familiam propagaret suam, vocatus ad nuptias neutri profuit, multisque propter suauissimos mores, sui desiderium reliquit.

Pax inita inter Francos, & Hisp. Mense Maio ineunte armorum indicta est suspensio Francos inter & Hispanos, vicinæ pacis, & vtrimque diu expectatæ prænuncia. Et verò 5. kal. Aug. venit ad Emporium S. Ioannis de Lucio, Iulius Cardinalis Mazarinus: accessit & eodem ferme tempore ad limitem Hispaniæ Ludouicus Harosius, magni duo Ludouici, & Philippi Feciales,

quos

quos *Plenipotentiarios* vocant. Ab iis delecta est insula Hospitalia in Vidosſâ flumine, quam olim ad duellum aduersus Carolum V. Franciscus I. delegerat. In eâ Idibus Aug. constructis cubiculis duobus, magnâ pompâ inchoatæ sunt collationes, quæ demum 7. Idus Nouembr. absolutæ sunt, vtrimque pax obsignata, cuius vinculum fuit Mariæ Theresiæ cum Ludouico XIV. matrimonium; quoniam Pax, cœli donum, rarò sola venit Deo, & ferè semper multis muneribus aliis comitata.

Intereà magno ardore etiam inter hyemis frigora bellum gerebatur à Suecis contra Danos: ab illis enim 9. kal. Mart tentata est Hafnia, ingenti vtrimque cæde: sed rejecti Sueci bismille de suis, cum ductoribus aliquot, trucidatos reliquere; Dani perdiderunt dumtaxat mille: quo tamen certamine illorum repressus est ardor, hi facti sunt ad pacem recipiendam paratiores, ne iterum periclitari cogerentur. *Tentatur à Suecis Hania.*

Aliunde Stetinum, Pomeraniæ caput, à Marchione Brandeburgico atque Cæsareis impugnatum est, & Sueci nouo sunt appetiti bello, vt Danis tacitum saltem afferretur auxilium. Verùm Sueci in Dania, & Germania se semper sui similes præbuere, hoc est fortes, & ad bellum inferendum, ac recipiendum natos. *Sueci inuaduntur in Pomerania.*

Nihilominus sub finem anni huius iidem Sueci victi sunt à Danis in Fionia insula, Funhen, quam aliàs occuparant, ac fœdè diripuerant. Quare quæ Elsenore soluerat Sueca classis, vt opitularetur suis, auditâ huius insulæ jacturâ rediit, ne maritimo dedecore, terrestre cumularetur. *Sueci Fionia insula depelluntur.*

Ragotzius Transyluanus victus à Bassa Budensi, suorum quatuor millia cæsos perdidit, duo millia vidit abduci captiuos; ne- *Ragotzius victus à Turc.*

que tamen ſpem abjecit; & victus & victor factus terror Ottomanorum.

Eluæ Obſidio ſoluitur.

Decimo-ſeptimo Kal. Febr. ſoluta eſt Eluæ obſidio, quam vrbem ſpe jam deuorarant Hiſpani, Luſitani fortiter tuebantur. Hi enim ſuis auxilium tulere, atque illorum quatuor millia cecîdere, & cladem ad Pacem Auguſtam cum fœnore repoſuere. Hiſpani enim, præter militem, perdidere omnia tormenta bellica, & impedimenta, cum ſexcentis millibus aureorum, quæ nuper aduenerant ad ſtipendium. Demulſit tamen hanc cladem vtcumque Indicæ claſſis aduentus, cuius auro nihil eſt ad reparanda damna, bellique caſus aduerſos paratius.

Angli tumultuantur.

Angli cum claſſe triginta ſex nauium, ad Sundicum fretum accedunt, vt ſequeſtri pacis, ſed Danis meritò reformidandi. Verùm iidem dum alios reconciliare nituntur, aut ſimulant, domeſticis tumultibus laborauere. Cum enim Scoti duce Mukio, & Angli duce Lamberto copias junxiſſent, ineunte Maio Nouum Parlamentum diſſoluerunt, reſtituerunt Vetus. Tunc fractum Re ip. Anglicæ ſigillum, Protector Ricardus exautoratus: & ne aliquid auderet (quod tamen propter eius ignauiam, & imbecillitatem animi minùs reformidandum erat) aſſignatum eſt ei vnde lautè viueret, cum hæredibus ſuis. Aſperſum eſt etiam aliquid eius matri, vt Oliuarius Cromvvellus, qui ſibi multos pararat amicos, de Angliâ bene meritus videretur. Mukius intereà Lambertuſque rerum potiebantur conjunctis exercitibus: ſed demum præualuit Mukius ingenio, & ſagacitate, mox etiam Angliæ regnum magnâ virtutis laude, majori moderationis, ſapienter reparaturus.

Richardus exauthoratur.

MaKius hic omnia poteſt.

MVNDI 5713. CRISTI 1660.

Incendium atrox 9. kal. Aug. Constantinopoli duobus diebus sæuijt, quo 70. domorum millia, cum 20. aut 30. hominum millibus absumpta sunt: Inchoatum extra vrbem muros ipsos trascendit, eamque latè decurrit. Incensæ sunt etiam aliquot Mesquitæ, atque templa; bonis omnibus exuti plerique mercatores. Quare hic magni concitati sunt motus, paratis egentibus obuia quæque diripere: Ideo Xanto quidam à Visiro strangulari jussus, qui orationibus suis hos accendere videbatur; nec inane fuisse remedium ostendit euentus. *Incendiũ atrox Constantino.*

Obsidebatur à Venetis Canea, & Christiana breui fuisse videbatur; sed huic opportunum auxilium Turcæ intulerunt. Inde ad Candiam pugna conseritur, in quâ fortiùs, quàm feliciùs Christiani decertarunt. Iam enim propè victores, & occupaturi Nouam Candiam, sine causâ fugerunt. Panico timore correpti; quo nihil est in prælijs vulgarius, vt damnosius nihil. *Canea seruatur a Turcis.*

Oppugnata fuit hoc anno per Venetos Chalcis, vulgo *Negrepont*, quam tamen capere statim desperarunt: itaque Scyathum, *Sciatto*, Insulam aggressi castrum eius cepere, atque diruere. Tentata quoque Cythera, *Cerigo*, sed damno Christianorum, Turcis animosiùs, quàm sperabatur obsistentibus. *Veneti aliquot inuadunt loca in Ægæo Mari.*

Syri fratres duo qui vocabant se Emiros Sidonis, *de Sayde*, cum multis Bassis rebellarunt, parati tendere Constantinopolin, vt armati eorum capita postularent, qui mala Sultano consilia suggererent: verùm irrisi sunt à Visiro, eorum capita sperante sine bello, & similes fore patri, qui sub Amurathe cæsus erat, quia consilium miniùs audax, ac temerarium susceperat. *Syri Fratres in Turcũ rebellant.*

Fuit hic annus duobus Magistris Melitæ fatalis, pari Christianorum mœrore, ac voluptate Mahu- *Melitenses bona sua repetunt à Batauis &*

Mahumetanorum. Substitutus Lascaris initio sui magistratus scripsit ad Batauos, & Ordinis sui bona ab iis exegit 17. Kal. Octobr. quas sine dubio contempsissent heterodoxi, nisi his adjuncta esset authoritas Christianissimi Regis, quam meritò Batavi metuebant ac venerabantur.

Nuptiæ Parmensis cum Margar. Sab.

Tertio Kal. Maias celebratæ sunt nuptiæ inter Parmensem Ducem, & Margaritam Sabaudam, sed quæ magno vtriusque coniugis atque ditionis diuturnæ non fuerunt.

Vesuuium incendium

Nocte inter sextum & quintum Nonas Iulias incensus montis Vesuuij crater cineres, & lapides cum fumo copioso euomuit: cinis ille plerisque in locis ad duos pedes humum contexit: quia tamen hæc sine terræ motu exierunt, casus hic plus terroris intulit Campaniæ, quàm damni.

Card. de Lugo moritur.

Obiit hoc anno 11. Kal. Sept. Cardinalis de Lugo Iesu Theologus illustris & magnum purpuræ decus, ac Societatis IESV ex quâ extractus erat. Mortuus est autem ex calculo, ætatis anno 65. & maturiùs quàm eius eruditio, atque sapientia postulabant.

Condæus Lud. XIV adit & ab eo recipitur.

Condæus Princeps cum vxore suâ, ac liberis in Franciam postliminiò rediit, ex quâ tantùm corpore (magno tamen Hispanorum commodo) discesserat. Et verò vt reconciliaretur Principi suo, ab eo seruati in Flandriâ Hispani, beneficij memores nihil omiserunt, recusarunt nihil, datis etiam vrbibus aliquot, vt de eo inter articulos pacis ageretur. Exceptus est peramicè à Principe Longauillæo per quem perductus est ad Regem Aquas Sextias, vbi 6. Kal. Febr. susceptus est à Ludouico cum incredibili totius Aulæ voluptate, cuius in partem Cardinalis Mazarinus venit, aut venire simulauit.

Massiliæ Arx ffi. struitur.

Duodecimo kal. eiusdem mensis Dux Mercurius cum exercitu Regio ad Massiliam accedit; vrbem sponte patentem ingreditur cum

co-

copiis, nullo repugnante; includit eius tormenta bellica, spoliat magistratus suis insignibus; locum denique statuit ad Arcem extruendam, quæ ciues in officio contineret; quia visi non erant satis obsequentes & priuilegiorum quàm par erat amantiores.

Nuptiæ celebratæ sunt inter Mariam Theresiam & Ludouicum XIV. per procuratorem Ludouicum Harosium, Fontarabiæ 3. Nonas Iunias. Nec ita multò pòst 8. Idus eiusdem mensis in Phasianorum insulâ duo sese Reges magnâ amoris significatione salutauerunt, & tradita est suo Ludouico à patre Philippo sua Theresia. Tertio post die matrimonium perfectum est in æde S. Ioannis Lucij eâ pompâ, quam Francia & Hispania simul exigerent. Terra ipsa gaudium suum testari visa est XI. kal. Iulias ingenti concussione, quâ de Pyrenæis montibus Lemonicum vsque contremuit. Eo motu euanuere Balnea calida *Bagneriarum*, dissipatis ignibus, qui aquas illas calefaciebant, & materiam vberem Philosophorum disputationi relinquentibus.

Nuptiæ Mariæ Theresiæ, cum Lud. XIV.

Terræ motus ingens.

Septimo kal. Sepr. eâ pompâ recepti sunt Parisiis Rex, & Regina, cui parem fortè nunquam Orbis, sine dubio, nunquam Lutetia viderat. Septem Triumphales Arcus à suburbio S. Antonii sparsi sunt: Ciues splendidè vestiti in sexdecim Legiones distributi, à Throno Regio in Suburbij capite ad Aream Delphini dispositi sunt, ad ornatum pompæ simul, aeque præsidium. Salutarunt Regem & Reginam excelso sedentes in Solio omnes tantæ vrbis Ordines atque Magistratus, ad eos in equis pulcherrimè stratis, & officij sui splendidis vestibus incedentes. Pars huius pompæ pulcherrima Cancellarius fuit totus collucens Auro, cum Sigillis Regiis in Equo deportatis, & Magistris libellorum supplicum, ornatis non tantùm ad dignitatem, sed & ad magnificentiam.

Magnificentissimus Reginæ, & Regis ingressus Parisios.

tiam. Nunquam visi Principes, Proceres, Aulici, Venatores, Ministri, Pueri honorarij Regij vestiti splendidiùs. Muli etiam Regis, & Cardinalis Mazarini cum stragulis opere Phrygio intertextis auro atque argento spectantium oculos distinuere. Sed omnium instar fuit currus Triumphalis Reginæ, cui similem Iunoni suæ nunquam poëtæ confinxerant, & cui tamen pulchritudine suâ, & palæstra Regina pretium addidit. Sequenti die actæ sunt Superis gratiæ: pompa enim præcedentem totum tenuit; quam videre & demirari sine nausea, vno die fas fuit, nemo possit multis diebus narrando commemorare.

Moritur Gasto Regis patruus,

Inter tot gaudia fuit tamen hic annus multorum illustrium virorum morte funestus. Obiit enim die B. Virgini Purificatæ sacro Gasto Ludouici XIII. frater, XIV. patruus, Blesis, quam in vrbem secesserat, vt Aulâ neglectâ, sibi tantùm, salutique vacaret suæ. Vir ingenij maximi, & cui ad magna gerenda tantùm occasio defuit; ministris ideò suspectus semper, ne eorum voluntates Regias, quod facilè poterat, authoritate suâ, industriâque turbaret, & infringeret. Obiit sanctissimè relictis filiis Virginibus tribus, quibus de cœlo pater bonus adfuit, eisque illustres nuptias, & Ludouici cognati paternam beneuolentiam impetrauit.

& Franciscus Hospitalius.

Duodecimo kal. Iulias mortuus est Lutetiæ, quam Præfectus administrabat, annos natus 77. Franciscus Hospitalius prælio Regiæ Rupis, & auxilio Atrebatensi notissimus; vir commodissimis moribus, & qui morte sua multis lacrymas synceras elicuit.

Item P. Petrus Vincentius à Paulo.

Eodem quoque anno extinctus est ibidem 6. Kal. Nouembr. anno vitæ suæ innocentissimæ 85. P. Vincentius de Paulo Generalis *Missionariorum*, vt vocant; quos viuus per Franciam, Italiam, Poloniam, Sabaudiam, Africam in 30. domos sparserat. Vir verè humilis,

quæ

quæ nota est nunquam fallax eminentissimæ sanctitatis. Præcesserat eum 8. Idus Octobr. Petrus Gouellus Kerioletus, quondam Senator Armoricus, magnum Victricis Gratiæ ferculum, qui Iuliodunensibus Energumenis Virginibus salutem suam debet, & Dæmoni huic ob vitam præteritam, parum Christianè traductam, ex earum ore procaciùs insultanti. *& Petrus Kerioletus.*

Nocte quæ intercurrit 8. & 7. Kalend. Martias Gottemburgi obijt, Carolus Gustauus Sueciæ Rex, Regno ita constituto, vt in eo post obitum regnare videatur. Sic mortuus est sapienter, qui fortiter vixerat, & in quo Magnum Gustauum reuixisse Polonus, Danus, Germanus indoluere. *Carolus Gustauus Sueciæ Rex obijt.*

Eo mortuo, qui eius erat mora, pax inter Polonum, & Suecum conciliata est, obsignata 6. Idus Iunij, cum Bataui jam parati essent in Suecos irruere. Insuper Imperatorem inter & Marchionem Brandeburgicum fœdus initum est: adeo vt ab eo tempore Europa Christiana quieuisse videatur. *Pax summa in Europa.*

Christiana olim Sueciæ Regina in eam reuocata est, vt regni Comitijs interesset. Illa 15. Kal. Sept. Hamburgum venit cum exiguo comitatu, ne regnum respectare, & vt Regina accessisse putaretur. Eò cum appulisset, inuitata est à Suecis, vt Catholicam eiuraret fidem; sed eos, eorumque verba contempsit, immò nec interesse voluit Orationi Funebri Regis, ne eorum heterodoxâ concione, aures suæ polluerentur. *Christiana interest Comitijs Sueciæ.*

Imperator petit à Pontifice consilium de bello Turcis inferendo, qui Transyluaniâ jam magnâ ex parte occupatâ insultare parabat Hungariæ. Sed verbo consilium; re pecunias, & auxilia postulabat. *Imp. à Pontif. petit Auxilium.*

Ragotzius obsidet Hermenstendium in quâ inclusus degebat æmulus eius Barklæus, quam vrbem ad deditionem compulit ineunte Maio- *Ragotzius Capit Hermenstadium.*

Inde

Inde 1500. Ianizari exiere, cum duce suo in custodias detrusi. Ipse ex bonis matris demortuæ hæreditatem accepit, vnde suas reficeret copias, quod de eius funere dolorem pæne omnem abstersit.

Victor interimitur.

Septimo kal. Iunias pugna conferitur ad Plesembergam propè Hermenstadium, quam Turcæ parabant obsidere: hîc atrociter & obstinatè depugnatum, victoria Christianis cessit cum eorum 700. duntaxat, illorum sex millia cecidissent, Ragotzius autem cum 17. suâ interemisset manu, quatuor lethalibus plagis vulneratus, subductus à duce Prætorianorum suorum perductus est Varadinum, vbi obiit 8. Idus Iunias; vir fortissimus & audacissimus, atque ad Turcos penitus debellandos, etiam horum judicio idoneus, si Christiani conspirare potuissent.

Varidinũ occupatur à Turcis.

Hoc itaque mortuo Varadinum obsident Ottomani: quare vt vidua Ragotzij auxilium obtineret aliquas Imperatori tradit arces. Aliunde Comes Barklæus occupat Zeackmarium Castrum, quod Turcis concedere destinat. Turcæ soluunt obsidionem Varadini, sed eam iterum resumunt, à quâ cum fortiter essent repulsi, tandem 6. Kal. Sept. eâ potiti sunt, cùm jam tribus mensibus esset oppugnata; &, quod mirandum magis, contra suam consuetudinem conditiones datas obseruarunt accuratè. In hac vrbe nihil deerat, præter numerum propugnatorum; reddita est ne impetu occuparetur, & barbarico ritu tractaretur; extorta est à propugnatoribus deditio, eam paratis tueri, vel mori.

Comes Barclæus victus a Constant.

Nono Kal. Octobris Comes Barclæus restituitur Vvayuoda Transyluaniæ sub tributo quinquaginta millium Thalerorum, & aliquot alijs conditionibus. Suos itaque modis omnibus conciliare sibi visus est, eosque addixit sibi, donec à Vvayuodâ Constantino, qui occuparat

locum

locum Ragotzij profligatus, sensit arma suis artibus, & blanditijs præualere. Fugit itaque Varadinum; sed cum non potuisset conuenire cum huius vrbis præfecto, in aliam se recepit arcem. Sultanus his auditis se Principem Transyluaniæ dixit; sed reclamauit vniuersa Nobilitas, parata Turco resistere, si Cæsareis auxilijs juuaretur.

Anno exeunte, Varadinum relinquebant ciues, & agros circumpositos Rustici, quòd à Turcis malè haberentur. Huic itaque malo prouisum à ducibus accuratè, & facilè jussis eorum acquieuere milites jam fame pressi, quo nullum est ad refrenandam militarem licentiam potentius remedium. *Varadinũ à ciuibus deseritur.*

Quarto Kalendas Iulias Moschouitæ Duce Kouuaneskio victi à Polonis suorum octo millia perdidere, dissipatus est eorum Equitatus, tormenta capta 40. militaria signa. 120. Obsessa Vilna; Iakouiti jobsidio soluta victis iterum Moschouitis. Cladis huius authores fuere Cæsarnekius, & Sapitha Palatinus Vilnensis. Quo nuncio adeo est turbata Moschouia, vt si essent ausi Poloni vti felicitate sua, illa esset in vltimum perducta discrimen. *Moschouitæ à Polonis victi.*

Sexto Kalend. Octobr. Moschouitæ & Cozaki aliam accepere cladem, quæ duobus diebus continuata est, & propiùs factum nihil quàm vt omnes internecione delerentur. Quare sub initium eiusdem mensis Cozaki Poloniæ Regi submiserunt sese, polliciti etiam se contra Moskouitas tutores suos, cum optaret, depugnaturos. Moschouitæ pariter, ne interirent fame, cum eo fœdus ignominiosum percusserunt, pacti quater centies librarum millia ei persoluere, pro damnis illatis, vrbesque omnes Vkrainæ, quas ceperant cum omnibus tormentis bellicis atque munitionibus. Multos tamen ex illis Russis abduxere Tartari Crimeenses, vt eos venderant, Polonis non potentibus satis, *CosaKi, & Moschouitæ iterum superati turpẽ pacẽ ineunt.*

vt tantam iniquitatem prohiberent.

Mukius prævalet. In Britanniâ qui Parlamentum exautorarat Anglicus exercitus ac sibi jus omne arrogarat in regnum, eodem exutus est per Mukium Imperatorem Scoticarum copiarum, duces Hibernici exercitus, & Viceadmiralium classis. Sic restitutum est legitimum Parlamentum, alia inducta est in Regnum Britannicum facies.

Carolus II. Rex Angliæ reuocatur, & magnificè Londino recipitur. Octauo Kalendas Aprilis Epigraphe inhonora Regi cæso sublata est, honorifica restituta, bonis omnibus huic operi applaudentibus. Omnia tum hîc poterat Mukius, qui tamen sua sic occultabat consilia, vt hæc quò vergerent, nemo tum subodoraretur. Sub initium Aprilis Lambertus Regij nominis hostis infensissimus, & geminus Cromvuello, desertus à suis, dedere se coactus, Londinum pertractus est. Igitur 15 kal. Iunias, paratis omnibus prudentissimè, Londini Rex acclamatur Carolus II. repositæ Patris eius imagines, & Aui, per Cromvuellum ignominiosè sublatæ; jussu duplicis Cameræ, ipse perhonorificâ Legatione reuocatus in Angliam, authoribus præcipuis nobilis huius facti Mukio, & Montacuto Thalassiarchâ. Rex ergo Anglicanâ susceptus classe, Hagâ Comitis & Batauiâ soluens, cum duobus fratribus suis Eboracensi, & Claudiocestrensi Ducibus appellit Dubrim, *Douures*, pridie Nonas Iunias, cui Mukius occurrit cum quatuor Nobilium millibus eumque Cantuariam deduxit, vbi 4. diebus hæsit, donec omnia ad eius ingressum Londini pararentur; quod & peractum singulari omnium ordinum voluptate; decretumque vt dies ille 8. Octobris memoriâ perpetuâ, solemnique recoleretur; quoniam eò maximè Tyrannis extincta esse videbatur.

Henricus Dux Glocestriæ moritur. Decimo-tertio Kal. Nouembr. obiit ex variolis Henricus Stuartius Claudiocestriæ Dux, annos viginti natus, magnæ expectationis juuenis, & ad magna natus; futurus altera fratris Regis manus,

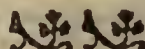
nus, cum hic duabus manibus multùm indigeret.

Eodem anno, morte mulctati sunt aliquot, qui setentiam capitis in Carolum I. pronunciarant; quorum præcipuus Harisonius supplicio atroci dignior, nisi aliud præsens rerum status exegisset.

Harisonius mulctatus. v Crōvuellus aliique exhumani ignominiosè.

Ineunte Decembri statutum vt cadauera Oliuarij Cromvuelli, Iretoni, Pridij, & Bradshauij refoderentur, imponerentur crati, & Tyburnum vsque ignominiosè raptarentur, vt hic sub Furcis publicis cum eorum pheretris infoderentur. Paulò pòst tamen in Regem, & Mukium detecta conspiratio atrox, & infanda die Natalis Domini eruptura, per sex millia coniuratorum, quorum præcipui dati sunt in vincula; verùm & inter eos aliqui innocentes, & qui accurrerant, audito periculo, allaturi Regi auxilium. Quare sapienter imperatum militibus omnibus Sacramento solutis, vt Londino statim abscederent ad 20. lapidem, mulctandi grauiter & rebellium pœnâ, si propiùs accessissent. Quo Decreto, non tantùm coniuratio, sed & coniurationis sementis extincta est.

Fœda in Regē & MuKiū coniuratio

CA-

CAPVT VII.

PARS DECADIS SEPTIMÆ.

Ab anno Christi 1660. ad 1663. exeuntem.

MVNDI 5714. CHRISTI 1661.

Holstei- nius moritur. ROmæ circa initium Februarij obijt Holsteinius Germanus, vir eruditus, & veterum cod-cum inuestigator solers. Scripsit hæredem ex asse Franciscum Cardinalem Barberinum; Reginæ Christinæ legauit M M. SS. Codices aliquot, sicut & Pontifici, cuius fuerat Subbibliothecarius Vaticani, vt doctissimum hunc locum non seruasse tantùm, sed etiam auxisse diceretur. Seponi tamen jusserat aliquid ex suis bonis, quod inopibus Suecis Catholicis distribueretur quotannis, vt esset charitas eius diuturnior, ac meliùs collocata.

Nuptiæ Puellæ Aurelianensis cum Duce Etruriæ. Aurelianensis puellæ 14. Kal. Maias cum Magno Etruriæ Duce contractum est matrimonium; magno ambitu prensatâ Regij sanguinis pulcherrimâ virgine, magno concessâ. Florentiæ 12. Kal. Iunias cùm esset suscepta magnificè, X. nuptiæ consummatæ sunt, eâ celebritate, quæ Sponsæ natales, Maritus par Regibus exigerent.

Turci à Venetis repressi. Ad Iaderam, *Zara* Dalmatiæ, ineunte Martio, Veneti Turcos populatores tantâ retuderunt clade, vt ijs audaciam, subditis suis adimerent metum.

Terræmotus in Romandiola. Terræ motus ingens 5. Idus Martias Romandiolam concussit, adeò vt circa Rauennam mille viri interierint, & sexagies centies librarum millibus damnum æstimatum sit: tanto vide-

videlicet pretio in his regionibus terra concutitur.

Quarto Kal. Aprilis Franciscus Salesius Geneuensis Episcopus à Sanctâ Sede relatus est in Beatorum album, cui jampridem totius populi consensu adscriptus erat; Sanctorum numero, si nunc consuetudo ferret Ecclesiæ, in ipso funere suo, atque exequijs adnumerandus. *Beatificatio Franc. Salesij.*

Veneti Melitensibus triremibus adjuncti Octobri mense celebrem de Turcis retulere victoriam, multis eorum nauibus depressis aut captis ad Milum insulam. In hoc certamine Equitum S. Ioannis virtus potissimum enituit, & illorum audaciæ hæc est adscripta victoria. Bis mille quingenti Christiani vinculis exempti sunt, eorum loco adstricta Turcarum tria millia, rarò vnquam pugnatum fortiùs, & fructuosiùs. *Venetorũ, & Melitensium de Turcis vi- ctoria.*

PARISIIS. 8. Idus Febr. dominico die ignis in Luparam atrociter sæuiens, aspectu sanctissimi Sacramenti repressus est, extinctus omninò militum diligentiâ. Ortum erat incendium ex porticu picturarum, vbi telæ pingebantur, ad spectacula, & quia tempus vrgebat, supposito siccabantur igne, qui demum telis gummi εὐπυρωτῳ illitis adhærescens, repentè euasit ad summa, cum ingenti Regiæ domus huius periculo. Statim reparatum damnum; quæ fuerat incensa porticus, & huic coniuncta pars ædium refectæ magnificentiùs, nouum ex hoc igne dumtaxat splendorem acceperunt. *Incendiũ Luparæ.*

In Castro Vicennarum 7. Idus Martias obijt ex morbo diuturno Iulius Cardinalis Mazarinus, annos natus vndesexaginta, victurus sine dubio diutiùs, nisi se laboribus improbis attriuisset vir ingenij magni, & maioris fortunæ, quâ Principibus, Senatoribus, totique adeò Franciæ superior, ideò tantùm depressus est, vt altiùs *Moritur Car. Mazarinus*

altiùs attolleretur : quo nullus maiori vnquam Gallorum flagrauit odio, nemo id contemplit feliciùs, & gloriosiùs.

Henrietta nubit Duci Aurelianensi.

Pridie Kal. Aprilis Parisiis nuptiæ celebratæ sunt inter Principem Andegauensem, & Henriettam Britannici Regis sororem, excellentissimæ formæ virginem, sed majoris adhuc pietatis, & sanctimoniæ.

Espernonius moritur.

Octauo kal. Aug. Parisiis obijt ætatis anno 59. Bernardus Fuxius Dux Espernonius, magni patris, magnus filius; quos in magnâ fortunâ natos, hæc tandem ambo destituit, sed vt fortunatiùs morerentur.

Nanneis detinetur Ludouici iussu Fuquetius.

Nonis Septembribus Ludouicus, qui eâ de causâ Nannetas perrexerat, vt Calonesso propinquior esset, quam munijsse præsidio Fuquetius ærarij Præfectus jactabatur, & vt eâdem faciliùs reciperetur, eundem Fuquetium includi jussit, vt ab eo rationem fisci Regij reposceret. Hinc posteà hic ductus est Andegauum, inde Ambaciam, ac denique Parisios, in Arcem Vicennarum, & Bastiliam. Erat hic magni ingenij, sicut & magnificentiæ, quæ demum Regis perstrinxit oculos, & animum. Quare ærarium ipse suum, cum delecto probatorum virorum consilio, administrare decreuit, & vti opera Ioannis Baptistæ Coluberti, aliàs Mazarinæ domus, & Gazæ Præfecti, & in hoc munere castè, integreque versati, cuius induſtriâ, & labores res suas satis implicatas expedire constituit; statuto insuper Iuridico Conuentu extraordinario (*Cameram Iustitiæ* vulgo dicunt) 30 Nonas Decembr. quæ de Fuquetio, Publicanis, & Regijs quæstoribus statueret. Atque hæc causa tot ambagibus, & nodis implicita est, vt eam anni ferè duo nondum extricarint.

Iustitiæ Camera instituitur.

Theresia Regina Delphinũ parit.

Ineunte Nouembri, sub horam 6. matutinam Regina Franciæ puerperij doloribus excruciari cœpit, inter quos horâ duodecimâ,

præter

præter minuta septem, Delphinum feliciter enixa est. Soluti statim rerum capitalium Rei; data quoque pecunia ad eos dimittendos, quos ciuilia negotia carceribus detinebant. Selectus Crequius Dux Romam Legatus, qui cùm nuncium deferret ad Pontificem: denique actæ Deo gratiæ publicæ, atque solemnes, quòd & tantùm munus, & tam citò dedisset.

Sub initium Decembris contigit atrox San-Maclouij in Armoricâ incendium, quo intra horas 14. domus 220. deflagrarunt, pleræque mercibus refertissimæ. Ferunt damnum sexagies centies librarum Turonicarum millibus æstimatum. Receptæ tamen mox decem cymbæ pecunijs, ex classe Indicâ graues, malum vtcumque leuarunt: 500. nihilominùs familiæ redactæ sunt ad inopiam hoc incendio, nunquam grauius hæc ciuitas in pace recepit incommodum. *Incendiũ Sãmaclouianum.*

IN HISPANIA 10. kalend. Octobr. fluuiolus *Gualda-Medina* Malacam alluens, sic intumuit, & tanto impetu præcipitauit, vt mille sexcentas domos euerteret penitus, tria millia sic labefactaret, vt sine discrimine non possent incoli. Hominum duo millia huius vorticibus hausta sunt, tantùm est illatum damni, vt id immissum à Deo nemo posset inficiari. *Malacẽsis eluuies.*

Kal. Nouembr. obijt Hispanus Infans tribus hebdomadis cum morbo difficili luctatus: post sex tamen dies editus alter Infans mœrorem prioris absterfit, qui XI. kal. Decembris sacris aquis elutus dictus est Carolus, adjunctis huic primario nomini secundarijs aliquot ex pietate nominibus, vt Ioachimi, Iosephi, Antonij, Leonardi &c. vt hæc essent aduersus mortem, fraternæ similem, amuleta. *Mortuo Infante Hispano; alter nascitur.*

Decimo-quinto kal. Decembr. obijt Madriti anno ætatis suæ ἀνδρόκλω Ludouicus Harosius, cùm morbo diebus 7. vel 8. luctatus, & *Moritur Lud. Harosius.*

nihil aliud exoptans post constitutam pacem, quàm eam ciuitatem, quæ *Pacis visio* dicitur.

Et Comes Fonsaldanius. Decimo kal. Decembris Cameraci mortuus est Comes Fonsaldanius annos natus 63. Legationibus, prælijsque notissimus; sed pacis quàm belli artibus melior.

Cometes in Batauia. In Belgio diebus aliquot apparuit Cometes Hagæ Comitis, ab horâ noctis alterâ ad sesquiquintam, qui vanis coniectoribus amissas ad Texeliam naues visus est prænunciare.

Pax inter Batauos, & Lusitanos. Pax inita est 8. Id. Aug. inter Batauos & Lusitanos, vtilis vtrisque, sed his necessaria magis, ne ab hoste simul remoto, atque propinquo grauiùs attererentur.

Algeriani Piratæ grassantur impunè. Sub huius anni finem Algeriani multas naues Batauorum, Anglorum, Francorum, Italorum intercepere: & singuli hi populi piratis illis longè superiores nondum conuenire potuerunt, vt hanc ditionum suarum, atque Christianitatis pestem exterminarent.

Monasterium ciuitas cum suo præsule pacē init. Fœdus initium est 4. kal. April. inter Episcopum & ciues Monasterienses, sed quod his eriperet omnia, illi omnia concederet ciuitate penitus spoliatâ libertate: sicque fœdus istud, victoria potiùs, quàm pax appellandum fuit.

Rex omnia potest in Dania. Hoc anno Daniæ Rex summam in regno suo consequutus est authoritatem, cùm antea in administratione ditionis suæ penderet à nobilibus, ac ferè precariò regnare videretur. Tum autem excidêre priuilegijs suis nobiles illi Danicorum Principum tutores, & agnouerunt tandem Monarchicum Aristocratico statui prævalere.

In Transyluania magni tumultus. Transyluania vehementer agitata est ob tres Principes huius tractus, qui Constantinopolin misêre pecuniam, vt hunc quisque sibi Principatum vindicaret. Verùm jam illum asseruerat sibi Chiminus Ianosius, receptus

ptus in Comitijs, & sub tutelâ Cæsaris etiam assentiente ore tenus Barclæo, qui se huic imparem profitebatur. Parat autem Chiminus quingenta Thalerorum millia, Ottomanis numeranda, quorum jam quadraginta habet ad manum; certus tamen obolum nullum mittere, nisi Princeps constituatur. Quamquam autem huic se submiserit Barclæus, & insignia Principatus ei concesserit, fauet tamen occultè fratri suo rebelli, & rusticis cum hoc coniuratis: respectat etiam Turcam, & an inde lux aliqua suis rebus affulgeat, vt eius litteræ interceptæ docent, eò timendus magis, quò meliùs suas fraudes occultat, & dum suas æmulo struit, eius callidè deuitat insidias.

Sicut & in Moldauia.

Moldauus Vvayuoda recuperauit ditionem suam, exturbato Principe, quem ei Turca præfecerat: quare arma sua Ianosio coniungere parat, ob affinitatem sibi, atque fortitudinem valdè necessario.

Ianosius deluso Turca acquiescit Cæsari.

Ad Belgradum conuenisse dicuntur Turcorum centum quinquaginta millia, cuius exercitus Rorarij, jam duos pagos incendere. Horum locorum dominus, Serinus Comes, vir fortis, & audax in eos progreditur vlturus iniuriam, vel fraude vel virtute. Ianosius bis jam deletis rusticis eorum trecentos interfecit; quâ tamen clade, minùs domiti, quàm efferati videntur esse. Monitus itaque Epistolam suam à Sultano amicè receptam esse, statim ad eum misit quingenta Thalerorum millia; sicque omnia fausta sperare jussus. Hic autem inter Turcam & Cæsarem diu fluctuauit anceps, ita tamen, vt metum inijceret magis Ottomano, quàm huic adhæreret. Vbi autem res suas in tuto collocatas vidit, Turcam eiurauit, in clientelam Imperatoris transiit, persolutis 500. Florenorum millibus, de more, vt eius armis defendatur; At statim Turcus vltor adfuit; sed adeo malè à duobus hisce Vvayuodis mulctatus, vt jam de

pace cogitare simularet, ignominiosâ profectò, cùm Transyluanis multùm prædæ reliquisset, paucos è suis reduxisset, omnes vulneribus debililatos.

Turci præficiunt Transyluaniæ Abaffiū.

Atenim sub initium Nouembris, ab indigenâ proditore deducti Ottomani repetiere Transyluaniam, quâ parte minùs expectabantur. Itaque totam factam sui Iuris commisere Michaëli Abaffio filio Magistratus Hermenstadiensiis, quem magni faciebant & Principem huius regionis destinabant. Huic quoque submiserunt se Saxones indigenæ: Verùm Seclerij duce Becchio, Ianosio paruere, qui Germanico fretus auxilio Turcicum Vvayuodam egregiè vexauit, & docuit se nondum suo excidisse Principatu.

Vilna Arx à Moschis seruata.

In Polonico Regno quominus Arx Vilnensis caperetur impedijt Poloni militis perfidia, qui locum indicauit obsessis in quem cuniculus agebatur; vt huic oppositum contrafoderent. Moschos tamen vehementer angebat Tartarorum versus Sinas in Occidentem expeditio; quorum Chamus Polonum rogarat, ne cum Moschis fœdus iniret, sed eos inuaderet ab Occidente, dùm ijs ab Oriente, refertus omnibus copijs, superueniret; sicque victus alterutri, vel vtrique succumberet.

Moskus frustra Polonum tētat.

Moskus itaque territus ad partes suas trahere Cozakos conatus est: at horum Dux Legatum illius vinctum pedes, ac manus misit in Poloniam, nec ei nisi luculentâ respondit iniuriâ. Hanc tamen concoquere coactus est, & omnia tentare vt saltem obtineret pacem cum Sueco, quam in rem imploratâ etiam Francorum Regis operâ magnum eius timorem, & insolitum significauit.

Polonorū de Moschis Victoria.

Nonis Nouembr. victi Moschi à Polonis ad Glenbokiam, *Globiozen* Lithuaniæ, plures 12000. perdidere (alij 18000. numerant) quin-

quinquaginta tormenta bellica, sex millia curruum, cum omnibus impedimentis. Tum quoque triginta Tartarorum millia cum Cozakis in Russiam parabant irrumpere; sed tantam spem, sicut & tantæ victoriæ fructum rebellio Polonica messuit. Sarmaticæ enim copiæ seditiosæ in tres quasi exercitus diuisæ, patriam suam fœdè diripuerunt; & vt Nobilitatem ad partes traherent suas, parcebant eius agris, Regis & Ecclesiasticorum bona rapiebant; non jam rebelles tantùm, sed & sacrilegi. *Rebelles Poloni omnia turbant.*

Ineunte Decembri Castrum Vilnæ diu obsessum Polonis redditum est. Cùm autem Gubernator ignem pararet inijcere pulueri tormentario, vinctus est à suis (quorum tamen aliquot, suâ interemit manu) & oblatus est Casimiro. In hac Arce nihil defuit, præter militum fidem, quæ si respondisset Præfecti sui fortitudini, Moschi sine dubio Polonos irrisissent. At hi jam victores eis illusere, & Kiouiam obsedere, vltima quæque interminati Moschis, quorum jam non timebant arma, perfidiam execrabantur. *Arx Vilnensis redditur.*

In Angliâ rebelles quidam dicti *Fanatici* arma corripuere: in eos præpositus Londinensis (*Maiorem* illi vocant) duas cohortes peditum, & alam Equitum immisit, à quibus cæsi sunt, atque dissipati. Cùm iterum collegissent vires, & audaciam, iterum victi, magnâ ex parte perierunt. Eorum tessera militaris erat, *Viuat Dominus Iesus*, seque diuinitùs vocatos aiebant vt *Monarchicos* delerent, quos appellabant *Carnales*, & pacatâ Angliâ, sperabant ad alias transire gentes, vt eis Principes eriperent, omniaque relinquerent imperitæ plebis arbitrio. Eorum caput erat Viennerius, cupparum, & doliorum faber., inter insanos insanissimus; qui tandem captus 6. kal. Febr. cum aliquot alijs, proditorum pœnâ perijt; nonnulli tantùm ex Furcis publicis, ad sociorum suorum terriculum, pependerunt. *In Angliâ Fanatici refusi.*

Cromwuellus cũ præcipuis Regiæ cadis au thoribus exrumulatus.

Sententia anno superiori aduersus Cromvuellum, eiusque gregales pronunciata, hoc 5. Idus Febr. in rem deducta est. Cadauera enim eorum refossa, raptata, mutilata, cum Sandapilis, sub patibulis infossa sunt, populo eos maledictis omnibus impetente. Tum autem Rex Carolus, magnam partem equitum suorum Præsidiariorum remisit; 200. tantùm retinuit, cum Equitibus Fratris sui, & Ducis Albæmalæ; vt ostenderet tectum se beneuolentiâ populorum, non indigere prætorianis, & se his paucis vallari, non ad Præsidium sed ad Majestatem.

Carolus II. coronarus Lõdinum magnificè ingreditur.

Carolus II. Angliæ Rex 5. Nonas Maij coronatus est Vvestmonasterij; indeque Londinum ingressus est vrbem quatuor arcubus triumphalibus exornatam: Anglicana nobilitas, totaque Regia domus in equis pretiosè stratis apparuit vestita magnificè, nihil omissum vt ingressus Franci Regis Lutetiam æquaretur; quem tamen hic vt tempore, sic splendore & apparatu, longo interuallo secutus est.

Scoti rebelles mulctati.

Mense Iunio in Scotiâ nobiles quidam, & Ministri Lezæ Majestatis rei vltimo sunt affecti supplicio: verùm tum dedêre pœnas non nocentiores, sed infeliciores; ex quibus Arguilius Marchio, diu tergiuersatus, meliorem se vitiligatorem, quàm mortis contemptorem præbuit.

Iniuria facta Stadre, Londini, fit satis.

Sexto Idus Octobris Baro Batteuillæus Hispani Regis apud Anglos Legatus Stradeo Comiti Franci Regis Oratori luculentum dedecus inussit, eiusque currum, contra morem, dùm Suecus Legatus subiret Londinum, per vim præcessit, Francis à vili plebeculâ auro Hispanico corruptâ ignominiose ac crudeliter repulsis. Franciæ Rex iratus Hispanum Legatum jussit ab Aulâ recedere, paratus iniuriam vlcisci bello, nisi abundè sibi satisfieret: quod ita factum, tantâque demissione Regis Hispaniæ,

Ludo-

Ludouici gloriâ, vt vtraque maiori dedecore redimenda videretur.

MVNDI 5715. CHRISTI 1662.

Persarum Rex intentat bellum Ottomanis, & irruptionem in Turcicam ditionem cum centum octuaginta millibus armatorum, nisi restituatur sibi Bagdetum: ad quam vrbem equitum viginti duo, peditum quadraginta millia statim admouet. Eodem tempore Ianizari tumultuati sunt Constantinopoli, petentes augeri stipendia sua, & post annos decem militiæ, ad dignitates promoueri; quibus turbis nullæ adhuc contigere Ottomanico Imperio perniciosiores. *Persarum Rex Bagdetũ inuadit & Turcã.*

In ITALIA 4. Idus Ianuarij obijt Honoratus II. Monœci Princeps, Dux & Par Franciæ, cui ab annis viginti addictissimus erat, expertus ipse fidem eius & potentiam, cum suâ gloriâ, & subditorum vtilitate coniunctam. *Princeps Monœci moritur.*

Veneti more consueto, hoc est fortiter, atque feliciter, cum Turcis depugnarunt: quibus accedit gloriæ plurimùm hosti tam potenti tandiu repugnare, nec eius diuitijs, & viribus obrui. Sed & graue tum ijs intulere damnum: Synodiam enim Alexandrinam diuitijs refertissimam interceperunt, nec eos consistere passi sunt Ægæo mari, non tantùm bonis, sed partâ tot victorijs gloriâ spoliatos. Tum autem eadem Respublica cum Sabaudiæ Duce renouauit fœdus, eâ lege vt nomine Cyprij Regis abstineret, & supprimendum curaret librum, quo jus eius in Cyprium Regnum probabatur. Tumque facilè neglectus est vanus de nomine titulus, quia nulla erat de re controuersia. *Veneti malè Turcos accipiunt.*

Romæ 13. Kal. Sept. Dux Crequius Christianissimi Regis Legatus malè acceptus est, & *Crequius Dux Legatus ma-*

Habitus Romæ Vrbem deseruit. contra Iusgentium in eius vxoris currum multi sunt sclopi displosi, quorum glandibus fœminæ primariæ traiectæ vestes, puer honorarius interfectus. Ex Ambone cum se Legatus videndum præbuisset, vt tumultum reprimeret, in eum quoque coniectæ glandes, fenestræ palatij eius turpiter impetitæ, Corsis militibus cum vexillo, & Tympanis ad eum obsidendum, & Francos malè mulctandos accurrentibus. Nec tantùm sed & inclusus est palatio suo; imperatum vt ei cibaria malignè sufficerentur & vnde magna eius familia, vix victitare posset. Tum denique in Vrbem inducta sunt quatuor aut quinque armatorum millia ad inferandam vim, vel propulsandam. Quibus contumelijs, redundantibus in Principem suum, ipse permotus Vrbem deseruit, & Montem Flasconem in ditionem Magni Ducis Etruriæ recessit, ne turpiùs, & atrociùs in eum peccaretur. Quamobrem Rex ex Franciâ remisit Legatum Pontificium 30. stipatum equitibus ad pontem vsque Bellouacensem Sabaudicæ ditionis limitem, prohibitum cum Francis, agere, quandiu in Franciâ versaretur. Hæc autem quò recident, boni omnes expectant, & timent.

Legatus Pontificius remittitur.

Obitus Petri de Marcâ. Parisiis 3. kal Iulias obijt Petrus de Marca, à Rege ante quatuor menses designatus Archiepiscopus Parisiensis, vir vndequaque doctus, & propter singularem eruditionem suauissimis moribus conditam Ecclesiæ Gallicanæ decus, & gloria. Eius opera perleget nemo, qui eum licèt valde senem, tardiùs mori debuisse conqueratur. Ei successor est electus à Rege Perefixius olim Rutenensis Episcopus, & Regis præceptor, dignissimus hanc Ecclesiam administrare, qui tam accuratè tanti Principis studia rexisset, atque iuuentutem.

Carolo Carolus Lotharingiæ Dux ditionem suam con-

conceſſit Franciæ Regi, conditionibus vtilibus ſibi, verùm quas eius propinqui vehementer improbarunt, cum magno licèt tantæ familiæ honore coniunctas. Ex hoc tamen dono, anno ſequenti, bellum, ſed vnius hebdomadis, extitit. *Lothar. Ducis cũ Rege pacta.*

Hiſpaniæ Rex per Legatum ſuum Comitem Fontanum Regi Franciæ in Luparâ, ob Anglicanam controuerſiam cumulatiſſimè ſatisfecit, exautorato Batteuillâ, & primo loco Franciæ Legatis vbique relicto. Cuius ſubmiſſionis Legatos Principum omnes qui Pariſiis aderant teſtes eſſe Rex voluit, vt eſſet apud omnes populos res illa teſtatior. Id moleſtè quidem Hiſpanus tulit, ſed ſapienter, modeſtè tantum apud Generum queri contentus. *Hiſpania Rex Lud. ob controuerſiam Anglicanam ſatisfacit.*

Sedani 16. kal. Iunias mortuus eſt pientiſſimè, atque conſtantiſſimè vti vixerat Fabertius Franciæ Mareſchallus, per omnes militiæ gradus perductus ad ſummum, cùm duodeſeptuaginta obſidionibus interfuiſſet; cuius domus & præfectura nobilitatis Franciçæ illuſtris Schola fuit, ipſe idea veri, perfectique bellatoris. Cuius ingenio & induſtria quatuor annis ante publicam pacem, in ditione ſibi concreditâ pax ſumma fuit: ipſe magnis & infimis charus, quoniam omnes modeſtiâ, & fortitudine ſuperauit. *Mors Fabertii Mareſchalli.*

Pariſiis Nonis Iunij celebrata eſt illa Panegyris (*Carnſelum* Barbarè vocant) quæ in hanc vrbem pænè totam Franciam acciuit, quoniam in eâ Ludouicus XIV. diuitias ſuas, & gloriam omnem explicaturus erat. Aulicorum præcipui in quatuor turmas diſtributi ſunt, ſplendidiſſimè veſtitas omnes in equis magni pretij, omnes habitu, formaque diuerſas. Primam agebat Rex ipſe ſub veteris Imperatoris Romani cultu, lapillis & gemmis ita circumfuſus, vt totum Orientem exhauſiſſe videretur. Secundæ præerat Condæus Princeps, habitu Turcio: Tertiam regebat *Le Carõſel de 1660.*

Anghuinus Indus : Quartæ Dux erat Guisius Americanus, cui pedissiqui 24. vrsorum habitu famulabantur. His subditi equites, pueri honorarij, famuli omnes eodem cultu exornati incedebant, tantâ magnificentiâ, vt Franciæ totius diuitiæ, cum præcipuis eius incolis eò confluxisse putarentur. Semel in Aream ingentem horti Regij, paratam in Theatri formam inductæ sunt quatuor illæ turmæ, semel & per Vrbis celeberrimas vias traductæ, quia centies spectatorum oculos, sine nauseâ, pascere debuerunt.

Rex prouidet frugum inopiæ.

Neque tamen tum plebeculæ, ac sibi crediti populi tot inter, & tam splendida negotia Rex optimus voluit obliuisci. Cùm enim accepisset in plerisque sibi subditis regionibus frugum sæuire penuriam horrea publica jussit aperiri, atque ex feracibus prouincijs in steriles grana comportari, magnis sumptibus ærarij sui, maximo labore Summi Quæstoris Coluberti; sed tum non ex charitate tantùm, verum ex justitiâ necessarijs.

Bononienses rebelles mulctati,

Bononienses in Picardiâ egregiam Regi superioribus bellis nauarant operam; at priuilegia sua, non satis ex Regis dignitate defendebant, eaque non precibus vti subditi, sed vti rebelles armis extorquere volebant, & negantes resistere, eorumque prauis consilijs acquiescere, vt hostes excipiebant. Missæ sunt igitur ad eos reprimendos copiæ : quibus visis illico se miseri dediderunt : pauci ex furcis suspensi sunt ad exemplum, plures infelicibus addicti transtris, beni remiges effecti sunt, qui agricolæ mali, & rebelles esse voluerant.

Filiola Regi nascitur, & moritur.

Septimo Idus Nouembr. nata est Ludouico XIV. Filia Anna Elizabetha, magno parentum gaudio, Lutetiæ, & totius Regni, quod tamen diebus 23. cum eius vitâ terminatum est.

Quarto kal. Decembr. vti aliàs conuentum erat

erat Ludouicus Dunkerkam ferè quinquagies centies librarum Turonicarum millibus ab Anglis redimit, & sic eos in suas Insulas compegit. Vrbem ergo ipse subijt 4. Nonas eiusdem mensis, eodemque consilio Franciæ simul prouidit, & Ecclesiæ. *Redēpta à Rege DunKerKa.*

Fuit autem hic annus Franciæ simul & Ecclesiæ funebris fato functis duobus Episcopis, qui Telonensem Episcopatum sanctissimè administrarant, Iacobo Danesio, eiusque successore Petro Pingræo, sanctimoniâ & virtute, quàm infulâ, & dignitate illustrioribus. Pingræus certè, qui damnatos ad remum conatus erat modis omnibus saltem in alterâ vitâ reddere fortunatos, cum ijsdem, & in eodem Cœmeterio sepeliri voluit, vt neque corpore nec animo, ab ijs jam felicioribus operâ suâ disjungeretur. *Mors duorũ Episc. Telonensium.*

Cùm Hispaniæ Rex ageret in Bono Secessu, regiâ domo (voce patriâ *Buon Retiro* vocant) inuentus est in aulâ Theatrali funis pyrius accensus, qui in quauor, aut quinque libras tormentarij pulueris desinebat. Creditum hæc collocata esse jussu Marchionis Lechij, *de Leiche*, primogeniti filij Ludouici Harosij molestissimè perferentis rerum administrationem ereptam sibi, atque in Ducem Medinæ Turrium, *de las Torres*, esse translatam. Statim ergo huic sunt iniectæ manus, & perductus est Segobiam vt per otium de eius innocentiâ, vel crimine statuatur: quo in casu semper Hispani *lentè festinant*. *Paratur periculum Hispaniæ Regi.*

Paratur magna alacritate bellum Hispanos inter, atque Lusitanos: ad hos confugêre fortissimi milites Franci, & quibus pruriebant manus: illis præfuit Ioannes Austrius, qui primo impetu aliquot occupauit vrbes; verùm tandem, more suo, Lusitani ex damnis audaciam collegere. *Bellum inter Hispanos, & Lusitanos.*

Pax inter Lusitanos & Anglos, ab vtrisque

Pax initur inter Anglos, & Batauos.

magna lætitiæ significatione suscepta est: verùm à Lusitanis longè maiori, vt potè qui sperarent ab Anglis auxilium vt euidentiùs, ita multò certius, atque securius.

Gratiosus Lusitaniæ Regi Italia expellitur.

Eras pos Lusitaniæ Regis Italus, Antonius Maria Contius, jussu procerum Regni captus à duodecim Satellitibus in celocem deductus est, quæ statim hunc in Brasiliam detulit, 16. kal. Iulias. Rex Iunior id grauiter tulit, multosque consilij huius tantùm suspectos remouit ab oculis suis; quibus Aula turbata est, non sine regni periculo, cui Hispanus cum magnis copijs imminebat.

Controversia inter Anglos, & Batauos Mercatores.

Societas Indiæ Orientalis Londinensis rixata est cum Societate item Indicâ Orientali Batauicâ, vulgò *Est Inde*: res tamen vltra scripta non processit; quia vtrique perniciosa erant arma, ad quæ non nisi ægrè mercatores confugiunt.

Fœdus Frãcicum & Batauicum.

Renouatum est hoc anno Francos inter, & Batauos fœdus; quando horum Legati mirati sunt prudentiam Regis, atque sagacitatem, ideoque intellexere Francorum amicitiam, sibi nunc magis, quàm nascente suâ Rep. necessariam.

Archidux Carol. Ioseph. hæres Arch. Leopoldi.

Archidux Carolus Iosephus dictus est hæres Archiducis Leopoldi, & Magister Equitum Teutonicorum renunciatus est, quæ dignitas apud Germanos honoris est magni, multarumque diuitiarum.

Mors Arch. Leopoldi.

Leopoldus Archidux patruus Imperatoris hoc anno magnâ cum pietate obijt Viennæ 12. Kalend. Decembr. eiusque mors vitæ inter bona opera contritæ, sine dubio respondit.

Filius nascitur Electori Bauariæ.

Sexto Idus Iulias Electrix Bauariæ filium enixa est, qui mox dictus est Maximilianus, adjunctis alijs vndecim nominibus, vt plures in cœlo sibi cognomines patronos adsciscceret.

Quam-

Quamquam agerent de pace Cæsariani, atque Turcæ, vtrîmque tamen expediebantur arma, & ab æquis rerum æstimatoribus expectabatur bellum, quoniam Turcus occupare decreuerat Transyluaniam, Cæsar retinere. Fauebat Turcis Michaël Abaffius, ab ijs electus Vvayuoda; Cæsari, inimicus Michaëlis Chiminus Ianosius, infensissimus hostis Ottomani: verùm hic ab illo captus est, proditus à suis, qui posteà detecti quatuor equis decussatis lacerati sunt. Cùmque hoc casu speraret Principatum Abaffius, rejectus est à Transyluanis, & ab ijs maximè, à quibus sperabat auxilium: vsque adeò gens illa inconstans est in suis odijs, & amoribus. *Transyluania in duas partes distracta.*

Turcus ita respondit Cæsaris Legato, vt bellum illi denunciare videretur: quare hic ingentes copias parat, & ad impugnandum idoneas. Itaque cùm Claudiopolin *Clausenbourg* obsedissent Ottomani, in eius auxilium accurrere Germani: nec tantùm liberarunt vrbem, sed & obsidentium, tumultuosius recedentium agmen extremum deleuerunt, & ostenderunt hoc bellum non tantùm perfidè, sed & ignominiose a barbaris inchoari. *Turcus in Trãsyluania vincitur.*

Casimirus Varsauiæ Comitia Regni Polonici conuocauit, vt in ijs quæreretur modus, quo rebelles Poloni reuocarentur ad officium & obsequium. Porro hi diuisi erant in factiones duas, quæ tamen in eo conueniebant, vt timerent ambæ, ne sibi præterita stipendia denegarentur. Sed earum vna volebat Ecclesiasticorum imminui bona; altera, quo tum reperiebatur statu consistere, nec immutari quidquam, nisi peruersam fisci administrationem. Verùm his petitionibus adjunxere, vt Cancellarius exautoratus mulctaretur, eiusque judicia majori æquitate retractarentur. *Casimirus rebelles ad obsequium conatur reuocare.*

Sub huius anni finem reconciliati videbantur esse cum Rege fœderati rebelles, promissis ab eo veterum stipendiorum nomine septuagies *Rebellionem Polonicam tollere Rex nititur.*

cen-

centies librarum millibus, & aliquot pannis, eâ lege vt Regi se nouo Sacramento obstringerent, & cum suis ducibus in hostem progrederentur: quo fœdere ex rebellibus grassatoribus Casimirus vtilissimos Poloniæ milites efficere conabatur. Verùm facilè erat hanc pecuniam polliceri, ἀδύνατον inuenire, atque numerare.

Moschus cum Polonis pacem quam ve tent inire rupit. Tum ergo Moschus qui priùs honestissimas pacis conditiones repudiarat, audito hoc fœdere, pressusque populationibus Cæsarnecij jam æquas postulat, atque rejicitur. Itaque in Cozakos conuertit arma, quos impotenter vexat, ac diripit. Hi à suo Rege petunt auxilium, & ni juuentur, cum hoste fœdus interminantur. Cùm ergo & se fortiter tuerentur, & recepissent opem, misit alios ad Casimirum Legatos Moschus, qui cum eo quibusuis conditionibus deciderunt. Verebatur enim prudenter, non tantùm Polonorum arma, sed & suorum rebellionem, ob seditiones de monetâ æreâ concitatas, in quibus supra sex hominum millia interierant. Certè duo millia aut morte, aut carceribus multati fuerant, sed sine vllâ spe domesticæ pacis, aut emendationis.

Anglia ordinatur. IN ANGLIA actum est de redditibus Regis, fiscoque conficiendo, more solito per vtramque Cameram Superiorem, & Inferiorem Parlamenti. Damnati tum quoque ab hoc tres judices qui sententiam in Regem cæsum pronunciarant. Restituti quoque Scotiæ Archiepiscopi, & Episcopi, ijsque administratio Ecclesiarum, atque Religionis, vt olim, commissa; Ministris ejectis qui pertinaciùs obsistebant. Damnati insuper *Quaquerij* seu *Trementes* primùm pecuniariâ mulctâ, deinde exilio, ac cætus obire prohibiti. Denique sic ordinata vtriusque Britanniæ regna, vt in ijs regnasse ciuile bellum omnes inficiarentur.

Ab

Ab hoc ergo tempore Angli cœperunt esse terribiles exteris, & maxime Barbaris, qui cum jis fœdus prolixissimâ voluntate percusserunt. Idibus enim Octobris Bassa Tunetanus cum jis contraxit amicitiam: 15. kalend. Nouembr. Tripolitanus: Algerianus tergiuersatus est propter conspirationem decem millium captiuorum in ergastulis huius vrbis. Porrò cæsi sunt omnes immaniter; & qui eos in arcem inducere pollicitus erat Dominicanus Sacerdos terrâ viuus obrutus est, priùs atrociter tortus; quâ in quæstione conjuratorum indicauit neminem, mirantibus etiam qui eum excruciabant, & fidem quam oderant, in eo laudantibus. *Angli Barbaris terribiles.*

Nouembri mense detecta est Londini conspiratio plusquam decem millium conjuratorum, aduersus Regem, Eboracensem, aliosque addictos Regiæ Majestati; qui Londinensem turrim occupare, & vrbem Regiam ferro flammisque miscere statuerant; eorum plerique erant Anabaptistæ, Presbyteriani, Quakertij, & alij eiusdem furfuris homines, inter impios impijssimi. *Coniuratio ingens in Regē.*

MVNDI 5716. CHRISTI 1663.

Sub initium anni huius, Ægyptius Bassa aduersus principem suum rebellauit, & in eum ingentes contraxit copias: quem nisi suorum tollat conspiratio, & perfidia, potitur regione, quam ei Sultanus facilè non eripiat, vt pote tam rebus omnibus abundantem, quàm situ naturâque munitam. *Ægyptius Bassa rebellat in suum principem.*

Pontifex à Rege Franciæ irato sibi metuens,

tuens, parauit exercitum sub tribus Marchionibus, quos jam sequuntur hominum tria millia, Confidit & Cæsari plurimùm, à quo petijt auxilium; quod si recipiat, expectabit bellum, si denegatur, ad omnes conditiones descendet, quas à Filio Pater inique non expectat, & saltèm tempore illatam Francis obliterari posse sperat ignominiam; sicque in gentis huius facilitate adjunctâ prudentiæ suæ, auxilioque diuino collocat omnia. Neque frustra: quid enim non expectet ab optimo Filio bonus Pater, ad omnia, si res exigat, se demittere paratus?

Pontifex sibi à Frãce timet.

Exercitum nihilominus Chisij parant vt se tueantur, & magnis sumptibus quid possint, ostentare conantur, diuino tamen, quàm humano præsidio tutiores.

Chisij copias parant.

Pridie Idus Maij Taurini suscepta est magnificentissimè Princeps Valesia, vxor Sabaudiæ Ducis, quando nihil omissum ad Pompam, in ea Aulâ, quæ Franciam conatur imitari; & tum se visa est ipsa superare. Paulò post tamen temperauit hæc gaudia Ducissæ Parmensis obitus, ex puerperio, cujus nuncius eò maiori cum dolore susceptus est, quò longiorem ei vitam omnia pollicceri videbantur.

Valesia Princeps Taurini recepta.

Ducissæ Parmensis obitus.

Romæ 15. Kalend Augusti mortuus est Antonius Diana Theatinus, anno ætatis 77. ex δυσουρία, cui multi editi libri magnum, confecere nomen, maius consequuturus, si diutius superuixisset, cùm longè plures, non tam promitteret, quàm minaretur.

Diana Theatinus moritur.

Cardinalis Imperialis, in quem pars culpæ in Legatum Francicum admissæ non modicà reiiciebantur, repulsus à Genuensibus, atque Lucensibus, ac facessere iussus, didicit esse longas Franco Ludouico manus, & ad

Card. Imperialis pœnas da Lud Frãcię Regi.

ad eius tuendum ius, atque gentium, non tantùm subditos, sed etiam alienos paratos esse; nec eius cultum & amorem Alpibus contineri.

Hæres nascitur M. Duci Tusciæ.

Quinto Idus August. natus hæres Magno Tusciæ Duci ex filiâ Ducis Aurelianensis, conceptam de tam nobilibus nuptiis lætitiam cumulauit, & castissimos vtriusque nobilissimi coniugis amores, hoc pignore arctiùs iunxit.

Morinus hæreticus exuritur.

PARISIIS Simon quidam Morinus Albamalensis, hæreticus fanaticus 17 Kalend. Aprilis exustus est viuus, cùm iam ab annis, 20. væsaniæ suæ, multos sibi socios, etiam Sacerdotes duos, adsciuisset. Spiritum-Sanctum se putabat esse, atque ex hoc errore multos alios deducebat, atque defendebat malitiosè. Quare cum deprehensus esset ingeniosè desipere, & contagiosè, visa est abolenda ignibus hæc publica, & ad multos pertinens insania.

Anna Regis Lud. mater ægrotat.

Pridie Idus April. Anna Regis mater tentari febribus cœpit, tantá cum optimi filij sollicitudine, tam accuratis, & communibus populi precibus; vt ex hoc morbo, non tantùm Ludouici, sed & Galliæ mater agnosceretur.

Daniæ Princeps lustrat Franciã.

Exiit Parisiis sexto Idus Maias, vt reliquam lustraret Franciam, Daniæ Princeps, à Rege perhumaniter exceptus, & omnibus Gallis acceptissimus, non tantùm ob natales illustres, sed & dignitatem corporis, ac regiam formam, singulari morum suauitate conditam; quæ & experti, & mirati sumus.

Dux Longauillæus moritur.

Obijt Rothomagi 5. Idus Maias Henricus Dux Longauillæus, Princeps ingenij magni, atque prudentiæ, quæ demum eximiâ illustrique pietate condiuerat. Hâc primogenitum suum, ita volentem, obtulit Societati IESV, paratus & totam ei consecrare domum, si sic Deo collibitum

tum esset; & paulò ante mortem, ita paratus mori vt honoribus, atque diuitijs nullo vnquam modo implicatus fuisse videretur. Vno verbo ita vixit, ita obijt, vt Princeps eius vitâ nullam illustriorem optare possit, nullus Christianus mortem sperare meliorem.

Lud. XIV. breuis & acutus morbus.

Ludouicus XIV. Rex ægrotauit tàm periculosè ex variolis, quàm breuiter: sicque eius subditi afflictissimi, eodem pænè tempore, tristes & alacres, illum & ægrotasse, atque conualuisse didicerunt.

Comitatus Auenionensis, & Vindascinus adiudicantur Regi.

Aquensis Senatus 7. kalend. Aug. edixit Comitatus Auenionensem, & Vindascinum *d'Auignon, & de Venaisin*, membra esse antiquæ Prouinciæ, nec abalienari, discerpique potuisse. Quare 5. kal. eiusdem mensis Princeps huius Senatus, cum aliquot Senatoribus Auenione illius adiere possessionem; huius autem Carpentoracti, quod eius est caput ipsis kalendis. Submisere se Regi Archiepiscopus Auenionensis, & Vasinonensis Episcopus; Cabellionensis enim, & Carpentoractensis vacabant; mussantibus omnibus, & quò ista vergant operientibus.

Montauserius Prorex Normanniæ.

Comes S. Mauræ Mantauserius delectus à Rege, vt eius nomine Normanniam administraret, donec hæres Longauillæus huic regendæ per ætatem esset idoneus 8. Idus Augusti Rothomagi magno populi plausu, & concursu nobilitatis exceptus est; sed eruditorum longè maximo, qui in eo Musas, & amœniores litteras illustri & excelso loco collocatas, eidem sunt gratulati.

Marsalũ deditur Ludou.

Marsalum in Lotaringiâ à Comite Guichio, & Pradello prætorianæ cohortis ductore circumsessum 7. kalend. Augusti, Lud. Regi 3. Nonas Sept. redditum est, seu seruandum, seu diruendum. Munitissimus hic erat à naturâ, & arte locus, & aliquot mensium opus, vt vi ad deditionem compelleretur.

Verum

Verum cùm eò Ludouicus progressus esset, etiam ipsâ famâ diligentiùs, hac vrbe etiam potitus est, antequàm eam videret; vt breuem Cæsaris Epigraphem belli Pontici *veni, vidi, vici*, breuiaret, & *venisse, atque vicisse*, gloriaretur:

Ioannes Austrius XI. Kalend. Iunias Eboram cepit, deletis priùs grandi clade Lusitanis, quos & arce constructâ arcere penitus Eborâ statuit. Verùm victis statim redijt animus: sexto enim Idibus Iunij ducibus Villa-Flore, & Schombergio irruerunt in Hispanos in duas partes diuisos, & singulatim eos aggressi duplici certamine nihil interrupto, deleuerunt. Qui non satis prudenter separarat copias Ioannes Austrius, eas fortiter & animosè tutatus est, miles quàm Dux melior, duobus equis ex quibus pugnabat suffossis: verùm tandem tertio fugere compulsus est, ne magnam cladem, Imperatoris jacturâ cumularet. Sicque 12. kal. Iulias Ebora recepta est à Lusitanis, jisdem conditionibus quibus fuerat occupata, sed victo Hispano magis inhonoris. Marsinus autem, eodem tempore Madritum ingressus, nouam spem Hispanis injecit; Dux omnium judicio bonus, nec sibi tantùm, sed & alijs fortis.

Ebora capitur, ac recipitur.

Victi ad Eboram Hispani.

In *Batauia* sub initium huius anni grandis contigit eluuies, quibusdam ruptis aggeribus qui sæpiùs hic magno damno, majori timore franguntur.

Hollandica eluuies.

Agnouit tandem Imperator se ab Ottomano callidis petitionibus elusum esse, ab hoc contritum esse tempus, donec rebelles Bassas sustulisset; quibus exterminatis jam apertè minatur. Quare prudenter Vienna munitur, & suburbia eius diruuntur, quæ hosti prodesse queant. Huic enim vrbi non sine causâ timetur, Turcis tam vicinis atque potentibus, vt impune omnia possint audere.

Turcus Cæsarem ludit.

Guil-

Guill. Hassius moritur. Guillelmus Landgrauius Hassiæ obijt 7. Kal. Aug. ætatis anno 55. relictis sex liberis, quatuor maribus, duabus fæminis, administratione Regionis suæ vxori suæ commissâ, adiunctis huic Consiliarijs, vt eam amasse, nec liberos neglexisse videatur.

Initium beli Hungarici. Sub initium Iunij parant se Turcæ ad inuadendam Hungariam; ac principio disjicere parant munitionem Comitis Serini, quâ se fortis eius frater inclusit, dum Serinus ipse fatigabit obsidentes. Et verò Cæsarei ad resistendum fortiter accingunt sese, jamque auxilia Comiti Serino submisere, cui tamen prohibuerunt Turcos inuadere, nisi cùm ipsi bellum, damnis euidentibus, indixerint.

Vizirus Belgradū venit inchoaturus bellum. Vizirus Belgradum jam accesserat, cum ingenti exercitu, hoc est quinquaginta equitum, peditum centum millibus, qui ex Thraciâ educti esse perhibentur. Verùm si operosum fuit eos extrahere Constantinopoli, erit sine dubio difficiliùs, eosdem eò reducere. Certè aquis impeditij jam parum profecere eorum tormenta bellica, sic infixa sunt luto, vt aut frangenda, vel infodienda judicentur. Iauarinum autem jam egregiè communitum est à Cæsare, ab hac parte ingens belli Turcici mora: Vienna nihilominus rebus omnibus instruitur, etiam cibarijs, quasi ad vicinam obsidionem; quia loco tanti momenti, non satis cautè, prudenterque consulitur.

Rebelles Poloni inter se dissidentes reuocantur ad obsequium. Confœderati rebelles Poloni, in duos erant diuisi exercitus; vnus circa Lempertum vrbem morabatur, vbi septuagies centies librarum millia, seu 7. milliones expectabat: alter Lithuanicus in duas factiones sectus erat, Alam Dextram & Sinistram, minus metuendas, quia minus concors, at sibi ipse intentans, & accipiens metum. Cæsi enim fuerant Alæ Dextræ ductores quidam, quorum vltionem flagitabat

Sini-

Sinistra ; hanc autem exigi nolebat Dextra, sicque se ream sceleris huius quodammodo fatebatur, Verùm hæc quoque Dextra, vt solent improbi, sibi demum concors, & ὁμόψυχος non fuit : in eâ enim quidam acceptâ pecuniâ recessere ; reliqui in eos tanquam militiæ desertores animaduertêre, atque ex Iuris formula damnatos necauere. Sicque præualuit Ala Sinistra, quæ & captos aliquot milites Alæ Dextræ ob interfectos Duces suos morte mulctauit, Regi parauit obsequi, & vt idem Ala Dextra præstaret, effecit. Quo nuncio Rex excitatus adhibitis Cozakis, & Tartaris cæteros rebelles ad obsequium reuocare statuit, ne tam periculosæ rebellionis diuturnitate Polonia magis turbaretur. Porro in auxilium Casimiri, præter Cozakos, quadraginta Tartarorum millia conuenere ; quibus cùm adjuncti essent Lithuanici rebelles, veriti reliqui ne opprimerentur, 6. Nonas Iulias Regi suo reconciliati sunt ; 4. pax vtrimque firmata, cum regni totius incredibili lætitiâ. Orata, quoque Regina, vt omnibus Regis amorem, ac præteritorum veniam impetraret ; vtrumque præstitit, non inuita, cum id exigeret turbatissimus Poloniæ status, nec nisi externâ expeditione turbæ domesticæ possent extingui.

Angli degentes in insulâ Iamaica, grassantur in Cubam insulam, hîcque S. Iacobi occupant vrbem, tam flagitiosè, ac turpiter defensam ab Hispanis, quàm ab hostibus generosè, ac fortiter oppugnatam. *Angli in America victores*

In Hiberniâ exeunte mense Iulio magna est detecta aduersus Ormondum Proregem conspiratio, cuius coniurati extremo mulctati supplicio Regis partes, quas euertere parabant, firmauere ; vbique fermè jam in Britannicis insulis fide & amore in Regem perfidiæ, atque odio præualentibus, & rebellibus aut supplicio exanimatis aut metu. *Coniuratio Hibernica in Proregem.*

Paran-

Parantem his aliquid addere retinet Bibliopola, jam ab aliquot diebus, & folijs, huius operis opperiens finem. Acquiescamus itaque petitioni eius non iniustæ, ne hæc vltima pars nimiùm excrescat, & denormet historiam, à nobis summâ animi æquitate susceptam, atque tractatam.

FINIS.

INDEX

QVARTÆ PARTIS

TOMI QVARTI.

A

Al-

BA-

B

Ca-

I

N

Oxya.

Sa.

S

X

Y

Z

FINIS.

